İmam Muhyiddin En-Nevevî

Müslim Şerhi
el-Minhâc
ve
Sahîh-i Müslim

İmam Muhyiddin En-Nevevi (V. 676)
"El-Minhac Şerhu Sahih-İ Müslim B. El-Haccac"
Adını Taşıyan Sahih-İ Müslim Şerhi

Mukaddime:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Asıl Metni Tahkik ve Kütüb-i Sitte'ye Göre Hadislerini Tahriç Edip
el-Mucemu'l-Müfehres İle Tuhfetu'l-Eşraf'a Göre Numaralandıran:
Şeyh Halil Me'mun Şîhâ

Tercümeye Esas Alınan Baskı:
Daru'l-Marife Lübnan, Beyrut 1428/2007 13. Baskı

Tercüme:
M. Beşir Eryarsoy

3. Cilt

بسم الله الرحمن الرحيم

Tashih
Yusuf Yılmaz

Sayfa Düzeni
Polen Yayınları

Mizanpaj
Polen Yayınları

Arapça Metin
Abdullah Tunçer

Kapak Tasarımı
Polen Yayınları

Baskı - Cilt
Ravza Yayın ve Matbaacılık
Davutpaşa cd. Kale İş Merkezi No: 52
Topkapı / İSTANBUL
Tel: 0212 481 94 11

Mart 2016

KARINCA & POLEN YAYINLARI

(Karınca & Polen Yayınları
"Billbao Tekstil Yayıncılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti" kuruluşudur)

Adres ve Telefon

Soğanağa Camii Sok. Büyük Tulumba Çıkmazı
Beyem Han No: 1/25 Beyazıt / İSTANBUL
Telefon: (0 212) 638 69 19 Fax: (0212) 516 42 44

www.karincakitap.net
karincakitap@hotmail.com

BU CİLTTEKİ BÖLÜMLER

Önemli bir not:

Tercümmize esas aldığımız **Nevevi Şerhi'nin Müslim metni**, muhakkik Halil Me'mûn Şîha tarafından yazma bazı nüshalara dayanılarak tesbit edilmiştir.

Türkçe tecümesinde kullanılan Müslim'in Arapça metni ile Şîha tarafından konulan metin arasında -nadiren de olsa- bazı farklılıklar görülebilir.

Bu farklar son derece az olmakla birlikte, anlamı/hükmü etkileyecek türden değildir.

Mesela, diğer matbu nüshalarda **"haddesenâ"**, bizim tercümeye esas aldığımız baskıda **"haddesenî"**; **"nebiyyullah"** yerine **"rasûlullah"** gibi, cüzi ve önemli sayılmayan hususlar, bu gibi farklılıklara örnektir.

Bu gibi farklılıkların yer yer tercümeye de yansıması tabiidir.

Siz muhterem okuyucularımızın dikkatlerine arz ederiz.

٣/... كِتَابُ الْحَيْضِ

3/... HAYZ KİTABI

* 2. ciltten devam *

١١/٤٥- بَاب اسْتِحْبَابِ إِفَاضَةِ الْمَاءِ عَلَى الرَّأْسِ وَغَيْرِهِ ثَلَاثًا

11/45- BAŞA VE VÜCUDUN DİĞER KISIMLARINA SUYU ÜÇ DEFA DÖKMENİN MÜSTEHAB OLDUĞU BABI

٧٣٨-١/٥٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ قَالَ تَمَارَوْا فِي الْغُسْلِ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أَغْسِلُ رَأْسِي كَذَا وَكَذَا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمَّا أَنَا فَإِنِّي أُفِيضُ عَلَى رَأْسِي ثَلَاثَ أَكُفٍّ

738-54/1- Bize Yahya b. Yahya, Kuteybe b. Said ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Yahya: Bize Ebu'l-Ahvas, Ebu İshak'tan haber verdi derken -diğer ikisi, tahdis etti, dedi.- O Süleyman b. Surad'dan, o Cubeyr b. Mut'im'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda gusül hakkında tartıştılar. Oradakilerden biri: Ben başımı şöyle şöyle yıkarım, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Ben de başımın üzerine üç avuç su dökerim"* buyurdu.[1]

1 Buhari, 254 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 239; Nesai, 250, 423; İbn Mace, 575 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3186

٧٣٩-٥٥/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَدٍ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ ذُكِرَ عِنْدَهُ الْغُسْلُ مِنَ الْجَنَابَةِ فَقَالَ أَمَّا أَنَا فَأُفْرِغُ عَلَى رَأْسِي ثَلَاثًا

739-55/2- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti... Süleyman b. Surad, Cubeyr b. Mut'im'den (4/22b), o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre Allah Rasûlünün huzurunda cünüplükten dolayı gusletmek sözkonusu edilince *"Ben ise başıma üç defa (su) boşaltırım"* buyurdu.[2]

٧٤٠-٥٦/٣- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْمَعِيلُ بْنُ سَالِمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ وَفْدَ ثَقِيفٍ سَأَلُوا النَّبِيَّ ﷺ فَقَالُوا إِنَّ أَرْضَنَا أَرْضٌ بَارِدَةٌ فَكَيْفَ بِالْغُسْلِ فَقَالَ أَمَّا أَنَا فَأُفْرِغُ عَلَى رَأْسِي ثَلَاثًا قَالَ ابْنُ سَالِمٍ فِي رِوَايَتِهِ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا أَبُو بِشْرٍ وَقَالَ إِنَّ وَفْدَ ثَقِيفٍ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ

740-56/3- Bize Yahya b. Yahya ile İsmail b. Salim tahdis edip dediler ki: Bize Huşeym, Ebu Bişr'den haber verdi, o Ebu Süfyan'dan, o Cabir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Sakiflilerin heyeti Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sorarak: Bizim yaşadığımız yerler soğuk yerlerdir, guslü nasıl yapacağız dediler. Allah Rasûlü: *"Bana gelince, başımın üzerine üç defa (su) boşaltırım"* buyurdu.

İbn Salim rivâyetinde dedi ki: Bize Huşeym tahdis etti, bize Ebu Bişr haber verdi. Ayrıca dedi ki: Sakifliler heyeti ey Allah'ın Rasûlü dediler.[3]

٧٤١-٥٧/٤- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي الثَّقَفِيَّ حَدَّثَنَا جَعْفَرٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا اغْتَسَلَ مِنْ جَنَابَةٍ صَبَّ عَلَى رَأْسِهِ ثَلَاثَ حَفَنَاتٍ مِنْ مَاءٍ فَقَالَ لَهُ الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ إِنَّ شَعْرِي كَثِيرٌ قَالَ جَابِرٌ فَقُلْتُ لَهُ يَا ابْنَ أَخِي كَانَ شَعْرُ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَكْثَرَ مِنْ شَعْرِكَ وَأَطْيَبَ

2 738 numaralı hadisin kaynakları
3 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2289

741-57/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Cabir b. Abdullah dedi ki (4/23a): Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir cünüplükten gusledeceği zaman başının üzerine üç avuç su dökerdi. el-Hasan b. Muhammed ona: Benim saçım çok fazladır deyince, Cabir dedi ki: Ben de ona: Kardeşimin oğlu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in saçı senin saçından daha çok ve daha temizdi, dedim.[4]

Şerh

(738-741 numaralı hadisler)

(738) "Süleyman b. Surad" meşhur bir sahabidir. "Surad" ismi munsarıftır.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda gusül hakkında tartıştılar." Yani bu hususta kendi aralarında çekiştiler, kimisi gusül şöyle olur derken, başkaları böyle olur dediler.

Bu hadisten ilmi konularda münakaşa ve tartışmanın caiz olduğu anlaşıldığı gibi fazilet itibariyle daha alt mertebede olanların daha faziletli kimsenin huzurunda tartışmalarını ve arkadaşların imamları ve büyükleri huzurunda da tartışmalarının caiz olduğu da anlaşılmaktadır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben de başıma üç avuç su dökerim."* Burada üç avuçtan maksat her bir seferde iki avucun dolu halidir.

Hadiste guslederken başa üç defa su dökmenin müstehab olduğu anlaşılmaktadır ve bu üzerinde ittifak edilmiş bir husustur. Bizim mezhep âlimlerimiz başa ve abdest azalarına kıyas yaparak vücudun diğer bölümlerini de bunun gibi değerlendirmişlerdir. Hem gusülde vücudun üç defa yıkanması abdeste göre daha evladır. Çünkü abdestin temeli külfetin hafifletilmesidir ve bir günde birkaç defa tekrarlanılabilen bir ameldir. Böyle bir amelde azaları üç defa yıkamak müstehab olduğuna göre gusülde bu öncelikle sözkonusudur. Bu hususta ayrıca görüş ayrılığı olduğunu da bilmiyoruz. Şu kadar var ki, kadılar kadısı mezhebimize mensup ve *el-Havi* adlı büyük eserin sahibi Ebu'l-Hasan el-Mâverdî gusülde su dökmenin tekrar edilmesi müstehab değildir demiştir, bu ise şaz ve terkedilmiş bir görüştür.

Bundan önceki babta da gusül için kullanılacak suyun en azı ile ilgili açıklamaları zikretmiş bulunmaktayız. Allah en iyi bilendir. (4/9)

4 İbn Mace, 577 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2603

(740) "Bize Yahya b. Yahya ve İsmail b. Salim tahdis edip dediler ki... Cabir'den..." Daha sonra Müslim bu hadisin nihayetinde: "İbn Salim rivâyetinde... dedi." Demektedir. Müslim'in bu ifadelerinde bu ilmin inceliklerinden pek büyük faydalı bir özellik vardır. Bu özellik de Müslim'in -yüce Allah'ın rahmeti ona- ilminin ne kadar geniş olduğunu da, bakış açısının ne kadar incelikli olduğunu da açıkça ortaya koymaktadır. O da şudur: Huşeym -yüce Allah'ın rahmeti ona- tedlis yapan bir ravi idi. Önceki rivâyette "an Ebi Bişr" demişti. Tedlis yapan ravi ise "an" lafzı ile rivâyette bulunacak olursa onun o hadisi kendisinden "an" diyerek rivâyette bulunduğu kişiden sema yoluyla aldığı tespit edilmedikçe bu şekildeki rivâyeti delil gösterilemez. Böylelikle Müslim onun bu hadisi sema yoluyla başka bir yoldan dinlediğinin sabit olduğunu beyan etmiş olmaktadır. Bu ise İbn Salim'in yaptığı rivâyettir. O rivâyetinde: Bize Ebu Bişr haber verdi, demiştir. Bu gibi inceliği bundan önce defalarca zikretmiş bulunuyoruz.

Ebu Bişr'in adı Cafer b. Iyas'dır. Cafer b. Ebi Vahşiye de odur.

Burada sözü geçen Ebu Süfyan'ın adı ise Talha b. Nâfi''dir. Daha önce de açıklanmıştı. Allah en iyi bilendir.

١٢/٤٦- بَاب حُكْمِ ضَفَائِرِ الْمُغْتَسِلَةِ

12/46- GUSLEDEN KADININ SAÇ ÖRGÜLERİNİN HÜKMÜ BABI

٧٤٢-١/٥٨ - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ كُلُّهُمْ عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَافِعٍ مَوْلَى أُمِّ سَلَمَةَ عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي امْرَأَةٌ أَشُدُّ ضَفْرَ رَأْسِي فَأَنْقُضُهُ لِغُسْلِ الْجَنَابَةِ قَالَ لَا إِنَّمَا يَكْفِيكِ أَنْ تَحْثِي عَلَى رَأْسِكِ ثَلَاثَ حَثَيَاتٍ ثُمَّ تُفِيضِينَ عَلَيْكِ الْمَاءَ فَتَطْهُرِينَ

742-58/1- Bize Ebu Bekr b. Ebû Şeybe, Amr en-Nâkid, İshak b. İbrahim ve İbn Ebû Ömer tahdis etti. Hepsi İbn Uyeyne'den rivâyet etti. İshak dedi ki: Bize Süfyan, Eyyub b. Musa'dan haber verdi, o Said b. Ebi Said el-Makburi'den, o Um Seleme'nin azatlısı Abdullah b. Râfi''den, o Um Seleme'den şöyle dediğini nakletti: Ben ey Allah'ın Rasûlü (4/23b) saçımın

örgülerini bağlayan bir kadınım. Cünüplükten gusletmek için onu çözeyim mi dedim. O: *"Hayır, başına üç defa su dökmen sana yeter sonra üzerine su dökersin ve böylece temizlenirsin"* buyurdu.[5]

٧٤٣-.../٢- وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَا أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى فِي هَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ فَأَنْقُضُهُ لِلْحَيْضَةِ وَالْجَنَابَةِ فَقَالَ لَا ثُمَّ ذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ

743- .../2- Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti, bize Yezid b. Harun tahdis etti (H). Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti. Bize Abdurrezzak haber verdi. (Yezid ile birlikte) dediler ki: Bize es-Sevrî, Eyyub b. Musa'dan bu isnâd ile haber verdi. Abdurrezzak'ın hadisi rivâyetinde ay halinden ve cünüplükten dolayı gusletmek için onu çözeyim mi, diye sordu, Allah Rasûlü: *"Hayır"* buyurdu. Sonra hadisi İbn Uyeyne'nin hadisi rivâyet ettiği manada zikretti.[6]

٧٤٤-.../٣- وحدثنيه أحمد الدارمي حدثنا زكرياء بن عدي حدثنا يزيد يعني ابن زريع عن روح بن القاسم حدثنا أيوب بن موسى بهذا الإسناد وقال أفأحله فأغسله من الجنابة ولم يذكر الحيضة

744-.../3- Bunu bana Ahmed ed-Dârimî de tahdis etti... Bize Eyyub b. Musa bu isnâd ile tahdis etti ve: Cünüplükten dolayı onu çözüp yıkayayım mı dediğini nakletti ve "ay hali"ni sözkonusu etmedi.[7]

٧٤٥-٥٩/٤- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عُمَيْرٍ قَالَ بَلَغَ عَائِشَةَ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرٍو يَأْمُرُ النِّسَاءَ إِذَا اغْتَسَلْنَ أَنْ يَنْقُضْنَ رُءُوسَهُنَّ فَقَالَتْ يَا عَجَبًا لِابْنِ عَمْرٍو هَذَا يَأْمُرُ النِّسَاءَ إِذَا اغْتَسَلْنَ أَنْ يَنْقُضْنَ رُءُوسَهُنَّ أَفَلَا يَأْمُرُهُنَّ أَنْ يَحْلِقْنَ رُءُوسَهُنَّ لَقَدْ كُنْتُ أَغْتَسِلُ أَنَا وَرَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ إِنَاءٍ وَاحِدٍ وَلَا أَزِيدُ عَلَى أَنْ أُفْرِغَ عَلَى رَأْسِي ثَلَاثَ إِفْرَاغَاتٍ

5 Ebu Davud, 251 -buna yakın-; Tirmizi, 105; Nesai, 241; İbn Mace, 603 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18172

6 742 nolu hadisin kaynakları

7 742 numaralı hadisin kaynakları

745-59/4- Bana Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ali b. Hucr birlikte İbn Uleyye'den tahdis ettiler. Yahya dedi ki: Bize İsmail b. Uleyye, Eyyub'dan haber verdi. O Ebu'z-Zubeyr'den, o Ubeyd b. Umeyr'den şöyle dediğini nakletti: Aişe (radıyallâhu anhâ)'ya Abdullah b. Amr'ın gusledecekleri zaman saçlarını (örgülerini) çözmelerini kadınlara emrettiği haberi ulaşınca: Şu İbn Amr'a hayret doğrusu! Kadınlara gusledecekleri zaman başlarını (saç örgülerini) çözmelerini emrediyor. O halde niçin onlara saçlarını tıraş etmelerini emretmiyor. Andolsun ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte aynı kaptan guslederdim de başıma üç defa su dökmekten fazla bir şey yapmıyordum.[8]

Şerh

(742-745 numaralı hadisler)

(Bu babta) Um Seleme (radıyallâhu anhâ)'nın: "Ey Allah'ın Rasûlü, dedim... buyurdu." Diğer (743) (4/10) rivâyette: "Ay hali ve cünüplük dolayısıyla çözeyim mi" hadisi ile bu manaya yakın (745) Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyet ettiği hadis yer almaktadır.

(742) "Saçımın örgülerini bağlıyorum" sözündeki "dafr: örgüler" kelimesinin bu şekildeki söylenişi muhaddisler, fakihler ve başkaları nezdinde hadisin bilinen meşhur ve yaygın rivâyeti bu şekildedir. Bu da ben saçımı sıkı ve sağlam örüyorum, demektir.

İmam İbn Berri ise fukahânın lahni (yanlış telaffuzları) hakkında tasnif ettiği küçük kitapçığında şunları söylemektedir: Onların Um Seleme'nin rivâyet ettiği hadiste "saçımın örgülerini bağlıyorum" derken, dat harfini fethalı, fe harfini sakin olarak "dafr" demeleri de bu tür yanlışlıklarındandır. Bunun doğrusu ise "dufur" olup, çoğulu"dafîra"dır.

Ama onun bunu kabul etmeyip, yanlış olduğunu ileri sürdüğü şekil doğru değildir. Aksine doğrusu her iki şeklin de caiz olduğudur, bunların her birinin doğru bir anlamı vardır ama bizim önce sözünü ettiğimiz şeklin doğruluğu daha ağırlık kazanmaktadır; çünkü sabit ve muttasıl rivâyetlerde nakledilen ve sema yoluyla alınan odur. Allah en iyi bilendir.

"Başına üç avuç su dökersin" buyruğu, diğer rivâyetteki ile aynı anlamdadır. "Hafne" ne olursa olsun iki avuç dolusu şeye denilir.

Um Seleme'nin adı Hind'dir. Ramke olduğu da söylenmiş ise de bunun hiçbir kıymeti yoktur. (4/11)

8 Nesai, 414 -buna yakın-; İbn Mace, 604; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16324

Bu Babtaki Hadislerden Çıkartılan Hükümlere Gelince:

Bizim ve cumhurun mezhebine göre gusleden kadının,eğer su içten ve dıştan saçının dibine tamamen ulaşıyor ise saç örgülerini çözmesi vacip değildir. Eğer örgülerini çözmeden su ulaşamıyorsa o takdirde çözmesi icab eder.

Um Seleme (radıyallâhu anhâ) validemizin rivâyet ettiği hadis de örgülerini çözmeksizin suyun saçının tamamına ulaşmış olduğu şeklinde yorumlanır; çünkü suyun bu şekilde ulaştırılması vaciptir.

en-Nehaî'den ise durum ne olursa olsun saçını çözmesinin vacip olduğu nakledilmiştir. Hasan ve Tavus'tan ise cünüplükte değil de, ay halinden guslederken çözülmenin vacip olduğunu söyledikleri nakledilmiştir.

Delilimiz ise Um Seleme'nin rivâyet ettiği bu hadistir.

Şayet erkeğin saçı da örgü yapılmışsa hükmü kadının hükmü gibidir. Allah en iyi bilendir.

Erkeğin cünüplükten gusletmesi ile kadının cünüplükten, ay halinden ve loğusalıktan dolayı gusletmesi ve diğer meşru bütün gusül şekillerinde erkek ile kadının gusülleri aynıdır. Bundan ileride geleceği üzere ay halinden ve loğusalıktan dolayı gusleden kadın ile ilgili onun misk ile kokulandırılmış bir parça kullanması müstesnadır.

Bundan önceki babta guslün eksiksiz nasıl yapılacağına dair açıklama geçmiş bulunmaktadır.

Eğer gusleden kadın bakire ise, suyu fercinin içine ulaştırması vacip değildir. Eğer bakire değilse suyun ihtiyacını gidermesi için oturması halinde fercinin görünen kısmına ulaştırılması icap eder; çünkü bu durumda vücudunun dışı hükmünü alır. Şâfiî ve mezhebimize mensup ilim adamlarının çoğunluğu bunu böylece ifade etmişlerdir.

Mezhebimize mensup bazı ilim adamları ise fercin içini yıkamak bakire olmayan kadına vacip değildir, demişlerdir. Bazıları ise bu, ay halinden ve loğusalıktan dolayı gusletmek halinde vaciptir, cünüplükten dolayı gusletmek halinde değildir demiştir; ama doğru olanı birincisidir. Allah en iyi bilendir.

(745) Abdullah b. Amr (radıyallâhu anh)'ın kadınlara gusledecekleri zaman saçlarının örgülerini çözmelerini emretmesi ise kadınlara bunu yapmalarının vacip olduğunu kastettiği ve bunun ise suyun saçlarının dibine varmadığı kimseler hakkında olduğu şeklinde yorumlanır yahut onun mezhebine (görüşüne) göre -en-Nehaî'den naklettiğimiz üzere- her durumda saçını çözmek icap eder ve Um Seleme ile Aişe (radıyallâhu anhumâ)'nın rivâyet ettikleri hadi-

sin ona ulaşmamış olduğu kabul edilir. Bununla birlikte onun kadınlara böyle yapmalarını vacip olmak üzere değil de, müstehap olduğu ve ihtiyatlı olmak için emretmiş olma ihtimali de vardır. (4/12) Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

١٣/٤٧- بَاب اسْتِحْبَابِ اسْتِعْمَالِ الْمُغْتَسِلَةِ مِنْ الْحَيْضِ فِرْصَةً مِنْ مِسْكٍ فِي مَوْضِعِ الدَّمِ

13/47- AY HALİNDEN GUSLEDEN KADININ KAN GELEN YERDE BİR PARÇA MİSK KULLANMASININ MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٧٤٦-٦٠/١- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مَنْصُورِ بْنِ صَفِيَّةَ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ سَأَلَتْ امْرَأَةٌ النَّبِيَّ ﷺ كَيْفَ تَغْتَسِلُ مِنْ حَيْضَتِهَا قَالَ فَذَكَرَتْ أَنَّهُ عَلَّمَهَا كَيْفَ تَغْتَسِلُ ثُمَّ تَأْخُذُ فِرْصَةً مِنْ مِسْكٍ فَتَطَهَّرُ بِهَا قَالَتْ كَيْفَ أَتَطَهَّرُ بِهَا قَالَ تَطَهَّرِي بِهَا سُبْحَانَ اللهِ وَاسْتَتَرَ وَأَشَارَ لَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ بِيَدِهِ عَلَى وَجْهِهِ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ وَاجْتَذَبْتُهَا إِلَيَّ وَعَرَفْتُ مَا أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ فَقُلْتُ تَتَبَّعِي بِهَا أَثَرَ الدَّمِ وَقَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ فِي رِوَايَتِهِ فَقُلْتُ تَتَبَّعِي بِهَا آثَارَ الدَّمِ

746-60/1- Bize Amr b. Muhammed en-Nâkid ve İbn Ebû Ömer birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. (4/24b) Amr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Mansur b. Safiye'den tahdis etti. O annesinden, o Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan şöyle dediğini nakletti: Bir kadın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ay halinden nasıl gusledip, temizleneceğini sordu. Aişe (radıyallâhu anhâ) Allah Rasûlünün o kadına nasıl gusledeceğini sonra bir misk parçasını alıp, onunla temizleneceğini anlattığını söyledi. Kadın: Onunla nasıl temizleneyim, deyince, Allah Rasûlü: *"Subhanallah, onunla temizlen işte"* buyurdu ve örtündü. -Süfyan b. Uyeyne de eliyle bize yüzünün üzerini işaret etti.- Aişe dedi ki: Ben de kadını kendime doğru çektim, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ne demek istediğini anlamıştım. Bunun için (kadına): O misk parçasını kanın geldiği yere sürersin, dedim.

İbn Ebû Ömer hadisi rivâyetinde: Onu kanın geldiği yerlere sürersin dedim, demiştir.[9]

9 Buhari, 314, 315, 7357; Nesai, 251, 425; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17859

٧٤٧-.../٢- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا مَنْصُورٌ عَنْ أُمِّهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتِ النَّبِيَّ ﷺ كَيْفَ أَغْتَسِلُ عِنْدَ الطُّهْرِ فَقَالَ خُذِي فِرْصَةً مُمَسَّكَةً فَتَوَضَّئِي بِهَا ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ سُفْيَانَ

747-.../2- Bana Ahmed b. Said ed-Dârimî de tahdis etti: Bize Habban tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti. (4/25a) Bize Mansur annesinden tahdis etti, onun Aişe'den rivâyetine göre bir kadın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e (ay halinden) temizlendiğim zaman nasıl gusledeyim, diye sordu. Allah Rasûlü: *"Misk sürünmüş bir bez parçası alıp, onunla abdest al"* buyurdu sonra (Habban) hadisi Süfyan'ın rivâyetine yakın olarak zikretti.[10]

٧٤٨-٦١/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْمُهَاجِرِ قَالَ سَمِعْتُ صَفِيَّةَ تُحَدِّثُ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أَسْمَاءَ سَأَلَتِ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ غُسْلِ الْمَحِيضِ فَقَالَ تَأْخُذُ إِحْدَاكُنَّ مَاءَهَا وَسِدْرَتَهَا فَتَطَهَّرُ فَتُحْسِنُ الطُّهُورَ ثُمَّ تَصُبُّ عَلَى رَأْسِهَا فَتَدْلُكُهُ دَلْكًا شَدِيدًا حَتَّى تَبْلُغَ شُؤُونَ رَأْسِهَا ثُمَّ تَصُبُّ عَلَيْهَا الْمَاءَ ثُمَّ تَأْخُذُ فِرْصَةً مُمَسَّكَةً فَتَطَهَّرُ بِهَا فَقَالَتْ أَسْمَاءُ وَكَيْفَ تَطَهَّرُ بِهَا فَقَالَ سُبْحَانَ اللهِ تَطَهَّرِينَ بِهَا فَقَالَتْ عَائِشَةُ كَأَنَّهَا تُخْفِي ذَلِكَ تَتَبَّعِينَ أَثَرَ الدَّمِ وَسَأَلَتْهُ عَنْ غُسْلِ الْجَنَابَةِ فَقَالَ تَأْخُذُ مَاءً فَتَطَهَّرُ فَتُحْسِنُ الطُّهُورَ أَوْ تُبْلِغُ الطُّهُورَ ثُمَّ تَصُبُّ عَلَى رَأْسِهَا فَتَدْلُكُهُ حَتَّى تَبْلُغَ شُؤُونَ رَأْسِهَا ثُمَّ تُفِيضُ عَلَيْهَا الْمَاءَ فَقَالَتْ عَائِشَةُ نِعْمَ النِّسَاءُ نِسَاءُ الْأَنْصَارِ لَمْ يَكُنْ يَمْنَعُهُنَّ الْحَيَاءُ أَنْ يَتَفَقَّهْنَ فِي الدِّينِ

748-61/3- Bize Muhammed b. Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis etti. İbn Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be, İbrahim b. Muhacir'den şöyle dediğini tahdis etti: Safiye'yi, Aişe'den tahdis ederken dinledim: Esma, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ay halinden dolayı gusletmek hakkında soru sordu. Allah Rasûlü: *"Sizden herhangi bir kadın (ay halinden dolayı gusledecek olursa) suyunu ve hoş kokulu sidresini (çöven otunu) alır ve iyice temizlenir. Sonra başının üzerine su dökerek su saçlarının diplerine*

10 746 numaralı hadisin kaynakları

varıncaya kadar iyice ovalar sonra üzerine su döker sonra misk ile kokulandırılmış bir bez parçası alarak (4/25b) *onunla temizlenir"* buyurdu.

Esma: Onunla nasıl temizlenir, dedi. Allah Rasûlü: *"Subhanallah! Onunla temizleniverirsin işte"* buyurdu. Aişe -sözünü gizlemek istercesine-:Kanın iz bıraktığı yere sürersin, dedi. Sonra Esma ona cünüplükten dolayı gusletmek hakkında soru sordu. Allah Rasûlü: *"Su alarak temizlenir, güzel bir şekilde temizliğini yapar -yahut- temizliğini ileri dereceye kadar götürür sonra başına su döküp saçının diplerine varıncaya kadar başını iyice ovalar sonra da üzerine su döker"* buyurdu.

Aişe: Ensar kadınları ne iyi kadınlardır, hayâ etmek onları din hakkında gerektiği gibi bilgi sahibi olmalarını engellemedi, dedi.[11]

٧٤٩–.../٤– وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَقَالَ قَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ تَطَهَّرِي بِهَا وَاسْتَتَرَ

749-.../4- Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti, bize babam tahdis etti. Bize Şu'be bu isnâd ile buna yakın olarak rivâyet etti ve şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Subhanallah, onunla temizlenirsin işte"* buyurdu ve örtündü.[12]

٧٥٠–.../٥– وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي الْأَحْوَصِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ مُهَاجِرٍ عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ شَكَلٍ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ كَيْفَ تَغْتَسِلُ إِحْدَانَا إِذَا طَهُرَتْ مِنْ الْحَيْضِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ غُسْلَ الْجَنَابَةِ

750-.../5- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Bekr b. Ebû Şeybe, ikisi Ebu'l-Ahvas'dan (4/26b) tahdis etti. O İbrahim b. Muhacir'den, o Şeybe kızı Safiye'den, o Aişe'den şöyle dediğini nakletti: Şekel kızı Esma Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdi ve: Bizden bir kadın ay halinden temizlenecek olursa nasıl gusleder, diye sordu ve hadisin geri kalan kısmını nakletti, ama rivâyetinde cünüplükten gusletmeyi sözkonusu etmedi.[13]

11 Ebu Davud, 314, 315, 316; İbn Mace, 642; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17847
12 748 numaralı hadisin kaynakları
13 748 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(746-750 numaralı hadisler)

(746) Bundan önceki babta kadın ile erkeğin gusül şeklinin aynı olduğunu belirtmiş ve bunu yeteri kadarıyla açıklamıştık. Bu başlıkta gözetilen maksat ise, ay halinden gusledecek olan bir kadının bir miktar misk alıp, onu bir pamuk, bir bez ya da benzer bir şey arasına koyup, guslettikten sonra bunu fercine sürerek temizleneceğini anlatmaktır. Bu şekilde bir uygulama loğusa kadın için de müstehabtır. Çünkü loğusa kadın da ay hali kadın durumundadır.

Mezhep âlimlerimizden el-Mehâmilî'nin *el-Mukanna*'da ay halinden ve loğusalıktan dolayı gusleden bir kadının vücudunun kan değmiş bütün yerlerine hoş koku sürmesinin müstehab olduğunu ifade etmiştir. Onun sözünü ettiği vücudun kan değmiş her yerini kapsaması ile ilgili ifadeleri gariptir. Bunu araştırdıktan sonra ondan başka böyle bir şey diyen bir kimse olduğunu tespit edemedim.

İlim adamları miskin kullanılmasındaki hikmetin ne olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bizim mezhep âlimlerinden ve başkalarından büyük çoğunluğun söyleyip, tercih edilen sahih görüşe göre misk kullanmaktan maksat, belli yerin kokulandırılması ve hoş olmayan kokunun giderilmesidir.

Mezhep âlimlerimizden kadılar kadısı el-Mâverdî de bu hususta mezhep âlimlerimizin iki görüşü olduğunu nakletmiştir. Bu iki görüşten biri budur, ikincisi ise bundan maksat gebe kalmayı hızlandırmasına sebep oluşudur, demiştir. Açıklamasını şöyle sürdürmektedir: Eğer birinci görüşü kabul edecek olursak şayet misk bulamazsa onun yerini tutabilecek, kokusu hoş başka şeyler de kullanabilir. Eğer ikinci görüşü kabul edecek olursak bu hususta onun yerini tutan kust, ezfar ve benzeri şeyler kullanabilir. Ayrıca ilim adamlarımız bunun ne zaman kullanılacağı hususunda da farklı görüşlere sahiptir. Birinci görüşü kabul edenler bunu guslettikten sonra kullanır demişlerdir, ikinci görüşü kabul edenler ise gusletmeden önce kullanır demişlerdir. el-Mâverdî'nin açıklamaları burada sona ermektedir.

el-Mâverdî'nin nakletmiş olduğu bunun gusülden önce kullanılacağı kanaatinin hiçbir kıymeti yoktur. Bunu çürütmek için Müslim'in kitabında rivâyet ettiği Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sizden biriniz suyunu ve hoş kokulu sidresini (çöven otunu) alır, onunla güzel bir şekilde temizlenir sonra başına su döküp, saçlarını ovalar sonra üzerine su döker sonra misk ile kokulandırılmış bir bez parçası alarak onunla temizlenir"* buyruğudur. İşte bu

ifadeler misk ile kokulandırılmış parçanın guslettikten sonra kullanılacağına dair apaçık bir delildir.

Bundan maksadın gebe kalmanın hızlandırılmasına sebep olmasıdır, diyenlerin görüşleri ise zayıf yahut batıldır. (4/13) Çünkü böyle diyen kimsenin bu görüşünün gereği olarak böyle bir uygulama emrinin o sırada hemen zevcesiyle cima etmesi ümit edilen, kocası yanında bulunan kadına özel olarak verilmesini gerektirir. Bu ise bildiğimiz kadarıyla kimsenin kabul ettiği bir görüş değildir. Ayrıca hadislerdeki mutlak ifadeler böyle bir kanaati kabul edenlerin görüşünü reddetmektedir.

Aksine doğrusu şudur: Bundan maksat o yere hoş kokunun sürülmesi, hoş olmayan kokunun giderilmesidir. Böyle bir uygulama ay halinden ya da loğusalıktan dolayı gusleden her kadın için müstehabtır. İster kocası olsun, ister olmasın. Bunu da guslettikten sonra yapar. Şayet misk bulamayacak olursa bulabildiği herhangi bir kokuyu kullanabilir. Eğer hoş bir koku bulamazsa hoş olmayan kokuları izale eden özel kil ve benzerlerini kullanmak müstehab olur. Bunu mezhep âlimlerimiz açıkça ifade etmişlerdir. Şayet bu söylenenlerden hiçbirisini bulamayacak olursa ona su yeterlidir ama imkânı olmakla birlikte hoş koku kullanmayı terk etmesi onun için mekruhtur. İmkânı olmazsa mekruh işlemesi sözkonusu değildir. Allah en iyi bilendir.

"Firsa" parça demektir. *Misk* de bilinen bir kokunun adıdır. Muhakkiklerin rivâyet edip, söylediği sahih ve tercih edilen budur, fukahânın ve onların dışında çeşitli ilim erbabının kabul ettikleri de budur. Bunun mim harfi üstün olarak "mesk" diye bir söyleyişi de nakledilmiştir. Ancak mesk, üzerinde kıl ve tüy bulunan deri demektir. Kadı Iyaz'ın naklettiğine göre mim harfinin fethalı rivâyeti çoğunluğun rivâyetidir. Hatta Ebu Ubeyd ve İbn Kuteybe şöyle demişlerdir: Buradaki ifade ötreli bir kaf ve dat ile "kurda" ile fethalı mim ile "mesk" yani bir deri parçası şeklinde olduğudur. Fakat bütün bu açıklamalar zayıftır, doğrusu bizim daha önce kaydettiğimizdir. Ayrıca buna yine kitapta zikredilmiş *"firsatun mumesseketun:* misk ile kokulandırılmış bir bez parçası" ifadesi buna delil teşkil etmektedir ki, bu da daha önce açıkladığımız gibi misk ile kokulandırılmış bir parça pamuk, yün yahut bez demektir. Allah en iyi bilendir.

"Onunla temizlen işte, subhanallah!" Daha önce bu ve benzeri yerlerde *"subhanallah"*ın hayret ve şaşkınlık ifade ettiğini söylemiştik. Aynı şekilde lâ ilâhe illallah demek de böyledir. Burada hayret ve şaşkınlık da şu demektir: İnsanın anlamak için ayrıca düşünmeye ihtiyacı olmayacak kadar açık böyle bir husus nasıl anlaşılamaz ki?

Bu ibareden bir şeye hayret edip, şaşırmak ve onu büyük bir iş görmek halinde subhanallah diyerek tesbihte bulunmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde bir şeyden emin olmak ve onu hatırlamak için de tesbih etmek caizdir.

Hakkında edeplice konuşulması gereken hususlar ile ilgili olarak kinayeli ifadelerin kullanılmasının müstehab olduğu da anlaşılmaktadır. Defalarca bu kaide daha önce açıklanmıştı. Allah en iyi bilendir.

"Onu kanın geldiği yere sürersin" buyruğu hakkında ilim adamlarının çoğunluğu (4/14) bununla ferci kastetmektedir, demişlerdir. Bizler el-Mehâmilî'den: Vücudunun kan isabet etmiş olan her yerine hoş koku sürer, dediğini daha önce nakletmiştik. Hadisin zâhirî ifadesinde onun lehine delil vardır.

(747) "Bize Habban tahdis etti, bize Vuheyb tahdis etti." Burada geçen Habban, Habban b. Hilal'dir.

(748) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden biriniz suyunu alır... üzerine su döker"* buyruğu hakkında Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- şöyle diyor: İlk olarak sözü edilen temizlik necasetten ve ona bulaşmış olan ay hali kanından temizlenmektir. Kadı Iyaz böyle demiştir ama daha açık ve güçlü olan kanaat -ki Allah en iyi bilendir- birinci temizlenmekten maksadın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in nasıl guslettiği ile ilgili rivâyetlerde geldiği üzere abdest almaktır. Bizler abdest kitabının baş taraflarında güzelce abdest almanın anlamının tam ve eksiksiz olarak usulüne göre almak olduğunu belirtmiş idik. İşte bu hadiste kastedilen de budur.

"Saç diplerine varıncaya kadar" Kasıt, başındaki saçların diplerine kadar suyun ulaştırılmasıdır.

"Aişe bunu gizlemek ister gibi... dedi." Yani Aişe (radıyallâhu anhâ) muhatabı olan kadına (4/15) duyacağı ama hazır bulunanların duyamayacağı bir şekilde gizlice söyledi, demektir. Allah en iyi bilendir.

(750) "Şekel kızı Esma" Şekel isminde şın ve kef harfleri fethalıdır. Sahih ve meşhur olan da budur. Ama Metâli' sahibi bu ismin kef harfi sakin olarak (Şekl) şeklinde okunduğunu da nakletmektedir. Hafız Hatib Ebu Bekr el-Bağdadî de *el-Esmau'l-Mübheme* adlı eserinde ve ondan başka bir kısım ilim adamının belirttiklerine göre bu soruyu soran kadın hatibetu'n-nisa (kadınların sözcüsü) diye anılan Yezid b. Seken kızı Esma idi. Hatib ona bu ismin verildiği bir hadisi de rivâyet etmiştir. Allah en iyi bilendir.

١٤/٤٨- بَاب الْمُسْتَحَاضَةِ وَغُسْلِهَا وَصَلَاتِهَا

14/48- İSTİHAZALI KADIN, ONUN GUSLETMESİ VE NAMAZ KILMASI BABI

٧٥١-٦٢/١- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَبِي حُبَيْشٍ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللهِ إِنِّي امْرَأَةٌ أُسْتَحَاضُ فَلَا أَطْهُرُ أَفَأَدَعُ الصَّلَاةَ فَقَالَ لَا إِنَّمَا ذَلِكِ عِرْقٌ وَلَيْسَ بِالْحَيْضَةِ فَإِذَا أَقْبَلَتْ الْحَيْضَةُ فَدَعِي الصَّلَاةَ وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاغْسِلِي عَنْكِ الدَّمَ وَصَلِّي

751-62/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki: ... Aişe dedi ki: Ebu Hubeyş'in kızı Fatıma Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek: Ey Allah'ın Rasûlü, ben istihazalı bir kadınım. Bir türlü temizlenemiyorum, namazı bırakayım mı, dedi. Allah Rasûlü: *"O ancak bir damar(dan gelen bir kan)dır. O ay hali değildir. Bu sebeple ay hali zamanın gelince* (4/26) *namazı bırak. Ay hali vaktin bitince de üzerindeki kanı yıka ve namaz kıl"* buyurdu.[14]

٧٥٢-.../٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِمِثْلِ حَدِيثِ وَكِيعٍ وَإِسْنَادِهِ وَفِي حَدِيثِ قُتَيْبَةَ عَنْ جَرِيرٍ جَاءَتْ فَاطِمَةُ بِنْتُ أَبِي حُبَيْشِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ بْنِ أَسَدٍ وَهِيَ امْرَأَةٌ مِنَّا قَالَ وَفِي حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ زِيَادَةُ حَرْفٍ تَرَكْنَا ذِكْرَهُ

752-.../2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti. Bize Abdulaziz b. Muhammed ve Ebu Muaviye haber verdi (H). Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti, bize Cerir tahdis etti (H). Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti (H). Bize Halef b. Hişam da tahdis etti, bize Hammad b. Zeyd tahdis etti. Hepsi Hişam b. Urve'den Vekî''in hadisi ve isnadı gibi rivâyet ettiler.

14 Buhari, 228; Tirmizi, 125; Nesai, 357; İbn Mace, 621; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17259

Kuteybe'nin Cerir'den rivâyetinde: Ebu Hubeyş b. Abdulmuttalib b. Esed kızı Fatıma geldi. O bizden bir kadındır ifadesi vardır.

(Müslim) dedi ki: Hammad b. Zeyd'in hadisinde bir fazlalık da vardır ki biz onu zikretmedik.[15]

٧٥٣-٦٣/٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ اسْتَفْتَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ بِنْتُ جَحْشٍ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ إِنِّي أُسْتَحَاضُ فَقَالَ إِنَّمَا ذَلِكِ عِرْقٌ فَاغْتَسِلِي ثُمَّ صَلِّي فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ قَالَ اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ لَمْ يَذْكُرْ ابْنُ شِهَابٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَمَرَ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ أَنْ تَغْتَسِلَ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ وَلَكِنَّهُ شَيْءٌ فَعَلَتْهُ هِيَ وَقَالَ ابْنُ رُمْحٍ فِي رِوَايَتِهِ ابْنَةُ جَحْشٍ وَلَمْ يَذْكُرْ أُمَّ حَبِيبَةَ

753-63/3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Leys tahdis etti (H). Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti. Bize Leys, İbn Şihab'dan haber verdi. O Urve'den, o Aişe'den şöyle dediğini nakletti: Cahş kızı Um Habibe (4/27a) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e fetva sorarak: Ben istihaza kanı görüyorum, dedi. Allah Rasûlü: *"O bir damar(dan gelen bir kan)dır. Gusledip sonra namaz kıl"* buyurdu. Bundan dolayı o da her namaz için guslederdi.

Leys b. Sa'd dedi ki: İbn Şihab Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, Cahş kızı Um Habibe'ye her namaz için gusletmesini emrettiğini zikretmeyip, bunu kendisinin yaptığını söylemiştir. İbn Rumh ise rivâyetinde Cahş kızı demek olan "bintu Cahş" demeyip, yine aynı anlamda "ibnetu Cahş" demiş ve ayrıca "Um Habibe"yi zikretmemiştir.[16]

Şerh

(751-753 numaralı hadisler)

(751) "Ebu Hubeyş kızı Fatıma (radıyallâhu anhâ): Ey Allah'ın Rasûlü... dedi (4/16) ve namaz kıl" buyurdu. Bu babta daha başka hadisler de vardır.

---

15 Cerir, İbn Numeyr ve Abdulaziz'in rivâyetlerini Müslim yalnız başına rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16774, 16995, 17034. Halef b. Hişam'ın rivâyetini Nesai, 214, 362; İbn Mace, 621; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16858; Ebu Muaviye'nin rivâyetini Buhari, 228; Tirmizi, 125; Nesai, 212, 257; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17196'da rivâyet etmişlerdir.

16 Ebu Davud, 290; Tirmizi, 129; Nesai, 206, 350; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16583

Daha önce istihazanın kadının fercinden kanın zamansız akması olduğunu ve bunun el-âzil adındaki bir damardan çıktığını, ay hali kanının böyle olmayıp, rahmin dip tarafından çıkıp geldiğini belirtmiştik.

İstihazalı (müstehaza) kadının hükmü ise fıkıh kitaplarında en güzel bir şekilde genişçe açıklanmıştır. Ben bununla ilgili ana meselelere işaret edeceğim.

Öncelikle bilmek gerekir ki, istihazalı kadının hükmü hükümlerin birçoğunda temiz kadınların hükmü ile aynıdır. Bizim mezhebimizde de, ilim adamlarının büyük çoğunluğuna göre de kanının gelmesi halinde kocasının onunla ilişki kurması caizdir. Bunu İbnu'l-Münzir *el-İşrâf* adlı eserinde, İbn Abbas, İbnu'l-Müseyyeb, Hasan-ı Basrî, Ata, Said b. Cubeyr, Katâde, Hammad b. Ebi Süleyman, Bekr b. Abdullah el-Müzenî, el-Evzâî, es-Sevrî, Mâlik, İshak ve Ebu Sevr'den de nakletmiş bulunmaktadır. İbnu'l-Münzir, ben de böyle diyorum, demiştir.

Ayrıca şunları da eklemektedir: Alşe (radıyallâhu anhâ)'dan "kocası ona yaklaşmaz" dediğini de rivâyet etmiş bulunuyoruz. Nehaî ve Hakem de böyle demiş olup, İbn Sirin ise kocasının ona yaklaşmasını mekruh görmüştür. Ahmed ise bu halinin uzun süre devam etmesi dışında kocası ona yaklaşmaz, demiştir. Yine ondan gelen bir başka rivâyete göre ise, kocasının harama düşmekten korkması hali dışında ona yaklaşması caiz değildir. Ancak tercih olunan görüş cumhurun az önce kaydettiğimiz görüşüdür. Buna delil ise İkrime'nin, Cahş kızı Hamne (radıyallâhu anh)'dan yaptığı şu rivâyettir: Hamne istihazalı bir kadın idi, kocası da onunla cima ediyordu. Bunu Ebu Davud, Beyhaki ve başkaları bu lafızla, hasen bir isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Buhari de sahihinde şöyle demektedir: İbn Abbas dedi ki: İstihazalı olan kadına kocası yaklaşır, namaz kıldığına göre bu daha büyük bir iştir çünkü istihazalı kadın namaz, oruç ve diğer ibadetlerde temiz kadın gibidir. O halde cimada da onun gibidir çünkü haram oluş ancak şeriat ile sabit olur, şeriatte ise haram olduğunu belirten bir hüküm vârid olmamıştır. Allah en iyi bilendir.

Namaz, oruç, itikâf, Kur'ân okumak, mushafa dokunmak, mushafı taşımak, tilavet secdesi, şükür secdesi yapmak, ibadetlerin ona farz olması gibi bütün bu hususlarda temiz kadın hükmündedir. Bu üzerinde icma olmuş bir husustur.

İstihazalı kadın namaz kılmak isterse hadesten taharet ve necasetten taharet hususlarında ihtiyatlı olması emrolunarak abdestten ve eğer teyemmüm yapıyorsa teyemmümden önce fercini yıkamalı ve fercine necaseti

durdurmak ya da azaltmak maksadıyla bir pamuk ya da bir bez koymalıdır. Şayet kanı yalnız bununla önlenecek kadar az miktarda akıyorsa bundan başka bir şey yapmak yükümlülüğü yoktur. Eğer bununla önü alınamıyorsa bununla birlikte fercinin üzerine bir bez bağlar. Bunu da beline uçkur gibi bir ip ve benzeri bir şey bağlar ondan sonra iki ucu kesilmiş başka bir bez alır ve bunu uylukları ile kaba etlerinin arasına yerleştirir ve her iki ucunu belindeki beze (uçkura) bağlar. Bu bezin bir ucu göbeği yanında önünde, diğeri ise arkasında kalır ve bunu iyice bağlar, uylukları arasında bağladığı bu bezi fercinin üzerindeki pamuğa iyice yapıştırır. İşte bu uygulamaya teleccum, istisfâr ve ta'sib adı verilir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Bu şekilde bağlamak ve teleccum şu iki yer dışında vaciptir. Eğer onu bağlamaktan dolayı rahatsız oluyor ve kanın toplanması onu yakıyorsa zararlı olacağından ötürü böyle yapması gerekmez. İkincisi ise oruçlu olması halidir. Gündüzün fercine pamuk veya bez koymaz sadece bağlamakla yetinir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Bez bağlayıp teleccum yapma işinin abdestten önce olması gerekir. Bu şekilde bağladıktan hemen sonra ara vermeden abdest almalıdır. Eğer bez bağlayıp, teleccum edip de abdest almayı geciktirir ve arada zaman uzarsa abdestinin sahih olup olmayacağı ile ilgili iki görüş vardır. Daha sahih olan görüşe göre abdesti olmaz ama belirttiğimiz şekilde sağlam bir şekilde bezini bağladıktan sonra herhangi bir kusuru olmaksızın kendisinden kan çıkacak olursa abdesti de, namazı da bozulmaz, farzını kıldıktan sonra dilediği kadar da nâfile namaz kılabilir çünkü onun kusuru bulunmamaktadır ve böyle bir işten kaçınmak da imkansızdır ama bezi bağlamaktaki bir kusuru dolayısıyla kan çıkacak olursa yahut bağladığı bez iyice bağlı olmadığından yerinden kayar ve bu sebeple de daha çok kan çıkarsa abdesti bozulur. Şayet bu hal namaz esnasında olursa namazı bozulur. Farzını kıldıktan sonra olursa nâfile namaz kılamaz çünkü onun taksiri vardır.

Her bir farz için ferci yeniden yıkayıp, oraya yeniden pamuk ya da bez koyup bağlamaya gelince, duruma bakılır. Eğer bağladığı bez yerinden etkileyecek şekilde ayrılmış yahut kan bezin kenarlarına taşmış ve dışarı çıkmış ise bunu yenilemesi icap eder. Eğer bağladığı bez yerinden ayrılmamış ve dışarıya kan da çıkmamışsa bu hususta mezhep âlimlerimizin iki görüşü vardır. Daha sahih olan görüşe göre abdesti yenilemesi icap ettiği için, bağını da yenilemesinin icap ettiğidir.

Bizim mezhebimizde istihazalı kadın bir abdestle ister eda, ister kaza olsun ancak farz bir namaz kılabilir. Onunla birlikte ise farzdan önce de, sonra

da dilediği kadar nâfile kılabilir. Mezhebimizdeki bir diğer görüşe göre nâfile kılmak zorunlu olmadığından ötürü hiçbir şekilde nâfile kılması mübah olmaz. Ancak doğrusu birincisidir.

Urve b. ez-Zubeyr, Süfyan es-Sevrî, Ahmed ve Ebu Sevr'den bizim mezhebimizdeki görüş gibi kanaat nakledilmiştir.

Ebu Hanife ise bu durumdaki bir kadının temizliği vakte bağlıdır. O bir vakit içerisinde tek bir abdest ile dilediği kadar kaza namazı kılabilir.

Rabia, Mâlik ve Davud (ez-Zâhirî) da şöyle demektedir: İstihaza kanı abdesti bozmaz. Abdest alacak olursa o abdestiyle istihaza dışındaki bir sebeple abdesti bozuluncaya kadar dilediği sayıda farz namaz kılar. (4/18) Allah en iyi bilendir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: İstihazalı bir kadının vakti girmeden önce farz bir namaz için abdest alması sahih değildir. Ebu Hanife ise caizdir demiştir. Bizim delilimiz bunun zaruri bir taharet (abdest) olmasıdır. Dolayısıyla ihtiyaç duyulacak zamandan önce alınması caiz değildir. Mezhep âlimlerimiz şöyle der: Abdest aldıktan sonra abdestinin hemen arkasında ilk olarak namazını kılar. Eğer vaktin başında abdest alıp, ortasında namaz kılacak şekilde gecikirse durumuna bakılır. Şayet bu gecikme avretini örtmek, ezan okunması, kamet getirilmesi, kıbleyi tayin etmek, büyük mescide ve şerefli yerlere gitmek, karşısında namaz kılacağı bir sütre bulmak için yürümek, cumayı ve cemaati beklemek ve buna benzer namaz ile ilgili herhangi bir sebeple uğraştığından dolayı gecikmişse sahih ve meşhur görüşe göre caizdir. Mezhebimizde bunun caiz olmayacağı görüşü de vardır ki, bunun hiçbir değeri yoktur.

Şayet namazı bu sebeple ve bunlar gibi benzer sebepler dışındaki sebeplerle geciktirecek olursa üç görüş vardır. Bunların en sahih olanına göre caiz olmaz ve tahareti (abdesti) batıl olur, ikincisi caizdir, abdesti batıl olmaz ve vaktin çıkmış olmasından sonra dahi o abdestiyle namaz kılabilir.

Üçüncü görüş: Farz namazın vakti çıkmadığı sürece namaz kılmayı geciktirme hakkı vardır. Vakit çıkacak olursa o abdest ile namaz kılamaz. En sahih olanı kabul edip, geciktirmesi halinde farz namaz kılması mübah olmaz, görüşünü kabul etsek, bunun için kendisi erken davranıp farzı kılacak olursa vakit devam ettiği sürece dilediği kadar nâfile namaz da kılabilir. Farzın vakti çıkacak olursa bu husustaki iki görüşün daha sahih olanına göre aynı abdestle bundan sonra nâfile namaz kılamaz. Allah en iyi bilendir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: İstihazalı kadın abdest alırken kendisi için namaz kılmanın mübahlığını niyet eder, yalnızca hadesi kaldırmak ile niyet

etmekle yetinmez. Mezhebimizdeki bir diğer görüşe göre, hadesi kaldırmak üzere niyet etmesi de onun için yeterlidir. Üçüncü bir görüşe göre ise hem namaz kılmayı mübahlaştırmak, hem hadesi kaldırmak üzere niyet etmesi gerekir. Ancak sahih olan birincisidir.

İstihazalı kadın abdest aldıktan sonra artık namaz kılmayı kendisi için mübah kılmış olur. Hadesi de kalkmış olur denilebilir mi? Bu hususta mezhep âlimlerimizin farklı görüşleri vardır. Sahih olana göre hadesinden herhangi bir şey kalkmış olmaz, sadece hades ile birlikte bu abdesti ile namaz kılması ona mübah olmuş olur. Nitekim teyemmüm yapmış bir kimse de bize göre hadesli (abdestsiz)dir. İkinci görüşe göre ise gelecekteki hades hali değil de önceki hadesi ve abdestini aldığı esnadaki hadesi kalkmış olur. Üçüncü görüşe göre ise yalnız geçmişteki hadesi kalkmış olur.

İstihazalı kadının herhangi bir namaz için ya da herhangi bir vakit dolayısıyla gusletmesi gerekmez. Yalnızca ay halinin kesildiği zaman gusletmesi gerekir. Selefiyle halefiyle ilim adamlarının cumhuru bu kanaattedir. Bu görüş, Ali, İbn Mesud, İbn Abbas ve Aişe (radıyallâhu anhum)'dan rivâyet edildiği gibi, Urve b. Zübyr, Ebu Seleme b. Abdurrahman, Malik, Ebu Hanife ve Ahmed de bu görüştedir.

İbn Ömer, İbn ez-Zübeyr ve Ata b. Ebu Rebâh'tan, her bir namaz için gusletmesi gerekir, dedikleri rivâyet edilmiştir. Bu görüş Ali ve İbn Abbas'tan da rivâyet edilmiş bulunmaktadır.

Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın her gün bir defa gusleder, dediği rivâyet edilmiştir.

Müseyyeb ile Hasan'dan ise, her zaman için öğle namazından öğle namazına gusleder, dedikleri rivâyet edilmiştir. Allah en iyi bilendir.

Cumhurun delili şudur: Asıl olan (guslün) vacib olmamasıdır. Çünkü ancak Şeriatte varid olan vacib olur. (4/19) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ise ona yalnızca bir defa gusletmesini emrettiği sahih olarak rivâyet edilmiştir. Bu emir de onun: *"Ay hali vaktin geldi mi namazı bırak, bitti mi guslet"* buyruğudur. Bu buyrukta gusletmesini tekrar etmesini gerektiren bir ifade bulunmamaktadır.

Ebu Davud'un Süneni, Beyhaki ve başka kaynaklarda rivâyet edilmiş bulunan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in istihazalı kadına gusletmesini emretmiş olduğuna gelince, bu hususta sabit olmuş bir rivâyet yoktur. Beyhaki de, ondan öncekiler de bu rivâyetin zayıf olduğunu açıklamışlardır ama bu hususta Buhari ve Müslim'in sahihlerinde naklettikleri şu rivâyet sahihtir: Cahş

kızı Um Habibe (radıyallâhu anhâ) istihaza kanı gördü, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Bu ancak bir damar(dan gelen bir kan)dır. Guslet, sonra namaz kıl"* buyurduğu ve kendisinin de her namaz vakti için guslettiği sahih olarak sabit olmuştur.

Şâfiî -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona gusledip, namaz kılmasını emir buyurdu. Burada her bir namaz için gusletmesini emrettiği ifadesi yoktur. Onun her bir namaz için gusletmesinin ise kendisine verilen emrin dışında tatavvu (nâfile) olarak yaptığında -inşallah- hiçbir şüphe yoktur. Onun için böyle yapmak imkân dahilinde idi. Şafiinin ifadeleri kelimesi kelimesine böyledir. Hocası Süfyan b. Uyeyne, Leys b. sad ve başkaları da böyle demişlerdir. Kullandıkları ibareleri de birbirine yakındır.

İstihazalı kadın iki türlüdür. Bir türü, gördüğü kan ay hali kanı olmayan ve onunla karıştırılmayan bir kan görür. Bir günden az bir süre kan görmesi gibi.

Diğer tür ise, bir kısmı ay hali kanı olan, bir kısmı böyle olmayan kanlar görür. Bu da kesintisiz olarak her zaman kan görmesi ya da ay hali süresinin azamisini aşan bir süre kan görmeye devam etmesi ile olur.

Bu durumdaki kadının üç hali söz konusudur:

1. Mübtede denilen yeni ay hali görmeye başlamış birisi olması. Bu da daha önce kan görmemiş olandır. Bu gibileri hakkında Şafiinin iki görüşü vardır. Bunların daha sahih olanına göre, bunun bir tam gün ay hali olduğunun kabul edilmesi, ikincisi ise altı ya da yedi gün ay hali olduğunun kabul edilmesidir.

2. İddeti bilinen birisi olması. O da istihaza olmadan önceki ay hali süresi ne kadar ise, o kadar bir süre ay hali olarak değerlendirilir.

3. Kanların birini diğerinden ayırd edebilecek bir durumda olması hali. Bazı günler çokça kan görmesi, bazı günler de az görmesi, siyah ve kırmızı kan görmesi gibi. Bu durumda siyaha çalan (koyu renkli) kan gördüğü günler adet günleri olur. Ancak bu şekilde gördüğü kan bir gün ve bir geceden az, on beş günden de fazla olmamalıdır. Kırmızı renkli kan da onbeş günden az olmamalıdır.

Bütün bunlara dair bildik etraflı açıklamalar vardır. Burada biz konu ile ilgili geniş açıklamalarda bulunmayı uygun görmüyoruz çünkü bu kitap bu maksatla yazılan bir kitap değildir.

İşte bunlar, istihazalı kadın ile ilgili temel bazı meselelere dair kısa bilgilerdir, onlara değinmiş olduk. Bunları delilleriyle ve bunlarla ilgili diğer pek çok fer'i mesele ile Şerhu'l-Mühezzeb'de genişçe açıklamış bulunmaktayım. Allah en iyi bilendir.

"Ebu Hubeyş kızı Fatıma" Ebu Hubeyş'in adı Kays b. el-Muttalib b. Esed b. Abduluzza (4/20) b. Kusayy'dır.

Diğer (752) rivâyette "Ebu Hubeyş b. Abdulmuttalib b. Esed kızı Fatıma" denilmektedir. Asıl nüshalarda bu şekilde b. Abdulmuttalib diye geçmektedir ama ilim adamları ittifakla bunun bir yanılgı olduğunu kabul etmişlerdir. Doğrusu ise "abd" lafzını zikretmeksizin Ebu Hubeyş b. el-Muttalib kızı Fatıma'dır. Allah en iyi bilendir.

"Bizden bir kadın" sözünün anlamı Esed oğullarından demektir. Bunu söyleyen ise Hişam b. Urve yahut onun babası Urve b. ez-Zubeyr b. el-Avvam b. Huveylid b. Esed b. Abduluzza'dır. Allah en iyi bilendir.

(751) "Ben: Ey Allah'ın Rasûlü dedim... hayır buyurdu."

Hadisten Şu Hükümler Anlaşılmaktadır:

1- Ay hali kanı olduğuna hüküm verilen süre dışında istihazalı kadın her zaman için namazını kılar. Daha önce de belirttiğimiz gibi bu üzerinde icma olunmuş bir husustur.

2- Sorması gereken bir hususu olan bir kimsenin fetva sorması caizdir.

3- Kadının bizzat ve erkeklerle muhatap olarak taharet (gusül, abdest) ve kadınların hadesleri (abdest bozucu halleri) ile ilgili fetva sorması caizdir.

4- İhtiyaç halinde kadının sesini duymak caizdir.

"Bu bir damar(dan gelen kan)dır, ay hali değildir." Daha önce bu damara el-âzil denildiği geçmiş bulunmaktadır. Ay hali anlamındaki lafzın "el-hıyda" ve "el-hayda" diye telaffuz edilmesinin mümkün olduğu daha önce defalarca geçti. Hıyda söyleyişi Hattâbî'nin benimsediği görüştür, ikincisi ise daha güçlü olup hayda söyleyişidir. Ay hali demektir. Bu söyleyişi Hattâbî muhaddislerin çoğunluğundan ya da -daha önce kendisinden naklettiğimiz gibi- hepsinden nakletmiştir. Dolayısıyla bu yerde bu lafız muayyen olarak böyle söylenir ya da ona yakın olarak söylenir çünkü anlam bunu gerektirmektedir. Zira Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) istihazayı tespit etmek, ay halinin olmadığını anlatmak istemiştir. Allah en iyi bilendir.

Pek çok fıkıh kitabında görülen "o kopan ve kan boşaltan bir damardır" ifadesi ise hadiste yer aldığı bilinmeyen bir fazlalıktır. Belli bir anlam ifade etse dahi bu böyledir. Allah en iyi bilendir.

"Ay hali vaktin gelince namazı bırak." Burada da "hayda" lafzının fethalı ve kesreli okunması caizdir.

Bu hadiste, ay hali zamanında namaz kılması yasaklanmaktadır. Bu haram kılmak anlamında bir yasaktır. Burada Müslümanların icmaı ile namazın fasid olmasını gerektirmektedir. Bu hüküm farz namaz ile nâfile namaz arasında farklılık arz etmez çünkü hadisin zâhiri bunu gerektirmektedir. Aynı şekilde ay hali olan kadının Kâbe'yi tavaf etmesi, cenaze namazı kılması, tilavet secdesi ve şükür secdesi yapması da haramdır. Bütün bunlar ittifakla kabul edilmiş hususlardır. İlim adamları bu halde iken namaz kılmakla mükellef olmadığını (4/21) ve kazasını yapmakla da yükümlü olmadığını icma ile kabul etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

"Ay halin bitince de kanını yıka ve namaz kıl." Ay halinin bitmesinden maksat ay halinin kesilmesi, sona ermesidir. Bu sebeple dikkat edilmesi gereken bir husus da ay halinin kesildiğinin alametini bilmektir. Bu hususu açıklayanlar da çok azdır. Mezhep âlimlerimizden bir topluluk buna gereken itinayı göstermiş bulunmaktadır. Bu husustaki açıklamaların özü de şudur: Ay halinin sona erdiğinin ve temizlik halinin başladığının alameti, kanın sarımtırak rengin ve bulanıklığın çıkmasının da kesilmesidir. Beyaz renkli bir sıvının çıkması ile hiçbir şey çıkmaması arasında da fark yoktur.

Beyhaki, İbnu's-Sabbağ ve mezhep âlimlerimizden başkaları da şöyle demektedir: Teriyye denilen iz, sarımtırak rengi de, bulanıklığı da bulunmayan, pamuk üzerinde renksiz bir iz bırakan azıcık bir nemdir. Bu ise ay hali kanının kesilmesinden sonra görülür. Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan Buhari'nin sahihinde zikrettiği şu rivâyet sahih olarak gelmiştir: Buna göre Aişe kadınlara şöyle demiştir: "O beyaz akıntı izini görmeden (temizlenmiş olduğunuza hüküm vermekte) acele etmeyiniz." Bununla kastettiği ise temizlik hallerine hüküm vermeleridir.

Mezhep âlimlerimiz der ki: İstihazalı kadının ay hali zamanı geçtikten sonra vakti giren ilk namaz için derhal gusletmesi icap eder. Bundan sonra artık herhangi bir namazı ya da farz orucu terk etmesi caiz olmaz. Kocası da onunla ilişki kurmaktan imtina etmez, kendisi de temiz olan birisinin yaptığı hiçbir şeyi yapmamazlık etmez. Kesinlikle kendisinin ay hali olduğu izleni-

mini verecek hiçbir tutum takınmaz. Ancak Mâlik (radıyallâhu anh)'dan gelen bir rivâyete göre adetinden sonra üç gün süre ile bu gibi hususlardan uzak durduğunu izhar eder. Allah en iyi bilendir.

Bu hadiste:

1- Necasetin giderilmesi emredilmekte

2- Kanın necis olduğu

3- Yalnızca ay halinin kesilmesi ile namazın vacip olduğu anlaşılmaktadır.

(752) "Hammad b. Yezid'in hadisinde bir fazlalık vardır. Biz onu zikretmedik."

Kadı Iyaz (rahimehullah) dedi ki: Zikretmediği fazlalık "üzerindeki kanı yıka ve abdest al" ibaresidir. Bu fazlalığı Nesai ve başkaları zikretmiş ama Müslim bunu kaydetmemiştir çünkü bu yalnızca Hammad'ın naklettiği lafızlardandır. Nesai dedi ki: Biz bu hadiste Hammad'ın dışında bir kimsenin "ve abdest al" dediğini bilmiyoruz. Allahu a'lem kastettiği de Hişam'ın bu hadisi rivâyeti ile ilgilidir çünkü Ebu Davud ve başkaları Adiyy b. Ebu Sabit, Habib b. Ebu Sabit ve Eyyub b. Mekki'nin rivâyetinde abdesti zikretmiş bulunmaktadırlar. Ebu Davud: Bütün bu rivâyetler zayıftır demiştir. Allah en iyi bilendir.

٧٥٤-٦٤/٤- وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُرَادِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ وَعَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ خَتَنَةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَتَحْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ اسْتُحِيضَتْ سَبْعَ سِنِينَ فَاسْتَفْتَتْ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي ذَلِكَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ هَذِهِ لَيْسَتْ بِالْحَيْضَةِ وَلَكِنَّ هَذَا عِرْقٌ فَاغْتَسِلِي وَصَلِّي قَالَتْ عَائِشَةُ فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ فِي مِرْكَنٍ فِي حُجْرَةِ أُخْتِهَا زَيْنَبَ بِنْتِ جَحْشٍ حَتَّى تَعْلُوَ حُمْرَةُ الدَّمِ الْمَاءَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ فَحَدَّثْتُ بِذَلِكَ أَبَا بَكْرِ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ فَقَالَ يَرْحَمُ اللَّهُ هِنْدًا لَوْ سَمِعَتْ بِهَذِهِ الْفُتْيَا وَاللَّهِ إِنْ كَانَتْ لَتَبْكِي لِأَنَّهَا كَانَتْ لَا تُصَلِّي

754-64/4- Bize Muhammed b. Seleme el-Muradî de tahdis etti...: Urve b. ez-Zubeyr ve Abdurrahman kızı Amre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe'den rivâyet ettiklerine göre (4/24b) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in

baldızı ve Abdurrahman b. Avf'ın zevcesi olan Cahş kızı Um Habibe yedi yıl süreyle istihaza kanı gördü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu husus-ta fetva sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu ay hali değildir ama bu (kan akıtan) bir damardır. Bu sebeple gusledip, namaz kıl"* buyurdu.

Aişe dedi ki: Kızkardeşi Cahş kızı Zeynep'in odasında bir leğen içinde yıkanıyordu. Öyle ki kanın kırmızı rengi suyun üstüne çıkıyordu.

İbn Şihab dedi ki: Ben bunu Ebu Bekr b. Abdurrahman b. el-Haris b. Hişam'a tahdis ettim. O şöyle dedi: Allah Hind'e rahmet buyursun. Keşke bu fetvayı duymuş olsaydı. Allah'a yemin olsun ki o (bu hali dolayısıyla) namaz kılmadığı için ağlayıp, duruyordu.[17]

٧٥٥-.../٥- وَحَدَّثَنِي أَبُو عِمْرَانَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ زِيَادٍ أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِى ابْنَ سَعْدٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ جَاءَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ بِنْتُ جَحْشٍ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَكَانَتْ اسْتُحِيضَتْ سَبْعَ سِنِينَ بِمِثْلِ حَدِيثِ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ إِلَى قَوْلِهِ تَعْلُو حُمْرَةُ الدَّمِ الْمَاءَ وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ

755-.../5- Bana Ebu İmran Muhammed b. Cafer b. Ziyad da (4/28a) tahdis etti... Abdurrahman kızı Amre, Aişe'den şöyle dediğini nakletmekte-dir: Cahş kızı Um Habibe Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geldi. Yedi yıl istihaza kanı görmüştü sonra da Amr b. el-Haris'in hadisi rivâyet ettiği gibi "kanın kırmızı rengi suyun üstüne çıkıyordu" ibaresine kadar zikretti ondan sonrasını zikretmedi.[18]

٧٥٦-.../٦- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ ابْنَةَ جَحْشٍ كَانَتْ تُسْتَحَاضُ سَبْعَ سِنِينَ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ

756-.../6- Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Aişe'den rivâyete göre Cahş kızı yedi yıl süreyle istihaza kanı görüyordu, diye hadisi onların hadislerine yakın rivâyet etti.[19]

17 Buhari, 327 -buna yakın-; Ebu Davud, 285; Nesai, 203, 204, 205; İbn Mace, 626 -uzun olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16516 ve 17922

18 754 numaralı hadisin kaynakları

19 754 numaralı hadisin kaynakları

٧٥٧-٦٥/٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ جَعْفَرٍ عَنْ عِرَاكٍ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ إِنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ سَأَلَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الدَّمِ فَقَالَتْ عَائِشَةُ رَأَيْتُ مِرْكَنَهَا مَلآنَ دَمًا فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ امْكُثِي قَدْرَ مَا كَانَتْ تَحْبِسُكِ حَيْضَتُكِ ثُمَّ اغْتَسِلِي وَصَلِّي

757-65/7- Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti. Bize Leys haber verdi (H). Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti. Bize Leys, Yezid b. Ebi Habib'den tahdis etti... Aişe (4/28b)'den rivâyete göre o dedi ki: Um Habibe, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kana dair soru sordu. Aişe: Ben onun (içinde yıkandığı) leğenini kanla dolmuş gördüm, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Ay halin seni alıkoyduğu kadar bir süre bekle sonra guslet ve namaz kıl"* buyurdu.[20]

٧٥٨-٦٦/٨- حَدَّثَنِي مُوسَى بْنُ قُرَيْشٍ التَّمِيمِيُّ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ بَكْرِ بْنِ مُضَرَ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهَا قَالَتْ إِنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ بِنْتَ جَحْشٍ الَّتِي كَانَتْ تَحْتَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ شَكَتْ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ الدَّمَ فَقَالَ لَهَا امْكُثِي قَدْرَ مَا كَانَتْ تَحْبِسُكِ حَيْضَتُكِ ثُمَّ اغْتَسِلِي فَكَانَتْ تَغْتَسِلُ عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ

758-66/8- Bana Musa b. Kureyş et-Temimî de tahdis etti... Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Abdurrahman b. Avf'ın nikâhı altındaki Cahş kızı Um Habibe Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e (istihaza halinde gelen) kandan şikayet etti. Ona: *"Daha önce ay halin seni alıkoyduğu kadar bir süre bekle, sonra* (4/29a) *guslet"* buyurdu. O da her namaz vakti gelince guslederdi.[21]

Şerh

(753-757 numaralı hadisler)

(753) "Cahş kızı Um Habibe Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den fetva sordu." (756) diğer rivâyette "Cahş kızı" diyerek Um Habibe'yi zikretmemiş;

20 Ebu Davud, 279; Nesai, 207, 351; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16370

21 757 numaralı hadisin kaynakları

(754) Abdurrahman b. Avf'ın nikâhı altında olup, "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in baldızı Cahş kızı Um Habibe" diyerek hadisi zikretmektedir.

Aynı hadiste: "Aişe dedi ki... yıkanırdı." Diğer rivâyette (756): "Cahş kızı iştihaza kanı görüyordu" denilmektedir.

Bu lafızlar asıl nüshalarda bu şekilde sabittir.

Kadı Iyaz son rivâyet ile ilgili olarak şunları nakletmektedir: Ebu'l-Abbas er-Razi'nin nüshasında "Cahş kızı Zeynep" olarak geçmektedir. Kadı Iyaz der ki: Muvatta ravileri de bu hususta Mâlik'ten rivâyeti farklı nakletmişlerdir. Çoğunluğu Cahş kızı Zeynep derken, birçok ravi de "Cahş kızı" demişlerdir. Doğrusu da budur. Böyle diyerek "Abdurrahman b. Avf'ın nikâhı altında" ibaresinin bir yanılma olduğunu açıklamıştır çünkü Zeynep müminlerin annesi olup, kesinlikle Abdurrahman b. Avf onunla evlenmemiştir. Ondan önce onunla Zeyd b. Harise evlenmişti sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onunla evlendi. Abdurrahman b. Avf'ın zevcesi ise Zeyneb'in kızkardeşi olan Um Habibe'dir. Nitekim (754) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in baldızı ve Abdurrahman b. Avf'ın zevcesi" ifadesi doğru bir şekilde açıklamalı olarak gelmiştir. Aynı şekilde "kızkardeşi Zeyneb'in evinde yıkanırdı" sözlerinde de bu açıklama yapılmış olmaktadır.

Ebu Ömer b. Abdilberr -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Denildiğine göre Cahş'ın Zeynep, Um Habibe ve Talha b. Ubeydullah'ın zevcesi Hamne adındaki kızlarının üçü de istihaza kanı görüyorlardı. Aralarında Um Habibe dışında istihazalı olan olmadığı da söylenmiştir. Kadı Yunus b. Muğis de el-Mev'ib fi Şerhi'l-Muvatta adlı kitabında da bunun gibi bir rivâyet nakletmiş ve onların üçünün de adının aynı şekilde Zeynep olduğunu (4/23) onlardan birisinin lakabının Hanne, diğerinin künyesinin Um Habibe olduğunu da belirtmiştir. Eğer bu durum böyle ise o takdirde Mâlik, Um Habibe'ye Zeynep adını vermekte hata etmekten kurtulmuş olur. Buhari de Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyet ettiği bir hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcelerinden bir kadın diye zikretmiş, bir diğer rivâyetinde "müminlerin annelerinden birisi" bir başkasında da "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) istihazalı olduğu halde hanımlarından birisiyle birlikte itikâfa girdi" diye rivâyette bulunmuştur. Kadı Iyaz'ın ifadeleri bunlardır.

"Um Habibe" sözü hakkında Darakutni şöyle demektedir: İbrahim el-Harbî dedi ki: Doğrusu adının sonunda he olmaksızın "Um Habib" olduğudur. Kendisinin adı ise Habibe'dir. Darakutni: el-Harbi'nin bu sözü doğrudur. O bu işi insanlar arasında en iyi bilendi, demiştir. Başkası da şöyle demek-

tedir: Bu Amre'den, o Aişe'den rivâyete göre Um Habib... diye rivâyet edilmiştir. Ebu Ali el-Gassânî dedi ki: Sahih olan adının Habibe olduğudur. Aynı şekilde Humeydî de Süfyan'dan bunu böyle rivâyet etmiştir. İbnu'l-Esir der ki: Ona Um Habibe denilir, Um Habib de söylenmiştir ama birincisi daha çok kullanılır, istihaza gören bir kadın idi. Siyer âlimleri der ki: İstihaza gören kadın onun kızkardeşi Cahş kızı Hamne'dir. İbn Abdilberr dedi ki: Doğrusu her ikisinin de istihaza gördükleridir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in baldızı" (baldızı anlamındaki) "hatene" kelimesi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesinin yakın akrabası demektir.

Dilbilginleri der ki: *Haten* kocaya nispetle karısının akrabalarına denilir. *Hamu* ise kadına nispetle kocanın akrabalarına denilir. *Sıhr* ise hepsi hakkında kullanılır.

"Abdurrahman b. Avf'ın nikâhı altında" ibaresi ise onun zevcesi demektir. Böylelikle iki husus ile onu tanıtmış olmaktadır. Birincisi müminlerin annesi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Cahş kızı Zeyneb'in kızkardeşi olduğu, ikincisi ise Abdurrahman'ın zevcesi olduğudur.

(754) Muhammed b. Seleme el-Muradî'nin rivâyetinde "İbn Vehb'den, o Amr b. el-Haris'den... Aişe'den." Bu rivâyette bu şekilde Urve b. ez-Zubeyr ve Amre'den diye gelmiştir ki doğrusu budur. Bunu İbn Ebû Zi'b de ez-Zührî'den, o Urve ve Amre'den diye rivâyet etmiştir. Yahya b. Said el-Ensârî de Urve ve Amre'den diye rivâyet etmiştir. Aynı şekilde ez-Zührî de böyle rivâyet etmiş olmakla birlikte el-Evzâî onlara muhalefet etmiş, bunu ez-Zührî'den, o Urve b. Amre'den diye "an" lafzı ile rivâyet etmiş ve böylelikle Urve'yi, Amre'den rivâyet nakleden birisi yapmıştır.

Müslim'in bundan sonra (756) "bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti... Aişe'den" şeklindeki rivâyetinin senedi asıl nüshalarda bu şekildedir (4/24). Kadı Iyaz da bunu-es-Semerkandî dışında- Müslim'in bütün ravilerinden böylece rivâyet etmiştir. Burada Amre yerine Urve'yi koymuştur. Allah en iyi bilendir.

(754) *"Ama bu bir damardır..."* Diğer rivâyette (757) *"daha önce ay hali seni alıkoyduğu kadar bekle sonra gusledip namaz kıl"* ibarelerinde istihazalı kadının ay hali süresi bittikten sonra gusletmesinin vacip olduğuna delil vardır. İsterse kanı akmakta olsun. Bu üzerinde icma edilmiş bir husustur. Daha önce bunun açıklaması da geçti.

(754) "Bir leğende yıkanırdı." (Leğen anlamını verdiğimiz) *mirken,* içinde elbiselerin yıkandığı leğene (büyükçe leğen, bazı yörelerde tast denilen leğen) demektir.

"Hatta suyun üzerine kanın kırmızı rengi çıkardı." Yani o leğende yıkanırdı. Leğen içinde oturur, üzerine su dökerdi. Ondan dökülen su kana karışır ve su kırmızı bir renk alırdı. Bununla birlikte daha sonra bu rengi değişmiş ve kendisiyle yıkanılmış sudan da ayrıca kendisini temizlediğinde şüphe yoktur. (4/25)

(757) "Onun leğenini kanla dolu gördüm." Bizim diyarımızdaki asıl nüshalarda bu şekildedir. Kadı Iyaz'ın belirttiği üzere "mel'ân (dolu)" lafzının "mel'â" olarak da rivâyet edildiğini zikretmektedir ki, her iki rivâyet de doğrudur çünkü birincisi müzekker olan (mirken) lafzına göredir, ikincisi de onunla aynı anlamı taşıyan "el-iccâne" lafzına göre gelmiştir. Allah en iyi bilendir.

١٥/٤٩- بَاب وُجُوبِ قَضَاءِ الصَّوْمِ عَلَى الْحَائِضِ دُونَ الصَّلَاةِ

15/49- AY HALİ OLAN KADININ ORUCU KAZA ETMESİNİN VACİP OLDUĞU, NAMAZIN KAZASININ DA VACİP OLMADIĞI BABI

٧٥٩-٦٧/١- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ مُعَاذَةَ ح وَحَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ يَزِيدَ الرِّشْكِ عَنْ مُعَاذَةَ أَنَّ امْرَأَةً سَأَلَتْ عَائِشَةَ فَقَالَتْ أَتَقْضِي إِحْدَانَا الصَّلَاةَ أَيَّامَ مَحِيضِهَا فَقَالَتْ عَائِشَةُ أَحَرُورِيَّةٌ أَنْتِ قَدْ كَانَتْ إِحْدَانَا تَحِيضُ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ لَا تُؤْمَرُ بِقَضَاءٍ

759-67/1- Bize Ebu'r-Rabi ez-Zehrânî tahdis etti... Muâze'den nakletti (H). Bize Hammad da Yezid er-Rişk'den tahdis etti. Onun Muâze'den rivâyet ettiğine göre bir kadın Aişe'ye bizden herhangi birisi ay hali olduğu günlerdeki namazı kaza etmeli mi, diye sordu. Aişe: Sen Haruri misin? Bizden herhangi birimiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde ay hali olurdu sonra da (kılamadığı namazlarını) kaza etmesi emredilmezdi, dedi.[22]

---

22 Buhari, 321; Ebu Davud, 262, 263; Tirmizi, 130; Nesai, 380, 2317; İbn Mace, 631; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17964

٧٦٠-٦٨/٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَزِيدَ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاذَةَ أَنَّهَا سَأَلَتْ عَائِشَةَ أَتَقْضِي الْحَائِضُ الصَّلَاةَ فَقَالَتْ عَائِشَةُ أَحَرُورِيَّةٌ أَنْتِ قَدْ كُنَّ نِسَاءُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَحِضْنَ أَفَأَمَرَهُنَّ أَنْ يَجْزِينَ قَالَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ تَعْنِي يَقْضِينَ

760-68/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Muâze, Aişe'ye: Ay hali kadın namazı kaza eder mi diye sordu. Aişe: Sen Haruri misin, dedi. Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımları (4/29b) ay hali olurduk. Onun karşılığını (kılamadıkları namazlarını kaza etmelerini) emretti mi hiç, dedi. Muhammed b. Cafer dedi ki: Namazlarını kaza etmelerini kastetmektedir, dedi.[23]

٧٦١-٦٩/٣- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ مُعَاذَةَ قَالَتْ سَأَلْتُ عَائِشَةَ فَقُلْتُ مَا بَالُ الْحَائِضِ تَقْضِي الصَّوْمَ وَلَا تَقْضِي الصَّلَاةَ فَقَالَتْ أَحَرُورِيَّةٌ أَنْتِ قُلْتُ لَسْتُ بِحَرُورِيَّةٍ وَلَكِنِّي أَسْأَلُ قَالَتْ كَانَ يُصِيبُنَا ذَلِكَ فَنُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّوْمِ وَلَا نُؤْمَرُ بِقَضَاءِ الصَّلَاةِ

761-69/3- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti... Muâze dedi ki: Aişe'ye sorup: Ay hali kadın neden orucu kaza ettiği halde namazın kazasını yapmıyor, dedim. O: Haruri misin, dedi. Ben: Hayır, Haruri değilim ama (öğrenmek maksadıyla) soruyorum, dedim. Aişe: Biz de ay hali olurduk ama bize orucu kaza etmemiz emredilir, namazı kaza etmemiz emredilmezdi, dedi.[24]

Şerh

(759-761 numaralı hadisler)

(761) "Orucu kaza etmemiz emredilir, namazı kaza etmemiz emredilmezdi." İşte bu ittifakla kabul edilmiş bir hükümdür. Müslümanların icmaı ile ay hali kadına da, loğusa kadına da o halde ne namaz kılmaları, ne de oruç tutmaları farzdır. Yine icma ile kabul ettiklerine göre bu durumdaki kadınların bu halde kılamadıkları namazlarını kılmaları icap etmez. Orucu kaza etmelerinin vacip olduğu üzerinde de icma etmişlerdir.

23 759 numaralı hadisin kaynakları

24 759 numaralı hadisin kaynakları

İlim adamları der ki: İkisi arasındaki fark şudur: Namaz çokça tekrarlanan bir ibadet olduğundan orucun aksine onu kaza etmek meşakkatlidir. Oruç yılda bir defa farzdır. Bazen bir ya da iki günü adet haline rastlar. Mezhep âlimlerimiz der ki: Ay hali iken geçen hiçbir namaz kaza edilmez, tavaf sonrası kılınması gereken iki rekât müstesnadır. Gerek mezhebimize mensup âlimlerin, gerek diğer mezhep âlimlerinin çoğunluğunun (cumhurun) kanaatine göre ay hali olan kadın adet döneminde oruç tutmak emrine muhatap değildir. Ona orucunu kaza etmesi yeni (farklı) bir emir ile vaciptir.

Mezhep âlimlerimizden kimisi başka bir görüşü sözkonusu ederek, adet halinde oruç tutmak emrine muhataptır ama onu ertelemesi emrolunur tıpkı namazda iken abdesti bozulan kimsenin durumu gibi. Her ne kadar abdestsiz halinde namaz kılması sahih değilse de (sonra kılmakla emrolunmuştur); fakat bu açıklamanın hiçbir değeri yoktur. Kendisinin ortadan kaldırabilme gücü bulunmadığı bir hali sebebiyle oruç tutmak, adet olan bir kadına nasıl aynı zamanda hem farz, hem haram olabilir? Onun bu durumu abdesti bozulanın durumundan farklıdır çünkü o abdestsizlik halini ortadan kaldırabilir.

(759) "Ebu Kılâbe" adı Abdullah b. Zeyd olup, daha önce ona dair açıklama geçmiş bulunmaktadır.

"Yezid er-Rişk" adı Yezid b. Ebi Yezid ed-Dubai'dir. Basralı olup, Ebu'l-Ezherî künyelidir, Dubâalıların mevlasıdır. İlim adamları ona "er-Rişk" lakabının veriliş sebebi hususunda farklı kanaatlere sahiptir. Farsça'da bunun Kasım (paylaştırıcı) anlamında olduğu söylendiği gibi çok gayretli olduğu, gür sakallı olduğu da söylenmiştir. Farsça akrebin adıdır diye de söylenmiştir.

Yezid'e er-Rişk lakabının verilmesinin sebebi ise şudur: Akrep onun sakalının içine girmiş, üç gün içinde kaldığı halde o bunun farkına varmamıştı. Buna sebep ise sakalının oldukça uzun ve büyük oluşu idi. Bu farklı görüşleri Metâli' sahibi ve başkaları nakletmiş olduğu gibi, Ebu Ali el-Gassânîde bunları nakletmiş ve bu son görüşü senedi ile birlikte zikretmiştir. Allah en iyi bilendir.

Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın "sen Haruri misin" sorusuna gelince, Haruri "Harura"ya nispettir. Kûfe yakınlarında bir kasabanın adıdır. es-Sem'ânî'nin dediğine göre burası Kûfe'den iki mil uzaklıkta bir yer olup, Hariciler ilk olarak burada toplanmıştı.

Herevî dedi ki: Hariciler bu kasabada birbirleriyle ahitleştiklerinden ötürü oraya nispet edilmişlerdir. Buna göre Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın sözünün anlamı Haricilerden bir kesim ay hali olan kadına adet döneminde geçen

namazlarını kaza etmesinin vacip olduğu kanaatindedirler, demektir. Bu ise Müslümanların icmaına aykırıdır. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın bu şekilde soru sorması inkâr (reddetmek) anlamındadır. Yani böyle bir yol Harurilerin (Haricilerin) yoludur ve bu çok kötü bir yoldur.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde birimiz ay hali olurdu da sonra ona namazını kaza etmesi emredilmezdi." Yani Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona, onun ay hali olduğunu ve bu dönem zarfında namazı kılmadığını bilmekle birlikte namazı kaza etmesini emretmezdi. Namazını kaza etmesi vacip (farz) olsaydı kesinlikle ona namazını kaza etmesini emrederdi.

(760) "Onlara karşılık vermelerini emretti mi?" (4/27) Bu sözü Muhammed b. Cafer kitapta (hadisin sonunda) kaza etmeleri anlamında olduğunu söyleyerek açıklamıştır ve bu doğru bir açıklamadır. Nitekim karşılık vermek anlamını ihtiva eden (ceza) fiili kaza etti (ödedi) anlamındadır. Nitekim yüce Allah'ın: *"Hiçbir kimse bir başkasının yerine ceza (karşılık) görmez."* (Bakara, 48) buyruğunu da böyle tefsir etmişlerdir. "Bu şey şunun yerine geçer" derken de bu fiil kullanılır.

١٦/٥٠- بَاب تَسَتُّرِ الْمُغْتَسِلِ بِثَوْبٍ وَنَحْوِهِ

16/50- GUSLEDEN (YIKANAN) KİMSENİN ELBİSE VE BENZERİ BİR ŞEYLE ÖRTÜNMESİ BABI

٧٦٢-٧٠/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ أَنَّ أَبَا مُرَّةَ مَوْلَى أُمِّ هَانِئٍ بِنْتِ أَبِي طَالِبٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أُمَّ هَانِئٍ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ تَقُولُ ذَهَبْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ الْفَتْحِ فَوَجَدْتُهُ يَغْتَسِلُ وَفَاطِمَةُ ابْنَتُهُ تَسْتُرُهُ بِثَوْبٍ

762-70/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Ben Mâlik'e Ebu'n-Nadr'dan naklen okudum: Ebu Talib'in kızı Um Hani'nin azatlısı Ebu Murre kendisine şunu haber verdi: O Ebu Talib'in kızı Um Hani'yi şöyle derken dinlemiş: Mekke'nin fethedildiği sene Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gitmiştim. Onun yıkanmakta olduğunu (4/30a), kızı Fatıma'nın da bir elbise ile onu örttüğünü gördüm.[25]

25 Buhari, 280, 357 -uzunca-, 3171 -uzunca-, 6158 -uzunca-; Müslim, 6166; Tirmizi, 2734, 1579; Nesai, 225; İbn Mace, 465; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18018

٧٦٣-٧١/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ أَنَّ أَبَا مُرَّةَ مَوْلَى عَقِيلٍ حَدَّثَهُ أَنَّ أُمَّ هَانِئٍ بِنْتَ أَبِي طَالِبٍ حَدَّثَتْهُ أَنَّهُ لَمَّا كَانَ عَامُ الْفَتْحِ أَتَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَهُوَ بِأَعْلَى مَكَّةَ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى غُسْلِهِ فَسَتَرَتْ عَلَيْهِ فَاطِمَةُ ثُمَّ أَخَذَ ثَوْبَهُ فَالْتَحَفَ بِهِ ثُمَّ صَلَّى ثَمَانَ رَكَعَاتٍ سُبْحَةَ الضُّحَى

763-71/2- Bize Muhammed b. Rumh b. Muhacir de tahdis etti. Bize Leys, Yezid b. Ebi Habib'den haber verdi. O Said b. Ebu Hind'den rivâyet ettiğine göre Akil'in azatlısı Ebu Murre kendisine şunu tahdis etti: Ebu Talib'in kızı Um Hani kendisine tahdis ettiğine göre Mekke'nin fethedildiği sene Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'nin üst taraflarında bulunuyorken yanına gitti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yıkanmak üzere kalktı. Fatıma onun önünü örtü ile kapattı sonra elbisesini alıp ona sarındı sonra sekiz rekât kuşluk namazını kıldı.[26]

٧٦٤-٧٢/٣- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي هِنْدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فَسَتَرَتْهُ ابْنَتُهُ فَاطِمَةُ بِثَوْبِهِ فَلَمَّا اغْتَسَلَ أَخَذَهُ فَالْتَحَفَ بِهِ ثُمَّ قَامَ فَصَلَّى ثَمَانَ سَجَدَاتٍ وَذَلِكَ ضُحًى

764-72/3- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti... Ebu Said b. Ebi Hind hadisi bu isnâd ile rivâyet etti ve şöyle dedi: Kızı Fatıma onu elbisesiyle örttü. Allah Rasûlü yıkandıktan sonra elbisesini alıp ona büründü sonra kalkıp (4/30b) beş rekât namaz kıldı. Bu kuşluk vaktinde idi.[27]

٧٦٥-٧٣/٤- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا مُوسَى الْقَارِئُ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ كُرَيْبٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ قَالَتْ وَضَعْتُ لِلنَّبِيِّ ﷺ مَاءً وَسَتَرْتُهُ فَاغْتَسَلَ

765-73/4- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti... Kureyb, İbn Abbas'tan, o Meymûne'den Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e su (hazırlayıp) koydum sonra onu örttüm O da yıkandı, dedi.[28]

26 762 numaralı hadisin kaynakları

27 762 numaralı hadisin kaynakları

28 720 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(762-765 numaralı hadisler)

(762) "Ebu'n-Nadr'dan rivâyete göre Um Hani'nin azatlısı Ebu Murre" denilmekte iken diğer rivâyette (763) "Akil'in azatlısı Ebu Murre" denilmektedir.

Ebu'n-Nadr'ın adı Salim b. Ebu Umeyye el-Kuraşî et-Teymî el-Medenî'dir. Ömer b. Abdullah et-Teymî'nin azatlısıdır. Ebu Murre'nin adı ise Yezid olup, Um Hani'nin azatlısıdır. Um Hani'nin kardeşi Akil ile birlikte bulunurdu. Bundan dolayı diğer rivâyette onun mevlası (azatlısı) olduğunu ifade etmiştir. Um Hani'nin adı ise Fahite'dir. Fatıma olduğu, Hind olduğu da söylenmiştir. Oğlu Hani b. Hubeyre b. Amr'ın adı ile künyelenmiştir. "Hani"nin sonunda hemze vardır. Um Hani (radıyallâhu anhâ) Mekke fethedildiği günü Müslüman olmuştur.

"Mekke'nin fethedildiği sene Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim..." Bu buyrukta bir erkeğin kendisi ile arasında bir elbise, örtü ve buna benzer bir engel bulunması şartıyla mahremi olan bir kadının huzurunda yıkanmasının caiz olduğuna (4/28) delil vardır.

(763) "Sonra sekiz rekât kuşluk namazı kıldı." Bu lafız oldukça incelikli bir hususu ihtiva etmektedir. O da kuşluk namazının sekiz rekât olduğudur. "Kuşluk namazı" demiş olması da buna delildir. Ayrıca bu ifade bunun bilinen ve karar kılmış bir sünnet olduğunu da Allah Rasûlünün bu namazı kuşluk namazı niyetiyle kıldığını da açıkça ifade etmektedir. Hâlbuki diğer rivâyet (764) böyle değildir. Orada "sekiz rekât namaz kıldı, o zaman kuşluk vakti idi" demiştir. Buradan da birtakım kimseler doğru olmayan bir sonuca ulaşmakta ve: Bunda kuşluk namazının sekiz rekât olduğuna delil yoktur, diyerek Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu vakitte kuşluk vakti olduğu için değil, Mekke'nin fethedilmesi sebebiyle sekiz rekât namaz kıldığını ileri sürmektedirler. Bu lafza dayanarak bu kanaati ileri süren bir kimse Um Hani'nin: "Kuşluk namazı" ifadesinden hareketle bu sonucu çıkartamaz. İnsanlar da önceleri de, sonraları da bu hadisi kuşluk namazının sekiz rekât olduğuna delil gösterip durmuşlardır. Allah en iyi bilendir.

(Hadisteki lafzıyla) *"subha"* nâfile namaz demektir. Bu namazdaki tesbih (subhanallah) demek sebebiyle ona bu isim verilmiştir.

(764) "Sekiz rekât (secde) kıldı" sözünden maksat sekiz rekât kıldığıdır. Rekâta secde adının verilmesi secdeyi de kapsaması dolayısıyladır. Bu bir şeye onun bir kısmını teşkil eden şeyin adının verilmesi (tesniyetu'ş-şey'i bi cüz'ih) türündendir.

١٧/٥١- بَاب تَحْرِيمِ النَّظَرِ إِلَى الْعَوْرَاتِ

17/51- AVRETLERE BAKMANIN HARAM OLDUĞU BABI

٧٦٦-١/٧٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ الْحُبَابِ عَنْ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ قَالَ أَخْبَرَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يَنْظُرُ الرَّجُلُ إِلَى عَوْرَةِ الرَّجُلِ وَلَا الْمَرْأَةُ إِلَى عَوْرَةِ الْمَرْأَةِ وَلَا يُفْضِي الرَّجُلُ إِلَى الرَّجُلِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَلَا تُفْضِي الْمَرْأَةُ إِلَى الْمَرْأَةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ

766-74/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Abdurrahman b. Ebu Said el-Hudrî'nin babasından rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Erkek erkeğin avretine, kadın kadının avretine bakamaz. Erkek bir diğer erkek ile aynı elbiseye bürünemez, kadın da bir başka kadın ile aynı elbiseye bürünemez."*[29]

٧٦٧-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَا مَكَانَ عَوْرَةِ عُرْيَةِ الرَّجُلِ وَعُرْيَةِ الْمَرْأَةِ

767-.../2- Bunu bana Harun (4/31a) b. Abdullah ve Muhammed b. Râfi' de tahdis edip dediler ki... Bize ed-Dahhak b. Osman bu isnâd ile haber verdi. Yine ikisi "avret" lafzı yerine erkeğin uryeti ve kadının uryeti tabirlerini kullanmışlardır.[30]

Şerh

(766-767 numaralı hadisler)

"Erkek erkeğin avretine bakamaz..." Diğer rivâyette de "erkeğin uryesi ve kadının uryesi" denilmektedir ki bu son lafzı "irye, urye" ve "ureyye" olmak üzere üç şekilde zaptetmiş bulunuyoruz. Hepsi de doğrudur. Dilciler der ki: Urye lafzı çıplak ve elbisesiz olmak demektir. Ureyye ise onun küçültme ismidir.

29 Ebu Davud, 4018; Tirmizi, 2793; İbn Mace, 661; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4115

30 766 nolu hadisin kaynakları

Bu babta ravi olarak ismi geçen Zeyd b. Hubâb'ın babasının adı olan Hubâb isminin ha harfi ötreli okunur.

Bu Babın İhtiva Ettiği Hükümlere Gelince:

1- Erkeğin yabancı bir erkeğin avretine bakması, kadının da başka bir kadının avretine bakması haramdır. Bunda görüş ayrılığı yoktur. Aynı şekilde erkeğin kadının avretine, kadının da erkeğin avretine bakması icma ile haramdır.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de erkeğin bir diğer erkeğin avretine bakmasını sözkonusu ederek erkeğin kadının avretine bakmasının hükmüne de dikkat çekmiş olmaktadır. Bunun haram olması ise öncelikle sözkonusudur. Bu haram oluş eşler ve cariye sahipleri dışındakiler içindir. Eşlerin ise birbirlerinin avretlerinin tamamına bakmaları mübahtır. Bundan yalnızca fercin kendisi müstesnadır. Onunla ilgili olarak mezhep âlimlerimizin üç görüşü vardır. Bunların daha sahih olanı her bir eşin diğerinin fercine ihtiyaç olmaksızın bakmasının mekruh olduğudur ama haram değildir.

İkinci görüş her ikisi için de haramdır, üçüncü görüşe göre erkek için haram, kadın için mekruhtur. Kadının fercinin içine bakmak ise daha ağır mekruh ve haramdır.

Efendinin cariyesi ile ilgili durumuna gelince, eğer onunla ilişki kurmak hak ve mülkiyetine sahipse o takdirde her ikisinin durumu iki eş gibidir. Şayet kız kardeşi, halası ve teyzesi olması yahut sütkardeşi yahut zevcesinin annesi, kızı, oğlunun zevcesi gibi sıhrî bir akrabalık sebebiyle ona haram ise hükmü tıpkı hür olması gibidir. Eğer cariye Mecusi, mürted, putperest, iddet bekleyen ya da kitabet akdi yapmış birisi ise yabancı bir cariye gibidir.

2- Erkeğin mahremlerine, onların da ona bakmasına gelince, sahih olan görüş göbeğin yukarısı ile diz kapağının altının mübah olduğudur. Ancak iş görürken ve bazı işlerde çalışırken avretin görünen kısmının helal olacağı da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

3- Akraba olmayan yabancıların avretinin sınırına gelince, erkeğin erkeğe avreti göbek ile diz kapağı arasıdır. Kadının kadına avreti de bu şekildedir. Göbek ile diz kapağı hakkında da mezhebimizin (Şâfiî mezhep âlimlerinin) üç görüşü vardır. Bunların en sahih olanına göre avret olmadıklarıdır. İkinci görüşe göre her ikisi de avrettir, üçüncü görüşe göre ise göbek avrettir, diz kapağı değildir.

4- Erkeğin kadına bakmasına gelince, bedeninin tamamına bakması haramdır. Aynı şekilde kadının da erkeğin bedeninin tamamına bakması haramdır. Bakışlarının şehvetle ya da şehvetsiz olması arasında fark yoktur.

Bazı âlimlerimiz şöyle demektedir: Kadının şehvetsiz olarak erkeğin yüzüne bakması haram değildir fakat bu görüşün hiçbir değeri yoktur. Aynı şekilde yabancı olmaları halinde cariye ya da hür kadın arasında da bir fark yoktur.

Erkeğin, sureti güzel bir tüysüzün yüzüne bakması haramdır. Bakışının şehvetle olup olmaması ile fitneden emin olması ile korkması arasında da bir fark yoktur. Muhakkik ilim adamları nezdinde tercih edilen doğru görüş budur. İleri gelen Şâfiîfukahâsı da bunu açıkça ifade etmişlerdir. Yüce Allah'ın rahmeti onlara olsun.

Delili ise, böyle birisinin kadın durumunda olmasından dolayıdır. Güzelliği kadının güzelliğini andırması sebebiyle kadına şehvetle bakıldığı gibi, ona da şehvetle bakılır. Hatta onların birçoğunun yüzü pek çok kadından da güzel olabilir. Daha da ileri olmak üzere bunların hakkındaki haramlık bir başka sebep dolayısıyla öncelikle sözkonusudur. Çünkü onlarla birtakım kötülükler yapma imkânı kadına göre daha ileri derecede sözkonusu olabilmektedir. Allah en iyi bilendir.

5- Bütün bu meselelerde bakmanın haram oluşu ile ilgili söylediğimiz bu hükümler, bakmayı gerektiren bir ihtiyacın bulunmaması halinde sözkonusudur. Eğer şer'i bakımdan bir ihtiyaç bulunursa -alışveriş, tedavi, şahitlik ve buna benzer durumlarda olduğu gibi- bakmak caiz olur fakat bu halde de şehvetle bakmak haramdır çünkü ihtiyaç dolayısıyla bakmak mübahtır, şehvetle bakmak ise bir ihtiyaç değildir. Mezhep âlimlerimiz der ki: Şehvetle bakmak koca ve efendi dışında herkese haramdır. Hatta bir kimsenin şehvetle annesine ve kızına bakması dahi haramdır. Allah en iyi bilendir.

"Erkek başka bir erkekle aynı elbise içinde bulunmaz." Kadının kadın ile birlikte tek elbiseye bürünmesinin hükmü de böyledir. Eğer aralarında herhangi bir hail (denilen bir örtü, bir engel) yoksa buradaki yasak haramlık bildirmektedir. Buyruk, bir kimsenin bedeninin herhangi bir yerinin başkasının avretine dokunmasının haram olduğuna delildir. Bu hususta ittifak vardır. Bu ise belva'nın genel bir şekilde yaygınlık gösterdiği ve pek çok kimsenin önemsemediği hususlardandır. İnsanların hamamlarda bir araya gelmesi gibi. Hamama giden bir kimsenin gözünü, elini ve vücudunun başka yerlerini başkalarının avretinden koruması ve kendi avretini de hamamda hizmet görenlerin (tellak) ve benzerlerinin de gözünden ve elinden korumalıdır.

Bunlardan herhangi birisini ihlal eden bir kimseyi görecek olursa ona bu münkerden vazgeçmesi gerektiğini de söylemelidir (4/31).

İlim adamları der ki: Söyleyeceği kabul edilmez düşüncesi ile onlara doğruyu emretmek yükümlülüğü üzerinden kalkmaz. Aksine kendisine ve başkasına bir fitne geleceğinden korkması hali dışında onlara doğru olanı söylemesi gerekir. Allah en iyi bilendir.

6- Bir erkeğin, kimsenin kendisini görmeyeceği bir halde yalnızken avretini açmasına gelince; eğer bu bir ihtiyaç sebebi ile olursa caizdir, ihtiyaç olmadan bunu yaparsa mekruh ve haram olduğu hususunda ilim adamlarının görüş ayrılığı vardır. Bize göre daha sahih olan haram olduğudur.

Bu meselelerin fıkıh kitaplarında bilinen çeşitli ayrıntıları tamamlayıcı bilgileri ve kayıtları vardır. Bu kitabımızın buna dair temel bilgilerinin yer almadığı bir kitap olmaması için bu hususlara burada işaret ettik.

١٨/٥٢- بَاب جَوَازِ الِاغْتِسَالِ عُرْيَانًا فِي الْخَلْوَةِ

18/52- KİMSE YOKKEN ÇIPLAK YIKANMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

٧٦٨-١/٧٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كَانَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ يَغْتَسِلُونَ عُرَاةً يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى سَوْأَةِ بَعْضٍ وَكَانَ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام يَغْتَسِلُ وَحْدَهُ فَقَالُوا وَاللَّهِ مَا يَمْنَعُ مُوسَى أَنْ يَغْتَسِلَ مَعَنَا إِلَّا أَنَّهُ آدَرُ قَالَ فَذَهَبَ مَرَّةً يَغْتَسِلُ فَوَضَعَ ثَوْبَهُ عَلَى حَجَرٍ فَفَرَّ الْحَجَرُ بِثَوْبِهِ قَالَ فَجَمَحَ مُوسَى بِإِثْرِهِ يَقُولُ ثَوْبِي حَجَرُ ثَوْبِي حَجَرُ حَتَّى نَظَرَتْ بَنُو إِسْرَائِيلَ إِلَى سَوْأَةِ مُوسَى قَالُوا وَاللَّهِ مَا بِمُوسَى مِنْ بَأْسٍ فَقَامَ الْحَجَرُ حَتَّى نُظِرَ إِلَيْهِ قَالَ فَأَخَذَ ثَوْبَهُ فَطَفِقَ بِالْحَجَرِ ضَرْبًا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ وَاللَّهِ إِنَّهُ بِالْحَجَرِ نَدَبٌ سِتَّةٌ أَوْ سَبْعَةٌ ضَرْبُ مُوسَى بِالْحَجَرِ

768-75/1- Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti. Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'ten şöyle dediğini haber verdi: Bu, bize Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis

ettiğidir diyerek çeşitli hadisler zikretti. Onlardan birisi de şudur: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"İsrailoğulları çıplak olarak yıkanırlar, biri diğerinin avretine bakardı. Musa (aleyhisselâm) ise tek başına yıkanırdı. Bu sebeple (kendi aralarında): Allah'a yemin olsun ki Musa'yı bizimle birlikte yıkanmaktan alıkoyan husus onun hayâlarının büyük olmasından (fıtık) başka bir sebebi yoktur, dediler. Bir defa Musa yıkanmaya gitmiş, elbiselerini bir taşın üzerine koymuştu. Taş elbisesi ile kaçıp gitti* (4/31b). *Bunun üzerine Musa arkasından hızlıca koşarak: Ey taş elbisem, ey taş elbisem, demeye koyuldu. Sonunda İsrailoğulları Musa'nın avretini görünce, Allah'a yemin olsun ki Musa'nın herhangi bir hastalığı yoktur, dediler. Taş durdu ve o İsrailoğulları tarafından görüldü, sonra Musa elbisesini alıp taşa vurmaya başladı."*

Ebu Hureyre: Allah'a yemin olsun ki Musa'nın taşa vurması sebebiyle taşta altı ya da yedi tane iz kaldı, dedi.[31]

Şerh

Bu babta Musa (aleyhisselâm)'ın kıssası yer almaktadır. Bundan önceki babta da kimsenin olmadığı bir yerde ihtiyaç halinde avretin açılmasının caiz olduğunu ifade etmiştik. Bu da yıkanmak, küçük abdest bozmak, zevcesi ile birlikte olmak ve buna benzer hallerdir. Bütün bu hallerde kimse yokken açılmak caizdir. İnsanların huzurunda ise bütün bu hallerde avreti açmak haramdır.

İlim adamları der ki: Yalnızken yıkanmak esnasında peştamal ve benzeri bir şeyle örtünmek, üstünü açık bırakmaktan daha faziletlidir ama yıkanmak ve benzeri hallerde gereken süre kadar açık durmak caizdir. İhtiyaçtan fazla açık kalmak daha sahih kabul edilen görüşe göre haramdır. Nitekim bundan önceki babta belirttiğimiz üzere daha sahih olan görüşe göre yalnızken avretin örtülmesi vaciptir. İhtiyaç kadarını açmak müstesna. Allah en iyi bilendir.

Bu hadisin hükme delaleti ise, Musa (aleyhisselâm)'ın yalnız başına iken çıplak yıkanmış olduğudur. Bu da fıkıh usûlü âlimleri arasında bizden öncekilerin şeriatı bizim için de şeraittir diyenlerin görüşlerine uygun olarak delil olabilir. Allah en iyi bilendir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İsrailoğulları çıplak yıkanırlardı. Birbirlerinin avretlerine bakarlardı"* ibaresinin bunun onların şeriatlarında caiz olmakla birlikte Musa (aleyhisselâm)'ın böyle bir halden kaçınmak maksadıyla ve bundan uzak durmak müstehap olduğu için,ayrıca hayâ ve edebinden bunu

31 Buhari, 278; Müslim, 6098; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14708

yapmaması ihtimali de vardır (4/32). Bizim şeriatımızda haram olduğu gibi, onların şeriatında da bu şeklin haram olma, bununla birlikte -bizim şeriatımıza iman edenlerin pek çoğunun bu hususta işi gevşek tuttukları gibi- onların da bu hususta gevşek davrandıkları ihtimali de vardır.

(Kötülük anlamına gelen "es-sû'"den türeyen) *es-sev'e* kelimesi avret demektir. Ona bu adın veriliş sebebi açılmasının kişiyi üzmesinden, hoşuna gitmemesinden dolayıdır. Allah en iyi bilendir.

Hadiste geçen *"âder"* lafzını dilbilginleri hayâları iri, şişkin (fıtık) olarak açıklamışlardır.

"Musa (aleyhisselâm) *taşın arkasından hızlıca koştu." Cemaha:* Oldukça hızlı koşmak demektir.

"Taşa vurmaya koyuldu." Yani Musa arka arkaya taşa vurup durdu. Musa'nın (aleyhisselâm) taşa vurmak suretiyle taşta iz bırakarak kavmine bir mucize göstermek istemiş olması da mümkündür, mucize göstermesi için taşa vurmasının ona vahiy ile emredilmiş olma ihtimali de vardır. Allah en iyi bilendir.

Ebu Hureyre'nin ifadesindeki "taşta nedeb vardır" sözü taşta iz vardır, iz kalmıştır demektir. Allah en iyi bilendir.

١٩/٥٣- بَاب الِاعْتِنَاءِ بِحِفْظِ الْعَوْرَةِ

19/53- AVRETİ AÇMAMAYA DİKKAT ETMEK BABI

٧٦٩-١/٧٦- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ مَيْمُونٍ جَمِيعًا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَاللَّفْظُ لَهُمَا قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ لَمَّا بُنِيَتْ الْكَعْبَةُ ذَهَبَ النَّبِيُّ ﷺ وَعَبَّاسٌ يَنْقُلَانِ حِجَارَةً فَقَالَ الْعَبَّاسُ لِلنَّبِيِّ ﷺ اجْعَلْ إِزَارَكَ عَلَى عَاتِقِكَ مِنْ الْحِجَارَةِ فَفَعَلَ فَخَرَّ إِلَى الْأَرْضِ وَطَمَحَتْ عَيْنَاهُ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ قَامَ فَقَالَ إِزَارِي إِزَارِي فَشَدَّ عَلَيْهِ إِزَارَهُ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ فِي رِوَايَتِهِ عَلَى رَقَبَتِكَ وَلَمْ يَقُلْ عَلَى عَاتِقِكَ

769-76/1- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî ve Muhammed b. Hâtim b. Meymûn da tahdis etti. İkisi birlikte Muhammed b. Bekr'den şöyle dediğini nakletti: Bize İbn Cureyc haber verdi (H). Bana İshak b. Mansur ile Muhammed b. Râfi' de tahdis etti. -Lafız bu son ikisinindir.- İshak:Bize Abdurrezzak haber verdi derken, İbn Râfi':Bize tahdis etti demiştir. Bize İbn Cureyc haber verdi, bana Amr b. Dinar'ın haber verdiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledi: Kâbe bina edildiğinde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile (4/32b) Abbas taş taşımaya gittiler. Abbas, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e:Taşın (iz bırakmaması) için elbiseni omuzuna koy, dedi. Allah Rasûlü bunu yapınca yere yığılıp, kaldı ve gözleri de semaya doğru bakakaldı. Sonra ayağa kalkınca: *"Elbisemi, elbisemi (verin)"* dedi ve elbisesini üzerine bağladı.

İbn Râfi' rivâyetinde: Elbiseni boynuna koy demiş, omuzuna koy, dememiştir.[32]

٧٧٠-٧٧/٢- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ إِسْحَقَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَنْقُلُ مَعَهُمْ الْحِجَارَةَ لِلْكَعْبَةِ وَعَلَيْهِ إِزَارُهُ فَقَالَ لَهُ الْعَبَّاسُ عَمُّهُ يَا ابْنَ أَخِي لَوْ حَلَلْتَ إِزَارَكَ فَجَعَلْتَهُ عَلَى مَنْكِبِكَ دُونَ الْحِجَارَةِ قَالَ فَحَلَّهُ فَجَعَلَهُ عَلَى مَنْكِبِهِ فَسَقَطَ مَغْشِيًّا عَلَيْهِ قَالَ فَمَا رُئِيَ بَعْدَ ذَلِكَ الْيَوْمِ عُرْيَانًا

770-77/2- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Amr b. Dinar dedi ki: Cabir b. Abdullah'ı şöyle tahdis ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) üzerinde izarı bulunduğu halde onlarla birlikte Kâbe('nin inşası) için taş taşıyordu. Amcası Abbas ona: Kardeşimin oğlu izarını çözüp de onu omuzuna, taşların altına koysan (iyi olur), dedi (4/32a). Bunun üzerine Allah Rasûlü de izarını çözüp, onu omuzuna koyunca bayılıp yere düştü. O günden sonra bir daha çıplak görülmedi.[33]

٧٧١-٧٨/٣- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمِ بْنِ عَبَّادِ بْنِ حُنَيْفٍ الْأَنْصَارِيُّ أَخْبَرَنِي أَبُو أُمَامَةَ بْنُ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ عَنْ الْمِسْوَرِ بْنِ مَخْرَمَةَ قَالَ أَقْبَلْتُ بِحَجَرٍ أَحْمِلُهُ ثَقِيلٍ وَعَلَيَّ إِزَارٌ خَفِيفٌ قَالَ فَانْحَلَّ إِزَارِي وَمَعِيَ الْحَجَرُ لَمْ أَسْتَطِعْ أَنْ أَضَعَهُ حَتَّى بَلَغْتُ بِهِ إِلَى مَوْضِعِهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ارْجِعْ إِلَى ثَوْبِكَ فَخُذْهُ وَلَا تَمْشُوا عُرَاةً

32 Buhari, 1582, 3829; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2555
33 Buhari, 364; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2519

771-78/3- Bize Said b. Yahya el-Umevî tahdis etti... el-Misver b. Mahreme dedi ki: Üzerimde hafif bir izarın olduğu bir esnada ağır bir taş taşıyarak geliyordum. Taşı taşımakta iken izarım çözüldü ve onu götüreceğim yere varıncaya kadar taşı (bir yere) koyamadım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Dön, elbiseni al ve çıplak olarak yürümeyin"* buyurdu.[34]

Şerh

(769-771 numaralı hadisler)

(769) "Cabir (radıyallâhu anh) dedi ki: ..." Bu hadis bir sahabinin mürsel rivâyetidir. Daha önce zikrettiğimiz üzere çeşitli gruplardan ilim adamları sahabinin mürsel rivâyetinin delil gösterileceğini ittifakla kabul etmişlerdir. Ancak yalnız başına üstat Ebu İshak el-İsferayini sahabinin mürselinin delil gösterilmeyeceğini söylemiştir. Kitabın baş taraflarında kaydettiğimiz fasıllarda cumhurun delili de geçmiş bulunmaktadır.

Kâbe'ye bu ismin veriliş sebebi ise yüksek oluşundan dolayıdır. Onun hem dörtgen, hem yüksek olması dolayısıyla bu ismi aldığı da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

"... İzarını omuzuna koy." Bu da elbisen seni taşlardan korusun ya da taşların sende iz bırakmaması için elbiseni koy, demektir. İman bölümünde omuzun (el-atik) kürek kemiği ile boyun arasındaki yer olduğunu, çoğulunun avatik, utk ve utuk olarak geldiğini, lafız olarak müzekker olduğunu, müennes olarak da kullanıldığını belirtmiştik.

"Yere yığılıp kaldı, gözleri de semaya bakakaldı." Yani yere düştü ve gözü semaya doğru baktı (4/34).

Bu hadis-i şerifte şanı yüce Allah'ın rasulüne olan lütuf ve ikramlarının birisi sözkonusu edilmektedir. Ayrıca onun küçüklüğünde iken çirkin davranışlardan ve cahiliye dönemi ahlakından korunmuş ve himaye edilmiş olduğunu ifade etmektedir. İman bölümünde nebilerin -Allah'ın salât ve selamları onlara- ismet sıfatları ile ilgili açıklama geçmiş bulunmaktadır. Buhari ve Müslim'in sahihleri dışında yer alan bir rivâyette belirtildiği üzere "melek inip üzerine izarını bağlamıştır." Allah en iyi bilendir.

(771) *"Çıplak yürümeyin"* buyruğu bundan önceki babta geçtiği üzere haramlık ifade eden bir nehy (yasak)dir. Allah en iyi bilendir.

34 Ebu Davud, 4016; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11266

٢٠/٥٤- بَاب مَا يُسْتَتَرُ بِهِ لِقَضَاءِ الْحَاجَةِ

20/54- DEF-İ HACET İÇİN NE İLE ÖRTÜNÜLECEĞİ BABI

٧٧٢-٧٩/١- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا مَهْدِيٌّ وَهُوَ ابْنُ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي يَعْقُوبَ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ سَعْدٍ مَوْلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ أَرْدَفَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ خَلْفَهُ فَأَسَرَّ إِلَيَّ حَدِيثًا لَا أُحَدِّثُ بِهِ أَحَدًا مِنَ النَّاسِ وَكَانَ أَحَبَّ مَا اسْتَتَرَ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِحَاجَتِهِ هَدَفٌ أَوْ حَائِشُ نَخْلٍ قَالَ ابْنُ أَسْمَاءَ فِي حَدِيثِهِ يَعْنِي حَائِطَ نَخْلٍ

772-79/1- Bize Şeyban b. Ferruh ile Abdullah b. Muhammed b. Esma ed-Dubaî tahdis edip dediler ki: ... (4/33a) Abdullah b. Cafer dedi ki: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni bineğinin üzerine arkasına bindirdi. Bana gizlice bir söz söyledi, onu hiçbir kimseye nakletmeyeceğim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihtiyacını görmek için arkasında gizlenmeyi en sevdiği şey, yerin yüksekçe olan kısımları ya da bir hurma bahçesi idi.

İbn Esma hadisi rivâyetinde: (Abdullah'ın *hâişu'n-nahl* ifadesi) hurma bahçesi demektir demiştir.[35]

Şerh

"Şeyban b. Ferruh" isminde "Ferruh" ismi Arapça olmadığından ötürü munsarıf değildir. Açıklamaları defalarca geçti.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ihtiyacını görmek için..." Hadiste geçen "hedef" lafzı yüksekçe yer demektir. "*hâişu'n-nahl*"de yine açıkladığı gibi hurma bahçesi, hurmalık demektir. Bu da doğru bir açıklamadır. Hâiş yerine *haş* ve *huş* de denilir.

Hadisten çıkartılacak bazı fıkhî hükümler de şöyledir: İhtiyacını görürken bir bahçe (duvar) ya da yüksekçe bir yer arkasında yahut çukur bir yerde ya da benzeri bir yerde kişinin tamamen görenlerin gözünden kaybolacak şekilde saklanmak müstehaptır ve bu müekked bir sünnettir (4/35). Allah en iyi bilendir.

35 Müslim, 62220; Ebu Davud, 2549; İbn Mace, 340 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5215

٢١/٥٥- بَاب إِنَّمَا الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ

21/55- SU (İLE GUSLETMEK) ANCAK SUDAN (MENİNİN AKMASINDAN) DOLAYIDIR BABI

٧٧٣-١/٨٠ - وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ شَرِيكٍ يَعْنِي ابْنَ أَبِي نَمِرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ خَرَجْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ إِلَى قُبَاءَ حَتَّى إِذَا كُنَّا فِي بَنِي سَالِمٍ وَقَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى بَابِ عِتْبَانَ فَصَرَخَ بِهِ فَخَرَجَ يَجُرُّ إِزَارَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَعْجَلْنَا الرَّجُلَ فَقَالَ عِتْبَانُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَأَيْتَ الرَّجُلَ يُعْجَلُ عَنْ امْرَأَتِهِ وَلَمْ يُمْنِ مَاذَا عَلَيْهِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّمَا الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ

773-70/1- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hacer tahdis etti. Yahya b. Yahya bize İsmail -ki İbn Cafer'dir- haber verdi derken, diğerleri bize tahdis etti demişlerdir. O Şerik -yani b. Ebi Nemir-'den, o Abdurrahman b. Ebu Said el-Hudrî'den, o babasından şöyle dediğini nakletti: Pazartesi günü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Kuba'ya gitmek üzere çıktık. Nihayet biz Salim oğulları diyarına gelince (4/33b) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) İtban'ın kapısında durdu ve ona seslendi, o da izarını yerde sürüyerek çıktı. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"Adamın acele etmesine sebep olduk"* buyurdu. İtban: Ey Allah'ın Rasûlü, bir adam karısı ile cima ederken aceleye getirilecek ve menisini akıtmayacak olursa ona ne yapmak düşer dersin, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Su ancak sudan dolayı gerekir"* buyurdu.[36]

٧٧٤-٢/٨١ - حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا سَلَمَةَ بْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ إِنَّمَا الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ

774-81/2- Bize Harun b. Said el-Eylî tahdis etti... Ebu Said el-Hudrî, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Su ancak sudan dolayı gerekir"* buyurduğunu rivâyet etti.[37]

36 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4122
37 Ebu Davud, 217; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4424

٧٧٥-٨٢/٣- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا أَبُو الْعَلَاءِ بْنُ الشِّخِّيرِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَنْسَخُ حَدِيثُهُ بَعْضُهُ بَعْضًا كَمَا يَنْسَخُ الْقُرْآنُ بَعْضُهُ بَعْضًا

775-82/3- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti... Ebu'l-Ala b. eş-Şihhîr dedi ki: Kur'ân-ı Kerim'in bazı buyrukları bazısını nesh ettiği gibi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bazı hadisleri de diğer bazısını (4/34a) nesh ederdi.[38]

٧٧٦-٨٣/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ ذَكْوَانَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ مَرَّ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ فَخَرَجَ وَرَأْسُهُ يَقْطُرُ فَقَالَ لَعَلَّنَا أَعْجَلْنَاكَ قَالَ نَعَمْ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ إِذَا أُعْجِلْتَ أَوْ أُقْحِطْتَ فَلَا غُسْلَ عَلَيْكَ وَعَلَيْكَ الْوُضُوءُ وَقَالَ ابْنُ بَشَّارٍ إِذَا أُعْجِلْتَ أَوْ أُقْحِطْتَ

776-83/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Ğunder, Şu'be'den tahdis etti (H). Bize Muhammed b. Müsenna ile İbn Beşşâr da tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti... Ebu Said el-Hudrî'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ensar'dan bir adama uğramıştı. Ona birisini gönderdi. Adam başından su damladığı halde dışarı çıktı. Bu sefer Allah Rasûlü: *"Galiba acele etmene sebep olduk"* buyurdu. Adam: Evet, ey Allah'ın Rasûlü dedi. Allah Rasûlü: *"(Herhangi bir sebeple) aceleye getirilecek olursan yahut menin akmayacak olursa gusletmekle yükümlü değilsin. Sana abdest almak düşer"* buyurdu.

İbn Beşşâr da: "Aceleye getirilecek olursan yahut menin akmazsa" diye rivâyet etmiştir.[39]

٧٧٧-٨٤/٥- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ

38 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 19549

39 Buhari, 180 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 606; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3999

عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ قَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ الرَّجُلِ يُصِيبُ مِنْ الْمَرْأَةِ ثُمَّ يُكْسِلُ فَقَالَ يَغْسِلُ مَا أَصَابَهُ مِنْ الْمَرْأَةِ ثُمَّ يَتَوَضَّأُ وَيُصَلِّي

777-84/5- Bize Ebu'r-Rabi ez-Zehrânî tahdis etti. Bize Hammad tahdis etti. Bize Hişam b. Urve tahdis etti (H). Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Ala da -ki lafız onundur- tahdis etti. Bize Ebu Muaviye tahdis etti. (4/34b) Bize Hişam babasından tahdis etti. O Ebu Eyyub'dan, o Ubey b. Ka'b'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e erkeğin hanımına yaklaşmakla birlikte sonra da menisinin akmamasının hükmünü sordum, Allah Rasûlü: *"Kadından ona isabet eden şeyleri yıkar sonra abdest alıp, namaz kılar"* buyurdu.[40]

٧٧٨-٨٥/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ الْمَلِيِّ عَنْ الْمَلِيِّ يَعْنِي بِقَوْلِهِ الْمَلِيِّ عَنْ الْمَلِيِّ أَبُو أَيُّوبَ عَنْ أُبَيِّ بْنِ كَعْبٍ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ فِي الرَّجُلِ يَأْتِي أَهْلَهُ ثُمَّ لَا يُنْزِلُ قَالَ يَغْسِلُ ذَكَرَهُ وَيَتَوَضَّأُ

778-85/6- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be, Hişam b. Urve'den tahdis etti. Bana babam el-Meliyy'den, o da el-Meliyy'den tahdis etti. -Bununla: Ebu Eyyub Ubey b. Ka'b'dan tahdis ettiğini kast etmektedir.- Ubeyy, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hanımına yaklaşmakla birlikte menisi akmayan adam hakkında: *"Erkeklik organını yıkar ve abdest alır"* buyurduğunu rivâyet etmiştir.[41]

٧٧٩-٨٦/٧- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ بْنُ عَبْدِ الْوَارِثِ ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي عَنْ الْحُسَيْنِ بْنِ ذَكْوَانَ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ عَطَاءَ بْنَ يَسَارٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ قَالَ قُلْتُ أَرَأَيْتَ إِذَا جَامَعَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَلَمْ يُمْنِ قَالَ عُثْمَانُ يَتَوَضَّأُ كَمَا يَتَوَضَّأُ لِلصَّلَاةِ وَيَغْسِلُ ذَكَرَهُ قَالَ عُثْمَانُ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ

40 Buhari, 293 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12, 3477

41 777 nolu hadisin kaynakları

779-86/7- Bana Zuheyr b. Harb ile Abd b. Humeyd tahdis edip dedi ki... Bize Abdussamed b. Abdulvaris tahdis etti (H). Bize Abdulvaris b. Abdussamed de -ki lafız onundur- tahdis etti, bana babam dedemden tahdis etti. O el-Huseyn b. Zekvan'dan, o Yahya b. Ebu Kesir'den rivâyet etti. Bana Ebu Seleme'nin haber verdiğine göre Ata b. Yesar da kendisine şunu haber verdi: Zeyd b. Halid el-Cuheni'nin kendisine haber verdiğine göre o Osman b. Affan'a sorup dedi ki: Bir adam karısı ile cima etmekle birlikte menisi akmayacak olursa hükmü nedir dersin dedim. Osman: Namaz için aldığı şekilde abdest alır ve zekerini yıkar dedi. Osman ayrıca ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinledim dedi.[42]

٧٨٠-.../٨- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي عَنِ الْحُسَيْنِ قَالَ يَحْيَى وَأَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ ذَلِكَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

780-.../8- Bize Abdulvâris b. Abdussamed de tahdis etti... Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre Ebu Eyyub kendisine bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinlemiş olduğunu haber vermiştir. (4/35b)[43]

٢٢/٥٦- بَاب نَسْخِ الْمَاءُ مِنَ الْمَاءِ وَوُجُوبِ الْغُسْلِ بِالْتِقَاءِ الْخِتَانَيْنِ

22/56- "SU (GUSLETMEK) SUDAN (MENİNİN AKMASINDAN) DOLAYIDIR" HÜKMÜNÜN NESH EDİLMESİ VE İKİ SÜNNET YERİNİN BİRBİRİNE KAVUŞMASI SEBEBİYLE GUSLETMENİN VACİP OLMASI BABI

٧٨١-٨٧/١- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ ح وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالُوا حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ وَمَطَرٌ عَنِ الْحَسَنِ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا جَلَسَ بَيْنَ شُعَبِهَا الْأَرْبَعِ ثُمَّ جَهَدَهَا فَقَدْ وَجَبَ عَلَيْهِ الْغُسْلُوَفِي حَدِيثِ مَطَرٍ وَإِنْ لَمْ يُنْزِلْ قَالَ زُهَيْرٌ مِنْ بَيْنِهِمْ بَيْنَ أَشْعُبِهَا الْأَرْبَعِ

42 Buhari, 179, 292; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9801

43 777 numaralı hadisin kaynakları

781-87/1- Bana Zuheyr b. Harb ile Ebu Gassân el-Mismaî tahdis etti (H). Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ ile İbn Beşşâr da tahdis etti. Dediler ki: Bize Muâz b. Hişam tahdis edip dedi ki: Bana babam Katâde ve Matar'dan tahdis etti. O Hasan'dan, o Ebu Râfi''den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Allah'ın Nebisi: *"Erkek kadının dört şu'besi arasına oturduktan sonra onu yorarsa artık ona gusletmek icap eder"* buyurmuştur.

Hadisin Matar yoluyla rivâyetinde "menisini akıtmasa dahi" ibaresi de vardır.

Aralarından Zuheyr ise (şu'besi anlamındaki şuab kelimesini) "dört eş'ubu (şu'besi) arasında" diye ifade etmiştir.[44]

٧٨٢-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَبَلَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَدِيٍّ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ شُعْبَةَ ثُمَّ اجْتَهَدَ وَلَمْ يَقُلْ وَإِنْ لَمْ يُنْزِلْ

782-.../2- Bize Muhammed b. Amr b. Abbad b. Cebele tahdis etti. Bize Muhammed Ebu Adiy tahdis etti (H). Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Bize Vehb b. Cerir tahdis etti. (Muhammed ile birlikte) ikisi Şu'be'den, o Katâde'den bu isnâd ile hadisi bunun gibi rivâyet etti. Ancak hadisin Şu'be yoluyla rivâyetinde *"sonra oldukça gayret ederse"* demiş "menisini akıtmasa dahi" dememiştir. (4/36a)[45]

٧٨٣-٨٨/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى وَهَذَا حَدِيثُهُ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ قَالَ وَلَا أَعْلَمُهُ إِلَّا عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ اخْتَلَفَ فِي ذَلِكَ رَهْطٌ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنْصَارِ فَقَالَ الْأَنْصَارِيُّونَ لَا يَجِبُ الْغُسْلُ إِلَّا مِنَ الدَّفْقِ أَوْ مِنَ الْمَاءِ وَقَالَ الْمُهَاجِرُونَ بَلْ إِذَا خَالَطَ فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ قَالَ قَالَ أَبُو مُوسَى فَأَنَا أَشْفِيكُمْ مِنْ ذَلِكَ فَقُمْتُ فَاسْتَأْذَنْتُ عَلَى عَائِشَةَ

44 Buhari, 291; Ebu Davud, 216; Nesai, 191; İbn Mace, 610; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14659
45 781 nolu hadisin kaynakları

فَأْذِنَ لِي فَقُلْتُ لَهَا يَا أُمَّاهْ أَوْ يَا أُمَّ الْمُؤْمِنِينَ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَسْأَلَكِ عَنْ شَيْءٍ وَإِنِّي أَسْتَحْيِيكِ فَقَالَتْ لَا تَسْتَحْيِي أَنْ تَسْأَلَنِي عَمَّا كُنْتَ سَائِلًا عَنْهُ أُمَّكَ الَّتِي وَلَدَتْكَ فَإِنَّمَا أَنَا أُمُّكَ قُلْتُ فَمَا يُوجِبُ الْغُسْلَ قَالَتْ عَلَى الْخَبِيرِ سَقَطْتَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا جَلَسَ بَيْنَ شُعَبِهَا الْأَرْبَعِ وَمَسَّ الْخِتَانُ الْخِتَانَ فَقَدْ وَجَبَ الْغُسْلُ

783-88/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Bize Muhammed b. Abdullah el-Ensârî tahdis etti. Bize Hişam b. Hassan tahdis etti. Bize Humeyd b. Hilal, Ebu Burde'den tahdis etti. O Ebu Musa el-Eş'arî'den rivâyet etti (H). Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Bize Abdula'lâ tahdis etti. -Bu onun hadisidir.- Bize Hişam, Humeyd b. Hilal'den tahdis edip dedi ki: -ki ben bu hadisi ancak Ebu Burde'den diye biliyorum- O Ebu Musa'dan şöyle dediğini nakletti: Bu hususta Muhâcir'lerle Ensar'dan bir topluluk ihtilâfa düştü. Ensardan olanlar gusül ancak defkden (meninin akmasından) yahut sudan dolayı gerekir, dediler. Muhacirler ise: Hayır cima olursa gusül icap eder dediler.

Ebu Musa dedi ki: Bu hususta sizi ben ihtilâftan kurtaracağım. (Sonra devamla şunları söyledi): Kalkıp gittim, Aişe'nin huzuruna girmek için izin istedim. Bana izin verildi. Ona: Anacığım -yahut müminlerin annesi- ben sana (4/36b) bir husus hakkında soru sormak istiyorum fakat şüphesiz senden utanıyorum, dedim. O: Seni doğuran anandan sorabileceğin her soruyu utanmadan bana sorabilirsin çünkü ben senin annenim, dedi. Ben de: Gusletmeyi gerektiren nedir dedim. O: Sen bunu iyi bilen birisine sormuş oldun, dedi çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Erkek kadının dört şu'besi arasına oturup da sünnet yeri sünnet yerine değerse artık gusül icap eder"* buyurmuştur.[46]

٧٨٤-٨٩/٤- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ وَهَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عِيَاضُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أُمِّ كُلْثُومٍ عَنْ عَائِشَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ إِنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ الرَّجُلِ يُجَامِعُ أَهْلَهُ ثُمَّ يُكْسِلُ هَلْ عَلَيْهِمَا الْغُسْلُ وَعَائِشَةُ جَالِسَةٌ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي لَأَفْعَلُ ذَلِكَ أَنَا وَهَذِهِ ثُمَّ نَغْتَسِلُ

46 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16277

784-89/4- Bize Harun b. Maruf ile Harun b. Said el-Eylî tahdis edip dediler ki. Bize İbn Vehb tahdis etti... Cabir b. Abdullah, Um Külsum'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe'den şöyle dediğini nakletti: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hanımı ile cima ettikten sonra menisi akmayan kimsenin durumu hakkında soru sorup (4/37a) her ikisine de gusletmek gerekir mi dedi. Aişe de oturuyordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buna *"ben bu işi bununla birlikte yapıyorum sonra gusilediyoruz"* buyurdu.[47]

Şerh

(773-784 numaralı hadisler)

Şunu bilelim ki, şu anda ümmet inzal sözkonusu olmasa dahi cimadan dolayı gusletmenin de vacip olduğunu, inzal ile de icap ettiğini ittifak ile kabul etmiş bulunmaktadır. Ashab-ı kiram'dan bir cemaat ancak inzal ile guslün vacip olduğunu kabul ediyordu. Sonra bunların bir kısmı görüşlerinden vazgeçti ve diğerlerinden sonra da bu hususta icma gerçekleşti.

Bu husustaki (21 numaralı) babta (773) *"su ancak sudan dolayı gerekir"* hadisi ile birlikte (777 numaralı) Ubey b. Ka'b'ın Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den zevcesi ile cima ettikten sonra menisi akmayan bir kimse hakkında *"erkeklik organını yıkayıp, abdest alacağına"* dair hadisi ile (781 numaralı) *"sizden biriniz kadının dört şu'besi arasına oturup... inzal etmese dahi"* hadisi de bu husustadır.

İlim adamları derler ki: İşte uygulama (amel) bu hadise göredir. (Yani menisi akmasa dahi gusletmelidir.)

"Su ancak sudan gerekir" hadisine gelince, ashabın büyük çoğunluğu ile onlardan sonra gelenler o mensuhtur, demişlerdir. Burada nesh edilmesinden maksatları ise önceleri meni akmaksızın cimadan ötürü gusletme yükümlülüğü yokken sonradan vacip olmuştur.

İbn Abbas (radıyallâhu anh) ve başkaları bunun mensuh olmadığı, aksine bundan maksadın rüyasında ihtilam olmakla birlikte inzal olmamışsa gusletmesinin vacip olmayacağının kastedildiği kanaatindedirler. Bu hükmün bu şekilde kalıcı olduğunda da şüphe yoktur.

Ubey b. Ka'b'ın rivâyet ettiği (777) hadisi ile ilgili olarak da: Biri mensuh olduğu, diğeri ise fercin dışında onunla teması hakkında yorumlandığı şeklinde olmak üzere iki cevap verilmiştir. Allah en iyi bilendir.

47 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17983

(773) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Kuba'ya çıkıp gittim." *Kubâ* ismi (sonu) medli, müzekker ve munsarıf bir isimdir. Muhakkiklerin ve çoğunluğun kabul ettiği sahih kanaat budur. Bunun bir diğer söyleyişi daha vardır ki buna göre müennes ve gayr-ı munsarıftır, bir diğer görüşe ise bu maksur bir isimdir.

"İtban b. Mâlik" ismi meşhur olan söyleyişe göre ayn harfi kesrelidir. (Utban şeklinde) ötreli olduğu da söylenmiştir, iman bölümünde bunu açıklamıştık. (4/36)

(775) "Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti... birbirini neshederdi." Bu senetteki bütün raviler Basralıdır. Kûfeli olan Ebu'l-Ala müstesnadır. Ebu'l-Ala'nın adı ise Yezid b. Abdullah b. eş-Şihhîr'dir. Ebu'l-Ala tabiindendir. Müslim'in bu sözü Ebu'l-Ala'dan rivâyet etmekten maksadı da "su, sudan dolayı gerekir" şeklindeki hadisin nesh edilmiş olduğunu anlatmaktır. Ebu'l-Ala'nın: "Sünnet de sünneti nesh eder" şeklindeki sözü doğrudur. İlim adamları der ki: Sünnetin sünneti neshi dört şekildedir:

1- Mütevatir olan bir sünnetin yine mütevatir bir sünnetle nesh edilmesi

2- Vahid bir haberin kendisi gibi vahid bir haberle nesh edilmesi

3- Ahad rivâyetlerin mütevatir rivâyetlerle nesh edilmesi

4- Mütevatir sünnetin ahad sünnet ile nesh edilmesi

İlk üçünün caiz oluşunda görüş ayrılığı yoktur. Dördüncüsü ise büyük çoğunluğa göre caiz değildir. Bazı zâhirî âlimleri ise caizdir demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

(776) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Aceleye getirilecek olursan... sana gusletmek gerekmez."* İbn Beşşâr'ın rivâyetinde de: *"Aceleye getirilecek olursan..."* şeklindedir. Aceleye getirilecek olursan anlamındaki *"u'cilte"* lafzının hemzesi her iki yerde de ötreli, ayn harfi sakin, cim harfi kesrelidir. İkinci kelime olan *"akhatte"* lafzı ilkinde hemze ve ha fethalı, İbn Beşşâr'ın rivâyetinde ise "u'cilte: aceleye getirilirsen" ifadelerinde olduğu gibi hemze ötreli, ha harfi kesrelidir. Her iki rivâyet de sahihtir. Burada *ikhâtın* anlamı meninin akıtılmamasıdır. Yağmurun yağmaması anlamına gelen bu lafzın bu maksatla kullanılması bir istiaredir. Bunun yer hakkında kullanılması ise bitkinin yetişmemesi demektir. Allah en iyi bilendir.

(777) *"Sonra menisini akıtmazsa"* ibaresinde ye harfini ötreli olarak zaptettik, fethalı olarak okunması da caizdir. Erkek cima ederken menisini akıtamayacak olursa *"eksele'r-reculü"* denilir. Kaf harfi fethalı, sin kesreli olarak *"kesile"* de kullanılır ama birincisi daha fasihtir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kadından kendisine isabet edeni yıkar"* buyruğu kadının fercinin yaşlılığının necis olduğuna delildir. Bu hustaki görüş ayrılığı bilinen bir şeydir. Bizim mezhep âlimlerimizin bazılarına göre sahih olan bu yaşlılığın necis olduğudur. Temiz olduğunu söyleyenler bu hadisteki yıkama emrini müstehap olarak yorumlarlar. Mezhep âlimlerimizin çoğunluğuna göre daha sahih olan budur. Allah en iyi bilendir.

(778) *"Bana babam el-Milli'den tahdis etti. O da el-Melî'den nakletti. el-Melî sözü ile el-Melî Ebu Eyyub'u kastetmektedir."* Asıl yazmalarda bu şekilde "Ebu Eyyub" lafzındaki "eb" kelimesi vav ile birlikte yazılmış olup, bu da doğru bir şekildir. "el-Melî" ise kendisine güvenilen itimat olunan kişi demektir. Allah en iyi bilendir.

(779) *"Cima edip de menisi gelmezse"* ibaresindeki "yumni: menisinin gelmesi" fiili fasih söyleyişte ye harfi ötreli, mim harfi sakin kullanılır, rivâyet de bu şekilde gelmiştir. Ye harfinin fethalı kullanılması ikinci bir söyleyiştir. Üçüncü söyleyiş ise ye harfi ötreli, mim fethalı, nun şeddeli (*yumennî* şeklinde)dir. Bunun için fiil emnâ, menâ ve mennâ olmak üzere üç türlü kullanılır. Bunları Ebu Amr ez-Zahid nakletmiştir ama birinci söyleyiş daha fasih ve daha meşhur olmanın yanında Kur'ân-ı Kerim de bunu kullanmıştır. Nitekim yüce Allah: *"Akıttığınız meniyi gördünüz mü?"* (Vakıa, 58) buyurmaktadır.

(781) "Ebu Gassân el-Mismaî" isminde "Gassân" hem munsarıf, hem gayr-ı munsarıf olabilir. Adı Mâlik b. Abdulvahid'dir. Daha önce defalarca açıklamış olmakla birlikte kitabın baş taraflarında taahhüt ettiğim şekilde aradan uzun bir fasıla geçtiğinden ötürü buna ve benzerlerine tekrar dikkat çekerim.

"Ebu Râfi'"in adının Nufey' olduğu da daha önce geçmiş idi.

"Dört şu'besi arasına oturduktan sonra..." Şuab (şube'nin çoğulu) kelimesi diğer rivâyette "eş'ub" olarak zikredilmiştir. (4/39) İlim adamları dört şu'beden ne kastedildiği hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Kastın eller ve ayaklar olduğu, ayaklar ve uyluklar olduğu, ayaklar ve kasıklar olduğu söylenmiştir. Kadı Iyaz ise fercin dört Şu'besinin kastedildiğini söylemiştir. "Şuab" kelimesi "şu'be"in çoğulu olup, kenarlar anlamındadır. Bu lafzın "eş'ub" rivâyeti ise "şuab"in çoğuludur.

*"Onu yorma"*nın anlamı ise hareketiyle onu yorması demektir. Hattâbî de böyle açıklamıştır. Başkaları ise onu çokça yorarsa diye açıklamıştır. Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- der ki: Daha uygun anlam onunla bu işi yaparken bütün çaba ve gayretini harcaması anlamında olduğudur çünkü

"cehd" güç ve takat demektir. Bu da harekete ve işi tamamen yapmaya denilir. Bu açıklama da hareketi ile onu yorması diye açıklayanların görüşüne yakındır. Yoksa bu hususta kadının karşı karşıya kaldığı herhangi bir zorluk, bir meşakkat yoktur. Allah en iyi bilendir.

Hadisin anlamına gelince, guslün vücubu meninin akmasına bağlı değildir. Aksine haşefe fercin içine girip, kayboldu mu erkeğe de, kadına da gusül icap eder. Bugün bu hususta hiçbir görüş ayrılığı yoktur. Daha önceleri (4/40) ashab-ı kiramdan ve onlardan sonrakilerin bazılarının görüş ayrılığı vardı fakat sonraları dediğimiz bu husus üzerinde icma gerçekleşmiş bulunmaktadır. Bunun açıklaması da daha önce geçti.

Mezhep âlimlerimiz (Şâfiîler) şöyle demektedir: Bir erkeğin yahut bir kadının duburüne bir hayvanın fercine ya da duburüne haşefeyi sokarsa gusletmek icab eder. Kendisine haşefesini soktuğu varlığın diri yahut ölü, küçük yahut büyük olması fark etmez. Bu ister kasten yapılsın, ister unutarak, ister kendi seçim ve tercihi ile ister zorlama ve baskı ile olsun fark etmez. Kendisi uyurken kadının zekerini sokması halinde de hüküm aynıdır, erkeklik organı ister sertleşsin, ister sertleşmemiş olsun fark etmez. Sünnetli olup, olmaması da durumu değiştirmez. Bütün bu şekillerde yapana da, yapılana da gusletmek icab eder. Yapanın yahut yapılanın çocuk olması hali müstesnadır, onun için gusül icab eder denilemez çünkü o mükellef değildir fakat cünüp olduğu söylenebilir. Eğer kişi mümeyyiz ise velinin ona abdest almasını emrettiği gibi, gusletmesini de emretmesi gerekir. Gusletmeksizin namaz kılacak olursa namazı sahih olmaz. Büluğa erişinceye kadar gusletmezse artık ona gusletmesi vacip (farz) olur. Küçükken gusledip de sonra büluğa ererse yeniden gusletmesi gerekmez.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Cimada muteber olan zekeri sağlıklı olan kimsenin haşefesinin girmesidir. Bu hususta ittifak vardır. Haşefe tamamen girecek olursa o zaman ilgili bütün hükümlerin yerine getirilmesi sözkonusudur. Erkeklik organının tamamen sokulması ittifakla şart değildir. Şayet haşefenin bir kısmı girerse ittifakla sözü edilen herhangi bir hüküm taalluk etmez. Bundan sadece bazı mezhep âlimlerimizin sözkonusu ettiği şaz bir görüş müstesnadır. Bu görüşe göre bunun da hükmü diğerleri ile tamamen aynıdır fakat bu görüş oldukça büyük bir yanlıştır ve kabul edilmemiştir.

Erkeklik organı kesilmiş ise eğer kalan kısmı haşefeden az ise bu husustaki hiçbir hüküm ona taalluk etmez. Şayet kalan kısım yalnızca haşefe kadar ise onun tamamıyla sokulması halinde ilgili hükümler de ona taalluk eder. Eğer haşefe miktarından fazla ise bu hususta mezhep âlimlerimizin iki meşhur

görüşü vardır. Bunların daha sahih olanına göre hükümlerin haşefe miktarı olan kısmı ile alakalı olduğudur. İkinci görüşe göre ise kalan kısım tamamen sokulmadıkça ona hüküm taalluk etmeyeceğidir. Allah en iyi bilendir.

Erkeklik organına bir bez sarıp, bu haliyle onu bir kadının fercine sokacak olursa mezhep âlimlerimizin bu hususta üç görüşü vardır. Bunların sahih ve meşhur olanına göre erkeğe de, kadına da guslün icap ettiğidir. İkinci görüşe göre organı bir bez içinde olup, soktuğundan ötürü gusül gerekmez, üçüncü görüşe göre eğer bez zevkin ve rutubetin ulaşmasını engelleyecek kadar kalın ise gusül icap etmez, değilse gerekir. Allah en iyi bilendir.

Kadın bir hayvanın erkeklik organını kendisine sokacak olursa gusletmesi gerekir. Vücuttan koparılıp, kesilmiş bir erkeklik organını sokarsa iki görüş vardır. Daha sahih olanına göre gusletmesi icab eder.

(783) Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "Bu işi iyi bilene sordun" sözü yani sen bu işi gerçekten bilen, onun gizli açık bütün yönlerinden haberdar ve bu hususta oldukça bilgisi ileri birisine sordun demektir.

"Sünnet yeri, sünnet yerine temas ederse..." İlim adamlarının dediklerine göre bu erkeklik organını onun fercine sokarsan demektir. Yoksa kasıt temas etmenin gerçek manası değildir çünkü kadının sünnet yeri fercin üst tarafındadır. Erkeklik organı cima halinde ona temas etmez. İlim adamlarının da icma ile kabul ettiğine göre erkeklik organını onun sünnet yeri üzerine koyup, içeri sokmayacak olursa her ikisine de gusletmek gerekmez. O halde dediğimiz hususun kastedildiğine bu delildir. Temas etmekten maksat ise onun hizasına kadar gelmektir. Aynı şekilde başka rivâyette geçen: "İki sünnet yeri iltika ederse" de birbiriyle aynı hizaya gelirse anlamındadır.

(784) "Cabir b. Abdullah, Um Külsum'dan, o Aişe'den" Burada adı geçen Um Külsum tabiinden bir kadındır. Ebu Bekr es-Sıddık (radıyallâhu anh)'ın kızıdır. Bu rivâyet yaşça büyük olanın küçük olandan rivâyeti türündendir çünkü Cabir (radıyallâhu anh) sahabidir ve hem yaşça, hem mertebe ve fazilet itibariyle Um Külsum'dan büyüktür. Allah hepsinden razı olsun.

"Ben bu işi bununla yapıyorum..." buyruğundan bu gibi ifadeleri eğer bir maslahat varsa ve herhangi bir rahatsızlık doğurmayacaksa zevcesinin huzurunda kullanmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu ibareleri kullanması ise soranı daha iyi etkilemesi ve bunun hatırında iyice kalması içindir. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vücub (farziyet) ifade ettiği için bunu yaptığı hükmü de anlaşılmaktadır çünkü böyle bir şey anlaşılmayacak olursa soranın sorusuna cevap verilmiş olmaz.

٢٣/٥٧- بَاب الْوُضُوءِ مِمَّا مَسَّتْ النَّارُ

23/57- ATEŞİN TEMAS ETTİĞİ ŞEY(İ YEMEK)TEN DOLAYI ABDEST ALMAK BABI

٧٨٥-٩٠/١- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ قَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ هِشَامٍ أَنَّ خَارِجَةَ بْنَ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ أَنَّ أَبَاهُ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ الْوُضُوءُ مِمَّا مَسَّتْ النَّارُ

785-90/1- Bize Abdulmelik b. Şuayb b. Leys de tahdis edip dedi ki: Bana babam, dedemden tahdis etti. Bana Akil b. Halid tahdis edip dedi ki: İbn Şihab dedi ki: Bana Abdulmelik b. Ebu Bekr b. Abdurrahman b. el-Haris b. Hişam'ın haber verdiğine göre Harice b. Zeyd b. Ensârî de kendisine şunu haber vermiştir: Babası Zeyd b. Sabit dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Abdest ateşin temas ettiği (şeyi yemek)ten dolayı gerekir"* buyururken dinledim.[48]

٧٨٦-.../...- قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ إِبْرَاهِيمَ بْنِ قَارِظٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ وَجَدَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَتَوَضَّأُ عَلَى الْمَسْجِدِ فَقَالَ إِنَّمَا أَتَوَضَّأُ مِنْ أَثْوَارِ أَقِطٍ أَكَلْتُهَا لِأَنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ تَوَضَّئُوا مِمَّا مَسَّتْ النَّارُ

786-.../...- İbn Şihab dedi ki: Bana Ömer b. Abdulaziz'in haber verdiğine göre Abdullah b. İbrahim b. Karız kendisine şunu haber vermiştir: Ebu Hureyre'yi mescitte (4/37b) abdest alırken görünce Ebu Hureyre dedi ki: Ben sadece yediğim birkaç parça keşten dolayı abdest alıyorum çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Ateşin değdiği şeyler(i yemek)ten dolayı abdest alınız"* buyururken dinledim.[49]

٧٨٧-.../...- قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عُثْمَانَ وَأَنَا أُحَدِّثُهُ هَذَا الْحَدِيثَ أَنَّهُ سَأَلَ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ عَنْ الْوُضُوءِ مِمَّا مَسَّتْ النَّارُ فَقَالَ عُرْوَةُ سَمِعْتُ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ تَوَضَّئُوا مِمَّا مَسَّتْ النَّارُ

48 Nesai, 179; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3704

49 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13553

787-.../...- İbn Şihab dedi ki: Ben bu hadisi tahdis ederken Said b. Halid b. Amr b. Osman'ın haber verdiğine göre o Urve b. ez-Zubeyr'e ateşin değdiği (ateşte pişen) şey(i yemek)ten dolayı abdest almaya dair soru sordu, Urve de: Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe'yi şöyle derken dinledim dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ateşin değdiği şeyden dolayı abdest alınız"* buyurdu.[50]

٢٤/٥٨- بَاب نَسْخِ الْوُضُوءِ مِمَّا مَسَّتْ النَّارُ

24/58- ATEŞİN TEMAS ETTİĞİ ŞEY(İ YEMEK)TEN DOLAYI ABDEST ALMANIN NESH OLDUĞU BABI

٧٨٨-٩١/١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَكَلَ كَتِفَ شَاةٍ ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ

788-91/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb tahdis etti... İbn Abbas'tan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (4/38a) bir koyunun kürek kemiğindeki eti yedikten sonra abdest almaksızın namaz kıldı.[51]

٧٨٩-.../٢- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ أَخْبَرَنِي وَهْبُ بْنُ كَيْسَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ح وَحَدَّثَنِي الزُّهْرِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَكَلَ عَرْقًا أَوْ لَحْمًا ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ وَلَمْ يَمَسَّ مَاءً

789-.../2- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... İbn Abbas'dan rivâyet etti (H). Bana ez-Zührî de tahdis etti... İbn Abbas'tan rivâyet etti (H). Bana Muhammed b. Ali babasından tahdis etti. Onun İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) üzerinde et bulunan bir kemik -yahut et- yedikten sonra abdest almaksızın ve elini suya değdirmeksizin namaz kıl(dır)dı.[52]

50 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16343
51 Buhari, 207; Ebu Davud, 187; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5979
52 İbn Mace, 490; Muhammed b. Ali'nin rivâyet ettiği hadis Tuhfetu'l-Eşrâf, 6289'da yer almaktadır. Vehb b. Keysan'ın rivâyet ettiği hadisi ise yalnız Müslim rivâyet etmiş olup, Tuhfetu'l-Eşrâf, 6446'da yer almaktadır.

Şerh

(785-789 numaralı hadisler)

Müslim (rahimehullah) önceki babta ateşin değdiği (ateş üzerinde pişen) şeylerden dolayı abdest almak ile ilgili vârid olmuş hadisleri zikrettikten sonra, bu babta da ateşin değdiği (ateşte pişen) şeylerden dolayı abdest almamak hakkında vârid olmuş hadisleri rivâyet etmiştir. Böylelikle abdest alınması ile ilgili hadislerin neshedilmiş olduğuna işaret ediyor gibidir. Bu şekilde rivâyetleri kaydetmek ise hem Müslim'in, hem ondan başka diğer hadis imamlarının bir âdetidir. (4/42) Önce nesh edilmiş olduğunu kabul ettikleri hadisleri zikrederler sonra da bunların arkasından nesh edici hadisleri kaydederler.

İlim adamları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (786) *"ateşin değdiğinden (ateşte pişen) şeyden dolayı abdest alınız"* buyruğunun anlamı hakkında farklı görüşlere sahiptirler. Selef ve haleften oluşan ilim adamlarının büyük çoğunluğu, ateşin değdiği (ateşte pişen) şeyleri yemekten dolayı abdestin bozulmayacağı kanaatindedir. Bu kanaate sahip olanlar arasında Ebu Bekr es-Sıddık (radıyallâhu anh), Ömer b. el-Hattab, Osman b. Affan, Ali b. Ebu Talib, Abdullah b. Mesud, Ebu'd-Derda, İbn Abbas, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik, Cabir b. Semura, Zeyd b. Sabit, Ebu Musa, Ebu Hureyre, Ubey b. Ka'b, Ebu Talha, Amir b. Rabia, Ebu Umame ve Aişe -Allah hepsinden razı olsun- vardır. Bunların hepsi de sahabidir. Tabiinin büyük bir çoğunluğu da bu kanaattedir. Aynı zamanda Mâlik, Ebu Hanife, Şâfiî, Ahmed, İshak b. Râhûye, Yahya b. Yahya ve Ebu Hayseme (rahimehullah)'ın kabul ettiği görüş de budur.

Bir kesimin benimsediği kanaate göre ateşin değdiği (ateşte pişen) bir şeyi yemek sebebiyle şer'i manasıyla abdest olan namaz abdesti almak vacip (farz)dır. Bu görüşte Ömer b. Abdulaziz, Hasan-ı Basrî, Zührî, Ebu Kilabe ve Ebu Miclez'den rivâyet edilmiştir. Bu görüş sahipleri "ateşin değdiği şeyden ötürü abdest alınız"! hadisini delil göstermişlerdir. Cumhur ise ateşin değdiği şeyden dolayı abdest almamaya dair vârid olmuş hadisleri delil göstermişlerdir. Müslim'de bu tür hadislerin bir kısmını burada zikretmiş olup, bunların geri kalanları ise hadis imamlarının meşhur kitaplarında yer almaktadır.

Abdest almayı öngören hadise de şu iki şekilde cevap vermişlerdir:

1- Bu hadis Cabir (radıyallâhu anh)'ın hadisi ile nesh edilmiştir. O da onun şu rivâyetidir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in iki husustan en son yaptığı, ateşin değdiği (ateşte pişen) şeyler (iyi yemek)den dolayı abdest alma-

masıdır." Bu da sahih bir hadis olup, bunu Ebu Davud, Nesai ve onların dışında diğer Sünen müellifleri kendi sahih senetleriyle rivâyet etmişlerdir.

2- Abdest almaktan maksat ağzı ve ağzın içini yıkamaktır. Diğer taraftan bizim naklettiğimiz bu görüş ayrılığı sadr-ı evvelde (ilk dönemde) idi. Bundan sonra ilim adamları ateşin değdiğini (ateşte pişen yemeği) yemekten dolayı abdest almanın vacip olmadığını icma ile kabul etmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

Babın baş taraflarında (785) "İbn Şihab dedi ki: Bana Abdulmelik b. Ebu Bekr b. Abdurrahman b. el-Haris b. Hişam haber verdi." Bütün asıl nüshalarda bu şekilde "Abdulmelik b. Ebu Bekr" şeklindedir. Hafız Ebu Ali el-Gassânîde bunu bu kitabın ravisi olan bir topluluktan bu şekilde nakletmiştir. Ebu Ali dedi ki: Ama İbnu'l-Hazzâ'nın nüshasında kendi eliyle düzeltip de bozduğu şekil şöyledir: "İbn Şihab dedi ki: Bana Abdullah b. Ebu Bekr haber verdi." Böylelikle o Abdulmelik'in yerine Abdullah adını yazmıştır. Hâlbuki doğrusu Abdulmelik'tir. el-Culûdî de bunu böylece rivâyet ettiği gibi, Ebu Zekeriya'nın, İbn Mâhân'dan diye naklettiği nüshada da bu şekildedir. Nitekim ez-Zebidi, ez-Zührî'den, o Abdulmelik b. Ebu Bekr'den diye böylece rivâyet etmiştir. Abdulmelik ise Abdullah b. Ebu Bekr'in kardeşidir. Allah en iyi bilendir.

(786) "Abdullah b. İbrahim b. Karız" ismi Müslim'de burada,Cumua ve Buyu' bahislerinde bu şekildedir ama Müslim'in Cumua bahsinde İbn Cureyc rivâyeti ile İbrahim b. Abdullah b. Karız şeklinde geçmektedir. Her ikisi de söylenmiştir. Hadis hafızları da ismi hususunda bu iki farklı görüşü söyleyerek ihtilâf etmişlerdir. Her birisini de büyük bir topluluk kabul edip, savunmuştur.

"Ebu Hureyre'yi mescitte abdest alırken görmüş..." Herevî ve başkaları hadiste geçen "esvar"ın bir keş parçası (dilimi) demek olan "sevr"in çoğulu olduğunu söylemişlerdir. Akıt (keş) ise bilinen bir şeydir ve o ateşte pişen (ateşin değdiği) şeylerdendir.

"Mescitte abdest alırken..." ibaresi mescitte abdest almanın caiz olduğuna delildir. İbnu'l-Munzir herhangi bir kimseyi rahatsız etmediği sürece mescitte abdest almanın caiz olduğu hususunda (4/44) ilim adamlarının icma ettiklerini nakletmektedir.

(789) "Üzerinde bir miktar et bulunan" ibaresinde geçen "ark" kelimesi üzerinde az et bulunan kemik demektir. İman bölümünün son taraflarında geçmiş bulunmaktadır.

٧٩٠-٩٢/٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ الضَّمْرِيِّ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللهِ ﷺ يَحْتَزُّ مِنْ كَتِفٍ يَأْكُلُ مِنْهَا ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ

790-92/3- Bize Muhammed b. es-Sabbâh da tahdis etti. Bize İbrahim b. Said tahdis etti. Bize ez-Zührî, Cafer b. Amr b. Umeyye ed-Damrî'den tahdis etti. Onun babasından rivâyet ettiğine göre babası Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i (4/38b) bir kürek kemiği üzerinden eti kesip yediğini sonra da abdest almadan namaz kıldığını görmüştür.[53]

٧٩١-٩٣/٤- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ عَمْرِو بْنِ أُمَيَّةَ الضَّمْرِيِّ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَحْتَزُّ مِنْ كَتِفِ شَاةٍ فَأَكَلَ مِنْهَا فَدُعِيَ إِلَى الصَّلَاةِ فَقَامَ وَطَرَحَ السِّكِّينَ وَصَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ

791-93/4- Bana Ahmed b. İsa tahdis etti... Cafer b. Amr b. Umeyye ed-Damrî babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bir koyun küreğinden et kesip, ondan yediğini gördüm. Sonra namaza çağrıldı, o da bıçağı bırakıp kalktı ve abdest almaksızın namaz kıl(dır)dı.[54]

٧٩٢-.../٤- قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ بِذَلِكَ

792-.../4- İbn Şihab dedi ki: Bana Ali b. Abdullah b. Abbas da babasından tahdis etti. O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye bunu rivâyet etti.[55]

٧٩٣-.../٤- قَالَ عَمْرٌو وَحَدَّثَنِي بُكَيْرُ بْنُ الْأَشَجِّ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَكَلَ عِنْدَهَا كَتِفًا ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ

53 Buhari, 208, 675, 2923, 5408, 5422, 5462; Tirmizi, 1836; İbn Mace, 490 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10700

54 790 numaralı hadisin kaynakları

55 789 numaralı hadisin kaynakları

793-.../4- Amr dedi ki: Bana Bukeyr b. el-Eşec de İbn Abbas'ın azatlısı Kureyb'den tahdis etti. O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Meymûne'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun yanında (4/39a) bir kürek kemiği (eti) yedikten sonra abdest almaksızın namaz kıl(dır)dı.[56]

٧٩٤-.../٤- قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنِي جَعْفَرُ بْنُ رَبِيعَةَ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ الأَشَجِّ عَنْ كُرَيْبٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ بِذَلِكَ

794-.../4- Amr dedi ki: Bana Cafer b. Rabia da Yakub b. el-Eşec'den haber verdi. O İbn Abbas'ın azatlısı Kureyb'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Meymûne'den bunu rivâyet etti.[57]

٧٩٥-٩٤/٤- قَالَ عَمْرٌو وَحَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي هِلاَلٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي غَطَفَانَ عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ أَشْهَدُ لَكُنْتُ أَشْوِي لِرَسُولِ اللهِ ﷺ بَطْنَ الشَّاةِ ثُمَّ صَلَّى وَلَمْ يَتَوَضَّأْ

795-94/4- Amr dedi ki: Bana Said b. Hilal de Abdullah b. Ubeydullah b. Ebu Râfi''den tahdis etti. O Ebu Gatafan'dan, o Ebu Râfi''den şöyle dediğini nakletti: Şahitlik ederim ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e koyun ciğerini pişirmiştim sonra abdest almadan namaz kıl(dır)dı.[58]

٧٩٦-٩٥/٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ شَرِبَ لَبَنًا ثُمَّ دَعَا بِمَاءٍ فَتَمَضْمَضَ وَقَالَ إِنَّ لَهُ دَسَمًا

796-95/5- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... İbn Abbas'tan rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) süt içmişti. Sonra su getirilmesini istedi. Ağzını çalkaladı ve: *"Şüphesiz onun yağı vardır"* buyurmuştur.[59]

56 Buhari, 210; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18080
57 790 numaralı hadisin kaynakları
58 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12031
59 Buhari, 211, 5609; Ebu Davud, 196; Tirmizi, 89; Nesai, 187; İbn Mace, 498 -bu anlamda-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5833

٧٩٧-.../٦- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عِيسَى حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ وَأَخْبَرَنِي عَمْرٌو ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي يُونُسُ كُلُّهُمْ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ بِإِسْنَادِ عُقَيْلٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ مِثْلَهُ

797-.../6- Bana Ahmed b. İsa da tahdis etti. Bize İbn Vehb tahdis etti. Bana İbn Amr da haber verdi (H). Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize Yahya b. Said el-Evzâî'den tahdis etti (H). Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yunus tahdis etti. Hepsi İbn Şihab'dan, Ukayl'in ez-Zühri'den isnadıyla aynısını rivâyet etti.[60]

٧٩٨-٩٦/٧- وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ حَلْحَلَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ جَمَعَ عَلَيْهِ ثِيَابَهُ ثُمَّ خَرَجَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأُتِيَ بِهَدِيَّةٍ خُبْزٍ وَلَحْمٍ فَأَكَلَ ثَلَاثَ لُقَمٍ ثُمَّ صَلَّى بِالنَّاسِ وَمَا مَسَّ مَاءً

798-96/7- Bana Ali b. Hucr da tahdis etti. Bize İsmail b. Cafer tahdis etti. Bize Muhammed b. Amr b. Halhale, Muhammed b. Amr b. Ata'dan tahdis etti. O İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) elbiselerini üzerine alarak namaza çıktı. Ona hediye olarak biraz et ve ekmek getirildi. Üç lokma yedikten sonra cemaate namaz kıldırdı. Bu arada elini de suya değdirmedi.[61]

٧٩٩-.../٨- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ كَثِيرٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَطَاءٍ قَالَ كُنْتُ مَعَ ابْنِ عَبَّاسٍ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ حَلْحَلَةَ وَفِيهِ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ شَهِدَ ذَلِكَ مِنَ النَّبِيِّ ﷺ وَقَالَ صَلَّى وَلَمْ يَقُلْ بِالنَّاسِ

799-.../8- Bize Ebu Kureyb tahdis etti... Amr b. Ata dedi ki: İbn Abbas ile birlikte dedim (4/40a). Sonra hadisi İbn Halhale'nin hadisi ile aynı anlam-

60 796 nolu hadisin kaynakları
61 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6446

da olmak üzere rivâyet etti. Onun rivâyetinde İbn Abbas, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in böyle yaptığına tanık oldu ve namaz kıl(dır)dı, demekle birlikte "cemaate (insanlara)" demedi.[62]

Şerh

(790-799 numaralı hadisler)

(790) "Bir koyunun küreğinden et keserken..." Etin bıçakla kesilmesinin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Etin parçalanmasının zorluğu yahut et parçasının büyüklüğü gibi bir ihtiyaç dolayısıyla bıçakla et kesilir. İhtiyaç olmaksızın bıçakla kesmenin mekruh olduğunu söylemişlerdir.

"Namaza çağırıldı, o da kalkıp bıçağı bıraktı..." Bu ifadelerde namazın vakti girmişse namaz kıldıran imamları çağırmanın caiz olduğuna hatta müstehap oluşuna delil vardır. Diğer taraftan eğer nefyedilip, olumsuzlanan buradaki gibi belli ve münhasır bir şey ise, şahitlikte nefyin kabul edileceğine de delil vardır. Ateşle pişen yemek yemekten ötürü abdest almanın vacip olmadığına da delil vardır.

(Bıçak anlamındaki) sikkîn müzekker ve müennes olarak kullanılır. Ona bu ismin veriliş sebebi onunla kesilen canlının hareketinin durdurulmasından dolayıdır. Allah en iyi bilendir.

(795) "Ebu Gatafan'dan, o Ebu Râfi' (radıyallâhu anh)'dan..." Ebu Gatafan b. Tarif el-Murri el-Medeni'dir. Hakim ve Ebu Ahmed adı bilinmemektedir demişlerdir. Aynı zamanda onun Ebu Mâlik diye bir başka künyesi daha vardır. Ebu Râfi' ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mevlası (azatlısı) olup, adı Eslem'dir. İbrahim, Hürmüz ve Sabit olduğu da söylenmiştir.

"Batnu'ş-şat" koyunun ciğeri ve onunla birlikte bulunan diğer sakatata denilir. İfade ben ona ciğeri közler, o da ondan yer sonra da abdest almaksızın namaz kıldırırdı, takdirindedir. Allah en iyi bilendir.

(796) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) süt içti..." Hadisten süt içmekten ötürü ağzı çalkalamanın müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır. İlim adamları der ki: Daha başka yiyecek ve içeceklerin hükmü de budur. Onlardan dolayı da ağzı çalkalamak müstehaptır. Ayrıca namaz kılarken yutmaya kalkışacağı bazı kırıntıların kalmaması, sütün yapışkanlığının ve yağının gidip ağzını temizlemek için de bunu yapmak yerindedir.

62 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6446

İlim adamları yemekten önce ve sonra elleri yıkamanın müstehap olup olmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Daha güçlü görünen yemekten önce elleri yıkamanın müstehap olduğudur. Elinin necis ve kirli olmadığından kesinlikle emin olması hali müstesnadır.

Yemeği bitirdikten sonra da elleri yıkamak müstehaptır. Ancak elde yemeğin katı olup, elini ona değdirmemesi suretiyle eline bulaşmamış olması hali müstesnadır. Mâlik (rahimehullah) yemek için eli yıkamak müstehap değildir. Yemekten önce elin üzerinde pislik bulunması hali ve yemekten sonra da ele koku sinme hali müstesnadır. Allah en iyi bilendir.

(797) "Bana Ahmed b. İsa da tahdis edip dedi ki: Bize Ahmed b. Vehb tahdis etti. Ayrıca bana Amr da haber verdi." Asıl nüshalarda bu şekildedir. "Bana Amr haber verdi" ibaresinin başında atıf edatı olan vav vardır. Bana Amr da haber verdi diyen ravi ise İbn Vehb'dir. Başına vav getirmesinin sebebi Amr'dan birden çok hadis dinlemiş olup, bu hadisleri rivâyet ederken biri diğerine atfederek rivâyet etmesinden dolayıdır. İbn Vehb dedi ki: Bana Amr bunu haber verdi, bana Amr bunu da haber verdi, şeklindedir. Böyle diyerek bu hadisleri arka arkaya sıralamış, Ahmed b. İsa da İbn Vehb'in rivâyette lafzını bu şekilde vav ile dinlemiş ve o da bu rivâyeti duyduğu gibi eda ederek: Bize İbn Vehb tahdis edip dedi ki: Bana Amr da haber verdi demiştir. Allah en iyi bilendir.

(798) "Bize Muhammed b. Amr b. Halhale tahdis etti." Halhale'deki her iki ha harfi de fethalı olup, aralarında sakin lam bulunmaktadır.

(799) "Ayrıca bu rivâyette İbn Abbas (radıyallâhu anh) bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yaparken tanık olmuştur." Bu ifadede önemli bir incelik ve faydalı bir işaret bulunmaktadır çünkü birinci rivâyette İbn Abbas'tan rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elbisesini topladığı belirtilmekte ancak İbn Abbas'ın bu hadiseyi gördüğü ifade edilmemektedir. Dolayısıyla bunu görmüş olma ihtimali de vardır. Bunu başkasından duymuş olması ihtimali de vardır. Bunu başkasından dinlemiş olma ihtimalini kabul edersek hadis sahabinin mürsel bir rivâyeti olur. Üstad Ebu İshak el-İsferayini ise böyle bir rivâyetin delil gösterilmesini kabul etmemiştir. Doğrusu ise bu rivâyetin delil olacağı şeklindeki cumhurun görüşüdür. Bu rivâyetin dediğimiz şekilde ihtimali olması dolayısıyla Müslim (rahimehullah) bütün bunları ortadan kaldıracak bir hususa dikkat çekerek (4/47) "İbn Abbas bizzat buna tanık olmuştur" dedi.

Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

٢٥/٥٩- بَاب الْوُضُوءِ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ

25/59- DEVE ETLERİ (YEMEK)TEN DOLAYI ABDEST ALMAK BABI

٨٠٠-١/٩٧- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَأَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الْغَنَمِ قَالَ إِنْ شِئْتَ فَتَوَضَّأْ وَإِنْ شِئْتَ فَلَا تَوَضَّأْ قَالَ أَتَوَضَّأُ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ قَالَ نَعَمْ فَتَوَضَّأْ مِنْ لُحُومِ الْإِبِلِ قَالَ أُصَلِّي فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ قَالَ نَعَمْ قَالَ أُصَلِّي فِي مَبَارِكِ الْإِبِلِ قَالَ لَا

800-97/1- Bize Ebu Kâmil Fudayl b. Huseyn el-Cahderî tahdis etti. Bize Ebû Avâne Osman b. Abdullah b. Mevheb'den tahdis etti. O Cafer b. Ebi Sevr'den, o Cabir b. Semura'dan rivâyet ettiğine göre bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e koyun etinden dolayı abdest alayım mı, diye sordu. Allah Rasûlü: *"Arzu edersen abdest alabilirsin, dilersen abdest almazsın"* buyurdu. Adam: Deve etinden dolayı abdest alayım mı, dedi. Allah Rasûlü: *"Evet, deve etinden dolayı abdest al"* buyurdu.

Adam: Koyun ağılında namaz kılayım mı, dedi. Allah Rasûlü: *"Evet (kılabilirsin)"* buyurdu. Adam: Deve ağıllarında (4/40b) namaz kılayım mı, dedi. Allah Rasûlü: *"Hayır"* buyurdu.[63]

٨٠١-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ عَمْرٍو حَدَّثَنَا زَائِدَةُ عَنْ سِمَاكٍ ح وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَوْهَبٍ وَأَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ كُلُّهُمْ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ أَبِي ثَوْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي كَامِلٍ عَنْ أَبِي عَوَانَةَ

801-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Muaviye b. Amr tahdis etti. Bize Zaide, Simâk'den tahdis etti (H). Bana Kasım b. Zekeriya da tahdis etti. Bize Ubeydullah b. Musa, Şeyban'dan tahdis etti. O Osman

63 İbn Mace, 495 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2131

b. Abdullah b. Mevheb ve Eş'as b. Ebu'ş-Şa'sa'dan rivâyet etti. Hepsi Cafer b. Ebu Sevr'den, o Cabir b. Semura'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadisi Ebu Kâmil'in, Ebû Avâne'den rivâyet ettiği gibi rivâyet etti.[64]

Şerh

Senedinde "Abdullah b. Mevheb" vardır. Mevheb isminde mim ve he harfleri fethalıdır. Eş'as b. Ebu'ş-Şa'sâ'ya gelince, Ebu'ş-Şa'sâ'nın adı Selim b. Esved'dir.

Bu *babın ihtiva ettiği hükümlere* gelince, ilim adamları deve eti yemenin hükmü hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Çoğunluk bunun abdesti bozmadığı kanaatindedir. Bu kanaate sahip olanlar arasında dört raşit halife Ebu Bekir, Ömer, Osman ve Ali ile ayrıca İbn Mesud, Ubey b. Ka'b, Ebu'd-Derda, Ebu Talha, Amir b. Rabia, Ebu Umame, tabiinin büyük çoğunluğu Mâlik, Ebu Hanife, Şâfiî ve onların mezhep âlimleri de vardır.

Ahmed b. Hanbel, İshak b. Râhûye, Yahya b. Yahya, Ebu Bekr el-Münzir ve İbn Huzeyme de deve eti yemekten ötürü abdestin bozulduğu kanaatindedirler. Hafız Ebu Bekr el-Beyhaki de bu görüşü tercih etmiştir. Ayrıca bu görüş hadis ashabından mutlak olarak nakledilmiş yine ashab-ı kiramdan bir topluluktan da bu kanaatte oldukları rivâyet edilmiştir. Allah hepsinden razı olsun.

Bu kanaati benimseyenler bu babtaki hadiste yer alan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Evet, deve etinden dolayı abdest al"* buyruğu ile Berâ b. Azib'in (4/48) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e deve etinden dolayı abdest almak hususunda soru soruldu, o da abdest alınmasını emir buyurdu" diye gelen rivâyeti delil göstermişlerdir. Ahmed b. Hanbel (rahimehullah) ve İshak b. Râhûye ki: Bu hususta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den iki hadis sahih olarak rivâyet edilmiştir. Bunlar da Cabir'in rivâyet ettiği hadis ile Berâ'nın rivâyet ettiği hadistir. Cumhur aksi kanaatte olmakla birlikte bu görüş delil itibariyle daha güçlüdür.

Cumhur bu hadise Cabir'in (radıyallâhu anh) rivâyet ettiği: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in iki husustan sonuncusu ateşin temas ettiği (ateşte pişen) şeylerden dolayı abdest almamaktır" hadisini sözkonusu ederek cevap vermişlerdir ama bu hadis umumidir. Deve eti dolayısıyla abdest almayı emreden hadis ise hususi (has)dir. Hususi olan ise umuma göre önceliklidir. Allah en iyi bilendir.

64 800 nolu hadisin kaynakları

Deve ağıllarında değil de, koyun ağıllarında namaz kılmanın mübahlığı ise ittifakla kabul edilmiş bir husustur. Bununla birlikte deve ağıllarında yani onların çöktükleri yerlerde namaz kılma yasağı tenzihi bir yasaktır. Mekruh oluş sebebi ise develerin kaçmaları ve namaz kılanın üzerine atılmalarından korkulmasıdır. Allah en iyi bilendir.

٢٦/٦٠- باب الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ مَنْ تَيَقَّنَ الطَّهَارَةَ ثُمَّ شَكَّ فِي الْحَدَثِ فَلَهُ أَنْ يُصَلِّيَ بِطَهَارَتِهِ تِلْكَ

26/60- ABDESTLİ OLDUĞUNDAN EMİN İKEN SONRA ABDESTİNİN BOZULDUĞUNDAN ŞÜPHE EDEN BİR KİMSENİN O ABDESTİ İLE NAMAZ KILABİLECEĞİNE DAİR DELİL BABI

٨٠٢-٩٨/١- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ وَعَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ شُكِيَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ الرَّجُلُ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَجِدُ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ قَالَ لَا يَنْصَرِفُ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ فِي رِوَايَتِهِمَا هُوَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ زَيْدٍ

802-98/1- Bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis etti (H). Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Hepsi İbn Uyeyne'den rivâyet etti. Amr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den tahdis etti. O Said ve Abbad b. Temim'den, o amcasından rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e (4/41a) namazda iken kendisine abdesti bozuldu gibi bir izlenim gelen adamın halinden duyulan rahatsızlık sözkonusu edilince, Allah Rasûlü: *"Bir ses işitmedikçe yahut bir koku almadıkça namazından ayrılmaz"* buyurdu.

Ebu Bekr ve Zuheyr b. Harb rivâyetlerinde: Ki o Abdullah b. Zeyd'dir demişlerdir.[65]

٨٠٣-٩٩/٢- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا وَجَدَ أَحَدُكُمْ فِي بَطْنِهِ شَيْئًا فَأَشْكَلَ عَلَيْهِ أَخَرَجَ مِنْهُ شَيْءٌ أَمْ لَا فَلَا يَخْرُجَنَّ مِنَ الْمَسْجِدِ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا

65 Buhari, 137, 177 -muhtasar olarak-, 2056; Ebu Davud, 160; İbn Mace, 513; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5296, 5299

803-99/2- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Biriniz karnında bir şeyler hisseder de kendisinden bir şey çıkıp çıkmadığına karar veremeyecek olursa bir ses duymadıkça yahut bir koku almadıkça mescitten kesinlikle çıkmasın."*[66]

Şerh

(802-803 numaralı hadisler)

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e... namazından ayrılmaz buyurdu." Burada kendisinde abdesti bozacak bir hal olup, bir şeyler çıktığı izlenimi uyanan kimse kastedilmektedir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bir ses duymadıkça yahut bir koku almadıkça"* buyruğunun anlamı ise, bunlardan birisinin gerçekleştiğini bilmesi demektir. Yoksa sesi duyması ya da kokuyu alması Müslümanların icmaı ile şart değildir.

Hadisin İhtiva Ettiği Temel Fıkhî Kaideler ve Hükümler

Bu hadis İslamın esaslarından bir esas, fıkhın kaidelerinden pek büyük bir kaidedir. Bu kaideye göre eşyanın asıl halleri üzere kaldığına hüküm verilir. Bunun aksi kesinlikle bilininceye kadar bu hüküm öylece kalır. Sonradan ortaya çıkan şüphe ve tereddüdün de bir zararı olmaz.

İşte bunun kapsamına giren hususlardan birisi de hakkında bu hadisin vârid olduğu bu babtaki meseledir. Bu mesele de şudur: Bir kimse abdestinden kesinlikle emin olmakla birlikte abdestinin bozulduğu hususunda bir şüpheye düşerse abdestinin devam ettiğine hüküm verilir. Bu şüphenin namazda ortaya çıkması ile namazın dışında olması arasında da bir fark yoktur. Hem bizim (Şâfiîlerin), hem de selef ve haleften ilim adamlarının büyük çoğunluğunun görüşü de budur. Mâlik (rahimehullah)'den iki rivâyet nakledilmiştir (4/49). Bu rivâyetlerden birisine göre namazın dışında şüphe ederse abdest alması gerekir, namazda iken bu şüphe arız olursa abdest alması gerekmez.

İkinci görüşe göre ise her iki durumda da abdest almalıdır. Birinci rivâyet Hasan-ı Basrî'den de rivâyet edilmiştir. Aynı zamanda bu bizim bazı mezhep âlimlerinden nakledilmiş şaz bir görüştür, bir değeri yoktur.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Abdestinin bozulup bozulmadığı hususunda her iki ihtimalin eşit olması yahut ikisinden birisinin ağır basması ya da galip

66 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12603

zan ile birisine hüküm vermesi arasında hiçbir fark yoktur. Her durumda abdest almak yükümlülüğünde değildir.

Yine mezhep âlimlerimiz der ki: Bununla birlikte ihtiyat olmak üzere abdest alması müstehaptır. Şayet ihtiyaten abdest almakla birlikte şüphesi devam ederse o takdirde yükümlülüğü yoktur. Eğer bundan sonra daha önce abdestinin olmadığını bilecek olursa şüpheli halinde iken almış olduğu abdesti ona yeterli olur mu? Bu hususta mezhep âlimlerimizin iki görüşü vardır. Bunlardan daha sahih olanına göre onun için yeterli olmaz çünkü o niyetinde mütereddid idi. Allah en iyi bilendir.

Abdestsiz olduğundan kesinlikle emin olmakla birlikte abdestli olduğunda şüphe edecek olursa Müslümanların icmaı ile abdest almalıdır. Eğer -sözgelimi- güneşin doğuşundan sonra kesinlikle hem abdesti bozan bir halinin olduğundan, hem de abdest aldığından emin olursa ve bunlardan hangisinin daha önce gerçekleştiğini bilmezse, güneşin doğuşundan önceki durumunun ne olduğunu da bilmiyorsa abdest alması gerekir. Şayet güneşin doğuşundan önceki durumunu biliyorsa mezhep âlimlerimizin bu hususta farklı görüşleri vardır. Onlar arasında bu görüşlerin en meşhur olanı güneşin doğuşundan önceki durumunun tam zıttı bir durumda olur. Yani eğer güneş doğmadan önce abdestsiz ise o şu anda abdestlidir. Güneş doğmadan önce abdestli ise şu anda abdestsizdir.

İkinci görüşe gelince, bu da muhakkiklerden çeşitli topluluklar nezdinde daha sahih olan bir görüş olup, her durumda abdest alması gerektiği şeklindedir.

Üçüncü görüşe göre, galip zannını esas alarak ona göre hareket eder. Dördüncü görüş ise güneşin doğuşundan önceki hali gibidir, güneş doğduktan sonra meydana gelmiş iki durumun bir etkisi yoktur.

Bu görüş açık bir hatadır. Batıl olduğu, ona karşı delil getirmeye gerek olmayacak kadar açıktır. Bunu sözkonusu etmemin sebebi ise kimsenin ona kanmaması için dikkat çekmek içindir. Güneş doğuşundan sonra meydana gelen hali sebebiyle o halinin batıl olduğundan kesin olmakla birlikte nasıl olur da güneş doğmadan önceki hali üzere kaldığına hüküm verilebilir.

Sözünü ettiğimiz kaidenin meselelerinden bir diğeri şudur: Bir kimse karısını boşamak, kölesini azat etmek, temiz suyun necisliği veya necisin temizliği ya da elbisenin, yemeğin yahut başka bir şeyin necisliği hususunda şüphe etse ya da üç rekât mı yoksa dört rekât mı kıldığında rükû ve sücud

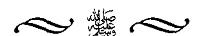
yapmadığı ya da oruca, namaza, abdeste ve itikâfa niyet edip etmediğinde bu ibadetleri eda etmekte iken şüphe edecek olursa, bütün bu şüphelerinin bir etkisi yoktur, aslolan şüphe edilen bu halin olmadığıdır.

İlim adamları bu kaideden bir takım meseleleri istisna etmişlerdir. Bunlar fıkıh kitaplarında bilinen meseleler olup bunları genişçe açıklamak için bu kitabımız elverişli değildir. Çünkü bunlar oldukça yaygın/geniş meseleler olup onlara yöneltilmiş bir takım itirazlar ve bu itirazlara verilen cevaplar vardı. Kimileri hakkında da çeşitli görüş ayrılıkları bulunmaktadır. Bundan dolayı onları burada söz konusu etmedim. Allah'a hamd olsun ki bunları el-Mühezzeb Şerhi el-Mecmû' adlı eserimin mestler üzerine mesh etmek babı ile suyun necis olup olmaması babında açıklamış ve bu hususta mezhep alimlerimizin dağınık görüşlerini ve bunlar arasında gerek duyulanlarını bir araya getirmiş bulunmaktayım.

(802) "Said ve Abbad b. Temim'den.... rahatsızlık sözkonusu edilince" sonra Müslim hadisin sonunda: "Ebu Bekr ve Zuheyr b. Harb rivâyetlerinde: Ki o Abdullah b. Zeyd'dir, demişlerdir" demektedir.

Bunun anlamı da şudur: Ebu Bekir ve Züheyr rivâyetlerinde Abbâd b. Temîm'in amcasının adını açıkça belirtmemişlerdir.Çünkü o bu hadisi önce Said'den -ki b. el-Müseyyeb'dir- ve Abbad b. Temim'den, o amcasından diye rivâyet etkmekte ve adını belirtmemektedir. Sonra onun adını bu rivâyette belirterek, bu amcası Abdullah b. Zeyd'dir. O da b. Zeyd b. Âsım'dır. Bu zat, abdestin nasıl alındığı, istiska namazı ve daha başka hadislerin ravisidir. Rüyasında ezanı gören Abdullah b. Zeyd b. Abd Rabbih değildir.

"Duyulan rahatsızlık söz konusu edilince" anlamını verdiğimiz "şukiye" fiilinin (sözde) öznesinin kim olduğu belirtilmemiştir ama Buhari'nin rivâyetinde soruyu soran zatın hadisin ravisi olan Abdullah b. Zeyd olduğu ifade edilmektedir. Ancak buradan hareketle rahatsız olduğu belirtilen kişinin sözü edilen amcası olduğu zannedilmemelidir çünkü böyle bir zan yanlıştır.[67] Allah en iyi bilendir.

67 Çünkü Buhari'nin rivâyetinde soru soranın o olduğu belirtilmekle birlikte, bundan rahatsız olanın o olduğu söylenmemiştir. (Çeviren)

٢٧/٦١- بَاب طَهَارَةِ جُلُودِ الْمَيْتَةِ بِالدِّبَاغِ

27/61- ÖLÜ HAYVANIN DERİSİNİN TABAKLAMAKLA TEMİZLENMESİ BABI

٨٠٤-١/١٠٠- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ تُصُدِّقَ عَلَى مَوْلَاةٍ لِمَيْمُونَةَ بِشَاةٍ فَمَاتَتْ فَمَرَّ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ هَلَّا أَخَذْتُمْ إِهَابَهَا فَدَبَغْتُمُوهُ فَانْتَفَعْتُمْ بِهِ فَقَالُوا إِنَّهَا مَيْتَةٌ فَقَالَ إِنَّمَا حَرُمَ أَكْلُهَا قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ فِي حَدِيثِهِمَا عَنْ مَيْمُونَةَ رضي الله عنها

804-100/1- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebû Şeybe, Amr en-Nâkid ve İbn Ebû Ömer hepsi birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Süfyan (4/41b) b. Uyeyne, ez-Zührî'den haber verdi. O Ubeydullah b. Abdullah'tan, o İbn Abbas'tan şöyle dediğini nakletti: Meymûne'nin bir azatlı cariyesine bir koyun sadaka verildi. O koyun öldü.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanından geçince: *"Niçin derisini alıp onu tabakladıktan sonra ondan yararlanmadınız ki"* buyurdu. Ashab: Ama o bir meytedir (leştir) dediler. Allah Rasûlü: *"Ama onun ancak yenilmesi haram kılınmıştır"* buyurdu.

Ebu Bekr ve İbn Ebû Ömer hadisi rivâyetlerinde: Meymûne (radıyallâhu anhâ)'dan diye rivâyet etmişlerdir.[68]

٨٠٥-٢/١٠١- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ وَجَدَ شَاةً مَيْتَةً أُعْطِيَتْهَا مَوْلَاةٌ لِمَيْمُونَةَ مِنْ الصَّدَقَةِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَلَّا انْتَفَعْتُمْ بِجِلْدِهَا قَالُوا إِنَّهَا مَيْتَةٌ فَقَالَ إِنَّمَا حَرُمَ أَكْلُهَا

805-101/2- Bana Ebu't-Tahir ve Harmele de tahdis edip dediler ki: Bize İbn Vehb tahdis etti. Bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi. O, Ubeydullah

68 Buhari, 1492, 2221 -muhtasar olarak-, 5531 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 4120, 4121; Nesai, 4245, 4246, 4247; İbn Mace, 3610; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5839, 18066

b. Abdullah b. Utbe'den, o İbn Abbas'tan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Meymûne'nin azatlı bir cariyesine sadaka malından verilmiş bir koyunun ölmüş olduğunu gördü (4/42a). Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Neden derisinden yararlanmadınız"* buyurdu. Ashab: O bir meytedir deyince, Allah Rasûlü: *"Onun ancak yenilmesi haramdır"* buyurdu.[69]

٨٠٦-.../٣- حَدَّثَنَا حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ بِنَحْوِ رِوَايَةِ يُونُسَ

806-.../3- Bize Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd tahdis etti. Birlikte Yakub b. İbrahim b. Said'den rivâyet ettiler. Bana babam Salih'ten tahdis etti. O İbn Şihab'dan bu isnâd ile Yunus'un rivâyetine yakın olarak rivâyet etti.[70]

٨٠٧-١٠٢/٤- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ الزُّهْرِيُّ وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ بِشَاةٍ مَطْرُوحَةٍ أُعْطِيَتْهَا مَوْلَاةٌ لِمَيْمُونَةَ مِنَ الصَّدَقَةِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَلَّا أَخَذُوا إِهَابَهَا فَدَبَغُوهُ فَانْتَفَعُوا بِهِ

807-102/4- Bize İbn Ebû Ömer ve Abdullah b. Muhammed ez-Zührî -lafız İbn Ebû Ömer'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, Amr'dan tahdis etti. O Ata'dan, o İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Meymûne'nin azatlı bir cariyesine sadaka mallarından verilmiş (ölüp) atılmış bir koyunun yanından geçince: *"Neden derisini alıp* (4/42b) *onu tabaklayıp, ondan yararlanmadılar ki"* buyurdu.[71]

٨٠٨-١٠٣/٥- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ مُنْذُ حِينٍ قَالَ أَخْبَرَنِي ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَّ مَيْمُونَةَ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ دَاجِنَةً كَانَتْ لِبَعْضِ نِسَاءِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَمَاتَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَلَّا أَخَذْتُمْ إِهَابَهَا فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ

69 804 numaralı hadisin kaynakları
70 804 numaralı hadisin kaynakları
71 Nesai, 4249; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5947

808-103/5- Bize Ahmed b. Osman en-Nevfelî tahdis etti... İbn Abbas'ın haber verdiğine göre Meymûne kendisine şunu haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hanımlarından birisine ait bir koyun vardı. O koyun öldü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Neden derisini alıp ondan yararlanmadınız"* buyurdu.[72]

٨٠٩-١٠٤/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ مَرَّ بِشَاةٍ لِمَوْلَاةٍ لِمَيْمُونَةَ فَقَالَ أَلَّا انْتَفَعْتُمْ بِإِهَابِهَا

809-104/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abdurrahim b. Süleyman, Abdulmelik b. Ebu Süleyman'dan tahdis etti. O Ata'dan, o İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Meymûne'nin azatlı bir cariyesine ait bir (ölmüş) koyunun yanından geçti. *"Neden derisinden yararlanmadınız"* buyurdu.[73]

٨١٠-١٠٥/٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ وَعْلَةَ أَخْبَرَهُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا دُبِغَ الْإِهَابُ فَقَدْ طَهُرَ

810-105/7- Bana (4/43a) Yahya b. Yahya tahdis etti. Bize Süleyman b. Bilal, Zeyd b. Eslem'den haber verdiğine göre Abdurrahman b. Va'le ona Abdullah b. Abbas'tan şöyle dediğini haber verdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Deri tabaklandı mı temiz olur"* buyururken dinledim.[74]

٨١١-.../٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ عَنْ سُفْيَانَ كُلُّهُمْ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَعْلَةَ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ يَعْنِي حَدِيثَ يَحْيَى بْنِ يَحْيَى

72 804 numaralı hadisin kaynakları
73 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5911
74 Ebu Davud, 4123; Tirmizi, 1728; Nesai, 4252 -buna yakın-, 4253 -buna yakın uzunca-; İbn Mace, 3609; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5822

811-.../8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid tahdis edip dediler ki: Bize İbn Uyeyne tahdis etti (H). Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti. Bize Abdulaziz -yani b. Muhammed ed-Deraverdî- tahdis etti (H). Bize Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim de birlikte Süfyan'dan tahdis ettiler. Hepsi Zeyd b. Eslem'den, o Abdurrahman b. Va'le'den, o İbn Abbas'tan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bunu -yani Yahya b. Yahya'nın hadisi ile- aynen rivâyet etti.[75]

٨١٢-١٠٦/٩- حَدَّثَنِي إِسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحٰقَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ ابْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ الرَّبِيعِ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ أَبَا الْخَيْرِ حَدَّثَهُ قَالَ رَأَيْتُ عَلَى ابْنِ وَعْلَةَ السَّبَإِيِّ فَرْوًا فَمَسِسْتُهُ فَقَالَ مَا لَكَ تَمَسُّهُ قَدْ سَأَلْتُ عَبْدَ اللّٰهِ بْنَ عَبَّاسٍ قُلْتُ إِنَّا نَكُونُ بِالْمَغْرِبِ وَمَعَنَا الْبَرْبَرُ وَالْمَجُوسُ نُؤْتَى بِالْكَبْشِ قَدْ ذَبَحُوهُ وَنَحْنُ لَا نَأْكُلُ ذَبَائِحَهُمْ وَيَأْتُونَا بِالسِّقَاءِ يَجْعَلُونَ فِيهِ الْوَدَكَ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ قَدْ سَأَلْنَا رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ عَنْ ذٰلِكَ فَقَالَ دِبَاغُهُ طَهُورُهُ

812-106/9- Bana İshak b. Mansur ve Ebu Bekr b. İshak (4/43b) tahdis etti. Ebu Bekr -bize Amr b. er-Rabi tahdis etti, derken, İbn Mansur haber verdi, dedi.- Bize Yahya b. Eyyub, Zeyd b. Ebi Habib'den haber verdiğine göre Ebu'l-Hayr kendisine tahdis ederek dedi ki: İbn Va'le es-Sebeî üzerinde bir kürk gördüm. Ona elimle dokundum, o şöyle dedi: Ona neden dokunuyorsun ki? Ben Abdullah b. Abbas'a sorup şöyle dedim: Bizler -bizimle birlikte Berberiler ile mecusiler de bulunduğu halde- Mağrib taraflarında bulunuruz. Bize kesmiş oldukları bir koç getirilir. Halbuki biz onların kestiklerini yemeyiz. Yine onlar bizlere içine yağ koydukları tulumlar getiriyorlar, dedim.

Bunun üzerine İbn Abbas: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bunu sormuştuk, *"onun tabaklanması, onun temizlenmesi demektir"* buyurmuştu, dedi.[76]

٨١٣-١٠٧/١٠- وَحَدَّثَنِي إِسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحٰقَ عَنْ عَمْرِو بْنِ الرَّبِيعِ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ أَبِي الْخَيْرِ حَدَّثَهُ قَالَ

75 810 nolu hadisin kaynakları

76 810 nolu hadisin kaynakları

حَدَّثَنِي ابْنُ وَعْلَةَ السَّبَإِيُّ قَالَ سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ قُلْتُ إِنَّا نَكُونُ بِالْمَغْرِبِ فَيَأْتِينَا الْمَجُوسُ بِالْأَسْقِيَةِ فِيهَا الْمَاءُ وَالْوَدَكُ فَقَالَ اشْرَبْ فَقُلْتُ أَرَأْيٌ تَرَاهُ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ دِبَاغُهُ طَهُورُهُ

813-107/10- Bana İshak b. Mansur ve Ebu Bekr b. İshak, Amr b. Rabî'den tahdis etti... Ebu'l-Hayr tahdis edip dedi ki: Bana İbn Va'le es-Sebeî tahdis edip dedi ki: Abdullah b. Abbas'a sordum: Mağrib'de bulunduğumuz sıralarda Mecusiler bize içinde su ve yağ bulunan kırbalar getiriyor (hediye ediyorlar)lar, dedim. O, iç(ebilirsin) dedi. Ben: Bu senin kendi görüşün müdür, dedim. İbn Abbas: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Tabaklanması onun temizlenmesidir"* buyururken dinledim, dedi.[77]

Şerh

(804-813 numaralı hadisler)

Bu başlıkta ölmüş koyun ile ilgili Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (804): *"Derisini alsaydınız ya..."* diğer rivâyette (805): *"Neden derisinden yararlanmadınız ki..."*, öteki rivâyette (808): *"derisini alsaydınız ya..."*, (4/52) diğerinde (809): *"Derisinden yararlansaydınız ya..."*, diğer hadiste (810) *"Deri tabaklandı mı tahir olur..."* , bunun diğer rivâyetinde (813): "İbn Va'le'den..." (4/53) şeklindeki rivâyetler yer almaktadır.

Meytenin derisinin tabaklanması ve tabaklanması suretiyle tahir olması hususunda ilim adamlarının yedi farklı görüşü bulunmaktadır:

1- Bunlardan birincisi Şafii mezhebinin görüşü olup, tabaklamak suretiyle -köpek, domuz ve ikisinden birisinden doğmuş olanlar müstesna olmak üzere- bütün hayvanların derileri tahir olur, temizlenir. Tabaklamakla derinin dışı da içi de temizlenmiş olur. Katı ve sıvı şeyler için kullanılması caiz olur. Eti yenen hayvan olup olmaması arasında fark yoktur. Bu görüş Ali b. Ebu Talib ile Abdullah b. Mesud (radıyallâhu anhumâ)'dan da rivâyet edilmiştir.

2- Tabaklanma ile hiçbir deri temiz olmaz. Bu görüş Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) ile oğlu Abdullah ve Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyet edilmiştir. Ahmed'den gelen iki rivâyetten daha meşhur olan ile Mâlik'ten gelen iki rivâyetten birisi de böyledir.

3- Eti yenen hayvanların derisi tabaklamakla temiz olur, başkası temiz olmaz. Evzâî, İbnu'l-Mübarek, Ebu Sevr ve İshak b. Râhûye'nin görüşü budur.

77 810 nolu hadisin kaynakları

4- Domuz dışında bütün meytelerin derileri temiz olur. Bu da Ebu Hanife'nin görüşüdür.

5- Bütün deriler temiz olur ancak içi değil, sadece dışı temiz olur. Sıvı şeylerde değil, kuru şeyler için kullanılır. İçinde değil, dış tarafı üzerinde namaz kılınabilir. Mâlik'in mezhebine mensup ilim adamlarının naklettiklerine göre Mâlik'in meşhur olan görüşü de budur.

6- Köpek de, domuz da dâhil olmak üzere hepsinin derileri içiyle, dışıyla temiz olur. Bu da Davud'un ve zâhirî mezhebi âlimlerinin görüşüdür. Bu Ebu Yusuf'tan da nakledilmiştir.

7- Tabaklanmasa dahi meytenin derisinden yararlanılır. Derilerin hem sıvı, hem kuru şeyler için kullanılması caizdir. Zührî'nin görüşü bu olup, bizim (Şafii) mezhebimize mensup bazı ilim adamlarımızın da oldukça istisnai bir görüşü olmakla birlikte, bundan hareketle başka bir meselenin hükmü de aranmaz, buna iltifat da edilmez.

Bu görüşleri savunan her bir kesim çeşitli hadisleri ve başka hususları delil göstermişler. Her biri diğerlerinin deliline cevap vermişlerdir. Bu görüş sahiplerinin delillerini Şerhu'l-Müzehheb'in birkaç sayfasında açıklamış bulunuyorum. Burada maksat ise hükümleri ve hadisten istinbat edilenleri açıklamaktan ibarettir.

İbn Va'le'nin İbn Abbas'tan diye rivâyet ettiği hediste, çoğunluğun kabul ettiği derinin tabaklanması halinde içiyle dışıyla temiz olacağı ve sıvı şeyler için dahi kullanılmasının caiz olduğu şeklindeki kanaatin lehine delil bulunmaktadır.

Çünkü mecusilerin kestiklerinin derileri necistir. Ama tabaklanmaları halinde temiz olacaklarını ve su ve yağ için kullanılabileceklerini açık ifadelerle dile getirmektedir.

Zührî, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Neden derisinden yararlanmadınız ki"* buyruğunu ve burada tabaklanmasını söz konusu etmemiş olduğunu delil gösterebilir. Ancak ona, bu hadisteki ifadelerin mutlak olduğu, diğer rivâyetlerin ise tabaklamayı açıkça söz konusu ederek, tabaklanması ile temiz olacağını beyan ettikleri söylenerek cevap verilebilir.

Dilciler "ihâb (deri, post)"ın ne olduğu hususunda farklı kanaatlere sahiptirler. Ne olursa olsun mutlak olarak deridir denildiği gibi, tabaklanmadan önceki deri olduğu da söylenmiştir, eğer tabaklanacak olursa ona ihâb denilmez.

"İhâb"ın çoğulu, eheb ve uhub'dur. (4/54)

Tabaklama

Derinin artıklarını kurutup temizleyen ve bozulmasını önleyen her şey ile tabaklama yapılabilir, caizdir. Şap, mazı, nar kabuğu ve benzeri temiz ilaçlarda buna örnektir. güneşte bırakılmakla tabaklama gerçekleşmiş olmaz.

Ebu Hanife mezhebi âlimleri bu yolla tabaklamanın gerçekleşeceğini söylemişlerdir. Yine bizim (Şafii) mezhebimizde daha sahih olan görüşe göre bütün deriler için söz konusu olmak üzere toprak, kül ve tuz ile de tabaklama gerçekleşmez.

Güvercin pisliği ve necis olmuş şap gibi necis ilaçlarla tabaklama gerçekleşir mi, meselesinde iki görüş vardır. Mezhebimiz alimlerine göre bu iki görüşün daha sahih olanına göre gerçekleşir, bununla birlikte işlemin tamamlanmasından sonra yıkanması gerektiği hususunda da görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

Şayet temiz bir şey ile tabaklamışsa deriyi yıkaması gerekir mi? Bu hususta da iki görüş vardır. Tabaklamaya başlarken su kullanmaya gerek var mı? Bu hususta da iki görüş bulunmaktadır.

Mezhep âlimlerimiz der ki: İnsan eylemine gerek olmadan da tabaklama gerçekleşebilir. -Meselâ- rüzgar bir meytenin derisini uçurup bir tabakhaneye düşürse (ve tabaklama işlemi gerçekleşse) o deri temiz olur. Allah en iyi bilendir.

Deri tabaklama işlemi ile temizlendikten sonra, ondan yararlanmanın caiz olduğunda görüş ayrılığı bulunmamaktadır.

Böyle bir deriyi satmak caiz olur mu? Bunun hakkında Şafii'nin iki görüşü olup, daha sahih olanlarına göre caizdir.

Böyle bir deriyi yemek caiz olur mu? Bu hususta üç görüş bulunmaktadır. Daha sahih olanlarına göre hiçbir durumda caiz olmaz. İkinci görüşe göre caizdir, üçüncü görüşe göre ise, eti yenenin bu şekilde tabaklanmış derisinin de yenilmesi caizdir, öyle olmayanın derisinin yenilmesi caiz değildir.

Deri tabaklamakla temizlense, deriye tabi olarak üzerindeki kıl da temiz olur mu? Mezhebimizce tercih edilen meytenin kılının haram olduğu görüşünü esas alırsak, bu hususta Şâfiî'nin iki görüşünden bahsedebiliriz. Daha sahih ve meşhur olanına göre temiz olmaz çünkü tabaklama derinin aksine kılına ve tüyüne etki etmez. Mezhep âlimlerimiz der ki: Meytenin derisini tabaklamadan önce ıslak ve sıvı şeylerde kullanmak caiz değildir ama kuru şeylerde mekruh olmakla birlikte kullanmak caizdir. Allah en iyi bilendir.

(804) "Ancak onu yemek haram kılınmıştır." Burada "haram kılındı" anlamındaki lafzı biri *harume*, diğeri *hurrime* şeklinde rivâyet etmiş bulunuyoruz. Bu lafızda meytenin derisinin yenilmesinin haram olduğuna delalet vardır. Az önce kaydettiğim gibi sahih olan da budur. Diğer görüşü benimseyen bir kimsenin de maksat, etinin haram kılındığıdır demesi mümkündür. Allah en iyi bilendir.

"Ebu Bekr ve İbn Ebû Ömer hadisi rivâyetlerinde: Meymûne'den demişlerdir." Yani her ikisi de rivâyetlerinde İbn Abbas'ın bunu Meymûne'den rivâyet ettiğini ifade etmişlerdir.

(808) "...bir koyunu vardı..." (burada geçen) "dâcin ve dâcine" lafzı kuş, koyun ve benzeri evcil hayvan demektir. Burada "dâcine" lafzından maksat da koyundur.

(811) "...bunu-yani Yahya b. Yahya'nın hadisi ile- aynen rivâyet etti." Bütün asıl nüshalara "yani" lafzı "ye" ile yazılmıştır. Müslim'den rivâyat edenin sözü olma ihtimali vardı. Eğer Müslim'in kendi sözü olmak üzere başında "nun" harfi ile "na'nî" şeklinde (Yahya b. Yahya'nın hadisini kast ediyoruz, demek olurdu) rivâyet edilmiş olsaydı, güzel olurdu ama böyle rivâyet edilmedi.

(812) "...onlar bizlere içine yağ koydukları tulumlar getiriyorlar." Bu ibarede "Yec'alûne: koydukları" (4/55) fiili bizim diyarımızda bu şekildedir. Kadı Iyaz da ravilerinin çoğundan bunu bu şekilde nakledip şöyle demiştir: Ama bazıları bunu mim harfi ile "yucmilûne" diye rivâyet etmişlerdir ki bu da eritiyorlar anlamındadır.

"İbn Va'le es-Sebei'nin üzerinde bir kürk gördüm." Bu lafız bu şekilde yazma nüshalarda "fervan: kürk" şeklindedir. Dilde sahih ve meşhur olan kullanım budur. Çoğulu ise "firâ" diye gelir.

٢٨/٦٢- بَاب التَّيَمُّم

28/62- TEYEMMÜM BABI

Teyemmüm

Sözlükte *teyemmüm* kastetmek demektir. İmam Ebu Mansur el-Ezherî dedi ki: Teyemmüm Arap dilinde kastetmek demektir. Nitekim *filâna teyemmüm ettim* denildiği zaman onu kastettim, ona yöneldim demektir. Allah en iyi bilendir.

Teyemmüm kitap, sünnet ve ümmetin icmaı ile sabittir. Yüce Allah'ın bu ümmete -Allah şanını yüceltsin- vermiş olduğu özelliklerden bir özelliktir. Ümmet teyemmümün yüz ve ellerde yapılacağını icma ile kabul etmiştir. Teyemmümün sebebinin küçük ya da büyük hades olması arasında fark yoktur. Aynı şekilde azalarının bir kısmı yerine ya da tamamı yerine teyemmüm yapması arasında da fark yoktur. Allah en iyi bilendir.

Teyemmümün Yapılışı

İlim adamları teyemmümün nasıl yapılacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bizim mezhebimize ve çoğunluğun görüşüne göre teyemmüm yaparken biri yüz için, diğeri de dirseklere kadar eller için olmak üzere iki vuruş ile yapılması bir zorunluluktur. Bu görüşü kabul eden âlimler arasında Ali b. Ebu Talib, Abdullah b. Ömer, Hasan-ı Basrî, Şa'bî, Salim b. Abdullah b. Ömer, Süfyan es-Sevrî, Mâlik, Ebu Hanife, rey sahipleri ile diğerleri de vardır. Allah hepsinden razı olsun.

Bir grubun kanaatine göre ise farz olan yüz ve eller için bir tek vuruştur. Bu da Ata, Mekhul, Evzâî, Ahmed, İshak ve İbnu'l-Münzir ile genel olarak hadis ashabının görüşüdür. Zührî'den de ellerin koltuk altlarına kadar mesh edilmesinin gerektiğine dair bir görüş nakledilmiştir. Bizim Şâfiî mezhebi âlimlerimiz, mezhebimize dair kitaplarında bu görüşü ondan böylece nakletmişlerdir.

İmam Ebu Süleyman el-Hattâbî ise şöyle demektedir: Dirseklerden yukarısını mesh etmenin gerekmediği hususunda ilim adamlarından farklı kanaat belirten olmamıştır.

Yine mezhep âlimlerimizin naklettiğine göre İbn Sirin şöyle demiştir: Teyemmüm yapacak kimsenin üç vuruştan az elini teyemmüm ettiği yere vurması yeterli gelmez. Bir vuruş yüz için, ikincisi elleri için, üçüncüsü ise kolları için (4/56) olmalıdır.

Küçük hades (abdest) için teyemmümün caiz olduğunda ilim adamları icma etmişlerdir. Aynı şekilde çeşitli bölgelerin âlimleri ile onlardan öncekiler de cünüp, ay hali ve loğusanın da teyemmüm yapmasının caiz olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Bu hususta ne haleften, ne seleften herhangi bir kimsenin muhalif bir kanaati yoktur. Bundan tek istisna Ömer b. el-Hattab ile Abdullah b. Mesud (radıyallâhu anh)'dan nakledilen bir görüştür. Bunun bir benzeri de tabiin imamlarından İbrahim Nehaî'den de nakledilmiştir. Ömer ve Abdullah (radıyallâhu anhuma)'nın bu görüşlerinden vazgeçtikleri de söylenmiştir.

Cünüp bir kimsenin teyemmüm yapmasının caiz olduğunu belirten sahih ve meşhur çok sayıda hadis vârid olmuştur. Allah en iyi bilendir.

Cünüp bir kimse teyemmüm ile namaz kılacak olup, sonra da su bulursa ilim adamlarının icmaı ile gusletmesi icap eder. Ancak tabiin imamlarından Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan gusletmesi gerekmez dediği şeklindeki rivâyet müstesnadır. Ancak bu kendisinden öncekilerin ve sonrakilerin icmaı ile ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in suyu bulması halinde vücudunu yıkayıp, gusletmesine dair emir verdiği şeklindeki sahih ve meşhur hadisler sebebiyle terkedilmiş bir görüştür. Allah en iyi bilendir.

Yolcunun (taşrada bulunan) deve çobanlarının ve başkalarının suları bulunmasa dahi zevcesi ile cima etmesi ve ferclerini yıkayıp, teyemmüm alıp, namaz kılmaları caizdir. Teyemmüm etmek onlar için yeterlidir. Ferclerini yıkamaları halinde namazlarını yeniden kılmaları (iade etmeleri) gerekmez. Şayet erkek tenasül organını ve kadından kendisine isabet edenleri yıkamayıp, olduğu hal üzere teyemmümle namaz kılacak olursa kadının fercindeki yaşlığın necis olduğu görüşünü kabul edersek, namazını iade etmesi gerekir, değilse namazını yeniden kılması (iade) gerekmez. Allah en iyi bilendir.

Ancak abdestsiz olan kimsenin bir organında bir necaset bulunup da onun yerine teyemmüm etmek isterse hem bizim mezhebimize, hem ilim adamlarının çoğunluğunun mezhebine göre caiz değildir. Ahmed b. Hanbel ise -yüce Allah'ın rahmeti ona- şayet necaset bedeninde ise teyemmüm yapması caizdir, elbisesinde ise caiz değildir demiştir. Onun mezhebine mensup ilim adamları bu halde iken kılınan namazın iade edilmesinin vücubu hususunda ihtilâf etmişlerdir. İbnu'l-Münzir dedi ki: Necasetin bulunduğu yeri meshedip, namaz kılar, derlerdi. Allah en iyi bilendir.

Teyemmüm ile kılınan namazın iade edilmesine gelince, bizim (Şâfiî) mezhebimize göre hastalık, yara ve benzeri bir sebep dolayısıyla teyemmüm etmiş ise namazını iade etmez. Ancak suyu bulamadığı için teyemmüm etmiş ise eğer yolculuk halinde olduğu gibi çoğunlukla suyun bulunmadığı bir yerde ise namazı iade etmek gerekmez. Şayet ancak nadiren suyun bulunmadığı bir yerde ise mezhebimizdeki sahih görüşe göre namazını iade etmesi gerekir. Allah en iyi bilendir.

Teyemmümün ne tür şeylerle yapılabileceğine gelince, bu hususta ilim adamlarının farklı görüşleri vardır. Şâfiî, Ahmed, İbnu'l-Münzir, Davud ez-Zâhirî ve fukahânın çoğunluğu teyemmüm ancak organa yapışan bir tozu bulunan temiz bir toprak ile yapılması caizdir, derler. Ebu Hanife ve Mâlik ise teyemmüm yıkanmış kaya da dâhil olmak üzere yer türünden olan her şeyle yapılabilir. Mâliki mezhebine mensup bazı âlimler daha ileriye giderek

yere bitişik ahşap ve benzeri şeylerle de yapılmasını caiz kabul etmişlerdir. Karla teyemmüm hususunda Mâlik'ten iki rivâyet gelmiştir. Evzâî ve Süfyan es-Sevrî de kar ve yer üzerindeki her şeyle teyemmümün yapılması caizdir demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

Teyemmümün Hükmü

Bizim ve çoğunluğun hükmüne göre teyemmüm, hadesi (gusletmek ve abdest almak gereğini) kaldırmaz. Aksine namaz kılmayı mübah kılar ve onunla farz namazı ve dilediği kadar nâfile namazı kılması mübah olur fakat tek bir teyemmüm ile iki farzı bir arada kılamaz. Eğer yaptığı teyemmüm ile farz namaz kılmayı niyet etmişse farz da, nâfile de kılması mübah olur. Şayet nâfile namazın mübahlığını niyet etmiş ise o teyemmüm ile farz namaz kılması mübah olmaz. Tek bir teyemmüm ile birden çok cenaze namazı kılabilir yine tek bir teyemmüm ile farz bir namaz ile birkaç cenaze namazı kılabilir. Namaz vakti girmeden önce teyemmüm etmez. Su bulamadığı için teyemmüm yapmış bir kimse namazda iken suyu görürse namazı batıl olmaz. Namazını tamamlaması imkânı vardır. Ancak namazını iade etmesi gereken bir kişi olması hali müstesnadır. O takdirde suyu görmesiyle namazı batıl olur. Allah en iyi bilendir.

٨١٤-١٠٨/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْقَاسِمِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ حَتَّى إِذَا كُنَّا بِالْبَيْدَاءِ أَوْ بِذَاتِ الْجَيْشِ انْقَطَعَ عِقْدٌ لِي فَأَقَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى الْتِمَاسِهِ وَأَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فَأَتَى النَّاسُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالُوا أَلَا تَرَى إِلَى مَا صَنَعَتْ عَائِشَةُ أَقَامَتْ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَبِالنَّاسِ مَعَهُ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ فَجَاءَ أَبُو بَكْرٍ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ وَاضِعٌ رَأْسَهُ عَلَى فَخِذِي قَدْ نَامَ فَقَالَ حَبَسْتِ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَالنَّاسَ وَلَيْسُوا عَلَى مَاءٍ وَلَيْسَ مَعَهُمْ مَاءٌ قَالَتْ فَعَاتَبَنِي أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُولَ وَجَعَلَ يَطْعُنُ بِيَدِهِ فِي خَاصِرَتِي فَلَا يَمْنَعُنِي مِنَ التَّحَرُّكِ إِلَّا مَكَانُ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَلَى فَخِذِي فَنَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى أَصْبَحَ عَلَى غَيْرِ مَاءٍ فَأَنْزَلَ اللهُ آيَةَ التَّيَمُّمِ فَتَيَمَّمُوا فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ الْحُضَيْرِ وَهُوَ أَحَدُ النُّقَبَاءِ مَا هِيَ بِأَوَّلِ بَرَكَتِكُمْ يَا آلَ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَتْ عَائِشَةُ فَبَعَثْنَا الْبَعِيرَ الَّذِي كُنْتُ عَلَيْهِ فَوَجَدْنَا الْعِقْدَ تَحْتَهُ

814-108/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e, Abdurrahman b. Kasım'dan naklen okudum. O babasından, o Aişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Seferlerinden birisinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkmıştık. Nihayet bizler el-Beyda ya da Zatu'l-Ceyş denilen yerde iken gerdanlığım koptu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onu aramak için orada bekledi. Onunla birlikte bulunanlar da beklediler. Suyun bulunduğu bir yerde değillerdi, beraberlerinde su da yoktu.

Bu sebeple insanlar Ebu bekir'in yanına giderek: Aişe'nin ne yaptığını gördün mü? Rasûlullah'ı ve onunla birlikte diğer insanları da (yola devam etmekten) alıkoydu. Ne suyun başında bulunuyorlar, ne de beraberlerinde su var, dediler. Ebu Bekir hemen (yanıma) geldi. Rasûlullah başını uyluğumun üzerine koymuş uyuyordu. Ebu Bekir: Allah rasûlünü de insanları da yollarına devam etmekten alıkoydun. Halbuki insanlar ne suyun bulunduğu bir yerdedirler ne de beraberlerinde su var, dedi.

(Aişe devamla) dedi ki: Ebu Bekir (böylece) bana sitem edip durdu ve Allah'ın söylemesini dilediği şeyleri de söyledi. Bu arada eliyle de böğrüme vuruyordu. Beni hareket etmekten alıkoyan ancak (4/45a) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in başının dizimin üzerinde oluşu idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) suyun bulunmadığı o hal ile birlikte sabaha kadar uyudu. Derken Allah teyemmüm âyetini indirdi, onlar da teyemmüm ettiler.

Bunun üzerine (Ensarın) nakiblerinden birisi olan Useyd b. el-Hudayr:Ey Ebu Bekir'in ailesi, bu sizin ilk bereketiniz değildir, dedi.

Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Sonra bindiğim deveyi yerinden kaldırdığımızda gerdanlığı onun altında bulduk.[78]

٨١٥-١٠٩/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَابْنُ بِشْرٍ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا اسْتَعَارَتْ مِنْ أَسْمَاءَ قِلَادَةً فَهَلَكَتْ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَاسًا مِنْ أَصْحَابِهِ فِي طَلَبِهَا فَأَدْرَكَتْهُمْ الصَّلَاةُ فَصَلَّوْا بِغَيْرِ وُضُوءٍ فَلَمَّا أَتَوْا النَّبِيَّ ﷺ شَكَوْا ذَلِكَ إِلَيْهِ فَنَزَلَتْ آيَةُ التَّيَمُّمِ فَقَالَ أُسَيْدُ بْنُ حُضَيْرٍ جَزَاكِ اللَّهُ خَيْرًا فَوَاللَّهِ مَا نَزَلَ بِكِ أَمْرٌ قَطُّ إِلَّا جَعَلَ اللَّهُ لَكِ مِنْهُ مَخْرَجًا وَجَعَلَ لِلْمُسْلِمِينَ فِيهِ بَرَكَةً

78 Buhari, 334, 3672, 4607, 6844 -muhtasar olarak-, 5250; Nesai, 309; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17519

815-109/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Ebu Usâme tahdis etti (H). Bize Ebu Kureyb de tahdis etti. Bize Ebu Usâme ve İbn Bişr, Hişam'dan tahdis etti. O babasından, onun Aişe'den rivâyet ettiğine göre Esma'dan iğreti (ariyet, emanet) bir gerdanlık almıştı. Sonra bu gerdanlık kaybolunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabından bazı kimseleri onu aramak üzere gönderdi. Derken namaz vakti girmiş, onlar da abdestsiz olarak namaz kılmışlardı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldiklerinde (4/45b) bu durumdan ona şikâyet ettiler. Bunun üzerine teyemmüm âyeti indi. Useyd b. Hudayr da: Allah seni hayırla mükâfatlandırsın, Allah'a yemin olsun ki senin başına ne zaman bir hal gelmişse mutlaka Allah da sana ondan bir çıkış yolu göstermiş ve o hal üzere Allah Müslümanlara bir bereket ihsan etmiştir, dedi.[79]

Şerh

(814-815 numaralı hadisler)

"Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Seferlerinden birisinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte çıkmıştık" ifadesinden kocanın hür zevcesi ile sefere çıkıp, yolculuk yapmasının caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın "nihayet biz el-Beyda veya Zatu'l-Ceyş'de iken..." diğer rivâyette (815): "Aişe (radıyallâhu anhâ) Esma'dan (4/58) bir gerdanlık emanet almıştı..." el-Beyda ve Zatu'l-Ceyş Medine ile Hayber arasında bir yer adıdır.

İkd (gerdanlık) ise düğümlenip, dizilen ve boyna asılan şeylere denilir. Buna ıkd denildiği gibi kilâde de denilir.

İlk rivâyette "gerdanlığım", ikincisinde ise "Esma'dan emanet aldığı gerdanlık" demesi arasında bir aykırılık yoktur çünkü gerdanlık aslında Esma'nın mülkü idi. Hadisi rivâyet eden Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın onu kendisine izafe etmesi elinde bulunmasından dolayıdır.

Hadisin Bu Bölümünden Çıkartılabilecek Çeşitli Hükümler Vardır

1- Âriyet (iğreti emanet) caizdir.

2- Süs eşyalarının ariyet alınması da caizdir.

79 Buhari, 5164, 3773; İbn Mace, 568; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16802. Bu hadis Ebu Usame yoluyla gelen Aişe'nin rivâyet ettiği hadistir. İbn Bişr yoluyla Aişe'den gelen rivâyeti ise yalnız Müslim zikretmiştir: Tuhfetu'l-Eşrâf, 17178

3- Âriyet verenin izni ile olması halinde ariyet alınan eşya ile yolculuk yapmak caizdir.

4- Kadınların gerdanlık takmaları caizdir.

5- Müslümanların haklarını ve az dahi olsa mallarını korumayı önemsemek gerekir. Bundan dolayı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) o gerdanlığı aramak için o yerde kalmaya devam etmiştir.

6- Teyemmüm gerektirecek dahi olsa su olmayan bir yerde kalmak caizdir.

Bunun dışında daha başka hükümler de vardır. Allah en iyi bilendir.

"Ebu Bekr (radıyallâhu anh) bana sitem etti..." Bu ifadelerden kişinin söz, fiil, dövmek ve benzeri yollarla çocuğunu tedib edeceği, erkeğin büyük, evli ve evinin dışında bulunsa dahi kızını tedib edebileceği hükümleri anlaşılmaktadır.

"Useyd b. Hudayr dedi ki..." İsmi hemze, ötreli sin, fethalı olarak Useyd, babasının adı ise ha ötreli, dat fethalı olmak üzere Hudayr şeklindedir. Bu açıkça böyle bilinmekle birlikte bilmeyen için bunu açıklamanın bir zararı yoktur.

"Üzerine bindiğim deveyi kaldırdık. Gerdanlığı onun altında bulduk." Rivâyet burada bu şekilde olmakla birlikte Buhari'nin rivâyetinde "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adam gönderdi, o da gerdanlığı buldu" şeklindedir. Bir rivâyette ise iki adam, bir rivâyette bazı kimseler diye ifade edilmiştir. Hepsi aynı meseledir. İlim adamlarının dediklerine göre gönderilen bu kişi Useyd b. Hudayr ile ona tabi olan bazı kişilerdir. Onlar oraya gidip bir şey bulamadılar. Daha sonra Useyd dönüşünden sonra onu devenin altında buldu. Allah en iyi bilendir.

(815) "Abdestsiz namaz kıldılar." Bu ifadelerde su ve toprak bulamayan bir kimsenin bu hali üzere namaz kılacağına delil vardır ama bu mesele hakkında selefin ve halefin görüş ayrılığı bulunmaktadır. (4/59) Bu görüşler Şâfiî'nin de dört ayrı görüşüdür. Bu görüşlerin mezhep âlimlerimize göre en sahih olanı böyle bir kimsenin namaz kılmasının vacip olduğu, aynı şekilde namazını (su bulduktan sonra) tekrar iade etmesi gerektiğidir.

Namaz kılmasının vacip oluşu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Size bir hususu emredecek olursam, onu gücünüz yettiği kadar yerine getiriniz"* buyruğundan dolayıdır. Namazını iade etmesi ise bunun nadiren görülen bir mazeret oluşundan dolayıdır. Bu da abdest organlarından birisini yıkamayı unutup da namaz kılan kimsenin durumuna benzer. Böyle birisinin namazını iade etmesi gerekir.

İkinci görüşe göre ise ona namaz kılmak vacip değildir fakat kılması müstehaptır, kaza etmesi de icap eder. İster namaz kılsın, ister kılmasın.

Üçüncü görüşe göre abdestsiz olduğu için namaz kılması haram olur ama namazı iade etmesi icap eder.

Dördüncü görüşe göre namaz da vacip (farz) olmaz, iadesi de vacip olmaz. Bu da Müzenî'nin görüşüdür. Delil itibariyle delillerin en güçlü olanlarıdır. Ayrıca bu görüşü bu hadis ve benzeri hadisler de desteklemektedir çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den böyle bir durumda namazı iade etmesini gerektiren bir nakil gelmemiştir. Tercih olunan kanaate göre ise namazın kaza edilmesi ancak ayrı bir emir ile icap eder ve böyle bir emir sabit değildir. O halde namazı iade de gerekli değildir. Evet, Müzenî vakit içerisinde bir tür eksiklik ile birlikte vacip olmuş her bir namazın aynı şekilde iade edilmesinin gerekli olmadığını söylemektedir.

Namazın iade edilmesinin vacip olduğunu söyleyenlerin ise bu hadise şu şekilde cevap vermeleri mümkündür: Namazın iade edilme emri derhal yerine getirilmesi gereken bir yükümlülük değildir. Diğer taraftan tercih edilen görüşe göre beyanın ihtiyaç zamanına kadar ertelenmesi caizdir. Allah en iyi bilendir.

٨١٦-١١٠/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ قَالَ كُنْتُ جَالِسًا مَعَ عَبْدِ اللهِ وَأَبِي مُوسَى فَقَالَ أَبُو مُوسَى يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا أَجْنَبَ فَلَمْ يَجِدْ الْمَاءَ شَهْرًا كَيْفَ يَصْنَعُ بِالصَّلَاةِ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ لَا يَتَيَمَّمُ وَإِنْ لَمْ يَجِدْ الْمَاءَ شَهْرًا فَقَالَ أَبُو مُوسَى فَكَيْفَ بِهَذِهِ الْآيَةِ فِي سُورَةِ الْمَائِدَةِ فَلَمْ تَجِدُوا مَاءً فَتَيَمَّمُوا صَعِيدًا طَيِّبًا فَقَالَ عَبْدُ اللهِ لَوْ رُخِّصَ لَهُمْ فِي هَذِهِ الْآيَةِ لَأَوْشَكَ إِذَا بَرَدَ عَلَيْهِمْ الْمَاءُ أَنْ يَتَيَمَّمُوا بِالصَّعِيدِ فَقَالَ أَبُو مُوسَى لِعَبْدِ اللهِ أَلَمْ تَسْمَعْ قَوْلَ عَمَّارٍ بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حَاجَةٍ فَأَجْنَبْتُ فَلَمْ أَجِدْ الْمَاءَ فَتَمَرَّغْتُ فِي الصَّعِيدِ كَمَا تَمَرَّغُ الدَّابَّةُ ثُمَّ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لَهُ فَقَالَ إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكَ أَنْ تَقُولَ بِيَدَيْكَ هَكَذَا ثُمَّ ضَرَبَ بِيَدَيْهِ الْأَرْضَ ضَرْبَةً وَاحِدَةً ثُمَّ مَسَحَ الشِّمَالَ عَلَى الْيَمِينِ وَظَاهِرَ كَفَّيْهِ وَوَجْهَهُ فَقَالَ عَبْدُ اللهِ أَوَلَمْ تَرَ عُمَرَ لَمْ يَقْنَعْ بِقَوْلِ عَمَّارٍ

816-110/3- Bize Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr hepsi birlikte Ebu Muaviye'den tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'ten tahdis etti. O Şakik'den şöyle dediğini nakletti: Abdullah ile Ebu Musa ile birlikte oturuyordum. Ebu Musa: Ey Ebu Abdurrahman bir adam cünüp olup da bir ay boyunca su bulamayacak olursa namazı ne yapacak, dedi.

Abdullah: İsterse bir ay su bulamasın, teyemmüm yapmaz, dedi. Ebu Musa: Peki, Maide sûresindeki: *"Su bulamazsanız temiz toprağa teyemmüm ediverin"* (Maide, 6) âyetini (4/46a) ne yapacağız, dedi. Bu sefer Abdullah: Eğer bu âyet sebebiyle onlara (teyemmüm etmeleri için) ruhsat verilecek olursa hemen hemen suyu soğuk buldular mı derhal toprakla teyemmüm yapmaya yönelirler, dedi.

Bu sefer Ebu Musa, Abdullah'a şöyle dedi: Sen Ammar'ın şu anlattıklarını duymadın mı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir iş için beni göndermişti, cünüp oldum, su bulamadım. Bunun üzerine hayvanın yuvarlandığı gibi, ben de toprak üzerinde yuvarlandım sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına geldim, ona bu hususu anlatınca şöyle buyurdu: *"Ellerinle şöylece yapman sana yeterdi."* Sonra ellerini yere bir defa vurdu sonra sol eliyle sağını ve avucunun dış tarafı ile yüzünü mesh etti.

Bu sefer Abdullah: Peki, sen de Ömer'in, Ammar'ın bu söylediğine (4/46b) kanaat getirmediğini görmedin mi, dedi.[80]

٨١٧-١١١/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ قَالَ قَالَ أَبُو مُوسَى لِعَبْدِ اللَّهِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكَ أَنْ تَقُولَ هَكَذَا وَضَرَبَ بِيَدَيْهِ إِلَى الْأَرْضِ فَنَفَضَ يَدَيْهِ فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ

817-111/4- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti. Bize Abdulvahid tahdis etti, bize A'meş, Şakik'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Musa, Abdullah'a... dedi ve hadisi olayı ile birlikte Ebu Muaviye'nin hadisi rivâyetine yakın olarak zikretti. Ancak o rivâyetinde şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sana bu şekilde yapmak yeterli olurdu."* Sonra da ellerini yere vurdu, ellerini silkeledikten sonra yüzünü ve ellerini meshetti.[81]

80 Buhari, 345 -buna yakın muhtasar olarak-, 346, 347; Ebu Davud, 321; Nesai, 319 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9247, 10360

81 816 nolu hadisin kaynakları

٨١٨-١١٢/٥- حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ هَاشِمٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ الْقَطَّانَ عَنْ شُعْبَةَ قَالَ حَدَّثَنِي الْحَكَمُ عَنْ ذَرٍّ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبْزَى عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلًا أَتَى عُمَرَ فَقَالَ إِنِّي أَجْنَبْتُ فَلَمْ أَجِدْ مَاءً فَقَالَ لَا تُصَلِّ فَقَالَ عَمَّارٌ أَمَا تَذْكُرُ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِذْ أَنَا وَأَنْتَ فِي سَرِيَّةٍ فَأَجْنَبْنَا فَلَمْ نَجِدْ مَاءً فَأَمَّا أَنْتَ فَلَمْ تُصَلِّ وَأَمَّا أَنَا فَتَمَعَّكْتُ فِي التُّرَابِ وَصَلَّيْتُ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ إِنَّمَا كَانَ يَكْفِيكَ أَنْ تَضْرِبَ بِيَدَيْكَ الْأَرْضَ ثُمَّ تَنْفُخَ ثُمَّ تَمْسَحَ بِهِمَا وَجْهَكَ وَكَفَّيْكَ فَقَالَ عُمَرُ اتَّقِ اللَّهَ يَا عَمَّارُ قَالَ إِنْ شِئْتَ لَمْ أُحَدِّثْ بِهِ قَالَ الْحَكَمُ وَحَدَّثَنِيهِ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبْزَى عَنْ أَبِيهِ مِثْلَ حَدِيثِ ذَرٍّ قَالَ وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ عَنْ ذَرٍّ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ الَّذِي ذَكَرَ الْحَكَمُ فَقَالَ عُمَرُ نُوَلِّيكَ مَا تَوَلَّيْتَ

818-112/5- Bana Abdullah b. Haşim el-Abdî tahdis etti... Hakem, Zer'den, o Said b. Abdurrahman b. Ebza'nın babasından rivâyet ettiğine göre bir adam Ömer'e gelip: Ben cünüp oldum ama su bulamadım dedi. Ömer: Namaz kılma, dedi. Bunun üzerine Ammar şöyle dedi: Ey müminlerin emiri hatırlamaz mısın, hani ben ve sen bir seriyede idik, cünüp olduk. (4/47a) Su bulamadık. Sen namaz kılmadın, ben ise toprakta debelendim ve namaz kıldım. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de: *"Sana ellerini yere vurduktan sonra üflemen sonra onlarla yüzünü ve ellerini (kollarını) silmen yeterli idi"* buyurdu. Ömer: Allah'tan kork ey Ammar dedi. Ammar: Arzu edersen ben de bu hadisi nakletmem, dedi.

Hakem dedi ki: Bu hadisi bana İbn Abdurrahman b. Ebza da babasından Zerr'in hadisi naklettiği gibi tahdis etti.

Dedi ki: Bana Seleme de Zerr'den Hakim'in zikrettiği bu isnâd ile rivâyet etti ve Ömer: Üzerine aldığım sorumlulukla seni başbaşa bırakıyoruz, dedi.[82]

٨١٩-١١٣/٦- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ قَالَ سَمِعْتُ ذَرًّا عَنِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبْزَى قَالَ قَالَ الْحَكَمُ وَقَدْ سَمِعْتُهُ مِنِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبْزَى عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلًا أَتَى عُمَرَ

82 Buhari, 338 -muhtasar olarak-, 339, 340, 341, 342, 343; Ebu Davud, 322-328; Tirmizi, 144; Nesai, 311, 315, 316, 317, 318; İbn Mace, 569; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10362

فَقَالَ إِنِّي أَجْنَبْتُ فَلَمْ أَجِدْ مَاءً وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَزَادَ فِيهِ قَالَ عَمَّارٌ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ إِنْ شِئْتَ لِمَا جَعَلَ اللَّهُ عَلَيَّ مِنْ حَقِّكَ لَا أُحَدِّثُ بِهِ أَحَدًا وَلَمْ يَذْكُرْ حَدَّثَنِي سَلَمَةُ عَنْ ذَرٍّ

819-113/6- Bana İshak b. Mansur tahdis etti. Bize en-Nadr b. Şumeyl haber verdi. Bize Şu'be, Hakem'den şöyle dediğini haber verdi: Ben Zerr'i İbn Abdurrahman b. Ebza'dan şöyle dediğini naklederken dinledim: Hakem dedi ki (4/47b): Ben bunu İbn Abdurrahman b. Ebza'dan, o babasından diye rivâyet ederken de dinledim. Onun rivâyetine göre bir adam Ömer'e gelerek: Ben cünüp oldum ve su bulamadım deyip, hadisi rivâyet etti. Rivâyetinde şunları ekledi: Ey müminlerin emiri dilersen Allah'ın bana farz kılmış olduğu sana (itaat etmem) hakkın dolayısıyla ben bunu hiçbir kimseye rivâyet etmeyeyim, dedi.

Ayrıca bana Seleme, Zirr'den tahdis etti ibaresini zikretmedi.[83]

Şerh

(816-819 numaralı hadisler)

Yüce Allah'ın: *"Temiz toprağa teyemmüm edin"* buyruğunda geçen "sa'îd (temiz toprak)"in mahiyeti hususunda babın baş taraflarında açıkladığımız gibi görüş ayrılığı vardır. Çoğunluk burada onunla toprağın kastedildiği kanaatindedir. Başkaları ise bu yer üzerinde çıkıp yükselen her şeydir demiştir. "Tayyib" lafzının anlamı çoğunluğun kanaatine göre tahir ve temiz olan şeydir, helal anlamında olduğu da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

Mezhebimiz âlimleri bu âyet-i kerimeyi sa'îd denilen toprağa kastedip yönelmenin vacip olduğuna delil gösterip, şöyle demişlerdir: Eğer rüzgâr onun üzerine bir miktar toprak bırakıp, o da onu yüzüne sürecek olursa bu onun için yeterli olmaz. Aksine bunu yerden ya da başka bir yerden alması mutlaka gereklidir. (4/60) Bu mesele ile ilgili meşhur olmuş çok sayıda fer'i mesele vardır. Allah en iyi bilendir.

"Sana şöyle yapman yeterdi..." Bu ifadeler yüz ve eller için tek bir vuruşun yeterli olduğunu söyleyenlerin kanaatlerine bir delildir. Bu kanaatte olmayanların da buna şöyle cevap vermeleri mümkündür: Burada maksat öğretmek için elin nasıl vurulacağını göstermektir yoksa maksat teyemmümün tamamının nasıl gerçekleşeceğini anlatmak değildir. Yüce Allah abdest alırken elleri dirseklere kadar yıkamayı farz kıldıktan sonra teyemmüm hak-

83 718 numaralı hadisin kaynakları

kında da: *"Yüzlerinize ve ellerinize mesh ediniz"* (Nisa, 43) buyurmaktadır. Zahiren anlaşıldığı üzere burada mutlak olarak zikredilen "el" abdest ile ilgili âyetin baş taraflarında zikredilen (dirseklere kadar kaydı ile) kayıtlı elin kendisidir. O halde bu zahir anlayış ancak sarih başka bir buyruk dolayısı ile terk edilebilir. (4/61) Allah en iyi bilendir.

(817) *"Sonra ellerini silkeledi."* Taşla ve üzerinde toz bulunmayan şeylerle teyemmüm yapmanın caiz olduğunu kabul edenler bunu delil göstererek şayet tozlu olmak muteber olsaydı ellerini silkelemezdi, demişlerdir. Diğerleri de buna şu şekilde cevap vermektedirler: Burada elleri silkelemekten maksat çok miktardaki tozu azaltmaktır çünkü ele çok miktarda toz bulaşmış ise teyemmüm azasını tamamen kaplayacak miktarda kalacak şekilde azaltması müstehaptır. Allah en iyi bilendir.

(818) "Abdurrahman b. Ebza" sahabidir.

"Bunun üzerine Ömer: Ey Ammar, Allah'tan kork, dedi..." Yani Ömer, Ammar'a: Nakletmiş olduğun ve sabit olduğunu söylediğin bu hususta Allah'tan kork, çünkü sen unutmuş yahut bu hususta şüphe ve tereddüde düşüren bir hal içerisinde olabilirsin, demek istemiştir.

Ammar'ın: "Dilersen bu hadisi nakletmem" sözü de -Allah en iyi bilendir- şu demektir: Eğer sen benim bunu nakletmeyişimin nakledişime göre daha maslahata uygun olduğunu görüyorsan nakletmem çünkü masiyet dışındaki hususlarda sana itaat etmek bana vacip (farz)dır. Bu sünnetin tebliğ edilmesi ve ilmin öğretilmesi ise zaten gerçekleşmiş bulunmaktadır. Artık bundan sonra bunu rivâyet etmeyecek olursa ilmi gizleyip saklayanların kapsamına girmiş olmaz. (4/62)

Şunu kastetmiş olma ihtimali de vardır: Eğer dilersen ben bunu insanlar arasında geniş bir şekilde yayılacak, yaygınlık kazanacak bir yolla tahdis etmeyeyim. Bunun yerine bunu ancak nadiren rivâyet edeyim. Allah en iyi bilendir.

Ammar'ın bu kıssasında Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanında içtihadın caiz olduğu anlaşılmaktadır çünkü Ammar (radıyallâhu anh) teyemmümün nasıl yapılacağı hususunda içtihad etmiştir.

Bizim mezhebimize ve başka mezheplere mensup fıkıh usulü âlimleri bu mesele hakkında üç farklı görüş ortaya atmışlardır. Bunların en sahih olanına göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzurunda da, gıyabında da onun zamanında içtihatta bulunmak caizdir. İkinci görüşe göre hiçbir durumda caiz değildir. Üçüncüsüne göre onun huzurunda içtihat caiz olmaz ama onun hazır olmadığı yerde içtihat caizdir. Allah en iyi bilendir.

...‎/...- باب التيمم لرد السلام

.../...- SELAMI ALMAK İÇİN TEYEMMÜM BABI[84]

٨٢٠-١١٤/٧- قَالَ مُسْلِم وَرَوَى اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ هُرْمُزَ عَنْ عُمَيْرٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ سَمِعَهُ يَقُولُ أَقْبَلْتُ أَنَا وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَسَارٍ مَوْلَى مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى أَبِي الْجَهْمِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ الصِّمَّةِ الْأَنْصَارِيِّ فَقَالَ أَبُو الْجَهْمِ أَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ نَحْوِ بِئْرِ جَمَلٍ فَلَقِيَهُ رَجُلٌ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَيْهِ حَتَّى أَقْبَلَ عَلَى الْجِدَارِ فَمَسَحَ وَجْهَهُ وَيَدَيْهِ ثُمَّ رَدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ

820-114/7- Müslim dedi ki: Leys b. Sa'd da Cafer b. Rabia'dan rivâyet etti. O Abdurrahman b. Hurmuz el-A'rec'den, o İbn Abbas'ın azatlısı Umeyr'den rivâyet ettiğine göre onu şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Meymûne'nin azatlısı Abdurrahman b. Yesar ile birlikte geldik ve Ensar'dan Ebu'l-Cehm b. Hâris b. es-Sımme'nin huzuruna girdik (4/48a). Ebu'l-Cehm dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bi'ru Cemel tarafından geldi. Bir adam onunla karşılaşınca ona selam verdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (hemen) selamını almadı. Önce duvara yöneldi, yüzünü ve ellerini mesh ettikten sonra selamını aldı.[85]

Şerh

"Leys b. Sa'd da Cafer b. Rabia'dan rivâyet etti." Hadis bu şekilde Sahih-i Müslim'in bütün rivâyetlerinde Müslim ile Leys arasında munkatı olarak kaydedilmiştir. Bu tür hadislere "muallâk" denilir. Buna dair açıklama ve bu hadis ve onunla aynı durumdaki diğer hadisin izahı kitabın mukaddimesinde yer alan geçmiş fasıllarda zikredilmiş bulunmakta ve ayrıca Müslim'in sahihinde bu şekilde ondört ya da oniki hadisin munkatı olarak geçmiş olduğunu belirtip, onları beyan ettik. Allah en iyi bilendir.

Leys'in rivâyet ettiği bu hadiste yer alan "Meymûne'nin azatlısı Abdurrahman b. Yesar ile birlikte... geldim." Bu ifade Müslim'in sahihinin asıl nüshalarında böyledir. Ebu Ali el-Gassânî ile Müslim'in senetleri hakkında

84 Yazma nüshadan eklenmiştir.

85 Buhari, 337; Ebu Davud, 329; Nesai, 310; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11885

söz söylemiş olanların hepsi de: "Abdurrahman" ifadesi apaçık bir hatadır, doğrusu Abdullah b. Yesar'dır. Nitekim Buhari, Ebu Davud, Nesai ve başkaları da bunu bu doğru şekliyle böylece rivâyet etmiş ve "Abdullah b. Yesar" demişlerdir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bizim Müslim'in sahihini es-Semerkandi, el-Fârisî'den, onun el-Culûdî'den diye yaptığımız rivâyetimizde doğru şekliyle Abdullah b. Yesar olarak gelmiştir. Bunlar (Yesar'ın oğulları) dört kardeştir. Abdullah, Abdurrahman, Abdulmelik ve Meymûne'nin azatlısı Ata'dır. Allah en iyi bilendir.

"Ebu'l-Cehm b. el-Haris b. es-Sımme'nin huzuruna girdik." Ebu'l-Cehm ve es-Sımme isimleri Müslim'de bu şekilde yer almış olmakla birlikte yanlıştır. Doğrusu ise Buhari'nin sahihinde ve başka kaynaklarda geldiği şekliyle "Ebu'l-Cuheym" olduğudur. Ravi isimlerine dair kitaplarda meşhur olan budur. Yine Müslim'de *"Esmau'r-Rical"* adlı eserinde Buhari *"Tarih"*inde, Ebu Davud, Nesai ve başkaları isim ve künyelere (*el-Esma ve'l-Kuna*) ve başka hususlara dair eser tasnif edip, adını sözkonusu edenlerin hepsi onu böylece Ebu'l-Cuheym olarak zikretmişlerdir. Ebu'l-Cuheym'in adı da Abdullah'tır. Müslim *"Kitabu'l-Kunâ* (Künyeler Kitabı)"nda adını böyle verdiği gibi ondan başkaları da adını böylece zikretmişlerdir. Allah en iyi bilendir.

Şunu da bilmeli ki burada geçen Ebu'l-Cuheym namaz kılanın önünden geçmeye dair hadiste de (bk. Müslim, 1132 numaralı hadis) meşhur olan zatın aynısıdır. Adı da Abdullah b. el-Haris b. es-Sımme el-Ensârî en-Neccari'dir. Bu *hamisa ve enbicaniyye* diye bilinen giysiler ile ilgili hadiste geçen (1238 ve 1239 numaralı hadisler) Ebu'l-Cehm'den başka birisidir. Onun adı ise Âmir b. Huzeyfe b. Ğanm el-Kuraşî el-Adevî olup, Adiy b. Ka'b oğullarındandır. Yüce Allah'ın izniyle yeri gelince bunu da açıklayacağız.

"Bi'ru Cemel" Medine yakınlarında bir yer adıdır. Allah en iyi bilendir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Bi'ru Cemel tarafından geldi... Sonra selamını aldı." Bu hadis Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in teyemmüm ettiği esnada su bulamadığına hamledilmiştir çünkü su bulunmakla birlikte su kullanabilecek kimse için teyemmüm yapmak caiz değildir. Namaz vaktinin daralması ile dar olmaması arasında da bir fark olmadığı gibi, cenaze ve bayram namazı ile başka namazlar arasında da bir fark yoktur. Bizim ve cumhurun mezhebi bu şekildedir.

Ebu Hanife (radıyallâhu anh) ise şöyle der: Cenaze ve bayram namazları için -onları kaçırmaktan korkacak olursa- su bulunmakla birlikte teyemmüm

yapmak caizdir. Bizim mezhep âlimlerimizden Beğavî de bazı mezhebimiz âlimlerinden vakit daraldığı için farz namazın geçmesinden korkunca teyemmüm ile o namazı kıldığını sonra abdest alıp, onu kaza ettiğini nakletmektedir ama bilinen hüküm birincisidir. Allah en iyi bilendir.

Bu Hadisten Çıkan Hükümler

1- Üzerinde toz bulunması halinde duvar ile teyemmüm etmek caizdir. Bu hem bizim mezhebimizde, hem de selef ve halefin cumhuruna göre caizdir. Ayrıca topraktan başkasıyla teyemmümü caiz kabul edenler de bu hadisi delil göstermişlerdir. Diğerleri ise bu hadisin üzerinde toprak bulunan duvar hakkında kabul edilmesi gerektiğini belirterek cevap vermişlerdir.

2- Hadiste farz namazlar için teyemmüm caiz olduğu gibi, nâfileler ile tilavet secdesi, şükür secdesi, mushafa el değdirmek ve benzeri faziletli ameller için de teyemmüm almanın caiz olduğuna delil vardır. Bu aynı zamanda bütün ilim adamlarının benimsediği kanaattir. (4/64) Şu kadar var ki mezhebimiz âlimlerinden birisinin oldukça şaz ve kabul edilemez görüşü bundan müstesnadır. Onun bu görüşüne göre teyemmüm ancak farz namaz için caizdir.Bu görüşün bir değeri yoktur.

3- Sahibinin izni olmaksızın duvarla teyemmüm nasıl olur denilecek olursa, buna şöyle cevap verilir: Duvarın herkes tarafından kullanılması mübah bir duvar olması ihtimali de vardır ya da duvarın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in tanıdığı bir kimsenin mülkü olduğunu bilip, sahibinin buna kızmayacağını bildiğinden o duvar ile teyemmüm etmiş olduğu kabul edilir. Böyle bir durumda bu şekilde bir davranış bütün ümmete caiz olduğuna göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e caiz olması öncelikle sözkonusudur. Allah en iyi bilendir.

.../...- باب من لم يرد السلام وهو يبول

.../...- KÜÇÜK ABDESTİNİ BOZARKEN SELAMI ALMAYAN KİMSE BABI

٨٢١-١١٥/٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَجُلًا مَرَّ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَبُولُ فَسَلَّمَ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ

821-115/7- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Süfyan, Dahhak b. Osman'dan tahdis etti. O Nâfi''den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) küçük abdestini bozmakta iken bir adam yanından geçti ve ona selam verdi ama o selamını almadı.[86]

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) küçük abdestini bozmakta iken..." Hadiste böyle bir durumda selam verenin selamının alınmasını hak etmediğine delil vardır. Bu da ittifakla kabul edilmiş bir husustur.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Küçük ve büyük abdest bozmakta olan bir kimseye selam vermek mekruhtur. Eğer ona selam verilirse bu durumda olanın selamı alması da mekruhtur. Yine mezhep âlimlerimiz der ki: İhtiyacını gidermek üzere oturmuş bir kimsenin herhangi bir şekilde yüce Allah'ı zikretmesi mekruhtur. Bunun için tesbih getirmez, tehlil getirmez, selamı almaz, (elhamdulillah demesi halinde) aksırana yerhamukellah demez, kendisi aksırırsa elhamdulillah demez, müezzinin dediğini söylemez. Yine derler ki: Cima halinde de bu zikirlerden herhangi birisini yapmaz. Bu gibi hallerde aksıracak olursa içinden elhamdulillah der fakat bunu söylerken dilini hareket ettirmez.

Sözünü ettiğimiz şekilde küçük abdest bozmak ve cima halinde Allah'ı anmanın mekruhluğu tahrimen değil, tenzihen mekruhtur. Bu halde iken Allah'ı zikredene günah olmaz. Aynı şekilde ihtiyacını gören bir kimsenin her ne olursa olsun konuşması da mekruhtur. Zaruretin gerektirdiği haller ise bütün bu hükümlerde istisna edilmiştir.

Mesela, âmâ bir kimsenin bir kuyuya düşmek üzere olduğunu yahut bir yılan, bir akrep ya da başka bir zararlı haşeratın bir kimseye zarar vermeye yöneldiğini ya da benzeri bir hali görecek olursa bütün bu yerlerde konuşmak mekruh değildir hatta vaciptir. Zaruret olmayan hallerde sözünü ettiğimiz bu mekruh oluş hem bizim mezhebimizdeki hükmü, hem de çoğunluğun mezhebindeki hükmü ifade eder. Aynı zamanda İbnu'l-Munzir bunu İbn Abbas, Ata, Said el-Cuhenî ve İkrime (radıyallâhu anhum)'dan da rivâyet etmiştir. İbrahim en-Nehaî ve İbn Sirin'den ise bunda bir sakınca yoktur dediklerini nakletmiştir. Allah en iyi bilendir.

86 Ebu Davud, 16; Tirmizi, 90, 2720, 2721; Nesai, 37; İbn Mace, 353; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7696

٢٩/٦٣- بَاب الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ الْمُسْلِمَ لَا يَنْجُسُ

29/63- MÜSLÜMANIN NECİS OLMAYACAĞINA DELİL BABI

٨٢٢-.../١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ قَالَ حُمَيْدٌ حَدَّثَنَا ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ حُمَيْدٍ الطَّوِيلِ قَالَ حَدَّثَنَا بَكْرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ لَقِيَهُ النَّبِيُّ ﷺ فِي طَرِيقٍ مِنْ طُرُقِ الْمَدِينَةِ وَهُوَ جُنُبٌ فَانْسَلَّ فَذَهَبَ فَاغْتَسَلَ فَتَفَقَّدَهُ النَّبِيُّ ﷺ فَلَمَّا جَاءَهُ قَالَ أَيْنَ كُنْتَ يَا أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ يَا رَسُولَ اللهِ لَقِيتَنِي وَأَنَا جُنُبٌ فَكَرِهْتُ أَنْ أُجَالِسَكَ حَتَّى أَغْتَسِلَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سُبْحَانَ اللهِ إِنَّ الْمُؤْمِنَ لَا يَنْجُسُ

822-.../1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti. Bize Yahya -yani b. Said- tahdis etti. Humeyd bize tahdis edip dedi ki (H). Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de -ki lafız onundur- tahdis etti. Bize İsmail b. Uleyye, Humeyd et-Tavil'den tahdis etti. O Ebu Râfi''den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre (4/48b) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile cünüp olduğu halde Medine yollarından birisinde karşılaştı. Hemen sıvışıp gitti ve yıkandı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun yokluğunu fark etti. Geri geldiğinde: *"Nerdeydin Ebu Hureyre"* dedi. Ebu Hureyre: Ey Allah'ın Rasûlü, ben cünüpken karşıma çıktın, gusletmeden seninle oturmak hoşuma gitmedi, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunun üzerine: *"Subhanallah, şüphesiz mümin necis olmaz"* buyurdu.[87]

٨٢٣-١١٦/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ وَاصِلٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ حُذَيْفَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَقِيَهُ وَهُوَ جُنُبٌ فَحَادَ عَنْهُ فَاغْتَسَلَ ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ كُنْتُ جُنُبًا قَالَ إِنَّ الْمُسْلِمَ لَا يَنْجُسُ

823-112/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki: Bize Vekî', Mis'ar'dan tahdis etti. O Vasıl'dan, o Ebu Vail'den, o Huzeyfe'den rivâyet ettiğine göre cünüp olduğu halde Rasûlullah (sallallâhu

87 Buhari, 283, 285 -buna yakın muhtasar olarak-; Ebu Davud, 231; Tirmizi, 121 -buna yakın-; Nesai, 269; İbn Mace, 534; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14648

aleyhi ve sellem) ile karşılaştı. Onun yanından uzaklaşıp, gitti ve gusletti. Sonra geldi, ben cünüp idim, dedi. Allah Rasûlü: *"Muhakkak Müslüman necis olmaz"* buyurdu (4/49a).[88]

Şerh

(822-823 nolu hadisler)

"Subhanallah, muhakkak mümin necis olmaz." Diğer (823) rivâyette: *"Muhakkak Müslüman necis olmaz"* buyurulmaktadır. Bu hadis diri ve ölü iken müslümanın temiz (tahir) olduğu hususunda pek büyük bir asıl dayanaktır. Canlı iken temiz olduğu Müslümanların icmaı ile kabul edilmiştir. Hatta üzerinde fercinin nemi bulunan annesinin yaptığı düşük dahi temizdir. Hatta kimi mezhep âlimimiz bunun Müslümanların icmaı ile tahir olduğunu dahi söylemiştir. Kadının fercinin yaşlılığının necisliği hususunda bilinen görüş ayrılığı onun hakkında sözkonusu değildir. Aynı zamanda yumurtanın dış kabuğu ve benzerlerinin necisliği ile ilgili Şâfiî mezhebi fıkıh kitaplarında sözkonusu edilmiş görüş ayrılığı da yoktur. Çünkü bunlar hakkında fercin yaşlılığının hükmüne binaen her iki hüküm de sözkonusudur. İşte canlı müslümanın hükmü budur.

Ölü müslümana gelince, onun ile ilgili ilim adamlarının farklı görüşleri olduğu gibi, Şâfiî'nin de onun hakkında iki ayrı görüşü bulunmaktadır. Bu iki görüşün sahih olanına göre o temizdir. Bundan dolayı yıkanır. Ayrıca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Müslüman necis olmaz"* buyruğu dolayısıyla da necis değildir. Buhari sahihinde İbn Abbas'tan muallâk olarak "Müslüman canlı iken de, ölü iken de necis olmaz" dediğini zikretmektedir. Müslümanın hükmü budur. Kâfire gelince, temizlik ve necislik hususunda onun hükmü müslümanın hükmü ile aynıdır. Hem bizim mezhebimizin, hem de selef ve haleften büyük çoğunluğun mezhebinin görüşü budur.

Aziz ve celil Allah'ın: *"Müşrikler ancak bir necistirler."* (Tevbe, 28) buyruğuna gelince. Kastedilen inançlarının necisliği ve tiksindirici oluşudur, yoksa maksat onların organlarının çiş, gaita ve benzeri şeylerin necisliği gibi necis olduğu değildir. Müslüman ya da kâfir Âdemoğullarının temizliği sabit olduğuna göre müslümanın teri, salyası ve gözyaşı da temiz demektir. İster abdestsiz, ister cünüp, ister ay hali, isterse loğusa olsun. Bütün bunlar daha önce ay hali babında açıkladığım gibi Müslümanların icmaı ile kabul edilmiştir. Küçük çocukların da bedenleri, elbiseleri ve salyaları necis oldukları

88 Ebu Davud, 230; Nesai, 268; İbn Mace, 535 -buna yakın uzun olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3339

kesinlikle bilinmediği sürece temiz kabul edilir. Bu sebeple onların elbiselerini giyinerek namaz kılmak, ellerini içine sokmaları halinde sulu yemeklerden onlarla birlikte yemek caizdir. Bütün bunların sünnetten ve icmadan delilleri de oldukça meşhurdur. Allah en iyi bilendir.

Hadisten Çıkan Bazı Hükümler

1- Fazilet sahibi kimselere saygı duymak onların meclisinde oturup, sohbetlerinde bulunanların onları tazim ederek en mükemmel hal ve en güzel sıfatlarıyla onlarla birlikte olması müstehaptır.

2- İlim adamları ilim tahsili yapan kimsenin hocası ile oturduğu sırada güzel bir durumda olmaya dikkat etmesi izale etmekle emrolunduğu tüylerini izale etmek, tırnakları kesmek, hoş olmayan kokuları gidermek, hoşlanılmayan elbiseleri giymemek ve buna benzer hallere riayet etmek suretiyle temiz ve temizliğe dikkat ve özen göstermiş halde bulunmasını müstehap görmüşlerdir çünkü bunlara dikkat etmek ilme ve ilim adamlarına saygı ve tazim göstermekten ileri gelir. Allah en iyi bilendir.

3- Bu hadiste ayrıca edeplere dair çeşitli irşatlar da bulunmaktadır. Bir ilim adamı kendisine uyan bir kişiden doğru olmayan bir iş yaptığından korkacak olursa (4/66) ona buna dair soru sorar sonra kendisine onun doğrusunu söyleyip, onun hükmünü ona açıklar. Allah en iyi bilendir.

Babtaki hadislerin lafızlarına gelince, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Mümin necis olmaz"* buyruğunda "yencusu: necis olur" fiili cim harfi fethalı olarak "yencesu" diye de söylenir, bunlar iki ayrı söyleyiştir. Mazisi de necise ve necuse olmak üzere iki şekilde söylenir. Mazisinde cim harfini kesreli söyleyen, müzariinde fethalı söyler. Mazide dammeli söyleyen, müzaride de cim harfini dammeli söyler. Bu, benzeri bütün lafızlar için geçerli (muttarid) bir kıyastır. Arap dili bilginlerince bilinen bir husustur. Bundan sadece mazisinin aynu'l-fi'li (ikinci harfi) kesreli olan birkaç fiil müstesnadır.

"İnselle: gizlice gitmek, sıvışmak" demektir.

"Subhanallah" daha önce birkaç yerde, bu gibi yerlerde ve benzerlerinde subhanallah lafzının hayret ifade etmek için kullanıldığını belirtmiş ve menisi gelmesi halinde kadına da guslün vacip oluşu babında buna dair geniş açıklamalar yapmıştık.

Ebu Hureyre'den rivâyet nakleden Ebu Râfi''in adı Nufeyr'dir. Yine senette geçen Ebu Vail'in adı ise Şakik b. Seleme'dir.

Babtaki senetlere gelince, burada (823) ikinci isnâdta Müslim'in "bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ile Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki..." bu isnâdtaki ravilerin tamamı Huzeyfe dışında Kûfelidirler. Çünkü o çoğu zaman Medain'de ikamet etmiştir.

Birinci (822) isnâdta "bana Zuheyr b. Harb tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti, bize Humeyd tahdis edip dedi ki (H)..." Bazı kimseler Müslim'in "dedi ki" anlamındaki lafzı "Humeyd" isminin başına almasından dolayı işi karıştırabilirler. Halbuki bu ilim ile asgari düzeyde meşgul olan bir kimse için karışıklığı gerektiren bir durum yoktur. Çünkü bunda yapılan şey "haddesena" lafzından önce "Humeyd" lafzını zikretmiş olmasından ibarettir. Hâlbuki çoğunlukla muhaddisler "Humeyd bize tahdis edip dedi ki (anlamında: haddesena Humeydun fe kal)" derler. Burada ise sadece Humeydun haddesena: Humeyd bize tahdis etti demiştir. Mana itibariyle öne alınması ile sonraya bırakılması arasında bir fark yoktur. Allah en iyi bilendir.

"Humeyd'den, o Ebu Râfi''den" Müslim'in bütün nüshalarında bu şekildedir. Kadı Iyaz der ki: İmam Ebu Abdullah el-Mâzerî dedi ki: Bu isnâd munkatıdır çünkü bu hadisi Humeyd ancak Bekr b. Abdullah el-Müzenî'den, o Ebu Râfi''den diye rivâyet etmektedir. Bunu bu şekilde Buhari ve Müsned'inde Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de rivâyet etmiştir. Kadı Iyaz'ın Mâzerî'den naklettiği budur. Ayrıca Buhari bunu Humeyd'den, o Bekr'den, o Ebu Râfi''den diye rivâyet ettiği gibi aynı şekilde Ebu Davud, Tirmizi, Nesai, İbn Mace ve onların dışındaki imamlar da bu şekilde rivâyet etmişlerdir ama bu durum hadisin asıl metnine gölge düşürmez. Çünkü metin hem Ebu Hureyre'nin, hem Huzeyfe'nin rivâyeti olarak her durumda sabittir. Allah en iyi bilendir.

٣٠/٦٤- بَاب ذِكْرِ اللَّهِ تَعَالَى فِي حَالِ الْجَنَابَةِ وَغَيْرِهَا

30/64- CÜNÜPLÜK HALİNDE VE DİĞER HALLERDE YÜCE ALLAH'I ZİKRETMEK BABI

٨٢٤-١١٧/١- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَإِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ خَالِدِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ الْبَهِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَذْكُرُ اللَّهَ عَلَى كُلِّ أَحْيَانِهِ

824-117/1- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Alâ ve İbrahim b. Musa tahdis edip dediler ki: Bize İbn Ebû Zâide babasından tahdis etti. O Halid b. Seleme'den, o el-Behî'den, o Urve'den, o Aişe'den, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bütün anlarında Allah'ı zikrederdi, dediğini nakletmiştir.[89]

Şerh

Aişe (radıyallâhu anhâ): "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bütün anlarında Allah'ı anardı" diye rivâyet ettiği bu hadis yüce Allah'ı tesbih, tehlil, tekbir, tahmid ve benzeri zikirlerle anmanın caiz olduğu hususunda asıl bir dayanaktır. Bu bütün Müslümanların icmaı ile caizdir. Ancak ilim adamları cünüp ve ay hali kadının Kur'ân'ı okumasının caiz olup olmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Cumhur bu kimselerin Kur'ân okumalarının haram olduğu kanaatindedir. Bize göre bir âyet okumaları ile bir bölümünü okumaları arasında bir fark yoktur. Hepsi haramdır. Eğer cünüp bismillah, elhamdulillah ve buna benzer bir söz söyleyip de bunu Kur'ân kastı ile söylerse ona haram olur. Eğer bunu zikir kastıyla söyleyecek ya da hiçbir maksat gözetmeyecek olursa haram olmaz. Cünüp ve ay hali olanın içinden Kur'ân-ı Kerim'i geçirmesi ve mushafa bakması caizdir. Gusletmek istedikleri vakit zikir kastıyla bismillah demeleri de müstehaptır.

Şunu da bilelim ki,az önce teyemmüm babının sonlarında bunları açıkladığımız gibi, küçük ve büyük abdest için oturmuş halde iken ve cima halinde zikir mekruhtur. Bundan istisna edilen hali de açıkladık ve orada bunun mekruhluğu ile ilgili ilim adamlarının görüş ayrılıklarını zikrettik. Cumhurun mekruh olduğu görüşüne binaen bu hadis, mekruh olduğu belirtilen bu hallerin dışındaki haller için tahsis edilmiş olur ve maksat da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in taharetli iken de, abdestsiz ve cünüp iken de, ayakta iken, otururken, yatarken, yürürken Allah'ı zikrettiğinden ibaret olur. Allah en iyi bilendir.

Babtaki hadisin senedinde "bize el-Behî, Urve'den tahdis etti" sözlerine gelince, el-Behî ravinin lakabı olup, adı Abdullah b. Beşşâr'dır. Yahya b. Main, Ebu Ali el-Gassânî ve başkaları da böyle bir kimse Kûfelilerin birinci tabakasındaki raviler arasında sayılır. Künyesi Ebu Muhammed'dir. O Mus'ab b. Zubeyr'in azatlısıdır, demişlerdir (4/68). Allah en iyi bilendir.

89 Buhari, 634 -muallak olarak-; Ebu Davud, 18; Tirmizi, 3384; İbn Mace, 302; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16361

٣١/٦٥- بَاب جَوَازِ أَكْلِ الْمُحْدِثِ الطَّعَامَ وَأَنَّهُ لَا كَرَاهَةَ فِي ذَلِكَ وَأَنَّ الْوُضُوءَ لَيْسَ عَلَى الْفَوْرِ

31/65- ABDESTSİZ OLANIN YEMEK YEMESİNİN CAİZ OLDUĞU, BUNDA BİR MEKRUHLUK BULUNMADIĞI VE (ABDEST BOZDUKTAN SONRA) ABDESTİN FEVREN (DERHAL) GEREKMEDİĞİ BABI

٨٢٥-١١٨/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَأَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ وَقَالَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ خَرَجَ مِنْ الْخَلَاءِ فَأُتِيَ بِطَعَامٍ فَذَكَرُوا لَهُ الْوُضُوءَ فَقَالَ أُرِيدُ أَنْ أُصَلِّيَ فَأَتَوَضَّأَ

825-118/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî ile Ebu'r-Rabi ez-Zehrânî tahdis etti. -Yahya bize Hammad b. Zeyd haber verdi derken- Ebu Rabi' bize Hammad tahdis etti, dedi. O Amr b. Dinar'dan, o Said b. el-Huveyris'den, o İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) helâdan çıkmıştı. Ona bir yemek getirildi. Kendisine abdesti hatırlatmaları üzerine O: *"Namaz kılmak mı istiyorum ki abdest alayım"* buyurdu.[90]

٨٢٦-١١٩/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَجَاءَ مِنْ الْغَائِطِ وَأُتِيَ بِطَعَامٍ فَقِيلَ لَهُ أَلَا تَوَضَّأُ فَقَالَ لِمَ أَأُصَلِّي فَأَتَوَضَّأَ

826-119/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan tahdis etti (4/49b). O Said b. el-Huveyris'ten (şöyle dediğini) rivâyet etti: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında idik. İhtiyacını görüp geldi ve ona yemek getirildi. Ona: Abdest almayacak mısın denilince O: *"Niçin? Namaz mı kılacağım ki, abdest alayım"* buyurdu.[91]

90 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5659

91 825 nolu hadisin kaynakları

٨٢٧-١٢٠/٣- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ الطَّائِفِيُّ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ مَوْلَى آلِ السَّائِبِ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَ ذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى الْغَائِطِ فَلَمَّا جَاءَ قُدِّمَ لَهُ طَعَامٌ فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَلَا تَوَضَّأُ قَالَ لِمَ أَلِلصَّلَاةِ

827-120/3- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti... Abdullah b. Abbas dedi ki: Allah rasûlü abdest bozmak üzere gitti. Geri geldiğinde ona bir yemek takdim edildi. Ey Allah'ın rasûlü abdest almayacak mısın, dediler. O, *"Neden? Namaz için mi?"* buyurdu.[92]

٨٢٨-١٢١/٤- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ عَبَّادِ بْنِ جَبَلَةَ حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ حُوَيْرِثٍ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَضَى حَاجَتَهُ مِنَ الْخَلَاءِ فَقُرِّبَ إِلَيْهِ طَعَامٌ فَأَكَلَ وَلَمْ يَمَسَّ مَاءً قَالَ وَزَادَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قِيلَ لَهُ إِنَّكَ لَمْ تَوَضَّأْ قَالَ مَا أَرَدْتُ صَلَاةً فَأَتَوَضَّأَ وَزَعَمَ عَمْرٌو أَنَّهُ سَمِعَ مِنْ سَعِيدِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ

828-121/4- Bana Muhammed b. Amr b. Abbâd b.Cebele de tahdis etti. Bize Ebû Âsım, İb Cüreyc'den şöyle dediğini tahdis etti: Bize Said b. Huveyris'in tahdis ettiğine göre İbn Abbas'ı (4/150a) şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) tuvalete gidip ihtiyacını gördü. Elini suya değdirmediği halde ona takdim edilen bir yemekten yedi.

(Ebu Âsım) dedi ki: Amr b. Dinar bana Said b. el-Huveyris'ten ayrıca şunları da dinlediğini: O, İbn Abbas'ı şöyle derken dinledi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: Sen abdest almamıştın denilince, O: *"Ben namaz kılmak istemedim ki abdest alayım"* buyurdu.

Amr ayrıca bunu Said b. el-Huveyris'den de dinlediğini söyledi.[93]

Şerh

(825-828 numaralı hadisler)

Bilmek gerekir ki, ilim adamları abdesti olmayan bir kimsenin yiyip içebileceğini, şanı yüce Allah'ın adını anıp zikredeceğini, Kur'ân-ı Kerim okuyup,

---

92 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5659

93 825 numaralı hadisin kaynağı

cima yapabileceğini icma ile kabul etmişlerdir. Bunların hiçbirisini yapmakta bir mekruhluk yoktur. Bütün bunları ortaya koyan sahih ve meşhur sünnetten pek çok delil ile birlikte ümmetin icmaı da vardır. Daha önce belirttiğimiz üzere mezhep âlimlerimiz -yüce Allah'ın rahmeti onlara- abdest almanın zamanı hakkında farklı görüşlere sahiptir. Acaba abdest almak hadesin ortaya çıkması ile mi vacip olur ve böylelikle onun vücubu muvassa' (vakti geniş) bir amel midir yoksa ancak namaz kılmak için kalkmak ile mi vacip olur yoksa hem hadesin çıkması (abdestin bozulması) ile hem de namaz kılmak için kalkmak ile mi vacib olur? Bu hususta mezhep alimlerimizin üç ayrı görüşü bulunmaktadır. Onlara göre en sahih olanları üçüncüsüdür. Allah en iyi bilendir.

(826) "...ona yiyecek bir şeyler getirildi. Ona, abdest almaz mısın, diye sorulunca, O: *Neden, namaz mı kılacağım ki, abdest alayım, buyurdu."* Soru inkâr anlamındadır. Yani abdest, namaz kılmak isteyen kimseye gereklidir. Ben ise şimdi namaz kılmak istemiyorum. (4/69)

Abdestten kasıt, Şer'î anlamda abdest almaktır. Kadı Iyaz bunu sözlük anlamıyla almış bununla elleri yıkamanın kast edildiğini söylemiş, arkasından yemekten önce elleri yıkamanın mekruh ve müstahap görülmesi ile ilgili görüş ayrılıklarını söz konusu etmiştir. Ayrıca Mâlik ve es-Sevrî'den bunu mekruh gördüklerini de nakletmiş bulunmakla birlikte, açıkça anlaşılan bizim az önce kaydettiğimiz üzere bundanda maksadın Şer'î anlamıyla abdest almak olduğudur. Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

٣٢/٦٦- بَاب مَا يَقُولُ إِذَا أَرَادَ دُخُولَ الْخَلَاءِ

32/66- HELÂYA GİRMEK İSTEDİĞİ ZAMAN NE SÖYLENECEĞİ BABI

٨٢٩-١٢٢/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ وَقَالَ يَحْيَى أَيْضًا أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ فِي حَدِيثِ حَمَّادٍ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا دَخَلَ الْخَلَاءَ وَفِي حَدِيثِ هُشَيْمٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا دَخَلَ الْكَنِيفَ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ

829-122/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti. Bize Hammad b. Zeyd haber verdi. Yine Yahya dedi ki: Bize Huşeym haber verdi. Her ikisi Abdulaziz b. Suhayb'dan, o Enes'ten diye rivâyet etti. -Hammad'ın hadisinde: Nebi

(sallallâhu aleyhi ve sellem) helâya girdiği zaman şeklindedir. Huşeym'in hadisinde de: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (4/50b) kenefe girdiği zaman şeklindedir-: *"Allah'ım, şüphesiz ben hubstan ve habaisten sana sığınırım"* derdi.[94]

٨٣٠-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بِهَذَا الإِسْنَادِ وَقَالَ أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ الْخُبْثِ وَالْخَبَائِثِ

830-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ile Zuheyr b. Harb tahdis edip dediler ki: Bize İsmail -ki İbn Uleyye'dir- Abdulaziz'den bu isnâd ile tahdis etti ve: *"Hubstan ve hebâisten Allah'a sığınırım"* dedi.[95]

Şerh

(829-830 numaralı hadisler)

(829) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) helaya girdiği zaman... derdi"; bir rivâyette de "kenefe girdiği zaman" ; diğer rivâyette (830): *"Hubstan ve hebâisten 'Allah'a sığınırım,* derdi" (4/70) denilmektedir.

Helâ, kenef ve mirhâd, ihtiyaç giderilen yerin adıdır.

"Girdiği zaman" girmek istediği zaman anlamındadır.Buhari'deki rivâyette bu şekilde açıkça ifade edilmiş olarak rivâyet edilmiş olup: " Girmek istediği zaman... derdi" demiştir.

Hubs ve hubus, şekilleri bu hadisin rivâyetinde meşhur olarak gelmiş *iki söyleyiştir.* Kadı İyâz (rahimahullah) üstatların çoğunlukla rivâyetlerinin "hubs" şeklinde olduğunu nakletmektedir.

İmam Ebu Süleyman el-Hattabî dedi ki: *Hubus* söyleyişi Habîs"in çoğuludur. *Habâis,* "habîse"nin çoğuludur.Böylelikle (bu duasıyla) erkek ve dişi şeytanları (onlardan Allah'a sığınmayı) kastetmiş olmaktadır. Muhaddisler genel olarak be harfini sakin "hubs" diye söylerler. Ancak bu yanlıştır. Doğrusu be harfini ötreli olarak "hubus" diye söylemektir. Hattâbî'nin sözleri bunlardır.

94 Hadisin Huşeym yoluyla rivâyetini yalnız Müslim kaydetmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1064. Hammad ve Abdulaziz rivâyetini Tirmizi, 6; Ebu Davud, 4'de rivâyet etmişlerdir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1012 ve 1048

95 Nesai, 19; İbn Mace, 298;Tuhfetu'l-Eşrâf, 1048

Ancak muhaddislerin yanlış olduklarını söylediği söyleyiş yanlış değildir. Be harfinin sakin okunabileceğini reddetmek doğru olamaz çünkü kolaylık sağlamak maksadıyla be harfini sakin okumak caizdir. (Kitaplar anlamında) kutb, (rasuller anlamında) rusl, (boyun anlamında) unk, (kulak anlamında) uzn ve benzeri lafızlar gibi. Bütün bu lafızların ve benzerlerinin sakin okunabileceği hususunda Arap dili bilginleri arasında ihtilafsız olarak caizdir. Bu, ise sarf bahisleri arasında bilinen bir konu olup, bunu red etmeye imkân yoktur. Hattabî'nin bu sözleriyle bunun aslının sakin okuyuş olduğunu söyleyenlerin kanaatlerini red etmek istemiş olabilir. Eğer maksadı bu ise, ibaresi bir parça yanıltıcıdır.

Diğer taraftan bu işin uzmanlarından bir topluluk da bu kelimede "be" harfinin sakin (*hubs* şeklinde) söyleneceğini açıkça ifade etmiş bulunmaktadır. Bu alanda imam ve temel dayanak olan imam Ebu Ubeyd de bunlar arasındadır.

Yalnız anlamının ne olduğu hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Anlamının şer, küfür olduğu söylendiği gibi, hubs'un şeytanlar, habâis'in ise masiyetler olduğu da söylenmiştir.

İbnu'l-A'râbî dedi ki: Hubs, Arapça'da hoşlanılmayan şey demektir. Eğer söz kast edilerek söylenirse, söğmek anlaşılır. Din kastıyla kullanılırsa küfür, yemek hakkında kullanılırsa haram, içecek kast edilirse zararlı olan şey kast edilir. Allah en iyi bilendir.

Tuvalete giderken bu edebe uymanın (bu duayı yapmanın) müstehap olduğu üzerinde icma edilmiştir. İhtiyacın bir yapı içerisinde ya da dışarıda karşılanması arasında (bu hususta) bir fark bulunmamaktadır.

٣٣/٦٧- بَاب الدَّلِيلِ عَلَى أَنَّ نَوْمَ الْجَالِسِ لَا يَنْقُضُ الْوُضُوءَ

33/67- OTURANIN UYKUSUNUN ABDESTİ BOZMADIĞININ DELİLİ BABI

٨٣١-١٢٣/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ ح وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ نَجِيٌّ لِرَجُلٍ وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الْوَارِثِ وَنَبِيُّ اللَّهِ ﷺ يُنَاجِي الرَّجُلَ فَمَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ حَتَّى نَامَ الْقَوْمُ

831-123/1- Bana Züheyr b. Harb tahdis etti. Bize İsmail b. Uleyye tahdis etti (H). Bize Şeyban b. Ferruh da tahdis etti. Bize Abdulvaris tahdis etti. (İsmail ile birlikte) ikisi Abdulaziz'den, o Enes'ten şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adam ile özel olarak konuşmakta iken namaz için kamet getirildi. -Hadisin Abdulvaris tarafından yapılan rivâyetinde: Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) (4/51a) o adam ile özel konuşurken denilmektedir.- Cemaat uyuyuncaya kadar namaza kalkmadı.[96]

٨٣٢-١٢٤/٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ قَالَ أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ وَالنَّبِيُّ ﷺ يُنَاجِي رَجُلًا فَلَمْ يَزَلْ يُنَاجِيهِ حَتَّى نَامَ أَصْحَابُهُ ثُمَّ جَاءَ فَصَلَّى بِهِمْ

832-124/2- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti. Bize babam tahdis etti. Bize Şu'be, Abdulaziz b. Suhayb'dan tahdis ettiğine göre o Enes b. Mâlik'i şöyle derken dinlemiştir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir adam ile özel olarak konuşuyorken namaz için kamet getirildi. Ashabı uyuyuncaya kadar onunla konuşmasını sürdürdü, sonra gelip onlara namaz kıldırdı.[97]

٨٣٣-١٢٥/٣- وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ وَهُوَ ابْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ كَانَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَنَامُونَ ثُمَّ يُصَلُّونَ وَلَا يَتَوَضَّئُونَ قَالَ قُلْتُ سَمِعْتَهُ مِنْ أَنَسٍ قَالَ إِي وَاللهِ

833-125/3- Bana Yahya b. Habib el-Hârisî de tahdis etti. Bize Halid -ki İbnu'l-Haris'dir- tahdis etti. Bize Şu'be, Katâde'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı uyur sonra da abdest almaksızın namaz kılarlardı. (Şu'be) dedi ki: Bunu bizzat Enes'ten mi dinledin, dedim. O: Allah'a yemin ederim ki evet, dedi.[98]

٨٣٤-١٢٦/٤- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ صَخْرٍ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا حَبَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّهُ قَالَ أُقِيمَتْ صَلَاةُ الْعِشَاءِ فَقَالَ رَجُلٌ لِي حَاجَةٌ فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ يُنَاجِيهِ حَتَّى نَامَ الْقَوْمُ أَوْ بَعْضُ الْقَوْمِ ثُمَّ صَلَّوْا

96 Zuheyr b. Harb rivâyetini Nesai, 790, Tuhfetu'l-Eşrâf, 1003'te; Şeyban'ın rivâyetini Buhari, 642; Ebu Davud, (dosyada eksik bölüm), 1035

97 Buhari, 6192; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1023

98 Tirmizi, 78; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1271

834-126/4- Bana Ahmed b. Said b. Sahr ed-Dârimî (4/51b) tahdis etti. Bize Habban tahdis etti. Bize Hammad, Sabit'ten tahdis etti. O Enes'ten şöyle dediğini nakletti: Yatsı namazı için kamet getirildi. Bir adam: Benim bir ihtiyacım var, dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kalkıp onunla özel konuşmaya başladı. Sonunda cemaat -ya da cemaatin bir kısmı- uyudu, sonra da namaz kıldılar.[99]

Şerh

(831-834 numaralı hadisler)

(831) Müslim "bize Şeyban b. Ferruh da tahdis etti..." (4/81) ve yine (831) "bir adamla özel olarak konuşuyordu..." (832) "Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti..." (833) "Bize Yahya b. Habib el-Hârisî de tahdis etti..." Bu üç senedin ravilerinin hepsi Basralıdır. Daha önce defalarca Şu'be'nin hem Vasıtlı, hem Basralı olduğunu da zikretmiş idik.

Yine daha önce Şeyban'ın babası "Ferruh" isminin Arapça olmayan bir isim olduğu için munsarıf olmadığını da kaydetmiş, Müslim'in (833) "ki o İbnu'l-Haris'dir" sözünün faydasını beyan etmiş ve bundan önceki fasıllarda olsun, daha sonra çeşitli yerlerde olsun bunun açıklamasını yapmış idik.

(833) "Bunu Enes'ten bizzat sen mi dinledin..." Bu sorusu ile rivâyetin sağlamlığını öğrenmek istemişti, çünkü Katâde (radıyallâhu anh) tedlis yapan ravilerden olup, Şu'be ise -yüce Allah'ın rahmeti ona- tedlisi insanlar arasında en ağır derecede yeren birisi idi. Hatta: Zina etmek tedlisten daha hafiftir derdi. Tedlis yapan ravi "an" lafzıyla rivâyette bulunacak olursa rivâyetinin delil gösterilmeyeceği "semi'tu: dinledim" demesi halinde ise sahih ve tercih edilen görüşe göre rivâyetinin delil gösterileceği kabul edilmiş bir esastır. Bundan dolayı Şu'be -yüce Allah'ın rahmeti ona- sema lafzı hususunda Katâde'den emin olacağı bir ifade duymak istemiştir. Göründüğü kadar Katâde Şu'be'nin bu durumunu bildiğinden ötürü yüce Allah adına yemin ederek cevap vermiştir. Allah en iyi bilendir.

(831) "Bir adam ile özel olarak görüşüyordu" ifadesindeki neciy (özel olarak görüş/ül/en kişi)nin anlamı ona gizlice bir şeyler söylüyordu, demektir. Münacat ise gizlice konuşmak anlamındadır. Tekil, tesniye ve çoğul için aynı şekilde neciy (gizlice konuşan) lafzı kullanılır. Nitekim yüce Allah: *"Biz neciy olarak onu yakınlaştırdık."* (Meryem, 52) ile (4/72) *"Kendi aralarında gizlice konuştular"* (Yusuf, 80) buyurmaktadır.

99 Ebu Davud, 201; Tuhfetu'l-Eşrâf, 321

Hadislerden Çıkan Fıkhi Hükümler

1- Bir kimsenin topluluğun huzurunda özel olarak bir diğeriyle konuşması caizdir. Bu sadece bir kişinin yanında yasaklanmış bir iştir.

2- Namaz için kamet getirildikten sonra konuşmak caizdir. Özellikle önemli işler hakkında hüküm böyledir fakat önemli olmayan işler hakkında konuşmak mekruhtur.

3- Aynı zamanda çeşitli işlerin bir arada yapılması gerekecek olursa önemine göre öncelenirler. Çünkü bu hadisten anlaşıldığına göre namaz için kamet getirilmesinden sonra adam Nebi ile namazdan önce görüşülmesi gereken ağırlıklı bir dini maslahatı olan bir iş hakkında görüşmüştür.

4- Oturan kimsenin uyuması abdesti bozmaz. İşte bu mesele bu babın asıl maksadını teşkil etmektedir. İlim adamlarının bu hususta çeşitli görüşleri bulunmaktadır:

a. Hangi durumda olursa olsun uyku, abdesti bozmaz. Bu görüş, Ebu Musa el-Eş'arî, Said b. el-Müseyyeb, Ebu Miclez, Humeyd el-A'rec ve Şu'be'den rivâyet edilmiştir.

b. Her durumda uyku abdesti bozar. Hasan-ı Basrî, Müzenî, Ebu Ubeyd Kasım b. Sellâm ve İshak b. Râhûye bu görüşte olduğu gibi, Şafiî'den nakledilmiş garib (zayıf) bir rivâyettir. İbnu'l-Münzir: Ben de bu görüşteyim dedikten sonra, İbn Abbas, Enes ve Ebu Hureyre (radıyallâhu anhumâ)'dan da bu anlamda rivâyet geldiğini söylemektedir.

c. Durum ne olursa olsun fazla uyku abdesti bozmakla birlikte, azı hiçbir durumda abdesti bozmaz. Zührî, Rabîa, Evzâî, Mâlik ve kendisinden nakledilmiş iki rivâyetten birine göre Ahmed bu görüştedir.

d. Rükû, sücud, kıyam, kade (oturuş) gibi namaz kılan bir kimsenin hallerinde bir hal üzere uyursa,namazda olsun olmasın abdesti bozulmaz. Şayet yanı üzere ya da sırt üstü yatarak uyursa abdesti bozulur. Ebu Hanife ve Davud (ez-Zâhirî) bu görüştedir, aynı zamanda Şâfiî'nin garip bir görüşü de böyledir.

e. Ancak rükû ve sücud halindekinin uykusu abdesti bozar. Bu da Ahmed b. Hanbel -yüce Allah'ın rahmeti ona-'den rivâyet edilmiştir.

f. Ancak secdede olanın uykusu abdesti bozar. Bu da aynı şekilde Ahmed (radıyallâhu anh)'ın görüşü olarak rivâyet edilmiştir.

g. Durum ne olursa olsun namazda uyumak abdesti bozmaz ama namazın dışında bozar. Bu da Şâfiî'nin -yüce Allah'ın rahmeti ona- zayıf bir görüşüdür.

h. Makadını yere tam oturtarak uyursa abdesti bozulmaz, aksi takdirde bozulur. Uykusunun az ya da çok olması, namazda olup olmaması fark etmez. Şafii'nin görüşü budur.

Ona göre uyku bizatihi hades (abdesti bozan bir hal) değildir. Uyku ancak yelin çıkmasını delildir. Eğer makadını tam yere koymadan uyursa, (4/73) yelin çıkması yüksek bir ihtimal olarak görülür. Böylelikle Şeriat, ağırlıklı ihtimali muhakkak kesin gibi değerlendirmiş olmaktadır. Ancak makadını yere iyice yerleştirmiş ise, yelin çıkma ihtimali yüksek değildir. Bu durumda aslolan taharetin devamıdır.

Bu mesele ile ilgili çok sayıda hadis vârid olmuş olup, bu hadisler sözü geçen görüşler lehine delil gösterilmektedir. Bu hadislerin bir arada telif edilmesi ve bunların hangi cihetleriyle delil olduklarını Şerhu'l-Mühezzeb'de zikretmiş bulunmaktayım. Burada ise maksadım bu gibi hususları genişçe açıklamak olmayıp, sadece maksat olan ana meselelere işaret etmekten ibarettir. Allah en iyi bilendir.

Fukahâ delilik, baygınlık, şarap, nebiz, afyon ya da ilaç ile aklın zail olmasının da abdesti bozacağını ittifakla kabul etmişlerdir. Bu halin az ya da çok olması fark etmez, makadı yere tam oturmuş ya da oturmamış olması da fark etmez.

Mezhep âlimlerimiz der ki: İbn Abbas'tan rivâyet edilen sahih hadis sebebiyle Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yatarak uyumasının abdestini bozmadığı onun özelliklerindendir. İbn Abbas dedi ki: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun horlamaya yakın üflemesini duyacağım kadar uyudu, sonra da abdest almaksızın namaz kıldı."

Uyuklamanın Hükmü

Şâfiî ve mezhep âlimlerimiz der ki: Uyuklamakla abdest bozulmaz. Uykunun alameti bu halde aklın bastırılması, görme ve diğer duyu organlarının faal olmamasıdır. Uyuklama ise aklı bastırmaz. Bu halde duyu organlarının algısı zayıflamakla birlikte tamamen ortadan kalkmaz.

Şayet uyuduğunda makadının tam yerde olup olmadığından şüphe edecek olursa abdesti bozulmaz, bununla birlikte abdest alması müstehaptır. Eğer oturarak uyuduğu halde daha sonra kaba etleri ya da onlardan biri-

si yerden kalkacak olursa eğer uyanmadan önce ayrılmışsa abdesti bozulur çünkü makadı tam yerde olmadığı halde bir an dahi olsun uyumuş olur. Şayet uyandıktan sonra ya da uyanırken makadı yerden ayrılmış ya da ne zaman ayrıldığında şüphe ederse abdesti bozulmaz.

Duvar ya da başka bir şeye yaslanarak makadı da yere tam değerek uyumuş ise abdesti bozulmaz. Duvarın çekilmesi halinde düşecek durumda olup olmaması da fark etmez.

Dizlerini bükerek, ellerini kavuşturmuş halde uyuyan kimse hakkında mezhep âlimlerimizin üç ayrı görüşü vardır. Bir görüşe göre bağdaş kurup, oturmuş gibi abdesti bozulmaz, ikincisine göre yatarak uyumuş gibi abdesti bozulur, üçüncü görüşe göre şayet kaba etleri yere tam oturmayacak kadar zayıf birisi ise abdesti bozulur, şayet kaba etleri yere tam oturacak şekilde toplu birisi ise abdesti bozulmaz.

Doğruyu en iyi bilen Allah'tır. Hamd yalnız onadır, nimet yalnız ondandır, başarıyı o verir, hatadan yalnız o korur.

٤/٣ كِتَاب الصَّلَاة

4/3- NAMAZ KİTABI

Namazın asıl anlamının ne olduğu hususunda ilim adamları farklı görüşlere sahiptirler. Bunun asıl anlamının dua olduğu söylenmiştir çünkü namaz duayı da kapsamaktadır. Arapça dilbilginleri ile fukahânın ve başkalarının büyük çoğunluğunun görüşü budur. Tevhide dair şehadetten sonra ikinci olarak o geldiği için ona salât (namaz) denildiği de söylenmiştir. Nitekim yarış meydanında ikinci gelen ata da musalli denilir.[100] Namazın (salât) uyluğun iki tarafında bulunan iki damar olan "es-salaveyn"den geldiği de söylenmiştir. Salaveynin rükû ve sücud halinde eğilen iki kemik olduğu da söylenmiştir. İlim adamları derler ki: İşte bundan dolayı mushafta "salât" lafzı vav ile yazılmıştır.

Rahmetten geldiği söylendiği gibi asıl anlamının bir şeye yönelmek olduğu dahi söylenmiştir. Bundan başka açıklamalar da yapılmıştır. Yüce Allah en iyi bilendir.

١/١ - بَاب بَدْءِ الْأَذَانِ

1/1- EZANIN BAŞLAMASI BABI

٨٣٥-١/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ح حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ مَوْلَى ابْنِ عُمَرَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّهُ قَالَ كَانَ الْمُسْلِمُونَ حِينَ قَدِمُوا

100 Musalli, birinci gelenden sonra gelene (ikinciye) denilir. Namaz da Tevhid'den sonra dinin ikinci rüknü olduğu için ona "salât" adı verilmiştir.

الْمَدِينَةَ يَجْتَمِعُونَ فَيَتَحَيَّنُونَ الصَّلَوَاتِ وَلَيْسَ يُنَادِي بِهَا أَحَدٌ فَتَكَلَّمُوا يَوْمًا فِي ذَلِكَ فَقَالَ بَعْضُهُمْ اتَّخِذُوا نَاقُوسًا مِثْلَ نَاقُوسِ النَّصَارَى وَقَالَ بَعْضُهُمْ قَرْنًا مِثْلَ قَرْنِ الْيَهُودِ فَقَالَ عُمَرُ أَوَلَا تَبْعَثُونَ رَجُلًا يُنَادِي بِالصَّلَاةِ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَا بِلَالُ قُمْ فَنَادِ بِالصَّلَاةِ

835-1/1- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti. Bize Muhammed b. Bekr tahdis etti (H). Bize Muhammed b. Râfi' de tahdis etti. Bize Abdurrezzak tahdis edip (Muhammed b. Bekr) ile birlikte bize İbn Cureyc haber verdi, dediler (H). Bana Harun b. Abdullah -ki lafız onundur- de tahdis edip dedi ki: Bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: İbn Cureyc dedi ki: Bana İbn Ömer'in azatlısı Nâfi''in, Abdullah b. Ömer'den haber verdiğine göre o şöyle demiştir: Müslümanlar Medine'ye geldikleri zaman bir araya gelip toplanıyorlar ve namazların vaktini bekliyorlardı. Kimse namaz vaktinin girdiğini yüksek sesle ilan etmiyordu. Bir gün bu hususta konuştular (4/52a). Bazıları: Hıristiyanların çanları gibi bir çan edinin dedi, bazıları ise Yahudilerin boynuzu (borusu) gibi bir boynuz (edinelim) dedi. Bu sefer Ömer: Namazın vaktini ilan edecek bir adamı niye göndermiyorsunuz, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Ey Bilal kalk ve namaza çağır"* buyurdu.[101]

Şerh

Dilbilginleri *"ezan"* bildirmek demektir demişlerdir. Yüce Allah: *"Allah'tan ve Rasûlünden bir ezan"* (Tevbe, 3) ve *"bir müezzin ezan etti"* (A'râf 44) buyurmaktadır.

"Müslümanlar bir araya gelip... namaz vaktini bekliyorlardı." Kadı Iyaz (rahimehullah) dedi ki: Namaz vaktini bekliyorlardı ibaresi namaza vaktinde gelmek için onun vaktini tespit etmeye çalışıyorlardı çünkü *hîn* zamanın bir bölümü, bir vakti demektir.

"Bazıları bir nakus (çan) edinin" dedi. Dilbilginleri der ki (4/75): Nakus (çan) hristiyanların dua vakitlerini bildirmek için çalınan bir alettir. Çoğulu "nevâkîs" diye gelir. "Naks" de nakusu çalmak demektir.

"Müslümanlar Medine'ye geldikten sonra toplanıyorlar..." Bu hadisten çeşitli hükümler çıkmaktadır:

101 Buhari, 604; Tirmizi, 190; Nesai, 625; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7775

1- Bu hadiste Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'ın doğruya isabet ettirmesi hususunda büyük bir menkıbesi vardır.

2- İşler hakkında özellikle de önemli olanlarına dair istişarede bulunmak. Bu ilim adamlarının icmaı ile ümmet için müstehaptır. Mezhep âlimlerimiz istişare etmenin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vacip mi yoksa bizim için sözkonusu olduğu gibi, onun için de sünnet mi olduğu hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Onlara göre sahih olan görüş vacip olduğudur, tercih olunan da odur çünkü yüce Allah: *"Bir de iş hususunda onlarla istişare et."* (Al-i İmran, 159) buyurmaktadır. Fukahânın cumhurunun ve usul âlimlerinin muhakkiklerinin tercih ettikleri üzere de emir vücub ifade eder.

3- İstişareye katılanların her birisinin sahip olduğu bilgi ve kanaati söylemesi gerekir. Sonra da emretmek yetkisine sahip olan kişi maslahat olduğunu gördüğü işi yapar.

"Neden namaza çağıracak bir adam göndermiyorsunuz?" Kadı Iyaz (rahimehullah) dedi ki: Bunun zâhirinden anlaşıldığı üzere maksat şer'i ezan niteliğinde bir bildirmek değildir. Aksine sadece namaz vaktinin girdiğini haber vermekten ibaret bir ilandır. Onun bu söylediği ihtimal içerisindedir ya da muayyen olarak bu da olabilir çünkü Abdullah b. Zeyd b. Abd Rabbih'in Ebu Davud ve Tirmizi'nin *Sünen*leriyle başka eserlerde yer alan hadisinde geçtiği üzere o rüyada ezanı gördü, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek ona ezanı haber verdi. Ömer (radıyallâhu anh) da arkasından gelip: "Ey Allah'ın Rasûlü, seni hak ile gönderene yemin olsun ki onun gördüğünün aynısını ben de gördüm, dedi" deyip, hadisin geri kalan kısmını zikretmektedir.

Bunun zâhirinden anlaşıldığı üzere bu hadise başka bir mecliste olmuştur. Buna göre önce namaz ile ilgili ilan yapılmış sonra da Abdullah b. Zeyd rüyasında ezanı görünce Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bunun arkasından ya vahiy ile yahut- Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in içtihat etmesinin caiz olduğu şeklindeki cumhurun mezhebine göre- içtihadı ile bunu teşri buyurmuştur. Böylelikle ezanın teşrii işinde yalnızca bir rüya ile amel edilmemiş olmaktadır. Bu ise herhangi bir görüş ayrılığı bulunmaksızın şüphe bulunmayan hususlardan birisidir. Allah en iyi bilendir.

Tirmizi der ki: Burada anılan Abdullah b. Zeyd b. Abdu Rabbih'in Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye ezan ile ilgili bu hadisin dışında naklettiği sahih bir rivâyeti bulunmamaktadır. Bu Abdullah ise Abdullah b. Zeyd b. Âsım el-Mâzinî'den ayrı bir şahıstır (4/76). Abdullah b. Zeyd b. Âsım'ın, Buhari ve Müslim'in sahihlerinde çok sayıda hadisi bulunmaktadır ve Abbad b. Temim'in amcasıdır. Allah en iyi bilendir.

"Ey Bilal kalk ve namazı ilan et." Kadı Iyaz (rahimehullah) dedi ki: Bu hadiste ezanın ayakta okunmasının meşru olduğuna, oturarak ezan okumanın caiz olmadığına delil vardır. Ebu Sevr dışında bütün ilim adamlarının benimsediği görüş budur. Ebu Sevr oturarak ezan okumayı caiz görmüştür. Ebu'l-Ferec el-Mâliki de ona muvafakat etmiştir.

Kadı Iyaz'ın bu sözleri iki bakımdan zayıftır. Birincisi daha önce yine ondan naklettiğimiz üzere buradaki seslenişten kasıt namazın vaktinin girdiğini bildirmektir, bilinen ezan değildir. İkincisi ise bu ifadeden kasıt kalk, yüksekçe bir yere git ve uzaktaki insanların sesini duymaları için orada namazın vaktinin girdiğini yüksek sesle bildir demektir. Bu hadiste ezan okunurken ayakta olmaya dair herhangi bir ifade yoktur. Bununla birlikte ezan okurken ayakta durmaya dair bunun dışında bilinen daha başka hadisler delil gösterilmektedir.

Kadı Iyaz'ın bütün ilim adamlarının görüşüne göre ezan okurken ayakta durmak vaciptir hükmü de dediği gibi değildir. Aksine bizim mezhebimizin meşhur görüşüne göre bu bir sünnettir. Mazeretsiz olarak oturduğu halde ezan okuyacak olursa okuduğu ezan sahih olur ama faziletli olanı da kaçırmış olur. Aynı şekilde ayakta durabilecek gücü olmakla birlikte yatarak ezan okusa yine sahih kabul edilen kanaate göre ezanı sahihtir. Çünkü ezandan maksat bildirmektir ve bu da hâsıl olmuştur. Ezan için ayakta okunmasının şart olduğuna dair hiçbir rivâyet sabit olmamıştır. Allah en iyi bilendir.

Bilal (radıyallâhu anh)'ın ilan ve bildirme işinin özel olarak Bilâl (radıyallâhu anh)'a emredilmesinin sebebine gelince, bu husus Ebu Davud ile Tirmizî'nin Sünen'lerinde ve başkalarında yer alan Abdullah b. Zeyd b. Abd Rabbih'in rivâyet ettiği hadiste açıkça beyan edilmiş bulunmaktadır. Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: "Sen onu (rüyanda sana öğretilen ezanı) Bilâl'e öğret. Çünkü onun sesi senin sesinden daha yüksektir (endâ)" buyurdu.

Hadisteki "endâ" lafzının daha yüksek anlamında olduğu söylendiği gibi, daha hoş, daha güzel demek olduğu da söylenmiştir. O taktirde bundan müezzinin sesinin yüksek ve güzel olmasının müstehap olduğu hükmü anlaşılır. Bu hususuta da zaten ittifak edilmiştir.

Mezhep alimlerimiz der ki: Ezan okumasına karşılık ücret isteyen güzel sesli bir müezzin ile ücretsiz okuyan ama sesi güzelce olmayan bir müezzin bulsak bunların hangisi müezzin olarak görevlendirilir? Bu hususta iki gö-

rüş vardır. Daha sahih olana göre sesi güzel olan ve ücret isteyen müezzin görevlendirilir. Aynı zamanda bu İbn Şureyh'in de görüşüdür. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları ezanın dört hikmetini sözkonusu etmişlerdir: İslam'ın şiarını açığa vurmak, tevhid kelimesini açıkça ilan etmek, namaz vaktinin girdiğini ve nerede kılınacağını bildirmek ve cemaate çağırmak. Allah en iyi bilendir.

٢/٢- بَاب الْأَمْرِ بِشَفْعِ الْأَذَانِ وَإِيتَارِ الْإِقَامَةِ

2/2- EZAN LAFIZLARININ İKİŞER DEFA, KAMET LAFIZLARININ BİRER DEFA SÖYLENMESİNİN EMROLUNDUĞU BABI

٨٣٦-٢/١- حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ جَمِيعًا عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أُمِرَ بِلَالٌ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَيُوتِرَ الْإِقَامَةَ زَادَ يَحْيَى فِي حَدِيثِهِ عَنْ ابْنِ عُلَيَّةَ فَحَدَّثْتُ بِهِ أَيُّوبَ فَقَالَ إِلَّا الْإِقَامَةَ

836-2/1- Bize Halef b. Hişam tahdis etti. Bize Hammad b. Zeyd tahdis etti (H). Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti. Bize İsmail b. Uleyye haber verdi. (Hammad ile) birlikte Halid el-Hazzâ'dan, o Ebu Kilabe'den, o Enes'ten şöyle dediğini nakletti: Bilal'e ezanı (lafızlarını) çifter çifter okuması, kameti (lafızlarını) da teker teker söylemesi emredildi.

Yahya hadisi (rivâyet) İbn Uleyye'den rivâyetinde şunu eklemektedir: Ben bu hadisi Eyyub'a rivâyet ettim. O: Kamet müstesnadır, dedi.[102]

٨٣٧-٢/٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ ذَكَرُوا أَنْ يُعْلِمُوا وَقْتَ الصَّلَاةِ بِشَيْءٍ يَعْرِفُونَهُ فَذَكَرُوا أَنْ يُنَوِّرُوا نَارًا أَوْ يَضْرِبُوا نَاقُوسًا فَأُمِرَ بِلَالٌ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَيُوتِرَ الْإِقَامَةَ

102 Bu dipnotun başında eksik bir bölüm var. 605, 606 -uzunca-, 607, 3457; Ebu Davud, 508, 509; Tirmizi, 193; Nesai, 626; İbn Mace, 729, 730; Tuhfetu'l-Eşrâf, 943

837-3/2- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî de tahdis etti. Bize Abdulvehhab es-Sakafî haber verdi, bize (4/52b) Halid el-Hazzâ, Ebu Kilabe'den tahdis etti. O Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini nakletti: Namaz vaktinin (girdiğini kendisi ile) bilecekleri bir şeyi ile (nasıl) bildireceklerini sözkonusu ettiler. Bu arada alevli bir ateş yakmayı yahut bir çan çalmayı da sözkonusu ettiler. Sonra Bilal'e ezan (lafızların)ı ikişer ikişer, kamet (lafızların)ı birer birer söylemesi emredildi.[103]

٨٣٨-٤/٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا خَالِدٌ الْحَذَّاءُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ لَمَّا كَثُرَ النَّاسُ ذَكَرُوا أَنْ يُعْلِمُوا بِمِثْلِ حَدِيثِ الثَّقَفِيِّ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ أَنْ يُورُوا نَارًا

838-4/3- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti. Bize Behz tahdis etti. Bize Vuheyb tahdis etti. Bize Halid el-Hazzâ bu isnâd ile şöyle tahdis etti: İnsanlar (sayıca) çoğalınca (ezanın kendilerine nasıl) bildirileceğini sözkonusu ettiler diyerek hadisi (Abdulvehhab) es-Sakafî'nin hadisi gibi rivâyet etti. Ancak o rivâyetinde (alevli bir ateş yerine) bir ateş yakmalarını... demiştir.[104]

٨٣٩-٥/٤- وَحَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ وَعَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ قَالَا حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أُمِرَ بِلَالٌ أَنْ يَشْفَعَ الْأَذَانَ وَيُوتِرَ الْإِقَامَةَ

839-5/4- Bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî de tahdis etti. Bize Abdulvaris b. Said ile Abdulvehhab b. Abdulmecid tahdis edip dediler ki: Bize Eyyub, Ebu Kilabe'den tahdis etti. O Enes'ten şöyle dediğini nakletti: Bilal'e ezan lafızlarını ikişer, kamet lafızlarını birer defa söylemesi emredildi (4/53a).[105]

Şerh

(836-839 numaralı hadisler)

(836) Babta "Halid el-Hazzâ, Ebu Kilabe'den... (4/78)" hadisi yer almaktadır. Halid el-Hazzâ'nın adı Halid b. Mihran Ebu'l-Munazil'dir. Kendisi Hazza (yani ayakkabıcı) değildi ama ayakkabıcılar arasında otururdu. Ona Hazza denilmesinin sebebi hakkında daha başka şeyler de söylenmiştir. Bunun açıklaması daha önce geçti.

103 836 numaralı hadisin kaynakları

104 836 numaralı hadisin kaynakları

105 836 numaralı hadisin kaynakları

Ebu Kilabe'nin adı ise Abdullah b. Zeyd el-Cermî olup, bunun da açıklaması daha önce geçmişti.

"Bilal... emrolundu." Yani Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bu emri verdi. Gerek fakihlerin, gerek usul âlimlerinin büyük çoğunluğu (cumhur) ile bütün muhaddislerin kabul ettiğine göre doğru olan budur. Ancak bazıları oldukça bir istisna teşkil ederek şöyle demişlerdir: Bu gibi lafızlar ve benzerleri emreden kişinin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den başka birisi olması ihtimali dolayısıyla mevkuftur. Ancak bu bir yanlışlıktır. Doğrusu bu gibi hadislerin merfu olduklarıdır çünkü bunun mutlak olarak zikredilmesi halinde emir ve nehy yetkisi kiminse onun tarafından verildiği kabul edilir. O kişi de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir. Bu lafzın bir benzeri de sahabinin bize şu husus emrolundu, şu husus yasaklandı ya da insanlara şu emredildi sözü ve benzeri ifadelerdir. Bütün bunlar merfu rivâyetlerdir. Sahabi bu sözü ister Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hayatında söylemiş olsun, ister vefatından sonra söylemiş olsun. Allah en iyi bilendir.

"Bilal'e ezan lafızlarını ikişer defa okuması emredildi." Yani ezan lafızlarını ikişer defa tekrar etmekle emrolundu. Bu günümüzde üzerinde icma olunmuş bir husustur. Seleften bazı kimselerden lafızlarının birer defa okunacağı hususunda bir görüş ayrılığı da nakledilmiş bulunmaktadır. Yüce Allah'ın izniyle bundan sonraki babta belirteceğim üzere "tercî'" hususunda ise ilim adamlarının farklı görüşleri vardır.

"Kamet lafızlarını birer defa okuması" yani kamet lafızlarını ezanın aksine ikişer defa değil, birer defa söylemesi emredildi.

"Kamet müstesnâ" sözü ise kamet lafzının geçtiği sözler müstesnadır demektir. Bu da kamet esnasında söylenen "kad kameti's-salah" sözleridir. O bunu bir defa söylemez, aksine iki defa tekrar eder.

İlim adamları (radıyallâhu anhum) "kamet" lafzı hususunda farklı görüşlere sahiptir. Şâfiî (radıyallâhu anh)'dan gelen ifadelerin birbirini pekiştirdikleri ve mezhebimizin görüşü ile Ahmed'in ve ilim adamlarının cumhurunun kabul ettiklerine göre kametin lafızları onbir lafızdır: *Allahuekber Allahuekber eşhedu en lâ ilâhe ilallah eşhedu enne Muhammedun Rasûlullah. Hayye ale's-salah hayye ale'l-felah kad kameti's-salah, kad kameti's-salah. Allahu'ekber Allahu ekber, lâ ilâhe illallah.*

Mâlik (rahimehullah) kendisinden gelen meşhur rivâyete göre şöyle demiştir: Kamet on lafızdır. *Kad-ı kameti's-salah* lafzını da tekrar etmez. Bu Şâfiî'nin eski bir görüşüdür. Yine bizim mezhebimizde şaz bir görüş daha vardır ki bu

görüşe göre birinci defada *Allahuekberi* bir defa söyler, sonuncusunda da *Allahuekber* der, *kad kameti's-salah* lafzını da bir defa söyler. Buna göre kametin lafızları sekiz tane olur ama doğrusu birincisidir.

Ebu Hanife ise kamet onyedi lafızdır demiştir. Bütün lafızların ikişer defa söyleneceğini kabul etmektedir. Ancak bu mezhep de şaz bir görüştür.

Hattâbî dedi ki: İlim adamlarının çoğunluğunun görüşü ile iki haremde (Mekke, Medine) Hicaz, Şam, Yemen, Mısır, Mağrib'ten İslam ülkesinin en uzak noktasına kadar cereyan eden uygulama kamet lafızlarının teker teker söylendiği şeklindedir (4/78).

Yine İmam Ebu Süleyman el-Hattâbî (rahimehullah) şöyle der: İlim adamlarının genel olarak kabul ettikleri *kad kameti's-salah* lafzını tekrar etmektir. Mâlik müstesnadır çünkü ondan gelen meşhur rivâyete göre kamet getiren bu lafzı tekrar etmez. Allah en iyi bilendir.

Kametin lafızlarının tek, ezan lafızlarının ikişer defa söylenmesindeki hikmete gelince, ezan hazır olmayanlara namaz vaktinin girdiğini bildirmektir. Onlara vaktin girdiğini bildirmek daha ileri derecede olması için lafızları tekrar edilir. Kamet ise hazır bulunanlar içindir, tekrar edilmesine ihtiyaç yoktur. Bundan dolayı ilim adamları şöyle demişlerdir: Kamet getirirken ses ezana göre daha az yükseltilir. Özel olarak kamet lafzının tekrar edilmesi ise kametin maksadının o oluşundan dolayıdır. Allah en iyi bilendir.

Eğer sizler, cumhurun benimsediği ve tercih edilen görüş kametin onbir lafız olup, başta ve sonda "Allahuekber, Allahuekber" denilmesi de bunlar arasında olduğunu söylemiştiniz. Hâlbuki bu lafzı iki defa tekrar etmektir denilecek olursa, buna şöyle cevap verilir: Bu şekil itibariyle ikişer defa söyleniyor görünse dahi ezana nispetle bir defa söylemektir. Bundan dolayı mezhebimize mensup ilim adamları şöyle demektedir: Müezzinin ikişer defa Allahuekber'i tek bir nefeste söylemesi müstehaptır. Ezanın başlangıcında ise Allahuekber, Allahuekber'i bir nefeste söyler sonra bir defa daha Allahuekber, Allahuekber'i de diğer bir nefesle söyler, demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

(837) "Namazın vaktini bildirmeyi sözkonusu ettiler." Yani namaz vakti için vaktin girdiğinin kendisiyle bilineceği bir alamet tespit etmek istediler.

"Alevli bir ateş yakmayı" Diğer rivâyette (838) "bir ateş yakmayı" denilmekte ise de ikisinin de anlamı birbirine yakındır. Birincisinin anlamı onun aydınlığını açığa vurmak ve yükseltmek istediler demektir, ikincisinin anlamı ateş yakmak demektir. Nitekim yüce Allah: *"Yakmakta olduğunuz ateşi gördünüz mü"* (Vâkıa, 71) buyurmaktadır. (4/79) Allah en iyi bilendir.

٣/٣- بَاب صِفَةِ الْأَذَانِ

3/3- EZANIN NİTELİĞİ BABI

٨٤٠- ١/٦- حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ مَالِكُ بْنُ عَبْدِ الْوَاحِدِ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَبُو غَسَّانَ حَدَّثَنَا مُعَاذٌ وَقَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ صَاحِبِ الدَّسْتَوَائِيِّ وَحَدَّثَنِي أَبِي عَنْ عَامِرٍ الْأَحْوَلِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُحَيْرِيزٍ عَنْ أَبِي مَحْذُورَةَ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ عَلَّمَهُ هَذَا الْأَذَانَ اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ ثُمَّ يَعُودُ فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ مَرَّتَيْنِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ مَرَّتَيْنِ زَادَ إِسْحَقُ اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ

840-6/1- Bize Ebu Gassân el-Mismaî, Mâlik b. Abdulvahid ve İshak b. İbrahim tahdis etti. Ebu Gassân: Bize Muâz tahdis etti derken, İshak bize ed-Destevâî'nin arkadaşı Hişam'ın oğlu Muâz haber verdi, demiştir. (Muâz devamla dedi ki): Bana babam da Âmir el-Ahvel'den tahdis etti. O Mekhul'den, o Abdullah b. Muhayriz'den, onun Ebu Mahzure'den rivâyet ettiğine göre Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona şu şekilde ezanı öğretti:

"Allahuekber Allahuekber, eşhedu en lâ ilâhe illallah eşhedu en lâ ilâhe illallah, eşhedu enne Muhammeder Rasûlullah eşhedu enne Muhammeder Rasûlullah" sonra tekrar şöyle der: "Eşhedu en lâ ilâhe illallah -bunu iki defa söyler- eşhedu enne Muhammeder Rasûlullah -iki defa söyler- hayye ale's-salâh -iki defa söyler- hayye ale'l-felâh -iki defa söyler-"

İshak ayrıca "Allahu ekber (4/53b) Allahu ekber lâ ilâhe illallah" sözlerini eklemiştir.[106]

Şerh

"Ebu Gassân el-Mismaî" "Gassân" isminin munsarıf olup olmadığına dair ihtilâfı defalarca zikretmiş bulunmaktayız. "el-Mismaî" de kabilenin bir atası olan "Misma'"a bir nispettir.

106 Ebu Davud, 500, 501, 503, 505; Tirmizi, 191 -muhtasar olarak-, 192; Nesai, 628 629, 630, 632; İbn Mace, 708 -uzunca-, 709; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12169

"Bize ed-Destevâî'nin arkadaşı Hişam'ın oğlu Muâz haber verdi." Burada "arkadaş" anlamındaki lafız Hişam'ın bir sıfatı olarak mecrurdur. Onun Muâz'ın sıfatı olarak merfu okunacağı söylenemez. Zaten Müslim (Allah'ın rahmeti ona) bunun Hişam'ın sıfatı olduğunu açıkça söylemiştir. Bunu şefaat ile ilgili iman bölümünün sonlarındaki hadiste zikretmiş olup, ben de bu hususu orada açıklayıp konu ile ilgili izahta bulunmuş ve ayrıca onun nispeti ile ilgili "ed-Destevânî" nispetinin de söylendiğini belirtmiştik. O Ehvaz'daki verimli yerlerden bir yer olan "Desteva"e nispettir.

"Âmir el-Ahvel'den, o Mekhul'den, o Abdullah b. Muhayriz'den" Bunlar biri diğerinden rivâyet nakleden üç tabiidir. Burada sözü edilen Âmir ise Âmir b. Abdulvahid el-Basrî'dir.

"Ebu Mahzure"nin adı Semura'dır. Evs olduğu da, Cabir olduğu da söylenmiştir. İbn Kuteybe *el-Mearif* adlı eserinde adı Süleyman b. Semura'dır demiş olmakla birlikte bu garip bir bilgidir. Ebu Mahzure Kureyşli olup Cumah oğullarındandır. Huneyn'den sonra Müslüman olmuştur. Sesi en güzel insanlardan birisi idi. Mekke'de 59 yılında vefat etmiştir. 77 yılında vefat ettiği de söylenmiştir. Vefatına kadar Mekke'de ikamet etmiştir. -Allah ondan razı olsun- Soyundan gelenler de miras olarak müezzinliği birbirinden devralmışlardır. Allah hepsinden razı olsun.

"Ebu Mahzure (radıyallâhu anh)'dan rivâyete göre Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona bu ezanı öğretmişti..." (4/80)

Bu hadis Müslim'in sahihinin asıl nüshalarının bir çoğunda bu şekilde olup baş tarafında "Allahuekber" lafzı iki defa tekrar edilmiştir. Müslim'den başka kaynaklarda ise "Allahuekber" lafzı dört defa zikredilmiştir.

Kadı Iyaz -Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Müslim'in sahihinin el-Fârisî'den gelen bazı rivâyet yollarında "Allahuekber" lafzı dört defa kaydedilmiştir. Aynı şekilde Abdullah b. Zeyd'in rivâyet ettiği hadisin de lafızların iki ve dört defa söyleneceği hususunda da farklılık görülmüştür fakat bu hususta meşhur olan dört defa söyleneceğidir.

Şâfiî, Ebu Hanife, Ahmed ve ilim adamlarının cumhuru dört defa söyleneceğini söylemiştir. İki defa söyleneceğini ise Mâlik kabul etmiş ve hem bu hadisi, hem de sünnetleri daha iyi bilen Medine halkının uygulamasını da delil göstermiştir. Cumhur ise şunu delil göstermektedirler: Sika ravinin fazlalığı kabul edilir. Mekkelilerin uygulaması ise dört defa söylemektir. Mekke ise hac mevsimleri ile başka sebeplerle Müslümanların toplandığı bir yer

olmakla birlikte ashab-ı kiram'dan olsun, başkalarından olsun kimse bu uygulamaya karşı çıkmamıştır. Allah en iyi bilendir.

Bu hadis-i şerifte, Malik, Şafii, Ahmed ve ilim adamlarının çoğunluğunun benimsediği kanaat olan ezanda tercî' yapmanın sabit ve meşrû olduğuna dair kesin ve açık bir delil bulunmaktadır. Tercî', şehadet lafızlarını iki defa alçak sesle söyledikten sonra dönüp onları yüksek sesle tekrar iki defa daha söylemek demektir.

Ebu Hanife ve Kûfeli ilim adamları ise, Abdullah b. Zeyd'in hadisi ile amel ederek tercî' yapmanın meşru olmadığı kanaatindedirler. Çünkü onun hadisinde tercî' bulunmamaktadır.

Cumhurun delili ise bu sahih hadistir. (Hadisteki) fazlalık ise önceliklidir. Bununla birlikte Ebu Mahzure'nin rivâyet ettiği bu hadis Abdullah b. Zeyd'in hadisinden sonradır çünkü Ebu Mahzure'nin rivâyet ettiği hadis Huneyn'den sonra hicretin sekizinci yılında vârid olmuştur. İbn Zeyd'in rivâyet ettiği hadis ise ezanın ilk durumu hakkındadır. Ayrıca buna Mekkelilerin, Medinelilerin ve sair İslam diyarlarının amelî uygulamaları da eklenmiştir. Başarı Allah'tandır.

Mezhebimiz alimleri tercî'in o olmaksızın ezanın sahih olmayacağı bir rükün mü olduğu yoksa rükün olmayıp, terk edilse dahi faziletin mükemmelliği kaçırılmakla birlikte ezanın sıhhatinin etkilenmeyeceği bir sünnet mi olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Onlara göre daha sahih kabul edilen görüş bir sünnet olduğudur. Muhaddislerden ve onların dışında bir topluluğun kanaatine göre tercî' yapmakla yapmamakta kişi muhayyerdir (seçimine bırakılmıştır) ama doğru olan onun yapılmasıdır. Allah en iyi bilendir.

"Hayye ale's-salah" Namaza gelin, ona yönelin demektir. İlim adamları der ki: Ya harfi ile daha önce ona idgam olunmuş diğer ya harfi sakin olduklarından fethalı okunurlar. Hayye ale'l-felah ise umduklarınızı elde etmeye ve kurtuluşa (fevzu necâte) geliniz, demektir. Bekaya yani cennette baki kalmanın sebebine yöneliniz anlamında olduğu da söylenmiştir.

"el-Feleh" söyleyişi "el-felâh"in bir başka söyleyişidir, her ikisini de Cevheri ve başkaları nakletmiştir. Hayye ala... ifadesine "hay'ale" denilir. İmam Ebu Mansur el-Ezherî dedi ki: el-Halil b. Ahmed dedi ki -yüce Allah'ın rahmeti her ikisine olsun- (4/81): Ha ve ayn harfleri mahreclerinin birbirlerine yakınlığı dolayısı ile asli kök olan bir kelimede bir arada bulunmazlar. Ancak iki kelimeden oluşturulmuş bir fiil ile bir araya getirilmeleri müstesnadır. Hayye ala gibi. O vakit buradan hareketle hay'ale denilir. Allah en iyi bilendir.

٤/٤- بَاب اسْتِحْبَابِ اتِّخَاذِ مُؤَذِّنَيْنِ لِلْمَسْجِدِ الْوَاحِدِ

4/4- BİR MESCİT İÇİN İKİ MÜEZZİN EDİNMENİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٨٤١-١/٧- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ كَانَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُؤَذِّنَانِ بِلَالٌ وَابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ الْأَعْمَى

841-7/1- Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize babam tahdis etti. Bize Ubeydullah, Nâfi''den tahdis etti. O İbn Ömer'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Bilal ile âmâ olan İbn Um Mektum olmak üzere iki müezzini vardı.[107]

٨٤٢-.../٢- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ عَنْ عَائِشَةَ مِثْلَهُ

842-.../2- Bize İbn Numeyr de tahdis etti. Bize babam tahdis etti. Bize Ubeydullah tahdis etti. Bize Kasım b. Muhammed, Aişe'den aynısını tahdis etti.[108]

Şerh

Bu babta İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in... iki müezzini vardı" hadisi yer almaktadır. Bu hadisten çeşitli hükümler çıkmaktadır ki bunların bir kısmı şöyledir:

1- Bir kimseyi tanıtmak maksadıyla yahut eksiltmek kastı olmadan, buna bağlı bir maslahat sebebiyle kendisinde bulunan bir kusur ile nitelendirmek caizdir. Bu da gıybetin mübah şekillerinden birisidir.

Bir insanı kusuruyla, eksiğiyle ve hoşuna gitmeyen bir şekilde sözkonusu etmenin mübah olduğu altı yer vardır. Ben bunları mütedeyyin bir kimsenin benzeri bir kitaba ihtiyaç duyup, onsuz yapamayacağı *el-Ezkâr* adlı kitabımın son taraflarında delilleriyle açık bir şekilde beyan etmiş bulunuyorum. Bunları yüce Allah'ın izniyle nikâh bölümünde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Muaviye yoksul birisidir"* buyruğu ile *"Ebu Süfyan cimri bir adamdır"* ve *"o aşiretin ne kötü bir kardeşidir"* hadislerini açıklarken zikredeceğim ve yerleri gelince yüce Allah'ın izniyle benzerlerine de dikkat çekeceğim. Başarı Allah'tandır.

107 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8006

108 Buhari, 622, 623, 1918, 1919; Müslim, 2534; Nesai, 638; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17538

İbn Um Mektum'un adı Amr b. Kays b. Zâhide b. Asam b. Herim b. Revaha'dır. Çoğunluğun görüşü budur. Adının Abdullah b. Zahide olduğu da söylenmiştir. Um Mektum'un adı ise Atike'dir. İbn Um Mektum Kadisiye günü şehit olmuştur. Allah en iyi bilendir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in iki müezzini vardı." Bununla Medine'de aynı zamanda iki müezzini vardı demek istemiştir. Ebu Mahzure ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Mekke'deki müezzini idi. Sa'd el-Karaz ise Kuba'da defalarca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) için ezan okumuştur.

2- Bu hadisten, tek bir mescit için iki müezzin edinmenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Bu iki müezzinden birisi tan yeri ağarmadan önce, diğeri tan yeri ağarınca sabah ezanını okur. Nitekim Bilal ve İbn Um Mektum böyle yapardı.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Şayet iki müezzinden fazlasına ihtiyaç duyulursa üç, dört ve ihtiyaca göre daha fazla müezzin de olabilir. Nitekim Osman (radıyallâhu anh) insanlar çoğalınca ihtiyaç dolayısıyla dört müezzin görevlendirmişti (4/82).

Mezhebimiz âlimleri der ki: Açık ve belli bir ihtiyaç olmadan dörtten fazla müezzin görevlendirmemek müstehaptır. Ezan okumak üzere iki ve daha fazla müezzin görevlendirilecek olursa müstehap olan hepsinin bir defada ezan okumamalarıdır. Aksine eğer vakit geniş ise sıra ile ezan okurlar. Hangisinin daha önce ezan okuyacağı hususunda birbirleriyle çekişecek olurlarsa -vakit dar olsa dahi- aralarında kura çekilir.

Eğer mescit büyük ise mescidin çeşitli yerlerinde ayrı ayrı ezan okurlar. Dar ise birlikte durur ve ezan okurlar. Bu şekilde birlikte okuyuş seslerin farklılığı bir karışıklığa sebep olmayacaksa sözkonusudur, eğer karışıklığa götürecek olursa sadece bir kişi ezan okur, kimin okuyacağı hususunda birbirleriyle anlaşmazlarsa aralarında kura çekilir.

3- Kamete gelince, şayet sırayla ezan okuyorlarsa ilk ezan okuyan -mescitte asıl müezzin olarak tayin edilen kişinin o olması yahut asli bir müezzinin bulunmaması halinde- o kamet getirmekte daha bir hak sahibidir. Şayet ilk ezan okuyan kişi asıl görevli müezzinden başkası ise kimin kamet getirmeyi hak edeceği hususunda mezhebimiz âlimlerinin iki görüşü vardır. Daha sahih olan görüş asıl görevli olan müezzinin daha bir hak sahibi olduğudur çünkü bu onun görevidir. Bütün bu hal ve şekillerde kamet getirme hak ve yetkisine sahip olandan bir başkası kamet getirecek olursa mezhebimiz âlimlerinin

çoğunluğunun kabul ettiği sahih ve doğru görüşe göre bu da muteberdir ama bazı mezhep âlimlerimiz şöyle demiştir: Böyle bir kamet sayılmaz. Tıpkı Cuma gününde bir kişinin cemaate hutbe okuyup, bir başkasının onlara imamlık yapması gibi. Bir görüşe göre bu caiz olmaz.

Şayet birlikte ezan okumuşlarsa eğer, aralarından bir kişinin kamet getirmesini ittifakla kabul ederlerse mesele yok, aksi takdirde kura çekilir.

Mezhep âlimlerimiz -Allah'ın rahmeti onlara- der ki: Bir mescitte yalnız bir kişi kamet getirir. Ancak tek bir kişinin kamet getirmesinin yeterli olmaması hali müstesnadır. Bazı mezhep âlimlerimiz de eğer şaşırmaya ve karışıklığa sebep vermeyecekse birlikte kamet getirmelerinde bir sakınca yoktur.

٥/٥- بَاب جَوَازِ أَذَانِ الْأَعْمَى إِذَا كَانَ مَعَهُ بَصِيرٌ

5/5- BERABERİNDE GÖREN BİRİSİ BULUNMASI HALİNDE GÖZLERİ GÖRMEYEN KİMSENİN EZAN OKUMASININ CAİZ OLDUĞU BABI

٨٤٣-٨/١- حَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ مَخْلَدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ ابْنُ أُمِّ مَكْتُومٍ يُؤَذِّنُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ أَعْمَى

843-8/1- Bana Ebu Kureyb Muhammed b. Alâ el-Hemdânî tahdis etti. Bize Halid -yani b. Mahled- Muhammed b. Cafer'den tahdis etti. Bize Hişam babasından tahdis etti. O Aişe'den şöyle dediğini nakletti: İbn Um Mektum gözleri görmeyen birisi olduğu halde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ezan okurdu.[109]

٨٤٤-.../٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُرَادِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللَّهِ وَسَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

844-.../2- Bize Muhammed b. Seleme el-Muradî de tahdis etti. Bize Abdullah b. Vehb, Yahya b. Abdullah ile Said b. Abdurrahman'dan tahdis etti. (4/54a) Onlar Hişam'dan bu isnâd ile aynısını rivâyet etti.[110]

109 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17194
110 Ebu Davud, 535; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16907

Şerh

Bu babta Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "İbn Um Mektum gözleri görmeyen birisi olduğu halde Rasûlullah'a ezan okurdu" hadisi yer almaktadır. Bu hadisten çıkartılacak hükümlerin büyük bir bölümü bundan önceki babta geçti.

Bu babtan kasıt ise şudur: Gözleri görmeyen kimsenin ezan okuması sahihtir ve beraberinde gözleri gören birisi bulunması halinde kerahet sözkonusu olmaksızın caizdir (4/83). Nitekim Bilal ve İbn Um Mektum böyle idi. Mezhep âlimlerimiz der ki: Gözleri görmeyen bir kimsenin tek başına müezzin olması mekruhtur. Allah en iyi bilendir.

٦/٦- بَاب الْإِمْسَاكِ عَنْ الْإِغَارَةِ عَلَى قَوْمٍ فِي دَارِ الْكُفْرِ إِذَا سُمِعَ فِيهِمْ الْأَذَانُ

6/6- ARALARINDA EZAN DUYULACAK OLURSA KÜFÜR DİYARINDAKİ BİR KAVME BASKIN YAPMAKTAN UZAK DURULACAĞI BABI

٨٤٥-٩/١- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُغِيرُ إِذَا طَلَعَ الْفَجْرُ وَكَانَ يَسْتَمِعُ الْأَذَانَ فَإِنْ سَمِعَ أَذَانًا أَمْسَكَ وَإِلَّا أَغَارَ فَسَمِعَ رَجُلًا يَقُولُ اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى الْفِطْرَةِ ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَرَجْتَ مِنَ النَّارِ فَنَظَرُوا فَإِذَا هُوَ رَاعِي مِعْزًى

845-9/1- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize Yahya -yani b. Said-, Hammad b. Seleme'den tahdis etti. Bize Sabit, Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tanyeri doğdu mu baskın yapardı. Ezana kulak verirdi. Eğer bir ezan sesi duyarsa baskın yapmaktan çekinir, aksi takdirde baskın yapardı. Bir adamın Allahuekber, Allahuekber dediğini duyunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Fıtrat üzere"* buyurdu. Sonra (o adam) eşhedu en lâ ilâheillallah eşhedu en lâ ilâhe illallah deyince Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ateşten çıktın (kurtuldun)"* buyurdu. (Bu kişinin kim olduğuna) baktıklarında adamın bir keçi çobanı olduğunu gördüler.[111]

111 Ebu Davud, 2634 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 1618; Tuhfetu'l-Eşrâf, 312

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)... baskın yapardı." Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Fıtrat üzere"* buyurması İslam üzere demektir. *"Ateşten çıktın"* buyruğu da tevhid sebebiyle çıktın, demektir.

"Keçi çobanı olduğunu gördüler." Yalnız başına olan bir kimsenin ezan okumasının meşru olduğunu söyleyenler bunu delil gösterirler. Hem bizim mezhebimizde, hem başka mezheplerde sahih ve meşhur olan görüş de budur.

Ayrıca hadis-i şerifte ezanın orada bulunan kimselere baskın yapmaya engel olduğuna delil vardır. Çünkü ezan onların Müslüman olduklarının delilidir. Diğer taraftan şehadet kelimelerini söylemekle Müslüman olunacağı da anlaşılmaktadır. İsterse o bunları istenmeden söylemiş olsun. Doğru olan budur. Bununla birlikte bu hususta iman bölümünün baş taraflarında sözkonusu edilen bir görüş ayrılığı da bulunmaktadır.

٧/٧- بَاب اسْتِحْبَابِ الْقَوْلِ مِثْلِ قَوْلِ الْمُؤَذِّنِ لِمَنْ سَمِعَهُ ثُمَّ يُصَلِّي عَلَى النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ يَسْأَلُ اللهَ لَهُ الْوَسِيلَةَ

7/7- EZANI DUYAN KİMSENİN MÜEZZİNİN SÖYLEDİĞİNİN AYNISINI SÖYLEMESİNİN, SONRA NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'E SALÂVAT GETİRMESİNİN, ARKASINDAN ALLAH'TAN ONA VESİLEYİ DİLEMESİNİN MÜSTEHAP OLDUĞU BABI

٨٤٦-١/١٠- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا سَمِعْتُمُ النِّدَاءَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ الْمُؤَذِّنُ

846-10/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e (4/54b) İbn Şihab'dan naklen okudum. O Ata b. Yezid Leysî'den, o Ebu Said el-Hudrî'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ezanı duyduğunuz zaman müezzinin dediğinin aynısını söyleyiniz"* buyurdu.[112]

112 Buhari, 611; Ebu Davud, 522; Tirmizi, 208; Nesai, 672; İbn Mace, 720; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4150

٨٤٧-١١/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُرَادِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ حَيْوَةَ وَسَعِيدِ بْنِ أَبِي أَيُّوبَ وَغَيْرِهِمَا عَنْ كَعْبِ بْنِ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ إِذَا سَمِعْتُمْ الْمُؤَذِّنَ فَقُولُوا مِثْلَ مَا يَقُولُ ثُمَّ صَلُّوا عَلَيَّ فَإِنَّهُ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ صَلَاةً صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ بِهَا عَشْرًا ثُمَّ سَلُوا اللهَ لِي الْوَسِيلَةَ فَإِنَّهَا مَنْزِلَةٌ فِي الْجَنَّةِ لَا تَنْبَغِي إِلَّا لِعَبْدٍ مِنْ عِبَادِ اللهِ وَأَرْجُو أَنْ أَكُونَ أَنَا هُوَ فَمَنْ سَأَلَ لِي الْوَسِيلَةَ حَلَّتْ لَهُ الشَّفَاعَةُ

847-11/2- Bize Muhammed b. Seleme el-Muradî tahdis etti... Abdullah b. Amr b. Âs, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledi: *"Müezzini duyduğunuz zaman onun söylediğinin aynısını söyleyin. Sonra bana salâvat getirin. Çünkü kim bana bir defa salâvat getirecek olursa Allah o kimseye, ona karşılık olarak on defa salât eder sonra benim için Allah'tan vesileyi isteyiniz. O cennette Allah'ın kullarından ancak bir kula verilecek* (4/55a) *bir makamdır. O bir kişinin kendim olacağını ümit ederim. Benim için vesileyi dileyen kişiye de şefaat(im) vacip olur."*[113]

٨٤٨-١٢/٣- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَهْضَمٍ الثَّقَفِيُّ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ عَنْ خُبَيْبِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ إِسَافٍ عَنْ حَفْصِ بْنِ عَاصِمِ بْنِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا قَالَ الْمُؤَذِّنُ اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ فَقَالَ أَحَدُكُمْ اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ قَالَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ قَالَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ ثُمَّ قَالَ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ ثُمَّ قَالَ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللهِ ثُمَّ قَالَ اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ قَالَ اللهُ أَكْبَرُ اللهُ أَكْبَرُ ثُمَّ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ مِنْ قَلْبِهِ دَخَلَ الْجَنَّةَ

848-12/3- Bana İshak b. Mansur tahdis etti. Bize Ebu Cafer Muhammed b. Cehdam es-Sakafî haber verdi. Bize İsmail b. Cafer, Umare b. Gaziyye'den tahdis etti. O Hubeyb b. Abdurrahman b. İsaf'tan, o Hafs b. Asım b. Ömer b. el-Hattab'dan, o babasından, o dedesi Ömer b. el-Hattab'dan şöyle dediğini

113 Ebu Davud, 523; Tirmizi, 4614; Nesai, 677; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8871

nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Müezzin: 'Allahuekber, Allahuekber' deyip de birinizde 'Allahuekber, Allahuekber' dese, sonra müezzin 'eşhedu en lâ ilâhe illallah' deyince, o 'eşhedu en lâ ilâhe illallah' dese, sonra müezzin 'eşhedu enne Muhammeden Rasûlullah'* (4/55 b) *deyince, o 'eşhedu enne Muhammeden Rasûlullah' dese, sonra müezzin 'hayye ale's-salah' deyince, o 'la havle ve la kuvvete illa billâh' dese, sonra müezzin 'hayye ale'l-felah' deyince, o 'la havle ve la kuvvete illa billâh' dese, sonra müezzin 'Allahuekber, Allahuekber' deyince, o 'Allahuekber, Allahuekber' dese, sonra müezzin 'lâ ilâhe illallah' deyince, o da kalbinden 'lâ ilâhe illallah' dese, cennete girer."*[114]

٨٤٩-١٣/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ الْحُكَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ قَيْسٍ الْقُرَشِيِّ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ الْحُكَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ الْمُؤَذِّنَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ رَضِيتُ بِاللَّهِ رَبًّا وَبِمُحَمَّدٍ رَسُولًا وَبِالْإِسْلَامِ دِينًا غُفِرَ لَهُ ذَنْبُهُ قَالَ ابْنُ رُمْحٍ فِي رِوَايَتِهِ مَنْ قَالَ حِينَ يَسْمَعُ الْمُؤَذِّنَ وَأَنَا أَشْهَدُ وَلَمْ يَذْكُرْ قُتَيْبَةُ قَوْلَهُ وَأَنَا

849-13/4- Bize Muhammed b. Rumh tahdis etti. Bize Hukeym b. Abdullah b. Kays el-Kuraşi'den haber verdi (H). Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti. Bize Leys, Hukeym b. Abdullah'tan tahdis etti. O Âmir b. Sa'd b. Ebi Vakkas'tan, o Sa'd b. Ebi Vakkas'tan, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Her kim müezzini işitince 'eşhedu en lâ ilâhe illallah vahdehu la şerike leh ve enne Muhammeden abduhu ve rasuluh. Radîtu billahi Rabben ve bi Muhammedin Rasûlen ve bi'l-İslami dinen: Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına, bir ve tek olup ortağının bulunmadığına* (4/56a) *Muhammed'in de onun kulu ve Rasûlü olduğuna şehadet ederim. Rab olarak Allah'a, Rasûl olarak Muhammed'e, din olarak İslam'a razıyım' diyecek olursa, ona günahı mağfiret olunur."*

İbn Rumh da rivâyetinde: *"Her kim müezzini işittiği zaman ben de (buna) şehadet ederim"* derse diye söylerken, Kuteybe "ben de" lafzını zikretmemiştir.[115]

---

114 Ebu Davud, 527; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10475

115 Ebu Davud, 525; Tirmizi, 210; Nesai, 678; İbn Mace, 721; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3877

Şerh

(846-849 numaralı hadisler)

Bu babta (847) *"müezzinin ezan okuduğunu işittiğiniz zaman onun söylediğinin aynısını söyleyiniz..."* hadisi; (848) *"Müezzin Allahuekber, Allahuekber deyip de sizden biriniz...* (4/84)" hadisi (4/85) ile (849): *"Kim müezzinin eşhedu en lâ ilâhe illallah... günahı bağışlanır"* hadisi yer almaktadır.

Bu hadislerin senetlerindeki rical isimlerine gelince (848) Hubeyb b. Abdurrahman b. İsaf ravilerden birisidir. "İsaf" isminde hemze kesrelidir.

Hukeym b. Abdullah isminde de ha harfi ötreli, kaf harfi fethalıdır. Kitabın mukaddimesinde yer alan fasıllarda Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan ve bu surette yazılmış her bir ismin ha harfi fethalı olarak Hakîm olduğu, bunlardan sadece ikisinin ismindeki ha harfinin ötreli olduğu geçmiş idi. Bu iki kişiden birisi burada geçen Hukeym'dir, diğeri Zureyk b. Hukeym'dir.

Müslim'in (848) "bize İshak b. Mansur tahdis etti... Umare b. Gaziyye'den" senedi ile ilgili olarak Darakutni, *Kitabu'l-İstidrâk*'te şunları söylemektedir: Bu hadisi ed-Deraverdî ve başkası mürsel olarak rivâyet etmiştir. Yine Darakutni, *el-İlel* adlı eserinde bu muttasıl bir hadistir, onu İsmail b. Cafer muttasıl olarak rivâyet etmiştir. O ise sika, hafız birisidir ve onun ziyadesi makbuldür. Buhari ve Müslimde bunu sahihlerinde rivâyet etmişlerdir.

Darakutni'nin el-İlel adlı eserinde söylediği bu sözler doğru olandır çünkü hadis sahihtir ve sika ravinin ziyadesi de makbuldür. Bunun örneği Şerhte daha önce geçmiş bulunmaktadır. Allah en iyi bilendir.

Bu babın hadislerinde yer alan lafızlara gelince (847): "Vesîle" Allah Rasûlü bunu cennette bir mevki diye tefsir etmiştir. Dilciler: Vesile kralın, hükümdarın nezdindeki bir makama denilir.

(848) *"Müezzin Allauhekber, Allahuekber dediğinde..."* hadisinin anlamına gelince yani bu lafızların her türünü meşru olan şekliyle ikişer defa söylerse anlamındadır. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geri kalan kısmını dikkat çekmek maksadıyla her lafız türünün yarısını zikrederek kısa yolu seçmiş bulunmaktadır.

Hayye ala kezâ, şu işe geliniz demektir. Felâh ise fevz ve necat hayra isabet etmek anlamındadır. Dilbilginleri der ki: Arap dilinde hayrı ifade eden felah lafzından daha kapsamlı bir kelime yoktur. Nasihat kelimesi ona yakındır. Buna dair açıklama da *"din nasihattır"* hadisinde geçmiş bulunmaktadır. Buna göre hayye ale'l-felah'ın anlamı kurtuluşa, cennette kalmaya ve ebedi

nimetler içerisinde ebediliğin sebebine geliniz, demektir. Felah ve felh lafızlarını da Araplar aynı zamanda baki kalmak, kalıcılık anlamında kullanırlar.

"La havle ve la kuvvete illa billâh" Arap dilbilginlerine göre meşhur beş türlü okunması caizdir. Birincisi havl ve kuvvet lafızlarını tenvinsiz fethalı olarak la havle ve la kuvvete illa billâh şeklinde okumak, ikincisi la havle ve la kuvveten şeklinde, üçüncüsü la havlun ve la kuvvetun, dördüncüsü la havle ve la kuvvetun, beşincisi ise la havlun ve la kuvvete şeklindedir.

Herevî dedi ki: Ebu'l-Heysem dedi ki: Havl hareket demektir. Yani yüce Allah'ın meşieti, dileği olmadan ne hareket edilebilir, ne de bir şeye güç yetirilebilir. Saleb ve başkaları da böyle dedikleri gibi şerri önlemekte harekete geçmek, hayrı elde edecek gücü bulmak ancak Allah ile olur, Allah'a isyan etmek güç ve takati ancak onun koruması ile elde edilebilir, onun yardımı olmadan da ona itaat gücü bulunamaz diye de açıklanmıştır.

Bu açıklama İbn Mesud (radıyallâhu anh)'dan nakledilmiştir. Cevheri garip ve zayıf bir söyleyiş nakletmektedir. Buna göre la hıyle ve la kuvvete illa billâh da denilebilir. Hıyl ve havl aynı anlamdadır.

La havle ve la kuvvete illa billâh sözünü söylemeye de *havkale* denilir. el-Ezherî ve çoğunluk böyle demiştir. Cevheri ise havleka denilir demiştir. Meşhur olan birinci söyleyişte havkale'deki ha ile vav "havl" lafzından, kaf kuvvet lafzından, lam ise yüce Allah'ın isminden alınarak yapılmıştır. İkincisine göre ise ha ve lam "havl", kaf kuvvet lafzından alınmıştır. Birincisi harflerin birbirlerinden ayrılmaması açısından daha uygundur.

Hayye ale's-salah, hayye ale'l-felah, hayye ale'l-keza'yı ifade etmek için kullanılan hay'ale, bismillah'ı anlatmak için besmele, elhamdulillah'ı anlatmak için hamdele, lâ ilâhe illallah'ı anlatmak için heylele, subhanallah'ı anlatmak için sebhale'de "havleka" lafzı gibidir.

Babtaki Hadislerden Çıkan Hükümlere Gelince

1- Müezzinin ezanını duyan bir kimse iki hay'ale dışında onun dediklerinin aynısını söyler. Hay'alelerde ise la havle ve la kuvvete illa billâh, der.

2- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ebu Said (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği (846) hadisteki *"ezanı işittiğiniz zaman müezzinin dediklerini aynen söyleyiniz"* hadisi ise Ömer (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği (848) hadisi sebebiyle tahsis edilmiş bir hadistir. Bu tahsise göre iki hay'ale'de la havle ve la kuvvete illa billâh, der.

3- Müezzinin arkasından söylemesi öngörülen lafızları söyleyip, bitirdikten sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e salâvat getirmek ve ona *Vesile'yi dilemek müstehaptır.*

4- Ezanı duyanın söylemesi müstehap olan sözlerin her birini müezzin bitirdikten sonra söylemesi ve ezanın tamamını bitirmesini beklememesi de müstehaptır.

5- Müezzin ezanı okuyup, bitirdikten sonra da (4/84) "ben de Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna şehadet ederim. Rabb olarak Allah'tan, Rasûl olarak Muhammed'den, din olarak İslam'dan razıyım, demesi de müstehaptır."

6- Başka birisini bir hayır işlemeye teşvik eden bir kimsenin kendisini dinleyeni gayrete getirmek için o teşvik ettiği hayrın bazı delillerini hatırlatması da müstehaptır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) (847) *"kim bana bir defa salâvat getirirse..."* buyurmuştur.

7- Ameller işlenirken kast (niyet) ve ihlâs ile yapılmaları şarttır. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kalbinden"* diye buyurmuştur.

8- Abdestli, abdestsiz, cünüp, ay hali ve bunların dışında müezzine karşılık vermesini engelleyen bir engeli bulunmayıp da ezanı duyan herkesin müezzinin söylediğinin aynısını söyleyerek ona karşılık vermesi müstehaptır. Ona karşılık vermenin engelleyici sebepleri arasında helâda bulunmak, eşiyle cima etmek ve benzeri sebeplerdir. Namazda olmakta bu sebeplerden birisidir. Farz ya da nâfile namaz kılmakta iken müezzinin ezanını işiten bir kimse namazda iken ona cevap vermez. Selam verdikten sonra aynı şeyleri söyler.

Şayet namazda ona cevap vermeye kalkışacak olursa mekruh olur mu? Bu hususta İmam Şâfiî (radıyallâhu anh)'ın iki görüşü vardır. Bunların daha güçlü olanına göre mekruhtur. Çünkü böyle bir davranış namazdan başka tarafa yönelmek demektir ama söylediklerimizi söyleyecek olursa namazı batıl olmaz çünkü bunlar da birtakım zikirlerdir. Şayet hayye ale's-salah:haydi namaza yahut: es-salatu hayrun minen nevm: namaz uykudan hayırlıdır diyecek olursa eğer bunları söylemenin haram olduğunu bilirse namazı batıl olur çünkü bu sözler insan tarafından söylenmiş sözler durumundadır.

9- Kur'ân okurken, tesbih getirirken ya da benzeri zikirlerde bulunurken ezanı duyarsa bu işini keser ve müezzinin arkasından söylemesi gerekenleri söyler.

10- Ezanda olduğu gibi, kamette de onun arkasından sözlerini tekrar eder. Ancak kad kameti's-salah lafızlarını söyleyince dinleyen ekamehallahu ve edamehâ: Allah onu dimdik ayakta kılsın ve onu daim eylesin, der.

11- Müezzin sabah namazında tesvib getirip de es-salatu hayrun minen nevm diyecek olursa onu duyan: sadakte ve berirte doğru söyledin ve ne iyi ettin, der.

Bu hususta mezhebimizdeki tafsilat bu şekildedir.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Namaz kılmakta olan bir kimse farz ve nâfile namazlarında müezzinin lafızlarını aynen söyler mi yoksa her ikisinde de bunları söylemez mi yoksa farzda değil de, sadece nâfilede mi onun dediğini tekrarlar? Bu hususta mezhep âlimlerimizin üç farklı görüşü bulunmaktadır. Ebu Hanife ise her ikisinde de müezzine karşılık vermez, demiştir.

Namazın dışında ezanı işiten kimse için müezzinin dediklerinin aynısını söylemek vacip midir, mendub mudur? Bu hususta Tahavi'nin naklettiği görüş ayrılığı bulunmaktadır. Cumhurun benimsediği doğru kanaat, bunun mendub olduğudur. O şöyle der: Ezanı duyan kişi acaba bu karşılıkları her müezzini duydukça mı söyler yoksa ilk ezan okuyana karşılık olarak mı söyler? Ayrıca İmam Mâlik'in acaba ezanın bütün sözlerinde mi müezzine tabi olur yoksa sadece şehadet kelimelerinin sonuna kadar mı onun aynısını tekrarlayacağı hususunda farklı görüşleri gelmiştir. Çünkü buraya kadarı zikirdir, bundan sonrasının bir kısmı ise zikir değildir. Bazıları da öncekinin tekrarıdır. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz -Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (848): *"Müezzin Allahuekber, Allahuekber dediğinde... cennete girer"* hadisinde hükmün bu olmasının sebebi şudur: Çünkü bu bir tevhittir ve yüce Allah'ı övmektir, onun itaatine bağlılıktır ve bütün işleri ona havale etmektir. Çünkü o "la havle ve la kuvvete illa billah" der. Her kim bunu elde edebilirse imanın hakikatini, İslam'ın kemalini gerçekleştirmiş, yüce Allah'ın lütfu ile de cenneti hak etmiş olur. İşte diğer rivâyette: *"Rabb olarak Allah'tan, Rasûl olarak Muhammed'den, din olarak İslam'dan razıyım"* sözünün anlamı da budur. (4/88)

(Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Şunu bil ki, ezan iman akidesini ihtiva eden kapsamlı bir söz olup, imanın hem akli, hem sem'î türlerini de kapsamaktadır. Onun başlangıcı Allah'ın zatını ve onun hak ettiği kemali ve zıtlarından tenzihini ifade eder. Bu da "Allahuekber" sözü ile dile getirilir. Bu lafız kısacık olmakla birlikte dediklerimize delalet eden bir lafızdır. Bundan sonra vahda-

niyeti açıkça ifade eder, vahdaniyetin zıttı olan şanı yüce Allah hakkında da imkânsız olan ortaklığı reddeden bir ifadedir. İşte bu da imanın ve tevhidin dayanağı olup, dinin bütün görevlerinin önü ve başlangıcıdır.

Sonra nübüvveti açıkça ispat edip, Nebimizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) risaletine şehadeti ifade etmektedir. Bu da Allah'ın vahdaniyetine şahitlik etmekten sonra gelen pek büyük bir temeldir ve yeri tevhitten sonradır. Çünkü bu meydana gelmesi caiz (mümkün) fiiller türündendir fakat öbür mukaddimeler (önceki Allahuekber lafızları ile Allah'tan başka ilah olmadığına şehadet) vacip (zorunlu) hükümlerdendir. Bu kaidelerden sonra ise şanı yüce Allah hakkında vacip (zorunlu) müstahil (imkânsız) ve caiz (mümkün) olan hususlarda aklî itikadî esaslar kemale ermektedir sonra onları ibadetlere çağırmaktadır. Onları nübüvvetin sabit olduğunu dile getirdikten sonra namaza çağırmaktadır ki, buna sebep namazın farz olduğunun akıl cihetiyle değil, nübüvvet yoluyla bilinmesidir.

Arkasından onları umduğunu elde etmek ve ebedi nimetler içerisinde kalmak demek olan felâha çağırmaktadır. Bununla ölümden sonra diriliş, amellerin karşılığı gibi ahiretteki çeşitli durumlara işaret yer almaktadır. Ahiret ise İslam akaidinin nihai tercümesidir. Daha sonra bu sözler namazın kılınmak üzere olduğunun bildirilmesi için namaz için kamet getirilirken tekrar edilir. Bu ise imanın pekiştirilmesini ve bu ibadete başlarken kalp ile ve dil ile bunun tekrar zikredilmesini ihtiva eder. Böylelikle namaz kılan kişi bu namaza durumunu açıklığa kavuşturmuş, imanı hususunda bir basiret üzere girmiş olur. Başladığı işin azametini ve kendisine ibadet ettiği zatın azametinin hakkını ve pek büyük mükâfatını da hisseder.

Kadı Iyaz'ın sözleri burada nihayete ermektedir. Bu oldukça değerli, nefis açıklamalar arasında yer alır. Tevfik Allah'tandır.

٨/٨- بَاب فَضْلِ الْأَذَانِ وَهَرَبِ الشَّيْطَانِ عِنْدَ سَمَاعِهِ

8/8- EZANIN FAZİLETİ VE EZANI İŞİTİNCE ŞEYTANIN KAÇMASI BABI

٨٥٠-١٤/١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عَمِّهِ قَالَ كُنْتُ عِنْدَ مُعَاوِيَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ فَجَاءَهُ الْمُؤَذِّنُ يَدْعُوهُ إِلَى الصَّلَاةِ فَقَالَ مُعَاوِيَةُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ الْمُؤَذِّنُونَ أَطْوَلُ النَّاسِ أَعْنَاقًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

850-14/1- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Bize Abde, Talha b. Yahya'dan tahdis etti. O amcasından şöyle dediğini nakletti: Muaviye b. Ebu Süfyan'ın yanında idim. Müezzin yanına gelerek onu namaza çağırdı. Muaviye: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Müezzinler kıyamet gününde boyunları en uzun insanlar olacaklardır"* buyururken dinledim, dedi.[116]

٨٥١-.../٢- وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عَامِرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَى عَنْ عِيسَى بْنِ طَلْحَةَ قَالَ سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

851-.../2- Bunu bana İshak b. Mansur da tahdis etti. Bize Ebu Âmir haber verdi. Bize Süfyan, Talha b. Yahya'dan (4/56b) o İsa b. Talha'dan şöyle dediğini nakletti: Muaviye'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu, diyerek hadisi aynen zikretti.[117]

٨٥٢-١٥/٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ إِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا سَمِعَ النِّدَاءَ بِالصَّلَاةِ ذَهَبَ حَتَّى يَكُونَ مَكَانَ الرَّوْحَاءِ قَالَ سُلَيْمَانُ فَسَأَلْتُهُ عَنْ الرَّوْحَاءِ فَقَالَ هِيَ مِنْ الْمَدِينَةِ سِتَّةٌ وَثَلَاثُونَ مِيلًا

852-15/3- Bize Kuteybe b. Said, Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak bize Cerir haber verdi derken, diğer ikisi, tahdis etti, dedi. O A'meş'ten, o Ebu Süfyan'dan, o Cabir'den şöyle dediğini nakletti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Şeytan namaz için ezan okunduğunu işitince Revhâ kadar uzağa varıncaya kadar gider"* buyururken dinledim.

Süleyman dedi ki: Ben ona Revhâ'yı sordum. O: Orası Medine'den otuz altı mil uzaklıktadır, dedi.[118]

116 İbn Mace, 725; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11435

117 850 nolu hadisin kaynakları

118 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2314

٨٥٣-.../٤- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

853-.../4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'ten bu isnâd ile haber verdi (4/57a).[119]

٨٥٤-١٦/٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا سَمِعَ النِّدَاءَ بِالصَّلَاةِ أَحَالَ لَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ صَوْتَهُ فَإِذَا سَكَتَ رَجَعَ فَوَسْوَسَ فَإِذَا سَمِعَ الْإِقَامَةَ ذَهَبَ حَتَّى لَا يَسْمَعَ صَوْتَهُ فَإِذَا سَكَتَ رَجَعَ فَوَسْوَسَ

854-16/5- Bize Kuteybe b. Said, Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim -lafız Kuteybe'nindir- tahdis etti. İshak, Cerir, A'meş'ten haber verdi derken, diğer ikisi tahdis etti, dediler. O Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Şeytan namaz için ezan okunduğunu işitince, onun sesini duymamak için seslice osurarak kaçar. Sustu mu döner ve vesvese verir. Kametin getirildiğini duyunca sesini duymamak için gider, sustu mu dönüp vesvese verir"* buyurduğunu nakletti.[120]

٨٥٥-١٧/٦- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ بَيَانٍ الْوَاسِطِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَذَّنَ الْمُؤَذِّنُ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ وَلَهُ حُصَاصٌ

855-17/6- Bana Abdulhamid b. Beyan el-Vâsıtî tahdis etti. Bize Halid -yani b. Abdullah- Suheyl b. Ebu Salih'ten tahdis etti. O babasından, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müezzin ezan okuyunca* (4/57b) *şeytan seslice osurarak arkasını dönüp kaçar"* buyurdu.[121]

---

119 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2314
120 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12344
121 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12632

٨٥٦-١٨/٧- حَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ عَنْ سُهَيْلٍ قَالَ أَرْسَلَنِي أَبِي إِلَى بَنِي حَارِثَةَ قَالَ وَمَعِي غُلَامٌ لَنَا أَوْ صَاحِبٌ لَنَا فَنَادَاهُ مُنَادٍ مِنْ حَائِطٍ بِاسْمِهِ قَالَ وَأَشْرَفَ الَّذِي مَعِي عَلَى الْحَائِطِ فَلَمْ يَرَ شَيْئًا فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِأَبِي فَقَالَ لَوْ شَعَرْتُ أَنَّكَ تَلْقَ هَذَا لَمْ أُرْسِلْكَ وَلَكِنْ إِذَا سَمِعْتَ صَوْتًا فَنَادِ بِالصَّلَاةِ فَإِنِّي سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا نُودِيَ بِالصَّلَاةِ وَلَّى وَلَهُ حُصَاصٌ

856-18/7- Bana Umeyye b. Bistam tahdis etti. Bize Yezid -yani b. Zurey'- tahdis etti. Bize Ravh, Suheyl'den şöyle dediğini nakletti: Babam beni Harise oğullarına gönderdi. Benimle beraberde bizim bir hizmetkârımız -yahut bir arkadaşımız- vardı. Bir münadi ona bir bahçeden adını söyleyerek seslendi. Benim yanımda bulunan kişi bahçeye baktıysa da hiçbir şey göremedi. Ben bunu babama anlatınca o şöyle dedi: Senin böyle bir hal ile karşılaşacağını fark etseydim, seni göndermezdim ama sen (böyle) bir ses işitecek olursan namaz ezanı oku, çünkü ben Ebu Hureyre'yi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Şüphesiz namaz için ezan okunduğu zaman şeytan yüksek sesle osurarak kaçar"* buyurdu diye tahdis ederken dinledim.[122]

٨٥٧-١٩/٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ لَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ التَّأْذِينَ فَإِذَا قُضِيَ التَّأْذِينُ أَقْبَلَ حَتَّى إِذَا ثُوِّبَ بِالصَّلَاةِ أَدْبَرَ حَتَّى إِذَا قُضِيَ التَّثْوِيبُ أَقْبَلَ حَتَّى يَخْطُرَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَنَفْسِهِ يَقُولُ لَهُ اذْكُرْ كَذَا وَاذْكُرْ كَذَا لِمَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ مِنْ قَبْلُ حَتَّى يَظَلَّ الرَّجُلُ مَا يَدْرِي كَمْ صَلَّى

857-19/8- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Muğîre -yani el-Hizâmî- Ebu'z-Zinâd'dan, o el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Namaz için ezan okunduğu vakit şeytan ezanı işitmemek için seslice osurarak arkasını dönüp gider. Ezan bitince döner. Nihayet namaz için kamet getirilince tekrar arkasını döner (kaçıp gider). Nihayet kamet bitince tekrar geri gelir ta ki insan ile nefsi ara-*

122 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12644

sına girer, ona daha önce hatırına getirmediği şeylere şunu da hatırla, bunu da hatırla, der. Sonunda adam kaç rekât namaz kıldığını bilemeyecek bir hale gelir."[123]

٨٥٨-٢٠/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ حَتَّى يَظَلَّ الرَّجُلُ إِنْ يَدْرِي كَيْفَ صَلَّى

858-20/9- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti. Bize Abdurrezzak tahdis etti. Bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'ten tahdis etti. O Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. Şu kadar var ki o rivâyetinde şöyle dedi: *"Öyle ki adam artık nasıl namaz kıldığını* (4/58b) *bilemez olur.*"[124]

Şerh

(850-858 numaralı hadisler)

Bu babta (850) *"müezzinler kıyamet gününde..."* (4/89) ile (852) *"şeytan namaz için ezanı işitince..."* (854) *"şeytan namaz için ezan okunduğunu işitince... dönüp vesvese verir."* Başka bir rivâyette (855) *"müezzin ezan okuduğu vakit..."* (857) *"namaz için ezan okununca..."* buyurulmaktadır.

Ravi İsimleri

(850) "Talha b. Yahya amcasından" Burada sözü geçen amca İsa b. Talha b. Ubeydullah'tır. Nitekim bunu diğer rivâyette (851) açıklamış bulunmaktadır.

(852) "A'meş, Ebu Süfyan'dan" Ebu Süfyan'ın adı Talha b. Nâfi''dir. Daha önce defalarca açıklanmıştı.

"Süleyman dedi ki: Ona Ravhâ'yı sordum." Süleyman, A'meş Süleyman b. Mihran'dır. Kendisine sorulan kişi ise Ebu Süfyan Talha b. Nâfi''dir.

Umeyye b. Bistam isminde Bistam ismi munsarıf da olur, gayrı munsarıf da olur. Kitabın baş taraflarında birkaç defa açıklanmıştı.

123 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13898
124 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14745

Babtaki Hadislerin Lafızları ve Anlamları

(850) "Müezzinler boyunları en uzun insanlardır." Selef ve halef bunun anlamı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Yüce Allah'ın rahmetini en çok gözetleyen, bekleyen insanlar demek olduğu söylenmiştir. (4/91) Çünkü görmek ve gözetlemek isteyen bir kimse göz dikip, görmek istediği şeye doğru boynunu uzatır. Bu da onların çokça sevap görecekleri anlamına gelir.

Nadr b. Şumeyl dedi ki: Kıyamet gününde insanların terleri çenelerine kadar ulaşınca bu sıkıntı, ızdırap ve terin etkisinin onları bulmaması için boyunları uzayacaktır.

Bunun, onlar efendi ve başkandırlar demek olduğu da söylenmiştir. Çünkü Araplar efendi bir kimseyi boynu uzun olmakla nitelendirirler. Kendilerine uyanları en çok ve kalabalık kimseler demek olduğu da söylenmiştir. İbnu'l-A'râbî dedi ki: İnsanlar arasında amelleri en çok kimseler onlar olacaktır, diye açıklamıştır. Kadı Iyaz ve başkaları da şöyle demiştir: Bazıları bunu "i'nâkan" diye hemzeyi kesreli olarak rivâyet etmişlerdir ki, bu da cennete en hızlı gidecekler anlamındadır çünkü bu hızlıca yürüyüş demek olan "seyru'l-anak"den türemiş bir söz olur.

(855) "Husâs" diğer rivâyette de belirtildiği gibi seslice yellenmek demektir. Bunun hızlıca koşmak anlamında olduğu da söylenmiştir. Her iki açıklamayı da Ebu Ubeyd ile ondan sonraki imam dil bilginleri söylemişlerdir.

İlim adamları der ki: Şeytanın ezan okunurken kaçması ezanı işitip de kıyamet gününde müezzinin lehine bu hususta şahitlik etmek zorunda kalmaması içindir. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Müezzinin sesini cin, insan ve her ne olursa olsun işiten her şey mutlaka kıyamet gününde onun lehine şahitlik edecektir"* buyurmaktadır.

Kadı Iyaz der ki: Ona yalnızca mümin insanlarla cinler şahitlik eder çünkü kâfirin şahitlik yetkisi yoktur diye de söylenmiştir. (Kadı Iyaz) der ki: Fakat böyle bir sözü söyleyenin bu açıklaması kabul edilemez çünkü ona aykırı gelen rivâyetler vardır. Bunun ezan sesini işitenler arasında şahitlik etmesi sahih olan kimseler olduğu söylendiği gibi, canlı cansız bütün varlıklar hakkında genel olduğu ve şanı yüce Allah'ın cansız ve aklı ermeyen canlı varlıklara ezanı idrâk edecek bir kabiliyet, bir akıl ve bir marifet yaratır diye de açıklanmıştır.

Yine denildiğine göre şeytanın geri kaçması ezanın muhtevasının azametinden dolayıdır çünkü ezan tevhid kaidelerini, İslam'ın şiarlarını açığa

vurup onu ilan etmeyi ihtiva etmektedir. Şeytanın tevhidin açıkça ilan edilmesi esnasında insana vesvese vermekten ümidini kesmiş olmasından dolayı olduğu da söylenmiştir.

(857) *"Namaz için kamet getirilince"* ibaresindeki "tesvîb" kamet getirmek demektir. Bu kökü dönmek anlamında "sâbe"den gelmektedir. Namaz için kamet getiren kişi ise, tekrar namaza çağırmaya dönmüş demektir. Çünkü ezan namaza bir çağrıdır, kamet de ona bir çağrıdır.

"Kişi ile nefsi arasına girer." Kadı Iyaz *el-Meşarik* adlı eserinde der ki: Buradaki "girer" anlamına gelen "yahturu" lafzını sağlam ravilerden kesreli (yahtiru) olarak tespit ettiğimiz gibi, ravilerin çoğundan da bunu ötreli (yahturu) şeklinde tespit ettik ama kesreli okunması doğru olandır. Bu da, vesvese verir demektir. Bu erkek deve kuyruğunu sallayıp, onunla uyluğunu vurduğu hali anlatmak için kullanılan "hatara'l-fahlu" fiilinden gelmektedir. Ötreli okuyuş ise yürüyüş ve geçiş anlamındadır yani ona yaklaşır, kendisi ile kalbi arasına girer, onu içinde bulunduğu halden başka şeylerle uğraştırır. Muvatta şarihleri de bunu böylece açıklamışlardır. Halil ise birinci anlamıyla açıklamıştır.

(858) *"Nihayet adam nasıl namaz kıldığını bilemez."* Bu ibaredeki "in" birinci rivâyetteki "(olumsuzluk edatı) ma" gibidir. Kadı Iyaz der ki: Bu edat hemzenin fethası ile de rivâyet edilmiştir. Bu da İbn Abdilberr'in rivâyeti olup, çoğunluğunun rivâyetinin bu olduğunu ileri sürmüştür. Asîlî de Buhari'de bunu böylece zaptetmiş olmakla birlikte doğrusu bunun hemzesinin kesreli olduğudur.

Babtaki Hadislerden Çıkartılan Fıkhi Hükümler

1- Bu babta ezanın ve müezzinin fazileti dile getirilmektedir. Bu hususta Buhari ve Müslim'in sahihlerinde faziletinin büyüklüğünü açıkça ifade eden çok sayıda hadis yer almaktadır.

Mezhep âlimlerimiz insanın kendisini ezan okumak için vermesinin mi yoksa imamlık yapmaya vermesinin mi daha faziletli olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bunların daha sahih olanına göre ezanın daha faziletli olduğudur, Şâfiî (radıyallâhu anh) bu hususu *el-Umm* adlı eserinde açıkça ifade ettiği gibi mezhep âlimlerimizin çoğunluğunun görüşü de budur.

İkinci görüş imametin daha faziletli olduğunu ifade eder. Aynı zamanda bu da Şâfiî'nin açıkça ifade ettiği bir husustur.

Üçüncü bir görüşe göre ise birbirlerine eğer kendisinin imamlığın bütün hukukunu ve bütün hususiyetlerini yerine getireceğini biliyorsa imamlık daha faziletlidir, aksi takdirde ezan daha faziletli olur. Bu da Ebu Ali et-Taberi, Ebu'l-Kasım b. Kuç, el-Mesudi ve mezhep âlimlerimizden Kadı Huseyn'in görüşüdür.

2- Aynı kişinin imamlığı ve müezzinliği birlikte yapmasına gelince, mezhep âlimlerimizden bir topluluğun kanaatine göre müstehap olan böyle bir iş yapmamasıdır. Bazıları ise mekruhtur derken, muhakkikleri ve çoğunlukları bunda bir sakınca yoktur hatta böylesi müstehaptır, demişlerdir. Hatta daha sahih olanı da budur. Allah en iyi bilendir.

٩/٩- بَاب اسْتِحْبَابِ رَفْعِ الْيَدَيْنِ حَذْوَ الْمَنْكِبَيْنِ مَعَ تَكْبِيرَةِ الْإِحْرَامِ وَالرُّكُوعِ وَفِي الرَّفْعِ مِنْ الرُّكُوعِ وَأَنَّهُ لَا يَفْعَلُهُ إِذَا رَفَعَ مِنْ السُّجُودِ

9/9- İFTİTAH TEKBİRİ RÜKÛ'A GİDERKEN VE RÜKÛDAN KALKARKEN ELLERİ OMUZ HİZASINA KALDIRMANIN MÜSTEHAB OLDUĞU VE SECDEDEN KALKTIĞI ZAMAN BUNUN YAPILMAYACAĞI BABI

٨٥٩-٢١/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَسَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ كُلُّهُمْ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا افْتَتَحَ الصَّلَاةَ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَاذِيَ مَنْكِبَيْهِ وَقَبْلَ أَنْ يَرْكَعَ وَإِذَا رَفَعَ مِنْ الرُّكُوعِ وَلَا يَرْفَعُهُمَا بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ

859-21/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî, Said b. Mansur, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid, Zuheyr b. Harb ve İbn Numeyr-lafız Yahya'nın olmak üzere- hepsi Süfyan b. Uyeyne'den tahdis ettiler. O dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den haber verdi. O Salim'den, o babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i namaza başladığı vakit rükûa gitmeden önce ve rükûdan kalktığında ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırdığını gördü. Her iki secde arasında ellerini kaldırmazdı.[125]

125 Ebu Davud, 721; Tirmizi, 255; Nesai, 1024; İbn Mace, 858; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6816

٨٦٠-٢٢/٢- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ ابْنَ عُمَرَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ لِلصَّلَاةِ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى تَكُونَا حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ ثُمَّ كَبَّرَ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ وَإِذَا رَفَعَ مِنَ الرُّكُوعِ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ وَلَا يَفْعَلُهُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ مِنَ السُّجُودِ

860-22/2- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti... Salim b. Abdullah'ın bildirdiğine göre İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza kalktığı vakit (4/59a) ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırır sonra tekbir alırdı. Rükûa varmak isteyince aynısını yapardı. Rükûdan kalkınca da aynısını yapardı fakat secdeden başını kaldırdığında böyle yapmazdı.[126]

٨٦١-٢٣/٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُجَيْنٌ وَهُوَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ قُهْزَاذَ حَدَّثَنَا سَلَمَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ أَخْبَرَنَا يُونُسُ كِلَاهُمَا عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ كَمَا قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ كَانَ رَسُولُ اللهِ إِذَا قَامَ لِلصَّلَاةِ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى تَكُونَا حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ ثُمَّ كَبَّرَ

861-23/3- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti. Bize Huceyn -ki b. el-Müsenna'dır- tahdis etti, bize Leys, Ukayl'den tahdis etti (H). Bana Muhammed b. Abdullah b. Kuhzaz da tahdis etti. Bize Seleme b. Süleyman tahdis etti. Bize Abdullah haber verdi.[127] Bize Yunus haber verdi. (Ukayl ile birlikte) ikisi ez-Zührî'den bu isnâd ile rivâyet ederek İbn Cureyc'in dediği gibi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza kalktığı zaman ellerini omuzlarının hizasına kadar kaldırır sonra tekbir alırdı, dedi.[128]

٨٦٢-٢٤/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ أَنَّهُ رَأَى مَالِكَ بْنَ الْحُوَيْرِثِ إِذَا صَلَّى كَبَّرَ ثُمَّ رَفَعَ يَدَيْهِ وَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ رَفَعَ يَدَيْهِ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ رَفَعَ يَدَيْهِ وَحَدَّثَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُ هَكَذَا

126 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6875

127 "Bize Abdullah haber verdi" ibaresi matbu nüshada yoktur. Bunun için bk. İmam Mizzi, Tuhfetu'l-Eşrâf, V, 3-4, no: 6979. Sözü geçen Abdullah ise Abdullah b. el-Mübarek olup, sika, hafız birisidir. Biyografisi için bk. et-Tehzib, IV, 145

128 Buhari, 736; Nesai, 876; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6979

862-24/4- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti. Bize Halid b. Abdullah, Halid'den haber verdi. O Ebu Kilabe'den rivâyet ettiğine göre Mâlik b. el-Huveyris'i namaz kıldığında tekbir aldığını, sonra ellerini kaldırdığını, rükûa varmak istediği zaman da ellerini kaldırdığını, başını rükûdan kaldırdığında da ellerini kaldırdığını ve ayrıca: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu şekilde yapardı, dediğini nakletmektedir.[129]

٨٦٣-٢٥/٥- حَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ نَصْرِ بْنِ عَاصِمٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ الْحُوَيْرِثِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا كَبَّرَ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَاذِيَ بِهِمَا أُذُنَيْهِ وَإِذَا رَكَعَ رَفَعَ يَدَيْهِ حَتَّى يُحَاذِيَ بِهِمَا أُذُنَيْهِ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ فَقَالَ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَعَلَ مِثْلَ ذَلِكَ

863-25/5- Bana Ebu Kâmil el-Cahderî tahdis etti... Mâlik b. Huveyris'in rivâyetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tekbir aldığı zaman ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırırdı. Rükûa vardığında da ellerini kulaklarının hizasına getirinceye kadar kaldırırdı, başını rükûdan kaldırdığında da "semiallahu li men hamideh" deyip, bunun gibi yapardı.[130]

٨٦٤-٢٦/٦- وَحَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَنَّهُ رَأَى نَبِيَّ اللهِ ﷺ وَقَالَ حَتَّى يُحَاذِيَ بِهِمَا فُرُوعَ أُذُنَيْهِ

864-26/6- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Bize İbn Ebu Adiy, Said'den tahdis etti. O Katâde'den (4/60a) bu isnâd ile onun (Mâlik'in) Allah'ın Nebisini (sallallâhu aleyhi ve sellem) gördüğünü ve bu arada: Ellerini kulaklarının üst tarafına getirinceye kadar kaldırdı, dediğini rivâyet etmektedir.[131]

Şerh

(859-864 numaralı hadisler)

Bu babta:

(859) İbn Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: "... İki secde arasında ellerini kaldırmazdı."

129 Buhari, 737; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11187

130 Ebu Davud, 745; Nesai, 879, 880, 1023, 1055, 1084, 1142; İbn Mace, 809 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11184

131 863 numaralı hadisin kaynakları

(860) "Başını secdeden (4/93) kaldırdığında bunu yapmazdı."

(861) "Namaza kalktığında ellerini... sonra tekbir alırdı."

Mâlik b. el-Huveyris'in (862) rivâyetinde: "Namaz kıldığı zaman tekbir alır sonra ellerini kaldırırdı."

(863) "Tekbir aldığında ellerini kulaklarının hizasına kadar kaldırırdı..."

(864) "Onları kulaklarının üst tarafının hizasına kadar kaldırırdı" rivâyetleri yer almaktadır. (4/94)

Ümmet iftitah tekbirini alırken elleri kaldırmanın müstehap olduğu üzerinde icma etmişler ama bunun dışındakiler hakkında ihtilâf etmişlerdir.

Şâfiî, Ahmed ve ashab-ı kiram (radıyallâhu anh)'dan ve onlardan sonrakiler arasında ilim adamlarının büyük çoğunluğu der ki: Rükûa giderken ve rükûdan kalkarken de elleri kaldırmak müstehaptır. Aynı zamanda bu görüş İmam Mâlik'ten gelen bir rivâyettir. Şâfiî, elleri dördüncü bir yerde daha kaldırmak da müstehaptır demektedir. Bu da birinci teşehhütten sonra ayağa kalktığı zamandır. İşte doğrusu da budur çünkü bu hususta İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den "bu şekilde yaptığını" nakleden sahih bir rivâyet gelmiş olup, bunu Buhari rivâyet etmiştir. Bu aynı zamanda Ebu Humeyd es-Saidî'nin naklettiği bir hadis olarak da sahihtir. Bu hadisi de Ebu Davud ve Tirmizi sahih rivâyetlerle nakletmişlerdir.

Ebu Bekr el-Münzir ile mezhep âlimlerimizden Ebu Ali et-Taberi ile kimi hadis ehli, secde halinde de elleri kaldırmak müstehaptır demişlerdir.

Ebu Hanife, arkadaşları ve Kûfelilerden bir topluluk ise ihram (iftitah) tekbiri dışında elleri kaldırmak müstehap değildir demişlerdir. Mâlik'ten gelen rivâyetlerin en meşhuru da budur.

İlim adamları hiçbir şekilde elleri kaldırmanın vacip olmadığı üzerinde icma etmişlerdir. Ancak Davud (ez-Zâhirî) (radıyallâhu anh)'dan iftitah tekbiri esnasında vacip olduğunu söylediği nakledilmektedir. Mezhep âlimlerimizin ileri gelenlerinden İmam Ebu'l-Hasan Ahmed b. Seyyar es-Seyyarî de böyle demiştir: Bu görüşünü Şerhu'l-Mühezzeb ile Tehzibu'l-Luga adlı eserlerimde nakletmiş bulunuyorum.

Ellerin nasıl kaldırılacağına gelince, hem bizim mezhebimizde, hem büyük çoğunluğun mezhebine göre meşhur olan görüş ellerini omuzlarının hizasına kaldırmasıdır. Kaldırırken parmak uçları kulaklarının üst taraflarının hizasına, başparmağı da kulaklarının yumuşaklarına, avuçları da omuzlarının

hizasına gelmelidir. İşte, omuzlarının hizasına kaldırırdı, şeklindeki sözlerinin manası budur. Şâfiî -Allah ondan razı olsun- bu hadisin rivâyetlerini bu yolla telif edip açıklamış, insanlar da onun bu açıklamasını güzel bulmuşlardı.

Ellerin kaldırılacağı zamana gelince, birinci rivâyette "ellerini kaldırdı, sonra tekbir aldı", ikinci rivâyette: "Tekbir aldı, sonra ellerini kaldırdı", üçüncü rivâyette "tekbir aldığında ellerini kaldırırdı" denilmektedir. Bizim mezhep âlimlerimizin bu hususta farklı görüşleri vardır. Bunlardan birisine göre tekbir almadan ellerini kaldırır sonra da ellerini salıvermekle birlikte tekbir almaya başlar ve ellerini salıverme işini bitirmekle birlikte tekbirini de tamamlar.

İkinci görüşe göre tekbir almadan ellerini kaldırır sonra ellerini kaldırmış halde iken tekbir alır sonra da ellerini salıverir.

Üçüncü görüşe göre tekbire başlamakla birlikte ellerini de kaldırır ve ellerini kaldırmak ile tekbiri beraber tamamlar.

Dördüncü görüşe göre ise her ikisine beraber başlar ve ellerini salıvermekle birlikte tekbiri bitirir.

Beşinci ve en sahih görüşe göre tekbire başlamakla birlikte ellerini kaldırmaya da başlar ama sona erdirmek ile ilgili müstehap bir durum sözkonusu değildir. Şayet elleri kaldırma işini tamamlamadan önce tekbiri bitirecek ya da aksi olursa geri kalanını tamamlar. Her ikisini de tamamladıktan sonra ellerini indirir ve ellerini yukarıda tutmaya devam etmez.

Eğer ellerinin ikisi ya da biri bilekten kopmuş ise kolunu kaldırır. Şayet kolu kopmuş ise daha sahih görüşe göre pazusunu kaldırır.

Hiç kaldırmayacağı da söylenmiştir.

Eğer ancak meşru olandan fazla ya da ondan eksik elini kaldırabiliyorsa mümkün olanı yapar. İmkân bulursa fazla olanı yapar.

Ellerini kaldırırken avuç içlerinin kıbleye dönük olması, açık olmaları, parmaklarını vasat bir şekilde ayrı tutması da müstehaptır. Şayet tekbirin bir kısmını getirdiği halde ellerini kaldırmamış ise geri kalan kısmında ellerini kaldırır. Tekbiri tamamlayıncaya kadar ellerini kaldırmamışsa tekbir aldıktan sonra ellerini kaldırmaz, anlaşılmayacak kadar tekbiri kısa almaz, aşırı bir şekilde de medleri uzatarak mübalağaya kaçmaz. Aksine açık seçik bir şekilde tekbir alır. Tekbiri uzatarak mı alır yoksa uzatmaz mı? Bu hususta iki görüş vardır. Daha sahih olanlarına göre uzatmaz.

Ellerini indirince göğsünün altında, göbeğinin üstünde koyar. Şâfiî'nin ve çoğunluğun mezhebi budur. Ebu Hanife ve Şâfiî mezhebi alimlerinden

bazıları göbeğinin altına koyar demişlerdir ama sahih olan ellerini salıverdiği takdirde onları yalnızca göğsünün altına kadar hafif bir şekilde salıverir sonra sağ elini sol elinin üzerine koyar.

Onları alabildiğine salıvereceği sonra da yeniden göğsünün altına kaldırıp koyacağı da söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

Tekbir alırken elleri kaldırmaktaki hikmet hususunda ilim adamlarının ifadeleri farklı farklıdır. Şâfiî (radıyallâhu anh) dedi ki: Ben bunu hem yüce Allah'ı tazim etmek için, hem Rasûlullah'a uymak için yaptım. Başkaları ise bu bir boyun eğme, bir teslimiyet ve emre bağlılıktır demişlerdir. Eskiden esir yenik düşürülecek olursa teslimiyetini anlatmak üzere ellerini kaldırırdı.

Bunun başladığı amelin tazim edildiğine işaret etmek demek olduğu söylendiği gibi, dünya işlerini arkasına atarak bütün varlığıyla namaza ve aziz ve celil, her türlü eksiklikten münezzeh yüce Rabbine sesleniişe yönelmeye işaret olduğu da söylenmiştir. Nitekim Allahuekber sözü de bu muhtevayı kapsamaktadır. Böylelikle işi ve sözü birbiriyle örtüşmüş olur.

Elleri kaldırmanın namaza girmeye işaret olduğu da söylenmiştir. Bu son açıklama ise sadece iftitah tekbiri için elleri kaldırmak hakkında özel bir açıklamadır. Bundan başka açıklamalar da yapılmıştır. Bu açıklamaların birçoğu su götürür açıklamalardır. Allah en iyi bilendir.

(860) "Namaza kalktığında ellerini kaldırır... sonra tekbir alırdı." Bu ifadelerle ihram (iftitah) tekbirinin sabit olduğu belirtilmektedir. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öylece namaz kılınız"* buyurmuştur. Bu hadisi Buhari, Mâlik b. el-Huveyris'ten gelen bir rivâyet olarak zikretmiştir.

Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nasıl namaz kılacağını öğrettiği kimseye: *"Namaz için kalktığın takdirde Allahuekber, de"* buyurmuştur. İhram (iftitah) tekbiri, Mâlik, Sevrî, Şâfiî, Ebu Hanife, Ahmed ve ashab ve tabiinden ve onlardan sonra gelen bütün ilim adamlarına göre (radıyallâhu anhum) vacip (farz)dir. Bundan Kadı Iyaz -Allah'ın rahmeti ona- ile bir topluluğun İbnu'l-Müseyyeb, Hasan, Zührî, Katâde ve Evzâî'den vacip değil de sünnet olduğu, namaza başlamak için niyetin yeterli olduğunu söyledikleri naklettikleri görüşleri müstesnadır.

Ben bu kanaatin sözü geçen bu önder ilim adamlarından bunca sahih hadis bulunurken sahih olarak nakledilmiş olduğunu düşünmüyorum. Bununla birlikte Ali (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu

aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur: *"Namazın anahtarı taharet (abdest), onun tahrimi (başlaması) tekbir, helal kılınması (namazın dışına çıkılması) selam vermek iledir"* buyurmuştur.

Tekbir lafzı Allahuekber'dir, icma ile bu yeterlidir.

Şâfiî dedi ki: Allahuekber yeterlidir. Bu lafızların dışındaki lafızlar yeterli olmaz. Mâlik der ki: Allahuekber'den başka hiçbir lafız yeterli olmaz. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediği sabit olan lafız da budur. Bu görüş Şâfiî'nin kadim görüşü olarak nakledilmiş bir görüştür. Ebu Yusuf "Allahu'l-Kebir" demeyi caiz görürken, Ebu Hanife de aziz ve celilin tazimini ihtiva eden her bir lafız ile yetinmeyi caiz görmüştür. er-Rahmanu ekber, Allahu ecell, Allahu a'zam demek gibi. Ancak selef ve haleften ilim adamlarının cumhuru ona muhalefet etmiştir (4/96).

Namaza tekbir ile başlamaktaki hikmet ise yüce Allah'ın tenzih ve tazim edilerek onu kemal sıfatları ile nitelendirerek başlamaktır. Allah en iyi bilendir.

١٠/١٠- بَاب إِثْبَاتِ التَّكْبِيرِ فِي كُلِّ خَفْضٍ وَرَفْعٍ فِي الصَّلَاةِ إِلَّا رَفْعَهُ مِنَ الرُّكُوعِ فَيَقُولُ فِيهِ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ

10/10- NAMAZDAKİ HER EĞİLİP, DOĞRULUŞTA TEKBİR GETİRİLECEĞİ ANCAK RÜKÛDAN KALKINCA O HALDE "SEMİALLAHU Lİ MEN HAMİDEH" DENİLECEĞİ BABI

٨٦٥-١/٢٧- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يُصَلِّي لَهُمْ فَيُكَبِّرُ كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ وَاللَّهِ إِنِّي لَأَشْبَهُكُمْ صَلَاةً بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ

865-27/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e, İbn Şihab'dan naklen okudum. O Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre Ebu Hureyre onlara namaz kıldırır ve her eğilip, doğrulduğunda tekbir alırdı. Namazı bitirince de: Allah'a yemin ederim ki aranızda namazı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e en çok benzeyeniniz benim, derdi.[132]

132 Buhari, 785; Nesai, 1154; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15247

٨٦٦-٢٨/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْكَعُ ثُمَّ يَقُولُ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ حِينَ يَرْفَعُ صُلْبَهُ مِنَ الرُّكُوعِ ثُمَّ يَقُولُ وَهُوَ قَائِمٌ رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَهْوِي سَاجِدًا ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَسْجُدُ ثُمَّ يُكَبِّرُ حِينَ يَرْفَعُ رَأْسَهُ ثُمَّ يَفْعَلُ مِثْلَ ذَلِكَ فِي الصَّلَاةِ كُلِّهَا حَتَّى يَقْضِيَهَا وَيُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ مِنَ الْمَثْنَى بَعْدَ الْجُلُوسِ ثُمَّ يَقُولُ أَبُو هُرَيْرَةَ إِنِّي لَأَشْبَهُكُمْ صَلَاةً بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ

866-28/2- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti... Ebu Bekr b. Abdurrahman, Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza kalktığı zaman ayağa kalkınca tekbir getirirdi. (4/60b) Sonra rükûa varınca tekbir getirir sonra rükûdan belini doğrultunca "semiallahu li men hamideh" derdi. Sonra da ayakta olduğu halde "Rabbenâ ve leke'l-hamd" der sonra secdeye eğilirken tekbir alırdı. Sonra başını kaldırdığında da tekbir alır sonra secdeye vardığında tekbir alır sonra başını kaldırdığında tekbir alırdı. Sonra da namazının tamamında namazını bitirinceye kadar aynı şeyleri yapar ve ikinci rekâtta oturduktan sonra kalktığında da tekbir getirirdi.

Sonra da Ebu Hureyre şöyle derdi: Şüphesiz ben aranızda namazı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e en çok benzeyeninizim.[133]

٨٦٧-٢٩/٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا حُجَيْنٌ حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ عُقَيْلٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَامَ إِلَى الصَّلَاةِ يُكَبِّرُ حِينَ يَقُومُ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ جُرَيْجٍ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ أَبِي هُرَيْرَةَ إِنِّي أَشْبَهُكُمْ صَلَاةً بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ

867-29/3- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti. Bize Huceyn tahdis etti. Bize Leys, Ukayl'dan tahdis etti. O İbn Şihab'dan rivâyet etti. Bana Ebu Bekr b. Abdurrahman b. el-Haris'in haber verdiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kılmak

133 Buhari, 789; Ebu Davud, 738; Nesai, 1149; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14862

üzere kalktığında tekbir getirirdi deyip, İbn Cureyc'in hadisi rivâyet ettiği gibi rivâyet etti ama Ebu Hureyre'nin: "Aranızda namazı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e en çok benzeyeniniz benim" sözünü zikretmedi.[134]

٨٦٨-٣٠/٤- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ حِينَ يَسْتَخْلِفُهُ مَرْوَانُ عَلَى الْمَدِينَةِ إِذَا قَامَ لِلصَّلَاةِ الْمَكْتُوبَةِ كَبَّرَ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ جُرَيْجٍ وَفِي حَدِيثِهِ فَإِذَا قَضَاهَا وَسَلَّمَ أَقْبَلَ عَلَى أَهْلِ الْمَسْجِدِ قَالَ وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنِّي لَأَشْبَهُكُمْ صَلَاةً بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ

868-30/4- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın haber verdiğine göre Ebu Hureyre, Mervan kendisini Medine vali vekili olarak bıraktığı zaman farz namaz kılmak üzere kalktığında tekbir alırdı. Sonra da İbn Cureyc'in hadisine yakın olarak hadisi zikretti. Onun hadisi rivâyetinde şu ifadeler de vardır: Namazı bitirip de selam verince mescitte bulunanlara döner ve: Nefsim elinde olana yemin ederim ki aranızda namazı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazına en çok benzeyeniniz benim, derdi.[135]

٨٦٩-٣١/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ كَانَ يُكَبِّرُ فِي الصَّلَاةِ كُلَّمَا رَفَعَ وَوَضَعَ فَقُلْنَا يَا أَبَا هُرَيْرَةَ مَا هَذَا التَّكْبِيرُ قَالَ إِنَّهَا لَصَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

869-31/5- Bize Muhammed b. Mihran er-Razi tahdis etti... (4/61b) Ebu Seleme'den rivâyete göre Ebu Hureyre namazda her başını kaldırıp, eğildiğinde tekbir getirirdi. Biz: Ey Ebu Hureyre bu tekbir neyin nesidir dedik. O: Şüphesiz ki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazı budur, derdi.[136]

٨٧٠-٣٢/٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ كَانَ يُكَبِّرُ كُلَّمَا خَفَضَ وَرَفَعَ وَيُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ

134 866 numaralı hadisin kaynakları
135 Nesai, 1022; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15326
136 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15396

870-32/6- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Yakub -yani b. Abdurrahman- Suheyl'den tahdis etti. O babasından, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Ebu Hureyre her eğilip kalktığında tekbir getirir ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu yaptığını söylerdi.[137]

٨٧١-٣٣/٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَخَلَفُ بْنُ هِشَامٍ جَمِيعًا عَنْ حَمَّادٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ غَيْلَانَ عَنْ مُطَرِّفٍ قَالَ صَلَّيْتُ أَنَا وَعِمْرَانُ بْنُ حُصَيْنٍ خَلْفَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ فَكَانَ إِذَا سَجَدَ كَبَّرَ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ كَبَّرَ وَإِذَا نَهَضَ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ كَبَّرَ فَلَمَّا انْصَرَفْنَا مِنَ الصَّلَاةِ قَالَ أَخَذَ عِمْرَانُ بِيَدِي ثُمَّ قَالَ لَقَدْ صَلَّى بِنَا هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ ﷺ أَوْ قَالَ قَدْ ذَكَّرَنِي هَذَا صَلَاةَ مُحَمَّدٍ ﷺ

871-33/7- Bize Yahya b. Yahya ve Halef b. Hişam birlikte Hammad'dan tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Hammad b. Zeyd, Gaylan'dan haber verdi. O Mutarrif'ten şöyle dediğini nakletti: Ben ve İmran b. Husayn, Ali b. Ebu Talib'in arkasında namaz kıldık. (4/62a) Secdeye gittiğinde tekbir alır, başını kaldırdığında tekbir alırdı. İki rekâtın sonunda ayağa kalktığında tekbir getirirdi. Namazı bitirdiğimiz zaman İmran elinden tuttuktan sonra şöyle dedi: Andolsun bu bize Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazının aynısını kıldırdı ya da: Bu bana Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazını hatırlattı, dedi.[138]

Şerh

(865-871 numaralı hadisler)

Bu babta (865) "Ebu Hureyre (radıyallâhu anh) kendilerine namaz kıldırırdı... derdi" hadisi;

Ondan gelen bir diğer rivâyet (866) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza kalktığında... ikinci rekatın sonundaki oturuştan kalkınca da tekbir getirirdi" hadisleri (4/97) yer almaktadır.

Bu hadislerde rükûdan kalkışı dışında her eğilip kalktığında tekbirin getirileceği tespit edilmektedir. Rükûdan doğrulduğunda ise *semiallahu li men hamideh* derdi.

137 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12776

138 Buhari, 786, 826; Ebu Davud, 835; Nesai, 1081, 1179 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10848, 10281

Bu, bugün ve geçmiş asırlardan beri üzerinde icma edilmiş bir husustur. Ebu Hureyre zamanında bu konuda ihtilâf vardı. Bazıları iftitah tekbiri dışında tekbir getirileceği görüşünde değildi. Kimisi de Ebu Hureyre hadisinin bazı rivâyetlerine bakarak iftitah tekbirinden ayrı başka tekbirlerin de alınacağını kabul ediyordu. Bütün bunlara ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in fiili uygulaması ulaşmamıştı. Bundan dolayı Ebu Hureyre: "Şüphesiz aranızda namazı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazına en çok benzeyeniniz benim" derdi. Sonra Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği bu hadise göre uygulama nihai şeklini almış oldu.

Buna göre iki rekatlik her bir namazda onbir adet tekbir vardır. Bunlar bir ihram (iftitah) tekbiri ve her bir rekâtta beşer tekbirdir. Üç rekatlik namazda onyedi tekbir vardır. Bunlar ise biri ihram (iftitah) tekbiri, diğeri birinci teşehhütten ayağa kalkma tekbiri ve her bir rekâtta beşer tekbirden ibarettir.

Dört rekâtlık bir namazda ise yirmi iki tekbir vardır. Toplam olarak beş vakit farz namazda (farzlarında) doksandört tekbir vardır.

İftitah tekbiri farz, onun dışındakiler sünnettir. Eğer tekbir almayacak olursa namazı sahih olmakla birlikte fazilete ve sünnete uygun ameli kaçırmış olur. Ahmed b. Hanbel (radıyallâhu anh) dışında bütün ilim adamlarının görüşü budur. Ondan gelen iki rivâyetten birisine göre bütün tekbirler vacip (farz)dır.

Cumhurun delili: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bedevi olan kişiye namazı öğretirken ona namazın farzlarını öğretmiş olduğu (4/98) ve bunlar arasında iftitah tekbirini zikretmekle birlikte bundan başka diğer tekbirleri sözkonusu etmemiş olduğudur. Hâlbuki böyle bir durum gerekli açıklamanın yapılması, gereken bir yer ve bir zamandır. Açıklamanın böyle bir yer ve zamandan sonraya bırakılması da caiz değildir.

"Secdeye varırken tekbir getirirdi... Sonra da iki rekât sonundaki oturuştan kalkınca da tekbir getirirdi." İşte bu, tekbirin bu hareketler ile birlikte yapılacağına ve onlar ile beraber sürdürüleceğine delildir. Rükûa geçiş ile birlikte tekbire başlar ve rükû edenlerin vardığı sınıra varıncaya kadar bunu uzatır. Sonra da rükû halinde getirilen tesbihe (*subhane rabbiye'l-azim* demeye) geçer. Yukarıdan aşağıya secde etmek üzere eğildiği zaman tekbire başlar ve alnını yere koyuncaya kadar tekbiri uzatır. Sonra da secde halinde getirilen tesbihe (*subhane rabbiye'l-a'lâ* demeye) başlar.

Rükûdan kalkmaya başladığı zaman *semiallahu li men hamideh* demeye başlar ve ayakta doğruluncaya kadar onu uzatır. Sonra da doğrulma halindeki zikri yapmaya başlar ki o da *Rabbenâ leke'l-hamd...*'dır.

Birinci teşehhütten kalkış tekbirine intikale (geçişe) başladığı zaman başlar ve ayakta doğruluncaya kadar onu uzatır.

Bizim ve genel olarak bütün ilim adamlarının görüşü budur. Ancak Ömer b. Abdulaziz (radıyallâhu anh)'dan nakledilen rivâyet müstesnadır. İmam Mâlik de bu görüşü kabul etmiş olup, o ikinci rekâttan kalkış için ayakta tamamen doğrulmadıkça tekbir almaz demiştir.

Cumhurun delili hadisin zâhirî (açık anlamı)dır.

Ayrıca bu hadiste Şâfiî (radıyallâhu anh)'ın ve onunla birlikte bir diğer kesimin şu görüşünün lehine de delil vardır: İster imam, ister cemaat, ister de tek başına namaz kılan herkesin semiallahu li men hamideh ile Rabbenâ ve leke'l-hamd'i birlikte söyleyerek rükûdan kalktığında "semiallahu li men hamideh" deyip, tam doğrulması halinde de (4/99) Rabbenâ leke'l-hamd demesi müstehaptır. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in her ikisini birlikte yaptığı sabit olmuş ve ayrıca *"benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öylece namaz kılınız"* buyurmuştur.

Bu mesele ve bunun diğer fer'i meseleleri hakkında geniş açıklamalar lafızlarının ve anlamlarının Şerhi biraz sonra Müslim (rahimehullah)'ın bundan sonra zikrettiği yerde yüce Allah'ın izniyle gelecektir.

(871) "Bu bana Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazını hatırlattı" sözünde bizim az önce değindiğimiz hususa işaret edilmektedir. O da intikal (namazdaki hareketlerde geçiş) halinde tekbir alma sünnetinden uzak kalınmış olduğudur. Allah en iyi bilendir.

١١/١١- بَاب وُجُوبِ قِرَاءَةِ الْفَاتِحَةِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ وَإِنَّهُ إِذَا لَمْ يُحْسِنْ الْفَاتِحَةَ وَلَا أَمْكَنَهُ تَعَلُّمُهَا قَرَأَ مَا تَيَسَّرَ لَهُ مِنْ غَيْرِهَا

11/11- HER REKÂTTA FATİHA'YI OKUMANIN VACİP OLUP, FATİHA'YI GÜZELCE OKUYAMAYAN VE ONU ÖĞRENME İMKÂNINI DA BULAMAYAN KİMSENİN ONDAN BAŞKA KOLAYINA GELENİ OKUYABİLECEĞİ BABI

٨٧٢-١/٣٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ مَحْمُودِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

872-34/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve İshak b. İbrahim birlikte Süfyan'dan tahdis ettiler. Ebu Bekr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den tahdis etti. O Mahmud b. er-Rabi'den, o Ubade b. es-Samit'ten hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırarak *"Fâtihatu'l-kitab'ı okumayanın namazı yoktur"* buyurduğunu rivâyet etti.[139]

٨٧٣-٣٥/٢- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي مَحْمُودُ بْنُ الرَّبِيعِ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْتَرِئْ بِأُمِّ الْقُرْآنِ

873-35/2- Bana Ebu't-Tahir tahdis etti, bize İbn Vehb, Yunus'tan tahdis etti (H). Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti. Bize Yunus, İbn Şihab'dan haber verdi (4/62b). Bana Mahmud b. er-Rabi, Ubade b. es-Samit'ten şöyle dediğini haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ummu'l-Kur'ân'ı,(Fâtiha'yı) okumayanın namazı olmaz"* buyurdu.[140]

٨٧٤-٣٦/٣- حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ مَحْمُودَ بْنَ الرَّبِيعِ الَّذِي مَجَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي وَجْهِهِ مِنْ بِئْرِهِمْ أَخْبَرَهُ أَنَّ عُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِأُمِّ الْقُرْآنِ

874-36/3- Bana el-Hasan b. Ali el-Hulvânî tahdis etti... Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerine ait kuyudan yüzüne su püskürttüğü Mahmud b. er-Rabi'in haber verdiğine göre Ubade b. es-Samit ona Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ummu'l-Kur'ân'ı okumayanın namazı olmaz"* buyurduğunu haber verdi.[141]

٨٧٥-٣٧/٤- وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَزَادَ فَصَاعِدًا

139 Buhari, 756; Ebu Davud, 822; Tirmizi, 247; Nesai, 910; İbn Mace, 837; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5110

140 872 nolu hadisin kaynakları

141 872 nolu hadisin kaynakları

875-37/4- Bunu bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd de tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrezzak haber verdi. Bize Ma'mer, ez-Zührî'den bu isnâd ile (4/63a) aynısını rivâyet etti ve: (Ummu'l-Kur'ân'ı) ve fazlasını diye ekledi.[142]

٨٧٦-٣٨/٥- وحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ فَهِيَ خِدَاجٌ ثَلَاثًا غَيْرُ تَمَامٍ فَقِيلَ لِأَبِي هُرَيْرَةَ إِنَّا نَكُونُ وَرَاءَ الْإِمَامِ فَقَالَ اقْرَأْ بِهَا فِي نَفْسِكَ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى حَمِدَنِي عَبْدِي وَإِذَا قَالَ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَثْنَى عَلَيَّ عَبْدِي وَإِذَا قَالَ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ قَالَ مَجَّدَنِي عَبْدِي وَقَالَ مَرَّةً فَوَّضَ إِلَيَّ عَبْدِي فَإِذَا قَالَ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ قَالَ هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ فَإِذَا قَالَ اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ قَالَ هَذَا لِعَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ قَالَ سُفْيَانُ حَدَّثَنِي بِهِ الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَعْقُوبَ دَخَلْتُ عَلَيْهِ وَهُوَ مَرِيضٌ فِي بَيْتِهِ فَسَأَلْتُهُ أَنَا عَنْهُ

876-38/5- Bize İshak b. İbrahim b. el-Hanzalî de tahdis etti... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Her kim içinde Ummu'l-Kur'ân'ı okumadığı bir namaz kılarsa o eksiktir."* Üç defa tekrarladı, tamam değildir dedi.

Ebu Hureyre'ye: Biz imamın arkasında namaz kılıyor olabiliriz, denilince, o: Sen onu içinden oku çünkü ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim dedi: *"Yüce Allah buyurdu ki: Namazı kendimle kulum arasında yarı yarıya böldüm, kuluma da dilediği verilir. Kul: Elhamdu lillahi Rabbi'l-âlemin dediğinde yüce Allah: Kulum bana hamdetti der. er-Rahmani'r-rahim dediğinde yüce Allah kulum bana sena etti (beni övdü)* (4/63b) *der. Kul: Mâliki yevmi'd-din dediğinde kulum beni temcid etti (şanımı yüceltti) der. -Bir defasında da: Kulum işlerini bana havale etti dedi.- Kul: İyyake na'budu ve iyyake nestain dediğinde, Allah: Bu ise benimle kulum ara-*

142 872 numaralı hadisin kaynakları

sındadır. Kuluma da dilediği verilir buyurur. Kul: İhdina's-Sırâta'l-mustakim Sırâtellezine en'amte aleyhim gayri'l-mağdubi aleyhim veleddallin derse yüce Allah: İşte bu kulumundur, kuluma da dilediği verilir buyurur."

Süfyan dedi ki: Bu hadisi bana el-Ala b. Abdurrahman b. Yakub tahdis etti. Evinde hasta yatıyorken yanına girdim de bu hadisi ona ben sordum (bu hadisi bana rivâyet etmesini istedim).[143]

٨٧٧-٣٩/٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا السَّائِبِ مَوْلَى هِشَامِ بْنِ زُهْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

877-39/6- Bize Kuteybe b. Said, Mâlik b. Enes'ten tahdis etti. O el-Ala b. Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre Hişam b. Zühre'nin azatlısı Ebu's-Saib'i şöyle derken dinlemiştir: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim (4/64a): Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:[144]

٨٧٨-٤٠/٦- ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَعْقُوبَ أَنَّ أَبَا السَّائِبِ مَوْلَى بَنِي عَبْدِ اللَّهِ بْنِ هِشَامِ بْنِ زُهْرَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ صَلَّى صَلَاةً فَلَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِأُمِّ الْقُرْآنِ بِمِثْلِ حَدِيثِ سُفْيَانَ وَفِي حَدِيثِهِمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ فَنِصْفُهَا لِي وَنِصْفُهَا لِعَبْدِي

878-40/6- (H) Bana Muhammed b. Râfi' de tahdis etti. Bize Abdurrezzak tahdis etti. Bize İbn Cureyc haber verdi. Bana el-Ala b. Abdurrahman b. Yakub'un haber verdiğine göre Hişam b. Zühre'nin azatlısı Ebu's-Saib kendisine Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlediğini haber vermiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) -tıpkı Süfyan'ın hadisi gibi- *"kim içinde Ummu'l-Kur'ân'ı okumadığı bir namaz kılarsa..."* buyurdu. Her ikisinin hadisinde de yüce Allah: *"Namazı kendimle kulum arasında yarı yarıya böldüm. Yarısı benim, yarısı kulumundur, buyurdu."*[145]

143 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14021

144 Ebu Davud, 821; Tirmizi, 2953; Nesai, 908; İbn Mace, 838; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14935

145 877 nolu hadisin kaynakları

٨٧٩-٤١/٧- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ جَعْفَرٍ الْمَعْقِرِيُّ حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُوَيْسٍ أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ قَالَ سَمِعْتُ مِنْ أَبِي وَمِنْ أَبِي السَّائِبِ وَكَانَا جَلِيسَيْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَا قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ صَلَّى صَلَاةً لَمْ يَقْرَأْ فِيهَا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَهِيَ خِدَاجٌ يَقُولُهَا ثَلَاثًا بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ

879-41/7- Bana Ahmed b. Cafer el-Ma'kirî tahdis etti. Bize en-Nadr b. Muhammed tahdis etti. Bize Ebu Uveys tahdis etti. Bana el-Ala haber verip dedi ki: Babamdan (4/64b) ve Ebu's-Saib'den -ki her ikisi de Ebu Hureyre'nin meclisine gidip onunla beraber oturup kalkan kimselerdendi- şöyle dediklerini dinledim: Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Her kim içinde Fâtihatu'l-kitab'ı okumadan bir namaz kılarsa o eksiktir"* buyurdu. Bunu üç defa söyledi. (Ravi) öncekilerin hadisi rivâyet ettikleri gibi rivâyet etti.[146]

Şerh

(872-879 numaralı hadisler)

Bu babta (872) *"Fâtihatu'l-kitab'ı okumayanın namazı olmaz"* hadisi (4/100) yer almaktadır.

Bir başka rivâyette (876): *"kim içinde Ummu'l-Kur'ân'ı okumadan bir namaz kılarsa..."* hadisi yer almaktadır.

Yine bu babta (883) namazını iyi kılamayan bedevi ile ilgili hadis de yer almaktadır.

Bu babtaki lafızlara gelince "hidâc (eksik) lafzı ile ilgili olarak el-Halil b. Ahmed, el-Esmaî, Ebu Hâtim es-Sicistanî, Herevî ve başkaları, hidâc eksiklik demektir, demişlerdir. Mesela dişi deve doğum zamanından önce çocuğunu doğuracak olursa hilkati itibariyle eksiksiz olsa dahi "hadeceti'n-nakatu" denilir. Şayet hilkati eksik doğuracak olursa hamilelik süresi tam olsa bile "ahdecet en-nakatu" denilir. Bundan dolayı küçük elli kimseye de muhdecu'l-yed yani eli eksik denilir. Bir dilbilginleri topluluğu da eksik doğum yapması halinde hem hadecet hem ahdecet en-nakatu denilir, demişlerdir.

Ummu'l-Kur'ân (Kur'ân'ın anası) Fâtiha'nın adıdır. Ona Ummu'l-Kur'ân denilmesinin sebebi Kur'ân'ın başında yer alan ilk sure oluşundan dolayıdır. Tıpkı Mekke'ye şehirlerin aslı olduğundan ötürü Ummu'l-Kura denilmesi gibidir.

146 877 numaralı hadisin kaynakları

Aziz ve celil Allah'ın (4/101) "kulum beni temcid etti" buyruğu beni tazim etti demektir.

Burada (877-879) geçen "Ebu's-Said"in adının ne olduğunu hadis âlimleri bilmemektedir, sika bir ravidir.

(879) "Bana Ahmed b. Cafer el-Ma'kiri tahdis etti." Yemen'de bir bölge adı olan "Ma'kir" denilen yere mensuptur.

Babtaki Hadislerden Çıkan Hükümler

Bu babtan çıkartılacak hükümlere gelince,

1- Fâtiha'yı okumak vaciptir.

2- Fâtiha'nın muayyen olarak okunması gerekir ve -onu okumaktan aciz olan kimse dışında- başka bir sure onun yerini tutmaz. Mâlik, Şâfiî ve ashab ile tabiin ve onlardan sonra gelenler arasından ilim adamlarının çoğunluğunun görüşü de budur. Ebu Hanife (radıyallâhu anh) ile az bir kesim Fâtiha farz değildir. Aksine farz olan Kur'ân-ı Kerim'den bir âyet okumaktır çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) (883) *"kolayına geleni oku"* buyurmuştur. Cumhurun delili ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ummu'l-Kur'ân okunmadan namaz olmaz"* buyruğudur. Eğer onlar maksat kâmil bir namaz olmaz demektir, diyecek olurlarsa biz bu lafzın zâhirine aykırıdır deriz. (4/102) Bu kanaati destekleyen hususlardan birisi de Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın şu hadisidir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İçinde Fâtihatu'l-kitab'ın okunmadığı namaz geçerli değildir"* buyurdu.

Bu hadisi Ebu Bekr b. Huzeyme sahihinde sahih bir isnâd ile rivâyet etmiştir. Aynı zamanda bunu Ebu Hâtim b. Hibban da rivâyet etmiştir. *"Kolayına geleni oku"* hadisi ise Fâtiha hakkında yorumlanmıştır. Çünkü Fâtiha'nın öğrenilmesi ve okunması kolaylaştırılmıştır yahut Fâtiha'dan sonra Fâtiha'nın fazlasını okumak Fâtiha'yı okumaktan aciz olan kimse hakkında tevil edilir.

3- Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (873) *"Fâtihatu'l-kitab'ı okumayanın namazı olmaz"* buyruğu da Şâfiî'nin -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve ona uygun kanaat belirtenlerin imama da, imama uyanlara da, tek başına namaz kılana da Fâtiha'nın okunması vaciptir diyenlerin görüşlerinin lehine bir delil bulunmaktadır. Fâtiha'yı okumanın imama uyana da vacip olduğunu destekleyen hususlardan birisi de Ebu Hureyre'nin (876) "onu içinden oku" sözüdür. Bu da: Kendin duyacak şekilde gizlice oku anlamındadır.

Bazı Mâliki âlimleri ile başkalarının bundan maksat bunun üzerinde düşünmek ve ondan ibret ve öğüt almaktır şeklindeki açıklamaları kabul edilemez çünkü kıraat (okumak) ancak kişinin kendisinin duyacağı şekilde dilin

hareket etmesi hakkında kullanılır. Bundan dolayı cünüp bir kimse eğer dilini hareket ettirmeksizin kalbinden Kur'ân-ı Kerim'i geçirip, üzerinde düşünecek olursa cünüp için haram olan Kur'ân'ı okumak günahını işlemiş bir kimse olmayacağını ittifakla kabul etmişlerdir.

Kadı Iyaz, Ali b. Ebu Talib (radıyallâhu anh) ile İmam Mâlik'in arkadaşlarından Rabia ve Muhammed Ebu Sufra'dan kesinlikle kıraat vacip değildir, dediklerini nakletmektedir. Aynı zamanda bu İmam Mâlik'ten de şaz bir rivâyettir.

es-Sevrî, el-Evzâî ve Ebu Hanife (radıyallâhu anhum) da şöyle demektedir: Kıraat son iki rekatta vacip değildir, aksine namaz kılan serbesttir. Dilerse okur, dilerse tesbih getirir, dilerse susar.

Fakat seleften ve haleften ilim adamlarının çoğunluğunun kabul ettikleri sahih görüş her rekâtta Fâtiha okumanın vacip olduğudur. Çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bedeviye (883) *"sonra bunu namazının tamamında yap"* buyurmuştur.

Fâtiha Suresi ve Besmele'nin Fâtiha'dan Bir Âyet Olup Olmadığı

(876) Yüce Allah'ın: *"Namazı kendimle kulum arasında ikiye böldüm"* hadisi ile ilgili olarak ilim adamları şöyle demişlerdir: Burada salât (namaz) tan kasıt Fâtiha sûresidir. Ona bu adın veriliş sebebi o olmadan namazın sahih olmayışıdır. Bu da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Hac Arafat('ta vakfe)tır"* demesine benzer. Bu buyrukta namazda Fâtiha'nın muayyen olarak vacip olduğuna delil vardır.

İlim adamları der ki: Kasıt ise mana itibariyle onu paylaştırdım, demektir çünkü Fâtiha sûresinin ilk yarısı şanı yüce Allah'a hamd etmek, şanını yüceltmek, onu tazim edip övmek ve işleri ona havale etmektir. İkinci yarısında ise dilek, istek, yalvarış ve ihtiyacın arzedilmesi sözkonusudur.

Besmele'nin Fâtiha'dan olmadığını söyleyenler bu hadisi delil göstermişlerdir. Bu hadis bu kanaatte olanların gösterdikleri en açık delillerden birisidir. Derler ki: Çünkü Fâtiha sûresi icma ile yedi âyet-i kerimedir. İlk üç âyetinin başı övgüdür. Bu da elhamdulillah'dır. Diğer üç âyet de ilki ihdina's-Sırâta'l-mustakim olan bir duadır. Yedinci âyet ise ikisi arasında olup, bu da iyyake na'budu ve iyyake nestain'dir. Bu kanaat sahipleri derler ki: Çünkü yüce Allah: *"Namazı kendimle kulum arasında ikiye böldüm. O elhamdu lillahi Rabbi'l-âlemin dediğinde..."* buyurmuş ve besmele'yi sözkonusu etmemiştir. Şayet Fâtiha sûresinden olsaydı elbette ki onu sözkonusu ederdi.

Mezhep âlimlerimiz ve besmele'nin Fâtiha'dan bir âyet olduğunu kabul eden başkaları da buna çeşitli şekillerde cevap vermişlerdir.

Bu cevapların birincisi şöyledir: Böyle bir ikiye bölme Fâtiha'nın kendisine değil, namazın tamamına aittir. Lafzın gerçek (hakikat) anlamı budur.

İkinci cevap: İkiye pay etme Fâtiha'nın tam âyetleri ile alakalı özel bir durumdur.

Üçüncü cevap anlam itibarıyla şöyledir: Kul Kur'ân okumasında "elhamdulillahi Rabbi'l-alemin"e varınca, böyle olur demektir (4/103). İlim adamları dedi ki: Yüce Allah'ın: *"Kulum bana hamd etti, beni övdü, beni tazim etti"* buyruğunun sebebi hamd ve senanın güzel fiiller dolayısıyla yapılması, şanını yüceltip, tazim etmenin ise celal sıfatları ile övülmesi demektir. Bütün bu hususlarda yüce Allah'ı övdüğü de söylenmiştir. Bundan dolayı er-Rahman er-Rahim'e cevap olarak gelmiştir çünkü bu iki lafız zati ve fiili sıfatları kapsar.

Bir defasında da: *"Kulum bana işlerini havale etti, dedi"* ibaresinin "Mâliki yevmi'd-din'e" uygunluğu şu şekildedir: Şanı yüce Allah o güne tek başına sahip ve mâliktir. Kullarının amellerinin karşılıklarını ve hesaplarını yalnız o verecektir. Din de hesap demektir. Ceza (karşılık) anlamında olduğu da söylenmiştir. O günde hiçbir kimsenin mâlik olmak iddiası olmayacağı gibi, mecazi anlamda bir mülkü de olmayacaktır ama dünyada bazı kulların mecazi anlamda bir mülkü vardır ve bazıları da batıl olarak bir iddiada bulunmaktadır. İşte o günde bütün bunlar sözkonusu olmayacaktır. Bunun manası budur. Gerçek mâlik olan şanı yüce Allah'tır. Gerçek anlamıyla mâlik olmak da dünya ve ahirete, onların içindeki şeylere ve her ikisinin içinde olanlara mâlik olmak demektir. Onun dışındaki bütün varlıkların Rabbi odur, onun emri altında olan kullarıdır. Diğer taraftan bu itiraf aynı zamanda yüce Allah'ı tazim edip, onun azametini dile getirmekte ve işleri ona havale etmektedir. Bu açıkça görülen bir husustur.

"Kul: İhdina's-Sırâta'l-mustakim dediğinde... işte bu kulum içindir." Müslim'in sahihinde bu şekilde olmakla birlikte başka kaynaklarda *"işte bunlar kulum içindir"* şeklindedir. Bu rivâyette "ihdina..." ve ondan sonrasının surenin sonuna kadar iki âyet değil, üç âyet olduğuna delil vardır.

İşte bu meselede besmele Fâtiha'dan mı, değil mi sorusuna dayanan bir görüş ayrılığı bulunmaktadır. Bizim ve çoğunluğun benimsediği görüşe göre besmele Fâtiha'dan olup, başlı başına bir âyettir. "İhdina..." ve devamı da iki âyettir.

Mâlik ile besmelenin Fâtiha'dan olmadığını söyleyen başkaları ise şöyle derler: "İhdina..." ve sonrası üç âyet-i kerimedir.

Çoğunluğun lehine bir delil olmak üzere şöyle demeleri mümkündür: Hadisteki "bunlar" ifadesinden kasıt kelimelerdir, âyetler değildir. Buna delil de Müslim'in: "Bu kulum içindir" rivâyetidir. Böylesi de çoğul tabiri burada iki şey hakkında yorumlanır şeklinde cevap vermekten daha güzeldir çünkü çoğul lafzının iki hakkında da kullanılması çoğunluğun kanaatine göre mecazidir. Onun hakikat anlamından mecaz anlamında kullanıldığını söyleyebilmek için bir delile ihtiyaç vardır. Allah en iyi bilendir.

٨٨٠-٤٢/٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ الشَّهِيدِ قَالَ سَمِعْتُ عَطَاءً يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا صَلَاةَ إِلَّا بِقِرَاءَةٍ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَمَا أَعْلَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَعْلَنَّاهُ لَكُمْ وَمَا أَخْفَاهُ أَخْفَيْنَاهُ لَكُمْ

880-42/8- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti... Ebu Hureyre'nin rivâyetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "*Kıraatsiz namaz olmaz*" buyurmuştur. Ebu Hureyre dedi ki: Bu sebeple Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in açıktan okuduğunu, biz de size açıktan okuduk. Onun gizli okuduğunu, biz de size gizli okuduk.[147]

٨٨١-٤٣/٩- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فِي كُلِّ الصَّلَاةِ يَقْرَأُ فَمَا أَسْمَعَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَسْمَعْنَاكُمْ وَمَا أَخْفَى مِنَّا أَخْفَيْنَا مِنْكُمْ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ إِنْ لَمْ أَزِدْ عَلَى أُمِّ الْقُرْآنِ فَقَالَ إِنْ زِدْتَ عَلَيْهَا فَهُوَ خَيْرٌ وَإِنْ انْتَهَيْتَ إِلَيْهَا أَجْزَأَتْ عَنْكَ

881-43/9- Bize Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb -ki lafız Amr'a aittir- tahdis edip dediler ki: ... Ebu Hureyre dedi ki: Namaz (kılan namaz)ın bütün (rekâtları)nda Kur'ân okur. (4/65a) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (açıktan okuyarak) bize işittirdiğini, biz de size işittiriyoruz. Onun gizli okuduğunu biz de sizden gizli okuyoruz. Bir adam ona: Eğer Ummu'l-Kur'ân'dan fazlasını okumasam (ne olur) deyince, Ebu Hureyre: Ondan fazlasını okursan o bir hayırdır eğer onu okumakla yetinirsen o da senin için yeter, dedi.[148]

147 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14170

148 Buhari, 772 -uzunca-; Nesai, 969; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14190

٨٨٢-١٠/٤٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ عَنْ حَبِيبٍ الْمُعَلِّمِ عَنْ عَطَاءٍ قَالَ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فِي كُلِّ صَلاةٍ قِرَاءَةٌ فَمَا أَسْمَعَنَا النَّبِيُّ ﷺ أَسْمَعْنَاكُمْ وَمَا أَخْفَى مِنَّا أَخْفَيْنَاهُ مِنْكُمْ وَمَنْ قَرَأَ بِأُمِّ الْكِتَابِ فَقَدْ أَجْزَأَتْ عَنْهُ وَمَنْ زَادَ فَهُوَ أَفْضَلُ

882-44/10- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti… Ebu Hureyre dedi ki: Her namazda kıraat vardır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bize işittirdiğini, biz de size işittiriyoruz. Bizden gizli okuduğunu, biz de sizden gizli okuyoruz. Ummu'l-Kitab'ı okuyana o yeterli gelir, daha fazlasını okursa o da daha faziletlidir.[149]

.../...- بَاب في الطمأنينة و قراءة ما تيسر في الصلاة

.../...- NAMAZDA TUMA'NÎNE VE KOLAYINA GELENİ OKUMAK BABI[150]

٨٨٣-١١/٤٥- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَدَخَلَ رَجُلٌ فَصَلَّى ثُمَّ جَاءَ فَسَلَّمَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَرَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ السَّلامَ قَالَ ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ فَرَجَعَ الرَّجُلُ فَصَلَّى كَمَا كَانَ صَلَّى ثُمَّ جَاءَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَسَلَّمَ عَلَيْهِ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعَلَيْكَ السَّلامُ ثُمَّ قَالَ ارْجِعْ فَصَلِّ فَإِنَّكَ لَمْ تُصَلِّ حَتَّى فَعَلَ ذَلِكَ ثَلاثَ مَرَّاتٍ فَقَالَ الرَّجُلُ وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ مَا أُحْسِنُ غَيْرَ هَذَا عَلِّمْنِي قَالَ إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاةِ فَكَبِّرْ ثُمَّ اقْرَأْ مَا تَيَسَّرَ مَعَكَ مِنَ الْقُرْآنِ ثُمَّ ارْكَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ رَاكِعًا ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَعْتَدِلَ قَائِمًا ثُمَّ اسْجُدْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ سَاجِدًا ثُمَّ ارْفَعْ حَتَّى تَطْمَئِنَّ جَالِسًا ثُمَّ افْعَلْ ذَلِكَ فِي صَلاتِكَ كُلِّهَا

883-45/11- Bana Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti (4/65b). Bize Yahya b. Said, Ubeydullah'tan şöyle dediğini tahdis etti: Bana Said b. Ebu Said babasından tahdis etti. O Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah

149 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14171
150 Yazma nüshadan eklenmiştir.

(sallallâhu aleyhi ve sellem) mescide girdi. Sonra bir adam (mescide) girip, namaz kıldı. Sonra gelip Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e selam verdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) selamını aldı ve: *"Dön namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın"* buyurdu.

Adam da geri döndü ve önce kıldığı şekilde namaz kıldı. Sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gelerek ona selam verdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de *"ve aleyke's-selam"* dedikten sonra *"dön ve namaz kıl, çünkü sen namaz kılmadın"* buyurdu. Ta ki bunu üç defa yaptı. Sonra adam: Seni hak ile gönderene and ederim ki bundan daha güzel kılamıyorum (4/66a) bana öğret, dedi.

Allah Rasûlü: *"Namaz için kalktığında tekbir al sonra Kur'ân'dan bildiğinden kolayına geleni oku. Sonra rükû halinde bütün organların iyice yerlerini alacak şekilde rükûa var. Sonra başını kaldır ve ayakta doğrul sonra organların yerli yerince oturacak şekilde secdeye var. Sonra başını kaldır ve organların yerine oturacak şekilde otur. Sonra bunu namazının tamamında yap"* buyurdu.[151]

٨٨٤-٤٦/١٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَا حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ الْمَسْجِدَ فَصَلَّى وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي نَاحِيَةٍ وَسَاقَا الْحَدِيثَ بِمِثْلِ هَذِهِ الْقِصَّةِ وَزَادَا فِيهِ إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلَاةِ فَأَسْبِغْ الْوُضُوءَ ثُمَّ اسْتَقْبِلْ الْقِبْلَةَ فَكَبِّرْ

884-46/12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Ebu Üsâme ve Abdullah b. Numeyr tahdis etti (H). Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti. Her ikisi dedi ki: Bize Ubeydullah, Said b. Ebu Said'den tahdis etti. Onun Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre bir adam mescide girip namaz kıldı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de mescidin bir tarafında bulunuyordu.

Sonra her iki ravi hadisi bu olayda anlatıldığı gibi rivâyet ettiler ve ayrıca *"namaza kalktığın zaman iyice abdest al, sonra* (4/66b) *kıbleye dön ve tekbir al"* ibarelerini eklediler.[152]

---

151 Buhari, 757, 793; Ebu Davud, 856; Tirmizi, 303; Aynı şekilde Buhari, 6252; Nesai, 883; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14304

152 Buhari, 6251, 6667 -uzunca-; Ebu Davud, 865; Tirmizi, 2692; İbn Mace, 1062, 3695 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12983

Şerh

(880-884 numaralı hadisler)

(883) "Bir adam (mescide) girip namaz kıldı... (4/106) *ve bunu bütün namazında yap."* Diğer rivâyette (884): *"Namaza kalktığın zaman iyice abdest al..."* buyurmaktadır.

Bu hadis çok sayıda hüküm ihtiva etmektedir. Öncelikle bilmek gerekir ki hadis sünnetleri değil de, vacipleri beyan etmek üzere geldiği şeklinde yorumlanmıştır. Şayet bunda (namazın) vaciplerinin hepsi sözkonusu edilmemiştir. Çünkü geriye üzerinde icma edilmiş ve ihtilâf bulunan kimi vacipler de kalmıştır. İcma ile kabul edilmiş olanlar arasında niyet, son teşehhütte oturmak, namazın rükûnlerinin sırasıyla yapılması gibi vacipler, hakkında ihtilâf edilmişler arasında son teşehhüt ve son teşehhütte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e salât ve selam getirmek -bu son üçünü İmam Şâfiî -Allah'ın rahmeti ona- vacip kabul etmiştir.- Cumhur da selamın vacip olduğunu kabul etmiş ve pek çok kimse de teşehhüdün vacip olduğunu söylemiştir. Şâfiî ile birlikte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e salâvat getirmeyi Şa'bî, Ahmed b. Hanbel ve onların mezheplerine mensup kimseler de kabul etmektedir. Şâfiî mezhebine mensup ilim adamlarından bir topluluk da (4/107) namazdan çıkmak için niyeti de vacip kabul ettiği gibi, Ahmed -yüce Allah'ın rahmeti ona- birinci teşehhüdü ve aynı şekilde tesbihleri ve intikal tekbirlerini vacip görmüştür, denilecek olursa buna şöyle cevap verilir:

Üzerlerinde icma olan üç vacip soru soran tarafından bilinen hususlardır. Dolayısıyla ayrıca onların açıklanmasına ihtiyaç olmamıştır. Aynı şekilde hakkında ihtilâf bulunan hususlar da böyledir. Onları vacip kabul edenler, bunların o kişi tarafından bilinen şeyler olduğunu kabul ederler. Ayrıca bu hadiste namaz için kamet getirmenin vacip olmadığına delil vardır.

Hadisten Çıkartılan Diğer Hükümler

1- Taharet (abdestli olmak), kıbleye yönelmek, iftitah tekbiri ve kıraat vacip (farz)dır.

2- İstiaze çekmek, iftitah duası (*subhaneke, veccehtu* gibi duaları) okumak, iftitah tekbirinde elleri kaldırmak, sağ eli sol elin üzerine koymak, intikal tekbirleri, rükû ve sücudda söylenen tesbihler, oturuş şekilleri, elleri uylukların üzerine koymak ve hadiste sözkonusu edilmeyen diğer hususlar, üzerinde icma olduğunu ve hakkında ihtilâf edildiğini söylediklerimiz dışında vacip değildir.

3- Rükûda, iki secde arasında otururken itidalin, rükû ve sücudda tuma'ninenin (organların yerli yerince oturmasının), iki secde arasında oturmanın vacip olduğuna delildir. Bizim ve cumhurun mezhebi budur. Ancak iki secde arasında oturmayı Ebu Hanife -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve az bir kesim vacip kabul etmemiştir ama bu hadis onlara karşı bir delildir, buna karşı verilecek sağlıklı, doğru bir cevap yoktur.

(Rükû halinde) itidale gelince, bizim ve diğer ilim adamlarının mezheplerinden meşhur olana göre bunda da tuma'nine tıpkı iki secde arasında icap ettiği gibi vaciptir. Ancak bazı mezhep âlimlerimiz bu halde tuma'ninenin vacip oluşunda kanaat belirtmemişlerdir. Bu kanaate sahip olan kimseler bu hadiste Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sonra ayakta itidal buluncaya (doğruluncaya) kadar başını kaldır"* buyurduğunu ve yalnızca itidali sözkonusu edip, tuma'nineyi iki oturuş arasında rükû ve sücutta sözkonusu ettiği gibi burada sözkonusu etmediğini delil göstermişlerdir.

4- Bütün rekâtlarda kıraat (Kur'ân okumak) vaciptir. Daha önce geçtiği gibi bizim de, cumhurun mezhebi de budur.

5- Müftiye herhangi bir hususa dair soru sorulacak olup da ortada soru soranın ihityacı olan ama hakkında soru sormadığı başka bir husus da varsa bunu da ona söylemesi müstehaptır. Bu ilgisi olmayan anlamsız sözlerden değil de nasihat türünden olur. Bunun delil de "ey Allah'ın Rasûlü bana öğret" sözündedir yani bana namazı öğret. Allah Rasûlü de ona namazı, kıbleye yönelmeyi ve abdest almayı öğretmişti. Oysa bunlar namazın kendisinden değildirler. Her ikisi de namazın şartlarındandır.

6- Öğrenen kimseye ve bilgisize, yumuşak hareket etmek, ona iyi davranmak, meseleyi ona iyice açıklamak, asıl maksatları ona özetle bildirmek ve durumu itibariyle iyice bellemesine ve gereklerini yerine getirmesine ihtimal bulunmayan mükemmelleştirici özellikleri dışarıda tutarak onun için yalnızca önemli olanlarla yetinmek.

7- Karşılaşma halinde selam vermek müstehap, onu almak vaciptir. Karşılaşmak -aradan kısa bir zaman geçmiş olsa dahi- tekrarlanacak olursa selamı da tekrarlamak müstehaptır. Her selam verilince de selamı almak icap eder. Selam,*ve aleykümüsselam* yahut,*ve aleyke* denilerek başa vav getirilerek alınır. Bu vav'ın getirilmesi cumhura göre müstehaptır. Bazı mezhep âlimlerimiz bunun vacip olduğunu söylemiş ise de bir kıymeti yoktur çünkü doğrusu bunun sünnet olduğudur. Yüce Allah da: *"Selam dediler, o da selam, dedi."* (Hud, 69) buyurmaktadır.

8- Namazın birtakım farzlarını ihlal eden bir kimsenin namazı sahih değildir ve böyle birisine namaz kıldı, denilemez. Aksine buna namaz kılmadın, denilir.

Eğer: Peki defalarca sahih olmayan bir namaz kılmasına nasıl müdahil olmadı denilecek olursa cevap şudur: Onun sahih olmayan bir namaz kılmasına izin vermediği gibi, ikinci ve üçüncü defada da sahih olmayacak bir şekilde namaz kılmayacak bir durumda olmadığını bilmemişti (4/108). Aksine onun namazı sahih ve doğru bir şekilde kılması ihtimali vardı.

Diğer taraftan ilk seferinde ona öğretmeyişinin sebebi, makbule geçecek bir namazın şeklini hem ona, hem başkasına daha beliğ bir üslupla öğretmesi içindir. Tıpkı önce kendilerine hac için ihrama girmelerini emrettikten sonra umre yaparak o ihramlarını fesh etmeleri gibi. Böylelikle onların zihninde bunun da yapılabileceğinin iyice yer etmesini istemişti. Allah en iyi bilendir.

Şunu bilelim ki, bu hadisin Müslim'deki senedinde "Yahya b. Said'den, o Ubeydullah'tan şöyle dediğini nakletti: Bana Said b. Ebu Said babasından tahdis etti. O Ebu Hureyre'den" şeklinde yer almaktadır. Darakutni de istidrâklerinde şöyle demektedir: Bu rivâyette Yahya b. Said, Ubeydullah'ın bütün arkadaşlarına (ondan hadis rivâyet edenlere) muhalefet etmiştir. Çünkü hepsi bunu Ubeydullah'tan, o Said'den, o Ebu Hureyre'den diyerek rivâyet etmiş ve babasını zikretmemişlerdir. Darakutni der ki: Yahya hafız birisidir. Onun rivâyetine itimat edilir. Böylelikle hadisin hiçbir illeti bulunmayan sahih bir hadis olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. Şayet sahih şekil çoğunluğun rivâyet ettiği şekilde olsaydı yine de bu metnin sıhhatine zarar vermezdi. Kitabın baş taraflarında bunun benzeri çok sayıda açıklamalar geçmiş bulunmaktadır. Bunu burada sözkonusu etmekten kastın ise Darakutni'nin ya da başkalarının bu gibi istidrâklerinde söylediklerine aldanılmamasıdır. Aziz ve celil Allah en iyi bilendir.

١٢/١٢- بَاب نَهْيِ الْمَأْمُومِ عَنْ جَهْرِهِ بِالْقِرَاءَةِ خَلْفَ إِمَامِهِ

12/12- İMAMA UYANIN İMAMIN ARKASINDA AÇIKTAN OKUMASININ NEHYEDİLDİĞİ BABI

٨٨٥-١/٤٧- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي عَوَانَةَ قَالَ سَعِيدٌ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ زُرَارَةَ بْنِ أَوْفَى عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الظُّهْرِ أَوْ الْعَصْرِ فَقَالَ أَيُّكُمْ قَرَأَ خَلْفِي

بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى فَقَالَ رَجُلٌ أَنَا وَلَمْ أُرِدْ بِهَا إِلَّا الْخَيْرَ قَالَ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ بَعْضَكُمْ خَالَجَنِيهَا

885-47/1- Bize Said b. Mansur ve Kuteybe b. Said tahdis etti. İkisi Ebû Avâne'den rivâyet etti. Said dedi ki: Bize Ebû Avâne, Katâde'den tahdis etti. O Zurare b. Evfa'dan, o İmran b. Husayn'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize öğlen -yahut ikindi- namazını kıldırdıktan sonra şöyle buyurdu: *"Hanginiz benim arkamda, sebbihisme Rabbike'l-a'lâ diye okudu?"*

Bir adam, ben, ama bunu hayırdan başka bir maksatla yapmadım, dedi. Allah Rasûlü: *"Sizden birinizin bunu benim ağzımdan aldığını bildim"* buyurdu.[153]

٨٨٦-٤٨/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ قَالَ سَمِعْتُ زُرَارَةَ بْنَ أَوْفَى يُحَدِّثُ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى الظُّهْرَ فَجَعَلَ رَجُلٌ يَقْرَأُ خَلْفَهُ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَى فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ أَيُّكُمْ قَرَأَ أَوْ أَيُّكُمُ الْقَارِئُ فَقَالَ رَجُلٌ أَنَا فَقَالَ قَدْ ظَنَنْتُ أَنَّ بَعْضَكُمْ خَالَجَنِيهَا

886-48/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be, Katâde'den şöyle dediğini tahdis etti: Zurare b. Evfa'yı (4/67a) İmran b. Husayn'dan şunu tahdis ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle namazını kıl(dır)dı. Bir adam arkasında sebbihisme Rabbike'l-a'lâ sûresini okumaya başladı. Allah Rasûlü namazını bitirince: *"Hanginiz Kur'ân okudu"* ya da *"okuyan hanginizdi"* buyurdu. Bir adam: Ben deyince, Allah Rasûlü: *"Birinizin bunu ağzımdan aldığını gerçekten anlamıştım"* buyurdu.[154]

٨٨٧-٤٩/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى الظُّهْرَ وَقَالَ قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ بَعْضَكُمْ خَالَجَنِيهَا

153 Ebu Davud, 828, 829; Nesai, 916, 917; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10825

154 885 nolu hadisin kaynakları

887-49/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize İsmail b. Uleyye tahdis etti (H). Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Bize İbn Adiy tahdis etti. İkisi (İsmail ve İbn Adiy) İbn Ebu Arûbe'den, o Katâde'den bu isnâd ile rivâyet ettiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle namazını kıl(dır)dı ve: *"Birinizin onu ağzımdan aldığını bildim"* buyurdu.[155]

Şerh

(885-887 numaralı hadisler)

(885) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize öğle -yahut ikindi- namazını kıldırdı..." Diğer iki rivâyette ise herhangi bir şüphe ifadesi olmaksızın öğle namazını kıldırdığı belirtilmektedir.

"Ağzımdan aldı" anlamı verilen "hâlecenî" benimle o sureyi okumakta çekişti anlamındadır. Bu ise böyle yapan kimseye olumsuz tepki vermek ve açıktan okuyuşunu ya da başkasına sesini işittirecek kadar sesini yükseltmesini reddetmek anlamındadır yoksa kıraatin asıl kendisi ile ilgili değildir.

Hatta bu hadisten onların açıktan okunmayan namazlarda zamm-ı sureyi gizlice okudukları anlaşıldığı gibi, imamın da, cemaatin de öğle namazında zamm-ı sureyi okumasının sabit olduğu anlaşılmaktadır. Bizim mezhebimizde de hüküm budur.

Mezhebimizde şaz ve zayıf bir başka görüş vardır. Bu görüşe göre imama uyan bir kimse açıktan kılınan namazda zamm-ı sure okumadığı gibi, gizli okunarak kılınan namazlarda da zamm-ı sure okumaz ama bu görüş yanlış bir görüştür çünkü açıktan kılınan namazda dinlemesi emredilmiştir. Gizlice okunan namazlarda ise dinleyecek bir şey işitmemektedir (4/109). Dolayısıyla işittiği bir şey olmaksızın susmasının bir anlamı yoktur. Eğer açıktan okunarak kılınan namazda imama uyan kişi onun kıraatini işitemeyecek kadar uzakta bulunuyorsa sahih olan belirttiğimiz sebep dolayısıyla zamm-ı sureyi okuyacağı şeklindedir. Allah en iyi bilendir.

İlk rivâyette "Katâde'den, o Zurâre'den" denilirken, ikinci rivâyette "Katâde dedi ki: Zurâre'yi... dinledim." Bunun ifade ettiği bir anlam vardır. O da şudur: Katâde -Allah'ın rahmeti ona- tedlis yapan bir ravi idi. Birinci rivâyette "an" lafzını kullanmıştır. Tedlis yapan ravinin "an" lafzını kullanarak yaptığı rivâyeti bir başka yoldan an diyerek naklettiği o hadisi dinlemiş olduğu sabit olmadığı sürece delil gösterilemez. Daha önce bu hususa birçok yerde dikkat çekilmiş idi. Allah en iyi bilendir.

155 885 nolu hadisin kaynakları

١٣/١٣- بَاب حُجَّةِ مَنْ قَالَ لَا يُجْهَرُ بِالْبَسْمَلَةِ

13/13- BESMELE'NİN AÇIKTAN OKUNMAYACAĞINI SÖYLEYENLERİN DELİLİ BABI (4/67B)

٨٨٨-١/٥٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ كِلَاهُمَا عَنْ غُنْدَرٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسٍ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ فَلَمْ أَسْمَعْ أَحَدًا مِنْهُمْ يَقْرَأُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

888-50/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis etti... Şu'be dedi ki: Katâde'yi, Enes'ten şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), Ebu Bekir, Ömer ve Osman ile birlikte namaz kıldım. Onlardan birisinin "bismillahirrahmanirrahim"i okuduğunu duymadım.[156]

٨٨٩-٢/٥١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ قَالَ شُعْبَةُ فَقُلْتُ لِقَتَادَةَ أَسَمِعْتَهُ مِنْ أَنَسٍ قَالَ نَعَمْ وَنَحْنُ سَأَلْنَاهُ عَنْهُ

889-51/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti. Bize Ebu Davud tahdis etti. Bize Şu'be bu isnâd ile tahdis etti. Ayrıca şunu ekledi: Şu'be dedi ki: Katâde'ye: Bunu bizzat Enes'ten mi dinledin, dedim. O, evet bu hususu ona biz sormuştuk, dedi.[157]

٨٩٠-٣/٥٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ عَبْدَةَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ كَانَ يَجْهَرُ بِهَؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ يَقُولُ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ تَبَارَكَ اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلَا إِلَهَ غَيْرُكَ وَعَنْ قَتَادَةَ أَنَّهُ كَتَبَ إِلَيْهِ يُخْبِرُهُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ حَدَّثَهُ قَالَ صَلَّيْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ وَأَبِي بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعُثْمَانَ فَكَانُوا يَسْتَفْتِحُونَ بِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا يَذْكُرُونَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ فِي أَوَّلِ قِرَاءَةٍ وَلَا فِي آخِرِهَا

156 Buhari, 473 -bu manada-; Nesai, 906; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1257 ve 1218

157 888 nolu hadisin kaynakları

890-52/3- Bize Muhammed b. Mihran er-Razi de tahdis etti. Bize el-Velid b. Müslim tahdis etti. Bize el-Evzâî, Abde'den tahdis ettiğine göre Ömer b. el-Hattab (4/68a) şu sözleri açıktan okur ve şöyle derdi: Subhanekellahumme ve bi hamdik ve tebareke'smuk ve teâlâ cedduk ve lâ ilâhe gayruk.

Yine (Evzâî) Katâde'den rivâyet ettiğine göre Katâde kendisine mektup yazarak Enes b. Mâlik'ten kendisine tahdis edip şöyle dediğini haber verdi: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in, Ebu Bekir, Ömer ve Osman'ın arkasında namaz kıldım. Onlar Kur'ân okumaya "elhamdu lillahi Rabbi'l-âlemîn" diye başlıyorlar ve ne kıraatin başında, ne de sonunda "bismillahirrahmanirrahim"i zikretmezlerdi.[158]

٨٩١-.../٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ أَخْبَرَنِي إِسْحَقُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَذْكُرُ ذَلِكَ

891-.../4- Bize Muhammed b. Mihran tahdis etti. Bize el-Velid b. Müslim, el-Evzâî'den tahdis etti. Bana İshak b. Abdullah b. Ebi Talha'nın haber verdiğine göre o Enes b. Mâlik'i bunu zikrederken dinlemiştir.[159]

Şerh

(888-891 numaralı hadisler)

Bu babta (888) Enes'in: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)... ile birlikte namaz kıldım..." (4/110) rivâyeti yer almaktadır. Diğer rivâyette (890) Kur'ân okumaya "elhamdulillahi Rabbi'l-âlemin diyerek başlıyorlardı" denilmektedir. Bunun da senedinde Katâde, Enes'ten diye zikredilmiştir. İkinci (889) rivâyet yolunda da "Katâde'ye: Bunu Enes'ten dinledin mi, soruldu. O evet dedi" ifadeleri yer almaktadır. Bu da onun bu hadisi bizzat dinlemiş olduğuna dair açık bir ifadedir. Böylelikle tedlis yapan bir ravi olması sebebiyle bunu mürsel bir rivâyet olarak nakletmiş olabileceği korkusu ortadan kalkmaktadır.

(890) "Kıraate elhamdulillah... diye başlarlardı." Burada "elhamdu"de ki dal harfi hikâye üslubu ile aktarıldığından merfu okunur.

Besmele'yi Fâtiha'dan kabul etmeyenler ile Fâtiha'dan kabul etmekle birlikte açıktan okunmayacağını söyleyenler bu hadisi delil gösterirler. Şâfiî

158 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1311, 10598
159 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 178

-yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin görüşüne ve selef ve haleften çeşitli kimselerin kanaatine göre ise besmele Fâtiha'nın bir âyetidir ve Fâtiha'nın açıktan okunduğu yerde besmele de açıktan okunur. Mezhep âlimlerimiz ile onun Fâtiha'dan bir âyet olduğunu söyleyenlerin dayanağı besmele'nin mushafta mushafın hattı ile yazılmış olduğudur. Bu ise ashab-ı kiram'ın Kur'ân hattıyla Kur'ân'dan başka bir şeyi tespit etmemek üzere ittifak ve icmaı ile olmuştu. Onlardan sonra gelen bütün çağlardaki bütün Müslümanlar da günümüze kadar besmele'nin berae (tevbe) sûresinin ilk âyeti olmadığı üzerinde ve o surenin başında yazılmayacağında icma etmişlerdir. İşte bu da bizim görüşümüzü pekiştirmektedir.

"Bize Muhammed b. Mihran tahdis etti... ona yazdı." Ebu Ali el-Gassânîdedi ki: Bu rivâyet bu şekilde Abde'den rivâyete göre Ömer ... şeklinde gelmiştir ki bu mürsel bir rivâyettir (4/111). Yani Abde b. Ebu Lubabe, Ömer'den bizzat hadis dinlememiştir. Bundan sonra Müslim'in "Katâde'den" ibaresi Evzâî, Katâde'den, o Enes'ten rivâyet etmiştir demektir. İşte bu babtan maksat da budur ve bu muttasıl bir hadistir. Ebu Ali'nin sözleri bunlardır.

Kasıt, "ve Katâde'den de" sözünü "Abde'den" sözüne atfetmiş olduğunu anlatmaktır. Müslim'in böyle yapmasının sebebi ise bu hadisi bu şekilde dinlemiş olup dinlediği gibi rivâyet etmiş olmasıdır. Bununla birlikte onun asıl amacı mürsel olan ilk rivâyet değil de muttasıl olan ikinci rivâyettir.

Müslim'in sahihinde olsun, başka kaynaklarda olsun bunun benzeri rivâyetler pek çoktur, bütün bunlarda karşı çıkılmasını gerektiren bir husus yoktur.

"Subhanekellahumme ve bi hamdik" ile ilgili olarak Hattâbî dedi ki: Bana İbn Hallâd haber verip dedi ki: Zeccac'a "ve bi hamdik" sözündeki vav'a dair soru sordum. O "subhanekellahumme ve bi hamdike sebbahtuk: Allahım, seni her türlü eksiklikten tenzih ettiğim gibi, sana hamd ederek de seni her türlü eksiklikten tenzih ederim" anlamındadır, demiştir. Ayrıca burada "ced" azamet demektir, demiştir. Allah en iyi bilendir.

١٤/١٤- بَاب حُجَّةِ مَنْ قَالَ الْبَسْمَلَةُ آيَةٌ مِنْ أَوَّلِ كُلِّ سُورَةٍ سِوَى بَرَاءَةٌ

14/14- BESMELE BERAE (TEVBE) DIŞINDA HER SURENİN BAŞINDAKİ İLK AYETTİR DİYENLERİN DELİLİ BABI

٨٩٢-١/٥٣- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ أَخْبَرَنَا الْمُخْتَارُ بْنُ فُلْفُلٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الْمُخْتَارِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ بَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ بَيْنَ أَظْهُرِنَا إِذْ أَغْفَى إِغْفَاءَةً ثُمَّ رَفَعَ رَأْسَهُ مُتَبَسِّمًا فَقُلْنَا مَا أَضْحَكَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ أُنْزِلَتْ عَلَيَّ آنِفًا سُورَةٌ فَقَرَأَ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ثُمَّ قَالَ أَتَدْرُونَ مَا الْكَوْثَرُ فَقُلْنَا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ قَالَ فَإِنَّهُ نَهْرٌ وَعَدَنِيهِ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ عَلَيْهِ خَيْرٌ كَثِيرٌ هُوَ حَوْضٌ تَرِدُ عَلَيْهِ أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ آنِيَتُهُ عَدَدُ النُّجُومِ فَيُخْتَلَجُ الْعَبْدُ مِنْهُمْ فَأَقُولُ رَبِّ إِنَّهُ مِنْ أُمَّتِي فَيَقُولُ مَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَتْ بَعْدَكَ زَادَ ابْنُ حُجْرٍ فِي حَدِيثِهِ بَيْنَ أَظْهُرِنَا فِي الْمَسْجِدِ وَقَالَ مَا أَحْدَثَ بَعْدَكَ

892-53/1- Bize Ali b. Hucr es-Sa'dî tahdis etti. Bize Ali (4/68b) b. Mushir tahdis etti. Bize el-Muhtar b. Fulful, Enes b. Mâlik'ten haber verdi (H). Bize -lafız kendisinin olmak üzere- Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Ali b. Mushir el-Muhtar'dan tahdis etti. O Enes'ten şöyle dediğini nakletti: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda iken kısa bir süre uyudu. Sonra gülümseyerek başını kaldırdı. Biz: Ey Allah'ın Rasûlü neden güldün, dedik.

O: *"Az önce üzerime bir sure indirildi"* buyurdu ve: *"Bismillahhirrahmanirrahim, muhakkak biz sana Kevser'i verdik. O halde Rabbin için namaz kıl, kurban kes. Sana düşmanlık eden ebter olanın kendisidir"* sûresini okudu.

Sonra: *"Kevser nedir"* diye sordu. Biz Allah ve Rasûlü en iyi bilir, dedik. O: *"Kevser aziz ve celil Rabbimin bana vaat ettiği bir ırmaktır. Onun üzerinde pek çok hayır vardır. O, kıyamet gününde ümmetimin su içmek üzere geleceği bir havuzdur. Onun kapları semadaki yıldızların sayısı kadardır.* (4/69a)

Aralarından belli bir kul çıkarılıp, alınacak. Ben: Rabbim o benim ümmetimdendir diyeceğim. Ümmetinin senden sonra olmadık neler çıkardıklarını bilmezsin buyuracak."

İbn Hucr hadisi rivâyetinde: Mescitte aramızda (uyurken) demiş ve ayrıca *"o kulun senden sonra olmadık neler çıkardığını..."* dedi.[160]

٨٩٣-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ أَخْبَرَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ مُخْتَارِ بْنِ فُلْفُلٍ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ أَغْفَى رَسُولُ اللهِ ﷺ إِغْفَاءَةً بِنَحْوِ حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ نَهْرٌ وَعَدَنِيهِ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ فِي الْجَنَّةِ عَلَيْهِ حَوْضٌ وَلَمْ يَذْكُرْ آنِيَتُهُ عَدَدُ النُّجُومِ

893-.../2- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Ala tahdis etti. Bize İbn Fudayl, Muhtar b. Fulful'den şöyle dediğini haber verdi: Mâlik b. Enes'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kısa bir süre uyuyup kestirdi sonra hadisi İbn Mushir'in hadisine yakın olarak rivâyet etti. Ancak o:" O cennette aziz ve celil Rabbimin bana vaat ettiği bir ırmaktır, onun üzerinde bir havuz vardır" demiş ve "kapları yıldızların sayısı kadardır" ibaresini de zikretmemiştir.[161]

Şerh

(892-893 numaralı hadisler)

Bu babta (892) Enes (radıyallâhu anh)'ın şöyle dediği rivâyet edilmektedir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) aramızda iken... sûresini okudu... bilmezsin" (4/112) Diğer (İbn Hucr'un naklettiği) rivâyette: "o kulun neler ortaya koyduğunu bilmezsin" dediği ve "mescitte bizim aramızda iken" ibaresi yer almaktadır.

"Şâni'" buğz eden kişi *"ebter"* ise soyu kesik demektir. Her türlü hayırdan kesilmiş (mahrum) anlamında olduğu da söylenmiştir. İlim adamlarının dediklerine göre bu sure (Kevser) Âs b. Vail hakkında inmiştir. Burada "Kevser"den maksat Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in tefsir ettiği gibi cennetteki bir ırmaktır. Başka yerde kullanılacak olursa çokça hayır anlamındadır.

160 Müslim, 5952; Ebu Davud, 784 -muhtasar olarak-, 4747 -muhtasar olarak-; Nesai, 903; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1575

161 892 numaralı hadisin kaynakları

Hadisten Anlaşılan Çeşitli Hükümler Vardır:

1- Surelerin baş taraflarındaki besmele Kur'ân-ı Kerim'dendir. Müslim'in bu hadisi buraya almaktan maksadı da budur.

2- Mescitte uyumak caizdir.

3- Bir kimsenin arkadaşları arasında uyuması caizdir. (4/113)

4- Uyan şahıs uyduğu kimsenin gülümsediğini ya da yeni bir olayın ,neydana gelmesini gerektiren herhangi bir başka halini görecek olursa ona bunun sebebini sorması müstehaptır.

5- Havz sabittir, ona iman etmek de vaciptir. İleride Müslim'in kitabının sonlarında ilgili hadisleri zikrettiği yerde yüce Allah'ın izniyle genişçe açıklaması gelecektir.

"Senden sonra olmadık neler çıkardıklarını bilemezsin" ibaresine dair açıklama da önceTaharet bölümünün baştaraflarında geçti. Allah en iyi bilendir.

١٥/١٥- بَاب وَضْعِ يَدِهِ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى بَعْدَ تَكْبِيرَةِ الْإِحْرَامِ تَحْتَ صَدْرِهِ فَوْقَ سُرَّتِهِ وَوَضْعُهُمَا فِي السُّجُودِ عَلَى الْأَرْضِ حَذْوَ مَنْكِبَيْهِ

15/15- İFTİTAH TEKBİRİNDEN SONRA SAĞ ELİNİ SOL ELİNİN ÜZERİNDE GÖĞSÜNÜN ALTINDA, GÖBEĞİNİN ÜSTÜNDE KOYMASI VE SECDE HALİNDE İSE ELLERİNİ OMUZLARININ HİZASINDA YERE KOYMASI BABI

٨٩٤-١/٥٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جُحَادَةَ حَدَّثَنِي عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ وَائِلٍ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَائِلٍ وَمَوْلًى لَهُمْ أَنَّهُمَا حَدَّثَاهُ عَنْ أَبِيهِ وَائِلِ بْنِ حُجْرٍ أَنَّهُ رَأَى النَّبِيَّ ﷺ رَفَعَ يَدَيْهِ حِينَ دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ كَبَّرَ وَصَفَ هَمَّامٌ حِيَالَ أُذُنَيْهِ ثُمَّ الْتَحَفَ بِثَوْبِهِ ثُمَّ وَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى الْيُسْرَى فَلَمَّا أَرَادَ أَنْ يَرْكَعَ أَخْرَجَ يَدَيْهِ مِنْ الثَّوْبِ ثُمَّ رَفَعَهُمَا ثُمَّ كَبَّرَ فَرَكَعَ فَلَمَّا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ رَفَعَ يَدَيْهِ فَلَمَّا سَجَدَ سَجَدَ بَيْنَ كَفَّيْهِ

894-54/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti. Bize Affan tahdis etti. Bize Hemmam tahdis etti. Bize Muhammed b. Cuhade tahdis etti. Bana Abdulcebbar b. Vail, Alkame b. Vail ile bir azatlılarından kendisine babası Vail b.

Hucr'dan tahdis ettiklerine (4/69a) göre Vail, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i namaza başladığı sırada ellerini kaldırıp tekbir getirdiğini görmüştür. -Hemmam (ellerini) kulaklarının hizasına kadar kaldırarak bunu gösterdi- sonra elbisesine sarındı sonra sağ elini sol elinin üzerine koydu. Rükûa varmak isteyince ellerini elbiseden çıkardı ve onları yukarı kaldırdıktan sonra tekbir alıp rükûa vardı. "Semiallahu li men hamideh" deyince ellerini kaldırdı. Secdeye vardığı zaman da elleri arasına (başını koyarak) secde etti.[162]

Şerh

"Vail b. Hucr (radıyallâhu anh)... secde etti." "Kulaklarının hizasına" sözü ile ilgili olarak ellerin nasıl kaldırılacağına dair açıklama daha önceden geçti.

Hadisten Çıkartılan Hükümlerin Bir Kısmı

1- Namazda az miktardaki amel namazı bozmaz çünkü "tekbir aldı sonra elbisesine büründü" denilmektedir.

2- Namaza başlarken, rükûa giderken, rükûdan kalkarken elleri kaldırmak müstehaptır.

3- Elleri kaldırırken üzerlerini açmak, secde ederken ellerini omuzlarının hizasına koymak müstehaptır.

4- İftitah tekbirini aldıktan sonra sağ eli, sol elinin üzerine bağlayıp, onları göbeğinin yukarısına koyması da müstehaptır. Bizim mezhebimizin meşhur görüşü budur, cumhur da böyle demiştir.

Ebu Hanife, Süfyan es-Sevrî, İshak b. Râhûye ve mezhep âlimlerimizden Ebu İshak el-Mervezi ellerini göbeğinin altına bağlar demişlerdir.

Ali b. Ebi Talib (radıyallâhu anh)'dan da her iki mezhep gibi iki rivâyet gelmiştir. Ahmed'den de yine her iki görüşe uygun iki rivâyet gelmiştir. Ondan üçüncü bir rivâyet olarak herhangi bir tercih sözkonusu olmaksızın ikisinden birisini yapmakta muhayyer olduğu rivâyeti de gelmiştir. Evzâî ve İbnu'l-Münzir de böyle demiştir. İmam Mâlik (Allah'ın rahmeti ona)'den iki rivâyet gelmiştir. Birisine göre ellerini göğsünün altına koyar, ikincisine göre ise ellerini birini diğerinin üzerine koyup bağlamaksızın salıverir (4/114). Mâliki mezhebine mensup ilim adamlarının çoğunluğunun rivâyeti budur, onlar arasında daha meşhur olan da budur. Bu aynı zamanda Leys b. Sa'd'ın da görüşüdür. Mâlik'ten gelen bir başka rivâyete göre ise nâfilede elleri bağlamak müstehap, farzda salmak müstehaptır. Basralı Mâliki mezhebine göre âlimlerin tercih ettikleri görüş budur.

162 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l- Eşraf, 11774, 11790

Sağ elin sol el üzerine bağlanmasının müstehap oluşu hususunda cumhurun delili Vail b. Hucr'un burada zikredilen hadisidir. Bir diğer delili de Ebu Hazim'in, Sehl b. Sa'd (radıyallâhu anh)'dan şöyle dediğine dair naklettiği rivâyettir: "İnsanlara namazda kişinin sağ elini sol bileğinin üzerine bağlaması emrolunurdu. Ebu Hazim dedi ki: Benim bildiğim onun bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e nispet ettiğinden ibarettir."[163]

5- Ellerin göbeğin üstüne konulacağı Vail b. Hucr'un rivâyet ettiği şu hadistir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kıldım. Sağ elini sol elinin üzerine getirip, göğsü üzerinde bağladı." Bunu da İbn Huzeyme sahihinde rivâyet etmiştir.

Ali (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadis de şöyledir: Elleri ellerin üzerinde göbeğin altında bağlayıp koymak sünnettir ama bu hadis ittifakla zayıf görülmüş, zayıf bir hadistir. Bunu Darakutni ve Beyhaki, Ebu Şeybe Abdurrahman b. İshak el-Vasıti'nin bir rivâyeti olarak zikretmişlerdir. O da ittifakla zayıf bir ravidir.

6- İlim adamları der ki: Ellerin birini diğerinin üzerine koymaktaki hikmet huşuu daha ileri derecede sağlaması ve elleri lüzumsuz hareketlerden alıkoymasıdır. Allah en iyi bilendir.

١٦/١٦- بَاب التَّشَهُّدِ فِي الصَّلَاةِ

16/16- NAMAZDA TEŞEHHÜD BABI

٨٩٥-١/٥٥- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كُنَّا نَقُولُ فِي الصَّلَاةِ خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ السَّلَامُ عَلَى اللَّهِ السَّلَامُ عَلَى فُلَانٍ فَقَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ إِنَّ اللَّهَ هُوَ السَّلَامُ فَإِذَا قَعَدَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَلْيَقُلْ التَّحِيَّاتُ لِلَّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ

163 Bunu Buhari rivâyet etmiştir. Bu daha önce kitabın mukaddimesinde açıklandığı gibi merfu ve sahih bir hadistir. Hulb et-Tai (radıyallâhu anh) dedi ki: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize imamlık yapar ve sol (bileğin)i sağı ile yakalardı." Bunu Tirmizi rivâyet etmiş olup, hasen bir hadistir demiştir. Bu mesele ile ilgili çok sayıda hadis bulunmaktadır.

اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ فَإِذَا قَالَهَا أَصَابَتْ كُلَّ عَبْدٍ لِلَّهِ صَالِحٍ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الْمَسْأَلَةِ مَا شَاءَ

895-55/1- Bize Zuheyr b. Harb, Osman b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim tahdis etti. -İshak, bize Cerir, Mansur'dan haber verdi derken, diğer ikisi tahdis etti dedi.- Mansur, Ebu Vail'den, o Abdullah'tan şöyle dediğini nakletti: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasında namaz kılarken (4/70a) es-selamu alallah (Allah'a selam), es-selamu ala fulan (filana selam), derdik.

Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize şöyle dedi: *"Şüphesiz Allah es-selam'dır. Bu sebeple sizden biriniz namazda oturduğu vakit: Ettahiyyatu lillahi vessalavâtu vettayyibât es-selâmu aleyke ve rahmetullahi ve berekâtuh es-selâmu aleynâ ve alâ ibadillahissâlihîn: Bütün selamlar, hoş ve güzel dualar, dilekler Allah'a mahsustur. Selam sana ey Nebi, Allah'ın rahmet ve bereketleri de, selam bizlere ve Allah'ın salih kullarına" desin. O bu sözleri söyleyecek olursa gökte ve yerde Allah'ın salih bütün kullarına isabet eder. (Sonra) eşhedu en lâ ilâhe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhû ve rasuluh" desin sonra da neyi dilemek isterse dilesin."*[164]

٥٩٦-٥٦/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ ثُمَّ يَتَخَيَّرُ مِنَ الْمَسْأَلَةِ مَا شَاءَ

896-56/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be, Mansur'dan bu isnâd ile aynısını tahdis etti ama *"sonra neyi dilerse istesin"* (4/70b) sözlerini zikretmedi.[165]

٨٩٧-٥٧/٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ الْجُعْفِيُّ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ مَنْصُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَ حَدِيثِهِمَا وَذَكَرَ فِي الْحَدِيثِ ثُمَّ لْيَتَخَيَّرْ بَعْدُ مِنَ الْمَسْأَلَةِ مَا شَاءَ أَوْ مَا أَحَبَّ

164 Buhari, 6328; Nesai, 1168, 1169, 1276 -uzunca-; İbn Mace, 899; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9242, 9296

165 895 nolu hadisin kaynakları

897-57/3- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti. Bize Huseyn el-Cu'fî, Zaide'den tahdis etti. O Mansur'dan bu isnâd ile önceki iki ravinin hadisini aynen zikretti ve ayrıca hadiste: "Bundan sonra da neyi dilerse -yahut neyi arzu ederse- onu istesin" sözlerini zikretti.[166]

٨٩٨-٥٨/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ شَقِيقٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ كُنَّا إِذَا جَلَسْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي الصَّلَاةِ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَنْصُورٍ وَقَالَ ثُمَّ يَتَخَيَّرُ بَعْدُ مِنْ الدُّعَاءِ

898-58/4- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Abdullah b. Mesud dedi ki: Namazda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte oturduğumuzda... deyip, hadisi Mansur'un rivâyet ettiği gibi nakletti ve "sonra arkasından istediği duayı yapar" dedi.[167]

٨٩٩-٥٩/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سَيْفُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ سَخْبَرَةَ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ يَقُولُ عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ التَّشَهُّدَ كَفِّي بَيْنَ كَفَّيْهِ كَمَا يُعَلِّمُنِي السُّورَةَ مِنْ الْقُرْآنِ وَاقْتَصَّ التَّشَهُّدَ بِمِثْلِ مَا اقْتَصُّوا

899-59/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Abdullah b. Sahbere dedi ki: İbn Mesud'u şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana ellerim ellerinde Kur'ân-ı Kerim'den bir sureyi bana öğretircesine teşehhüdü öğretti deyip, teşehhüdü de onların anlattıkları gibi anlattı. (4/71a)[168]

٩٠٠-٦٠/٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ وَعَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَلِّمُنَا التَّشَهُّدَ كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنْ الْقُرْآنِ فَكَانَ يَقُولُ التَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ

166 895 nolu hadisin kaynakları

167 Buhari, -uzunca-: 831, 853, 6230, 6328, 7381; Ebu Davud, 968 -uzunca-; Nesai, 1164, 1168, 1169, 1276 -uzunca-, 1278, 1297 -uzunca-; İbn Mace, 899 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9242, 9245, 9293, 9296, 9314

168 Buhari, 6265 -uzunca-; Nesai, 1170; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9338

وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ رُمْحٍ كَمَا يُعَلِّمُنَا الْقُرْآنَ

900-60/6- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Leys tahdis etti. (H) Bize Muhammed b. Rumh b. el-Muhacir de tahdis etti. Bize Leys, Ebu'z-Zubeyr'den haber verdi. O Said b. Cubeyr'den, o Tavus'tan, o İbn Abbas'tan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize Kur'ân-ı Kerim'den bir sureyi öğretir gibi teşehhüdü öğretir ve: "Ettahiyyâtu el-mubarekâtu es-salavâtu et-tayyibâtu lillah es-selâmu aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuh es-selâmu aleynâ ve alâ ibâdillahissâlihîn eşhedu en lâ ilâhe illallah ve eşhedu enne Muhammeden Rasûlullah: Bütün selamlar, mübarek kılınmış bereketler, her türlü salavât ve hoş ve güzel şeyler yalnız Allah'ındır. Selam sana ey nebi, Allah'ın rahmet ve bereketleri de, selam hem bizlere, hem Allah'ın salih kullarına. Allah'tan başka ilah olmadığına da şehadet ederim. Muhammed'in Allah'ın Rasûlü olduğuna da şehadet ederim, derdi. (4/71b)

İbn Rumh'un rivâyetinde: "Bize Kur'ân'ı öğretir gibi" şeklindedir.[169]

٩٠١-٦١/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُعَلِّمُنَا التَّشَهُّدَ كَمَا يُعَلِّمُنَا السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ

901-61/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... İbn Abbas dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize Kur'ân'dan bir sureyi öğretir gibi teşehhüdü öğretirdi.[170]

Şerh

(894-901 numaralı hadisler)

Bu babta İbn Mesud'un, İbn Abbas'ın teşehhütleri ile Ebu Musa el-Eş'arî (radıyallâhu anh)'ın teşehhüt ibareleri yer almaktadır. İlim adamları hepsinin caiz olduğu üzerinde ittifak etmekle birlikte hangilerinin daha faziletli olduğu hususunda ihtilâf etmişlerdir.

169 Ebu Davud, 974; Tirmizi, 290; Nesai, 1173; İbn Mace, 900; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5750 ve 5607

170 900 nolu hadisin kaynakları

Şâfiî -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve Mâliki mezhebine mensup bazı ilim adamlarının kabul ettiklerine göre İbn Abbas'ın teşehhüdü "el-mubarekât" lafzının fazlalığı dolayısıyla daha faziletlidir. Ayrıca bu yüce Allah'ın: *"Allah tarafından mübarek ve pek güzel bir selam olmak üzere"* (Nur, 61) buyruğuna da uygundur. Diğer taraftan o bu teşehhüdü -Kur'ân-ı Kerim'den bize bir sureyi öğretir gibi teşehhüdü öğretirdi- sözleriyle pekiştirmektedir, demişlerdir.

Ebu Hanife ve Ahmed -Allah ikisinden de razı olsun- ile fukahânın ve hadis ehlinin cumhuru ise (4/115) İbn Mesud'un teşehhüdünün daha faziletli olduğunu söylemişlerdir. Çünkü bütün bu hadisler sahih olmakla birlikte onun rivâyet ettiği teşehhüd daha sahihtir. Mâlik -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh)'ın ona mevkuf olarak rivâyet edilen teşehhüd şekli daha faziletlidir. Çünkü o bu teşehhüd şeklini insanlara minber üzerinde iken öğretmiş olmakla birlikte kimse bu hususta ona karşı çıkmamıştır. Bu da onun daha faziletli olduğunun delilidir. Bu tahiyyat: "Ettahiyyatu lillahi ez-zâkiyâtu lillahi et-tayyibâtu es-salavâtu lillahi selâmun aleyke eyyuhennebiyyu...: Tahiyyat (bütün selam ve övgüler) Allah'ındır, bütün temiz ve hoş dilekler de Allah'ındır. Her türlü salâvat da Allah'ındır. Selam sana ey nebi..." şeklindedir.

Teşehhüd vacip mi yoksa sünnet mi,ihtilâf edilmiştir. Şâfiî -yüce Allah'ın rahmeti ona- ile bir kesimin kanaatine göre birinci teşehhüd sünnet, diğeri vaciptir. Muhaddislerin cumhuru her ikisi de vaciptir derken, Ahmed (radıyallâhu anh): Birincisi vacip, ikincisi farzdır. Ebu Hanife ve Mâlik ile fukahânın cumhuru ise her ikisi de sünnettir demişlerdir. Yine Mâlik -Allah'ın rahmeti ona- son teşehhüdün vacip olduğuna dair bir rivâyet de gelmiştir. Teşehhüdün vacip olmadığını söyleyenler de namazın sonunda teşehhüd miktarı oturmanın vacip olduğunu söyleyerek bu kadarıyla onlara muvafakat etmişlerdir.

Hadislerdeki Lafızlar

Teşehhüde bu ismin veriliş sebebi vahdâniyet ve risalete dair şehadetin söylenmesidir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah es-Selam'dır"* buyruğu şu demektir: es-Selam yüce Allah'ın isimlerinden birisidir. Her türlü eksiklikten, sonradan var olmanın belirtilerinden eş ve ortaktan uzak ve esenlikte olan demektir. Dostlarını selamete erdiren yahut onlara selam veren, selamete kavuşturan diye açıklandığı gibi başka açıklamalar da yapılmıştır.

"Tahiyyât" mülk demek olan tahiyye'nin çoğuludur. Bunun kalıcılık, azamet ve hayat anlamında olduğu da söylenmiştir. Çoğul olarak "tahiyyât"

denilmesinin sebebi ise Arap hükümdarlarının her birine kendi uyruklarının özel bir tahiyye ile selam vermesidir. Bir görüşe göre işte onların bütün tahiyyeleri (selam ve esenlik dilekleri) yüce Allah içindir, gerçek anlamda bunları hak eden odur, diye açıklanmıştır.

Mubarekât ile Ömer (radıyallâhu anh)'ın hadisinde yer alan *"zâkiyât"* aynı anlamdadır. *"el-Mubarekât"*ın türediği lafız olan "bereket" hayır çokluğu demektir. Artış anlamında olduğu da söylenmiştir. *"zâkiyât"*ın kökü olan "zekât"ın aslı da artış demektir.

"Salâvat" bilinen salâvattır. Dua ve yakarışlar ve rahmet anlamında olduğu da söylenmiştir. Yani kullarına rahmeti lutfeden Allah'tır.

"Tayyibât" ise hoş ve güzel sözler demektir. İbn Abbas'ın rivâyet ettiği (900) hadiste: "Ettahiyyatu el-mubarekâtu es-salavâtu et-tayyibâtu" ifadesi ise Abdullah b. Mesud'un ve diğerlerinin hadisi rivâyetlerinde olduğu gibi aralarında vav takdiri ile (ve'l-mubarekâtu ve's-salavâtu ve't-tayyibâtu) şeklindedir ama ihtisar amacıyla vav hazfedilmiştir. Bu da dilde caiz ve bilinen bir husustur.

Hadis, tahiyyat ve arkasından sözkonusu edilenler yüce Allah'ın hakkıdır. Gerçek anlamlarıyla ondan başkası hakkında düşünülemezler, demektir.

"es-Selâmu aleyke eyyuhennebiyyu..." (4/116) ile namazın sonunda "es-selamu aleyküm" demenin anlamı hakkında şu açıklama yapılmıştır: Allah'a sığınılır ve onun himayesi altında korunulur çünkü es-Selâm şanı yüce Allah'ın bir adı olup, Allah sizin koruyucunuz ve sizin kefilinizdir takdirindedir. Allah seninle beraber olsun demek gibidir. Yani koruması, yardımı ve lütfu seninle olsun demektir. Bunun selamet ve kurtuluş sizin olsun anlamında olduğu da söylenmiştir. Himaye altına alınmak gibi bir mastar olur. Yüce Allah'ın: *"Yemin ashabından selam sana"* (Vâkıa, 91) buyruğuna benzer.

Diğer taraftan "es-selamu aleyke eyyuhennebiyu es-selâmu aleynâ ve alâ ibadillahissâlihîn" ibaresinde "es-selâm" lafzı başındaki elif ve lam'ın hazfedilerek "selamun aleyke eyyuhennebiyyu ve selamun aleynâ" denilmesi de mümkündür.

Her iki şeklinde burada caiz olduğunda görüş ayrılığı yoktur ama elif lam'lı söyleyiş daha faziletlidir. Buhari ve Müslim'in sahihlerindeki rivâyetlerinde de böyledir.

Namazın sonundaki "es-selamu aleyküm" ise namazdan çıkış (tahlil) selamıdır. Mezhep âlimlerimiz hakkında farklı görüşlere sahiptir. Kimileri burada da her iki şekli de caiz kabul etmiş ve elif ve lam'lı söyleyiş daha faziletlidir derken, kimisi elif ve lam'lı söyleyişi vacip görmüştür. Çünkü bu ancak elif ve lam ile birlikte nakledilmiştir. Ayrıca daha önce teşehhütte de selamdan söz edildiğinden sözünde zikretmiş olduğu tanımlı olan bir selama dönmesi için yeniden elif ve lamlı olarak onu tekrarlaması gerekir. Tıpkı bir adam bana geldi, ben de adama ikram ettim derken adam anlamındaki birinci lafzın elif lamsız, ikincisinin elif lamlı gelmesi gibi.

"Ve Allah'ın salih kullarına" Zeccac, Metâli' sahibi ve başkaları da der ki: Salih kul, yüce Allah'ın ve kullarının haklarını gereği gibi yerine getiren kimse demektir.

(895) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Bu sözleri söyledi mi gökte ve yerde bulunan Allah'ın bütün salih kullarına isabet eder"* buyruğunda cins ismin başına gelen elif ile lam'ın cinsin tamamını ve genelini kapsadığının delilidir.

"Muhammed'in Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna da şehadet ederim." Dilbilginleri der ki: Bir kişinin övülmeye değer özellikleri eğer çoksa ona Muhammed ve Mahmûd denilir. İbn Fâris dedi ki: İşte bizim nebimize de bu şekilde Muhammed adı verilmiştir. Yani şanı yüce Allah onun övülmeye değer özelliklerinin çokluğunu bildiğinden ötürü onun ailesine ona bu ismi vermelerini ilham etmiştir.

"Sonra dilediği gibi dua eder." Bu buyruktan namazın sonunda selam vermeden önce dua etmenin müstehap olduğu hükmü anlaşıldığı gibi, günah olmadığı sürece ahiret ve dünya ile ilgili dilediği her hususta dua etmesinin caiz olduğu da anlaşılmaktadır. Hem bizim mezhebimiz, hem cumhurun mezhebi de bu şekildedir.

Ebu Hanife -yüce Allah'ın rahmeti ona- ise ancak Kur'ân ve sünnette vârid olmuş duaları yapmak caizdir, demiştir. Ayrıca ilim adamlarının çoğunluğu bunu son teşehhütte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e salâvat getirmenin vacip olmadığına (4/117) delil göstermişlerdir. Şâfiî, Ahmed, İshak ve İmam Mâlik mezhebine mensup bazı ilim adamları -yüce Allah'ın rahmeti onlara- son teşehhütte bunun vacip olduğu kanaatindedirler. Buna göre bunu terk eden kişinin namazı batıl olur. Bu hadisin Müslim'den başka kaynaklardaki bir rivâyetinde *"bunu yaptığın zaman namazın tamam olur"* fazlalığı da yer almaktadır ama bu fazlalığın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyeti sahih değildir (4/118).

٩٠٢-٦٢/٨- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْمَلِكِ الْأُمَوِيُّ وَاللَّفْظُ لِأَبِي كَامِلٍ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ يُونُسَ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ حِطَّانَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الرَّقَاشِيِّ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ صَلَاةً فَلَمَّا كَانَ عِنْدَ الْقَعْدَةِ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ أُقِرَّتِ الصَّلَاةُ بِالْبِرِّ وَالزَّكَاةِ قَالَ فَلَمَّا قَضَى أَبُو مُوسَى الصَّلَاةَ وَسَلَّمَ انْصَرَفَ فَقَالَ أَيُّكُمُ الْقَائِلُ كَلِمَةَ كَذَا وَكَذَا قَالَ فَأَرَمَّ الْقَوْمُ ثُمَّ قَالَ أَيُّكُمُ الْقَائِلُ كَلِمَةَ كَذَا وَكَذَا فَأَرَمَّ الْقَوْمُ فَقَالَ لَعَلَّكَ يَا حِطَّانُ قُلْتَهَا قَالَ مَا قُلْتُهَا وَلَقَدْ رَهِبْتُ أَنْ تَبْكَعَنِي بِهَا فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ أَنَا قُلْتُهَا وَلَمْ أُرِدْ بِهَا إِلَّا الْخَيْرَ فَقَالَ أَبُو مُوسَى أَمَا تَعْلَمُونَ كَيْفَ تَقُولُونَ فِي صَلَاتِكُمْ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَطَبَنَا فَبَيَّنَ لَنَا سُنَّتَنَا وَعَلَّمَنَا صَلَاتَنَا فَقَالَ إِذَا صَلَّيْتُمْ فَأَقِيمُوا صُفُوفَكُمْ ثُمَّ لْيَؤُمَّكُمْ أَحَدُكُمْ فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذْ قَالَ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ فَقُولُوا آمِينَ يُجِبْكُمُ اللهُ فَإِذَا كَبَّرَ وَرَكَعَ فَكَبِّرُوا وَارْكَعُوا فَإِنَّ الْإِمَامَ يَرْكَعُ قَبْلَكُمْ وَيَرْفَعُ قَبْلَكُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَتِلْكَ بِتِلْكَ وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ يَسْمَعُ اللهُ لَكُمْ فَإِنَّ اللهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى قَالَ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ ﷺ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ وَإِذَا كَبَّرَ وَسَجَدَ فَكَبِّرُوا وَاسْجُدُوا فَإِنَّ الْإِمَامَ يَسْجُدُ قَبْلَكُمْ وَيَرْفَعُ قَبْلَكُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَتِلْكَ بِتِلْكَ وَإِذَا كَانَ عِنْدَ الْقَعْدَةِ فَلْيَكُنْ مِنْ أَوَّلِ قَوْلِ أَحَدِكُمْ التَّحِيَّاتُ الطَّيِّبَاتُ الصَّلَوَاتُ لِلَّهِ السَّلَامُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

902-62/8- Bize Said b. Mansur, Kuteybe b. Said, Ebu Kâmil el-Cahderî ve Muhammed b. Abdulmelik el-Umevî -lafız Ebu Kâmil'indir- tahdis edip dediler ki... Hittan b. Abdullah er-Rekaşî dedi ki: Ebu Musa el-Eş'arî ile birlikte bir namaz kıldım. Namazda oturduğu sırada cemaatten bir adam (4/72a) *namaz iyilik ve zekât ile birlikte (mi) zikredildi,* dedi.

Ebu Musa da namazı bitirip, selam verip ayrılınca şu şu sözü söyleyeniniz hangisi idi, dedi. Herkes sustu, sonra şu şu sözü söyleyeniniz hangisi idi, dedi. Yine kimse ses çıkarmadı. Ebu Musa: Ey Hittan, o sözü galiba sen söy-

ledin ,dedi. Hittan: Hayır, o sözü ben söylemedim. Hatta ben ondan dolayı beni azarlayacağından korktum, dedi. Bu sefer cemaatten bir adam: Onu ben söyledim ama onu söylemekle hayırdan başka bir maksat gütmedim, dedi.

Ebu Musa şöyle dedi: Siz namazınızda ne söyleyeceğinizi bilmiyor musunuz? Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize bir hutbe verdi ve bize sünnetimizi açıklayıp, namazımızı öğretti ve şöyle buyurdu: *"Namaz kıldığınız vakit saflarınızı dosdoğru tutunuz, sonra biriniz size imam olsun. O tekbir alınca siz de tekbir alın. Gayri'l-mağdubi aleyhim* (4/72b) *veleddâllîn deyince âmin deyin, Allah da sizin duanızı kabul buyuracaktır. İmam tekbir alıp, rükûa varınca siz de tekbir alıp rükûa varın. Şüphesiz imam sizden önce rükûa varır ve sizden önce rükûdan başını kaldırır."*

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle devam etti: *"İşte o bunun karşılığıdır. İmam semiallahu li men hamideh deyince, siz Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd, deyiniz. Allah sizin duanızı işitir. Şüphesiz mübarek ve yüce Allah, Nebisinin* (sallallâhu aleyhi ve sellem) *dili üzere semiallahu li men hamideh: Allah kendisine hamd edenin duasını işitir, demiştir. İmam tekbir alıp secdeye varınca siz de tekbir alıp, secdeye varın. Şüphesiz imam sizden önce secdeye varır ve sizden önce başını kaldırır."*

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İşte o bunun karşılığıdır." İmam oturunca her birinizin söyleyeceği ilk sözler arasında şunlar olsun: "Ettahiyyâtu ettayyibâtu essalavâtu lillahi esselâmu aleyke* (4/73a) *eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekâtuh esselâmu aleynâ ve alâ ibadillahissâlihîn eşhedu en lâ ilâhe illallah ve eşhedu enne Muhammeden abduhû ve Rasûluh, olsun."*[171]

٩٠٣-٩/٦٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُلَيْمَانَ التَّيْمِيِّ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ قَتَادَةَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ وَفِي حَدِيثِ جَرِيرٍ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنْ قَتَادَةَ مِنَ الزِّيَادَةِ وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَحَدٍ مِنْهُمْ فَإِنَّ اللَّهَ قَالَ عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ ﷺ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ إِلَّا فِي رِوَايَةِ أَبِي كَامِلٍ وَحْدَهُ عَنْ أَبِي عَوَانَةَ

171 Ebu Davud, 972, 973 -uzunca-; Nesai, 1063 -uzunca-, 1172 -muhtasar olarak-, 1279, 829; İbn Mace, 901 -muhtasar olarak-, 847; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8987

903-63/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Ebu Üsâme tahdis etti. Bize Said b. Ebû Arûbe tahdis etti (H). Bize Ebu Gassân el-Mesmaî de tahdis etti. Bize Muâz b. Hişam tahdis etti. Bize babam tahdis etti (H). Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize Cerir, Süleyman et-Teymî'den haber verdi. Hepsi Katâde'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti.

Cerir'in Süleyman'dan, onun Katâde'den diye rivâyet ettiği hadiste *"o (imam) Kur'ân okuyunca siz dinleyin"* fazlalığı bulunmakla birlikte, Ebu Kâmil'in, Ebû Avâne'den diye zikrettiği rivâyeti dışında onların herhangi birisinin rivâyetinde *"şüphesiz Allah nebisinin dili üzere semiallahu* (4/73b) *li men hamideh"* buyurdu ibaresi yoktur.[172]

٩٠٤-.../...- قَالَ أَبُو إِسْحَقَ قَالَ أَبُو بَكْرِ ابْنُ أُخْتِ أَبِي النَّضْرِ فِي هَذَا الْحَدِيثِ فَقَالَ مُسْلِمٌ تُرِيدُ أَحْفَظَ مِنْ سُلَيْمَانَ فَقَالَ لَهُ أَبُو بَكْرٍ فَحَدِيثُ أَبِي هُرَيْرَةَ فَقَالَ هُوَ صَحِيحٌ يَعْنِي وَإِذَا قَرَأَ فَأَنْصِتُوا فَقَالَ هُوَ عِنْدِي صَحِيحٌ فَقَالَ لِمَ لَمْ تَضَعْهُ هَا هُنَا قَالَ لَيْسَ كُلُّ شَيْءٍ عِنْدِي صَحِيحٍ وَضَعْتُهُ هَا هُنَا إِنَّمَا وَضَعْتُ هَا هُنَا مَا أَجْمَعُوا عَلَيْهِ

904-.../...- Ebu İshak dedi ki: İbrahim b. Muhammed b. Süfyan:[173] Ebu'n-Nadr'ın kızkardeşinin oğlu Ebu Bekr bu hadiste dedi ki: Müslim: Sen Süleyman'dan daha iyi hıfzedeni mi istiyorsun dedi. Ebu Bekr ona: "İmam okuyunca siz de dinleyin" hadisini kastederek o sahihtir dedi. (Müslim devamla) dedi ki: O bana göre sahih bir hadistir. (Ebu Bekr): Öyleyse onu buraya niye koymadın dedi. Müslim: Bana göre sahih olan her şeyi burada koymuş değilim ki. Ben buraya (kitabıma) ancak üzerinde (hadis âlimlerinin) ittifak ettiklerini koydum dedi.[174]

٩٠٥-١٠/٦٤- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِي الْحَدِيثِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَضَى عَلَى لِسَانِ نَبِيِّهِ ﷺ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ

172 903 nolu hadisin kaynakları

173 İbrahim b. Muhammed b. Süfyan bu Müslim'in sahihini İmam Müslim'den rivâyet eden zat olup, ismi yazma nüshadan eklenmiştir.

174 902 numaralı hadisin kaynakları

905-64/10- Bize İshak b. İbrahim ve İbn Ebû Ömer, Abdurrezzak'tan tahdis etti. O Ma'mer'den, o Katâde'den bu isnâd ile rivâyet edip hadiste şunları da söyledi: *"Şüphesiz aziz ve celil Allah nebisinin dilinden* (4/74a) *semiallahu limen hamideh buyurdu"* demiştir.[175]

Şerh

(902-905 numaralı hadisler)

(902) *"Namaz iyilik ve zekât ile birlikte zikredilmiştir."* Bu namazın bunlarla birlikte zikredilip, bunlarla birlikte tayin edildiği ve böylelikle hepsinin de emredilmiş olduğu anlamındadır, demişlerdir.

"Beni azarlayacağından korktum." Bu sözü ben söyledim diye bana kızıp, beni azarlayacağından çekindim, demektir.

"Saflarınızı doğru tutunuz." Bu safların düz tutulmasını ihtiva eden bir emirdir. Ümmetin icmaı ile bu emredilmiş bir husustur. Bu emir mendubluk ifade eder. Maksat ise safların düzgün ve doğru tutulması, öndeki safların tamamlanarak sıkı tutulmalarıdır. Yüce Allah'ın izniyle Müslim'in sözkonusu ettiği yerde buna dair geniş açıklamalar gelecektir.

"Sonra biriniz size imam olsun." Burada farz namazların cemaatle kılınmasının emredilmiş olduğu hükmü vardır. (4/119) Bunda hiçbir görüş ayrılığı yoktur ama bu emir mendubluk mu yoksa vücub mu ifade ettiği hususunda dört farklı görüş ortaya koymuşlardır. Bizim mezhebimizde tercih edilen ve aynı zamanda Şâfiî (rahimehullah)'nin açık ifadesi ile mezhep âlimlerimizin çoğunluğunun kabul ettiği görüş farz-ı kifaye olduğudur. Eğer onu bu şiarın açıkça ortaya konulacağı kadar sayıda kişi tarafından yerine getirilecek olursa diğerlerinin üzerindeki vebal kalkar. Hepsi bunu terk ederlerse hepsi günahkâr olur.

Mezhep âlimlerimizden bir grup ise cemaat sünnettir demişlerdir. Mezhep âlimlerimizden İbn Huzeyme ise farz-ı ayn'dır ama şart değildir. Buna göre cemaatle kılmayan ve tek başına mazeretsiz olarak namaz kılan bir kimse günahkâr olmakla birlikte namazı sahihtir.

Bazı Zâhirî âlimleri de farzın cemaatle kılınması namazın sıhhati için şarttır demişlerdir. Kaydettiğimiz bu üç görüşün her birisini çeşitli ilim adamları kabul edip dile getirmişlerdir. Yüce Allah'ın izniyle bu mesele ilgili babında ele alınacaktır.

175 903 nolu hadisin kaynakları

"O tekbir alınca siz de tekbir alınız." Böylelikle imama uyan kimsenin imamın tekbirinden sonra tekbir getirmesi emredilmiş olmaktadır. Bu da iki mesele ihtiva eder. Birincisi ne imamdan önce, ne de onunla birlikte tekbir alır. Tekbirini ondan sonra alır. Eğer imama uyan kişi imama uymak niyeti ile birlikte iftitah tekbirine başlamışken imam henüz bir harfi dahi bitirmemiş olsa imama uyanın bu iftitah tekbirinin sahih olmayacağı hususunda görüş ayrılığı yoktur çünkü o henüz imam olmamış, aksine tekbiri bitirdikten sonra ancak imam olacak bir kimseye uymayı niyet etmiş birisidir.

İkinci mesele ise imama uyanın alacağı tekbirin imamın tekbirinin akabinde olması ve gecikmemesi müstehaptır. Şayet gecikecek olursa caiz olmakla birlikte tekbiri erken almak faziletinin kemalini kaçırmış olur.

"Gayri'l-mağdûbi... dediğinde âmin deyiniz." Bu ifadelerde bizim mezhep âlimlerimizin ve başkalarının söylediği gibi imama uyan kimsenin âmin demesi, imamın âmin demesinden sonra değil, onunla birlikte olur, diyenlerin görüşlerinin lehine bir delil vardır. İmam,*veleddâllîn* diyecek olursa hem imam, hem imama uyan birlikte âmin derler. Bu kanaatte olanlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İmam âmin dediği vakit, siz de âmin deyiniz"* sözünü tevil ederek âmin demek isterse anlamındadır diye açıklamışlardır. Böylelikle bu söz ile bu hadisi bir arada yorumlayarak onun *veleddâllîn* sözünden sonra âmin demek isterken hemen onun bu isteyişinin arkasından sizin de onunla birlikte âmin demeniz gelsin, demek olur.

Âmin hem med ile hem kasr ile söylenebilir ama med daha fasihtir, mim de her iki halde de şeddesizdir. Kabul buyur anlamındadır. İleride Müslim'in sözkonusu ettiği âmin demek babında ona dair tamamlayıcı diğer bilgiler yüce Allah'ın izniyle gelecektir.

"Âmin deyiniz, Allah da duanızı kabul buyuracaktır." Duanıza icabet edecek, size karşılık verecektir. İşte bu, âmin demek için pek büyük bir teşviktir. Dolayısıyla ona gereken önemi vermelidir.

"Tekbir alınca siz de tekbir alıp, rükûa varınız..." (4/120) *"İşte o bunun karşılığıdır."* Yani rükûa varmak üzere tekbir alıp, rükûa varmanızı imamın tekbir alıp, rükûa varmasından sonra yapınız. Aynı şekilde rükûdan kalkmanız da onun kalkmasından sonra olsun. *"İşte o bunun karşılığıdır"* ibaresi de şu demektir: İmamın sizden önce rükûa vardığı aradaki zaman kadar onun rükûdan kalkışından sonra rükûda kalmaya devam etmenize karşılıktır. Böylelikle rükûdan kalkmasından sonra sizin kısa bir süre rükûda kalmanızla onu telafi etmiş olursunuz. İşte sizin o kısa gecikmeniz, öbür gecikmenizin yerini

tutar, sizin rükûda kaldığınız sürede, onun rükûda kaldığı süre kadar olur. Aynı sözleri secde hakkında da kullanmıştır.

"Semiallahu li men hamideh derse..." Hem bizim mezhep âlimlerimizin, hem de başkalarının imamın *semiallahu li men hamideh* sözünü açıktan söylemesinin müstehap olduğu görüşüne delil vardır. İşte o vakit cemaat onun bunu söylediğini işitir, onlar da söylediklerini söylerler. Yine bu ibarelerde imama uyan *Rabbenâ leke'l-hamd*'den fazlasını söylemez. Onunla birlikte *semiallahu li men hamideh* demez diyenlerin görüşlerine delil vardır ama bizim mezhebimizin görüşüne göre hem imam, hem cemaat, hem de yalnız başına namaz kılan kişi bunları birlikte söyler çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunları birlikte söylediği sabit olduğu gibi *"nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, öyle namaz kılınız"* buyurduğu da sabittir. Bu hususta yüce Allah'ın izniyle ilgili babta buna dair geniş açıklamalar gelecektir.

"Semiallahu li men hamideh: Allah kendisine hamd edenin hamdini işitti" duası ise kendisine hamd edenin duasını kabul etti, demektir çünkü Allah sizi işitir sözü duanızı kabul eder demektir.

"Rabbena leke'l-hamd" ibaresi burada bu şekilde "vav'sız"dır. Başka bir yerde ise *"Rabbena ve leke'l-hamd"* şeklindedir. Sahih hadisler burada vav'ı zikrederek de gelmiştir, vav'sız olarak da gelmiştir. Her iki şekilde de çok sayıda rivâyet gelmiş bulunmaktadır. Tercih edilen bunların caiz olduğudur. Her iki şekil de caizdir, bunlardan birini diğerine tercih etmek sözkonusu değildir.

Kadı Iyaz -Allah ondan razı olsun- bu hususta Mâlik -yüce Allah'ın rahmeti ona-'ten ve başkalarından hangisinin daha tercih edileceği hususunda farklı görüşler nakletmiş bulunmaktadır. Vav harfinin zikredilmesine göre "Rabbena" sözü kendisinden önceki lafızlar ile alakalı olur, ifadenin de takdiri: Allah kendisine hamd edenin hamdini işitti. Rabbimiz bizim hamdimizi ve duamızı kabul buyur, bizi buna hidayet eylediğin için de hamd yalnız sanadır, demek olur.

"Oturduğunuz zaman... demek olsun." Bir topluluk namaz kılanın ilk oturuşunda hemen ettahiyyatu'yu okumaya başlayacağına ve bismillah demeyeceğine delil göstermişlerdir (4/121) ama böyle bir değerlendirme açık değildir çünkü *"ilk söyleyeceği sözler arasında... olsun"* demiş, ilk söyleyeceği söz olsun dememiştir. Allah en iyi bilendir.

(903) Hadisin Cerir, Süleyman et-Teymî'den, o Katâde'den rivâyetindeki fazlalık: "O Kur'ân okuyunca siz dinleyiniz" ifadesi bu şekildedir

(904) "Ebu İshak dedi ki... üzerinde icma ettiklerini burada kaydettim" rivâyetindeki "Ebu İshak dedi ki" ibaresinde geçen Ebu İshak İbrahim b. Süfyan olup, Müslim'in sahihini Müslim'den rivâyet eden arkadaşıdır. "Ebu Bekr bu hadis hakkında dedi ki" ifadesi onu tenkit etmiş, onun sıhhatinin pek yerinde olmadığını söylemiştir, demektir. Bunun üzerine Müslim kendisine: "Süleyman'dan daha iyi hıfz eden birisini mi istiyorsun" diye sormuştur. Yani Süleyman hıfzı ve zaptı mükemmel olan birisidir. Dolayısıyla başkasının ona muhalefetinin bir zararı olmaz. (4/122)

Bunun üzerine Ebu Bekr: "Peki ya Ebu Hureyre'nin hadisi, dedi..." Yani Ebu Bekr dedi ki: O halde onu -yani Ebu Hureyre'nin hadisi sahih olduğuna göre- niçin burada sahihine koymadın deyince, Müslim: Bu sıhhati ittifakla (icma ile) kabul edilmiş bir hadis değildir ama bana göre sahihtir. Bununla birlikte ben bana göre sahih olan her bir hadisi bu kitaba koymadım. Ben bu kitabıma ancak icma ile sahih olduğunu kabul ettikleri hadisleri koydum demektir.

Diğer taraftan, Müslim'in bu sözleri kabul edilemez ve o sıhhatleri icma ile kabul edilmemiş çok sayıda hadis koymuştur denilebilir. Bunun cevabı da şudur: Bu hadisler Müslim'e göre icma ile kabul edilmiş niteliğindedirler. Bu hususta onun başkasını taklit etmesine ihtiyaç yoktur. Bu Şerhin mukaddimesinde böyle bir soruyu ve buna verilecek cevabı da zikretmiş bulunmaktayız.

Şunu bil ki (903) *"okuduğu zaman da dinleyiniz"* şeklindeki bu ziyade lafız sıhhati hakkında hafızların ihtilâf etmiş olduğu lafızlardandır. Beyhaki,*es-Sünenu'l-Kübra*'da Ebu Davud es-Sicistani'den şu rivâyeti nakletmektedir: Bu lafız hıfzedilmiş değildir. Aynı şekilde bunu Yahya b. Main, Ebu Hâtim er-Razi, Darakutni, Hakim Ebu Abdullah'ın hocası Hafız Ebu Ali en-Neysaburi'den de böylece rivâyet etmiş bulunmaktadır. Beyhaki ayrıca der ki: Hafız Ebu Ali dedi ki: Bu lafız hıfzedilmiş değildir. Süleyman et-Teymî bu lafzı rivâyet ederek Katâde'den rivâyeti nakledenlerin hepsine muhalefet etmiştir. Bütün bu hafızların bu lafzın zayıf olduğu üzerinde ittifak etmeleri ise Müslim'in onu sahih kabul etmesine mukaddemdir. Özellikle o bu lafzı sahihinde müsned olarak rivâyet etmemiştir. Allah en iyi bilendir.

١٧/١٧ - بَاب الصَّلَاةِ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ بَعْدَ التَّشَهُّدِ

17/17- TEŞEHHÜTTEN SONRA NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'E SALÂVAT GETİRMEK BABI

İlim adamları namazda son teşehhütten sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e salâvat getirmenin vücubu hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ebu Hanife ve Mâlik -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ile büyük çoğunluk bunun sünnet olduğu, terk edilmesi halinde dahi namazın sahih olacağı görüşünü kabul etmişlerdir. Şâfiî ve Ahmed -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ise bunun vacip olduğu, terk edilmesi halinde namazın sahih olmayacağı görüşündedir. Bu kanaat aynı zamanda Ömer b. el-Hattab ve oğlu Abdullah (radıyallâhu anh)'dan da rivâyet edilmiştir. Şa'bî'nin görüşü de budur.

Bir grup ilim adamı da bu hususta Şâfiî -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin icmaa muhalefet ettiğini söylemiş iseler de bu sözleri doğru değildir çünkü belirttiğimiz gibi bu aynı zamanda Şa'bî'nin de görüşüdür. Bunu Beyhaki rivâyet etmiş bulunmaktadır. Bununla birlikte salâvat getirmenin vacip olduğuna delil getirilmesi kapalıdır, açık değildir.

Mezhep âlimlerimiz burada zikredilmiş bulunan Ebu Mesud el-Ensârî (radıyallâhu anh)'nın rivâyet etmiş olduğu hadisi (906) delil göstermektedirler. Buna göre ashab: "Ey Allah'ın Rasûlü, sana nasıl salât getirelim, dediler. O: *Allahumme salli alâ Muhammed... deyiniz*" buyurdu. Bu görüşü savunanlar derler ki: Emir vücub ifade etmek içindir fakat ona diğer rivâyet eklenmediği sürece bununla istidlal açık değildir.

Öbür rivâyette şöyle denilmektedir: Namazımızda sana salâvat getirecek olursak nasıl diyelim, dediler. Allah Rasûlü: *"Allahumme salli alâ Muhammedin ve alââli Muhammed... deyiniz buyurdu."* Bu fazlalık sahih olup bunu iki hafız İmam Ebu Hâtim b. Hibban el-Busti ile Hakim Ebu Abdullah sahihlerinde rivâyet etmiş olup, Hakim: Bu sahih bir fazlalıktır demiştir. Ebu Hâtim ile Ebu Abdullah yine bu fazlalık lehine sahihlerinde Fedale b. Ubeyd (radıyallâhu anh)'dan diye naklettikleri rivâyeti de delil göstermişlerdir. Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kılıp, Allah'a hamdetmeyen, onun şanını tazim edip, yüceltmeyen, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e salâvat getirmeyen bir adamı görünce Allah Rasûlü bu adam acele etti, buyurduktan sonra onu çağırarak: *"Sizden biriniz namaz kılacak olursa önce Rabbine hamd ve ona sena etmekle başlasın. Nebi* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'e salâvat getirsin ve dilediği duayı yapsın."* buyurdu.

Hakim: Bu Müslim'in şartına göre sahih bir hadistir, demiştir.

Bu iki hadis her ne kadar Allah Rasûlünün âline, zürriyetine salâvat getirmek ve dua etmek gibi icma ile vacip olmayan hususları da kapsıyor olsa dahi bunları delil göstermenin önünde engel yoktur. Çünkü emir vücub ifade etmek içindir. Bir delile bağlı olarak emrin kapsamı içerisine giren bazı hususlar eğer dışarıda kalacak olursa geri kalan kısım vacip olmak özelliğini korumaya devam eder. Allah en iyi bilendir.

Bizim mezhep âlimlerimize göre vacip olan salâvat, Allahumme salli alâ Muhammed, demekten ibarettir. Bundan fazlası ise sünnettir.

Bizim mezhebimizde şaz bir görüş daha vardır ki, buna göre Allah Rasûlünün âline de salât getirmenin vacip olduğudur ama bu görüşün bir değeri yoktur. Allah en iyi bilendir.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in âli hususunda da ilim adamları farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bunların en güçlü olanları -aynı zamanda el-Ezherî ile onun dışındaki diğer muhakkiklerin tercih ettiği görüştür- ümmetin tamamını teşkil ettikleridir. İkinci görüşe göre ise Allah Rasûlünün âli Haşimoğulları ile Muttalib oğullarıdır, üçüncü görüşe göre ise ehl-i beyti ve onun zürriyetidir. Allah en iyi bilendir.

٩٠٦-٦٥/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نُعَيْمِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْمُجْمِرِ أَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بْنِ زَيْدٍ الْأَنْصَارِيَّ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ زَيْدٍ هُوَ الَّذِي كَانَ أُرِيَ النِّدَاءَ بِالصَّلَاةِ أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَنَحْنُ فِي مَجْلِسِ سَعْدِ بْنِ عُبَادَةَ فَقَالَ لَهُ بَشِيرُ بْنُ سَعْدٍ أَمَرَنَا اللَّهُ تَعَالَى أَنْ نُصَلِّيَ عَلَيْكَ يَا رَسُولَ اللهِ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ قَالَ فَسَكَتَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى تَمَنَّيْنَا أَنَّهُ لَمْ يَسْأَلْهُ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ وَالسَّلَامُ كَمَا قَدْ عَلِمْتُمْ

906-65/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimî tahdis etti. Dedi ki: Mâlik'e Nuaym b. Abdullah el-Mucmir'den naklen okudum: Muhammed b. Abdullah b. Zeyd el-Ensârî -ki Abdullah b. Zeyd rüyasında namaz ezanını gören kişidir- ona Ebu Mesud el-Ensârî'den şöyle dediğini haber verdi: Bizler Sa'd b. Ubade'nin meclisinde oturuyorken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ya-

nımıza geldi. Beşir b. Sa'd ona: Yüce Allah bize sana salât eylememizi emir buyurdu ey Allah'ın Rasûlü, sana nasıl salât edelim, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu, hatta ona sormasaydı diye temenni ettik. Allah Rasûlü (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Allahumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli* (4/74b) *Muhammed kemâ salleyte alâ âli İbrahim ve barik alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kemâ barekte alâ İbrahîme fi'l-âlemin inneke Hamidun Mecid: Allah'ım, İbrahim'in âline salât eylediğin gibi, Muhammed'e ve Muhammed'in âline de salât eyle.İbrahim'in âline âlemler arasında bereketler ihsan eylediğin gibi, Muhammed'e ve Muhammed'in âline de bereketler ihsan eyle. Muhakkak sen her türlü övgüye layıksın, şanın pek üstün ve yücedir, deyiniz. Selam ise size öğretildiği gibidir."*[176]

٩٠٧-٦٦/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى قَالَ لَقِيَنِي كَعْبُ بْنُ عُجْرَةَ فَقَالَ أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقُلْنَا قَدْ عَرَفْنَا كَيْفَ نُسَلِّمُ عَلَيْكَ فَكَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ قَالَ قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ اللَّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

907-66/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile Muhammed b. Beşşâr -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya aittir- tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be, Hakem'den şöyle dediğini tahdis etti: İbn Ebî Leylâ'yı şöyle derken dinledim: Ka'b b. Ucre benimle karşılaştı ve: Sana bir hediye vereyim mi, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza çıkıp geldi. Biz: Sana nasıl selam vereceğimizi biliyoruz. Peki, sana nasıl salât getirelim, dedik. Şöyle buyurdu: *"Allahumme salli alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kemâ salleyte alâ âli İbrahim inneke hamidun mecid. Allahumme bârik ve alâ Muhammedin ve alâ âli Muhammed kemâ barekte alâ âli İbrahim inneke hamidun mecid, deyiniz."*[177] (4/75a)

٩٠٨-٦٧/٣- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ وَمِسْعَرٍ عَنْ الْحَكَمِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ مِسْعَرٍ أَلَا أُهْدِي لَكَ هَدِيَّةً

176 Ebu Davud, 980, 981; Tirmizi, 3220; Nesai, 1284; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10007
177 Buhari, 3370 -buna yakın-, 4797, 6357; Ebu Davud, 976, 977, 978; Tirmizi, 483; Nesai, 1286, 1287, 1288; İbn Mace, 904; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11113

908-67/3- Bize Zuheyr b. Harb ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Vekî', Şu'be ve Mis'ar'den tahdis etti. O Hakem'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti ama Mis'ar'ın hadisi rivâyetinde: Sana bir hediye vereyim mi, ibaresi yoktur.[178]

٩٠٩-٦٨/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكَّارٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ عَنْ الْأَعْمَشِ وَعَنْ مِسْعَرٍ وَعَنْ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ كُلُّهُمْ عَنْ الْحَكَمِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَلَمْ يَقُلْ اللَّهُمَّ

909-68/4- Bize Muhammed b. Bekkâr tahdis etti. Bize İsmail b. Zekeriya, A'meş, Mis'ar ve Mâlik b. Miğvel'den tahdis etti. Hepsi Hakem'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etmekle birlikte o "ve bârik alâ Muhammed" demekle birlikte "Allahumme" dememiştir.[179]

٩١٠-٦٩/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ نَافِعٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ أَخْبَرَنَا رَوْحٌ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ أَخْبَرَنِي أَبُو حُمَيْدٍ السَّاعِدِيُّ أَنَّهُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ كَيْفَ نُصَلِّي عَلَيْكَ قَالَ قُولُوا اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى أَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ

910-69/5- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Bize Ravh ve Abdullah b. Nâfi' tahdis etti. (H) Bize İshak b. İbrahim de -lafız onundur- tahdis edip dedi ki: Bize Ravh, Mâlik b. Enes'ten haber verdi. O Abdullah b. Bekr'den, o babasından, o Amr b. Suleym'den rivâyet etti: Bana Humeyd es-Sâidî'nin haber verdiğine göre (4/75b) ashab: Ey Allah'ın Rasûlü sana nasıl salât getirelim, dediler. O: *"Allahumme salli alâ Muhammedin ve alâ ezvâcihî ve zürriyetih kemâ salleyte alâ âli İbrahim inneke hamidun mecid*[180] *ve bârik alâ Muhammedin ve alâ ezvacihi ve zürriyetih kemâ barekte alâ âli İbrahim inneke hamidun mecid deyiniz"* buyurdu.[181]

178 907 nolu hadisin kaynakları
179 907 numaralı hadisin kaynakları
180 "İnneke hamidun mecid" kısmı yazma nüshadan eklenmiştir.
181 Buhari, 3369, 6360; Ebu Davud, 979; İbn Mace, 905; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11896

.../...- باب في ثواب الصلاة علي النبي ﷺ

.../...- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'E SALÂVÂT GETİRMENİN SEVÂBI BABI[182]

٩١١-٧٠/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ صَلَّى عَلَيَّ وَاحِدَةً صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ عَشْرًا

911-70/6- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip dediler ki: Bize İsmail -b. Cafer'dir- el-Ala'dan tahdis etti. O babasından, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bana bir defa salât eylerse Allah da ona on defa salât eyler"* buyurdu.[183]

Şerh

(906-911 numaralı hadisler)

(906) "Nuaym b. Abdullah el-Mucmir" Bu ismin nasıl okunacağına dair açıklama, ona el-Mucmir adının veriliş sebebi, bunun ya Nuaym'in kendisinin yahut babasının bir sıfatı olduğu abdest bölümünün baş taraflarında geçmiş bulunmaktadır.

"Ebu Mesud el-Ensârî" Bedir ashabındandır. Adı Ukbe b. Ömer'dir. Mukaddimenin son taraflarında ve başka yerde geçmişti.

"Yüce Allah bize sana salât getirmemizi emir buyurdu..." Yani yüce Allah *"ona salât ve selam edin"* (Ahzab, 56) buyruğu ile bize salât getirmemizi emretmiş bulunmaktadır. Bunu nasıl söyleyeceğiz? Buradan anlaşıldığına göre kendisine anlamadığı bir husus emredilen kişi ne yapacağını öğrenmek üzere onun hakkında soru sorar.

Kadı Iyaz der ki: Onların soruları namazın dışında salâtın nasıl olacağı hakkında sorulmuş olma ihtimali de vardır, namazda bunun nasıl yapılacağı hakkında sorulmuş olma ihtimali de vardır. Daha güçlü görülen de budur.

Derim ki: Müslim'in tercihinden açıkça anlaşılan da budur. Bundan dolayı o bu hadisi burada zikretmiş bulunmaktadır.

182 Başlık yazma nüshadan eklenmiştir.
183 Ebu Davud, 1530; Tirmizi, 485; Nesai, 1295; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13974

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sustu. Nihayet... temenni ettik." Yani Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onun soru sormasından hoşlanmadığı ve ona ağır geldiği korkusu ile bu sorusu hoşumuza gitmedi.

"Selam da size öğretildiği gibidir." Yani yüce Allah size bana salât ve selam getirmenizi emretmiştir. Salâtın niteliği dediğim şekildedir. Selama gelince teşehhütte size öğretilmiş olduğu gibidir. O da es-selamu aleyke eyyuhennebiyyu ve rahmetullahi ve berekatuh, demeleri ile olur. Hadiste "(علمتم) lafzı ayn harfi fethalı, lam harfi kesresiz ve şeddesiz okunur (bildiğiniz anlamındadır), kimileri de bunu ayn harfi ötreli ve lam harfi şeddeli rivâyet etmiş olup, size öğretildiği gibidir, yani size öğrettiğim şekildedir, demek olur. Her ikisi de doğrudur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allahumme salli... deyiniz"* buyruğu ile ilgili olarak ilim adamları şöyle demektedir: Burada "bereket" hayır, şan ve şeref üstünlüğünün artışı demektir. Temizlemek ve arındırmak anlamında olduğu da söylenmiştir.

İlim adamları Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) İbrahim (aleyhisselâm)'dan faziletli olmakla birlikte *"Allah'ım İbrahim'e salat eylediğin gibi Muhammed'e salat eyle"* buyruğundaki hikmetin ne olduğu hususunda farklı görüşlere sahiptirler.

Kadı Iyaz (radıyallâhu anh) şöyle demektedir: En kuvvetli görüş şudur: Bizim Nebimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) bunu hem kendisi için, hem ehl-i beyti için isteyerek yüce Allah'ın nimeti İbrahim'e ve İbrahim'in âline tamamlayıp kemale erdirdiği gibi, onların üzerinde de nimetin tamamlanmasını dilemiştir. Bir diğer görüşe göre Allah Rasûlü bunu ümmeti için istemiştir. Bunun İbrahim gibi sonrakiler arasında böylelikle kendisine bir doğruluk lisanı takdir buyurarak her zaman için kıyamete kadar bunun kalması için böyle dediği de söylenmiştir. Bir diğer açıklamaya göre bu, kendisinin İbrahim (aleyhisselâm)'dan daha faziletli olduğunu bilmesinden önce olmuştur. Bir diğer görüşe göre ise İbrahim'i halil edindiği gibi, kendisi ile halil edinileceği bir salât dilemiştir, denilmiştir. Kadı Iyaz'ın açıklamaları bunlardır.

Bu hususta tercih edilen ise üç görüşten birisidir. Bu üç görüşün birisini bizim mezhep âlimlerimizden bazıları Şâfiî -yüce Allah'ın rahmeti ona-'den nakletmişlerdir. Naklettikleri bu görüşün anlamı şudur: Allah'ım, Muhammed'e salât eyle. Cümle burada sona ermektedir. Sonra Muhammed'in âline de salât eyle diye söze başlamaktadır. Yani İbrahim'e ve İbrahim'in âline salât eylediğin gibi, Muhammed'in âline de salât eyle, demektir. Bu durumda ken-

disi için İbrahim ve İbrahim'in âli için salât etmesi istenilenler ,Muhammed'in kendisi değil, onun âli olur.

İkinci görüşün anlamı şudur: Sen İbrahim'e ve onun âline ihsan ettiğin gibi, kendi katından Muhammed'e ve onun âline de bir salâtta bulun. Buna göre istenen şey salâtın miktarında değil de, esasında ortaklıktır.

Üçüncü görüşe göre ise sözün zâhirinden anlaşılan anlatılmak istenmiştir. Yani İbrahim'e ve âline salâtın miktarınca Muhammed'e ve âline de salât eyle. Buna göre istenen ise genel olarak ona salâtın verilmesidir.

"Âl"in kim olduğu hususunda tercih edilen ise daha önce belirttiğimiz gibi ona tabi olanların tamamıdır. İbrahim'in âli kapsamına ise nebilerden sayılamayacak kadar kimse dâhildir fakat Muhammed'in âli arasına hiçbir nebi girmemektedir. Böylelikle aralarında tek bir nebinin dahi bulunmadığı bu büyük kalabalığın aralarında pek çok nebinin bulunduğu o kalabalığa katılmasını istemiş olmaktadır. Allâh en iyi bilendir.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu hadislerde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e rahmet dileği sözkonusu edilmemektedir ama bu bazı hadislerde geçmiş bulunmaktadır. (Devamla) dedi ki: Hocalarımız Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e rahmet dileğinde bulunmanın caiz olup olmadığı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Ebu Ömer b. Abdulberr'in tercihi olan bazılarının kanaatine göre böyle bir şey söylenilemez. Ancak daha başkaları bunu caiz görmüştür. Bu aynı zamanda Ebu Muhammed b. Ebu Zeyd'in de görüşüdür. Çoğunluğun delili Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kendisine salâtın nasıl getirileceğini öğretmekte olduğudur. Bunda da rahmet sözkonusu edilmemiştir. Tercih edilen rahmeti sözkonusu etmemektir.

"Muhammed'e ve Muhammed'in âline bereket ihsan eyle." Burada bereketin hayır ve ikram ve lutfun artışı anlamında olduğu söylendiği gibi, bu hal üzere sebat etmek olduğu da söylenmiştir. Bu da develer yerin üzerinde sebat etti anlamında kullanılan "bereketi'l-ibl: develer çöktü" ifadesinden gelmektedir. Suyun toplandığı havuz anlamındaki "birketu'l-mâ" de buradan gelmektedir. Bütün ayıplardan, kusurlardan arınıp temizlenmek demek olduğu da söylenmiştir.

"Allah'ım Muhammed'e ve Muhammed'in âline salât eyle" sözünü (4/126) nebilerden başkalarına salât getirmenin caiz olduğunu söyleyenler delil göstermişlerdir. Bu ise ilim adamlarının hakkında farklı görüşlere sahip oldukları bir husustur. Mâlik ve Şâfiî -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ve çoğunluk müstakil olarak nebilerin dışında kalanlara salâvat getirilmez. Bu sebeple

Allah'ım, Ebu Bekir'e, Ömer'e, Ali'ye ve başkalarına salât eyle, denilmez ama peygambere bağlı olarak onlara salât getirilebilir. Allah'ım, Muhammed'e ve Muhammed'in âline, ashabına, zevcelerine ve zürriyetinden gelenlere salât eyle, denilir. Nitekim hadislerde de böyle gelmiştir.

Ahmed ve bir topluluk ise şöyle demektedir: Her bir mümine ayrı ve bağımsız olarak salât getirilebilir. Bu görüş sahipleri bu babtaki hadisleri ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"Allah'ım, Ebu Evfa ailesine salât eyle"* buyruğunu delil göstermişlerdir. Ayrıca herhangi bir kavim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e zekâtlarını getirdikleri vakit onlara salât ile dua ederdi. Bu görüşü kabul edenlerin bu kanaati yüce Allah'ın: *"O size melekleriyle salât edendir"* (Ahzab, 43) buyruğuna da uygundur.

Çoğunluk böyle salâtın tevkifî bir yolla ve selefin bunu yapmasıyla öğrenileceğini delil göstermişlerdir. Selefin ise böyle bir şey yaptıkları nakledilmemiştir. Aksine onlar takdir ve tesbihi özel olarak yüce Allah'a yaptıkları gibi, salâtı da nebilere tahsis etmişlerdir. Bunun için şanı yüce Allah buyurdu, yüce Allah buyurdu, aziz ve celil Allah buyurdu, azameti pek yüce, isimleri mukaddes, mübarek ve yüce Allah buyurdu ve benzeri ifadeler kullanılmakla birlikte, aziz ve celil nebi denilmez. Aziz ve celil ve buna benzer sıfatlara sahip olsa bile. Bu kanaatte olanlar yüce Allah'ın: *"O size melekleriyle salât edendir"* (Ahzab, 43) âyeti ile delil gösterilen diğer hadislere şöylece cevap vermişlerdir: Aziz ve celil Allah ile rasulü tarafından söylenenler dua ve rahmet dileğidir. Bunlarda Allah ve Rasûlünden başkaları tarafından söylenmesi halinde sözkonusu olan tazim ve yüceltme anlamı yoktur.

Allah Rasûlünün âline, zevcelerine ve zürriyetine salât etmeye gelince, bu bağımsız olarak değil, Allah Rasûlüne tabi olarak sözkonusu olmuştur (4/127). Bunun tabi olarak söyleneceğini de açıklamış bulunmaktayız çünkü tabi olarak zikredilen hakkında sözkonusu olan ihtimaller bağımsız olarak zikredilmeleri halinde sözkonusu değildir.

Mezhep âlimlerimiz nebilerden başkalarına salât getirilip, getirilmeyeceği hususunda farklı görüşlere sahiptir. Acaba o mekruh mudur yoksa sadece edebe aykırı mıdır? Doğru ve meşhur olan bunun tenzihen mekruh olduğudur. Şeyh Ebu Muhammed el-Cuveynî dedi ki: Selam, salât anlamındadır. Şanı yüce Allah'ın bunları birlikte sözkonusu etmesi dolayısı ile nebilerin dışında hazır olmayan kimse hakkında bağımsız olarak zikredilmez. Bundan dolayı Ebu Bekir ve Ömer -ikisine de selam olsun- denilmez ama böyle bir şey hayatta olanlara da, ölülere de hitap olarak söylenebilir. es-Selamu aleyküm ve rahmetullah, denilebilir. Allah en iyi bilendir.

(911) *"Kim bana bir defa salât getirirse Allah ona on defa salât eyler."* Kadı Iyaz dedi ki: Bu ona rahmet ve ecrinin kat kat arttırılması demektir. Yüce Allah'ın: *"Her kim iyilikle gelirse onun için on misli vardır"* (En'âm, 160) buyruğuna benzemektedir. Salât bazen "Eğer beni bir topluluk arasında anacak olursa ben de onu onlardan hayırlı bir topluluk arasında anarım." hadisinde olduğu gibi şekli ve zâhirî anlamı itibariyle melekler arasında o kimsenin şan ve şerefinin yüceltilmesi anlamında da olabilir.

١٨/١٨- بَاب التَّسْمِيعِ وَالتَّحْمِيدِ وَالتَّأْمِينِ

18/18- TESMİ' (SEMİALLAHU DEMEK), TAHMÎD (RABBENÂLEKE'L-HAMD DEMEK) VE TE'MİN (ÂMİN DEMEK) BABI

٩١٢-١/٧١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا قَالَ الْإِمَامُ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

912-71/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e Sumey'den rivâyetle okudum. O Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu (4/76a): *"İmam: Semiallahu li men hamideh dediğinde siz de Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd deyiniz, çünkü kimin sözü meleklerin sözüne muvafakat ederse, ona geçmiş günahlarının bir kısmı bağışlanır."*[184]

٩١٣-.../٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمَعْنَى حَدِيثِ سُمَيٍّ

913-.../2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Yakub -yani b. Abdurrahman- Suheyl'den tahdis etti. O babasından, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Suheyl'in hadisi ile aynı manada rivâyet etti.[185]

184 Buhari, 796, 3228; Ebu Davud, 848; Tirmizi, 267; Nesai, 1062; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12568

185 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12771

٩١٤-٣/٧٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُمَا أَخْبَرَاهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا أَمَّنَ الْإِمَامُ فَأَمِّنُوا فَإِنَّهُ مَنْ وَافَقَ تَأْمِينُهُ تَأْمِينَ الْمَلَائِكَةِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِقَالَ ابْنُ شِهَابٍ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ آمِينَ

914-72/3- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e, İbn Şihab'dan naklen okudum. O Said b. Museyyeb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre her ikisi ona Ebu Hureyre'den şunu haber verdiler: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İmam âmin dediği takdirde siz de âmin deyiniz çünkü kimin âmin demesi meleklerin âmin demesine denk düşerse ona geçmiş günahlarının bir kısmı bağışlanır."* (4/76b)

İbn Şihab dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), âmin derdi.[186]

٩١٥-٤/٧٣- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي ابْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ ابْنِ شِهَابٍ

915-73/4- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yunus, İbn Şihab'dan haber verdi. Bana İbnu'l-Museyyeb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın haber verdiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i dinledim deyip, Mâlik'in hadisini rivâyet etti ama İbn Şihab'ın sözünü zikretmedi.[187]

٩١٦-٥/٧٤- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنِي ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو أَنَّ أَبَا يُونُسَ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا قَالَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ آمِينَ وَالْمَلَائِكَةُ فِي السَّمَاءِ آمِينَ فَوَافَقَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

916-74/5- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti. Bana İbn Vehb tahdis etti. Bana Amr'ın haber verdiğine göre Ebu Yunus kendisine Ebu Hureyre'den haber verdiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Biriniz namazda âmin dese, meleklerde semada âmin deyip, onların biri diğerine denk düşerse, ona geçmiş günahlarının bir kısmı mağfiret olunur."* (4/77a)[188]

---

186 Buhari, 780; Ebu Davud, 936; Tirmizi, 250; Nesai, 927; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13230, 15242
187 İbn Mace, 852; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13327, 15314
188 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14753

٩١٧-٧٥/٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ مَسْلَمَةَ الْقَعْنَبِيُّ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ إِذَا قَالَ أَحَدُكُمْ آمِينَ وَالْمَلَائِكَةُ فِي السَّمَاءِ آمِينَ فَوَافَقَتْ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

917-75/6- Bize Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Biriniz âmin deyince melekler de semada âmin deyip, onların biri diğerine denk düşerse ona geçmiş günahlarının bir kısmı bağışlanır"* buyurdu.[189]

٩١٨-.../٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

918-.../7- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti.[190]

٩١٩-٧٦/٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ قَالَ إِذَا قَالَ الْقَارِئُ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ فَقَالَ مَنْ خَلْفَهُ آمِينَ فَوَافَقَ قَوْلُهُ قَوْلَ أَهْلِ السَّمَاءِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

919-76/8- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Yakub -yani b. Abdurrahman- Suheyl'den tahdis etti. O babasından, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Okuyucu gayri'l-mağdûbi aleyhim vele'd-dâllîn* (4/77b) *dese, arkasında bulunanlar da âmin deyip, onun sözü semadakilerin sözüne denk gelirse o kimseye geçmiş günahlarının bir kısmı bağışlanır"* buyurdu.[191]

Şerh

(912-919 numaralı hadisler)

Bu babta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şu buyrukları yer almaktadır (912). : *"İmam semiallahu li men hamideh dediğinde..."*

189 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13891
190 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14751
191 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12777

(914) *"İmam âmin dediği zaman siz de amin deyiniz...* (4/128)"

(917) *"Sizden biriniz âmin dediğinde melekler de semada âmin deyip..."*

(919) *"Okuyan gayri'l-mağdubi aleyhim vele'd-dâllin dedi mi..."*

Daha önce de teşehhüt babında Ebu Musa'nın rivâyet ettiği hadiste *"gayri'l-mağdubi aleyhim vele'd-dâllin deyince, siz de âmin deyiniz"* hadisi geçmiş bulunmaktadır. (4/129)

Bu hadislerde hem imamın, hem cemaatin, hem de yalnız başına namaz kılanın Fâtiha'nın sonunda âmin demesinin müstehap olduğu ve imama uyanın âmin demesinin imamdan ne önce, ne sonra onunla birlikte olması gerektiği anlaşılmaktadır çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"O vele'd-dâllin deyince siz de âmin deyiniz"* buyruğu bunu gerektirmektedir.

"O âmin deyince, siz de âmin deyiniz" rivâyetinin anlamı ise âmin demek isteyince siz de âmin deyiniz şeklindedir. Az önce bunun açıklamasını teşehhüt babında geçen Ebu Musa (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği (902 numaralı) hadisin Şerhinde zikretmiş bulunmaktayız. İmamın da, tek başına namaz kılanın da âmini açıktan söylemesi sünnet olduğu gibi, sahih görüşe göre imama uyanın da böyle yapması sünnettir. Bizim mezhebimizle ilgili etraflı açıklamalar bunlardır. Ümmet tek başına namaz kılanın da âmin diyeceği üzerinde icma etmişlerdir. Aynı şekilde gizli okunan namazlarda imam ile cemaatin durumu da böyledir. Cumhur açıktan kılınan namaz hakkında da böyle demiştir. Mâlik de -yüce Allah'ın rahmeti ona- bir rivâyette imam açıktan kılınan namazlarda âmin demez; derken Ebu Hanife (radıyallâhu anh), Kûfeliler ve bir başka rivâyete göre Mâlik: Âmini açıktan söylemez, demişlerdir ama çoğunluk açıktan söyler demişlerdir.

(912) *"Kimin demesi meleklerin demesine denk düşerse..."* Yani âmin dedikleri vakit onlar ile birlikte âmin demek suretiyle onlara muvafakat ederse anlamındadır. Doğru ve sahih olan açıklama budur. Kadı Iyaz da: Nitelik, huşu ve ihlâsta onlara denk düşerse, anlamında bir açıklamanın bulunduğunu nakletmektedir.

Bu meleklerin hangileri olduğu hakkında görüş ayrılığı vardır. Bunların Hafaza melekleri olduğu söylendiği gibi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Onun sözü semadakilerin sözüne denk düşerse"* buyruğu dolayısıyla başkalarıdır da demişlerdir. Birincileri ise buna hazır olan Hafaza melekleri âmin diyecek olurlarsa onların üstlerindekiler de semadakilere varıncaya kadar âmin derler diye cevap vermişlerdir.

İbn Şihab'ın (914) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) âmin derdi" sözünün anlamı ise işte Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in âmin deyiş şekli budur, demektir. Bu da *"imam âmin deyince, siz de âmin deyiniz"* buyruğunun bir açıklaması ve ayrıca imam ihdina's-Sırâte'l-mustakim... sözü ile dua ettiği zaman (amin deyiniz) demektir, diyenlerin görüşlerini de reddetmek anlamındadır.

Bu hadis-i şerifte Fâtiha'nın okunacağına delil vardır çünkü âmin ancak onun sonunda söylenir. Allah en iyi bilendir.

١٩/١٩- بَاب ائْتِمَامِ الْمَأْمُومِ بِالْإِمَامِ

19/19- İMAMLA BİRLİKTE NAMAZ KILANIN İMAMA UYMASI BABI

٩٢٠-١/٧٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ سَقَطَ النَّبِيُّ ﷺ عَنْ فَرَسٍ فَجُحِشَ شِقُّهُ الْأَيْمَنُ فَدَخَلْنَا عَلَيْهِ نَعُودُهُ فَحَضَرَتِ الصَّلَاةُ فَصَلَّى بِنَا قَاعِدًا فَصَلَّيْنَا وَرَاءَهُ قُعُودًا فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ قَالَ إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا رَبَّنَا وَلَكَ الْحَمْدُ وَإِذَا صَلَّى قَاعِدًا فَصَلُّوا قُعُودًا أَجْمَعُونَ

920-77/1- Bize Yahya b. Yahya, Kuteybe b. Said, Ebu Bekr b. Ebû Şeybe, Amr en-Nâkid, Zuheyr b. Harb ve Ebu Kureyb birlikte Süfyan'dan tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den şöyle dediğini tahdis etti: Enes b. Mâlik'i şöyle derken dinledim: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir attan düşmüş ve sağ yanı zedelenmişti. Ona ziyarette bulunmak üzere huzuruna girmiştik. Namaz vakti gelince oturarak bize namaz kıl(dır)dı. Biz de arkasında oturarak namaz kıldık. Namazı bitirince: *"İmamın imam oluş sebebi ancak ona uyulsun diyedir. Bu sebeple o tekbir alınca siz de tekbir alınız, secdeye varınca siz de secdeye varınız* (4/78a). *Başını kaldırınca siz de kaldırın, semiallahu limen hamideh dediğinde siz Rabbenâ ve leke'l-hamd deyiniz. Oturarak namaz kılarsa siz de birlikte oturarak namaz kılınız"* buyurdu.[192]

192 Buhari, 805; Nesai, 792, 1060; İbn Mace, 1238; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1485

٩٢١-٧٨/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ خَرَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ فَرَسٍ فَجُحِشَ فَصَلَّى لَنَا قَاعِدًا ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ

921-78/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Leys tahdis etti (H). Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, İbn Şihab'dan haber verdi. O Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir attan düşmüş (ve bir tarafı) zedelenmişti. Bize oturarak namaz kıldırdı, dedi sonra hadisi bir öncekine yakın olarak rivâyet etti.[193]

٩٢٢-٧٩/٣- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صُرِعَ عَنْ فَرَسٍ فَجُحِشَ شِقُّهُ الْأَيْمَنُ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمَا وَزَادَ فَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا

922-79/3- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti... Enes b. Mâlik'in haber verdiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir atın üzerinden düştü, sağ tarafı zedelendi deyip önceki iki hadise yakın olarak hadisi rivâyet etti, ayrıca: *"Ayakta namaz kılarsa siz de ayakta namaz kılınız"* ibaresini ekledi (4/78b).[194]

٩٢٣-٨٠/٤- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا مَعْنُ بْنُ عِيسَى عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَكِبَ فَرَسًا فَصُرِعَ عَنْهُ فَجُحِشَ شِقُّهُ الْأَيْمَنُ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ وَفِيهِ إِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا

923-80/4- Bize İbn Ömer tahdis etti. Bize Ma'n b. İsa, Mâlik b. Enes'ten tahdis etti. O ez-Zührî'den, o Enes'ten rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir ata bindi, attan düştü, sağ yanı zedelendi deyip, öncekilerin hadisi gibi hadisi rivâyet etti. Hadiste: *"Ayakta namaz kılarsa siz de ayakta kılınız"* ibaresi de vardır.[195]

٩٢٤-٨١/٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي أَنَسٌ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سَقَطَ مِنْ فَرَسِهِ فَجُحِشَ شِقُّهُ الْأَيْمَنُ وَسَاقَ الْحَدِيثَ وَلَيْسَ فِيهِ زِيَادَةُ يُونُسَ وَمَالِكٍ

193 Buhari, 733; Tirmizi, 361; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1523
194 Buhari, 1114; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1560
195 Buhari, 689; Ebu Davud, 601; Nesai, 831; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1529

924-81/5- Bize Abd b. Humeyd tahdis etti, bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer, ez-Zührî'den haber verdi. Bana Enes b. Mâlik'in haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) atından düşmüş, sağ yanı zedelenmişti. Böyle deyip hadisi zikretti ama onun rivâyetinde Yunus'un ve Mâlik'in fazladan zikrettikleri ibare yer almamaktadır.[196]

٩٢٥-٨٢/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ اشْتَكَى رَسُولُ اللهِ ﷺ فَدَخَلَ عَلَيْهِ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ يَعُودُونَهُ فَصَلَّى رَسُولُ اللهِ ﷺ جَالِسًا فَصَلُّوا بِصَلَاتِهِ قِيَامًا فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ أَنْ اجْلِسُوا فَجَلَسُوا فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا وَإِذَا رَفَعَ فَارْفَعُوا وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا

925-82/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Abde b. Süleyman, Hişam'dan tahdis etti. O babasından, o Aişe'den şöyle dediğini nakletti (4/79a). Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) rahatsızlanmıştı. Ashabından bazı kimseler onu ziyaret etmek üzere huzuruna girdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturarak namaz kıldı, onlar da ayakta ona uydular. Allah Rasûlü kendilerine oturun diye işaret buyurunca onlar da oturdular. Namazı bitirince: *"Şüphesiz imam ancak kendisine uyulsun diye imam olmuştur. Bu sebeple o rükûa varacak olursa siz de rükûa varınız, kalkınca siz de kalkınız, oturarak namaz kılarsa siz de oturarak namaz kılınız"* buyurdu.[197]

٩٢٦-٨٣/٧- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي جَمِيعًا عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

926-83/7- Bize Ebu'r-Rabi' ez-Zehrânî tahdis etti. Bize Hammad -yani b. Zeyd- tahdis etti (H). Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip, bize İbn Numeyr tahdis etti dediler (H). Bize İbn Numeyr tahdis edip dedi ki: Bize babam tahdis etti. Hepsi Hişam b. Urve'den bu isnâd ile hadisi hemen hemen aynen zikrettiler.[198]

196 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1542
197 İbn Mace, 1237; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17067
198 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16992

٩٢٧-٨٤/٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ اشْتَكَى رَسُولُ اللهِ ﷺ فَصَلَّيْنَا وَرَاءَهُ وَهُوَ قَاعِدٌ وَأَبُو بَكْرٍ يُسْمِعُ النَّاسَ تَكْبِيرَهُ فَالْتَفَتَ إِلَيْنَا فَرَآنَا قِيَامًا فَأَشَارَ إِلَيْنَا فَقَعَدْنَا فَصَلَّيْنَا بِصَلَاتِهِ قُعُودًا فَلَمَّا سَلَّمَ قَالَ إِنْ كِدْتُمْ آنِفًا لَتَفْعَلُونَ فِعْلَ فَارِسَ وَالرُّومِ يَقُومُونَ عَلَى مُلُوكِهِمْ وَهُمْ قُعُودٌ فَلَا تَفْعَلُوا ائْتَمُّوا بِأَئِمَّتِكُمْ إِنْ صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا وَإِنْ صَلَّى قَاعِدًا فَصَلُّوا قُعُودًا

927-84/8- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Leys tahdis etti (H). Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti. Bize Leys, Ebu'z-Zubeyr'den tahdis etti (4/79b). O Cabir'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) rahatsızlanmıştı. Biz de o oturduğu halde arkasında namaz kıldık. Ebu Bekr de insanlara onun aldığı tekbiri işittiriyordu. Bize hafifçe dönüp baktığında ayakta olduğumuzu görünce bize işaret etti, biz de oturduk. Onun arkasında oturarak onun namazına uyduk. Selam verince *"az önce nerede ise kralları oturduğu halde onların huzurunda ayakta duran Farslarla Rumların yaptığı işi yapacaktınız. Öyle yapmayın, imamlarınıza uyun. Eğer imamınız ayakta namaz kılarsa siz de ayakta kılınız. Şayet oturarak namaz kılarsa siz de oturarak kılınız"* buyurdu.[199]

٩٢٨-٨٥/٩- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حُمَيْدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الرُّؤَاسِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ خَلْفَهُ فَإِذَا كَبَّرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ كَبَّرَ أَبُو بَكْرٍ لِيُسْمِعَنَا ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ اللَّيْثِ

928-85/9- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Cabir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize namaz kıldırdı. Ebu Bekr (4/80a) de arkasında idi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) tekbir aldı mı Ebu Bekr de bize işittirmek için (yüksek sesle) tekbir alırdı sonra da hadisi Leys'in hadisine yakın olarak zikretti.[200]

199 Ebu Davud, 606 -muhtasar olarak-; Nesai, 1199; İbn Mace, 1240; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2906

200 Buhari, 797; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2786

٩٢٩-٨٦/١٠- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ يَعْنِي الْحِزَامِيَّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّمَا الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَلَا تَخْتَلِفُوا عَلَيْهِ فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ وَإِذَا سَجَدَ فَاسْجُدُوا وَإِذَا صَلَّى جَالِسًا فَصَلُّوا جُلُوسًا أَجْمَعُونَ

929-86/10- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İmam ancak kendisine uyulsun diye imam olmuştur. Bu sebeple ona muhalefet etmeyiniz. O tekbir alınca siz de tekbir alınız, rükûa varınca siz de rükûa varınız. Semiallahu li men hamideh derse, siz de Allahumme Rabbena leke'l-hamd deyiniz. O secde edince siz de secde ediniz. Oturarak namaz kılarsa, siz de birlikte oturarak namaz kılınız."*[201]

٩٣٠-.../١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

930-.../11- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye (4/80b) aynısını rivâyet etti.[202]

Şerh

(920-934 numaralı hadisler)

Bu babta şu hadisler yer almaktadır:

(920) "Enes (radıyallâhu anh) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir attan düştü..."; (4/130)

(922) Başka bir rivâyette: *"Ayakta namaz kılarsa siz de ayakta kılınız."*

(925) Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyetinde "oturarak namaz kıldı, onlar da ayakta ona uydular..." (4/131) Ayrıca Müslim bu manada daha başka hadisler de zikretmektedir.

(920) "Cuhişe" Berelendi, zedelendi demektir.

201 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13899

202 Buhari, 722; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14705

"Namaz vakti girdi." Bu ifadenin zâhirinden anlaşıldığı üzere Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara farz bir namazı kıldırmış idi. Bu rivâyetten namaz halinde ihtiyaç duyulacak olursa işarette bulunmanın ve az iş (amel-i kalil)in caiz olduğu ve namazın fiillerinde ve tekbirlerinde imama uyulmasının gereği hükmü anlaşılmaktadır.

"Rabbenâ ve leke'l-hamd" Burada bu şekilde vav ile *"ve leke'l-hamd"* olarak gelmiştir. Bazı rivâyetlerde vav yoktur. Her ikisinin caiz olduğu daha önce belirtilmiş idi.

Hadisten Anlaşılan Diğer Hükümler:

1- İmama uyan bir kimsenin tekbir alışta ayakta duruş, oturuş, rükû ve sücutta imamına uyması ve bunları imamdan sonra yapması vaciptir. Mesela kendisi iftitah tekbirini imam iftitah tekbirini tamamladıktan sonra alır. Eğer imam tekbirini tamamlamadan önce imama uyan kişi tekbir almaya başlayacak olursa namaza girmiş olmaz.

2- Rükûa da imam rükûa başladıktan ve rükûdan kalkmadan önce rükûa varır. Şayet onunla birlikte yahut ondan önce rükûa varacak olursa iyi olmayan bir iş yapmış olur ama namazı batıl olmaz. Secde de böyledir.

3- İmam selamı bitirdikten sonra ona uyan selam verir. Ondan önce selam verecek olursa namazı batıl olur. Ancak imamdan ayrılmayı niyet etmesi hali müstesnadır. Bu hususta bilinen meşhur bir görüş ayrılığı vardır. Şayet imamdan ne önce, ne sonra onunla birlikte selam verecek olursa iyi olmayan bir iş yapmış olmakla birlikte sahih olan görüşe göre namazı batıl olmaz, batıl olacağı da söylenmiştir.

4- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Oturarak namaz kılarsa siz de oturarak kılınız"* buyruğu ile ilgili ilim adamlarının değişik görüşleri vardır. (4/132) Bir kesim hadisin zâhirine göre görüş belirtmiştir. Bu şekilde görüş belirtenler arasında Ahmed b. Hanbel ve Evzâî -yüce Allah'ın rahmeti onlara- de vardır. Mâlik (rahimehullah) bir rivâyette ayakta durabilecek durumda olan bir kimsenin oturan birisine uyarak namaz kılması, ayakta da, oturarak da caiz değildir. Ebu Hanife, Şâfiî ve selefin cumhuru ise ayakta durabilen bir kimsenin, oturan bir imama ancak ayakta durup, uyması caizdir. Bu görüş sahipleri Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu hadiseden sonra vefatı ile neticelenen hastalığında oturarak namaz kıldırdığı halde arkasında Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın ve diğer cemaatin ayakta durup namaz kıldıklarını delil göstermişlerdir.

Her ne kadar bazı âlimler Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın imam olduğunu, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de ona uymuş olduğunu söylemekte iseler de doğrusu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bizzat imam olduğudur. Esasen Müslim de bu babtan sonra bu hadisi çok açık ya da ona yakın bir şekilde zikretmiş bulunmaktadır. Ebu Bekr b. Ebû Şeybe'den kendi isnadıyla Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan naklettiği rivâyetinde (940 numaralı hadis) şöyle dediğini kaydetmektedir: Derken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi ve Ebu Bekr'in sol tarafına oturdu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara oturarak namaz kıldırıyordu. Ebu Bekr de ayakta idi. Ebu Bekr, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazına uymuş, cemaat de Ebu Bekr'in namazına uymuş idi.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İmam ancak kendisine uyulsun diye imam olur"* buyruğunun anlamı, Şâfiî'ye ve bir kesimin kanaatine göre bu, zahiren görülen fiillerde böyledir yoksa bir kimsenin nâfile namaz kılan birisi arkasında farz namaz kılması ve bunun aksi caizdir. Öğleyi ikindi namazı kılanın arkasında kılması da, aksini kılması da caizdir.

Mâlik, Ebu Hanife ve başkaları ise bu caiz değildir demişlerdir. Bunlar hadisin hem fiillerde, hem niyetlerde ona uysun anlamında olduğunu söylemişlerdir. Şâfiî (radıyallâhu anh)'ın ve ona uygun kanaat belirtenlerin delili ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Batn-ı Nahle denilen yerde korku namazını her bir kesim ile birer defa olmak üzere iki defa kılmış olduğunu gösterirler. Buna göre onun kıldığı ikinci namaz onun için nâfile, ona uyanlar için farz idi.

Aynı şekilde Muâz (radıyallâhu anh)'ın hadisi de bunu ifade eder. O yatsı namazını Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kılar sonra kavmine gidip, aynı namazı onlara kıldırırdı. Böylelikle bu namaz onun için nâfile, cemaat için farz oluyordu. İmama uymanın ancak zâhirî fiillerde sözkonusu olduğuna delil teşkil edip, bu kanaat sahiplerinin lehine olan delillerden birisi olmak üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Cabir (radıyallâhu anh) tarafından nakledilen rivâyetinde (927) *"imamlarınıza uyunuz, imamınız ayakta namaz kılarsa siz de ayakta kılınız, oturarak namaz kılarsa siz de oturarak namaz kılınız"* hadisi de zikredilebilir. Allah en iyi bilendir.

(927) *"... Az kalsın Farslarla Rumların yaptığını yapacaktınız..."* Herhangi bir ihtiyaç dolayısıyla olmaksızın oturan liderlerinin başı ucunda ona uyanların ve hizmetçilerin ayakta durmalarının nehyedildiği hükmü anlaşılmaktadır. Fazilet ve hayır ehli olan ve dışarıdan içeriye giren bir kimse için ayağa

kalkmak ise bu türden değildir. Aksine böyle bir davranış caizdir. Bu hususta bazı hadisler de geldiği gibi, selef ve halef de buna uygun kanaat belirtmiştir. Bunun delillerini ve bu hususta karşı delillere verilecek cevapları ayrı bir cüzde toplamış bulunmaktayım. Başarı Allah'tandır, hatadan koruyan O'dur.

٢٠/٢٠- بَاب النَّهْيِ عَنْ مُبَادَرَةِ الْإِمَامِ بِالتَّكْبِيرِ وَغَيْرِهِ

20/20- TEKBİR VE DİĞER HUSUSLARDA İMAMDAN ÖNCE DAVRANMANIN NEHYOLUNDUĞU BABI

٩٣١-٨٧/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ خَشْرَمٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُعَلِّمُنَا يَقُولُ لَا تُبَادِرُوا الْإِمَامَ إِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذَا قَالَ وَلَا الضَّالِّينَ فَقُولُوا آمِينَ وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ

931-87/1- Bize İshak b. İbrahim ve İbn Haşrem tahdis edip dedi ki... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize öğretiyor ve: *"İmamdan önce acele edip hareket etmeyiniz. O tekbir alınca, siz de tekbir alınız. O veleddâllîn deyince, arkasından âmin deyiniz, rükûa varınca rükûa varınız, semiallahu li men hamideh deyince, siz de Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd deyiniz"* buyururdu.[203]

٩٣٢-.../٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِهِ إِلَّا قَوْلَهُ وَلَا الضَّالِّينَ فَقُولُوا آمِينَ وَزَادَ وَلَا تَرْفَعُوا قَبْلَهُ

932-.../2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den buna yakın hadisi rivâyet etti. Ancak *"veleddallin deyince âmin deyiniz"* demeyerek ayrıca *"ondan önce de kalkmayınız"* (4/81a) ibaresini ekledi.[204]

203 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12449

204 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12710, 12711

٩٣٣-٨٨/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَعْلَى وَهُوَ ابْنُ عَطَاءٍ سَمِعَ أَبَا عَلْقَمَةَ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّمَا الْإِمَامُ جُنَّةٌ فَإِذَا صَلَّى قَاعِدًا فَصَلُّوا قُعُودًا وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ فَإِذَا وَافَقَ قَوْلُ أَهْلِ الْأَرْضِ قَوْلَ أَهْلِ السَّمَاءِ غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ

933-88/3- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti... (H). Bize Ubeydullah b. Muâz da -lafız onundur- tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İmam ancak bir kalkandır. Bu sebeple o oturarak namaz kılınca, siz de oturarak namaz kılınız. Semiallahu li men hamideh derse, siz de Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd deyiniz. Eğer yerdekilerin sözü semadakilerin sözüne denk düşerse ona geçmiş günahlarının bir kısmı bağışlanır."*[205]

٩٣٤-٨٩/٤- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ حَيْوَةَ أَنَّ أَبَا يُونُسَ مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ إِنَّمَا جُعِلَ الْإِمَامُ لِيُؤْتَمَّ بِهِ فَإِذَا كَبَّرَ فَكَبِّرُوا وَإِذَا رَكَعَ فَارْكَعُوا وَإِذَا قَالَ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ فَقُولُوا اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ وَإِذَا صَلَّى قَائِمًا فَصَلُّوا قِيَامًا وَإِذَا صَلَّى قَاعِدًا فَصَلُّوْا قُعُودًا أَجْمَعُونَ

934-89/4- Bize Ebu't-Tahir tahdis etti... Ebu Hureyre, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"İmam ancak kendisine uyulsun diyedir. Bu sebeple o tekbir alınca siz de tekbir alınız. Rükûa varınca, siz de rükû yapınız. Semiallahu li men hamideh derse, siz de Allahumme Rabbena leke'l-hamd deyiniz. O ayakta namaza durursa, siz de ayakta namaza durun. O oturarak namaz kılarsa siz de birlikte oturarak namaz kılın."*[206]

Şerh

(933) "İmam ancak bir kalkandır." Yani kendisinin arkasında duranları örter ve yanılgı ya da başkasının kıbleden geçmesi için namazlarının karşı

205 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15450
206 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15469

karşıya kalabileceği herhangi bir aksaklığın önüne geçen bir engeldir. Yani imamın durumu arkasındakileri örten ve onlara hoşlanılmayacak şeylerin isabet etmesini engelleyen bir kalkanın durumuna benzer.

٢١/٢١- بَاب اسْتِخْلَافِ الْإِمَامِ إِذَا عَرَضَ لَهُ عُذْرٌ مِنْ مَرَضٍ وَسَفَرٍ وَغَيْرِهِمَا مَنْ يُصَلِّي بِالنَّاسِ وَأَنَّ مَنْ صَلَّى خَلْفَ إِمَامٍ جَالِسٍ لِعَجْزِهِ عَنْ الْقِيَامِ لَزِمَهُ الْقِيَامُ إِذَا قَدَرَ عَلَيْهِ وَنَسْخُ الْقُعُودِ خَلْفَ الْقَاعِدِ فِي حَقِّ مَنْ قَدَرَ عَلَى الْقِيَامِ

21/21- HASTALIK, YOLCULUK VE DAHA BAŞKA HERHANGİ BİR MAZERETİ ORTAYA ÇIKAN BİR İMAMIN CEMAATE NAMAZ KILDIRACAK BİR KİMSEYİ YERİNE GEÇİRMESİ, AYAKTA DURAMADIĞI İÇİN OTURAN BİR İMAMIN ARKASINDA NAMAZA DURANIN GÜÇ YETİREBİLMESİ HALİNDE AYAKTA DURMASI GEREKTİĞİ, AYAKTA DURABİLECEK KİMSELER HAKKINDA OTURANIN ARKASINDA OTURMA HÜKMÜNÜN NESHEDİLMİŞ OLDUĞU BABI

٩٣٥-٩٠/١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يُونُسَ حَدَّثَنَا زَائِدَةُ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ أَبِي عَائِشَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ فَقُلْتُ لَهَا أَلَا تُحَدِّثِينِي عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ بَلَى ثَقُلَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ أَصَلَّى النَّاسُ قُلْنَا لَا وَهُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْمِخْضَبِ فَفَعَلْنَا فَاغْتَسَلَ ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنُوءَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ أَصَلَّى النَّاسُ قُلْنَا لَا وَهُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْمِخْضَبِ فَفَعَلْنَا فَاغْتَسَلَ ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنُوءَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ أَصَلَّى النَّاسُ قُلْنَا لَا وَهُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ ضَعُوا لِي مَاءً فِي الْمِخْضَبِ فَفَعَلْنَا فَاغْتَسَلَ ثُمَّ ذَهَبَ لِيَنُوءَ فَأُغْمِيَ عَلَيْهِ ثُمَّ أَفَاقَ فَقَالَ أَصَلَّى النَّاسُ فَقُلْنَا لَا وَهُمْ يَنْتَظِرُونَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَتْ وَالنَّاسُ عُكُوفٌ فِي الْمَسْجِدِ يَنْتَظِرُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِصَلَاةِ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ قَالَتْ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى أَبِي بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ فَأَتَاهُ الرَّسُولُ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَأْمُرُكَ أَنْ تُصَلِّيَ بِالنَّاسِ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ وَكَانَ رَجُلًا رَقِيقًا يَا عُمَرُ صَلِّ بِالنَّاسِ قَالَ فَقَالَ

عُمَرُ أَنْتَ أَحَقُّ بِذَلِكَ قَالَتْ فَصَلَّى بِهِمْ أَبُو بَكْرٍ تِلْكَ الْأَيَّامَ ثُمَّ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَجَدَ مِنْ نَفْسِهِ خِفَّةً فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا الْعَبَّاسُ لِصَلَاةِ الظُّهْرِ وَأَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ فَلَمَّا رَآهُ أَبُو بَكْرٍ ذَهَبَ لِيَتَأَخَّرَ فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ لَا يَتَأَخَّرَ وَقَالَ لَهُمَا أَجْلِسَانِي إِلَى جَنْبِهِ فَأَجْلَسَاهُ إِلَى جَنْبِ أَبِي بَكْرٍ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي وَهُوَ قَائِمٌ بِصَلَاةِ النَّبِيِّ ﷺ وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ وَالنَّبِيُّ ﷺ قَاعِدٌ قَالَ عُبَيْدُ اللهِ فَدَخَلْتُ عَلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ فَقُلْتُ لَهُ أَلَا أَعْرِضُ عَلَيْكَ مَا حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ عَنْ مَرَضِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ هَاتِ فَعَرَضْتُ حَدِيثَهَا عَلَيْهِ فَمَا أَنْكَرَ مِنْهُ شَيْئًا غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ أَسَمَّتْ لَكَ الرَّجُلَ الَّذِي كَانَ مَعَ الْعَبَّاسِ قُلْتُ لَا قَالَ هُوَ عَلِيٌّ

935-90/1- Bize Ahmed b. Abdullah b. Yunus tahdis etti. Bize Zâide tahdis etti. Bize Musa b. Ebu Aişe, Ubeydullah b. Abdullah'tan şöyle dediğini tahdis etti: Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın huzuruna girip ona: Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hastalığından bahsetmez misin, dedim.

O, olur deyip, şunları anlattı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağırlaştı. *"İnsanlar namaz kıldı mı"* dedi. Biz, hayır, seni bekliyorlar ey Allah'ın Rasûlü, dedik. O: *"Benim için leğene su koyun"* buyurdu. Biz de dediğini yaptık. Yıkandı sonra kalkmak istediyse de bayıldı. Sonra tekrar ayılarak: *"İnsanlar namaz kıldı mı, dedi."* Hayır, onlar seni bekliyorlar ey Allah'ın Rasûlü dedik. (5/2a)

O: *"Leğene benim için su koyun"* dedi. Biz de dediğini yaptık. Yıkandı sonra kalkmak isteyince yine bayıldı sonra tekrar ayıldı. *"İnsanlar namaz kıldı mı"* dedi. Biz, hayır seni bekliyorlar ey Allah'ın Rasûlü, dedik. Yine: *"Leğene benim için su koyun"* buyurdu. Biz de dediğini yaptık. Yıkandı sonra yine kalkmak isteyince tekrar bayıldı. Sonra ayılıp: *"İnsanlar namaz kıldı mı"* dedi. Biz hayır, seni bekliyorlar ey Allah'ın Rasûlü, dedik.

Aişe dedi ki: İnsanlar mescide kapanmış yatsı namazı için Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bekleyip, duruyorlardı. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara namaz kıldırmak üzere Ebu Bekr'e haber gönderdi. Gönderdiği haberci Ebu Bekr'in yanına giderek: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sana (5/2b) insanlara namaz kıldırmanı emrediyor, dedi.

Bunun üzerine Ebu Bekir -ki ince kalpli birisi idi-:Ey Ömer insanlara namaz kıldır dedi. Ömer: Bu işe sen daha layıksın, dedi. Bunun üzerine Ebu Bekir o günlerde insanlara namaz kıldırdı. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi

ve sellem) kendisinde bir hafiflik bulunca birisi Abbas olan iki adam arasında öğle namazı için çıktı. Ebu Bekir de cemaate namaz kıldırıyordu. Ebu Bekir onu görünce geri çekilmek istedi ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona geri çekilmemesi için işaret buyurdu. Onu tutan iki kişiye: *"Beni onun yanına oturtunuz"* dedi. Onlar da onu Ebu Bekir'in yanına oturttular. Ebu Bekir ayakta durduğu halde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazına uydu, insanlar da Ebu Bekir'in namazına uyarak namaz kılıyorlardı. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de (5/3a) oturuyordu.

Ubeydullah dedi ki: Sonra Abdullah b. Abbas'ın yanına girdim. Ona: Sana Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hastalığı hakkında Aişe'nin bana anlattıklarını anlatayım mı, dedim. O anlat, dedi. Ben de Aişe'nin anlattıklarını İbn Abbas'a anlattım. Anlattıklarımdan hiçbir şeyi reddetmedi. Sadece şunları söyledi: Peki, sana Abbas ile birlikte bulunan adamın adını da söyledi mi, dedi. Ben, hayır dedim. O: O kişi Ali'dir, dedi.[207]

٩٣٦-٩١/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ قَالَ قَالَ الزُّهْرِيُّ وَأَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ عَائِشَةَ أَخْبَرَتْهُ قَالَتْ أَوَّلُ مَا اشْتَكَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ فَاسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يُمَرَّضَ فِي بَيْتِهَا وَأَذِنَّ لَهُ قَالَتْ فَخَرَجَ وَيَدٌ لَهُ عَلَى الْفَضْلِ بْنِ عَبَّاسٍ وَيَدٌ لَهُ عَلَى رَجُلٍ آخَرَ وَهُوَ يَخُطُّ بِرِجْلَيْهِ فِي الْأَرْضِ فَقَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَحَدَّثْتُ بِهِ ابْنَ عَبَّاسٍ فَقَالَ أَتَدْرِي مَنْ الرَّجُلُ الَّذِي لَمْ تُسَمِّ عَائِشَةُ هُوَ عَلِيٌّ

936-91/2- Bize Muhammed b. Râfi' ile Abd b. Humeyd -lafız İbn Râfi'indir- tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer haber verip dedi ki: ez-Zührî dedi ki: Bana Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe'nin haber verdiğine göre Aişe kendisine haber verip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilk olarak Meymûne'nin evinde iken rahatsızlandı (5/3b). Diğer zevcelerinden de kendi (Aişe'nin) evinde hastalığını geçirmek için izin istedi. Onlar da kendisine izin verdiler. Allah Rasûlü ayaklarını yerde sürüyerek bir eli el-Fadl b. Abbas'ın, diğer eli de bir başka adamın üzerinde olduğu halde dışarı çıktı. Ubeydullah dedi ki: Ben bunu İbn Abbas'a anlattım, o: Aişe'nin adını vermediği adamın kim olduğunu biliyor musun, o Ali'dir, dedi.[208]

207 Buhari, 687; Nesai, 733; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5860, 16317

208 Buhari, 198, 665, 2588, 3099 -muhtasar olarak-, 4442, 5714; İbn Mace, 1618; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16309

٩٣٧-٩٢/٣- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ لَمَّا ثَقُلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَاشْتَدَّ بِهِ وَجَعُهُ اسْتَأْذَنَ أَزْوَاجَهُ أَنْ يُمَرَّضَ فِي بَيْتِي فَأَذِنَّ لَهُ فَخَرَجَ بَيْنَ رَجُلَيْنِ تَخُطُّ رِجْلَاهُ فِي الْأَرْضِ بَيْنَ عَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ وَبَيْنَ رَجُلٍ آخَرَ قَالَ عُبَيْدُ اللَّهِ فَأَخْبَرْتُ عَبْدَ اللَّهِ بِالَّذِي قَالَتْ عَائِشَةُ فَقَالَ لِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ هَلْ تَدْرِي مَنْ الرَّجُلُ الْآخَرُ الَّذِي لَمْ تُسَمِّ عَائِشَةُ قَالَ قُلْتُ لَا قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ هُوَ عَلِيٌّ

937-92/3- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. Leys tahdis etti... Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesud'un haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağırlaşıp, ağrıları da şiddetlenince (5/4a) diğer zevcelerinden hastalığını benim evimde geçirmek için izin istedi. Onlar da ona izin verince, ayakları yerde sürüyerek biri el-Fadl b. Abbas b. Abdulmuttalib, diğeri bir başka adam olmak üzere iki adamın arasında çıktı.

Ubeydullah dedi ki: Ben Aişe'nin dediklerini Abdullah'a haber verince Abdullah b. Abbas da bana: Aişe'nin adını vermediği öbür adamın kim olduğunu biliyor musun, dedi. Ben, hayır deyince, İbn Abbas: O Ali'dir, dedi.[209]

٩٣٨-٩٣/٤- حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ بْنِ مَسْعُودٍ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ لَقَدْ رَاجَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي ذَلِكَ وَمَا حَمَلَنِي عَلَى كَثْرَةِ مُرَاجَعَتِهِ إِلَّا أَنَّهُ لَمْ يَقَعْ فِي قَلْبِي أَنْ يُحِبَّ النَّاسُ بَعْدَهُ رَجُلًا قَامَ مَقَامَهُ أَبَدًا وَإِلَّا أَنِّي كُنْتُ أَرَى أَنَّهُ لَنْ يَقُومَ مَقَامَهُ أَحَدٌ إِلَّا تَشَاءَمَ النَّاسُ بِهِ فَأَرَدْتُ أَنْ يَعْدِلَ ذَلِكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَبِي بَكْرٍ

938-93/4- Bize Abdulmelik b. Şuayb Leysî tahdis etti... Ubeydullah b. Abdullah b. Utbe b. Mesud'un haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe (5/4b) dedi ki: Ben bu hususta (Ebu Bekir'in imamlık yapmaması için) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e (birkaç kere) müracaat

209 936 nolu hadisin kaynakları

ettim. Benim bu hususta ona çokça müracaatta bulunmaya beni iten tek sebep insanların ondan sonra onun makamında duran bir adamı ebediyen sevmeyecekleri düşüncesinin kalbinde yer etmesi ve onun makamında duran birisi olursa mutlaka insanların onu uğursuz sayacaklarını düşünmem idi. İşte bundan dolayı bu hususta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ebu Bekir'den vazgeçmesini istemiştim.[210]

٩٣٩-٩٤/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ قَالَ الزُّهْرِيُّ وَأَخْبَرَنِي حَمْزَةُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا دَخَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بَيْتِي قَالَ مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيقٌ إِذَا قَرَأَ الْقُرْآنَ لَا يَمْلِكُ دَمْعَهُ فَلَوْ أَمَرْتَ غَيْرَ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ وَاللهِ مَا بِي إِلَّا كَرَاهِيَةُ أَنْ يَتَشَاءَمَ النَّاسُ بِأَوَّلِ مَنْ يَقُومُ فِي مَقَامِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَتْ فَرَاجَعْتُهُ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا فَقَالَ لِيُصَلِّ بِالنَّاسِ أَبُو بَكْرٍ فَإِنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ

939-94/5- Bana Muhammed b. Râfi', Abd b. Humeyd -lafız İbn Râfi''intahdis etti. Abd bize Abdurrezzak haber verdi, dedi. İbn Râfi' tahdis etti, dedi. Bize Ma'mer haber verdi. ez-Zührî dedi ki: Bana Hamza b. Abdullah b. Ömer de Aişe'den şöyle dediğini haber verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) benim haneme girince (5/5a) *"Ebu Bekir'e emredin de insanlara namaz kıldırsın"* buyurdu. (Aişe) dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü Ebu Bekir ince kalpli bir adamdır. O Kur'ân okuyunca gözyaşını tutamaz. Keşke Ebu Bekir'den başkasına emir versen, dedim.

(Aişe) dedi ki: Allah'a yemin olsun ki benim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in durduğu yerde duracak ilk kişi sebebiyle insanların uğursuzluk duyacaklarından hoşlanmamaktan başka bir endişem yoktu. Bu sebeple ona iki ya da üç defa müracaat ettim, o (her seferinde) *"cemaate Ebu Bekir namaz kıldırsın. Muhakkak sizler Yusuf'un zamanındaki kadınlar gibisiniz"* buyurdu.[211]

٩٤٠-٩٥/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ

210 Buhari, 4445; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16312
211 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16061

إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ لَمَّا ثَقُلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ جَاءَ بِلَالٌ يُؤْذِنُهُ بِالصَّلَاةِ فَقَالَ مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ وَإِنَّهُ مَتَى يَقُمْ مَقَامَكَ لَا يُسْمِعْ النَّاسَ فَلَوْ أَمَرْتَ عُمَرَ فَقَالَ مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ قَالَتْ فَقُلْتُ لِحَفْصَةَ قُولِي لَهُ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ أَسِيفٌ وَإِنَّهُ مَتَى يَقُمْ مَقَامَكَ لَا يُسْمِعْ النَّاسَ فَلَوْ أَمَرْتَ عُمَرَ فَقَالَتْ لَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِنَّكُنَّ لَأَنْتُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ قَالَتْ فَأَمَرُوا أَبَا بَكْرٍ يُصَلِّي بِالنَّاسِ قَالَتْ فَلَمَّا دَخَلَ فِي الصَّلَاةِ وَجَدَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ نَفْسِهِ خِفَّةً فَقَامَ يُهَادَى بَيْنَ رَجُلَيْنِ وَرِجْلَاهُ تَخُطَّانِ فِي الْأَرْضِ قَالَتْ فَلَمَّا دَخَلَ الْمَسْجِدَ سَمِعَ أَبُو بَكْرٍ حِسَّهُ ذَهَبَ يَتَأَخَّرُ فَأَوْمَأَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ قُمْ مَكَانَكَ فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّى جَلَسَ عَنْ يَسَارِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ فَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصَلِّي بِالنَّاسِ جَالِسًا وَأَبُو بَكْرٍ قَائِمًا يَقْتَدِي أَبُو بَكْرٍ بِصَلَاةِ النَّبِيِّ ﷺ وَيَقْتَدِي النَّاسُ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ

940-95/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Ebu Muaviye ve Vekî' tahdis etti (H). Bize Yahya b. Yahya da -ki lafız onundur- tahdis edip dedi ki... (5/5b) Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hastalığı ağırlaşınca Bilal gelip ona namaz vaktini haber verdi. O: *"Ebu Bekir'e emredin de insanlara namaz kıldırsın"* buyurdu. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü, Ebu Bekir çabuk üzüntüye kapılan bir zattır. O ne zaman senin makamında duracak olursa insanlara (sesini) işittiremez. Keşke Ömer'e emretsen, dedim. Allah Rasûlü: *"Ebu Bekir'e emredin de insanlara namaz kıldırsın"* buyurdu.

(Aişe) dedi ki: Bu sefer Hafsa'ya: Ona Ebu Bekir çabuk üzüntüye kapılan bir adamdır, o ne zaman senin durduğun yerde duracak olursa insanlara (sesini) işittiremez. Keşke Ömer'e emretsende, dedim. Hafsa ona (dediklerimi) deyince, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Muhakkak sizler Yusuf'un zamanındaki kadınlar gibisiniz. Ebu Bekir'e emredin, insanlara namaz kıldırsın"* buyurdu.

(Aişe) dedi ki (5/6a): Bunun üzerine Ebu Bekir'e söylediler, o da insanlara namaz kıldırdı. (Aişe) dedi ki: Ebu Bekir namaza başlayınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisinde bir hafiflik buldu. İki kişi arasında onlara yaslanarak ve ayakları da yerde süründüğü halde kalktı. Mescide girince Ebu Bekir onun (ayak) sesini işittiği için geri çekilmeye başladı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de ona yerinde dur diye işaret etti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi

ve sellem) gelip, Ebu Bekir'in sol tarafına oturdu. (Aişe) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturarak cemaate namaz kıldırıyor, Ebu Bekir de ayakta duruyordu. Ebu Bekir Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazına uyarken insanlar da Ebu Bekir'in (5/6b) namazına uyuyordu.[212]

٩٤١-٩٦/٧- حَدَّثَنَا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ مُسْهِرٍ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ وَفِي حَدِيثِهِمَا لَمَّا مَرِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَرَضَهُ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ فَأُتِيَ بِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ حَتَّى أُجْلِسَ إِلَى جَنْبِهِ وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي بِالنَّاسِ وَأَبُو بَكْرٍ يُسْمِعُهُمْ التَّكْبِيرَ وَفِي حَدِيثِ عِيسَى فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي وَأَبُو بَكْرٍ إِلَى جَنْبِهِ وَأَبُو بَكْرٍ يُسْمِعُ النَّاسَ

941-96/7- Bize Mincâb b. el-Haris et-Temimî tahdis etti. Bize İbn Mushir haber verdi (H). Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize İsa -yani b. Yunus- tahdis etti. İkisi A'meş'ten bu isnâd ile buna yakın olarak rivâyeti nakletti. Her ikisinin rivâyetinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefatı ile neticelenen hastalığına yakalandığında, ibaresi vardır. İbn Mushir'in rivâyetinde de: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) getirilip, onun (Ebu Bekir'in) yanına oturtuldu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara namaz kıldırıyor, Ebu Bekir de onlara tekbiri işittiriyordu, denilmektedir.

İsa'nın hadisi rivâyetinde de: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) oturup insanlara namaz kıldırdı. Ebu Bekir de onun yanında idi, Ebu Bekir de insanlara işittiriyordu, demektedir.[213]

٩٤٢-٩٧/٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ عَنْ هِشَامٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبَا بَكْرٍ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ فِي مَرَضِهِ فَكَانَ يُصَلِّي بِهِمْ قَالَ عُرْوَةُ فَوَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ نَفْسِهِ خِفَّةً فَخَرَجَ وَإِذَا أَبُو بَكْرٍ يَؤُمُّ النَّاسَ فَلَمَّا رَآهُ أَبُو بَكْرٍ اسْتَأْخَرَ فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَيْ كَمَا أَنْتَ فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حِذَاءَ أَبِي بَكْرٍ إِلَى جَنْبِهِ فَكَانَ أَبُو بَكْرٍ يُصَلِّي بِصَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ يُصَلُّونَ بِصَلَاةِ أَبِي بَكْرٍ

212 Buhari, 664, 712, 713; İbn Mace, 1232, Tuhfetu'l-Eşrâf, 15945
213 940 nolu hadisin kaynakları

942-97/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb (5/7a) tahdis edip dediler ki: Bize İbn Numeyr, Hişam'dan tahdis etti (H): Bize İbn Numeyr de -ki lafızları birbirine yakındır- tahdis edip dedi ki: Bize babam tahdis edip dedi ki: Bize Hişam, babası (Urve)'den tahdis etti. O Aişe'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hastalığı sırasında insanlara namaz kıldırmak için Ebu Bekir'e emir verdi. Bunun için o da onlara namaz kıldırıyordu.

Urve dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendisinde bir hafiflik bulunca çıktı. O sırada Ebu Bekir'in insanlara imamlık yaptığını gördü. Ebu Bekir onu görünce geri çekilmek istedi ise de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona, olduğun gibi kal, anlamında işaret etti sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Bekir'in hizasında yan tarafına oturdu. Ebu Bekir, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazına uyarak namaz kılıyor, insanlar da Ebu Bekir'in namazına göre (5/7b) namaz kılıyorlardı.[214]

٩٤٣-٩٨/٩- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَحَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنِي وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ وَحَدَّثَنِي أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ كَانَ يُصَلِّي لَهُمْ فِي وَجَعِ رَسُولِ اللهِ ﷺ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمُ الِاثْنَيْنِ وَهُمْ صُفُوفٌ فِي الصَّلَاةِ كَشَفَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سِتْرَ الْحُجْرَةِ فَنَظَرَ إِلَيْنَا وَهُوَ قَائِمٌ كَأَنَّ وَجْهَهُ وَرَقَةُ مُصْحَفٍ ثُمَّ تَبَسَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ضَاحِكًا قَالَ فَبُهِتْنَا وَنَحْنُ فِي الصَّلَاةِ مِنْ فَرَحٍ بِخُرُوجِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَنَكَصَ أَبُو بَكْرٍ عَلَى عَقِبَيْهِ لِيَصِلَ الصَّفَّ وَظَنَّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ خَارِجٌ لِلصَّلَاةِ فَأَشَارَ إِلَيْهِمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَدِهِ أَنْ أَتِمُّوا صَلَاتَكُمْ قَالَ ثُمَّ دَخَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَأَرْخَى السِّتْرَ قَالَ فَتُوُفِّيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ يَوْمِهِ ذَلِكَ

943-98/9- Bana Amr en-Nâkid, Hasan el-Hulvânî ve Abd b. Humeyd tahdis etti. Abd bana Yakub -ki b. İbrahim b. Sa'd'dır- haber verdi derken, diğer ikisi, tahdis etti, dediler. (Yakub dedi ki): Bize babam Salih'ten tahdis etti. O İbn Şihab'dan şöyle dediğini nakletti: Bana Enes b. Mâlik'in haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatı ile neticelenen hastalığında insanlara Ebu Bekir namaz kıldırıyordu. Nihayet insanlar namazda saflar halinde bulundukları pazartesi gününde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sel-

214 Buhari, 683; İbn Mace, 1233; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16979

lem) perdenin örtüsünü kaldırdı. Ayakta olduğu halde bize baktı. Yüzü adeta bir mushafın yaprağı gibi idi. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gülercesine tebessüm buyurdu. (Enes) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıktı diye sevincimizden namazda olduğumuz halde şaşırdık, kaldık (5/8a). Ebu Bekr -Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namaza çıktığını zannederek- safa girmek maksadıyla topukları üzerine gerisin geri gitti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara namazınızı tamamlayın, diye işaret etti. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) perdeyi indirdi. (Enes) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) o günü vefat etti.[215]

٩٤٤-٩٩/١٠- وَحَدَّثَنِيهِ عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ آخِرُ نَظْرَةٍ نَظَرْتُهَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ كَشَفَ السِّتَارَةَ يَوْمَ الِاثْنَيْنِ بِهَذِهِ الْقِصَّةِ وَحَدِيثُ صَالِحٍ أَتَمُّ وَأَشْبَعُ

944-99/10- Bunu bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den tahdis etti. O Enes'ten şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e son bakışım pazartesi günü perdeyi açtığı zaman olmuştu deyip, bu olayı anlattı ama Salih'in hadisi rivâyeti daha tam ve daha doyurucudur.[216]

٩٤٥-.../١١- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ الِاثْنَيْنِ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمَا

945-.../11- Bana (5/8b) Muhammed b. Râfi' ve Abd b. Humeyd birlikte Abdurrezzak'tan tahdis etti. Bize Ma'mer, ez-Zührî'den şöyle dediğini haber verdi. Bana Enes b. Mâlik haber verip dedi ki: Pazartesi günü... deyip, önceki iki ravinin hadisine yakın olarak hadisi rivâyet etti.[217]

٩٤٦-١٠٠/١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ أَنَسٍ قَالَ لَمْ يَخْرُجْ إِلَيْنَا نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ ثَلَاثًا فَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَذَهَبَ أَبُو بَكْرٍ يَتَقَدَّمُ فَقَالَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ

215 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1510
216 Nesai, 1830; İbn Mace, 1624; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1487
217 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1543

بِالْحِجَابِ فَرَفَعَهُ فَلَمَّا وَضَحَ لَنَا وَجْهُ نَبِيِّ اللَّهِ ﷺ مَا نَظَرْنَا مَنْظَرًا قَطُّ كَانَ أَعْجَبَ إِلَيْنَا مِنْ وَجْهِ النَّبِيِّ ﷺ حِينَ وَضَحَ لَنَا قَالَ فَأَوْمَأَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ إِلَى أَبِي بَكْرٍ أَنْ يَتَقَدَّمَ وَأَرْخَى نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ الْحِجَابَ فَلَمْ نَقْدِرْ عَلَيْهِ حَتَّى مَاتَ

946-100/12- Bana Muhammed b. el-Müsennâ ve Harun b. Abdullah tahdis edip dediler ki: Bize Abdussamed tahdis edip dedi ki: Babamı tahdis ederken dinledim. Dedi ki: Bize Abdulaziz, Enes'ten şöyle dediğini tahdis etti: Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) üç gün yanımıza çıkıp gelmedi. Namaz için kamet getirildi, Ebu Bekir öne geçip namaz kıldırmak istedi. Allah'ın Nebisi perdeyi kaldırdı. Allah'ın nebisinin yüzünü görünce, hiçbir zaman onun yüzünü gördüğümüz sırada Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yüzünden daha çok hoşumuza giden hiçbir manzara görmüş değiliz. Sonra Allah'ın Nebisi Ebu Bekir'e eliyle öne geçmesi için işaret etti ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) perdeyi indirdi. Vefat edinceye kadar onu göremedik.[218]

٩٤٧-١٠١/١٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ مَرِضَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَاشْتَدَّ مَرَضُهُ فَقَالَ مُرُوا أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ فَقَالَتْ عَائِشَةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجُلٌ رَقِيقٌ مَتَى يَقُمْ مَقَامَكَ لَا يَسْتَطِعْ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ فَقَالَ مُرِي أَبَا بَكْرٍ فَلْيُصَلِّ بِالنَّاسِ فَإِنَّكُنَّ صَوَاحِبُ يُوسُفَ قَالَ فَصَلَّى بِهِمْ أَبُو بَكْرٍ حَيَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

947-101/13- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Huseyn b. Ali, Zaide'den tahdis etti. O Abdulmelik b. Umeyr'den, o Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hastalandı ve hastalığı ağırlaşınca *"Ebu Bekir'e emredin de insanlara namaz kıldırsın"* buyurdu. Aişe: Ey Allah'ın Rasûlü Ebu Bekir ince kalpli bir insandır. Senin makamında duracak olursa o insanlara namaz kıldıramaz dedi. Allah Rasûlü: *"Ebu Bekir'e emret* (5/9b) *insanlara namaz kıldırsın. Siz Yusuf'un zamanındaki kadınlar gibisiniz"* buyurdu.

(Ebu Musa) dedi ki: Bunun üzerine Ebu Bekir Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hayatta kaldığı sürece insanlara namaz kıldırdı.[219]

---

218 Buhari, 681; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1038
219 Buhari, 678, 3385; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9112

Şerh

(935-947 numaralı hadisler)

Bu babta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ı yerine namaz kıldırmak üzere geçirmesi (istihlâfı) ile ilgili hadisler vardır (4/135). Bundan önceki babın son taraflarında ise bu bab başlığında sözünü ettiğimin delilini kaydetmiş bulunuyoruz.

"Mihdab: leğen" içinde yıkanılan büyükçe bir kaptır.

"Bayıldı" Bu ifadede nebilerin -Allah'ın salât ve selamı onlara- bayılmalarının mümkün olduğuna delil vardır. Bunun mümkün (caiz) oluşunda hiçbir şüphe yoktur çünkü bu bir hastalıktır. Hastalık da -delilikten farklı olarak- onlar hakkında caiz (mümkün) bir haldir. Delilik onlar için mümkün değildir çünkü bir eksikliktir. Onlar hakkında hastalığın ve dünya musibetlerinin caiz oluş sebebi ecirlerini artırmak ve onların durumları sebebiyle insanların teselli bulmalarıdır. Böylelikle insanlar onlar vasıtasıyla gösterilen mucize ve apaçık delil ve belgelere bakıp, onların sebebiyle fitneye kapılıp, onlara ibadete kalkışmasınlar. Allah en iyi bilendir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlar namaz kıldı mı... buyurdu." Bu ibarede imam namazın ilk vaktinde çıkmayıp, gecikecek olup, kısa bir süre sonra geleceği ümit ediliyorsa gelişinin bekleneceğine ve başkasının geçip imam olmayacağına delildir. Yüce Allah'ın izniyle bundan sonraki babta meseleyi genişçe açıklayacağız.

"Benim için leğene su koyun... buyurdu." Bu da bayılmaktan ötürü gusletmenin müstehap olduğuna delildir. Bayılmak tekrarlanacak olursa her bir baygınlık için yeniden gusül almak da müstehaptır. Ancak birkaç defa bayıldıktan sonra gusledecek olursa bir defa gusletmek de yeterlidir. Kadı Iyaz burada sözü geçen gusletmeyi (yıkanmayı) abdest olarak yorumlamıştır. Çünkü baygınlık abdesti bozar, ama doğrusu maksadın bedenin tamamını yıkamak olduğudur çünkü lafzın zâhirinden anlaşılan budur ve zâhirinden anlaşılan bu mananın çıkarılmasının önünde bir engel yoktur. Bu sebeple bayılmaktan dolayı gusletmek müstehaptır. Hatta bazı mezhep âlimlerimiz onun vacip olduğunu söylemiş iseler de bu şaz ve zayıf bir görüştür.

"İnsanlar toplanmış bekliyorlardı." Toplanmış Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çıkmasını bekliyorlardı. (Beklemek anlamı verilen) kelimenin kökünü teşkil eden "itikâf" bir yerden ayrılmamak (4/136) ve orada kalmak demektir.

"Yatsı namazı" anlamında kullanılan el-işau'l-ahire tabiri bir kimsenin bunu kullanmasının doğru olduğuna delildir. Asmaî bunu kabul etmemekle birlikte doğrusu bunun kullanılabileceğidir. Enes, Berâ ve daha başka birçok kimseden bu tabiri kullandıkları sahih olarak rivâyet edilmiş olup, ben buna dair geniş açıklamaları *Tehzibu'l-Esma ve'l-Lugat* adlı eserimde yapmış bulunmaktayım.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'a haber gönderdi... Ömer (radıyallâhu anh) sen buna daha layıksın dedi." Burada anlaşılan çeşitli hükümler vardır. Bazıları şunlardır:

1- Ebu Bekr es-Sıddık (radıyallâhu anh)'ın fazileti ve bütün sahabeden üstün olduğu.

2- Ebu Bekir'in faziletine ve halifeliği daha çok hak ettiğine de dikkat çekilmektedir.

3- İmamın cemaate katılmasını engelleyen bir mazereti ortaya çıkacak olursa onlara namaz kıldıracak birisini yerine tayin eder (istihlâf) ve ancak onların en faziletli olanlarını yerine geçirir.

4- Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'dan sonra fazilet sıralamasında Ömer gelir çünkü Ebu Bekr (radıyallâhu anh) ondan başkasına namaz kıldırmasını teklif etmemiştir.

5- Fazileti daha az olan bir kimseye fazileti daha üstün olan kişi herhangi bir mertebeyi teklif edecek olursa onu kabul etmeyerek ortada bir engel yoksa onu faziletçe üstün olana bırakır.

6- Kendisini beğenmekten ve fitneye düşmekten yana emin olunan kimseyi yüzüne karşı övmek caizdir çünkü Ömer (radıyallâhu anh): Sen buna daha layıksın, demiştir.

Ebu Bekir'in, Ömer (radıyallâhu anh)'a:İnsanlara namaz kıldır demesi ise sözü geçen mazereti dolayısıyladır. O da onun ince kalpli, çokça üzülen ve gözlerine hakim olamayıp, çabuk ağlayan birisi olması idi. Bazıları ise bunu alçak gönüllülük olmak üzere söylediğini yorumlamış iseler de tercih olunan bizim zikrettiğimizdir.

"Birileri Abbas olan iki adam arasında dışarı çıktı." İbn Abbas da diğer zatın Ali b. Ebu Talib olduğunu açıklamıştır (4/137). Diğer rivâyet yolunda: "Bir eli Fadl b. Abbas'ın üzerinde, diğeri bir diğer adamın üzerinde" denilmektedir. Müslim'den başka kaynaklarda ise "birileri Üsâme b. Zeyd olan iki adam arasında" denilmektedir. Bütün bunları bir arada telif edip, yorum-

lama yoluna gelince, yüce Rasûlün mübarek elini nöbetleşe tutuyorlardı. Bazen bu, bazen diğeri, bazen öteki. Bu hususta birbirleriyle yarışıyorlardı. Sözü geçenler de onun ehl-i beytinin yaşça büyük erkeklerin en özelleri idiler. Abbas (radıyallâhu anh) bunlar arasında yüce Rasûlün mübarek elini en çok tutan kişi idi yahut o sürekli olarak onun elini tutuyordu. Diğerleri öbür elini nöbetleşe tutuyorlardı. Abbas'a da bir eli özel olarak tutup, bunu sürekli yapmasını kabul etmekle ikramda bulunmuş oluyorlardı. Buna sebep ise yaşı, Allah Rasûlünün amcası oluşu ve daha başka hususlardır. Bunun için Aişe (radıyallâhu anhâ) ismini anarak onu zikretmiş, diğer adamın adını vermemiştir çünkü diğer üç kişiden her biri Abbas (radıyallâhu anh)'dan farklı olarak yolun tamamında ve büyük bir bölümünde onun yanından ayrılmayan kimseler değillerdi. Allah en iyi bilendir.

"Beni onun yanına oturtun..." Bu ifadede cemaatten tek bir kişinin imamın yanıbaşında cemaate sesi duyurmak, mekânın darlığı ve benzeri bir ihtiyaç ya da maslahat sebebiyle durmasının caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

(936) "Kendi evinde hastalığını geçirmesi için diğer zevcelerinden izin istedi." Kastettiği Aişe'nin evidir. (4/138) Bu ifade ümmet arasında birden çok zevcesi olan erkeklerin hakkında vacip olduğu şekilde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de zevceleri arasında sürekli olarak günlerini paylaştırmasının vacip olduğunu söyleyenlerin lehine bir delil vardır. Bizim mezhep âlimlerimizin ise bu hususta iki görüşü vardır. Biri bu görüştür, diğeri ise sünnet olduğudur. Onlar bunu ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah'ım bu benim imkânlarım içerisindeki paylaştırmamdır"* buyruğunu paylaştırmanın müstehap olduğuna, üstün ahlâka ve güzel geçime yorumlarlar.

Hadiste Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın fazileti, o zaman hayatta bulunan bütün zevcelerinden üstünlüğü de anlaşılmaktadır. O sırada Allah Rasûlünün, birileri Aişe (radıyallâhu anhâ) olmak üzere dokuz zevcesi vardı. Onun bunların hepsinden faziletli olduğu hususunda ilim adamları arasında görüş ayrılığı yoktur. İlim adamlarının ihtilâfa düştükleri nokta, Aişe ve Hatice (radıyallâhu anhumâ)'dan hangisinin faziletli olduğu hakkındadır.

(937) "Ayaklarını yerde sürüklüyordu." (4/139) Yani onları kaldırıp, koyamıyor, onlara dayanamıyordu.

(939) *"Şüphesiz sizler Yusuf'un zamanındaki kadınlar gibisiniz."* Yani istediğiniz hususlarda birbirinizle yardımlaşıp, istediğinizi ısrarla ve çokça istemeniz ve ona eğilim göstermeniz bakımından onlara benziyorsunuz. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın birkaç defa müracaatta bulunması veliyyu'l-emr olan zata

durumu arzetmek, danışmak, maslahat olduğunu gördüğü hususu işaret etmek maksadıyla müracaatın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Böyle bir müracaat ince ve latif ifadelerle yapılmalıdır. Ömer (radıyallâhu anh)'ın, onlara müjde verme, o takdirde buna bel bağlarlar şeklindeki müracaatı da bu türdendir. Benzeri müracaatlar pek çoktur ve meşhurdur.

(940) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ağırlaşınca..." Bu ifadelerde bizim mezhep âlimlerimizin söyledikleri şekilde imamları namaz kıldırmak üzere davet etmekte bir sakınca olmadığına delil vardır.

"Çabuk üzüntüye kapılan" üzüntülü, kederli demektir (4/140). Çabucak üzülüp, ağlayan anlamında olduğu da söylenmiştir. Bu (esif) lafzı ile aynı hali anlatmak üzere "el-esref" de kullanılabilir.

"İki adam arasında yürüyordu." (4/141) Yani onlara dayanarak, onlar üzerinde eğilerek aralarında yürüyordu.

(943) "Yüzü bir Mushaf yaprağı gibi idi." Bu, teninin güzel, yüzünün parlak ve nurlu olduğunu anlatan oldukça güzel bir tabirdir. "Mushaf" kelimesi mim harfi ötreli, (mishaf şeklinde) kesreli ve (mashaf şeklinde) fethalı olarak söylenebilir.

"Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gülercesine tebessüm etti." Tebessüm etmesinin sebebi Müslümanların namazda toplu olduklarını, imamlarına uyduklarını, getirdiği şeriatı dimdik ayakta tuttuklarını, sözbirliği halinde oluşlarını ve kalplerinin bir araya gelmiş olduğunu görmeye sevinmesinden dolayı idi. İşte bundan dolayı kendisini sevindirecek bir hal görüp ya da duyduğu zaman yüzünün aydınlanması âdeti olduğundan ötürü yüzü nurlanmış, aydınlanmıştı.

Bunun bir anlamı daha vardır ki o da onları teselli etmek ve onlara hastalık halinde durumunun iyileştiğini bildirmekti. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara namaz kıldırmak üzere dışarı çıkmış olması fakat buna gücünün yetmeyeceğini görünce dönmüş olması ihtimali vardır, diye de açıklanmıştır (4/142).

(946) "Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Harun tahdis edip dediler ki... Enes (radıyallâhu anh)'dan" Bu isnâdtaki bütün raviler Basralıdır (4/143).

(947) "Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan." Bu isnâdtaki ravilerin tümü de Kûfelidir.

(941) "Ebu Bekr de insanlara tekbiri işittiriyordu." *Bu ifadelerden şu hükümler anlaşılmaktadır:*

1- İnsanların işitip, ona uymaları için yüksek sesle tekbir almak caizdir.

2- İmama uyan kimsenin yüksek sesle tekbir alanın sesine uyması caizdir. Bu hem bizim mezhebimizin, hem cumhurun mezhebinin görüşüdür. Bu hususta icma olduğunu nakledenler olmuş ise de bu hususta icmaın sahih olduğu kanaatinde değilim.

Kadı Iyaz da kendilerinin mensup oldukları (Mâliki) mezheplerinden şunu nakletmektedir: Aralarından bu şekilde imama uyanların namazının batıl olduğunu söyleyenler olduğu gibi, olmadığını söyleyenler de vardır. Eğer işittirmek üzere imam o kimseye izin vermişse ona uymak sahih olur, değilse olmaz diyenler de olmuştur.

Yine onlardan bazıları tekbiri duyuranın namazının batıl olduğunu, bazıları sahih olduğunu, bazıları da imamın izninin şart olduğunu söylemiş, kimileri de kendisini zorlayarak sesini yükseltirse hem onun namazı, hem namazı onun namazına bağlı olanların namazı batıl olur demiştir. Fakat bütün bu görüşler zayıftır, sahih olan bütün bu hallerin caiz olduğudur, tekbiri duyuranın da, işitenin de namazının sahih olup, imamın izninin bu hususta itibara alınmayacağıdır. Allah en iyi bilendir.

٢٢/٢٢- بَاب تَقْدِيمِ الْجَمَاعَةِ مَنْ يُصَلِّي بِهِمْ إِذَا تَأَخَّرَ الْإِمَامُ وَلَمْ يَخَافُوا مَفْسَدَةً بِالتَّقْدِيمِ

22/22- İMAMIN GECİKMESİ HALİNDE CEMAATİN -İMAMLIK YAPMAK ÜZERE BAŞKASINI ÖNE GEÇİRMELERİ HALİNDE- HERHANGİ BİR KÖTÜLÜĞÜN ÇIKMASINDAN KORKMAYACAK OLURLARSA BİRİSİNİ ÖNE GEÇİRMELERİ BABI

٩٤٨-١٠٢/١- حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ ذَهَبَ إِلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ لِيُصْلِحَ بَيْنَهُمْ فَحَانَتْ الصَّلَاةُ فَجَاءَ الْمُؤَذِّنُ إِلَى أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ أَتُصَلِّي بِالنَّاسِ فَأُقِيمُ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَصَلَّى أَبُو بَكْرٍ فَجَاءَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَالنَّاسُ فِي الصَّلَاةِ فَتَخَلَّصَ حَتَّى وَقَفَ فِي الصَّفِّ فَصَفَّقَ النَّاسُ وَكَانَ أَبُو بَكْرٍ لَا يَلْتَفِتُ فِي الصَّلَاةِ فَلَمَّا أَكْثَرَ النَّاسُ التَّصْفِيقَ الْتَفَتَ فَرَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَشَارَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَنْ امْكُثْ مَكَانَكَ فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ يَدَيْهِ فَحَمِدَ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى مَا أَمَرَهُ بِهِ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ ذَلِكَ ثُمَّ

اسْتَأْخَرَ أَبُو بَكْرٍ حَتَّى اسْتَوَى فِي الصَّفِّ وَتَقَدَّمَ النَّبِيُّ ﷺ فَصَلَّى ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ يَا أَبَا بَكْرٍ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَثْبُتَ إِذْ أَمَرْتُكَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ مَا كَانَ لِابْنِ أَبِي قُحَافَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا لِي رَأَيْتُكُمْ أَكْثَرْتُمُ التَّصْفِيقَ مَنْ نَابَهُ شَيْءٌ فِي صَلَاتِهِ فَلْيُسَبِّحْ فَإِنَّهُ إِذَا سَبَّحَ الْتُفِتَ إِلَيْهِ وَإِنَّمَا التَّصْفِيحُ لِلنِّسَاءِ

948-102/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e, Ebu Hazim'den naklen okudum. O Sehl b. Sa'd es-Saidi'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) -aralarında sulh yapmak üzere- Amr b. Avf oğullarının yanına gitmişti. Namaz vakti gelince, müezzin Ebu Bekir'e gelerek:İnsanlara namaz kıldıracaksan ben de kamet getireyim, dedi. Ebu Bekir, evet dedi sonra Ebu Bekir namaz kıl(dır)dı.

Derken insanlar namazda iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) geldi ve safları yararak (ön) safta durdu. Cemaat de el çırpmaya başladı. Ebu Bekir namazda (etrafına) bakınmazdı. İnsanlar ellerini fazla çırpınca (5/10a) etrafına bakınıp Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i gördü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona yerinde kal diye işaret etti.

Bunun üzerine Ebu Bekir ellerini kaldırarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine bu emri vermesi dolayısıyla aziz ve celil Allah'a hamdetti, sonra Ebu Bekir safta düzgün bir şekilde duruncaya kadar geri geri gitti. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) öne geçip, namaz kıldı sonra namazı bitirince *"Ey Ebu Bekir, sana emrettiğim halde yerinde durmana ne engel oldu"* buyurdu.

Ebu Bekir: Ebu Kuhafe'nin oğlunun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önünde namaz kıl(dır)ması yakışıkalmaz dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ben ne diye sizin bu kadar el çırptığınızı gördüm* (5/10b). *Her kim namazında başına beklemediği bir hal gelirse subhanallah desin çünkü subhanallah diyecek olursa onun bu hali fark edilir. El çırpmak ise yalnız kadınlara mahsustur"* buyurdu.[220]

٩٤٩-١٠٣/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي ابْنَ أَبِي حَازِمٍ وَقَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْقَارِيُّ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ وَفِي حَدِيثِهِمَا فَرَفَعَ أَبُو بَكْرٍ يَدَيْهِ فَحَمِدَ اللَّهَ وَرَجَعَ الْقَهْقَرَى وَرَاءَهُ حَتَّى قَامَ فِي الصَّفِّ

220 Buhari, 684; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4743

949-103/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Abdulaziz -yani b. Ebu Hazim- tahdis etti. Kuteybe de dedi ki: Bize Yakub -ki o b. Abdurrahman el-Kari'dir- tahdis etti. Her ikisi Ebu Hazim'den, o Sehl b. Sa'd'dan Mâlik'in hadisinin aynısını rivâyet etti. Bu iki ravinin hadisi rivâyetinde: Ebu Bekir ellerini kaldırdı, Allah'a hamdetti ve yüzünü kıbleden çevirmeden geri geri gitti ve nihayet safta dikildi, ibaresi yer almaktadır.[221]

٩٥٠-١٠٤/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَزِيعٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ ذَهَبَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ يُصْلِحُ بَيْنَ بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ وَزَادَ فَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَخَرَقَ الصُّفُوفَ حَتَّى قَامَ عِنْدَ الصَّفِّ الْمُقَدَّمِ وَفِيهِ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ رَجَعَ الْقَهْقَرَى

950-104/3- Bize Muhammed b. Abdullah b. Bezî' tahdis etti... Sehl b. Sa'd es-Saidi dedi ki: Allah'ın Nebisi Amr b. Avf oğulları arasında sulh yapmak üzere gitmişti deyip, öncekilerin hadisi ile hadisi aynen nakletti ve şunları fazladan zikretti: Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip (5/11a) safları yardı ve nihayet öndeki safta durdu. Bu rivâyette: Ebu Bekr de yüzünü kıbleden çevirmeden gerisin geri gitti, ibaresi de vardır.[222]

.../...- بَاب اذا تخلف الإمام فقدم غيره

.../...- İMAM GECİKECEK OLURSA BAŞKASININ ÖNE GEÇİRİLECEĞİ BABI[223]

٩٥١-١٠٥/٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ قَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ حَدِيثِ عَبَّادِ بْنِ زِيَادٍ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ غَزَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ تَبُوكَ قَالَ الْمُغِيرَةُ فَتَبَرَّزَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قِبَلَ الْغَائِطِ فَحَمَلْتُ مَعَهُ إِدَاوَةً قَبْلَ صَلَاةِ الْفَجْرِ فَلَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَيَّ أَخَذْتُ أُهَرِيقُ عَلَى يَدَيْهِ مِنَ الْإِدَاوَةِ وَغَسَلَ يَدَيْهِ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ غَسَلَ وَجْهَهُ ثُمَّ

221 Buhari, 1234; Nesai, 783; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4476
222 Nesai, 1182; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4733
223 Yazma nüshadan eklenmiştir.

ذَهَبَ يُخْرِجُ جُبَّتَهُ عَنْ ذِرَاعَيْهِ فَضَاقَ كُمَّا جُبَّتِهِ فَأَدْخَلَ يَدَيْهِ فِي الْجُبَّةِ حَتَّى أَخْرَجَ ذِرَاعَيْهِ مِنْ أَسْفَلِ الْجُبَّةِ وَغَسَلَ ذِرَاعَيْهِ إِلَى الْمِرْفَقَيْنِ ثُمَّ تَوَضَّأَ عَلَى خُفَّيْهِ ثُمَّ أَقْبَلَ قَالَ الْمُغِيرَةُ فَأَقْبَلْتُ مَعَهُ حَتَّى نَجِدُ النَّاسَ قَدْ قَدَّمُوا عَبْدَ الرَّحْمَنِ بْنَ عَوْفٍ فَصَلَّى لَهُمْ فَأَدْرَكَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِحْدَى الرَّكْعَتَيْنِ فَصَلَّى مَعَ النَّاسِ الرَّكْعَةَ الْآخِرَةَ فَلَمَّا سَلَّمَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُتِمُّ صَلَاتَهُ فَأَفْزَعَ ذَلِكَ الْمُسْلِمِينَ فَأَكْثَرُوا التَّسْبِيحَ فَلَمَّا قَضَى النَّبِيُّ ﷺ صَلَاتَهُ أَقْبَلَ عَلَيْهِمْ ثُمَّ قَالَ أَحْسَنْتُمْ أَوْ قَالَ قَدْ أَصَبْتُمْ يَغْبِطُهُمْ أَنْ صَلَّوْا الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا .

951-105/4- Bana Muhammed b. Râfi' ve Hasan b. Ali el-Hulvânî de tahdis etti. Birlikte Abdurrezzak'tan rivâyet ettiler. İbn Râfi' dedi ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti. Bize İbn Cureyc haber verdi. Bana İbn Şihab, Abbad b. Ziyad'ın rivâyet ettiği hadis(leri)nden tahdis ettiğine göre Urve b. Muğîre b. Şu'be ona şunu haber vermiştir: Muğire b. Şu'be'nin kendisine (Urve'ye) haber verdiğine göre Muğire Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Tebuk gazasına katılmıştı. Muğire dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ihtiyacını gidermek için yerin alçakça bir tarafına gitti. Ben de sabah namazından önce onunla birlikte matarayı taşımıştım.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanıma gelince ellerine mataradan su dökmeye başladım. (5/11b) Ellerini üç defa yıkadıktan sonra yüzünü yıkadı sonra cübbesini kollarından çıkarmaya çalıştı ise de cübbesinin yenleri dar gelince ellerini cübbenin içine soktu ve nihayet kollarını cübbenin altından çıkarıp, ellerini dirseklerine kadar yıkadı sonra da mestleri üzerine (mesh ederek) abdest aldı, sonra geldi.

Muğire dedi ki: Ben de onunla birlikte geldim. Baktık ki insanlar Abdurrahman b. Avf'ı önlerine geçirmiş, o da onlara namaz kıldırmış. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki rekâttan birisine yetişti, son rekâtı cemaatle birlikte kıldı. Abdurrahman b. Avf selam verdikten sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını tamamlamak üzere kalktı ama bu hal Müslümanları telaşa düşürdü çokça subhanallah demeye başladılar. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını tamamlayınca (5/12a) onlara döndükten sonra: *"Güzel yaptınız"* ya da: *"İsabet ettiniz"* buyurdu. Böyle diyerek namazı vaktinde kıldıkları için gıpta edilecek bir iş yaptıklarını söylemiş oluyordu.[224]

224 Daha önce gösterilen 625 nolu hadisin kaynakları

٩٥٢-.../٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَالْحُلْوَانِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ سَعْدٍ عَنْحَمْزَةَ بْنِ الْمُغِيرَةِ نَحْوَ حَدِيثِ عَبَّادٍ قَالَ الْمُغِيرَةُ فَأَرَدْتُ تَأْخِيرَ عَبْدِ الرَّحْمَنِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ دَعْهُ

952-.../5- Bize Muhammed b. Râfi' ile el-Hulvânî tahdis edip dedi ki... Hamza b. Muğire'den, Abbad'ın hadisine yakın rivâyet etti. Muğire dedi ki: Ben Abdurrahman b. Avf'ı geri çekmek istedimse de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onu bırak"* buyurdu.[225]

Şerh

(948-952 numaralı hadisler)

Bu babta Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın namaz kıldırmak üzere öne geçirilmesi ile ilgili hadis (948) ile Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh)'ın aynı şekilde öne geçirilmesi ile ilgili (951) hadis yer almaktadır.

Bu Babtaki Hadislerden Çıkartılan Hükümler (4/144)

1- İnsanların arasını düzeltmeye çalışmak, bu hususta imamın ve başkalarının ön ayak olmasının fazileti anlatılmaktadır. Ayrıca

2- İmam namaza geç kalacak olursa şayet fitneden ve imamın tepkisinden korkulmuyor ise başkası öne geçip namazı kıldırır.

3- İmama vekâleten öne geçen kimse hazır bulunanların en faziletlisi, bu işe en uygun ve bu işi en iyi yapacak kimse olmalıdır.

4- Müezzin ve başkaları aralarındaki faziletli kimseye öne geçip namaz kıldırmasını teklif edebilir, fazilet sahibi bu kişi de buna muvafakat edebilir.

5- Az bir fiil (amel-i kalil) namazı bozmaz çünkü "cemaat el çırptı" ifadesi bunu göstermektedir.

6- İhtiyaç duyulması halinde namazda azıcık iltifat etmek (başını kaldırıp bakmak) caizdir.

7- Yeni bir nimet ile karşı karşıya kalan bir kimsenin yüce Allah'a hamdedip, ellerini kaldırarak dua etmesi, bu hamd ve duasını -namazda dahi olsa- nimetin hemen arkasından yapması müstehaptır.

8- Namazda bir iki adım yürümek caizdir.

225 Daha önce gösterilen 632 nolu hadisin kaynakları

9- Bu kadar yürümek ihtiyaç dolayısıyla olursa mekruh değildir.

10- Cemaate namaz kıldıran bir kimsenin, cemaate namazın geri kalan kısmını tamamlamak üzere yerine başka birisini geçirmesi caizdir. Mezhebimizde sahih olan görüş budur.

11- Tabi olan kimseye tabi olunan zat herhangi bir hususu emredip, onun verdiği bu emir ile kendisine lütuf ve ikramda bulunduğu manasını çıkartacak olursa o fiili yapması kesinlikle istenen bir emir sayılmaz. Bunu yapmama imkânı da vardır ve bu verilen emre bir muhalefet sayılmaz. Aksine bu bir edep, bir alçak gönüllülük ve maksatları anlayıp kavramakta bir maharet sayılır.

12- Büyük zatlara karşı edebe bağlı kalmak gerekir.

13- Namazda iken herhangi bir hal ile karşı karşıya kalan bir kimsenin kendisinden izin isteyen birisine durumu bildirmek, imamı uyarmak ve benzeri bir hususla karşı karşıya kalacak olursa eğer erkek ise tesbih getirip, subhanallah demesi, şayet kadın ise el çırpması sünnettir. Kadın bu halde sağ avucunun içini, sol elinin üstüne vurur. (4/145) Oyun ve eğlence gibi avuç içlerini birbirine vurmaz (alkış tutmaz). Eğer oyun maksadıyla bu şekilde yapacak olursa namaza aykırılığı sebebiyle namazı batıl olur.

14- Ebu Bekr (radıyallâhu anh)'ın faziletleri pek çoktur. Cemaatin onu önlerine geçirmeleri, kendilerinden daha faziletli ve daha önde olduğu üzerinde ittifak etmeleri bunu gösterir.

15- Namaz ilk vaktinde kılınır.

16- Kamet getirmek ancak namaza başlanmak istediği zaman sahih olur çünkü: "Sen namaz kıldıracaksan ben kamet getireyim" demiştir.

17- Ezanı kim okumuşsa namaz için o kamet getirir, sünnet olan budur. Başkası kamet getirecek olursa sünnete aykırıdır ama hem bize göre, hem de ilim adamlarının cumhuruna göre onun kameti geçerlidir.

18- İmamın abdest almak maksadıyla yahut burnu kanadığı ya da buna benzer bir sebeple çıkıp geri dönmesi halinde gerek duyacak olursa yerine ulaşmak için safları yararak öne doğru ilerlemesi caizdir. Aynı şekilde bir mazeret sebebiyle cemaatten çıkmak gereğini duyan kimseler için de bu hüküm böyledir. Böyle bir kimsenin cemaatin önlerinde bir boşluk görecek olursa oraya gitmek için safları arkadan öne doğru yarmak hakkı da vardır çünkü onlar o boşluğu doldurmayı terk etmekle kusur etmişlerdir.

19- Mezhebimiz âlimleri bunu namaz kılan bir kimsenin namaza kendisinden sonra tekbir getirip başlayan kimseye uymasının caiz olmasına delil göstermişlerdir çünkü Ebu Bekr es-Sıddık (radıyallâhu anh) önce namaza durmak için tekbir alıp namaza başlamış sonra kendisinden sonra tekbir alıp namaza başlayan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e uymuştur. Mezhebimizde sahih olan budur.

20- "Yüzünü kıbleden çevirmeden gerisin geri gitti" ifadesinden anlaşıldığı üzere herhangi bir şey sebebiyle namazında geriye giden bir kimsenin gidişi arkaya doğru olmalı, arkasını (4/146) kıbleye çevirmemeli ve kıbleden başka tarafa da dönmemelidir.

(951) Abdurrahman b. Avf (radıyallâhu anh)'ın hadisinin Şerhi ise daha önce taharet bölümünde geçmiş bulunmaktadır. Bu hadisteki hükümlerin bir kısmı da şöyledir:

1- Değerli zat ile birlikte matara taşınabilir.

2- Eğer avretin herhangi bir bölümü görülmeyecek olursa eli elbisenin altından çıkarmak caizdir.

3- Mestler üzerine mesh etmek caizdir.

Bir de bunun dışında hadisin geçtiği yerde daha önce açıklaması yapılmış hükümler de vardır. Allah en iyi bilendir.

٢٣/٢٣- بَاب تَسْبِيحِ الرَّجُلِ وَتَصْفِيقِ الْمَرْأَةِ إِذَا نَابَهُمَا شَيْءٌ فِي الصَّلَاةِ

23/23- NAMAZDA İKEN BAŞLARINA BİR HAL GELDİĞİ TAKDİRDE ERKEKLERİN TESBİH GETİRMELERİ, KADINLARIN DA EL ÇIRPMALARI

٩٥٣-١٠٦/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ التَّسْبِيحُ لِلرِّجَالِ وَالتَّصْفِيقُ لِلنِّسَاءِ زَادَ حَرْمَلَةُ فِي رِوَايَتِهِ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَقَدْ رَأَيْتُ رِجَالًا مِنْ أَهْلِ الْعِلْمِ يُسَبِّحُونَ وَيُشِيرُونَ

953-106/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zühri'den tahdis etti. O Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (H). Bize Harun b. Maruf ve Harmele (5/12b) b. Yahya da tahdis edip dediler ki: Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yunus, İbn Şihab'dan haber verdi. Bana Said b. el-Müseyyeb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın haber verdiğine göre her ikisi Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Subhanallah diyerek tesbih getirmek erkekler için, el çırpmak da kadınlar içindir"* buyurdu.

Harmele rivâyetinde şu fazlalığı zikretmiştir: İbn Şihab dedi ki: Ben ilim ehlinden birtakım kimselerin hem subhanallah diyerek tesbih getirdiklerini, hem işaret ettiklerini gördüm.[226]

٩٥٤-١٠٧/٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْفُضَيْلُ يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كُلُّهُمْ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

954-107/2- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti. Bize el-Fudayl -yani b. Iyaz- tahdis etti (H). Bize Ebu Kureyb de tahdis etti. Bize Muaviye tahdis etti (H). Bize İshak b. İbrahim tahdis etti, bize İsa b. Yunus haber verdi. Hepsi A'meş'ten, o Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti (5/13a).[227]

٩٥٥-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ وَزَادَ فِي الصَّلَاةِ

955-.../3- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti. Bize Abdurrezzak tahdis etti. Bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'ten haber verdi. O Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti ve "namazda" lafzını ziyade eyledi.[228]

Şerh

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in *"subhanallah diyerek tesbih getirmek erkekler* (4/148), *el çırpmak kadınlar içindir"* buyruğunun Şerhi, bundan önceki babta geçmiş bulunmaktadır.

---

226 Buhari, 1203; Ebu Davud, 939; İbn Mace, 1034; Nesai, 1602; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15141
227 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12451
228 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14748

٢٤/٢٤- بَاب الْأَمْرِ بِتَحْسِينِ الصَّلَاةِ وَإِتْمَامِهَا وَالْخُشُوعِ فِيهَا

24/24- NAMAZIN TAM VE GÜZEL KILINMASININ, NAMAZDA HUŞÛLU OLMANIN EMREDİLDİĞİ BABI

٩٥٦-١٠٨/١- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْوَلِيدِ يَعْنِي ابْنَ كَثِيرٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيُّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ يَوْمًا ثُمَّ انْصَرَفَ فَقَالَ يَا فُلَانُ أَلَا تُحْسِنُ صَلَاتَكَ أَلَا يَنْظُرُ الْمُصَلِّي إِذَا صَلَّى كَيْفَ يُصَلِّي فَإِنَّمَا يُصَلِّي لِنَفْسِهِ إِنِّي وَاللَّهِ لَأُبْصِرُ مِنْ وَرَائِي كَمَا أُبْصِرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ

956-108/1- Bize Ebu Kureyb, Muhammed b. el-Ala el-Hemdanî tahdis etti… Ebu Hureyre dedi ki: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize namaz kıldırdı. Sonra namazı bitirdi ve dedi ki: *"Ey filan kişi, neden namazını güzel bir şekilde kılmazsın? Neden namaz kılan bir kimse namaz kıldığı zaman nasıl namaz kıldığına bakmıyor? Şüphesiz o ancak kendisi için namaz kılar. Bana gelince Allah'a yemin ederim ki önümü nasıl görüyorsam, arkamı da öylece görüyorum."*[229]

٩٥٧-١٠٩/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ هَلْ تَرَوْنَ قِبْلَتِي هَا هُنَا فَوَاللَّهِ مَا يَخْفَى عَلَيَّ رُكُوعُكُمْ وَلَا سُجُودُكُمْ إِنِّي لَأَرَاكُمْ وَرَاءَ ظَهْرِي

957-109/2- Bize Kuteybe b. Said, Mâlik b. Enes'ten tahdis etti… Ebu Hureyre'den rivâyete göre (5/13b) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Siz benim kıblemin bu tarafta olduğunu mu görüyorsunuz (yüzümü bu tarafa yani kıbleye doğru çevirdiğimi ve başka bir yeri görmediğimi mi sanıyorsunuz)? Allah'a yemin ederim ki sizin ne rükûunuz, ne sücudunuz bana gizli değildir. Ben sizi arkamda olduğunuz halde elbette görüyorum."*[230]

---

229 Nesai, 871, 14334
230 Buhari, 418, 741; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13821

٩٥٨-١١٠/٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ أَقِيمُوا الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاكُمْ مِنْ بَعْدِي وَرُبَّمَا قَالَ مِنْ بَعْدِ ظَهْرِي إِذَا رَكَعْتُمْ وَسَجَدْتُمْ

958-110/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki... Enes b. Mâlik, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Rükûu ve sücudu dosdoğru yapınız. Allah'a yemin ederim ki muhakkak ben sizi arkamdan -belki de sırtımın arkasından, buyurdu- rükû ve sücud yaptığınız zaman görüyorum."*[231]

٩٥٩-١١١/٤- حَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاذٌ يَعْنِي ابْنَ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ كِلَاهُمَا عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَتِمُّوا الرُّكُوعَ وَالسُّجُودَ فَوَاللَّهِ إِنِّي لَأَرَاكُمْ مِنْ بَعْدِ ظَهْرِي إِذَا مَا رَكَعْتُمْ وَإِذَا مَا سَجَدْتُمْ وَفِي حَدِيثِ سَعِيدٍ إِذَا رَكَعْتُمْ وَإِذَا سَجَدْتُمْ

959-113/4- Bana Ebu Gassân el-Mismaî de tahdis etti. Bize Muâz -yani b. Hişam- tahdis etti. Bana babam tahdis etti (H). Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Bize İbn Ebu Adiy, Said'den tahdis etti. İkisi Katâde'den, o (5/14a) Enes'ten rivâyet ettiğine göre Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Rükûu ve sücudu tam yapınız. Allah'a yemin ederim ki muhakkak ben sizi secde ettiğiniz zaman arkamdan görüyorum."* Said'in rivâyetinde: *"Rükû yaptığınız ve secde ettiğiniz zaman"* demektedir.[232]

Şerh

(955-959 numaralı hadisler)

Bu babta şu hadisler yer almaktadır:

(956) *"Ey filan, neden namazını güzelce kılmazsın..."*

(957) Bir rivâyette de: *"Siz benim kıblemin burası olduğunu mu düşünüyorsunuz..."*

231 Buhari, 742; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1263

232 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1377

Bir rivâyette (958) *"rükûu ve sücudu dosdoğru yapınız"* denilmektedir.

İlim adamları dedi ki: Bu şu demektir: Yüce Allah ona kendisiyle arkasını görebileceği kafasında bir idrak yaratmıştı. Aslında onun için sözkonusu olan olağanüstü haller bunlardan daha da fazladır. Akıl ve şeriat bunun imkânsız olduğunu kabul etmemektedir. Aksine şeriat zâhirî buyrukları ile bunu ifade ettiğinden bunu da kabul etmek icap eder. (4/149)

Kadı Iyaz dedi ki: Ahmed b. Hanbel -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve ilim adamlarının cumhuru dedi ki: Bu görmesi gerçek manada gözle bir görmektir.

Hadisten Anlaşılan Hükümlere Gelince:

1- Namazın güzelce ve huşu ile kılınması emredilmiştir.

2- Rükû ve sücud eksiksiz yapılmalıdır.

3- Bir zorunluluk olmasa dahi yüce Allah adına yemin etmek caizdir ama -bir hususu daha da pekiştirip vurgulamak, onun önemini göstermek, gerçekleştirmek hususunda mübalağa etmek, ruhlarda iyice yer etmesini sağlamak gibi bir ihtiyaç olmadan- müstehap olan, yemini terk etmektir. İşte hadis-i şeriflerde sözkonusu edilen yeminleri buna göre yorumlamalıdır.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (958) *"ben sizi benden sonra görüyorum"* diğer rivâyetlerde geçtiği gibi *"arkamdan görüyorum"* demektir. Kadı Iyaz der ki: Bazıları bunu vefattan sonra görmek diye yorumlamış iseler de hadisin bağlamından uzak bir açıklamadır.

(959) Bize Ebu Gassân tahdis etti... "Enes'ten" Bu hadisin senedinde Ebu Gassân'dan, Enes'e kadar giden iki rivâyet yolu olup, senetteki ravilerin tamamı Basralıdır.

٢٥/٢٥- بَاب تَحْرِيمِ سَبْقِ الْإِمَامِ بِرُكُوعٍ أَوْ سُجُودٍ وَنَحْوِهِمَا

25/25- RÜKÛ, SUCUD VE BENZERİ BİR HAREKETİ İMAMDAN ÖNCE YAPMANIN HARAM OLDUĞU BABI

٩٦٠-١١٢/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَ ابْنُ حُجْرٍ أَخْبَرَنَا وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ الْمُخْتَارِ بْنِ فُلْفُلٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ فَلَمَّا قَضَى الصَّلَاةَ أَقْبَلَ

عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي إِمَامُكُمْ فَلَا تَسْبِقُونِي بِالرُّكُوعِ وَلَا بِالسُّجُودِ وَلَا بِالْقِيَامِ وَلَا بِالِانْصِرَافِ فَإِنِّي أَرَاكُمْ أَمَامِي وَمِنْ خَلْفِي ثُمَّ قَالَ وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَوْ رَأَيْتُمْ مَا رَأَيْتُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلًا وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيرًا قَالُوا وَمَا رَأَيْتَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ رَأَيْتُ الْجَنَّةَ وَالنَّارَ

960-112/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ile Ali b. Hucr -lafız Ebu Bekir'e ait- tahdis etti. İbn Hucr, bize Ali b. Mushi, Muhtar b. Fulful'den haber verdi, derken, Ebu Bekr tahdis etti, dedi. O Enes'ten şöyle dediğini nakletti: Enes'ten şöyle dediğini nakletti: Bir gün Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize bir namaz kıldırdı. Namazı bitirdikten sonra yüzünü bize doğru çevirip: *"Ey insanlar, ben sizin imamınızım. Benden önce rükûa ve secdeye varmayınız, ayağa kalkmayınız, namazı bitirmeyiniz çünkü ben sizi önümden de, arkamdan da görüyorum."* (5/14b) Sonra şöyle buyurdu: *"Muhammed'in nefsini elinde tutana yemin ederim ki benim gördüğümü görseniz pek az güler, pek çok ağlardınız."* Ashab: Neyi gördün ki ey Allah'ın Rasûlü deyince, O: *"Cenneti ve cehennemi gördüm"* buyurdu.[233]

٩٦١-١١٣/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ ابْنِ فُضَيْلٍ جَمِيعًا عَنْ الْمُخْتَارِ عَنْ أَنَسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ وَلَا بِالِانْصِرَافِ

961-113/2- Bize Kuteybe tahdis etti, bize Cerir tahdis etti (H). Bize İbn Numeyr ve İshak b. İbrahim de İbn Fudayl'dan tahdis etti. Hepsi el-Muhtar -ki o b. Fulful'dur-, o Enes'ten, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bize bu hadisi rivâyet etti ama Cerir'in hadisi rivâyetinde *"namazı bitirirken de"* ibaresi yoktur.[234]

٩٦٢-١١٤/٣- حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ كُلُّهُمْ عَنْ حَمَّادٍ قَالَ خَلَفٌ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ مُحَمَّدٌ ﷺ أَمَا يَخْشَى الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوِّلَ اللَّهُ رَأْسَهُ رَأْسَ حِمَارٍ

233 Nesai, 1362; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1577

234 960 numaralı hadisin kaynakları

962-114/3- Bana Halef b. Hişam, Ebu Rabi ez-Zehrânî ve Kuteybe b. Said tahdis etti. Hepsi Hammad'dan rivâyet etti. Halef dedi ki: Bize Hammad b. Zeyd, Muhammed b. Ziyad'dan tahdis etti. Bize Ebu Hureyre tahdis edip dedi ki: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Başını imamdan önce kaldıran kimse* (5/15a) *başının bir eşek başına döndürülmesinden korkmaz mı"* buyurdu.[235]

٩٦٣-١١٥/٤- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ يُونُسَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ مَا يَأْمَنُ الَّذِي يَرْفَعُ رَأْسَهُ فِي صَلَاتِهِ قَبْلَ الْإِمَامِ أَنْ يُحَوِّلَ اللَّهُ صُورَتَهُ فِي صُورَةِ حِمَارٍ

963-115/4- Bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim, Yunus'tan tahdis etti. O Muhammed b. Ziyad'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Namazında başını imamdan önce kaldıran bir kimse Allah'ın suretini eşek suretine dönüştürmesinden yana kendisini güvende kabul edemez"* buyurdu.[236]

٩٦٤-١١٦/٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ سَلَّامٍ الْجُمَحِيُّ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ الرَّبِيعِ بْنِ مُسْلِمٍ جَمِيعًا عَنْ الرَّبِيعِ بْنِ مُسْلِمٍ ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ كُلُّهُمْ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ الرَّبِيعِ بْنِ مُسْلِمٍ أَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ وَجْهَهُ وَجْهَ حِمَارٍ

964-116/5- Bize Abdurrahman b. Sellâm el-Cumahî ve Abdurrahman b. Rabî' b. Müslim tahdis etti. Birlikte Rabi Müslim'den rivâyet ettiler (H). Bize Ubeydullah b. Muâz da tahdis etti. Bize babam tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. (H) Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Vekî', Hammad b. Seleme'den tahdis etti. Hepsi Muhammed b. Ziyad'dan, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (5/15) diye bu hadisi rivâyet ettiler. Ancak er-Rabî' b. Müslim hadisi rivâyetinde *"Allah'ın, onun yüzünü bir eşek yüzü yapmasından..."* demektedir.[237]

---

235 Tirmizi, 582; Nesai, 820; İbn Mace, 961; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14362

236 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14403

237 Hadisin Ebu Bekr tarafından rivâyetini yalnızca Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14363; Ubeydullah b. Muaz yoluyla gelen rivâyetini Buhari, 691; Ebu Davud, 506; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14380

Şerh

(960-964 numaralı hadisler)

(960) *"Benden önce rükûa varmayınız, ayağa kalkmayınız, namazı bitirmeyiniz."* Bu buyrukta bu işlerin ve benzerlerinin yapılmasının haram olduğu ifade edilmektedir. Namazı bitirmekten maksat (4/150) selam vermektir.

Allah Rasülünün *"cenneti ve cehennemi gördüm"* ifadesinde her ikisinin yaratılmış olduğunu ifade etmektedir.

(962) *"Başını imamdan önce kaldıran kimse..."*

(963) *"Suretinin eşek suretine..."*

(964) *"Yüzünün eşek yüzüne"* Bütün bu ifadeler bu işleri yapmanın ağır derecede haram olduğunu açıklamaktadır. Allah en iyi bilendir.

٢٦/٢٦- بَاب النَّهْيِ عَنْ رَفْعِ الْبَصَرِ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلَاةِ

26/26- NAMAZDA İKEN GÖZÜ SEMAYA KALDIRIP BAKMANIN YASAK OLUŞU BABI

٩٦٥-١١٧/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ الْمُسَيَّبِ عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرَفَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ يَرْفَعُونَ أَبْصَارَهُمْ إِلَى السَّمَاءِ فِي الصَّلَاةِ أَوْ لَا تَرْجِعُ إِلَيْهِمْ

965-117/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dediler ki: ... Cabir b. Semura dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Namazda iken gözlerini semaya kaldırıp, bakan birtakım kimseler ya bu işten vazgeçerler yahut o gözleri kendilerine dönmeyecek (kör olacaklar)"* buyurdu.[238]

٩٦٦-١١٨/٢- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَعَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَيَنْتَهِيَنَّ أَقْوَامٌ عَنْ رَفْعِهِمْ أَبْصَارَهُمْ عِنْدَ الدُّعَاءِ فِي الصَّلَاةِ إِلَى السَّمَاءِ أَوْ لَتُخْطَفَنَّ أَبْصَارُهُمْ

238 İbn Mace, 1045; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2130

966-118/2- Bana Ebu't-Tahir ve Amr b. Sevvâd tahdis edip dediler ki... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Bir takım kimseler namaz kıldıkları sırada dua ettiklerinde gözlerini semaya kaldırmaktan* (5/16a) *ya vazgeçerler yahut gözleri(nin nuru) alıverilir (kör olurlar)"* buyurdu.[239]

Şerh

(965) *"Namazda gözlerini semaya kaldıran birtakım kimseler... yahut gözleri kendilerine dönmeyecek"* diğer (966) rivâyette *"yahut gözleri(nin nuru) alınacak"* buyurulmaktadır. Bu buyruklar ile bu husus oldukça vurgulu bir şekilde yasaklanıp, bunu yapanlar ağır bir şekilde tehdit edilmektedir. Bu davranışın yasaklandığı hususunda icma da nakledilmiştir. Kadı Iyaz der ki: Namazın dışında dua ederken gözünü semaya kaldırıp bakmanın mekruh olup olmadığı hususunda ise ilim adamlarının farklı görüşleri vardır. Şureyh ve başkaları bunun mekruh olduğunu belirtirken, çoğunluk bunun caiz olduğunu söyleyip, şöyle demişlerdir: Çünkü Kâbe namazın kıblesi olduğu gibi, sema da duanın kıblesidir. Dua ederken ellerin kaldırılması mekruh olmadığı gibi, gözleri kaldırıp göğe bakmak da reddolunamaz. Nitekim yüce Allah: *"Rızkınız ve vaat olunduğunuz da semadadır"* (Zâriyât, 22) buyurmaktadır.

٢٧/٢٧- بَاب الْأَمْرِ بِالسُّكُونِ فِي الصَّلَاةِ وَالنَّهْيِ عَنْ الْإِشَارَةِ بِالْيَدِ وَرَفْعِهَا عِنْدَ السَّلَامِ وَإِتْمَامِ الصُّفُوفِ الْأُوَلِ وَالتَّرَاصِّ فِيهَا وَالْأَمْرِ بِالِاجْتِمَاعِ

27/27- NAMAZDA SÜKÛNETİN EMROLUNDUĞU, EL İLE İŞARETİN SELAM VERİRKEN ELİ KALDIRMANIN YASAKLANIŞI, İLK SAFLARI TAMAMLAYIP, SAFLARI SIKI TUTARAK BİR ARADA BULUNMANIN EMROLUNDUĞU BABI

٩٦٧-١١٩/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ عَنْ تَمِيمِ بْنِ طَرَفَةَ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مَا لِي أَرَاكُمْ رَافِعِي أَيْدِيكُمْ كَأَنَّهَا أَذْنَابُ خَيْلٍ شُمْسٍ اسْكُنُوا فِي الصَّلَاةِ قَالَ ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا فَرَآنَا حَلَقًا فَقَالَ مَالِي أَرَاكُمْ عِزِينَ قَالَ ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا فَقَالَ أَلَا تَصُفُّونَ كَمَا تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَكَيْفَ تَصُفُّ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا قَالَ يُتِمُّونَ الصُّفُوفَ الْأُوَلَ وَيَتَرَاصُّونَ فِي الصَّفِّ

239 Nesai, 1275; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13631

967-119/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Muaviye, A'meş'ten tahdis etti. O el-Müseyyeb b. Râfi''den, o Temim b. Tarafe'den, o Cabir b. Semura'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza çıktı ve: *"Bana ne oluyor da ellerinizi serkeş atların kuyrukları gibi kaldırdığınızı görüyorum. Namazda sakin olunuz"* buyurdu.

Sonra yanımıza (bir başka sefer) çıkageldi. Bizim halkalar halinde olduğumuzu görünce *"neden sizi dağınık topluluklar halinde görüyorum"* buyurdu.

Sonra (bir başka sefer) yanımıza çıkıp geldi ve: *"Neden meleklerin Rableri huzurunda saf halinde durdukları gibi siz de saf saf dizilmiyorsunuz"* buyurdu. Biz: Ey Allah'ın Rasûlü melekler Rableri huzurunda nasıl saf dururlar, dedik. O: *"İlk safları tamamlarlar ve safta çok sıkı dururlar"* (5/16b) buyurdu.[240]

٩٦٨-.../٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ قَالَا جَمِيعًا حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

968-.../2- Bize Ebu Said el-Eşec tahdis etti. Bize Vekî' tahdis etti (H). Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize İsa b. Yunus haber verip birlikte dediler ki: Bize A'meş bu isnâd ile buna yakın olarak rivâyet etti.[241]

٩٦٩-١٢٠/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ مِسْعَرٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ مِسْعَرٍ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ الْقِبْطِيَّةِ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كُنَّا إِذَا صَلَّيْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ قُلْنَا السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ وَأَشَارَ بِيَدِهِ إِلَى الْجَانِبَيْنِ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَامَ تُومِئُونَ بِأَيْدِيكُمْ كَأَنَّهَا أَذْنَابُ خَيْلٍ شُمْسٍ إِنَّمَا يَكْفِي أَحَدَكُمْ أَنْ يَضَعَ يَدَهُ عَلَى فَخِذِهِ ثُمَّ يُسَلِّمُ عَلَى أَخِيهِ مَنْ عَلَى يَمِينِهِ وَشِمَالِهِ

969-120/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip dedi ki: Bize Vekî', Mis'ar'den tahdis etti (H). Bize -lafız kendisinin olmak üzere- Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize İbn Ebu Zaide, Mis'ar'den tahdis etti. Bana Ubeydul-

240 "Meleklerin saf saf durdukları gibi..." hadisini Ebu Davud, 661; Nesai, 815; İbn Mace, 992; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2127. Hadisin "neden sizi... görüyorum" kısmını da Ebu Davud, 912, 1000; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2128'de rivâyet etmişlerdir.

241 967 numaralı hadisin kaynakları

lah b. el-Kıbtiye, Cabir b. Semura'dan şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kıldığımız zaman es-selamu aleykum ve rahmetullah, es-selamu aleykum ve rahmetullah derdik. Bu rada Cabir eliyle iki tarafa da işaret etti. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Siz neden serkeş atların kuyruklarıymış gibi ellerinizle işaret ediyorsunuz ki? Her hangi birinizin elini uyluğunun üzerine koyup* (5/17a) *sonra da sağında ve solunda bulunan kardeşine selam vermesi yeterlidir."* buyurdu.[242]

٩٧٠-١٢١/٤- وَحَدَّثَنَا الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ فُرَاتٍ يَعْنِي الْقَزَّازَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَكُنَّا إِذَا سَلَّمْنَا قُلْنَا بِأَيْدِينَا السَّلَامُ عَلَيْكُمْ السَّلَامُ عَلَيْكُمْ فَنَظَرَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ مَا شَأْنُكُمْ تُشِيرُونَ بِأَيْدِيكُمْ كَأَنَّهَا أَذْنَابُ خَيْلٍ شُمْسٍ إِذَا سَلَّمَ أَحَدُكُمْ فَلْيَلْتَفِتْ إِلَى صَاحِبِهِ وَلَا يُومِئْ بِيَدِهِ

970-121/4- Bana Kasım b. Zekeriya da tahdis etti... Cabir b. Semura dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kıldık. Selam verdiğimiz vakit ellerimizle (işaret ederek) es-selamu aleykum, es-selamu aleykum derdik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize bakıp: *"Bu haliniz ne? Serkeş atların kuyruklarıymış gibi ellerinizle işaret ediyorsunuz. Herhangi biriniz selam verecek olursa arkadaşına dönsün ama eliyle işaret etmesin"* buyurdu.[243]

Şerh

(967-970 numaralı hadisler)

(967) *"Bana ne oluyor ki ellerinizi... görüyorum"* (4/152) Serkeş atlar, yerinde durmayan, ayaklarını ve kuyruklarını hareket ettirip duran atlar demektir. Burada yasaklanan kaldırma şeklinden maksat, onların selam verdikleri sırada ikinci rivâyette açıkça ifade ettiği selamı her iki yana işaret edip vermeleridir.

"Hilak" kelimesi ha harfi kesreli ve fethalı (halak) şeklinde söylenebilir. Halkanın çoğuludur.

"Ne diye sizleri dağınık görüyorum?" Bu dağınık durmayı yasaklayan toplanıp, bir araya gelmeyi emreden bir ifadedir.

242 Ebu Davud, 998, 999; Nesai, 1184, 1317, 1375; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2207
243 969 nolu hadisin kaynakları

Hadisten Çıkartılan Bazı Fıkhi Hükümler

1- Öndeki safların tamamlanması ve safların sıkı tutulması emredilmektedir. Öndeki safların tamamlanması da birinci safı tamamlayıp, birincisini tamamlamadan ikincisine başlamamak, ikincisini tamamlamadan üçüncüsüne başlamamak, üçüncüsünü tamamlamadan dördüncüsüne başlamamak ve bu şekilde sonuncu safa varıncaya kadar bunu yapmak demektir.

2- Namazda selam vermekte sünnet olan şekil sağ tarafına es-selamu aleykum ve rahmetullah, sol tarafına da es-selamu aleykum ve rahmetullah demesi suretiyledir. "Ve berekâtuh" kelimesini eklemek sünnet değildir. Bu hususta zayıf bir hadis gelmiş olsa dahi. Bazı ilim adamları buna işaret etmiş bulunmakla birlikte bu hususta sahih bir hadis bulunmadığından ötürü bu bir bid'attir. Hatta bunun söylenmeyeceğine dair bu ve başka hadisler sahih olarak gelmiştir. Selam verirken vacip olan kısmı ise bir defa es-selamu aleykum demektir. Mim getirmeksizin (aleykum demeyerek) sadece es-selamu aleyke diyecek olursa namazı sahih olmaz.

3- İki selam vermenin müstehap olduğuna da delildir (4/153). Bizim de, cumhurun da mezhebindeki görüş budur.

(969) *"Sonra sağındaki ve solundaki kardeşine selam verir."* Kasıt kardeşlerin türüdür yani sağ ve sol tarafında bulunan Müslüman kardeşlerine selam verir.

4- Namazda sakin durmak, huşulu olmak, kendisini namaza vermek, meleklerin de namaz kıldıkları ve onların bu şekilde saf tuttukları hükmü de anlaşılmaktadır. Allah en iyi bilendir.

٢٨/٢٨- بَاب تَسْوِيَةِ الصُّفُوفِ وَإِقَامَتِهَا وَفَضْلِ الْأَوَّلِ فَالْأَوَّلِ مِنْهَا وَالِازْدِحَامِ عَلَى الصَّفِّ الْأَوَّلِ وَالْمُسَابَقَةِ إِلَيْهَا وَتَقْدِيمِ أُولِي الْفَضْلِ وَتَقْرِيبِهِمْ مِنْ الْإِمَامِ

28/28- SAFLARIN DÜZGÜN VE DOĞRU TUTULMASI, İLK SAFIN FAZİLETİ, İLK SAFI SIKI TUTMAK VE İLK SAFTA DURMAK İÇİN YARIŞ, FAZİLET SAHİBİ KİMSELERİ ÖNE GEÇİRİP, İMAMA YAKIN DURMALARINA İMKÂN VERME BABI

٩٧١-١٢٢/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ عُمَيْرٍ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ أَبِي

مَسْعُودٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَمْسَحُ مَنَاكِبَنَا فِي الصَّلَاةِ وَيَقُولُ اسْتَوُوا وَلَا تَخْتَلِفُوا فَتَخْتَلِفَ قُلُوبُكُمْ لِيَلِنِي مِنْكُمْ أُولُو الْأَحْلَامِ وَالنُّهَى ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ قَالَ أَبُو مَسْعُودٍ فَأَنْتُمُ الْيَوْمَ أَشَدُّ اخْتِلَافًا

971-122/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... (5/17b) Ebu Mesud dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza durduğumuz vakit omuzlarımızı sıvazlayarak: *"Düzgün durunuz, karışık durmayınız. O vakit kalpleriniz de ihtilâfa düşer. Benim arkamda aklı başında olgun kimseler dursun. Sonra onlardan sonra gelenler sonra onlardan sonra gelenler (saf tutsun)"* buyururdu. Ebu Mesud dedi ki: Ama bugün sizler en ileri derecede karmakarışık duruyorsunuz.[244]

٩٧٢-.../٢- وَحَدَّثَنَاهُ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

972-.../2- Bunu bize İshak da tahdis etti, bize Cerir haber verdi (H). Dedi ki: Bize İbn Haşrem de tahdis etti. Bize İsa b. Yunus tahdis etti (H). Dedi ki: Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize İbn Uyeyne tahdis etti. Hepsi A'meş'ten bu isnâd ile buna yakın olarak hadisi rivâyet etti.[245]

Şerh

"Arkamda aranızda aklı başında olgun kimseler dursun..." (4/154) Aklı başında kimselerden kasıt akıllı kişilerdir. Büluğa ermiş kimseler olduğu da söylenmiştir. "en-Nuhâ" akıllar demektir. Hadiste geçen "ulu'l-ahlâm"dan maksat da akıllı kimselerdir diyenlere göre her iki lafız aynı anlamda olur. Lafızlar farklı olduğu zaman onlardan biri diğerine tekid olmak üzere atfedilmiş olur. İkinci açıklamaya göre ise ulu'l-ahlâm büluğa ermiş akıllı kimseler demektir. Dilbilginleri der ki: en-Nuhâ'nın tekili nuhye'dir. Akla nuhye denilmesinin sebebi ise aklın emrolunduğu noktaya kadar varıp, onu aşmamasından dolayıdır. Aklın çirkinliklerden alıkoyduğu için bu ismin verildiği de söylenmiştir. Ebu Ali el-Fârisî dedi ki: "Nuhâ" lafzının "huda" gibi mastar olması da "zulem" gibi çoğul olması da mümkündür. Dilde nuhâ, sebat etmek ve

244 Ebu Davud, 674 -muhtasar olarak-; Nesai, 811; İbn Mace, 976; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9994
245 971 numaralı hadisin kaynakları

kendisini alıkoymak, tutmak demektir. Nehyde buradan gelmektedir. Nuhye aynı zamanda suyun vardığı ve nispeten araziyi yumuşattığı yere denilir. el-Vâhidî dedi ki: Böylelikle her iki görüş de iştikak (kelimenin türediği kök) bakımından aynı anlamı ihtiva etmiş olmaktadır ki o da tutmak ve alıkoymaktır. Buna göre nuhye kötülük ve çirkinliklerden alıkoyan, engelleyen demektir. Allah en iyi bilendir.

"Sonra onlardan sonra gelenler" yani bu safta bulunanlara yakın mertebede olanlar demektir.

"Omuzlarımızı sıvazlardı" yani saflarda omuzlarımızı düzeltir ve saflarda düzgün durmamızı sağlardı.

Bu hadisten anlaşıldığına göre, daha faziletlilerin imama daha yakın durmaları gerekir çünkü fazilet sahiplerine böylelikle ikram edilmiş olur. Diğer taraftan imamın yerine başkasını geçirme ihtiyacı da ortaya çıkabilir. Bu durumda onun öne geçirilmesi daha öncelikli bir hal olur. Diğer taraftan böyle bir kimse başkasının fark edemeyeceği kadar imamın yanılmalarının farkına varıp, onu uyarabilir. Bunların namazın şeklini iyice belleyip, öğrenmeleri ve onu başkalarına aktarıp, insanlara öğretmeleri, onların arkasında olanların da onların yaptıklarına uymaları açısından da önemlidir. Böyle bir öne geçirmek ise namaza has değildir. Aksine sünnet bütün toplantı hallerinde fazilet sahiplerinin imama ve meclisin büyüğüne yakın bulunmalarını sağlamaktır. İlim, yargı, zikir ve danışma meclisleri ile kıtal yapılacak yerler, namaz imameti, ders vermek, fetva vermek, hadisin başkalarına işittirilmesi ve benzeri meclisler buna örnektir. Bu meclislerde insanlar ilim, din, akıl, şeref, yaş ve o alanda yeterlilik mertebelerine göre bulunurlar. Sahih hadisler bu hususta birbirini desteklemektedir.

Bu hadisten safların düzgün tutularak imamın buna gereken itinayı göstermesi ve bunu teşvik etmesi hükmü de anlaşılmaktadır.

٩٧٣-١٢٣/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ وَصَالِحُ بْنُ حَاتِمِ بْنِ وَرْدَانَ قَالَا حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنِي خَالِدٌ الْحَذَّاءُ عَنْ أَبِي مَعْشَرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِيَلِنِي مِنْكُمْ أُولُو الْأَحْلَامِ وَالنُّهَى ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ ثَلَاثًا وَإِيَّاكُمْ وَهَيْشَاتِ الْأَسْوَاقِ

973-123/3- Bana Yahya b. Habib el-Hârisî ve Salih b. Hâtim b. Verdan tahdis edip dediler ki... Abdullah (5/18a) b. Mesud dedi ki: Rasûlullah

(sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Arkamda aklı başında olgun olanlarınız dursun sonra onlardan sonra gelenler* -bu sözünü üç defa tekrarladı- *çarşı pazarlardaki gürültü, patırtılardan da kendinizi koruyunuz."*[246]

٩٧٤-١٢٤/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَوُّوا صُفُوفَكُمْ فَإِنَّ تَسْوِيَةَ الصَّفِّ مِنْ تَمَامِ الصَّلَاةِ

974-124/4- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Katâde'yi, Enes b. Mâlik'ten şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Saflarınızı düzgün tutunuz çünkü safları düzgün tutmak* (5/18b) *namazın tamamındandır"* buyurdu.[247]

٩٧٥-١٢٥/٥- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ ابْنُ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَتِمُّوا الصُّفُوفَ فَإِنِّي أَرَاكُمْ خَلْفَ ظَهْرِي

975-125/5- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti... Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Safları tam yapınız çünkü şüphesiz ben sizi sırtımın arkasında (olduğunuz halde) görüyorum"* buyurdu.[248]

Şerh

(973) *"Çarşı pazarın gürültü patırtısından uzak durun." Heyşe* (gürültü, patırtı) kargaşa, keşmekeş, tartışma, kavga, seslerin yükselişi, seslerin birbirine karışması ve çarşı pazarda görülen fitneler, karışıklıklar demektir.

(974) "Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki... Enes (radıyallâhu anh) dedi ki" senedi ile

(975) "Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti... Enes (radıyallâhu anh) dedi ki..." senedinin ravileri hep Basralıdır.

"Sizi sırtımın arkasında olduğunuz halde görüyorum" tabirinin açıklaması da bundan önceki babta geçmiş bulunmaktadır.

246 Ebu Davud, 674, 228; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9415
247 Buhari, 723; Ebu Davud, 668; İbn Mace, 993; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1243
248 Buhari, 718; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1039

٩٧٦-١٢٦/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ أَقِيمُوا الصَّفَّ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّ إِقَامَةَ الصَّفِّ مِنْ حُسْنِ الصَّلَاةِ

976-126/6- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti... Hemmam b. Münebbih dedi ki: Bu Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir deyip çeşitli hadisler zikretti. Onlardan birisi de şudur: Allah Rasûlü ayrıca buyurdu ki: *"Namazda safları düzgün tutunuz çünkü safın düzgün tutulması namazın güzelliğindendir."*[249]

٩٧٧-١٢٧/٧- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ سَالِمَ بْنَ أَبِي الْجَعْدِ الْغَطَفَانِيَّ قَالَ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ

977-127/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Gunder, Şu'be'den tahdis etti (H). Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti... Numan b. Beşir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Ya saflarınızı düzgün tutarsınız yahut Allah* (5/19a) *yüzlerinizi başka başka (tarafa, hale) çevirir"* buyururken dinledim.[250]

Şerh

(976) *"Namazda safı doğru tutunuz."* Yani safı düzgün tutunuz, doğru saf tutunuz ve safta sıkışık durunuz.

(977) *"Ya saflarınızı düzgün tutarsınız yahut..."* (4/156) Bunun Allah yüzlerinizi başka bir varlığın yüzüne döndürür ve onları başka suretlere sokar anlamında olduğu söylenmiştir. Buna gerekçe de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Allah onun suretini eşek sureti yapar"* buyruğudur.

Niteliklerini değiştirir anlamında olduğu da söylenmiştir ama -doğruyu en iyi bilen Allah'tır- daha açık anlaşılan ise, aranızda düşmanlık, kin ve kalpler arası ihtilâfı koyar anlamında olduğudur. Nitekim filanın bana karşı yüzü

249 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14753

250 Buhari, 717; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11619

değişti denilirken, ben onun yüzünden benden hoşlanmadığını gördüm ve bana karşı kalbindeki duygular değişti demektir. Çünkü cemaatin saflarda karışık durması onların zahirlerindeki bir anlaşmazlık, bir ihtilâftır. Zahiren görülen ihtilâf ise iç ihtilâfın bir sebebidir.

٩٧٨-١٢٨/٨- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ قَالَ سَمِعْتُ النُّعْمَانَ بْنَ بَشِيرٍ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُسَوِّي صُفُوفَنَا حَتَّى كَأَنَّمَا يُسَوِّي بِهَا الْقِدَاحَ حَتَّى رَأَى أَنَّا قَدْ عَقَلْنَا عَنْهُ ثُمَّ خَرَجَ يَوْمًا فَقَامَ حَتَّى كَادَ يُكَبِّرُ فَرَأَى رَجُلًا بَادِيًا صَدْرُهُ مِنْ الصَّفِّ فَقَالَ عِبَادَ اللَّهِ لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللَّهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ

978-128/8- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... en-Numan b. Beşir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) saflarımızı adeta okları düzeltir gibi düzgün bir hal alıncaya kadar düzeltir dururdu. Sonunda bizim ondan bunu öğrendiğimizi gördü. Sonra bir gün yine (namaza) çıkıp durdu. Neredeyse tekbir alacaktı. Bir adamın göğsünün safın dışına taşmış olduğunu görünce: *"Ey Allah'ın kulları, ya saflarınızı düzeltirsiniz yahut Allah yüzlerinizi farklı taraflara çevirir"* buyurdu.[251]

٩٧٩-.../٩- حَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

979-.../9- Bize Hasen b. er-Rabi ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip dediler ki: Bize Ebu'l-Ahvas tahdis etti (H). Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti. Bize Ebû Avâne bu isnâd ile hadisi buna yakın olarak rivâyet etti.[252]

Şerh

"Okları düzeltir gibi... saflarımızı düzeltirdi." Aslında *kidâh* okların ahşap kısmının yontulup, düzeltilmesini ifade eder. Tekili *kıdh* olarak gelir yani onları düzeltmekte işi o derece ileriye götürürdü ki sanki bu safların son derece düzgün ve doğru olmasından ötürü o haliyle okları düzeltir gibi oluyordu.

251 Ebu Davud, 663 -buna yakın-, 665; Tirmizi, 227; Nesai, 809; İbn Mace, 994; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11620

252 Yazma nüshada bu hadisten sonra: "Ön safın fazileti babı" adında bir bab başlığı yer almaktadır. 28. Bab başlığı arasında yerini almış olduğundan dolayı ayrıca onu kayd etmeye gerek görmedik.

"Az kalsın tekbir alacaktı..." Bu buyruktan safların düzeltilmesi teşvik edildiği gibi, kametin getirilmesi ile namaza başlamak arasında konuşmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bizim mezhebimizin de, ilim adamlarının büyük çoğunluğunun da görüşü budur ama kimi ilim adamı bunu kabul etmemekle birlikte doğrusu caiz olduğudur. Konuşmanın namazın maslahatına olması ile başka bir maslahat dolayısıyla yapılması ya da hiçbir maslahatının olmaması arasında da bir fark yoktur.

٩٨٠-١٢٩/١٠ - حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ السَّمَّانِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهَمُوا وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهْجِيرِ لَاسْتَبَقُوا إِلَيْهِ وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبْوًا

980-129/10- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip (5/19b) dedi ki: Ben Mâlik'e, Ebu Bekr'in azatlısı Sumey'den okudum, o Ebu Salih es-Semmân'dan, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"İnsanlar ezan okumak ve birinci safta namaza durmak sebebiyle ne gibi sevaplar olduğunu bilseler sonra da bunun için kura çekmekten başka bir yol bulamasalar hiç şüphesiz kura çekerlerdi. Eğer namaza erken gitmekte neler olduğunu bilselerdi bunun için birbirleriyle yarışırlardı. Eğer yatsı ve sabah namazında neler olduğunu bilselerdi bu iki namaza emekleyerek dahi olsa gelirlerdi."*[253]

٩٨١-١٣٠/١١ - حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْهَبِ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ الْعَبْدِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَأَى فِي أَصْحَابِهِ تَأَخُّرًا فَقَالَ لَهُمْ تَقَدَّمُوا فَأْتَمُّوا بِي وَلْيَأْتَمَّ بِكُمْ مَنْ بَعْدَكُمْ لَا يَزَالُ قَوْمٌ يَتَأَخَّرُونَ حَتَّى يُؤَخِّرَهُمُ اللهُ

981-130/11- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti... Ebu Said'in rivâyetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabının bir miktar geri durduğunu görünce onlara: *"Öne geçin ve bana uyun. Sizden sonrakiler de size uysun. Bir kavim eğer geri durmaya devam ederse* (5/20a) *sonunda Allah da onları geriletir."*[254]

253 Buhari, 615, 654, 721, 2689; Tirmizi, 225; Nesai, 539, 670; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12570
254 Ebu Davud, 680; Nesai, 794; İbn Mace, 978; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4309

٩٨٢-.../١٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرَّقَاشِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ مَنْصُورٍ عَنِ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ رَأَى رَسُولُ اللهِ ﷺ قَوْمًا فِي مُؤَخَّرِ الْمَسْجِدِ فَذَكَرَ مِثْلَهُ

982-.../12- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî tahdis etti... Ebu Said el-Hudrî dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescidin arka taraflarında bazı kimseleri gördü, deyip hadisi aynen zikretti.[255]

٩٨٣-١٣١-١٣- حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ دِينَارٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ الْوَاسِطِيُّ قَالاَ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْهَيْثَمِ أَبُو قَطَنٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ خِلاَسٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ لَوْ تَعْلَمُونَ أَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الصَّفِّ الْمُقَدَّمِ لَكَانَتْ قُرْعَةً وَقَالَ ابْنُ حَرْبٍ الصَّفِّ الأَوَّلِ مَا كَانَتْ إِلاَّ قُرْعَةً

983-131/13- Bize İbrahim b. Dinar ve Muhammed b. Harb el-Vâsıtî tahdis edip dediler ki... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: "*Şayet öndeki safta neler olduğunu bilseydiniz* -yahut bilselerdi- *şüphesiz kura çekmekten başka yol bulunmazdı*" buyurdu.

İbn Harb ise rivâyetinde "*birinci safta neler olduğunu* (5/20b)... *kuradan başka bir yol bulunmazdı*" demiştir.[256]

Şerh

(980-983 numaralı hadisler)

(980) "İnsanlar ezan okumakta... kura çekerlerdi." Nidâ ezan okumak demektir. Yani insanlar ezan okumanın faziletini, değerini, mükâfatının büyüklüğünü bilmiş olsalardı, (4/157) sonra da bu -ya arka arkaya ezan okumaya vakit elverişli olmadığından yahut o mescitte tek bir müezzin ezan okuduğundan- bu fırsatı yakalamanın başka yolunu bulmayacak olsalardı herkes kendisi yapsın diye şüphesiz kura çekerlerdi. Eğer birinci saftaki fazileti bilselerdi az önce anlatılanlar gibi yaparlar ve toptan birinci safta durmak için gelir ama saf onların hepsini almazdı. Biri diğerinin öne geçmesine de müsaade etmese bunun için mutlaka kura çekerlerdi.

255 Nesai, 795; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4331
256 İbn Mace, 998; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14663

Bu hadisten hak sahiplerinin çok olup, herkes hakkını istemek hususunda birbiriyle çekişecek olursa kura çekileceği hükmü anlaşılmaktadır.

"Eğer namaza erken gelmekte..." *Tehcîr* hangisi olursa olsun namaza erken gelmek demektir. Herevî ve başkaları: el-Halil bunun özel olarak Cuma namazı için sözkonusu olduğunu belirtmiş olmakla birlikte doğrusu ve meşhur olan birincisidir, demişlerdir.

"Yatsı ve sabah namazında neler olduğunu bilselerdi..." Bu buyrukta bu iki namazı cemaatle kılmaya pek büyük bir teşvik ve bunun pek büyük bir fazileti olduğu bildirilmektedir. Çünkü bu iki namazı cemaatle kılmak için uykunun ilk ve son vakitlerinde fedakârlık edilir ve bu nefse ağır gelir. Bundan dolayı bu iki namaz münafıklara en ağır gelen namazlardı.

1-Bir hadiste yatsı namazına *"ateme"* adının verileceği hükmü anlaşılmaktadır. Hâlbuki ona bu ismin verilmesinin yasaklandığı da sabittir. Buna iki şekilde cevap verilebilir:

a- Yatsı hakkında bu ismin kullanılmakla bunun caiz olduğu ve sözkonusu yasağın haram kılmak için olmadığı anlaşılmaktadır.

b- Daha güçlü olan görüşe göre burada *ateme* ismi bir maslahatı sağlamak ve bir kötülüğü ortadan kaldırmak içindir. Çünkü Araplar işâ (yatsı) lafzını akşam hakkında kullanırlardı. Bu sebeple eğer işâ ve sabah namazındaki fazileti bilmiş olsalardı diye buyurmuş olsaydı, bunu akşam namazı hakkında yorumlayacaklar ve böylece anlam bozulur, anlatılmak istenen de anlatılamamış olurdu. Bundan dolayı bildikleri ve hakkında şüphe etmedikleri *"ateme"* lafzını kullanmıştır.

Daha büyük bir kötülüğü önlemek için iki kötülükten hafif olanına katlanılacağına dair şer'i kurallar da birbirini desteklemektedir.

"Emeklemek" anlamındaki *"habv"* lafzında be harfi sakin okunmalıdır. Bunu özellikle tespit etmemizin sebebi bazı büyük şahsiyetlerin bunu yanlış okuduklarını görmüş olmamdır.

(981) *"Öne gelin ve bana uyun... Sizden sonrakiler de size uysun"* (4/158) buyruğu ise sizin yaptığınızı gördüklerini, benim yaptıklarıma delil gösterip, bana uymaları için demektir.

2- Bu ifadelerden görmediği ve sesini duymadığı bir imama uymak hususunda onun yaptıklarını bildiren kimseye yahutta imama uyduğunu gördüğü önündeki safa güvenip, uymanın caiz olduğu anlaşılmaktadır.

"Bir takım kimseler geri kalıp, durmakta..." kastedilen ilk saflardan geri kalmaktır. *"Sonunda yüce Allah da onları"* rahmetinden yahut büyük lütfun-

dan, makam ve mevkisinin yükseltilmesinden, ilimden ve benzeri şeylerden *"onları geri bırakır."*

(983) "Hilâs" ismi kesreli, noktalı hı, şeddesiz lam ve sin harfi iledir.

٩٨٤-١٣٢/١٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَيْرُ صُفُوفِ الرِّجَالِ أَوَّلُهَا وَشَرُّهَا آخِرُهَا وَخَيْرُ صُفُوفِ النِّسَاءِ آخِرُهَا وَشَرُّهَا أَوَّلُهَا

984-132/14- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Erkek saflarının en hayırlısı ilkleri, en şerlileri sonuncularıdır. Kadın saflarının en hayırlısı sonuncuları, en şerlisi ise ilkleridir."*[257]

٩٨٥-.../١٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ عَنْ سُهَيْلٍ بِهَذَا الإِسْنَادِ

985-.../15- Bize Kuteybe b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Abdulaziz -yani ed-Derâverdî- Suheyl'den bu isnâd ile tahdis etti.[258]

Şerh

"Erkek saflarının en hayırlısı..." Erkek safları genel olarak hayırlıları her zaman için o safların ilki, şerlileri ise her zaman için sonuncularıdır.

Kadın saflarından maksat ise hadiste kastedilen erkeklerle birlikte namaz kılan kadın saflarıdır. Ancak kadınlar erkeklerle beraber değil de, ayrıca namaz kılacak olurlarsa saflarının durumu erkeklerinki gibidir. Saflarının hayırlısı onların ilki, şerlisi de sonuncularıdır. Erkek ve kadınların saflarının şerlisinden maksat ise sevap ve fazileti en az, şeriatın istediği maksatları gerçekleştirmekten en uzak olan saf demektir. En hayırlıları da bunun aksi demektir.

Erkeklerle birlikte cemaate katılan kadın saflarının sonuncusunun faziletli oluşu ise erkeklerle karışmak ve erkekleri görmek, onların hareketlerini görüp, konuşmalarını duyarak ve benzeri haller sebebiyle kalplerin onlara meyletmesinden uzak oluşudur. (4/159) İlk saflarının yerilmesinin sebebi ise bunun aksi durumda oluşundan dolayıdır. Allah en iyi bilendir.

257 Nesai, 819; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12596
258 Tirmizi, 224; İbn Mace, 1000; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12701

Şunu bilelim ki, fazileti hakkında ve teşvik maksadı ile pek çok hadisin vârid olduğu, övülen ilk saf imamın hemen arkasındaki saftır. O safta bulunan kimsenin erken yahut geç gelmiş olması arasında da fark yoktur, arada bir maksurenin ve benzeri şeylerin bulunup bulunmaması arasında da fark yoktur. Hadislerin zahirlerinin gerektirdiği ve muhakkiklerin açıkça ifade ettikleri budur.

Bir grup ilim adamı da şöyle demiştir: İlk saf mescidin bir ucundan öbür ucuna aradaki bir maksure ya da benzeri başka şeylerin girmediği kesintisiz devam eden saftır. Şayet imamın arkasında duran safın arasında başka şeyler bulunacak olursa o ilk saf değildir. Aksine ilk saf imamın daha arkasında olsa dahi arada herhangi bir şey ile bölünmeyen saftır.

İlk safın insanın arka taraftaki bir safta namaz kılsa dahi mescide ilk olarak gelmesinden ibaret olduğu da söylenmiştir.

Bu iki görüş açıkça yanlıştır. Benim bu ve benzeri görüşleri zikredişimin sebebi ise ona aldanıp, kanılmaması için batıl olduğuna dikkat çekmek içindir. Allah en iyi bilendir.

٢٩/٢٩- باب أَمْرِ النِّسَاءِ الْمُصَلِّيَاتِ وَرَاءَ الرِّجَالِ أَنْ لَا يَرْفَعْنَ رُؤُوسَهُنَّ مِنَ السُّجُودِ حَتَّى يَرْفَعَ الرِّجَالُ

29/29- ERKEKLERİN ARKASINDA NAMAZ KILAN KADINLARA ERKEKLER BAŞLARINI SECDEDEN KALDIRMADAN ÖNCE BAŞLARINI KALDIRMAMALARININ EMREDİLDİĞİ BABI

٩٨٦-١٣٣/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ الرِّجَالَ عَاقِدِي أُزُرِهِمْ فِي أَعْنَاقِهِمْ مِثْلَ الصِّبْيَانِ مِنْ ضِيقِ الْأُزُرِ خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ قَائِلٌ يَا مَعْشَرَ النِّسَاءِ لَا تَرْفَعْنَ رُؤُوسَكُنَّ حَتَّى يَرْفَعَ الرِّجَالُ

986-133/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Sehl b. Sa'd dedi ki: Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasında elbiselerin darlığından dolayı elbiselerini çocuklar gibi boyunlarına bağladıklarını gördüm. Bunun üzerine birisi: Ey kadınlar, (5/21a) erkekler kalkmadıkça başlarınızı kaldırmayınız, dedi.[259]

259 Buhari, 362, 814, 1215; Ebu Davud, 630; Nesai, 765; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4681

Şerh

"... Elbiselerini boyunlarına bağladıklarını gördüm" yani avretlerinin bir kısmının açılmaması maksadıyla elbiseler dar geldiğinden onları düğümlediklerini gördüm. Bu ifadelerden avreti örtmekte ve örtünülen elbisenin avreti örttüğünden emin olmak için ihtiyatlı davranmak gerektiği anlaşılmaktadır.

"Kadınlar... başınızı kaldırmayınız." Bu da herhangi bir kadının, üzeri açılmış ve benzeri durumdaki erkeğin bir avretini görmemesi içindir. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır, dönüş yalnız O'nadır.

٣٠/٣٠- بَاب خُرُوجِ النِّسَاءِ إِلَى الْمَسَاجِدِ إِذَا لَمْ يَتَرَتَّبْ عَلَيْهِ فِتْنَةٌ وَأَنَّهَا لَا تَخْرُجُ مُطَيَّبَةً

30/30- HERHANGİ BİR FİTNE DOĞURMAYACAK İSE KADINLARIN MESCİTLERE ÇIKMASI VE KADININ KOKU SÜRÜNEREK ÇIKMAYACAĞI BABI[260]

٩٨٧-١٣٤/١- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ سَمِعَ سَالِمًا يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِذَا اسْتَأْذَنَتْ أَحَدَكُمْ امْرَأَتُهُ إِلَى الْمَسْجِدِ فَلَا يَمْنَعْهَا

987-134/1- Bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zühri'den tahdis etti. O Salim'i babasından tahdis ederken dinlediğine göre, babası hadisin rivâyetini Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ulaştırarak şöyle buyurduğunu nakletti: *"Birinizin hanımı kendisinden mescide gitmek üzere izin isteyecek olursa ona engel olmasın."*[261]

٩٨٨-١٣٥/٢- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا تَمْنَعُوا نِسَاءَكُمْ الْمَسَاجِدَ إِذَا اسْتَأْذَنَّكُمْ إِلَيْهَا قَالَ فَقَالَ بِلَالُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَاللَّهِ لَنَمْنَعُهُنَّ قَالَ فَأَقْبَلَ عَلَيْهِ عَبْدُ اللهِ فَسَبَّهُ سَبًّا سَيِّئًا مَا سَمِعْتُهُ سَبَّهُ مِثْلَهُ قَطُّ وَقَالَ أُخْبِرُكَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَتَقُولُ وَاللَّهِ لَنَمْنَعُهُنَّ

260 Yazma nüshada kadınların mescitlere çıkmalarının yasaklanışı babı şeklindedir.
261 Buhari, 5238; Nesai, 705; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6823

988-135/2- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti... Salim b. Abdullah'ın rivâyetine göre Abdullah b. Ömer dedi ki: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i *"kadınlarınız mescitlere gitmek üzere sizden izin istemeleri halinde onlara engel olmayınız"* buyururken dinledim.

(Salim) dedi ki: Bunun üzerine Bilal b. Abdullah: Allah'a yemin olsun ki onları engelleyeceğiz, dedi. (5/21b) Bu sefer Abdullah ona dönerek kendisine -daha önce böyle ağır sözler söylediğini duymadığım bir şekilde- ağır sözler söyledi ve: Ben sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den haber veriyorum da sen Allah'a yemin olsun ki onları alıkoyacağız diyorsun (öyle mi), dedi.[262]

٩٨٩-١٣٦/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي وَابْنُ إِدْرِيسَ قَالَا حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَا تَمْنَعُوا إِمَاءَ اللهِ مَسَاجِدَ اللهِ

989-136/3- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Bize babam ve İbn İdris tahdis edip dediler ki: Bize Ubeydullah, Nâfi''den tahdis etti. O İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescitlerin(e gitmek)ten alıkoymayınız."* buyurdu.[263]

٩٩٠-١٣٧/٤- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا حَنْظَلَةُ قَالَ سَمِعْتُ سَالِمًا يَقُولُ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا اسْتَأْذَنَكُمْ نِسَاؤُكُمْ إِلَى الْمَسَاجِدِ فَأْذَنُوا لَهُنَّ

990-137/4- Bize İbn Numeyr tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Hanımlarınız mescitlere (gitmek) için sizden izin istedikleri takdirde onlara izin veriniz"* buyururken dinledim.[264]

٩٩١-١٣٨/٥- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَمْنَعُوا النِّسَاءَ مِنَ الْخُرُوجِ إِلَى الْمَسَاجِدِ بِاللَّيْلِ فَقَالَ ابْنٌ لِعَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ لَا نَدَعُهُنَّ يَخْرُجْنَ فَيَتَّخِذْنَهُ دَغَلًا قَالَ فَزَبَرَهُ ابْنُ عُمَرَ وَقَالَ أَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَتَقُولُ لَا نَدَعُهُنَّ

262 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7008
263 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7976
264 Buhari, 162; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6751

991-138/5- Bize Ebu Kureyb tahdis etti... (5/20a) İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kadınları geceleyin mescitlere çıkmaktan alıkoymayınız"* buyurdu. Abdullah b. Ömer'in bir oğlu: Onların çıkmasına imkân vermeyeceğiz, çünkü o takdirde onlar bunu kötüye kullanırlar, dedi.

Bunun üzerine İbn Ömer onu azarlayarak: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu dediğim halde, sen bırakmayacağız diyorsun (öyle mi), dedi.[265]

٩٩٢-.../٦- حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

992-.../6- Bize Ali b. Haşrem tahdis etti... A'meş'ten bu isnâd ile aynısını rivâyet etti.[266]

٩٩٣-١٣٩/٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَابْنُ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا شَبَابَةُ حَدَّثَنِي وَرْقَاءُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ائْذَنُوا لِلنِّسَاءِ بِاللَّيْلِ إِلَى الْمَسَاجِدِ فَقَالَ ابْنٌ لَهُ - يُقَالُ لَهُ وَاقِدٌ إِذَنْ يَتَّخِذْنَهُ دَغَلًا قَالَ فَضَرَبَ فِي صَدْرِهِ وَقَالَ أُحَدِّثُكَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَتَقُولُ لَا

993-139/7- Bana Muhammed b. Hâtim ve İbn Râfi' de tahdis edip dediler ki... İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Geceleyin mescitlere (gitmek) için kadınlara izin veriniz"* buyurdu. Onun Vakid denilen bir oğlu (5/22b): O takdirde bunu kötüye kullanırlar, dedi. (Ravi) dedi ki: Bunun üzerine onun göğsüne vurdu ve: Ben sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadis naklettiğim halde sen hayır diyorsun (öyle mi) dedi.[267]

Şerh

(987-993 numaralı hadisler)

"Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescitlerinden alıkoymayınız" buyruğu ve benzeri bu babta yer alan diğer hadisler kadının mescide gitmekten alıkonulmayacağı hususunda açık birer delildir ama yine hadis-i şeriflerden alınmış ilim adamlarının sözünü ettiği birtakım şartlar ile buna izin verilir. Bu şartlara gelince:

---

265 Buhari, 899 -buna yakın-; Ebu Davud, 568; Tirmizi, 570; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7385
266 991 numaralı hadisin kaynakları
267 991 numaralı hadisin kaynakları

1- Kadın hoş koku sürünmüş ve süslenmiş olmamalıdır.

2- Sesleri işitilen halhalları, değerli, dikkat çekici elbiseleri olmamalıdır.

3- Erkeklerle karışmamalıdır. (4/161)

4- Kendisi dolayısıyla fitneye düşülecek şekilde genç ve benzeri halde bulunmamalıdır.

5- Yolda fesat, kötülük ve benzeri hususların olacağından korkulmamalıdır.

Burada kadınların mescitlere çıkmaktan alıkonulmalarının yasaklanışı kadının kocası ya da efendisi bulunup, sözü geçen şartların da bulunması halinde tenzihi kerahet olarak kabul edilmiştir. Eğer kadının kocası ve efendisi yoksa sözü geçen şartların bulunması halinde ona engel olmak haram olur.

"Onlar da bunu kötüye kullanırlar" anlamındaki ibarede geçen "değal" lafzı fesat, aldatmak ve şüpheli hal anlamındadır.

(987) "Abdullah ona dönüp ona çok kötü bir şekilde ağır sözler söyledi." Bir rivâyette (991) "onu azarladı", başka bir rivâyette (993) "göğsüne vurdu" ibarelerinden sünnete itiraz eden, kendi görüşünü ileri sürerek sünnete karşı çıkan kimsenin azarlanacağına, ayrıca babanın yaşça büyük olsa dahi çocuğunu da azarlayacağına delildir.

٩٩٤--١٤٠/٨- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ الْمُقْرِئُ حَدَّثَنَا سَعِيدٌ يَعْنِي ابْنَ أَبِي أَيُّوبَ حَدَّثَنَا كَعْبُ بْنُ عَلْقَمَةَ عَنْ بِلَالِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا تَمْنَعُوا النِّسَاءَ حُظُوظَهُنَّ مِنْ الْمَسَاجِدِ إِذَا اسْتَأْذَنُوكُمْ فَقَالَ بِلَالٌ وَاللَّهِ لَنَمْنَعُهُنَّ فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ أَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَتَقُولُ أَنْتَ لَنَمْنَعُهُنَّ

994-140/8- Bize Harun b. Abdullah tahdis etti... Bilal b. Abdullah b. Ömer babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden izin istemeleri halinde kadınların mescitlerdeki paylarından engel olmayınız"* buyurdu.

Bunun üzerine Bilal: Allah'a yemin ederim ki onları alıkoyacağız deyince, Abdullah ona: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu diyorum, sen: Andolsun onları alıkoyacağız diyorsun dedi.[268]

268 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6663

٩٩٥-١٤١/٩- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ زَيْنَبَ الثَّقَفِيَّةَ كَانَتْ تُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ إِذَا شَهِدَتْ إِحْدَاكُنَّ الْعِشَاءَ فَلَا تَطَيَّبْ تِلْكَ اللَّيْلَةَ

995-141/9- Bize Harun b. Said el-Eylî tahdis etti... (5/23a) Busr b. Said'den rivâyete göre Zeynep es-Sekafiyye Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu tahdis ederdi: *"Sizden biriniz yatsı namazına gelecek olursa o gece koku sürünmesin."*[269]

٩٩٦-١٤٢/١٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَجْلَانَ حَدَّثَنِي بُكَيْرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَشَجِّ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ زَيْنَبَ امْرَأَةِ عَبْدِ اللَّهِ قَالَتْ قَالَ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا شَهِدَتْ إِحْدَاكُنَّ الْمَسْجِدَ فَلَا تَمَسَّ طِيبًا

996-142/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Busr b. Said, Abdullah'ın zevcesi Zeyneb'ten şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize: *"Sizden biriniz mescide gelecek olursa hiçbir kokuya el sürmesin"* buyurdu.[270]

٩٩٧-١٤٣/١١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي فَرْوَةَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَيُّمَا امْرَأَةٍ أَصَابَتْ بَخُورًا فَلَا تَشْهَدْ مَعَنَا الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ

997-143/11- Bize Yahya b. Yahya ve İshak b. İbrahim tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Abdullah b. Muhammed b. Abdullah b. Ebu Ferve, Yezid b. Husayfe'den haber verdi (5/23b). O Busr b. Said'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Herhangi bir kadın eğer koku sürünmüşse bizimle birlikte yatsı namazında bulunmasın"* buyurdu.[271]

269 Nesai, 5144-5149; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15888
270 995 nolu hadisin kaynakları
271 Ebu Davud, 4175; Nesai, 5143; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12207

٩٩٨-١٤٤/١٢- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ بِنْتِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهَا سَمِعَتْ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ تَقُولُ لَوْ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَأَى مَا أَحْدَثَ النِّسَاءُ لَمَنَعَهُنَّ الْمَسْجِدَ كَمَا مُنِعَتْ نِسَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ قَالَ فَقُلْتُ لِعَمْرَةَ أَنِسَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ مُنِعْنَ الْمَسْجِدَ قَالَتْ نَعَمْ

998-144/12- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb de tahdis etti... Abdurrahman kızı Amre'den rivâyete göre o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe'yi şöyle derken dinlemiştir: Şayet Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kadınların sonradan neler ortaya çıkardıklarını görmüş olsaydı şüphesiz İsrailoğulları kadınlarının alıkonulması gibi, onları da mescitlere gelmekten alıkordu. (Ravi Yahya b. Said) dedi ki: Ben Amre'ye: İsrailoğullarının kadınları mescide gitmekten alıkonuldu mu, dedim. O evet dedi.[272]

٩٩٩-.../١٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ يَعْنِي الثَّقَفِيَّ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

999-.../13- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti. Bize Abdulvehhab -yani es-Sakafi- tahdis etti (5/24a) (H) dedi ki: Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti. Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti (H) dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Ebu Halid el-Ahmer tahdis etti (H) dedi ki: Bize İshak b. İbrahim de tahdis edip dedi ki: Bize İsa b. Yunus haber verdi. Hepsi Yahya b. Said'den bu isnâd ile aynısını rivâyet etti.[273]

Şerh

(994-999 numaralı hadisler)

(994) "*... Paylarını engellemeyiniz...*" Burada asıl nüshaların birçoğunda "*sizden izin istemeleri*" anlamındaki lafız eril zamir ile birlikte kullanılmıştır. Bazılarında ise bu lafızda dişil zamir kullanılmıştır. Dişil zamirin kullanılma-

272 Buhari, 869; Ebu Davud, 569; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17934

273 998 nolu hadisin kaynakları

sının sebebi açıktır. Birincisi de doğrudur çünkü erkeklerin oturup kalktıkları yerlere çıkmayı istedikleri için (4/162) onlar hakkında da erkekler için kullanılan zamir kullanılmıştır. Allah en iyi bilendir.

(995) *"Sizden biriniz yatsı namazına katılacak olursa..."* Katılmak isterse demektir. Yatsı namazına katıldıktan sonra evine dönen bir kadının artık bundan sonra koku sürünmesine engel yoktur.

(996) Aynı şekilde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Sizden biriniz mescitte bulunacak olursa..."* Mescide gitmek isterse demektir.

(997) *"Herhangi bir kadın koku sürünürse..."* Bu buyrukta bir kimsenin (yatsı namazı hakkında) el-işau'l-ahire (son akşam) demesinin caiz olduğuna delil vardır. Asmai'nin: Avam el-işau'l-ahire ismini kullanmazlar çünkü bizim sadece tek bir işâmız vardır. Dolayısıyla el-ahire (son) diye nitelendirilemez şeklinde söylediği nakledilen sözüne gelince, onun bu sözü bu hadis sebebiyle yanlıştır. Çünkü Müslim'in sahihinde ashab-ı kiram'dan birçok kimseden yatsı namazının (el-ahire) ile nitelendirildiği sabittir (4/163). Onların bu şekildeki lafızları bundan sonra gelecek bu bablarda meşhurdur (4/163).

(998) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ... görseydi" yani onların mescide giderken süslenmelerini, koku sürünmelerini, güzel (dikkat çekici) elbiseler giyinmelerini görseydi, demektir. Allah en iyi bilendir.

٣١/٣١- بَاب التَّوَسُّطِ فِي الْقِرَاءَةِ فِي الصَّلَاةِ الْجَهْرِيَّةِ بَيْنَ الْجَهْرِ وَالْإِسْرَارِ إِذَا خَافَ مِنْ الْجَهْرِ مَفْسَدَةً

31/31- AÇIKTAN OKUNAN NAMAZLARDA AÇIKTAN OKUDUĞU İÇİN BİR KÖTÜLÜKTEN KORKMASI HALİNDE AÇIKTAN OKUMAK İLE GİZLİ OKUMAK ARASINDA ORTA BİR YOL TUTTURMA BABI

...١-١٤٥/١- حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ جَمِيعًا عَنْ هُشَيْمٍ قَالَ ابْنُ الصَّبَّاحِ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا أَبُو بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا قَالَ نَزَلَتْ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مُتَوَارٍ بِمَكَّةَ فَكَانَ إِذَا صَلَّى بِأَصْحَابِهِ رَفَعَ صَوْتَهُ بِالْقُرْآنِ فَإِذَا سَمِعَ ذَلِكَ الْمُشْرِكُونَ سَبُّوا الْقُرْآنَ وَمَنْ أَنْزَلَهُ وَمَنْ جَاءَ بِهِ فَقَالَ اللَّهُ تَعَالَى لِنَبِيِّهِ ﷺ وَلَا

تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ فَيَسْمَعَ الْمُشْرِكُونَ قِرَاءَتَكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا عَنْ أَصْحَابِكَ أَسْمِعْهُمْ الْقُرْآنَ وَلَا تَجْهَرْ ذَلِكَ الْجَهْرَ وَابْتَغِ بَيْنَ ذَلِكَ سَبِيلًا يَقُولُ بَيْنَ الْجَهْرِ وَالْمُخَافَتَةِ

1000-145/1- Bize Ebu Cafer Muhammed b. es-Sabbâh ve Amr en-Nâkid tahdis etti... Said b. Cubeyr'in, İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre yüce Allah'ın: *"Namazında sesini ne pek yükselt, ne de pek kıs"* (İsra, 110) buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Bu (ayet) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de faaliyetlerini gizlice sürdürdüğü dönemde nazil oldu. Ashabına namaz kıldırdığı zaman yüksek sesle Kur'ân okurdu. Müşrikler ise bunu işitince Kur'ân'a da, onu indirene de (5/24b), onu getirene de dil uzatırlardı. Bundan dolayı yüce Allah Nebisine: Sen namazda müşrikler senin Kur'ân okumanı işitecek kadar sesini yükseltme, ashabın duymayacak kadar da kıraatini gizli yapma. Onlara okuduğun Kur'ân'ı işittir fakat o kadar yüksek sesle okuma, ikisi arasında orta bir yol tut. Yani yüksek ses ile gizli okumak arasında bir yol tut, buyurdu.[274]

١٠٠١-١٤٦/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا قَالَتْ أُنْزِلَ هَذَا فِي الدُّعَاءِ

1001-146/2- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Aişe (radıyallâhu anhâ) aziz ve celil Allah'ın: *"Namazında sesini ne pek yükselt, ne de pek kıs"* (İsra, 110) buyruğu hakkında bu âyet dua hakkında inmiştir, demiştir.[275]

١٠٠٢-.../٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ ح قَالَ وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ وَوَكِيعٌ ح قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

1002-.../3- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Hammad -yani b. Zeyd- tahdis etti (H) dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Ebu Üsâme ve Vekî' tahdis etti (H) dedi ki: Bize Ebu Kureyb de tahdis etti. Bize Ebu Muaviye tahdis etti. Hepsi Hişam'dan bu isnâd ile aynısını rivâyet etti.[276]

274 Buhari, 4722, 7490, 7525, 7547 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 3145, 3146; Nesai, 1010, 1011; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5451

275 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17297

276 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16806, 16865, 17216, 17278

Şerh

Bu babta İbn Abbas (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadis yer almaktadır. Açtığımız bab başlığı hakkında açık bir hadistir. Müslim'in bu hadisi burada koymasının maksadı da budur.

Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın (1001) âyet-i kerime dua hakkında inmiştir şeklindeki tefsirini de zikretmektedir. Taberi ve başkaları bu açıklamayı tercih etmişlerdir ama tercih edilen ve daha açık anlaşılan açıklama ise İbn Abbas (radıyallâhu anh)'ın yaptığıdır. Allah en iyi bilendir.

٣٢/٣٢- بَاب الِاسْتِمَاعِ لِلْقِرَاءَةِ

32/32- OKUNAN KUR'ÂN'I DİNLEMEK BABI

١٠٠٣-١٤٧/١- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كُلُّهُمْ عَنْ جَرِيرٍ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ عَزَّ وَجَلَّ لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا نَزَلَ عَلَيْهِ جِبْرِيلُ بِالْوَحْيِ كَانَ مِمَّا يُحَرِّكُ بِهِ لِسَانَهُ وَشَفَتَيْهِ فَيَشْتَدُّ عَلَيْهِ فَكَانَ ذَلِكَ يُعْرَفُ مِنْهُ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ أَخْذَهُ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ إِنَّ عَلَيْنَا أَنْ نَجْمَعَهُ فِي صَدْرِكَ وَقُرْآنَهُ فَتَقْرَؤُهُ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ قَالَ أَنْزَلْنَاهُ فَاسْتَمِعْ لَهُ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ أَنْ نُبَيِّنَهُ بِلِسَانِكَ فَكَانَ إِذَا أَتَاهُ جِبْرِيلُ أَطْرَقَ فَإِذَا ذَهَبَ قَرَأَهُ كَمَا وَعَدَهُ اللَّهُ

1003-147/1- Bize Kuteybe b. Said, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe (5/25a) ve İshak b. İbrahim de hepsi Cerir'den tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize Cerir b. Abdulhamid, Musa b. Aişe'den tahdis etti. O Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbas'tan aziz ve celil Allah'ın: *"Onu çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma."* (Kıyame, 16) buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletmektedir: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Cebrail vahiy indirdiği vakit vahiy ile dilini ve dudaklarını hareket ettirip, kıpırdattığından ötürü ona ağır gelirdi. Bu (vahyin gelişi) onun halinden bilinirdi. Yüce Allah: Onu çabucak bellemek için dilini onunla kıpırdatma çünkü onu toplamak ve onu okutmak bize düşer. Senin kalbinde onu toplamak ve onu okumanı sağlamak bize aittir. Bu sebeple biz onu okuduğumuz vakit sen de onun okumasına uy buyruklarını indirdi. (İbn

Abbas) dedi ki: Biz bunu sana indirdik, sen de onu dinle. Onu gerektiği gibi açıklamak, senin dilin ile ona açıklık getirmek, açıklanmasını sağlamak bize aittir (5/25b). Bundan dolayı Cebrail ona geldiği vakit sesini çıkarmayıp susardı. Cebrail gitti mi Allah'ın ona vaat ettiği gibi onu okurdu.[277]

١٠٠٤-١٤٨/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ أَبِي عَائِشَةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ فِي قَوْلِهِ لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُعَالِجُ مِنَ التَّنْزِيلِ شِدَّةً كَانَ يُحَرِّكُ شَفَتَيْهِ فَقَالَ لِي ابْنُ عَبَّاسٍ أَنَا أُحَرِّكُهُمَا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُحَرِّكُهُمَا فَقَالَ سَعِيدٌ أَنَا أُحَرِّكُهُمَا كَمَا كَانَ ابْنُ عَبَّاسٍ يُحَرِّكُهُمَا فَحَرَّكَ شَفَتَيْهِ فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى لَا تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْآنَهُ قَالَ جَمْعَهُ فِي صَدْرِكَ ثُمَّ تَقْرَؤُهُ فَإِذَا قَرَأْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ قَالَ فَاسْتَمِعْ وَأَنْصِتْ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا أَنْ تَقْرَأَهُ قَالَ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَتَاهُ جِبْرِيلُ اسْتَمَعَ فَإِذَا انْطَلَقَ جِبْرِيلُ قَرَأَهُ النَّبِيُّ ﷺ كَمَا أَقْرَأَهُ

1004-148/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Ebû Avâne, Musa b. Ebu Aişe'den rivâyet etti. O Said b. Cubeyr'den, o İbn Abbas'tan yüce Allah'ın: *"Onu çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma"* (Kıyame, 16) buyruğu hakkında şöyle dediğini nakletti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) vahyin indirilmesinden dolayı oldukça zorluk çekiyordu. Dudaklarını kıpırdatırdı. İbn Abbas bana dedi ki: Şimdi ben de sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dudaklarını kıpırdattığı gibi, onları kıpırdatıyorum. Said dedi ki: Ben de İbn Abbas'ın dudaklarını kıpırdattığı gibi, onları kıpırdatıyorum dedi ve dudaklarını kıpırdattı sonra yüce Allah: *"Onu çabuklaştırmak için dilini onunla kıpırdatma. Çünkü onu toplamak ve onu okutmak bize düşer"* (Kıyame, 16-17) buyruğunu indirdi. (İbn Abbas) dedi ki: Maksat kalbinde onu toplamaktır sonra onu okuyacaksın. *"O halde biz onu okuduğumuz zaman sen onun okumasına uy."* (Kıyame, 18) (İbn Abbas) dedi ki: Ona kulak ver ve sus, sonra senin onu okumanı sağlamak bize ait bir iştir. Bundan dolayı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Cebrail kendisine geldiğinde dinlerdi. Cebrail ayrılıp gitti mi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de onu (inen Kur'ân vahyini) Cebrail'in kendisine okuttuğu gibi okurdu.[278]

277 Buhari, 5, 4927 -muhtasar olarak-, 4928 -muhtasar olarak-, 4929 -buna yakın-, 5044 -buna yakın-, 7524; Tirmizi, 3329 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5637

278 1003 nolu hadisin kaynakları

Şerh

(1003-1004 numaralı hadisler)

Bu babta İbn Abbas (radıyallâhu anh)'ın yüce Allah'ın: *"Dilini onunla kıpırdatma"* (Kıyame, 16) buyruğunun ve devamının tefsiri yer almaktadır.

(1003) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e vahiy nazil olduğunda... İbn Abbas bu sözlerinde "kâne: idi" lafzını aradaki sözlerin uzamasından dolayı tekrarlamıştır. İlim adamları da: Söz uzayıp devam edecek olursa bir iki lafzın tekrar edilmesi caiz olur. Yüce Allah'ın: *"Acaba siz ölüp toprak ve kemik olduktan sonra (evet) siz muhakkak çıkartılacaksınız diye sizi tehdit mi ediyor"* (Muminun, 35) buyruğunda "siz" anlamındaki lafzı aradaki ifadeler uzadığından tekrar etmiştir (4/165). Yine yüce Allah'ın: *"Ellerindekini doğrulayıcı bir kitap onlara Allah tarafından gönderilince işte o tanıdıkları kendilerine gelince, onu inkâr ettiler."* (Bakara, 89) buyruğunda da böyledir. Bu meseleye dair açıklama daha önce iman bölümünün baş taraflarında genişçe geçmiş bulunmaktadır.

"Onunla dilini ve dudaklarını hareket ettirdiğinden" yani Allah Rasûlü bu işi çokça yapardı. Onun hali ve sürdürdüğü alışkanlığı bu idi, anlamında olduğu da söylenmiştir.

Yüce Allah'ın: *"Onu okuduğumuz zaman"* (Kıyame, 18) buyruğu onu Cebrail (aleyhisselâm) okuduğu zaman demektir. Bu ifadelerde yüce Allah'ın emriyle meydana gelen bir işin ona izafe edildiğini görüyoruz.

"Ona ağır gelirdi." Diğer (1004) rivâyette: "Kur'ân'ın indirilmesi ona ağır gelirdi" denilmektedir. Bu ağır gelişin sebebi ise meleğin getirdiklerinin heybeti ve vahyin ağırlığından dolayı idi, çünkü yüce Allah: *"Muhakkak biz sana ağır bir söz vahyedeceğiz"* (Müzzemmil, 5) buyurmaktadır. *"Muâlece"* bir şeyi yapmak için çabalamak, onu elde etmek için zorluk çekmek demektir.

"Bu onun halinden anlaşılıyordu." Yani onu gören bunu anlardı çünkü onun etkileri yüzünde ve bedeninde açıkça görülürdü. Nitekim Aişe (radıyallâhu anhâ): "Andolsun ben şiddetli soğuk bir günde ona vahiy indirildiğinde vahyin kesilmesinden sonra alnından terin boşaldığını görürdüm" demiştir.

(1004) "Ona kulak ver ve sus."İstimâ' söylenene kulak vermektir. İnsât ise susmak demektir. Bazen susmadığı halde duyup, dinleyebilir (4/166). Bundan dolayı her ikisini bir arada zikretmiş bulunmaktadır. Nitekim yüce Allah: *"Onu susup dinleyiniz"* (A'râf 204) buyurmaktadır. Ezherî dedi ki: Dinlemek anlamında "ensata, nesata, ve intesata" olmak üzere üç söyleyiş kullanılır. En fasih olanları "ensata"dır, Kur'ân-ı azimuşşan'da da bu fiil böylece kullanılmıştır.

٣٣/٣٣- بَاب الْجَهْرِ بِالْقِرَاءَةِ فِي الصُّبْحِ وَالْقِرَاءَةِ عَلَى الْجِنِّ

33/33- SABAH NAMAZINDA KUR'ÂN'I AÇIKTAN OKUMA VE CİNLERE KUR'ÂN OKUMA BABI

١٠٠٥-١٤٩/١- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَا قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْجِنِّ وَمَا رَآهُمْ انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمْ الشُّهُبُ فَرَجَعَتْ الشَّيَاطِينُ إِلَى قَوْمِهِمْ فَقَالُوا مَا لَكُمْ قَالُوا حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ قَالُوا مَا ذَاكَ إِلَّا مِنْ شَيْءٍ حَدَثَ فَاضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا فَانْظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ فَانْطَلَقُوا يَضْرِبُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا فَمَرَّ النَّفَرُ الَّذِينَ أَخَذُوا نَحْوَ تِهَامَةَ وَهُوَ بِنَخْلٍ عَامِدِينَ إِلَى سُوقِ عُكَاظٍ وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الْفَجْرِ فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ اسْتَمَعُوا لَهُ وَقَالُوا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَبَرِ السَّمَاءِ فَرَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ فَقَالُوا يَا قَوْمَنَا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ مُحَمَّدٍ ﷺ قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنْ الْجِنِّ

1005-149/1- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti... İbn Abbas dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cinlere ne (Kur'ân) okudu ne onları gördü. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabından bir topluluk ile birlikte Ukâz panayırına doğru gitmişti. O sırada şeytanların semadan haber almalarına engel olunmuş, onların üzerine yalın alevli yıldız parçaları salınmıştı. Şeytanlar bunun üzerine kavimlerinin yanına geri dönünce (5/26b) neyiniz var demişler, onlar: Semadan haber almamıza engel olundu ve üzerimize alevli yıldız parçaları gönderildi diye cevap verdiler.

Öbürleri:Bu ancak yeni meydana gelen bir olay sebebiyle olmuştur. Haydi yerin doğularına, batılarına gidiniz. Semadan haber almamıza neyin engel olduğuna bir bakınız,dediler.

Onlar da yola koyulup, yeryüzünün doğularına, batılarına gittiler. Tihame tarafına giden grup, -ashabı ile birlikte- Ukâz panayırına giderlerken Nahl

denilen yerde ashabına sabah namazını kıldırmakta olan Allah rasûlünün yanından geçtiler. Bunlar Kur'ân'ı işitince onu dinlemeye koyuldular ve: İşte semadan haber almamıza engel olan budur diyerek kavimlerine geri dönüp: Kavmimiz, şüphesiz bizi doğru yola ileten, hayret verici bir Kur'ân işittik ve ona iman ettik. (5/271) Rabbimize kimseyi asla ortak koşmayız,dediler.

Bunun üzerine aziz ve celil Allah, Nebisi Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in üzerine: *"Deki: Bana şu vahyolundu: Cinlerden bir topluluk (beni dinlediler)"* (Cin, 1) buyruğunu indirdi.[279]

١٠٠٦-١٥٠/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ دَاوُدَ عَنْ عَامِرٍ قَالَ سَأَلْتُ عَلْقَمَةَ هَلْ كَانَ ابْنُ مَسْعُودٍ شَهِدَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْجِنِّ قَالَ فَقَالَ عَلْقَمَةُ أَنَا سَأَلْتُ ابْنَ مَسْعُودٍ فَقُلْتُ هَلْ شَهِدَ أَحَدٌ مِنْكُمْ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةَ الْجِنِّ قَالَ لَا وَلَكِنَّا كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَفَقَدْنَاهُ فَالْتَمَسْنَاهُ فِي الْأَوْدِيَةِ وَالشِّعَابِ فَقُلْنَا اسْتُطِيرَ أَوْ اغْتِيلَ قَالَ فَبِتْنَا بِشَرِّ لَيْلَةٍ بَاتَ بِهَا قَوْمٌ فَلَمَّا أَصْبَحْنَا إِذَا هُوَ جَاءٍ مِنْ قِبَلِ حِرَاءٍ قَالَ فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَدْنَاكَ فَطَلَبْنَاكَ فَلَمْ نَجِدْكَ فَبِتْنَا بِشَرِّ لَيْلَةٍ بَاتَ بِهَا قَوْمٌ فَقَالَ أَتَانِي دَاعِي الْجِنِّ فَذَهَبْتُ مَعَهُ فَقَرَأْتُ عَلَيْهِمْ الْقُرْآنَ قَالَ فَانْطَلَقَ بِنَا فَأَرَانَا آثَارَهُمْ وَآثَارَ نِيرَانِهِمْ وَسَأَلُوهُ الزَّادَ فَقَالَ لَكُمْ كُلُّ عَظْمٍ ذُكِرَ اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ يَقَعُ فِي أَيْدِيكُمْ أَوْفَرَ مَا يَكُونُ لَحْمًا وَكُلُّ بَعْرَةٍ عَلَفٌ لِدَوَابِّكُمْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَلَا تَسْتَنْجُوا بِهِمَا فَإِنَّهُمَا طَعَامُ إِخْوَانِكُمْ

1006-150/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti. Bize Abdula'lâ, Davud'dan tahdis etti. O Âmir'den şöyle dediğini nakletti: Alkame'ye: İbn Mesud Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte cin gecesinde hazır bulundu mu, diye sordum.

Alkame şöyle dedi: Ben İbn Mesud'a sorup: Sizden bir kimse Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte cin gecesinde bulundu mu, dedim. O, hayır ama biz bir gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik.' Onu yanımızda bulamayınca vadilerde ve dağ geçitleri arasında onu aradık. Onu cinler kaptı yahut gizlice öldürüldü, dedik (5/27b). Bu sebeple bir topluluğun geçirdiği en kötü bir geceyi geçirdik. Sabahı edince O Hira tarafından geliverdi, dedi.

279 Buhari, 773, 4921; Tirmizi, 3323; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5452

(İbn Mesud devamla) dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü, seni göremeyince aradık, seni bulamadık. Bu sebeple bir kavmin geçirdiği en kötü bir geceyi geçirdik. Allah Rasûlü: *"Bana cinlerin davetçisi geldi, onunla birlikte gittim, onlara Kur'ân okudum"* buyurdu. (İbn Mesud) dedi ki: Sonra bizi alıp götürdü, bizlere onların izlerini ve ateşlerinin kalıntılarını gösterdi. Allah Rasûlünden azık istediler, O da: *"Elinize geçen üzerine Allah adı anılmış her kemik olabildiğince etli olarak sizindir. Her deve tezeği de hayvanlarınıza yemdir"* buyurdu.

Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Artık bu ikisi ile istincâ yapmayınız çünkü bunlar kardeşlerinizin yiyeceğidir"* buyurdu.[280]

١٠٠٧-.../٣- وَحَدَّثَنِيهِ عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ دَاوُدَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَى قَوْلِهِ وَآثَارَ نِيرَانِهِمْ

1007-.../3- Bunu bana Ali b. Hucr es-Sa'dî de tahdis etti. Bize İsmail b. İbrahim, Davud'dan bu isnâd ile (5/28) "ve ateşlerinin izlerini" sözüne kadar tahdis etti.[281]

١٠٠٨-.../...- قَالَ الشَّعْبِيُّ وَسَأَلُوهُ الزَّادَ وَكَانُوا مِنْ جِنِّ الْجَزِيرَةِ إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ مِنْ قَوْلِ الشَّعْبِيِّ مُفَصَّلًا مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ اللَّهِ

1008-.../...- Şa'bî dedi ki: Ondan azık da istediler. Bunlar Cezire cinlerinden idi sözünden itibaren hadisin sonuna kadar olan kısım Abdullah'ın hadisinden ayrı olarak Şa'bî'nin kendi sözüdür.[282]

١٠٠٩-١٥١/٤- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ دَاوُدَ عَنْ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى قَوْلِهِ وَآثَارَ نِيرَانِهِمْ وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ

1009-151/4- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Şa'bî, Alkame'den, o Abdullah'tan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den "ve ateşlerinin izlerini" sözüne kadar rivâyet etmekle birlikte ondan sonrasını zikretmedi.[283]

---

280 Ebu Davud, 85 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 3258; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9463
281 1006 nolu hadisin kaynakları
282 1006 nolu hadisin kaynakları
283 1006 nolu hadisin kaynakları

١٠١٠-١٥٢/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي مَعْشَرٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ قَالَ لَمْ أَكُنْ لَيْلَةَ الْجِنِّ مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ وَوَدِدْتُ أَنِّي كُنْتُ مَعَهُ

1010-152/5- Bana Yahya b. Yahya da tahdis etti... Alkame, Abdullah'tan şöyle dediğini nakletti: Cin gecesi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte değildim ama onunla olmayı gerçekten çok isterdim. (5/28b)[284]

١٠١١-١٥٣/٦- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَرْمِيُّ وَعُبَيْدُ اللّٰهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ مَعْنٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي قَالَ سَأَلْتُ مَسْرُوقًا مَنْ آذَنَ النَّبِيَّ ﷺ بِالْجِنِّ لَيْلَةَ اسْتَمَعُوا الْقُرْآنَ فَقَالَ حَدَّثَنِي أَبُوكَ يَعْنِي ابْنَ مَسْعُودٍ أَنَّهُ آذَنَتْهُ بِهِمْ شَجَرَةٌ

1011-153/6- Bize Said b. Muhammed el-Cermî ve Ubeydullah b. Said tahdis edip dedi ki... Ma'n dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Mesruk'a: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Kur'ân'ı dinledikleri gece cinleri kim haber verdi, diye sordum. O: Bana senin baban -yani İbn Mesud-'un tahdis ettiğine göre onları kendisine bir ağaç haber vermişti, dedi.[285]

Şerh

(1005-1011 numaralı hadisler)

(1005) "Ukâz panayırı" munsarıf ve gayrı munsarıf olabilir. Panayır (sûk) müennes ve müzekker olarak kullanılabilir, iki söyleyiştir. İnsanlar orada ayakları üzerinde dikildikleri için panayıra, pazara bu ismin verildiği de söylenmiştir.

"İbn Abbas (radıyallâhu anh) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) cinlere ne (Kur'ân) okudu ne onları gördü." Bundan sonra da İbn Mesud (radıyallâhu anh)'ın Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiği (1006) *"cinlerin davetçisi bana geldi..."* hadisini zikretmektedir.

İlim adamları der ki: Bunlar iki farklı olaydır. İbn Abbas'ın hadisinde anlatılanlar ilk zamanlarda nübüvvetin ilk dönemlerinde cinler gelip de *"bana şu vahyolundu"* (Cin, 1) buyruklarını dinledikleri zaman olmuştu. Nebi (sallallâhu

284 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; 9416

285 Buhari, 3859; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9572

aleyhi ve sellem) kendisine vahyedilenleri dinlediklerini, ona bildirilen vahiy ile mi öğrenmişti yoksa onların bu dinlemelerini ancak daha sonra mı öğrenmişti hususunda müfessirler ihtilâf etmişlerdir.

İbn Mesud'un hadisinde anlatılanlara gelince, bu da başka bir olay olup, ne kadar olduğunu Allah'ın en iyi bildiği bir süre sonra cereyan etmiş ve İslam'ın yayılmasından sonra meydana gelmişti.

"Şeytanların semadan haber almaları engellendi..." Bu ifadenin zâhirinden anlaşıldığı üzere bu olay Nebimize (sallallâhu aleyhi ve sellem) nübüvvetin verilmesinden sonra olmuştur, ondan önce meydana gelmiş değildir. Bundan dolayı şeytanlar bunu bilememiş, ondan korkmuş, haberini öğrenmek maksadıyla yeryüzünün doğularına, batılarına gitmişlerdir.

Kâhinlik Araplar arasında yaygındı ama sonunda şeytanların semaya yükselip, hırsızlama semadan haber dinlemeleri engellendi. Yüce Allah'ın onlar hakkında şöyle dediklerine dair verdiği haberinde görüldüğü gibi: *"Gerçekten biz göğe doğru yükselmek istedik de onu güçlü bekçilerle ve alevli ateşlerle* (4/167) *doldurulmuş olduğunu gördük. Hâlbuki gerçekten biz dinlemek için bir yer bulup oturuyorduk. Şimdi ise kim dinlese kendisini bekleyen bir alevli ateş bulur."* (Cin, 8-9) Arap şiirlerinde de nübüvvetten önce alışkın olmadıkları şekilde gökten alevli gök taşlarının atılmasını garip buldukları ifade edilmektedir. Gökten bu atışların atılması ise nübüvvetin delillerinden idi.

İlim adamlarından bir topluluk ise: Bu alevli ateşler (göktaşları) dünya var olduğundan beri hep varolmuştur. Bu İbn Abbas, Zührî ve başkalarının görüşüdür. Nitekim bu husus Arap şiirlerinde de ifade edilmiştir. Bu konuda İbn Abbas (radıyallâhu anh) bir hadis rivâyet etmiştir. Zührî'ye soruldu: Yüce Allah: *"Şimdi ise kim beklese kendisini bekleyen alevli bir ateş bulur"* (Cin, 9) buyuruyor (ne demektir?) O şöyle dedi: Önceleri bu alevli ateşler (göktaşları) pek azdı ama daha sonra bunlar Nebimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem) peygamber olarak gönderilince daha da çoğaldı. Müfessirler de buna yakın açıklamalarda bulunmuşlar, bu göktaşlarının atılması ile semanın korunmasının nübüvvetten önce var olan ve bilinen şeyler olduğunu sözkonusu etmişlerdir ancak yeryüzündekilere inecek bir azap yahut onlara bir rasulün gönderilmesi gibi pek büyük bir iş meydana geldiğinde bunlar oluyordu. Yüce Allah'ın: *"Doğrusu biz yerde bulunanlar için şer mi murad edildi yoksa Rableri onlar hakkında hayır mı murad etti bilmiyoruz"* (Cin, 10) buyruğunu da buna göre tevil etmişlerdir.

Bu alevli göktaşlarının daha önceleri görünen ve bilinen şeyler oldukları ama şeytanların taşlanıp, yakılmalarının ise ancak nebimizin (sallallâhu aleyhi ve sellem) nübüvvetinden sonra meydana geldiği de söylenmiştir.

Yüce Allah'ın *"atış taneleri"* (Mülk, 5) anlamındaki "rucûmen" lafzının irabı ve anlamı hususunda farklı görüşlere sahiptirler. Bunun mastar olduğu söylenmiştir. Bu durumda bizzat kendileri değil de, alevleriyle yakan ve taşlamak aracı olan yıldızların kendileri olur. Bunun isim olduğu da söylenmiştir. Bu durumda bizzat onlar atış tanesi olarak atılır. Bu durumda "rücûm" kelimesi "recm: atmak, taşlamak"ın çoğulu olur. Allah en iyi bilendir.

"Yeryüzünün doğularına, batılarına gidiniz." Yani yeryüzünün her tarafını dolaşınız. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"İki erkek avretlerini açarak kendi aralarında buluşarak def-i hacette bulunmak üzere dışarı çıkmasınlar çünkü yüce Allah böyle bir hale gazap eder"* (4/168) hadisinde de bu lafız kullanılmıştır (ilk hadiste "gidiniz" anlamında ikincisinde "çıkmak" anlamında kullanılan darabe kökünden gelen fiili kastetmektedir).

"Tihame tarafına giden grup... Nahl denilen yerde ... Allah rasûlünün yanından geçtiler." "Nahl" kelimesi Müslim'de bu şekilde noktalı hı harfi iledir. Doğrusu ise "Nahle"dir. Burası orada bilinen bir yerdir. Buhari'nin sahihinde bu şekilde doğru şekliyle yer almıştır. Bununla birlikte o yerin hem Nahl, hem Nahle diye söylenmesi ihtimali de vardır. Tihame ise Hicaz topraklarının Necid'den beri tarafında bulunan her yerin adıdır. Mekke de Tihame'dendir. İbn Faris,*el-Mücmel* adlı eserinde der ki: Tihame'ye Tehem'den türeyen bu isim verilmiştir ki bu da aşırı sıcak ve rüzgârın esmemesi anlamındadır. *Metâli*'sahibi de şöyle demektedir: Buraya havasının değişmesi dolayısıyla bu isim verilmiştir. Ya değiştiği zaman *teheme ed-duhnu* denilir. el-Hâzimî'nin belirttiği üzere Tihâme denilen yerin çoğulu "Tehâim" diye gelir.

"Ashabına sabah namazını kıldırmakta iken..." Bu ifadelerden şu hükümler anlaşılmaktadır:

1- Sabah namazında Kur'ân açıktan okunur.

2- Cemaatle namaz kılmak sabittir.

3- Sefer halinde de cemaatle namaz meşrudur.

4- Cemaatle namaz nübüvvetin ilk zamanlarından beri meşru kılınmıştır.

İmam Ebu Abdullah el-Mâzerî dedi ki: Hadisin zâhirinden anlaşıldığı üzere cinler Kur'ân'ı işitince iman ettiler. Onu işitince iman eden kimsenin i'cazın gerçeğini ve mucizenin şartlarını da bilmesi bir zorunluluktur. Ancak

bundan sonra Rasûlün doğruluğu ile ilgili bilgi sahibi olabilir. Buna göre cinler bu gibi hususları kendilerinden önceki rasullerin kitaplarından geleceği müjdelenen doğru nebinin o olduğunu öğrenmiş olmalıdırlar. İlim adamlarının da ittifak ettikleri üzere cinler masiyetler dolayısıyla ahirette azaplandırılır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır: *"Andolsun ki Cehennemi tamamen cinlerle ve insanlarla dolduracağım."* (Hud, 119)

Ancak cinlerin mümin ve itaatkârlarının itaatine sevap ve mükâfat olmak üzere cennete girip, cennetin nimetlerinden yararlanıp, yararlanmayacakları ve aksine onlara sevap olarak cehennemden kurtuluşun bahşedilip, sonra da hayvanlar gibi toprak olunuz denileceği hususunda ihtilâf edilmiştir. Bu da İbn Ebu Süleym ve bir topluluğun görüşü olup, doğrusu onların cennete girecekleri ve cennette yiyerek, içerek ve başka şekilde nimetlerden istifade edecekleridir. Bu da Hasan-ı Basrî, Dahhak, Mâlik b. Enes, İbn Ebî Leylâ ve başkalarının görüşüdür.

(1006) "İbn Mesud'a sordum..." Bunlar Ebu Davud'un Süneninde ve başka kaynaklarda yer alıp, cin gecesinde İbn Mesud'un Allah Rasûlü ile birlikte hazır bulunduğu ve nebiz ile abdest alındığının sözkonusu edildiği hadisin batıl olduğu hususunda açık bir ifadedir. Çünkü bu hadis sahihtir ama nebiz ile abdest alındığını sözkonusu eden diğer hadis ise hadis âlimlerinin ittifakı ile zayıftır (4/169).

Bu hadis Amr b. Hureys'in azatlısı Zeyd etrafında dönmektedir. O da meçhul bir ravidir.

"Cinler tarafından kapıldı ya da gizlice öldürüldü." *Üstutîra* cinler onu alıp kaçtı demektir. *Uğtuyile* de gizlice öldürüldü anlamındadır çünkü *el-ğîle* gizlice öldürmek demektir. Darakutni dedi ki: İbn Mesud'un rivâyet ettiği hadis "bize onların izlerini ve ateşlerinin izlerini gösterdi" ifadesi ile sona ermektedir, ondan sonrası ise Şa'bî'nin sözüdür, demektedir. Nitekim hadisi Şa'bî'den rivâyet eden Davud'un ashabı ile İbn Uleyye, İbn Zurey', İbn Ebu Zaide, İbn İdris ve başkaları da böyle rivâyet etmişlerdir. Darakutni ve başkaları bunu böyle ifade etmişlerdir. Onun "Şa'bî'nin sözüdür" demesinin anlamı da şudur: Yani bu ifadeler bu hadiste İbn Mesud'dan rivâyet edilmemiştir yoksa Şa'bî bu sözleri ancak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakledilmiş olarak söyleyebilir. Allah en iyi bilendir.

"Üzerine Allah'ın adı anılmış her bir kemik..." Kimi ilim adamı der ki: Bu onların müminlerine verilmiş bir şeydir. Böyle olmayanlar hakkında ise bir başka hadiste onların yiyecekleri şeylerin üzerine Allah'ın adı anılmayan şeyler olduğu (4/170) belirtilmektedir.

(1010) "Onunla birlikte olmayı çok arzu ederdim." Bundan fazilet sahibi kimselerle, yolculuklarında, önemli işlerinde, karşı karşıya kaldıkları önemli hadiselerde, kayıtsız ve şartsız meclislerinde birlikte bulunup, arkadaşlık etmeye dair hırs ve gayret ile bunun kaçırılmasına üzüntünün sözkonusu olacağı anlaşılmaktadır.

(1011) "Onları ona bir ağaç bildirdi." Bu da yüce Allah'ın dilediği cansız varlıklarda temyiz (ayırt etme) gücünü yarattığına bir delildir. Yüce Allah'ın şu buyrukları da bunun gibidir: *"Çünkü öyle taşlar vardır ki Allah korkusundan yuvarlanır."* (Bakara, 74); *"Onu hamd ile tesbih etmeyen hiçbir şey yoktur fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız."* (İsra, 44)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ben Mekke'de bana selam veren bir taşı biliyorum"* buyruğu ile Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelen iki ağaç ile ilgili hadis de böyledir. Müslim bunu kitabın son taraflarında zikretmiştir.

Yine ağaç kütüğünün inlemesi, yemeğin tesbih etmesi, taşın Musa (aleyhisselâm)'ın elbisesini alıp kaçması, Hira ve Uhud tepelerinin sarsılması ile ilgili hadisler de bu türdendir. Allah en iyi bilendir.

٣٤/٣٤- بَاب الْقِرَاءَةِ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ

34/34- ÖĞLE VE İKİNDİ NAMAZLARINDA KIRAAT BABI

١٠١٢-١٥٤/١- وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ الْحَجَّاجِ يَعْنِي الصَّوَّافَ عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصَلِّي بِنَا فَيَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَتَيْنِ وَيُسْمِعُنَا الْآيَةَ أَحْيَانًا وَكَانَ يُطَوِّلُ الرَّكْعَةَ الْأُولَى مِنْ الظُّهْرِ وَيُقَصِّرُ الثَّانِيَةَ وَكَذَلِكَ فِي الصُّبْحِ

1012-154/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâel-Anezî de tahdis etti... Abdullah b. Ebu Katâde ve Ebu Seleme, Ebu Katâde'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize namaz kıldırırdı. Öğle ve ikindi namazlarının ilk iki rekâtında (5/29a) Fâtihatu'l-kitab ile birlikte iki sure okurdu. Bazen bize bir âyeti işittirirdi. Öğlen namazının birinci rekâtını uzun tutar, ikincisini daha kısa keserdi. Sabah namazında da böyle yapardı.[286]

286 Buhari, 759 -uzunca-, 762 -muhtasar olarak-, 776 -uzunca-, 778 buna yakın, 779 buna yakın; Ebu Davud, 798-800; Nesai, 973-977; İbn Mace, 829; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12108

١٠١٣-١٥٥/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ أَخْبَرَنَا هَمَّامٌ وَأَبَانُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ وَيُسْمِعُنَا الْآيَةَ أَحْيَانًا وَيَقْرَأُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُخْرَيَيْنِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ

1013-155/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Abdullah b. Ebu Katâde'nin babasından rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğlen ve ikindi namazlarının ilk iki rekâtında Fâtihatu'l-kitab ile birlikte bir sure daha okur, bazen bize bir âyeti işittirirdi. Son iki rekâtta ise (yalnız) Fâtihatu'l-kitab'ı okurdu.[287]

١٠١٤-١٥٦/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ جَمِيعًا عَنْ هُشَيْمٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي الصِّدِّيقِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ كُنَّا نَحْزِرُ قِيَامَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الظُّهْرِ وَالْعَصْرِ فَحَزَرْنَا قِيَامَهُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ قَدْرَ قِرَاءَةِ الم تَنْزِيلُ السَّجْدَةِ وَحَزَرْنَا قِيَامَهُ فِي الْأُخْرَيَيْنِ قَدْرَ النِّصْفِ مِنْ ذَلِكَ وَحَزَرْنَا قِيَامَهُ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ مِنَ الْعَصْرِ عَلَى قَدْرِ قِيَامِهِ فِي الْأُخْرَيَيْنِ مِنَ الظُّهْرِ وَفِي الْأُخْرَيَيْنِ مِنَ الْعَصْرِ عَلَى النِّصْفِ مِنْ ذَلِكَ وَلَمْ يَذْكُرْ أَبُو بَكْرٍ فِي رِوَايَتِهِ الم تَنْزِيلُ وَقَالَ قَدْرَ ثَلَاثِينَ آيَةً

1014-156/3- Bize Yahya b. Yahya ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe birlikte (5/29b) Huşeym'den tahdis ettiler. Yahya dedi ki: Bize Huşeym, Mansur'dan haber verdi. O Velid b. Müslim'den, o Ebu's-Sıddık'tan, o Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini nakletti: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in öğlen ve ikindi namazlarında ne kadar kıyamda durduğunu tahmin ederdik. Öğle namazının ilk iki rekâtında kıyamını Elif Lam Mim, Tenzil, Secde sûresi kadar tahmin ettik son iki rekâttaki ayakta duruşunu bunun yarısı kadar tahmin ettik. İkindinin ilk iki rekâtındaki kıyamda duruşunu öğle namazının son iki rekâtındaki kıyamda duruşu kadar ve ikindi namazının son iki rekâtındaki kıyamda duruşunu da bunun yarısı kadar tahmin ettik.

Ebu Bekr rivâyetinde elif lam mim, tenzil sûresini zikretmeyerek otuz âyet kadar diye söylemiştir.[288]

287 1012 nolu hadisin kaynakları

288 Ebu Davud, 804; Nesai, 474; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3974

١٠١٥-١٥٧/٤- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ الْوَلِيدِ أَبِي بِشْرٍ عَنْ أَبِي الصِّدِّيقِ النَّاجِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الظُّهْرِ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ قَدْرَ ثَلَاثِينَ آيَةً وَفِي الْأُخْرَيَيْنِ قَدْرَ خَمْسَ عَشْرَةَ آيَةً أَوْ قَالَ نِصْفَ ذَلِكَ وَفِي الْعَصْرِ فِي الرَّكْعَتَيْنِ الْأُولَيَيْنِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ قَدْرَ قِرَاءَةِ خَمْسَ عَشْرَةَ آيَةً وَفِي الْأُخْرَيَيْنِ قَدْرَ نِصْفِ ذَلِكَ

1015-157/4- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti. Bize Ebû Avâne (5/30a) Mansur'dan tahdis etti... Ebu Said el-Hudrî'nin rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle namazının ilk iki rekâtının her birisinde otuz âyet kadar okurdu. Son iki rekâtta da on beş âyet kadar okurdu. -Yahut: Bunun yarısını okurdu, dedi.- İkindi namazının ilk iki rekâtının her bir rekâtında ise on beş âyet kadar son iki rekâtında ise bunun yarısı kadar okurdu.[289]

١٠١٦-١٥٨/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ أَنَّ أَهْلَ الْكُوفَةِ شَكَوْا سَعْدًا إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فَذَكَرُوا مِنْ صَلَاتِهِ فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ عُمَرُ فَقَدِمَ عَلَيْهِ فَذَكَرَ لَهُ مَا عَابُوهُ بِهِ مِنْ أَمْرِ الصَّلَاةِ فَقَالَ إِنِّي لَأُصَلِّي بِهِمْ صَلَاةَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مَا أَخْرِمُ عَنْهَا إِنِّي لَأَرْكُدُ بِهِمْ فِي الْأُولَيَيْنِ وَأَحْذِفُ فِي الْأُخْرَيَيْنِ فَقَالَ ذَاكَ الظَّنُّ بِكَ أَبَا إِسْحَقَ

1016-158/5- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Cabir b. Semura'dan rivâyete göre Kûfeliler Sa'd'ı, Ömer b. el-Hattab'a şikâyet ederek onun namazı hakkında bir şeyler söylediler. Ömer ona bir haber gönderince yanına geldi, ona namaz hakkında (5/30b) kendisine yöneltttikleri tenkitleri söyleyince Sa'd şöyle dedi: Gerçek şu ki ben onlara Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazını (aynen) kıldırıyorum. Ondan hiçbir şeyi eksik bırakmıyorum. Ben onlarla birlikte ilk iki rekâtta uzunca (kıyamda) duruyorum son iki rekâtı daha kısa kesiyorum. Ömer: Ey Ebu İshak, bizim zaten senden beklediğimiz budur, dedi.[290]

289 1014 nolu hadisin kaynakları

290 Buhari, 755 -buna yakın uzunca-, 758 -buna yakın muhtasar olarak-, 770 -buna yakın-; Ebu Davud, 803 -buna yakın-; Nesai, 1011, 1002; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3847

١٠١٧-.../٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ جَرِيرٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

1017-.../6- Bize Kuteybe b. Said ve İshak b. İbrahim, Cerir'den, o Abdulmelik b. Umeyr'den bu isnâd ile rivâyet etti.[291]

١٠١٨-١٥٩/٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عَوْنٍ قَالَ سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ قَالَ قَالَ عُمَرُ لِسَعْدٍ قَدْ شَكَوْكَ فِي كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى فِي الصَّلَاةِ قَالَ أَمَّا أَنَا فَأَمُدُّ فِي الْأُولَيَيْنِ وَأَحْذِفُ فِي الْأُخْرَيَيْنِ وَمَا آلُو مَا اقْتَدَيْتُ بِهِ مِنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ ذَاكَ الظَّنُّ بِكَ أَوْ ذَاكَ ظَنِّي بِكَ

1018-159/7- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Ebu Avn dedi ki: Cabir b. Semura'yı şöyle derken dinledim: Ömer, Sa'd'a: Namaza varıncaya kadar her hususta senden şikâyet ettiler, dedi. Sa'd şöyle dedi: Ben ilk iki rekâtı uzunca tutar, son iki rekâtı kısa keserim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazına uymakta da olabildiğince kusur işlememeye gayret ediyorum. (5/31a) Bu sefer Ömer (radıyallâhu anh): Senden de bu beklenir yahut senden bunu beklerim, dedi.[292]

١٠١٩-١٦٠/٨- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ بِشْرٍ عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ وَأَبِي عَوْنٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ بِمَعْنَى حَدِيثِهِمْ وَزَادَ فَقَالَ تُعَلِّمُنِي الْأَعْرَابُ بِالصَّلَاةِ

1019-160/8- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti. Bize İbn Bişr, Mis'ar'den tahdis etti. O Abdulmelik ve Ebu Avn'dan, o Cabir b. Semura'dan bundan öncekilerin hadisi manasında rivâyet etti ve şunları ekledi: Sa'd: Bana namazı bedeviler mi öğretecek dedi.[293]

١٠٢٠-١٦١/٩- حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ عَنْ سَعِيدٍ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ عَطِيَّةَ بْنِ قَيْسٍ عَنْ قَزَعَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ

291 1016 nolu hadisin kaynakları
292 1016 nolu hadisin kaynakları
293 1016 nolu hadisin kaynakları

قَالَ لَقَدْ كَانَتْ صَلَاةُ الظُّهْرِ تُقَامُ فَيَذْهَبُ الذَّاهِبُ إِلَى الْبَقِيعِ فَيَقْضِي حَاجَتَهُ ثُمَّ يَتَوَضَّأُ ثُمَّ يَأْتِي وَرَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى مِمَّا يُطَوِّلُهَا

1020-161/9- Bize Davud b. Vuşeyd tahdis etti... Kaz'a, Ebu Said el-Hudrî'den şöyle dediğini nakletti: Andolsun öğle namazı için kamet getirilir, kişi Baki'e kadar gider, ihtiyacını karşılar, sonra abdest alır, sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e -ilk rekâtı uzun tuttuğundan- ilk rekâtta gelir yetişirdi.[294]

١٠٢١-١٦٢/١٠- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ عَنْ رَبِيعَةَ قَالَ حَدَّثَنِي قَزَعَةُ قَالَ أَتَيْتُ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ وَهُوَ مَكْثُورٌ عَلَيْهِ فَلَمَّا تَفَرَّقَ النَّاسُ عَنْهُ قُلْتُ إِنِّي لَا أَسْأَلُكَ عَمَّا يَسْأَلُكَ هَؤُلَاءِ عَنْهُ قُلْتُ أَسْأَلُكَ عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ مَا لَكَ فِي ذَاكَ مِنْ خَيْرٍ فَأَعَادَهَا عَلَيْهِ فَقَالَ كَانَتْ صَلَاةُ الظُّهْرِ تُقَامُ فَيَنْطَلِقُ أَحَدُنَا إِلَى الْبَقِيعِ فَيَقْضِي حَاجَتَهُ ثُمَّ يَأْتِي أَهْلَهُ فَيَتَوَضَّأُ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى الْمَسْجِدِ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ فِي الرَّكْعَةِ الْأُولَى

1021-162/10- Bana Muhammed b. Hâtim de tahdis etti... (5/31b) Rabia dedi ki: Bana Kaz'a tahdis edip dedi ki: Etrafında kalabalık kimselerin olduğu bir sırada Ebu Said el-Hudrî'nin yanına gittim. İnsanlar etrafından dağılınca: Ben sana bunların hakkında soru sordukları herhangi bir hususu sormayacağım dedim. Ben sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazını soruyorum, diye ekledi. O: Bunda senin için bir hayır yok, dedi. (Kaz'a) sorusunu ona tekrar edince Ebu Said: Öğle namazı için kamet getirilir, bizden birisi Baki'e kadar gider, ihtiyacını görür sonra evine gidip abdest alır sonra mescide geldiğinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in henüz birinci rekâtı kılmakta iken bulurdu, dedi.[295]

Şerh

(1012-1021 numaralı hadisler)

Bu babta Ebu Katâde (radıyallâhu anh)'ın (1012) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilk iki rekâtta... okurdu" (4/171) hadisi yer almaktadır. Ebu Said (radıyallâhu anh)'ın (1015) rivâyetinde: "İlk iki rekâtın her birinde..." demek-

294 Nesai, 972 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 825 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4282

295 1020 numaralı hadisin kaynakları

te Sa'd'ın (1016) rivâyet ettiği hadiste: "İlk iki rekâtı uzun tutarım..." Ebu Said'in rivâyet ettiği diğer hadiste (1020) "öğle namazı için kamet getirilir..." denilmektedir.

Bu babtan başka yerde bulunan ve (4/173) Buhari ve Müslim'in sahihlerinde yer alan: "Allah Rasûlü insanlar arasında en hafif olmakla birlikte eksiksiz namaz kıldırandı" ile onun: *"Ben namaza uzun kıldırmak isteyerek başlarım ama küçük çocuğun ağlayışını duyunca annesinin aklı onda kalır korkusuyla namazımı kısa keserim"* buyurmaktadır.

İlim adamları dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazının uzun ya da kısalığı durumların farklılığına göre farklılık arzederdi. Şayet cemaat uzun namaz kıldırılmasını tercih ediyor ve onun da, cemaatin de herhangi bir işi yoksa namazı uzunca kıldırırdı. Durum böyle değilse kısa keserdi. Bazı hallerde ise namazı uzunca kıldırmak isterken sonraları küçük çocuğun ağlayışı ve benzeri sebepler gibi kısa kesmeyi gerektiren bir durum ortaya çıkar, buna vakit içinde namaza başlarken kısa kıldırması da eklenir. Bir açıklamaya göre -daha az görülen- bazı zamanlarda namazı uzunca kıldırmış, çoğunlukla da namazı kısa kıldırmıştır. Uzunca kıldırması bu şeklin caiz olduğunu beyan etmek içindir, kısa kıldırması ise bunun daha faziletli olduğunu göstermek içindir. Çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı kısa tutmayı emrederek *"şüphesiz aranızdan nefret ettirenler vardır. Kim insanlara namaz kıldıracak olursa namazı kısa kessin çünkü aralarında hasta, zayıf ve ihtiyacı bulunanlar vardır"* buyurmuştur.

Bir diğer açıklamaya göre, Allah Rasûlü bir zaman uzunca kıldırmış, bir başka zaman kısa kıldırmıştır. Böylelikle Fâtiha'dan fazla kıraatte şart oluşu bakımından herhangi bir miktar tespitinin sözkonusu olmadığını, aksine azının da, çoğunun da caiz olduğunu, şart olan kıraatin ancak Fâtiha olduğunu beyan etmiştir. Bundan dolayı bütün rivâyetler Fâtiha'nın okunduğunu ittifakla dile getirirken daha fazlası hakkında farklı farklı gelmişlerdir. Özetle söylenecek olursa sünnet onun beyan ettiği sebep dolayısıyla Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emrettiği gibi kısa kesmektir. Bazı vakitlerde namazı uzun kıldırmasının sebebi ise kısa kesmesini gerektiren sebebin olmadığını kesin olarak bilmesi dolayısıyladır. Buna göre bir kimse kısa kesmeyi gerektiren sebebin bulunmadığından emin olursa namaz kıldırır.

(1012) "Fâtihatu'l-kitab ile birlikte iki sure okurdu." Bu ifadeler bizim mezhep âlimlerimizin ve başkalarının görüşü olan kısa bir sureyi eksiksiz okumak, uzun bir sureden onun kadar bir miktarı okumaktan daha faziletlidir şeklindeki görüşlerine delil vardır. Çünkü okuyan için müstehap olan alakası

bulunan irtibatlı olan bir sözün başından okumaya başlamak ve o alakanın bittiği yerde durmaktır. Hâlbuki insanların çoğunluğu yahut pek çoğu bu irtibatı fark edemeyebilir. Bundan dolayı onları ilgisiz bir yerde durak yapmalarından sakınmak için sureyi tamamlamaları mendubtur.

Son iki rekâtta Fâtiha'dan sonra sure okumaya dair rivâyetlerdeki farklılığa gelince, bunun sebebi daha önce sözünü ettiğimiz duruma göre namazı uzatmak ve kısaltmak ile ilgili hususlar olabilir.

İlim adamları dört rekâtın son iki rekâtı ile akşamın üçüncü rekâtında Fâtiha'dan sonra sure okumanın müstehap olup olmadığı hususunda farklı görüşlere sahiptir. Müstehap olduğu da söylenmiştir, olmadığı da söylenmiştir. Bu ikisi aynı zamanda Şâfiî -rahmetullahi aleyh-'nin iki görüşüdür. Şâfiî şöyle demiştir: Namazın başında imama uyamamış kimse (mesbûk) son iki rekâtta yetişirse namazında Fâtiha'dan sonra sure okumamış olmamak için geri kalan iki rekâtta sure okur.

Namazlarda okunacak Kur'ân miktarındaki farklılığa gelince, ilim adamlarına göre bu rivâyetlerin zâhirinden anlaşıldığı gibidir.Yani derler ki: Sünnet sabah ve öğle namazlarında mufassal bölümünün uzun surelerini okumaktır. Sabah namazında zammı sure daha uzun okunur. Yatsı ve ikindi namazlarında ise mufassal bölümünün orta uzunluktaki surelerinden, akşam namazında da kısa surelerinden okunur. İlim adamlarının dedikleri üzere sabah ve öğle namazlarında kıraati uzun tutmanın hikmeti bu iki namazdan birinin gecenin sonunda, diğerinin öğle vakti dinlenme (kaylûle) vaktinde insanların gaflet halinde bulunmalarından dolayıdır. Bu sebeple imam gaflet ve benzeri bir sebeple namaza geç kalanın bunlara yetişmesi için kıraati uzun tutar. İkindi namazı ise böyle değildir. Aksine bu namaz iş yapanların yoruldukları bir zamanda kılınır. Bu sebeple namazı kısa tutar. (4/174) Akşam namazının ise vakti dardır. İşte bundan dolayı onun daha da kısa tutulmasına ihtiyaç vardır. Diğer taraftan insanların oruç tutanlarının misafirleri varsa misafirlerinin akşam yemeği yemeye ihtiyaçları vardır. Yatsı namazı ise uyku ve uyuklamanın sözkonusu olduğu bir zamandır ama bu namazın vakti geniştir. Bu bakımdan ikindi namazı gibidir. Allah en iyi bilendir.

"Öğle namazının ilk rekâtını uzun tutar, ikincisini kısa keserdi." Bu da ilim adamlarının ifadenin zâhirine göre amel etmek hususunda farklı kanaatlere sahip oldukları hususlardan birisidir. Mezhep âlimlerimizin bu hususta iki görüşleri vardır: Onlara göre daha meşhur olanları uzun tutmayacağıdır. Hadis ise iftitah duası (veccehtu ve subhaneke gibi dualar)ın ve istiaze okumanın uzunluğu ile tevil edilir yahut okunanı işittirmesi, bir kimsenin namaza

girmesi ve benzeri sebepler ile alakalıdır, kıraatin uzun olmasıyla ilgili değildir. İkinci görüşe göre ise ilk rekâtta kıraati kasten uzatmak müstehaptır. Sünnetin zâhirine uygun sahih ve tercih edilen görüş de budur.

Son iki rekâtta (Fâtiha'dan sonra) sure okunacağını kabul edenler ise bu kıraatin ilk iki rekâta göre daha kısa olacağı üzerinde ittifak etmişlerdir.

Bizim mezhep âlimlerimiz birinci rekâtın ikincisine göre -uzun tutulacağı görüşünü kabul etmemiz şartıyla- üçüncü rekâtın dördüncüsüne göre uzun tutulacağı hususunda ihtilâf etmişlerdir. Bütün bu hadislerde bütün rekâtlarda Fâtiha'nın okunmasının zorunlu olduğuna delil vardır.

Ebu Hanife ise son iki rekâtta kıraati vacip (farz) görmemiştir. Aksine ona göre namaz kılan kişi burada Kur'ân okumak, tesbihte bulunmak ya da susmak arasında muhayyer olduğunu belirtmiştir. Cumhur ise kıraatin vacip olduğunu kabul etmiş olup, sahih sünnetlere uygun doğru görüş budur.

(1013) "Bazen bir âyeti bize işittirirdi." Bu ifade onun gizlice okunan namazlarda açıktan okumanın caiz olduğunu ve gizli okumanın namazın sıhhati için şart olmayıp, aksine bir sünnet olduğunu beyan etmek isteği ile yaptığı şeklinde yorumlanır. Ayrıca bir âyeti açıktan okumak Kur'ân'ı tefekküre dalmanın sonucu olarak gayri ihtiyari dilin bunu söylemesi ile gerçekleşmiş olma ihtimali de vardır. Allah en iyi bilendir.

(1014) "Bize Huşeym, Mansur'dan tahdis etti... O Ebu Said'den rivâyet etti." Mansur'un babasının adı Mu'temir'dir. Velid b. Müslim ise Evzâî'nin arkadaşı müteahhir, meşhur, pek üstün imam, Umeyye oğullarının azatlısı olan Velid b. Müslim ed-Dımeşkî Ebu'l-Abbas değildir. Bu tabiinden olan Velid b. Müslim el-Anberî el-Basrî Ebu Bişr'dir. Ebu's-Sıddık'ın adı da Bekr b. Amr'dır, b. Kays en-Naci olduğu da söylenmiştir. Bir kabile olan Naciye kabilesine mensuptur.

"... Son iki rekâtta kıyamda durduğu kadar olduğunu tahmin ettik" anlamındaki ibarede bazı nüshalarda "mim", bazılarında da "fi" kullanılmıştır ki aynı manadadır.

(1016) "Kûfe halkı Sa'd'ı şikâyet etti." Sa'd b. Ebi Vakkas (radıyallâhu anh)'dır. Kûfede bilinen bir şehirdir. Fazilet diyarı ve fazilet sahibi kimselerin bulunduğu bir yerdir. Bu şehri Ömer b. el-Hattab (radıyallâhu anh) bina etmiştir yani o Basra ile birlikte oranın bina edilmesini tayin ettiği görevlilere emretmiştir. Ona "Kûfe" adının dairesel şekli dolayısıyla verildiği söylenmiştir çünkü Araplar daire şeklindeki kumlara kûf ve kûfân derler. İnsanlar orada toplandığı için bu ismin verildiği de söylenmiştir. Çünkü Araplar dairesel bir

şekil alıp, üst üste yığılan kumun durumunu anlatmak için "tekevvefe" fiilini kullanırlar (4/175). Toprağına küçük çakıl taşları karıştığı için bu ismin verildiği de söylenmiştir. Çünkü bu durumda olan her şeye Kûfe denilir. Hafız Ebu Bekr el-Hâzimî ve başkaları da Kûfe'ye aynı zamanda "Kûfân" da denilir demişlerdir.

"Onun namazını sözkonusu ettiler." Yani güzel namaz kılmadığını söylediler.

"Ömer (radıyallâhu anh) ona bir haberci gönderdi." Bu hadisten imama tayin ettiği vali şikâyet edilecek olursa ona haber gönderip, bunu açıklamasını isteyeceği ve böyle birisinin valiliğinin devamında bir kötülük olacağından ve bir fitnenin baş göstereceğinden korkarsa onu azledeceği hükmü çıkmaktadır. İşte bundan dolayı Sa'd'ın herhangi bir hatası olmamakla birlikte ve valiliğine, yetkinliğine yapılan eleştiriler ispatlanmamakla birlikte onu görevden azletmiştir. Ömer (radıyallâhu anh)'ın şehit edilmesi ile sonraki halifeyi tespit etmekle görevli şura heyetine dair Buhari'nin sahihinde yer alan hadiste sabit olduğu üzere Ömer (radıyallâhu anh) şöyle demiştir: Eğer emirlik Sa'd'a isabet ederse o bu işe ehildir. Aksi takdirde sizden kim emir olursa ondan gerektiği gibi yardım alsın çünkü ben onu herhangi bir acizliğinden ya da hainliğinden ötürü görevden almadım.

"İlk iki rekâtta onlarla uzun dururum." Yani ilk iki rekâtı diğer rivâyette de söylediği gibi onlara uzunca kıldırırım. Burada uzun durmak anlamı verilen "rekede" fiili Arapların gemilerin, rüzgârın ve suyun durgunlaşmak halini anlatmak üzere kullandıkları fiilden türetilmiştir.

"Son iki rekâtı kısa keserim." Yani ikinci rekâta göre onları daha kısa tutarım yoksa kıraati ihlal ederek ya da büsbütün okumayarak kısa kesmez.

"Ey Ebu İshak, zaten senden bu beklenir." Bu ifadede eğer kendisini beğenmek ve benzeri bir hal ile fitneye düşeceğinden korkulmayacak olursa üstün ve değerli bir zatın yüzüne karşı övülebileceği anlaşılmaktadır. Bunun yasaklanışı ise fitneye düşeceğinden korkulan kimse içindir. Nitekim her iki hususta da sahih rivâyetler arasında çokça hadis gelmiş bulunmaktadır. İlim adamları da belirttiğim şekilde bu hadisleri birbirleriyle telif etmiştir. Ben bunları *"el-Ezkâr"* adlı kitabımda açıklamış bulunuyorum.

Ayrıca burada üstün ve değerli bir zata adıyla değil de, künyesiyle hitap edileceği hususu da anlaşılmaktadır.

(1018) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazına uymakta elimden geleni yaparım." Bu hususta herhangi bir kusur yapmamaya çalışırım.

Yüce Allah'ın: *"Onlar halinizi bozmaktan hiç geri kalmazlar."* (Âl-i İmran, 118) buyruğunda da bu kökten gelen kelime kullanılmıştır ki sizi ifsad etmek için ellerinden geleni yapmaktan geri durmazlar demektir.

(1020) "Bize Velid tahdis etti." Kasıt Evzâî'nin arkadaşı Velid b. Müslim'dir.

"Kaz'a" ismi ze harfi fethalı (kazaa şeklinde) ve sakin "Kaz'a" şeklinde söylenir.

(1021) "Etrafında kalabalık varken" ondan istifade etmek için yanında çok kişi bulunuyorken demektedir.

"Sana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazı hakkında sormaya geldim. Bunda senin için bir hayır yoktur dedi." Yani uzunluğu, huşûunun kemali sebebiyle o namaz gibi bir namaz kılamazsın. Böyle bir namaz kılmaya kalkışacak olursan bu sana ağır gelir ve gerçekleştiremezsin. Böylelikle sünneti bilmekle birlikte (4/176) onu terk etmiş olursun.

٣٥/٣٥- بَاب الْقِرَاءَةِ فِي الصُّبْحِ

35/35- SABAH NAMAZINDA KIRAAT BABI

١٠٢٢-١٦٣/١- وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبَّادِ بْنِ جَعْفَرٍ يَقُولُ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ سُفْيَانَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُسَيَّبِ الْعَابِدِيُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ السَّائِبِ قَالَ صَلَّى لَنَا النَّبِيُّ ﷺ الصُّبْحَ بِمَكَّةَ فَاسْتَفْتَحَ سُورَةَ الْمُؤْمِنِينَ حَتَّى جَاءَ ذِكْرُ مُوسَى وَهَارُونَ أَوْ ذِكْرُ عِيسَى مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ يَشُكُّ أَوْ اخْتَلَفُوا عَلَيْهِ أَخَذَتْ النَّبِيَّ ﷺ سَعْلَةٌ فَرَكَعَ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ السَّائِبِ حَاضِرٌ ذَلِكَ وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ فَحَذَفَ فَرَكَعَ وَفِي حَدِيثِهِ وَعَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو وَلَمْ يَقُلْ ابْنِ الْعَاصِ

1022-163/1- Bize Harun b. Abdullah da tahdis etti. Bize Haccac b. Muhammed, İbn (5/32a) Cureyc'den tahdis etti (H). Dedi ki: Bana Muhammed b. Râfi' de -ki ikisinin de lafızları birbirine yakındır- tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verip dedi ki: Muhammed b. Abbad b.

Cafer'i şöyle derken dinledim: Bana Ebu Seleme b. Süfyan, Abdullah b. Amr b. Âs ve Abdullah b. Müseyyeb el-Âbidî, Abdullah b. Sâib'den şöyle dediğini haber verdiler: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Mekke'de bize sabah namazını kıldırdı. Müminun sûresini okumaya başladı. Nihayet Musa ve Harun'un sözkonusu edildiği yahut İsa'nın zikredildiği yere gelince -şüphe eden kişi Muhammed b. Abbâd'dır yahut diğer raviler ona muhalefet etmişlerdir- Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bir öksürük tuttu. Abdullah b. Sâib bu olayda hazır bulunmuştu.

Abdurrezzak'ın hadisi rivâyetinde o "rükûa vardı" lafzını zikretmemiştir. Yine onun hadisi rivâyetinde: (5/32b) Abdullah b. Amr demiş, b. Âs dememiştir.[296]

١٠٢٣-١٦٤/٢- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو كُرَيْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا ابْنُ بِشْرٍ عَنْ مِسْعَرٍ قَالَ حَدَّثَنِي الْوَلِيدُ بْنُ سَرِيعٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ

1023-164/2- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti. Bize Yahya b. Said tahdis etti (H) dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Vekî' tahdis etti (H). Bana Ebu Kureyb -ki lafız onundur- de tahdis etti. Bize İbn Bişr, Mis'ar'den şöyle dediğini haber verdi. Bana Velid b. Serî', Amr b. Hureys'den tahdis ettiğine göre o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i sabah namazında *"geri geldiği zaman geceye"* (Tekvir, 17) buyruğunu okurken dinlemiştir.[297]

١٠٢٤-١٦٥/٣- حَدَّثَنِي أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ عَنْ قُطْبَةَ بْنِ مَالِكٍ قَالَ صَلَّيْتُ وَصَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَقَرَأَ ق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ حَتَّى قَرَأَ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ قَالَ فَجَعَلْتُ أُرَدِّدُهَا وَلَا أَدْرِي مَا قَالَ

1024-165/3- Bana Ebu Kâmil el-Cahderî Fudayl b. Huseyn tahdis etti... Kutbe b. Mâlik dedi ki: Ben namaz kıldım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de bize namaz kıldırıp: *"Kaf, o çok şerefli Kur'ân'a yemin ederim*

296 Buhari, 774 muallâk olarak; Ebu Davud, 649; Nesai, 1006; İbn Mace, 820 -buna yakın muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5313

297 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10720

ki" (Kaf, 1) buyruğundan itibaren *"ve tomurcukları üst üste binmiş büyük ve yüksek hurma ağaçları da"* (Kaf, 10) buyruğuna kadar okumaya devam etti. (Kutbe) dedi ki: Ben de (5/33a) onun ne söylediğini bilmediğim halde o buyrukları tekrar etmeye koyuldum.[298]

١٠٢٥-١٦٦/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا شَرِيكٌ وَابْنُ عُيَيْنَةَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ عَنْ قُطْبَةَ بْنِ مَالِكٍ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ

1025-166/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti (H). Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize İbn Uyeyne, Ziyad b. İlaka'dan tahdis etti. O Kutbe b. Mâlik'ten, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i sabah namazında: *"Ve tomurcukları üst üste binmiş büyük ve yüksek hurma ağaçları da"* (Kaf, 10) buyruğunu okurken dinlemiştir.[299]

١٠٢٦-١٦٧/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ عَنْ عَمِّهِ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الصُّبْحَ فَقَرَأَ فِي أَوَّلِ رَكْعَةٍ وَالنَّخْلَ بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَضِيدٌ وَرُبَّمَا قَالَ ق

1026-167/5- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti... Ziyad b. İlâka'nın amcasından rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte sabah namazını kılmıştık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ilk rekâtta: *"Ve tomurcukları üst üste binmiş büyük ve yüksek hurma ağaçları da"* (Kaf, 10)'u okudu. Bazen de rivâyetinde: Kaf (suresini okudu) dediği de olurdu.[300]

١٠٢٧-١٦٨/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ بِق وَالْقُرْآنِ الْمَجِيدِ وَكَانَ صَلَاتُهُ بَعْدُ تَخْفِيفًا

1027-168/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Cabir b. Semura (5/33b) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazında *"Kaf, o çok*

298 Tirmizi, 306; Nesai, 949; İbn Mace, 816; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11087
299 1024 nolu hadisin kaynakları
300 1024 nolu hadisin kaynakları

şerefli Kur'ân'a yemin ederim ki" sûresini okurdu. Bundan sonra da namazı hafif kılardı.[301]

١٠٢٨-١٦٩/٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَاللَّفْظُ لِابْنِ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ عَنْ سِمَاكٍ قَالَ سَأَلْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ عَنْ صَلَاةِ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ كَانَ يُخَفِّفُ الصَّلَاةَ وَلَا يُصَلِّي صَلَاةَ هَؤُلَاءِ قَالَ وَأَنْبَأَنِي أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ بِق وَالْقُرْآنِ وَنَحْوِهَا

1028-169/7- Bize Ebu Bekir b. Ebu Şeybe ve Muhammed b. Râfi' de -ki lafız İbn Râfi''indir- tahdis edip dediler ki... Simâk b. Harb dedi ki: Cabir b. Semura'ya Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazı hakkında soru sordum. O: O namazı hafif kılardı (uzatmazdı). Bunların namazı gibi namaz kılmazdı, dedi.

(Simâk) dedi ki: Ayrıca bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazında *"Kaf, o çok şerefli Kur'ân'a yemin ederim ki"* (Kaf, 1) ve ona benzer bir sureyi okuduğunu haber verdi.[302]

١٠٢٩-١٧٠/٨- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ بِاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى وَفِي الْعَصْرِ نَحْوَ ذَلِكَ وَفِي الصُّبْحِ أَطْوَلَ مِنْ ذَلِكَ

1029-170/8- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Cabir b. Semura dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) (5/34a) öğle namazında: *"Andolsun örtüp bürüdüğü zaman geceye"* (Leyl, 1) sûresini ikindi namazında da buna yakın bir sureyi, sabah namazında da bundan uzun (bir sureyi) okurdu.[303]

١٠٣٠-١٧١/٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي الظُّهْرِ بِسَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى وَفِي الصُّبْحِ بِأَطْوَلَ مِنْ ذَلِكَ

301 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2152
302 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2158
303 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2185

1030-171/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti… Cabir b. Semura'dan rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle namazında: *"En yüce Rabbinin ismini tesbih et"* (A'lâ, 1) sûresini okurdu. Sabah namazında ise bundan uzun okurdu.[304]

١٠٣١-١٧٢/١٠- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ عَنْ أَبِي بَرْزَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْغَدَاةِ مِنْ السِّتِّينَ إِلَى الْمِائَةِ

1031-172/10- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti… Ebu Berze'den rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazında altmış ile yüz âyet arası okurdu.[305]

١٠٣٢-.../١١- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ خَالِدٍ الْحَذَّاءِ عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ عَنْ أَبِي بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيِّ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ فِي الْفَجْرِ مَا بَيْنَ السِّتِّينَ إِلَى الْمِائَةِ آيَةً

1032-…/11- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti… Ebu Berze el-Eslemî (5/34b) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazında altmış ile yüz âyet arası okurdu.[306]

.../...- باب القراءة في المغرب

…/…- AKŞAM NAMAZINDA KIRAAT BABI[307]

١٠٣٣-١٧٣/١٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ إِنَّ أُمَّ الْفَضْلِ بِنْتَ الْحَارِثِ سَمِعَتْهُ وَهُوَ يَقْرَأُ وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا فَقَالَتْ يَا بُنَيَّ لَقَدْ ذَكَّرْتَنِي بِقِرَاءَتِكَ هَذِهِ السُّورَةَ إِنَّهَا لَآخِرُ مَا سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ بِهَا فِي الْمَغْرِبِ

304 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2185
305 Nesai, 947; İbn Mace, 818; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11607
306 1031 nolu hadisin kaynakları
307 Yazma nüshadan eklenmiştir.

1033-173/12- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki... İbn Abbas dedi ki: el-Haris kızı Um el-Fadl kendisini *"Andolsun ardarda gönderilenlere"* (Mürselât, 1)'i okurken dinlemiş ve: Yavrucuğum sen bu sureyi okumakla bana şunu hatırlattın: Bu benim Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den akşam namazında okuduğunu dinlediğim son suredir, dedi.[308]

١٠٣٤-.../١٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالاَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالاَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَزَادَ فِي حَدِيثِ صَالِحٍ ثُمَّ مَا صَلَّى بَعْدُ حَتَّى قَبَضَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

1034-.../13- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid dediler ki: Bize Süfyan tahdis etti (H). Dedi ki: Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus haber verdi (H). Dedi ki: Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrezzak haber verdi (5/35a). Bize Ma'mer haber verdi (H). Dedi ki: Bize Amr en-Nâkid de tahdis etti. Bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis etti. Bize babam Salih'ten tahdis etti. Hepsi ez-Zührî'den bu isnâd ile rivâyeti nakletti. Hadisin Salih tarafından yapılan rivâyetinde: Sonra aziz ve celil Allah ruhunu kabzedinceye kadar bir daha namaz kılmadı.[309]

١٠٣٥-١٧٤/١٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ مُطْعِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقْرَأُ بِالطُّورِ فِي الْمَغْرِبِ

1035-174/14- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: İbn Şihab'dan naklen Mâlik'e okudu. O Muhammed b. Cubeyr b. Mut'im'den, o babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i akşam namazında Tur sûresini okurken dinledim.[310]

308 Buhari, 763 -uzunca-, 4429; Ebu Davud, 810 -uzunca-; Tirmizi, 308 -buna yakın uzunca-; Nesai, 985; İbn Mace, 838; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18052

309 1033 nolu hadisin kaynakları

310 Buhari, 765, 3050, 4023, 4854; Ebu Davud, 811; Nesai, 986; İbn Mace, 832; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3189

١٠٣٦-...-/١٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

1036-.../15- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan tahdis etti (H) dedi ki: Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yunus haber verdi (H) dedi ki: Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd de tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize Ma'mer haber verdi. Hepsi ez-Zührî'den bu isnâd ile (5/35b) hadisi aynen rivâyet etti.[311]

Şerh

(1022-1035 numaralı hadisler)

(1022) "Bana Ebu Seleme b. Süfyan, Abdullah b. Amr b. Âs ve Abdullah b. el-Müseyyeb el-Abidi haber verdi" ile ilgili olarak hadis hafızları şöyle demektedir: Burada "b. Âs"ın yer alması bir yanlışlıktır, doğrusu bunun olmadığıdır. Burada adı geçen kişi de sahabi olan Abdullah b. Amr b. Âs değildir. Aksine o Abdullah b. Amr el-Hicazî'dir. Bunu Buhari, *Tarih*'inde İbn Ebû Hâtim ve eski ve yeni hafızlardan pek çok kimse böylece zikretmişlerdir. Burada adı geçen Ebu Seleme'ye gelince, o Ebu Seleme b. Süfyan b. Abduleşhel el-Mahzumî'dir. Hakim Ebu Ahmed bunu adı bilinmeyenler arasında zikretmektedir.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bir öksürük tuttu." Bu hadiste kıraatin surenin bir bölümünde sona erdirilmesinin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bunun caiz olduğunda ise görüş ayrılığı yoktur. Eğer bu şekilde kıraati bitirmek bir mazeret dolayısıyla olmuşsa bunda kerahet de yoktur (4/177). O okuyanın bir mazereti yoksa da yine bir kerahet olmaz fakat evla olana aykırıdır. Hem bizim mezhebimizin, hem de cumhurun görüşü budur. Mâlik de -yüce Allah'ın rahmeti ona- kendisinden nakledilen bir rivâyete göre böyle demiştir ama ondan meşhur olan bir rivâyet bunu mekruh gördüğüdür.

(1023) "Bana el-Velid b. Seri' tahdis etti." Seri' sin harfi fethalı, re harfi kesreli okunur.

311 1035 nolu hadisin kaynakları

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i sabah namazında: *"Geri geldiği zaman geceye"* (Tekvir, 17) buyruğunu okurken dinlemiştir. Yani içinde *"geri geldiği zaman geceye"* buyruğunun yer aldığı sureyi okurken dinlemiştir. Dilbilginlerinin büyük çoğunluğunun dediğine göre *"as'ase"* geri gitti demektir. *el-Muhkem* sahibi (İbn Side) çoğunluktan böyle nakletmiş bulunmaktadır. el-Ferrâ ise müfessirlerin bu anlam üzerinde icma ettiklerini naklederek şöyle der: Başkaları ise bunun geri geldiği zaman anlamında olduğunu söylemişlerdir. Diğer bir kısmı ise bu lafız zıt anlamlı lafızlardandır. Geri geldiği zaman da, gittiği zaman da denilir.

Kutbe b. Mâlik senette geçen Ziyad b. İlâka'nın amcasıdır. Yüce Allah'ın: *"Ve tomurcukları üst üste binmiş büyük ve yüksek hurma ağaçları da"* (Kaf, 10) buyruğundaki "bâsikât" uzun boylular demektir. Yüce Allah'ın: *"Tomurcukları üst üste binmiş"* buyruğu ile ilgili olarak dilbilginleri ve müfessirler şöyle demişlerdir: Yani onun mahsulleri üst üste binmiş, sıra sıra dizilmiş demektir. İbn Kuteybe: Bu tomurcuğun çatlamadan önceki haldir. Tomurcukları çatlayıp, dağıldığı zamandan sonra artık ona nadîd (sıra sıra dizilmiş) denilmez (4/178).

(1031) "Ebu'l-Minhal'den, o Ebu Berze'den" Ebu'l-Minhal'in adı Seyyar b. Selame er-Riyâhî'dir, Ebu Berze'nin adı da Nadla b. Ubeyde el-Eslemî'dir.

٣٦/٣٦- بَاب الْقِرَاءَةِ فِي الْعِشَاءِ

36/36- YATSI NAMAZINDA KIRAAT BABI

١٠٣٧-١٧٥/١- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَدِيٍّ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ فِي سَفَرٍ فَصَلَّى الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ فَقَرَأَ فِي إِحْدَى الرَّكْعَتَيْنِ وَالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ

1037-175/1- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî tahdis etti. Bize babam tahdis etti. Bize Şu'be, Adiy'den şöyle dediğini tahdis etti: Berâ'yı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ederken dinledim: Bir seferde iken yatsı namazını kıl(dır)dı, iki rekâttan birisinde: *"Andolsun incire ve zeytine"* (Tin, 1)'i okudu.[312]

312 Buhari, 767 -buna yakın-, 769 -buna yakın-, 4952 -buna yakın-, 7546 -buna yakın-; Ebu Davud, 1221 -buna yakın-; Tirmizi, 310 -buna yakın-; Nesai, 999, 1000; İbn Mace, 834, 835; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1791

١٠٣٨-١٧٦/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ يَحْيَى وَهُوَ ابْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ أَنَّهُ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ الْعِشَاءَ فَقَرَأَ بِالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ

1038-176/2- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti... Berâ b. Âzib dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yatsı namazını kıldım. *"İncire ve zeytine andolsun"* (Tin, 1)'i okudu.[313]

١٠٣٩-١٧٧/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا مِسْعَرٌ عَنْ عَدِيِّ بْنِ ثَابِتٍ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ قَرَأَ فِي الْعِشَاءِ بِالتِّينِ وَالزَّيْتُونِ فَمَا سَمِعْتُ أَحَدًا أَحْسَنَ صَوْتًا مِنْهُ

1039-177/3- Bize Abdullah b. Numeyr de tahdis etti... Berâ b. Âzib (5/36a) dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i yatsı namazında *"incire ve zeytine andolsun"* (suresin)i okurken dinledim. Sesi ondan daha güzel hiç kimseyi dinlemiş değilim.[314]

١٠٤٠-١٧٨/٤- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ جَابِرٍ قَالَ كَانَ مُعَاذٌ يُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ يَأْتِي فَيَؤُمُّ قَوْمَهُ فَصَلَّى لَيْلَةً مَعَ النَّبِيِّ ﷺ الْعِشَاءَ ثُمَّ أَتَى قَوْمَهُ فَأَمَّهُمْ فَافْتَتَحَ بِسُورَةِ الْبَقَرَةِ فَانْحَرَفَ رَجُلٌ فَسَلَّمَ ثُمَّ صَلَّى وَحْدَهُ وَانْصَرَفَ فَقَالُوا لَهُ أَنَافَقْتَ يَا فُلَانُ قَالَ لَا وَاللهِ وَلَآتِيَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَلَأُخْبِرَنَّهُ فَأَتَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا أَصْحَابُ نَوَاضِحَ نَعْمَلُ بِالنَّهَارِ وَإِنَّ مُعَاذًا صَلَّى مَعَكَ الْعِشَاءَ ثُمَّ أَتَى فَافْتَتَحَ بِسُورَةِ الْبَقَرَةِ فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى مُعَاذٍ فَقَالَ يَا مُعَاذُ أَفَتَّانٌ أَنْتَ اقْرَأْ بِكَذَا وَاقْرَأْ بِكَذَا قَالَ سُفْيَانُ فَقُلْتُ لِعَمْرٍو إِنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ حَدَّثَنَا عَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ قَالَ اقْرَأْ وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا وَالضُّحَى وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى وَسَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى فَقَالَ عَمْرٌو نَحْوَ هَذَا

1040-178/4- Bana Muhammed b. Abbad tahdis etti. Bize Süfyan, Amr'dan tahdis etti. O Cabir'den şöyle dediğini nakletti: Muâz, Nebi (sallallâhu

313 1037 nolu hadisin kaynakları
314 1037 nolu hadisin kaynakları

aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kılar sonra gider kendi kavmine imamlık yapardı. Bir gece Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yatsı namazını kıldı sonra da kavmine gidip onlara imam oldu. Bakara sûresini okumaya başladı. Derken bir adam selam vererek ayrıldıktan sonra tek başına namaz kılıp gitti. Ona sen ey filan münafıklık mı yaptın, dediler. O, Allah'a yemin olsun ki hayır, andolsun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip ona haber vereceğim, dedi.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gitti (5/36b). Ey Allah'ın Rasûlü, biz su taşıyan develeri olan kimseleriz, gündüzün çalışırız. Muâz da seninle birlikte yatsı namazını kıldıktan sonra geldi, Bakara sûresini okumaya başladı, dedi. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Muâz'a dönerek: *"Ey Muâz sen fitneye düşüren birisi misin? Şunu oku, şunu oku"* buyurdu.

Süfyan dedi ki: Ben Amr'a dedim ki: Ebu'z-Zubeyr'in bize Cabir'den tahdis ettiğine göre o şöyle buyurmuştur: *"Andolsun güneşe ve aydınlığına"* (Şems, 1); *"Andolsun örtüp bürüdüğü zaman geceye"* (Leyl, 1); *"O en yüce Rabbinin ismini tesbih et."* (A'la, 1) (surelerini) oku." Amr dedi ki: Ve bunlara yakın (sureleri oku, dedi).[315]

١٠٤١-١٧٩/٥- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ قَالَ صَلَّى مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ الْأَنْصَارِيُّ لِأَصْحَابِهِ الْعِشَاءَ فَطَوَّلَ عَلَيْهِمْ فَانْصَرَفَ رَجُلٌ مِنَّا فَصَلَّى فَأُخْبِرَ مُعَاذٌ عَنْهُ فَقَالَ إِنَّهُ مُنَافِقٌ فَلَمَّا بَلَغَ ذَلِكَ الرَّجُلَ دَخَلَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَخْبَرَهُ مَا قَالَ مُعَاذٌ فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ أَتُرِيدُ أَنْ تَكُونَ فَتَّانًا يَا مُعَاذُ إِذَا أَمَمْتَ النَّاسَ فَاقْرَأْ بِالشَّمْسِ وَضُحَاهَا وَسَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى وَاقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى

1041-179/5- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti. Bize Leys tahdis etti (H). Dedi ki: Bize İbn Rumh da tahdis etti, bize Leys, Ebu'z-Zubeyr'den haber verdi. O Cabir'den şöyle dediğini nakletti: Muâz b. Cebel el-Ensârî arkadaşlarına yatsı namazını kıldırdı. Namaz onlara uzun geldi (5/37a). Bizden bir adam ayrılıp (yalnız başına) namaz kıldı. Onun hali Muâz'a haber verilince, o bir münafıktır dedi. Bu da o adama ulaşınca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdi ve Muâz'ın neler söylediğini haber verdi.

315 Ebu Davud, 600 -muhtasar olarak-, 790; Nesai, 834; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2533

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Ey Muâz, sen bir fitneci mi olmak istiyorsun? İnsanlara imamlık yaptığın takdirde "andolsun güneşe ve kuşluk vaktine"* (Şems, 1); *"Rabbinin o en yüce adını tesbih et."* (A'la, 1); *"Yaratan Rabbinin adıyla oku"* (Alak, 1); *"Örttüğü zaman geceye andolsun"* (Leyl, 1) (surelerin)i oku" buyurdu.[316]

١٠٤٢-١٨٠/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ كَانَ يُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ ثُمَّ يَرْجِعُ إِلَى قَوْمِهِ فَيُصَلِّي بِهِمْ تِلْكَ الصَّلَاةَ

1042-180/6- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti. Bize Huşeym, Mansur'dan haber verdi. O Amr b. Dinar'dan, o Cabir b. Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre Muâz b. Cebel Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yatsı namazını kıldıktan sonra kavminin yanına döner, onlara o namazı (5/37b) kıldırırdı.[317]

١٠٤٣-١٨١/٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ قَالَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ كَانَ مُعَاذٌ يُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ الْعِشَاءَ ثُمَّ يَأْتِي مَسْجِدَ قَوْمِهِ فَيُصَلِّي بِهِمْ

1043-181/7- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu'r-Rabi ez-Zehrânî tahdis etti. Ebu'r-Rabi dedi ki: Bize Hammad tahdis etti, bize Eyyub, Amr b. Dinar'dan tahdis etti. O Cabir b. Abdullah'tan şöyle dediğini nakletti: Muâz, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yatsı namazını kıldıktan sonra kavminin mescidine giderek onlara namaz kıldırırdı."[318]

Şerh

(1037-1042 numaralı hadisler)

Bu babta Cabir b. Abdullah'ın (1037) rivâyet ettiği hadisi, ve (1040): "Muâz (radıyallâhu anh) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kılar... (4/180) ... Münafıklık mı ettin dediler..." hadisi yer almaktadır.

316 Nesai, 997; İbn Mace, 986; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2912

317 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2569

318 Buhari, 711; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2504

Farz Namaz Kılan Nafile Namaz Kılana Uyabilir mi?

Bu hadisten farz namaz kılan kimsenin, nâfile namaz kılan kimseye uymasının caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Çünkü Muâz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte farz namazı kılıyor ve böylelikle üzerindeki farz namaz mükellefiyeti kalkıyordu. Sonra ikinci bir defa kendi kavmine namaz kıldırıyordu. Bu namaz onun için nâfile, onlar için de farz namaz oluyordu. Bu husus Müslim'in dışındaki rivâyetlerde de bu şekilde açıkça ifade edilmiş bulunmaktadır. Böyle bir davranış Şâfiî (rahimehullah)'e göre de, başkalarına göre de caizdir ama Rabia, Mâlik, Ebu Hanife (radıyallâhu anhum) ile Kûfeliler bunu caiz görmemişlerdir. Muâz (radıyallâhu anh) ile ilgili bu hadisi, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte nâfile namaz kılıyordu, diyerek tevil etmişlerdir. Aralarında bunu Muâz bu yaptığını Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bildirmemişti diye tevil edenler bulunduğu gibi, Muâz ile ilgili bu hadis işin ilk başında idi sonra nesh oldu diye tevil edenler de vardır. (4/181) Bununla birlikte bütün bunlar temeli olmayan, asılsız iddialardır. Bunlara dayanarak hadisin zâhirî terk edilemez.

İmama Uyanın İmam Namazı Bitirmeden Ayrılması

Bizim mezhep âlimlerimiz ve başkaları bu hadisi ayrıca imama uyan bir kimsenin imama uymayı kesip -namazdan çıkmadan dahi olsa- tek başına namazı tamamlamasının caiz olduğuna delil göstermişlerdir.

Bu mesele ile ilgili olarak mezhep âlimlerimizin üç görüşü bulunmaktadır. En sahih olanlarına göre bu mazeretli de, mazeretsiz de caizdir.

İkinci görüşe göre kesinlikle caiz değildir, üçüncü görüşe göre ise mazeret sebebiyle caizdir, mazeretsiz caiz değildir. Bu görüşe göre ise mazeret sebebi dolayısıyla ta baştan cemaat yükümlülüğünün kalktığı ve sebebiyle cemaate gitmemenin mazur görüldüğü her bir husustur. Muâz (radıyallâhu anh) ile ilgili bu olay dolayısıyla kıraati uzun tutmak daha sahih olan görüşe göre bir mazerettir.

Böyle bir istidlal zayıftır. Çünkü hadis-i şerifte ona uymaktan ayrılıp, kılmış olduğu namazını tamamladığına dair bir ifade yoktur. Aksine ilk rivâyet onun selam verip, namazı tamamen sona erdirdikten sonra yeniden namaza başladığını ifade etmektedir. Bu durumda sözü geçen mesele ile ilgili bu kanaat sahiplerinin lehine delil yoktur. Ancak bir mazeret sebebiyle namazı yarıda kesip, iptal etmenin caiz olduğuna delildir. Allah en iyi bilendir.

"Bakara sûresini okumaya başladı." Bu ifadeden Bakara sûresi, Nisa sûresi, Maide sûresi gibi isimlerle sureleri adlandırmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte seleften kimisi bunu kabul etmeyerek ancak kendisinde Bakara'nın zikredildiği sure ve benzeri ifadeler kullanılır diye iddiada bulunmuşlardır. Bu ise açık bir hatadır. Doğrusu caiz olduğudur çünkü bu husus sahihte hem Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü, hem ashabın, tabiînin ve başkalarının sözü olarak çok sayıda hadis sabit olmuştur.

"Sure" ismi hemzesiz olarak da söylenir, hemzeli (su're) de söylenir. Bunlar iki ayrı söyleyiş olup, İbn Kuteybe ve başkaları bunları söylemiştir ama burada hemzesiz söyleyiş Kur'ân-ı Azimuşşan'ın da kullandığı meşhur söyleyiştir.

"Biz su çeken develere sahip olan kimseleriz." *"Navâdıh"* lafzı "nâdıh"ın çoğulu olup, su ihtiyacını karşılamak için üzerinde su taşınan deve demektir. Yani biz çalışan, yorgun argın düşen kimseleriz. Dolayısıyla namazı uzun kılmaya gücümüz yetmez, demek istemişti.

"Sen fitneye düşüren birisi misin ey Muâz?" Sen dinden uzaklaştırıp, ona gelenleri engelleyen birisi misin demektir. (4/182) Bu buyruktan

1- Haram olmayıp, mekruh dahi olsa yasak olan bir işi işleyenin yaptığına tepki gösterileceği hükmü anlaşılacağı gibi;

2- Sözlü azar ile yetinmek (bu gibi durumlarda) caizdir.

3- Namazın kısa tutularak kıldırılması emredilmekte

4- Cemaat istemiyorsa uzatılması dolayısıyla tazir yapılabileceği anlaşılmaktadır.

(1042) "Cabir'den rivâyete göre Muâz, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yatsı namazını kılardı." Burada yatsı namazına "işâu'l-âhire" demenin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Buna dair açıklama Asmaî'nin bunu kabul etmediği ve bu kabul etmeyişinin batıl olduğu açıklaması az önce geçti. Allah en iyi bilendir.

(1043) "Bize Kuteybe b. Said ve Ebu'r-Rabi' ez-Zehrânî tahdis edip dedi ki... Cabir (radıyallâhu anh)'dan" Ebu Mesud ed-Dımeşkî dedi ki: Kuteybe hadisi rivâyetinde: Hammad'dan, o Amr'dan diye rivâyet edip, senette Eyyub'u zikretmemektedir. Bundan dolayı Müslim'in de bunu beyan etmesi gerekirdi. Sanki rivâyeti yalnızca Ebu'r-Rabi'den sevkedilmiş gibi değerlendirdiği için bunu ihmal etmiş görünüyor. Allah en iyi bilendir.

٣٧/٣٧- بَاب أَمْرِ الْأَئِمَّةِ بِتَخْفِيفِ الصَّلَاةِ فِي تَمَامٍ

37/37- İMAMLARA NAMAZI HAFİF VE TAM KILDIRMALARININ EMREDİLDİĞİ BABI

١٠٤٤-١٨٢/١- وحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ قَيْسٍ عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنِّي لَأَتَأَخَّرُ عَنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ مِنْ أَجْلِ فُلَانٍ مِمَّا يُطِيلُ بِنَا فَمَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ غَضِبَ فِي مَوْعِظَةٍ قَطُّ أَشَدَّ مِمَّا غَضِبَ يَوْمَئِذٍ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّ مِنْكُمْ مُنَفِّرِينَ فَأَيُّكُمْ أَمَّ النَّاسَ فَلْيُوجِزْ فَإِنَّ مِنْ وَرَائِهِ الْكَبِيرَ وَالضَّعِيفَ وَذَا الْحَاجَةِ

1044-182/1- Bana Yahya b. Yahya da tahdis etti. Bize Huşeym haber verdi... Ebu Mesud el-Ensârî dedi ki: Bir adam Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek gerçek şu ki, ben filan kişi bize namazı uzun kıldırdığından dolayı sabah namazından geri kalıyorum, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i o gün kızdığından daha çok hiçbir öğüt verdiği sırada kızdığını görmedim. (5/38a) *"Ey insanlar, gerçekten aranızda nefret ettirenler vardır. Sizden kim insanlara imam olursa namazı kısa tutsun, çünkü onun arkasında yaşlı, zayıf ve ihtiyaç sahibi kimseler vardır"* buyurdu.[319]

١٠٤٥-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ وَوَكِيعٌ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَعِيلَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِ حَدِيثِ هُشَيْمٍ

1045-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Hişam ve Vekî' tahdis etti (H). Dedi ki: Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti (H). Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti. Bize Süfyan tahdis etti. Hepsi İsmail'den bu isnâd ile Huşeym'in hadisini aynen rivâyet ettiler.[320]

١٠٤٦-١٨٣-٣- وحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْمُغِيرَةُ وَهُوَ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحِزَامِيُّ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ إِذَا

319 Buhari, 90, 702, 704, 6110, 7159; İbn Mace, 984; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10004

320 1044 nolu hadisin kaynakları

أَمَّ أَحَدُكُمْ النَّاسَ فَلْيُخَفِّفْ فَإِنَّ فِيهِمْ الصَّغِيرَ وَالْكَبِيرَ وَالضَّعِيفَ وَالْمَرِيضَ فَإِذَا صَلَّى وَحْدَهُ فَلْيُصَلِّ كَيْفَ شَاءَ

1046-183/3- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden biriniz insanlara imam olursa namazı kısa tutsun çünkü aralarında küçük, büyük, zayıf ve hasta kimseler vardır. Tek başına namaz kıldığı takdirde nasıl isterse öyle kılsın"* buyurdu.[321]

١٠٤٧-١٨٤/٤- حَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا مَا قَامَ أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ الصَّلَاةَ فَإِنَّ فِيهِمْ الْكَبِيرَ وَفِيهِمْ الضَّعِيفَ وَإِذَا قَامَ وَحْدَهُ فَلْيُطِلْ صَلَاتَهُ مَا شَاءَ

1047-184/4- Bize (5/38b) İbn Râfi' de tahdis etti... Hemmam b. Münebbih dedi ki: Bu Ebu Hureyre'nin bize Allah'ın Rasûlü Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den tahdis ettikleridir. Çeşitli hadisler zikretti, bunlardan birisi de şudur: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz insanlara namaz kıldıracak olursa namazı kısa tutsun çünkü aralarında yaşlı kimse vardır, zayıf vardır ama kendisi tek başına namaz kılacak olursa namazını istediği kadar uzatsın."*[322]

١٠٤٨-١٨٥/٥- وَحَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ لِلنَّاسِ فَلْيُخَفِّفْ فَإِنَّ فِي النَّاسِ الضَّعِيفَ وَالسَّقِيمَ وَذَا الْحَاجَةِ

1048-185/5- Bize Harmele b. Yahya da tahdis etti... Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın haber verdiği üzere o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Biriniz insanlara namaz kıldıracak olursa kısa tutsun çünkü insanlar arasında zayıf, hasta ve ihtiyacı olan kimseler vardır."*[323]

321 Tirmizi, 236; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13883
322 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14752
323 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15341

١٠٤٩-.../٦- وحَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنِي اللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ بَدَلَ السَّقِيمَ الْكَبِيرَ

1049-.../6- Bize Abdulmelik b. Şuayb (5/39a) b. Leys de tahdis etti... Ebu Bekr b. Abdurrahman'ın tahdis ettiğine göre Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip, hadisi aynen zikretti. Ancak o "hasta" yerine "yaşlı" kelimesini zikretti.[324]

Şerh

(1044-1049 numaralı hadisler)

Bu babta Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (1046) *"sizden biriniz insanlara imam olduğu takdirde... nasıl dilerse öyle kılsın"* hadisi yer almaktadır. Bir rivâyette (1044) *"ihtiyaç sahibi"* de zikredilmektedir.

Bu babtaki hadislerin anlamı gayet açıktır. Bu da imama namazın sünnet ve maksatlarını ihlal etmeyecek şekilde namazı kısa kesmesinin emredilmesi ve tek başına namaz kılacak olursa uzatılması mümkün olan -rükûdan doğrulmak ve iki secde arası oturmak müstesna olmak üzere- kıyam, rükû, sücud ve teşehhüttür. Allah en iyi bilendir.

(1044) "Filan kişi bize namazı uzun kıldırdığından ötürü sabah namazından geri kalıyorum." Buradan eğer imamın namazı uzun kıldırma âdeti olduğunu bilmesi halinde cemaatle namaza katılmaktan geri kalmanın caiz olduğu hükmü anlaşıldığı gibi, şikâyet ve fetva sormak sadedinde bir kimsenin bu ve benzeri halini zikretmenin de caiz olduğu anlaşılmaktadır.

"Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ... görmedim..." (4/184) Hadis-i şerifte dini hükümlerin kabul edilemeyecek bir şekilde uygulanmaları halinde kızılabileceği ve öğüt verirken de gazap edilebileceği hükmü anlaşılmaktadır.

١٠٥٠-١٨٦/٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عُثْمَانَ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ طَلْحَةَ حَدَّثَنِي عُثْمَانُ بْنُ أَبِي الْعَاصِ الثَّقَفِيُّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ لَهُ أُمَّ قَوْمَكَ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي أَجِدُ فِي نَفْسِي شَيْئًا قَالَ ادْنُهْ فَجَلَّسَنِي بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ وَضَعَ كَفَّهُ فِي صَدْرِي بَيْنَ ثَدْيَيَّ ثُمَّ قَالَ تَحَوَّلْ فَوَضَعَهَا فِي

324 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14867

ظَهْرِي بَيْنَ كَتِفَيَّ ثُمَّ قَالَ أُمَّ قَوْمَكَ فَمَنْ أَمَّ قَوْمًا فَلْيُخَفِّفْ فَإِنَّ فِيهِمْ الْكَبِيرَ وَإِنَّ فِيهِمْ الْمَرِيضَ وَإِنَّ فِيهِمْ الضَّعِيفَ وَإِنَّ فِيهِمْ ذَا الْحَاجَةِ وَإِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ وَحْدَهُ فَلْيُصَلِّ كَيْفَ شَاءَ

1050-186/7- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Bize babam tahdis etti. Bize Amr b. Osman tahdis etti. Bize Musa b. Talha tahdis etti. Bize Osman b. Ebu'l-As es-Sakafî'nin tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona: *"Kavmine imam ol"* buyurdu. (Osman) dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü, ben içimde bir şeyler hissediyorum, dedim. Allah Rasûlü: "Yaklaş" buyurdu. Beni önüne oturttuktan sonra elini göğsüme, memelerimin arasına koyduktan sonra *"şimdi dön"* buyurdu. Bu sefer sırtımla omuzlarımın arasına elini koydu sonra: *"Kavmine imam ol, kim bir kavme imam olursa* (5/39b) *namazı kısa kessin çünkü aralarında yaşlı kimseler vardır, aralarında hasta kimseler vardır, aralarında zayıf kimseler vardır, aralarında ihtiyacı olan kimseler vardır ama biriniz tek başına namaz kılacak olursa nasıl isterse öyle kılsın."*[325]

١٠٥١-١٨٧/٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ قَالَ سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ قَالَ حَدَّثَ عُثْمَانُ بْنُ أَبِي الْعَاصِ قَالَ آخِرُ مَا عَهِدَ إِلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا أَمَمْتَ قَوْمًا فَأَخِفَّ بِهِمْ الصَّلَاةَ

1051-187/8- Bize Muhammed b. Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki: ... Said b. Müseyyeb dedi ki: Osman b. Ebu'l-Âs tahdis edip dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bana son ahdi (tavsiyesi): *"Bir kavme imamlık yaparsan onlara namazı kısa kıldır"* buyruğu olmuştur.[326]

١٠٥٢-١٨٨/٩- وَحَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُوجِزُ فِي الصَّلَاةِ وَيُتِمُّ

325 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9773

326 İbn Mace, 987; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9766

1052-188/9- Bize Halef b. Hişam ve Ebu'r-Rabi ez-Zehrânî tahdis edip dedi ki: ... Enes'ten rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı hem kısa, hem tam ve eksiksiz kıldırırdı.[327]

١٠٥٣-١٨٩/١٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ مِنْ أَخَفِّ النَّاسِ صَلَاةً فِي تَمَامٍ

1053-189/10- Bize Yahya (5/40a) b. Yahya ve Kuteybe b. Said de tahdis etti. Yahya bize Ebû Avâne, Katâde'den haber verdi dedi. Kuteybe bize tahdis etti dedi. Onun Enes'ten rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlar arasında tam ve eksiksiz olmakla birlikte namazı en hafif kıldıranlardandı.[328]

١٠٥٤-١٩٠/١١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ عَنْ شَرِيكِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي نَمِرٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ مَا صَلَّيْتُ وَرَاءَ إِمَامٍ قَطُّ أَخَفَّ صَلَاةً وَلَا أَتَمَّ صَلَاةً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

1054-190/11- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr da tahdis etti. Yahya b. Yahya: Haber verdi, dedi. Diğerleri ise şöyle dedi: Bize İsmail -b. Cafer'i kastediyorlar- Şerik b. Abdullah b. Ebu Nemir'den tahdis etti. O Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini nakletti: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den namazı daha hafif ve daha tam ve eksiksiz kıldıran hiçbir imamın arkasında namaz kılmış değilim.[329]

Şerh

(1050-1054 numaralı hadisler)

(1050) "Osman b. Ebu'l-Âs (radıyallâhu anh)'dan... sonra: *Kavmine imam ol, buyurdu*" hadisinde geçen "içimde bir şeyler hissediyorum" ifadesi ile ilgili olarak şu açıklama yapılmıştır: Onun insanların önüne geçirilmesi se-

327 İbn Mace, 985; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1016
328 Tirmizi, 237; Nesai, 823; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1432
329 Buhari, 708; Tuhfetu'l-Eşrâf, 908

bebiyle içinde bir kibir, bir kendini beğenmişlik hissedeceğinden korktuğunu kastetmiş olabilir. Yüce Allah, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elini koyup, ona dua etmesi sebebiyle bu duygusunu gidermiştir.

O bu sözleriyle (4/185) namazda vesveseyi kastetmiş de olabilir çünkü o vesvesesi olan birisi idi. Vesveseli bir kimsenin imamlığı ise uygun değildir. Müslim sahihinde bundan sonra yine Osman b. Ebu'l-Âs'dan şöyle dediğini rivâyet etmektedir: Ey Allah'ın Rasûlü, şeytan benimle namazımın ve kıraatimin arasına engel oluyor, kıraatimi karıştırıyor. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bu kendisine hinzeb denilen bir şeytandır. Onu hissettiğin zaman Allah'a sığın ve üç defa sol tarafına tükürür gibi yap"* buyurdu. Onun dediğini yaptım, yüce Allah bu hali benden giderdi.[330]

١٠٥٥-١٩١/١٢- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ عَنْ أَنَسٍ قَالَ أَنَسٌ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ مَعَ أُمِّهِ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَيَقْرَأُ بِالسُّورَةِ الْخَفِيفَةِ أَوْ بِالسُّورَةِ الْقَصِيرَةِ

1055-191/12- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti... (5/40b) Enes dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazda iken annesiyle birlikte bulunan çocuğun ağlayışını duyar, bunun üzerine hafif -ya da kısa- bir sure okurdu.[331]

١٠٥٦-١٩٢/١٣- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ الضَّرِيرُ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنِّي لَأَدْخُلُ الصَّلَاةَ أُرِيدُ إِطَالَتَهَا فَأَسْمَعُ بُكَاءَ الصَّبِيِّ فَأُخَفِّفُ مِنْ شِدَّةِ وَجْدِ أُمِّهِ بِهِ

1056-192/13- Bize Muhammed b. el-Minhâl ed-Darîr de tahdis etti. Bize Yezid b. Zurey' tahdis etti. Bize Said b. Ebû Arûbe, Katâde'den tahdis etti. O Enes b. Mâlik'ten şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "Şüphesiz ben uzunca kıldırmak isteyerek namaza giriyorum. Sonra küçük çocuğun ağlayışını işitince annesinin ona olan aşırı şefkatinden ötürü namazı kısa kesiyorum" buyurdu.[332]

330 Müslim, 5702

331 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 270

332 Buhari, 709, 710; İbn Mace, 989; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1178

Şerh

(1055-1056 numaralı hadisler)

(1055) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazda olduğu halde annesiyle birlikte olan çocuğun ağlayışını duyar..." Diğer rivâyette (1056) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ... buyurdu" Hadiste geçen vucd (şefkat) hem üzülmek, hem sevgi hakkında kullanılır. Burada her ikisi de uygundur ama üzülmek daha açık anlaşılan bir anlamdır yani annesinin üzülmesi ve kalbinin onunla meşgul olması dolayısıyla böyle yaparım.

Bu Hadisten Şu Hükümler de Anlaşılmaktadır:

1- İmama uyan kimselere, diğer tabilere şefkatli olmak, onların maslahatlarını göz önünde bulundurmak, bir zaruret yoksa az dahi olsa onları zorluklarla karşı karşıya bırakmamak.

2- Mescitte erkeklerle birlikte kadınların namaz kılmaları caizdir.

3- Küçük çocuğun mescide sokulması da caizdir. Bununla birlikte mescidi kirletmeyeceğinden emin olunmayan kimseleri mescitten uzak tutmak daha uygundur.

(1056) "Bize Muhammed b. Minhâl ed-Darîr tahdis etti... Enes'ten" Bu isnâdtaki bütün raviler Basralıdır. Allah en iyi bilendir.

٣٨/٣٨- بَاب اعْتِدَالِ أَرْكَانِ الصَّلَاةِ وَتَخْفِيفِهَا فِي تَمَامٍ

38/38- NAMAZIN RÜKÜNLERİNİ EKSİKSİZ YAPMAK VE NAMAZI TAM OLMAK ŞARTIYLA HAFİF KILMAK BABI

١٠٥٧-١٩٣/١- وَحَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ الْجَحْدَرِيُّ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي عَوَانَةَ قَالَ حَامِدٌ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي حُمَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ رَمَقْتُ الصَّلَاةَ مَعَ مُحَمَّدٍ ﷺ فَوَجَدْتُ قِيَامَهُ فَرَكْعَتَهُ فَاعْتِدَالَهُ بَعْدَ رُكُوعِهِ فَسَجْدَتَهُ فَجَلْسَتَهُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ فَسَجْدَتَهُ فَجَلْسَتَهُ مَا بَيْنَ التَّسْلِيمِ وَالِانْصِرَافِ قَرِيبًا مِنْ السَّوَاءِ

1057-193/1- Bize Hamid b. Ömer el-Bekrâvî ve Ebu Kâmil Fudayl b. Huseyn el-Cahderî her ikisi Ebû Avâne'den tahdis etti. Hamid dedi ki: Bize Ebû Avâne, Hilal (5/41a) b. Ebu Humeyd'den tahdis etti. O Abdurrahman

b. Ebu Leylâ'dan, o Berâ b. Âzib'den şöyle dediğini nakletti: Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte eda edilen namazı takip ettim. Onun kıyamda durduktan sonra rükûunu, rükûdan sonra doğrulmasını, secdesini, iki secde arasında oturuşunu sonra secde yapmasını, selam vermek ile namazı bitirmek arasındaki oturuşunu hemen hemen birbirine eşit buldum.[333]

١٠٥٨-١٩٤/٢- وحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ
عَنِ الْحَكَمِ قَالَ غَلَبَ عَلَى الْكُوفَةِ رَجُلٌ قَدْ سَمَّاهُ زَمَنَ ابْنِ الْأَشْعَثِ فَأَمَرَ أَبَا
عُبَيْدَةَ بْنَ عَبْدِ اللهِ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ فَكَانَ يُصَلِّي فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَامَ
قَدْرَ مَا أَقُولُ اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءُ السَّمَاوَاتِ وَمِلْءُ الْأَرْضِ وَمِلْءُ مَا شِئْتَ
مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ أَهْلَ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا
يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ قَالَ الْحَكَمُ فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى
فَقَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ يَقُولُ كَانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَرُكُوعُهُ وَإِذَا رَفَعَ
رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ وَسُجُودُهُ وَمَا بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ قَرِيبًا مِنَ السَّوَاءِ قَالَ شُعْبَةُ فَذَكَرْتُهُ
لِعَمْرِو بْنِ مُرَّةَ فَقَالَ قَدْ رَأَيْتُ ابْنَ أَبِي لَيْلَى فَلَمْ تَكُنْ صَلَاتُهُ هَكَذَا

1058-194/2- Bize Ubeydullah b. Muâz el-Anberî de tahdis etti. Bize babam tahdis etti. Bize Şu'be, Hakem'den şöyle dediğini tahdis etti: İbnu'l-Eş'as zamanında -adını verdiği- bir adam Kûfe'yi ele geçirdi sonra Ebu Ubeyde b. Abdullah'a insanlara namaz kıldırmasını emretti. O da namaz kıldığı zaman başını rükûdan kaldırdığında, Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd (5/41b) milu's-semavati ve milu'l-ard ve mil'u mâ şi'te min şey'in ba'd ehlu's-senâi ve'l-mecd lâ mânia li ma a'teyt ve la mu'tıye li mâ mena't ve lâ yenfau zel ceddi minke'l-cedd: Allah'ım, Rabbimiz (5/41b) gökler dolusu, yer dolusu bundan sonra dilediğin her şeyi dolduracak kadar hamd sana mahsustur. Ey övgüye, şan ve şerefe layık olan (Rabbimiz) senin verdiğini kimse engelleyemez, engellediğini kimse veremez, varlık sahibi hiçbir kimseye varlığının sana karşı bir faydası olamaz" duasını okuyacak kadar ayakta dururdu.

Hakem dedi ki: Ben bunu Abdurrahman b. Ebu Leylâ'ya zikrettim. O şöyle dedi: Ben Berâ b. Âzib'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazı ve rükûu başını rükûdan kaldırdığı zaman ve secdeye varması ile iki secde arası hemen hemen birbirine eşitti.

333 Buhari, 792, 801; Ebu Davud, 852, 854 -buna yakın-; Tirmizi, 279, 280; Nesai, 1064, 1147, 1331 -buna yakın-. Ayrıca Buhari, 820; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1781

Şu'be dedi ki: Ben de bunu Amr b. Murre'ye zikredince şöyle dedi: Ben İbn Ebu Leyla'yı gördüm ama namazı böyle değildi.[334]

١٠٥٩-.../٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ أَنَّ مَطَرَ بْنَ نَاجِيَةَ لَمَّا ظَهَرَ عَلَى الْكُوفَةِ أَمَرَ أَبَا عُبَيْدَةَ أَنْ يُصَلِّيَ بِالنَّاسِ وَسَاقَ الْحَدِيثَ

1059-.../3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki... (5/42a) Hakem'den rivâyete göre Matar b. Naciye Kûfe'yi ele geçirince Ebu Ubeyde'ye insanlara namaz kıldırmasını emretti ve hadisin geri kalan kısmını zikretti.[335]

١٠٦٠-١٩٥/٤- حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ قَالَ إِنِّي لَا آلُو أَنْ أُصَلِّيَ بِكُمْ كَمَا رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِنَا قَالَ فَكَانَ أَنَسٌ يَصْنَعُ شَيْئًا لَا أَرَاكُمْ تَصْنَعُونَهُ كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ انْتَصَبَ قَائِمًا حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السَّجْدَةِ مَكَثَ حَتَّى يَقُولَ الْقَائِلُ قَدْ نَسِيَ

1060-195/4- Bize Halef b. Hişam tahdis etti. Bize Hammad b. Zeyd, Sabit'ten, o Enes'ten şöyle dediğini nakletti: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bize namaz kıldırdığı gibi size namaz kıldırmak için elimden geldiğini yapıyorum. (Sabit) dedi ki: Enes sizin yaptığınızı görmediğim bir şey daha yapıyordu. O başını rükûdan kaldırdığı zaman ayakta bir kimse o (secdeye varmayı) unuttu diyecek kadar ayakta dimdik dururdu. Başını secdeden kaldırdığı zaman da bir kimse... bir daha secde etmeyi unuttu, diyecek kadar otururdu.[336]

١٠٦١-١٩٦/٥- وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسٍ قَالَ مَا صَلَّيْتُ خَلْفَ أَحَدٍ أَوْجَزَ صَلَاةً مِنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي تَمَامٍ كَانَتْ صَلَاةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُتَقَارِبَةً وَكَانَتْ صَلَاةُ أَبِي بَكْرٍ مُتَقَارِبَةً

334 1057 nolu hadisin kaynakları
335 1057 nolu hadisin kaynakları
336 Buhari, 821; Tuhfetu'l-Eşrâf, 298

فَلَمَّا كَانَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ مَدَّ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا قَالَ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَهُ قَامَ حَتَّى نَقُولَ قَدْ أَوْهَمَ ثُمَّ يَسْجُدُ وَيَقْعُدُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ حَتَّى نَقُولَ قَدْ أَوْهَمَ

1061-196/5- Bana Ebu Bekr b. Nâfi' el-Abdî de tahdis etti... Enes dedi ki: Ben tam ve eksiksiz olmak şartıyla namazı Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den daha kısa olan hiçbirinizin arkasında (5/42b) namaz kılmadım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazı(nın hareketleri) birbirine yakındı. Ebu Bekir'in namazı(ndaki fiilleri de) birbirine yakındı. Ömer b. el-Hattab halife olunca sabah namazını uzunca kıldırmaya başladı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"semiallahu li men hamideh"* dediği zaman biz yanıldı diyecek kadar ayakta durur sonra secdeye varırdı. İki secde arasında da biz yanıldı diyecek kadar otururdu.[337]

Şerh

(1057-1061 numaralı hadisler)

(1057) "Bize Hamid b. Ömer el-Bekrâvî tahdis etti." Büyük dedesi sahabi Ebu Bekre (radıyallâhu anh) nispetlidir. Daha önce defalarca açıklanmıştı.

"Muhammed (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte (kılınan namazı) takip ettim... Hemen hemen birbirine eşit gördüm." (4/187) Bu hadiste şu hususlara delil vardır:

1- Kıraati ve teşehhüdü kısa kesmek

2- Rükû ve sücudda, rükûdan doğrulurken ve sücuddan doğrulurken tuma'nine yi uzatmak

Bundan sonraki ikinci hadiste (1061) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazından... kılmadım" şeklindeki Enes'in sözleri de buna yakındır.

"Hemen hemen birbirine eşit buldum" sözü de şuna delildir:

3- Namazın bazı kısımları diğer bazı kısımlarına göre biraz daha uzundu. Bu ise kıyamda sözkonusu olur. Muhtemelen teşehütte de böyle olabilir.

Şunu bilelim ki, bu hadis bazı durumlar hakkında yorumlanmıştır yoksa kıyamı uzun tuttuğuna dair daha önce zikredilen hadislerin sabit olduğu ve Allah Rasûlünün sabah namazında altmış ile yüz âyet arası, öğle Namazında

337 Ebu Davud, 853 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 322

Elif, Lam, Mim, Tenzil Secde sûresini okuduğu, namaz için kamet getirildikten sonra bir kimsenin Baki'e kadar gidip ihtiyacını gördüğü sonra dönüp abdest aldıktan sonra mescide gelip ilk rekâta yetiştiği, Mu'minun sûresini Musa ile Harun'un sözkonusu edildiği yere kadar okuduğu, akşam namazında Tur ve Mürselât surelerini okuduğu (4/189) sabittir. Buhari'de ise A'raf sûresini ve benzeri sureleri okuduğu sabittir. Bütün bunlar Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çeşitli zamanlara göre kıyamı uzattığının delilidir.

Açıklamakta olduğumuz hadiste anlatılanlar da bazı zamanlarda cereyan etmiş bir hali dile getirmektedir. Müslim bunu diğer rivâyette zikretmiş olmakla birlikte onda kıyamı sözkonusu etmemiştir. Buhari'nin bir rivâyetinde de kıyam ve oturuş sözkonusu edilmemiştir. İşte bu da diğer rivâyeti tefsir etmektedir.

(1057) "Selam vermek ile ayrılmak arasındaki oturuşu..." Bu ifadelerde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in selam verdikten sonra namaz kıldığı yerde kısa bir süre oturduğuna delil bulunmaktadır.

(1058) "Kûfeyi ele geçirdi. Ebu Ubeyde'ye insanlara namaz kıldırmasını emretti." Bu kişi diğer rivâyette adını verdiği gibi Matar b. Naciye'dir. Sözü geçen Ebu Ubeyde ise Abdullah b. Mesud'un oğludur -Allah ikisinden de razı olsun- (4/188)

٣٩/٣٩- بَاب مُتَابَعَةِ الْإِمَامِ وَالْعَمَلِ بَعْدَهُ

39/39- İMAMIN HAREKETLERİNE UYMAK VE ONDAN SONRA YAPILACAK İŞLER BABI

١٠٦٢-١٩٧/١- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَقَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ حَدَّثَنِي الْبَرَاءُ وَهُوَ غَيْرُ كَذُوبٍ أَنَّهُمْ كَانُوا يُصَلُّونَ خَلْفَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ لَمْ أَرَ أَحَدًا يَحْنِي ظَهْرَهُ حَتَّى يَضَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ جَبْهَتَهُ عَلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَخِرُّ مَنْ وَرَاءَهُ سُجَّدًا

1062-197/1- Bize Ahmed b. Yunus tahdis etti. Bize Zuheyr tahdis etti. Bize Ebu İshak tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti. Bize Ebu Hayseme, Ebu İshak'tan haber verdi. O Abdullah b. Yezid'den

şöyle dediğini nakletti: Bana Berâ -ki o asla yalan söylemez-'nın tahdis ettiğine göre onlar (5/43a) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasında namaz kılarlardı. Başını rükûdan kaldırdığı zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) alnını yere koyduktan sonra hiç kimsenin sırtını eğdiğini görmedim. Ondan sonra onun arkasından herkes secdeye kapanırdı.[338]

١٠٦٣-١٩٨/٢- وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَقَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَزِيدَ حَدَّثَنِي الْبَرَاءُ وَهُوَ غَيْرُ كَذُوبٍ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ لَمْ يَحْنِ أَحَدٌ مِنَّا ظَهْرَهُ حَتَّى يَقَعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ سَاجِدًا ثُمَّ نَقَعُ سُجُودًا بَعْدَهُ

1063-198/2- Bana Ebu Bekr b. Hallâd el-Bâhilî de tahdis etti... Abdullah b. Yezid dedi ki: Bana Berâ -ki o asla yalan söylemez- tahdis edip dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Semiallahu li men hamideh"* dediği zaman Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) secdeye varmadıkça bizden kimse sırtını bükmezdi sonra onun arkasından secdeye varırdık.[339]

١٠٦٤-١٩٩/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ سَهْمٍ الْأَنْطَاكِيُّ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدٍ أَبُو إِسْحَقَ الْفَزَارِيُّ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ يَقُولُ عَلَى الْمِنْبَرِ حَدَّثَنَا الْبَرَاءُ أَنَّهُمْ كَانُوا يُصَلُّونَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَإِذَا رَكَعَ رَكَعُوا وَإِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ فَقَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ لَمْ نَزَلْ قِيَامًا حَتَّى نَرَاهُ قَدْ وَضَعَ وَجْهَهُ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ نَتَّبِعُهُ

1064-199/3- Bize Muhammed b. Abdurrahman b. Sehm el-Antaki tahdis etti (5/43b)... Muharib b. Disar dedi ki: Abdullah b. Yezid'i minber üzerinde şöyle derken dinledim: Berâ'nın bize tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kılarlardı. O rükûa vardıktan sonra onlar da rükûa varırlardı. Başını rükûdan kaldırıp da *"semiallahu li men hamideh"* deyince, biz onun alnını yere koyduğunu görünceye kadar ayakta kalmaya devam ederdik sonra onu takip ederdik.[340]

338 Buhari, 690 -buna yakın-, 747, 811 -buna yakın-; Ebu Davud, 620; Tirmizi, 281; Nesai, 828; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1772

339 1062 nolu hadisin kaynakları

340 Ebu Davud, 620 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1773

Şerh

(1062-1064 numaralı hadisler)

(1062) "Ebu İshak'tan, o Abdullah b. Yezid'den... secdeye kapanırdı." Yahya b. Main dedi ki: "Ki o asla yalan söylemez" sözlerini söyleyen kişi Ebu İshak'tır. Maksadı ise Abdullah b. Yezid asla yalan söylemeyen birisi idi, demektir. Yoksa Berâ'nın yalan söylemeyen birisi olduğunu söylemek değildir çünkü Berâ sahabidir. Ayrıca tezkiye edilmeye ihtiyacı yoktur. Onun hakkında böyle bir söz söylemek de güzel değildir.

İbn Main'in bu açıklaması ilim adamlarına göre hatadır. Aksine bu "ki o asla yalan söylemez" sözünü söyleyen kişi Abdullah b. Yezid'dir. Maksadı da Berâ'nın asla yalan söylemeyen birisi olduğunu söylemektir. Bu da hadisi güçlendirmek ve azametine dikkat çekip, insanın içinde iyice yer etmesi için mübalağa yapmaktır yoksa maksat doğruluğunda şüphe olunan herhangi bir kimseyi tezkiye etmek değildir.

Bunun bir benzeri İbn Abbas (radıyallâhu anh)'ın şu sözleridir: Rasûlullah -ki o doğru söyleyen ve doğruluğu tasdik edilmiş olandır- bize tahdis etti. Ebu Hureyre'den de benzeri bir ifade nakledilmiştir. Müslim'in sahihinde de Ebu Müslim el-Havlânî'den şu rivâyet nakledilmektedir (4/190): Bana pek sevgili, pek güvenilir zat Avf b. Mâlik el-Eşcaî tahdis etti. Bunun benzeri pek çoktur. (4/190)

Buna göre sözlerinin anlamı şudur: Bana sizin de bildiğiniz gibi itham altında bulunmayan Berâ tahdis etti. Dolayısıyla benim ondan size verdiğim habere güvenmesin. İlim adamları der ki: İbn Main'in Berâ bir sahabidir. O hakkında böyle bir söz söylemekten tenzih edilir sözünün açıklanabilir bir tarafı yoktur çünkü aynı şekilde Abdullah b. Yezid de sahabidir, ashab arasında sayılır.

Bu hadiste namazın adaplarından birisi sözkonusu edilmiştir. O da imama uyan bir kimsenin imam alnını yere koymadıkça secde için eğilmeyeceğidir. Ancak bundan eğer bu dereceye kadar secdeye varmayı geciktirecek olursa kendisi secdeye varmadan önce imamın secdeden başını kaldıracağını durumundan bilip anlaması hali müstesnadır. Bu durumda bizim mezhep âlimlerimiz bu ve başka hadisler hakkında toplamları itibariyle şu anlama gelecek açıklamalar yapmışlardır: İmama uyan kimse için imamdan imamın bir rükne başlamasından az sonra ve onu bitirmeden önce bir miktar gecikmek suretiyle uyması sünnettir. Allah en iyi bilendir.

١٠٦٥-٢٠٠/٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا أَبَانُ وَغَيْرُهُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ لَا يَحْنُو أَحَدٌ مِنَّا ظَهْرَهُ حَتَّى نَرَاهُ قَدْ سَجَدَ فَقَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ حَدَّثَنَا الْكُوفِيُّونَ أَبَانُ وَغَيْرُهُ قَالَ حَتَّى نَرَاهُ يَسْجُدُ

1065-200/4- Bize Zuheyr b. Harb ve İbn Numeyr tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti. Bize Eban ve başkaları Hakem'den tahdis etti. O Abdurrahman b. Ebi Leylâ'dan, o Berâ'dan şöyle dediğini nakletti: Biz Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte iken onun secde ettiğini görmedikçe hiçbirimiz sırtını (secde için) eğmezdi.

Zuheyr de dedi ki (5/44a): Bize Süfyan tahdis edip dedi ki: Bize Kûfeliler Ebân ve başkaları tahdis edip: Onun secde etmekte olduğunu görünceye kadar, dedi.[341]

١٠٦٦-٢٠١/٥- حَدَّثَنَا مُحْرِزُ بْنُ عَوْنِ بْنِ أَبِي عَوْنٍ حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ خَلِيفَةَ الْأَشْجَعِيُّ أَبُو أَحْمَدَ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ سَرِيعٍ مَوْلَى آلِ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ قَالَ صَلَّيْتُ خَلْفَ النَّبِيِّ ﷺ الْفَجْرَ فَسَمِعْتُهُ يَقْرَأُ فَلَا أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ الْجَوَارِ الْكُنَّسِ وَكَانَ لَا يَحْنِي رَجُلٌ مِنَّا ظَهْرَهُ حَتَّى يَسْتَتِمَّ سَاجِدًا

1066-201/5- Bize Muhriz b. Avn b. Ebu Avn tahdis etti... Amr b. Hureys hanedanının azatlısı el-Velid b. Seri, Amr b. Hureys'den şöyle dediğini nakletti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in arkasında sabah namazını kıldım. Onu: *"Andolsun geri dönüp gelenlere, aka aka yuvalarına geri dönenlere"* (Tekvir, 15-16)'yı okurken dinledim. Allah Rasûlü tam secdeye varmadıkça biz den hiçbir adam eğilmezdi.[342]

Şerh

(1065-1066 numaralı hadisler)

(1065) Bize Ebân ve başkaları Hakem'den tahdis etti... Bu Darakutni'nin hakkında bazı sözler söylediği hadislerden birisidir. O şöyle demektedir: Bu hadis Abdullah b. Yezid'in Berâ'dan naklettiği bir rivâyet olarak mahfuzdur. Hakem'den diye rivâyeti nakleden Ebân b. Tağlib dışında İbn Ebî Leylâ'dan

341 Ebu Davud, 621 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1784

342 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10721

diye nakleden olmamıştır. İbn Ar'ara ona muhalefet ederek Hakem'den, o Abdullah b. Yezid'den, o Berâ'dan diye rivâyet etmiştir. Eban'dan başkaları ise hıfzı ondan daha güçlüdür. Evet, Darakutni'nin ifadeleri bunlardır ama bu itiraz kabul edilemez. Aksine Ebân sika bir ravidir. Bir şey nakletmiş bulunmaktadır, onu kabul etmek icab eder. Üstelik yalan söylediği, hata ettiği de kesin olarak ortaya konulmamıştır. Dolayısıyla bunun hem İbn Yezid'den, hem İbn Ebu Leylâ'dan rivâyet edilmesinin önünde bir engel yoktur. Allah en iyi bilendir.

"Onun secde ettiğini görmeden bizden kimse sırtını eğmezdi." Berâ'nın bu son rivâyetinde "eğmek" anlamındaki fiil olan "yahnu" fiili burada vav iledir. (4/191) Onun hadisinin geri kalan rivâyetleri ile bundan sonraki (1066) Amr b. Hureys'in rivâyeti ise hepsi (yahni şeklinde) ye iledir. Her iki şekilde sahihtir. Bunlar Cevheri'nin ve başkalarının naklettiği iki ayrı söyleyiştir. "Haleytu ve halevtu" şekilleri kullanılır ama ya'lı kullanış daha çoktur. Eğmek, bükmek anlamındadır. (1066) Yüce Allah'ın: *"Andolsun geri dönüp gelenlere"* (Tekvîr, 15) buyruğu hakkında müfessirler ve dilbilginleri şöyle demektedir: Bunlar müşteri, utarid, Zühre, Merih ve Zuhal (sırasıyla: Jüpiter, Merkür, Venüs, mars ve saturn) diye bilinen beş gezegendir. Müfessirlerin çoğu böyle demiş olmakla birlikte Ali b. Ebi Talib (radıyallâhu anh)'dan da nakledilen rivâyet budur. Ondan gelen bir başka rivâyete göre bu beş gezegen ile birlikte güneş ve aydır. Hasan-ı Basrî'den bütün yıldızlar olduğu rivâyet edilmiştir. Daha başka açıklamalar da yapılmıştır. "Hunnes" yörüngesinde geri dönen demektir. Kunnes ise içine girip kaybolduğu yerlere girip kaybolan demektir. Kunnes "kânis"in çoğuludur. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır.

٤٠/٤٠- بَاب مَا يَقُولُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ

40/40- BAŞINI RÜKÛDAN KALDIRINCA YAPILACAK DUA BABI

١٠٦٧-٢٠٢/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ وَوَكِيعٌ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ الْحَسَنِ عَنِ ابْنِ أَبِي أَوْفَى قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا رَفَعَ ظَهْرَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَالَ سَمِعَ اللَّهُ لِمَنْ حَمِدَهُ اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءُ السَّمَاوَاتِ وَمِلْءُ الْأَرْضِ وَمِلْءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ

1067-202/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Ebu Muaviye ve Vekî', A'meş'ten tahdis etti. O Ubeyd b. el-Hasan'dan, o İbn Ebû

Evfa'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) rükûdan sırtını doğrultunca: *"Semiallahu li men hamideh Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd mil'e's-semavati ve mil'e'l-ard ve mil'e mâ şi'te min şey'in ba'd: Allah kendisine hamd edeni işitti.* (5/44b) *Allah'ım, Rabbimiz hamd gökler dolusu kadar, yer dolusu kadar ve bundan sonra dilediğin her şey kadar yalnız sanadır"* derdi.[343]

١٠٦٨-٢٠٣/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ الْحَسَنِ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَدْعُو بِهَذَا الدُّعَاءِ اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءُ السَّمَاوَاتِ وَمِلْءُ الْأَرْضِ وَمِلْءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ

1068-203/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki: Bize Şu'be, Ubeyd b. el-Hasan'dan şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. Ebu Evfa'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şu: *"Allah'ım, Rabbimiz gökler ve yer dolusu kadar ve bundan sonra dilediğin her şey kadar hamd sanadır"* duasını yapardı.[344]

Şerh

(1067-1068 numaralı hadisler)

(1067) "Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip dedi ki: Hamd olsun." (4/192) Bu isnâdtaki ravilerin tümü Kûfelidir.

"Mil' (dolusu, kadar)" sonundaki hemze hem nasb, hem ref ile (mil'e ve mil'u şekillerinde) okunabilir, nasb okuyuşu daha meşhurdur. İbn Haleveyh'in tercih ettiği ve bunun lehine uzunca deliller getirdiği şekil budur. Bununla birlikte tercih olunmayan şekil olmak üzere de ref ile (mil'u şeklinde) okumayı da caiz görmüştür. ez-Zeccâc'dan ise burada muayyen olarak merfu (mil'u) okunacağını ve başka bir okuyuşun caiz olmadığını söylediği nakledilmekte ve nasb (mil'e şeklinde) okuyuşu reddetmekte aşırıya gittiği de belirtilmektedir. Ben bütün bunları kısa ve özlü bir şekilde delilleriyle *Tehzibu'l-Esma-i ve'l-Lugat* adlı eserimde zikretmiş bulunmaktayım.

İlim adamları dedi ki: Bunun manası şudur: Eğer hamd mücessem olsaydı, gökleri ve yeri dolduracak kadar olurdu.

343 Ebu Davud, 846; İbn Mace, 878; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5173

344 1067 nolu hadisin kaynakları

Hadis Çeşitli Hükümler İhtiva Etmektedir. Bunların Bir Kısmı Şunlardır:

1- Bu zikri yapmak müstehaptır.

2- Rükûdan kalkınca doğrulmak da vaciptir, bunda tuma'nine (azaların, kemiklerin yerli yerince oturması) da vaciptir.

3- İster imam, ister cemaat olsun, isterse tek başına namaz kılan kişi olsun namaz kılan herkes için *semiallahu li men hamideh Rabbenâ ve leke'l-hamd* deyip, bunları birlikte söylemesi de müstehaptır. Buna göre *semiallahu li men hamideh*'i rükûdan kalkarken söyler, *Rabbenâ leke'l-hamd*'i de doğrulurken söyler çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Buhari'nin rivâyet ettiği üzere *"benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öyle kılınız"* buyurmuştur.

"Semiallahu li men hamideh..." İlim adamları der ki: Burada semia: işitti, icabet etti, kabul buyurdu anlamındadır yani yüce Allah sevabını ümit ederek, hamd edenin duasını kabul buyurup, ona ümit ettiği sevabı verir. Bundan dolayı biz de bu umudumuz elde edilip, gerçekleştiği için *"Rabbenâ leke'l-hamd: Rabbimiz hamd yalnız sanadır"* deriz.

١٠٦٩-٢٠٤/٣- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَجْزَأَةَ بْنِ زَاهِرٍ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ اللَّهُمَّ لَكَ الْحَمْدُ مِلْءُ السَّمَاءِ وَمِلْءُ الْأَرْضِ وَمِلْءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ اللَّهُمَّ طَهِّرْنِي بِالثَّلْجِ وَالْبَرَدِ وَالْمَاءِ الْبَارِدِ اللَّهُمَّ طَهِّرْنِي مِنَ الذُّنُوبِ وَالْخَطَايَا كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْوَسَخِ

1069-204/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be, Meczee b. Zahir'den şöyle dediğini tahdis etti: Abdullah b. Ebu Evfa'yı, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) (5/45a) şöyle buyurdu diyerek tahdis ederken dinledim: *"Allahumme leke'l-hamd mil'e's-semavati ve mil'e'l-ard ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'd. Allahumme tahhirnî bi's-selci ve'l-beredi ve'l-mâi'l-bârid. 'Allahumme tahhirnî mine'z-zunûbi ve'l-hatâyâkemâ yunekka's-sevbu'l-ebyedu mine'l-vesah: Allah'ım, gökler ve yer dolusu kadar ondan sonra da dilediğin her şey kadar hamd yalnız sanadır. Allah'ım beni karla, dolu ile ve soğuk su ile (günahlarımdan) ak pak et. Allah'ım beyaz elbisenin kirden ayıklanıp, temizlendiği gibi sen de beni küçük, büyük günahlardan tertemiz et."*[345]

345 Nesai, 400, 401; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5181

١٠٧٠-.../٤- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ فِي رِوَايَةِ مُعَاذٍ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الْأَبْيَضُ مِنْ الدَّرَنِ وَفِي رِوَايَةِ يَزِيدَ مِنْ الدَّنَسِ

1070-.../4- Bunu bize Ubeydullah b. Muâz tahdis etti. Bize babam tahdis etti (H). Dedi ki: Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize Yezid b. Harun tahdis etti. Her ikisi Şu'be'den bu isnâd ile rivâyet etti.

Muâz'ın rivâyetinde *"kemâ yunekka's-sevbu'l-ebyedu mine'd-deren: beyaz elbisenin kirden ayıklanıp, temizlendiği gibi"* Yezid'in rivâyetinde de *"mine'd-denes: kirden"* denilmiştir.[346]

Şerh

(1069-1070 numaralı hadisler)

(1069) "Bize Şu'be, Meczee b. Zahir'den tahdis etti." *Metâli'*sahibi "Meczee" isminin mim harfi kesreli olarak "Miczee" olarak da okunacağını nakletmiş ama Meczee okuyuşunu tercih etmiştir. "Ze"den sonra hemzesiz okunabileceğini de naklederek el-Hayyânî bunu hemzeli olarak (Meczee şeklinde) söylemiştir demektedir.

"Allah'ım beni kar, dolu ve soğuk su ile ak pak et." Günah ve benzeri başka şeylerden temizlenmekte mübalağayı anlatmak için yapılmış bir istiaredir.

"Soğuk su" terkibi mevsufun sıfatına izafe edilmesi kabilindendir. Yüce Allah'ın *"batı tarafında"* (Kasas, 44) buyruğu ile Arapça'da "mescidu'l-cami" terkibi gibidir. Bu gibi terkipler hakkında daha önce kaydettiğimiz üzere biri Kûfelilere ait zâhiri üzere bu kullanımın caiz olduğu, diğeri Basralıların görüşü olan temiz soğuk su, batı mekânının yan tarafı, cami' (kuşatıcı, geniş) yerdeki mescit takdirinde (4/193) olduğu şeklindedir.

"Allah'ım, beni küçük ve büyük günahlardan tertemiz et." Burada (küçük ve büyük günah diye tercüme ettiğimiz) zünub ve hataya'nın bazı müfessirlerin yüce Allah'ın: *"Kim bir hatie yahut bir ism kazanırsa"* (Nisa, 112) buyruğunda açıkladıkları gibi *hatie* kul ile Allah arasındaki, *ism* ise kul ile insanlar arasındaki masiyet ile bir arada zikredilmiş olma ihtimali vardır.

346 1068 nolu hadisin kaynakları

"Beyaz elbisenin kirden temizlendiği gibi" Diğer rivâyette (kir manasına) "deren", diğerinde de "denes" denilmiştir ki hepsi aynı anlamdadır. Yani Allah'ım sen beni beyaz elbisenin kirden temizlenmesi için itina gösterildiği gibi, tam, eksiksiz ve itinalı bir şekilde tertemiz et demektir.

١٠٧١-٢٠٥/٥- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُحَمَّدٍ الدِّمَشْقِيُّ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ عَطِيَّةَ بْنِ قَيْسٍ عَنْ قَزْعَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَالَ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمِلْءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ أَهْلَ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ أَحَقُّ مَا قَالَ الْعَبْدُ وَكُلُّنَا لَكَ عَبْدٌ اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

1071-205/5- Bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî tahdis etti... Ebu Said el-Hudrî (5/45b) dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) rükûdan başını kaldırdığı zaman: *"Rabbenâ leke'l-hamd mil'e's-semavâti ve'l-ard ve mil'e mâ şi'te min şey'in ba'd ehle's-senâi ve'l-mecd ehakku mâ kale'l-abd ve küllünâ leke abd. Allahumme lâ mânia li mâ a'tayt ve lâ mu'tiye li mâ mena't ve lâ yenfeu ze'l-ceddi minke'l-cedd: Rabbimiz,göklerle yer dolusu kadar ondan sonra da dilediğin her şey kadar hamd yalnız sanadır. Ey her türlü övgüye ve şanının yüceltilmesine layık olan Allah'ım, kulun -ki hepimiz sana kuluz- söylediği en hak söz şudur: Allah'ım, verdiğini kimse engelleyemez, vermediğini kimse veremez. Sana karşı varlık sahibine varlığının hiçbir faydası olamaz"* derdi.[347]

١٠٧٢-٢٠٦/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا هُشَيْمُ بْنُ بَشِيرٍ أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ قَالَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلْءُ السَّمَاوَاتِ وَمِلْءُ الْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَمِلْءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ أَهْلَ الثَّنَاءِ وَالْمَجْدِ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

347 Ebu Davud, 847; Nesai, 1067; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4281

1072-206/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... İbn Abbas'tan rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) başını rükûdan kaldırınca: *"Allahumme Rabbenâ leke'l-hamd mil'e's-semavâti ve'l-ard ve mâ beynehumâ ve mil'e ma şi'te min şey'in ba'd mil'e mâ şi'te min şey'in ba'd ehle's-senâi ve'l-mecdlâ mânia li mâ a'tayt ve lâ mu'tiye li mâ mena't ve lâ yenfeu ze'l-ceddi minke'l-cedd: Allah'ım, Rabbimiz gökler dolusu, yer dolusu, her ikisi arası* (5/46a) *ve bundan sonra dilediğin her şey kadar hamd yalnız sanadır. Ey her türlü övgüye, şan ve şerefinin yüceltilmesine layık olan, verdiğini kimse engelleyemez, vermediğini kimse veremez. Varlık sahibinin varlığının sana karşı bir faydası olamaz"* derdi.[348]

١٠٧٣-.../٧- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا حَفْصٌ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ حَدَّثَنَا قَيْسُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى قَوْلِهِ وَمِلْءُ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدُ وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ

1073-.../7- Bize İbn Numeyr tahdis etti... İbn Abbas, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den *"ve mil'a mâ şi'te min şey'in ba'd: Bundan sonra dilediğin her şey kadar"* buyruğuna kadar rivâyet etmiş olup, bundan sonraki ibareleri zikretmemiştir.[349]

Şerh

(1071-1073 numaralı hadisler)

(1071) "Her türlü övgüye, şan ve şerefinin yüceltilmesine layık olan... bir faydası yoktur" duasında *"ehle's-senâ"* övgüye ehil olan ibaresinde "ehl" kelimesi nida olarak mansubtur. Meşhur olan açıklama budur. Bazıları bunun *"ente ehlu's-senâ: övgüye ehil olan sensin"* takdirinde merfu okunmasını da caiz kabul etmiştir. Tercih edilen nasb ile okunacağıdır.

Senâ, güzel şekilde nitelemek ve övmek demektir. *Mecd* ise azamet ve şerefin en ileri noktasını ifade eder. Müslim'de ve başka kaynaklarda yer alan rivâyet ile ilgili meşhur açıklama budur. Kadı Iyaz der ki: İbn Mâhân'ın rivâyetinde "ehle's-senâi ve'l-hamd" şeklindedir. Bunun da açıklanabilir bir tarafı olmakla birlikte sahih ve meşhur olan birincisidir.

"Kulun -ki hepimiz sana kuluz- söylediği en hak söz budur" anlamındaki ibare Müslim'de de, başka kaynaklarda da *"ehakk: en hak"* sözü hemze

348 Nesai, 1065; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5904

349 1072 nolu hadisin kaynakları

ile *"ve kullunâ: ki hepimiz"* lafzı da başında vav ile rivâyet edilmiştir. Fıkıh kitaplarında "hak" sözünün başında hemze, "abd" sözünün başında ise vav bulunmaksızın (4/194) şeklindeki kayıt rivâyet bakımından bilinmemektedir. Bununla birlikte dil açısından doğrudur.

Bilinen rivâyete göre ifadenin takdiri şu anlamdadır: Kulun söylediği en hak söz: Senin verdiğini engelleyecek, vermediğini de verecek... kimse yoktur, sözüdür. Araya da "ki hepimiz sana kuluz" anlamındaki ara cümlesi de girmiş bulunmaktadır. Bu şekilde ara cümlesinin bir örneği Kur'ân-ı Kerim'de yüce Allah'ın: *"Akşamladığınız zaman ve sabahladığınızda Allah'ı tesbih edin -ki göklerde ve yerde hamd yalnız onundur-, gündüzün sonunda ve öğle vaktine vardığınızda da onu tesbih edin"* (Rum, 17-18) buyruğudur. Burada araya *"ki göklerde ve yerde hamd yalnız onundur"* buyruğu ara cümlesi olarak girmiştir. Yine yüce Allah'ın şu buyruğu da bunun gibidir: *"Fakat onu doğurunca Rabbim ben bunu kız doğurdum, dedi. -Hâlbuki Allah onun ne doğurduğunu daha iyi bilir.-"* (Al-i İmran, 36) (Burada ara cümlesi "hâlbuki Allah onun doğurduğunu daha iyi bilir" cümlesidir.) Bunun benzerleri de pek çoktur. Şairin:

أَلَمْ يَأْتِيكَ -وَالأَنْبَاءُ تَنْمِي- بِمَالاَقَتْ لَبُونُ بَنِي زِيَادِ

"Ziyad oğullarının sağmallarının karşılaştıklarının

Haberi -ki haberler çabuk yayılır- gelmedi mi sana?"

Bir diğer şairin de:

أَلاَهَلْ أَتَاهَا-وَالْحَوَادِثُ جَمَّةٌ- بِأَنَّ اِمْرَأَ الْقَيْسِ بْنَ تَمْلِكَ يُبَقِّرَا

"Ona ulaşmadı mı -ki başa gelen musibetler pek çoktur-

İmriu'l-Kays b. Temlik'in karnının yarılıp, deşilmekte olduğu?"

sözleri de bu türdendir.

Buna benzer kullanımlar pek çoktur. Bu türden araya giren cümleler onlarda anlatılmak istenenin önemsenmesi ve önceki ifadelerle ilgili olması dolayısıyladır.

Bu duada ifadenin takdiri şöyledir: Kulun söylediği en hak söz, senin verdiğini engelleyecek yoktur ve biz hepimiz sana kuluz. Bundan dolayı bizim bunu söylememiz gerekir, şeklindedir.

Bu meseleyi Şerhu'l-Mühezzeb isimli eserimizin abdestin nasıl alınacağı ile ilgili açıklamaların sonlarında tanıklarıyla birlikte genişçe açıklamış bulunmaktayım.

Bu buyrukta bu lafzı söylemenin faziletine dair açık bir delil bulunmaktadır. Çünkü hevadan konuşmayan O nebi bu sözün kulun söylediği en hak söz olduğunu ifade etmiştir. Bu sebeple bunu çokça söylemeye dikkat etmelidir çünkü hepimiz onun kuluyuz ve bunu görmezlikten gelemeyiz. (4/195) Kulun söylediği en hak söz olmasının sebebi ise bu sözün muhtevasında bulunan işlerin yüce Allah'a havale edilmesi (tefviz), ona itaatle boyun eğmek, onun vahdaniyetini itiraf ve kabul etmek, ancak onun ihsan edeceği güç ve takat ile itaat edebilmek, hayır ve şerrin ondan geldiğini itiraf etmek gibi hususların yer almış olmasıdır. Ayrıca dünyaya rağbet etmemek ve salih amellere yönelmek de teşvik edilmektedir.

"Zelcedd: varlık sahibi" lafzında meşhur olan cim harfinin fethalı okunuşudur. Önceki ve sonraki ilim adamları bu lafzı bu şekilde zaptetmişlerdir. İbn Abdilberr dedi ki: Aralarından bunu cim harfi kesreli "zelcidd" diye rivâyet edenler de vardır. Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi ise o fethalıdır demiştir. (İbn Abdilberr) dedi ki: eş-Şeybânî ise bunu kesreli olarak ifade etmiştir ama bu, nakil bilginlerinin bildiklerine muhaliftir. Ondan başka bunu söyleyen kimse de bilinmemektedir. Ayrıca Taberi ve ondan sonra gelenler kesreli okuyuşu zayıf bulmuşlardır. İlim adamları der ki: Zayıf bir söyleyiş olmakla birlikte manası çaba ve gayret göstermek demektir. Yani çaba ve gayret gösterenin bu çaba ve gayretinin sana karşı bir faydası olmaz. Ona ancak senin rahmetin fayda verir ve ancak senin rahmetin onu kurtarır. Bunun dünya hayatına tutkuyla bağlılıkta tam bir çaba ve gayret sahibi kişi anlamında olduğu söylendiği gibi, hızlıca kaçmak anlamında olduğu da söylenmiştir. Yani çok hızlı koşanın senden kaçmasının kendisine bir faydası yoktur çünkü o senin kabzan içinde ve saltanatının hükmü altındadır.Ancak sahih ve meşhur olan, lafzın fethalı olarak "cedd" şeklinde okunacağıdır. Bu da kısmet, zenginlik, azamet ve saltanat demektir. Yani dünya hayatında mal, evlat, azamet ve saltanat bakımından pay sahibi kimseye sahip olduğu bu payın bir faydası olmaz. Onun bu payı kendisini senden kurtarmaz. Ona ancak salih ameli fayda verebilir ve onu kurtarabilir. Yüce Allah'ın: *"Mal ve oğullar dünya hayatının süsüdür ama baki kalacak olan salih amellerdir. Rabbinin nezdinde (bunlar) sevapça da hayırlıdır, emelce de hayırlıdır"* (Kehf, 46) buyruğu gibidir. Allah en iyi bilendir.

٤١/٤١- بَاب النَّهْيِ عَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ

41/41- RÜKÛ VE SÜCUTTA KUR'ÂN OKUMANIN YASAK OLDUĞU BABI

١٠٧٤-١/٢٠٧- حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ سُحَيْمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْبَدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَشَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ السِّتَارَةَ وَالنَّاسُ صُفُوفٌ خَلْفَ أَبِي بَكْرٍ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لَمْ يَبْقَ مِنْ مُبَشِّرَاتِ النُّبُوَّةِ إِلَّا الرُّؤْيَا الصَّالِحَةُ يَرَاهَا الْمُسْلِمُ أَوْ تُرَى لَهُ أَلَا وَإِنِّي نُهِيتُ أَنْ أَقْرَأَ الْقُرْآنَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا فَأَمَّا الرُّكُوعُ فَعَظِّمُوا فِيهِ الرَّبَّ عَزَّ وَجَلَّ وَأَمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ فَقَمِنٌ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ

1074-207/1- Bize Said b. Mansur, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti. Bana Süleyman b. Suhaym, İbrahim b. Abdullah b. Mabed'den haber verdi. O babasından, o İbn Abbas'tan şöyle dediğini nakletti: Cemaat Ebu Bekr'in arkasında saflar halinde dizilmişken (5/46b) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) perdeyi açtı ve: *"Ey insanlar, nübüvvetin müjdecilerinden müslümanın gördüğü -yahut ona gösterilen- salih rüyadan başka bir şey kalmamıştır. Şunu bilin ki şüphesiz bana rükû ya da sücud halinde iken Kur'ân okumam yasaklandı. Rükû halinde aziz ve celil Rabbi tazim ediniz. Secde ederken de olabildiği kadar dua etmekte gayretli olunuz. Çünkü (bu halde iken) duanızın kabul edilmesi umulan bir şeydir"* buyurdu.[350]

١٠٧٥-٢/٢٠٨- قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ سُلَيْمَانَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي سُلَيْمَانُ بْنُ سُحَيْمٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَعْبَدِ بْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كَشَفَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ السِّتْرَ وَرَأْسُهُ مَعْصُوبٌ فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ فَقَالَ اللَّهُمَّ هَلْ بَلَّغْتُ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ إِنَّهُ لَمْ يَبْقَ مِنْ مُبَشِّرَاتِ النُّبُوَّةِ إِلَّا الرُّؤْيَا يَرَاهَا الْعَبْدُ الصَّالِحُ أَوْ تُرَى لَهُ ثُمَّ ذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ سُفْيَانَ

350 Ebu Davud, 876; Nesai, 1119, 1044; İbn Mace, 3899; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5812

1075-208/2- Ebu Bekr dedi ki: Bize Süfyan, Süleyman'dan tahdis etti. Bize Yahya b. Eyyub tahdis etti. Bize İsmail b. Cafer tahdis etti. Bana Süleyman b. Suhaym, İbrahim b. Abdullah b. Mabed b. Abbas'tan haber verdi. O babasından, o Abdullah b. Abbas'tan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefatı ile neticelenen hastalığında başı bağlı olduğu halde perdeyi açtı ve -üç defa- (5/47a): *"Tebliğ ettim mi Allah'ım"* buyurdu (ve şunları ekledi): *"Şüphesiz nübüvvetin müjdecilerinden salih kulun gördüğü yahut ona gösterilen salih rüyadan başkası kalmamıştır."* Sonra Süfyan'ın hadisinin aynısını zikretti.[351]

١٠٧٦-٢٠٩/٢- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ أَنَّ أَبَاهُ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ قَالَ نَهَانِي رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ أَقْرَأَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا

1076-209/2- Bana Ebu't-Tahir ve Harmele tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb, İbn Yunus'dan haber verdi. O İbn Şihab'dan şöyle dediğini nakletti: Bana İbrahim b. Abdullah b. Huneyn'in tahdis ettiğine göre babası da kendisine Ali b. Ebi Talib'i: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) rükû yahut sücud halinde Kur'ân okumayı bana yasakladı, derken dinlediğini tahdis etti.[352]

١٠٧٧-٢١٠/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ الْوَلِيدِ يَعْنِي ابْنَ كَثِيرٍ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ سَمِعَ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ يَقُولُ نَهَانِي رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ وَأَنَا رَاكِعٌ أَوْ سَاجِدٌ

1077-210/3- Bize Ebu Kureyb Muhammed b. el-Ala da tahdis etti... İbrahim b. Abdullah b. Huneyn'in babasından tahdis ettiğine göre o Ali b. Ebu Talib'i: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ben rükû ya da sücud halinde iken (5/47b) Kur'ân okumayı bana yasakladı derken dinlemiştir.[353]

١٠٧٨-٢١١/٤- وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي زَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ عَنْ

351 1074 nolu hadisin kaynakları

352 Müslim, 5404, 5405, 5406; Ebu Davud, 4044-4046; Tirmizi, 264, 1737; Nesai, 1043 -uzunca-, 1118, 5189, 5190-5197, 5283-5287, 5333, 5192; Yine Tirmizi, 1725; İbn Mace, 3602, 3642; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10179

353 1076 nolu hadisin kaynakları

أَبِيهِ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ أَنَّهُ قَالَ نَهَانِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ الْقِرَاءَةِ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ وَلَا أَقُولُ نَهَاكُمْ

1078-211/4- Bana Ebu Bekr b. İshak da tahdis etti... İbrahim b. Abdullah b. Huneyn babasından, o Ali b. Ebu Talib'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) rükû ve sücutta iken Kur'ân okumayı bana -size demiyorum-yasakladı.[354]

١٠٧٩-٢١٢/٥- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ قَالَا أَخْبَرَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُنَيْنٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ نَهَانِي حِبِّي ﷺ أَنْ أَقْرَأَ رَاكِعًا أَوْ سَاجِدًا

1079-212/5- Bize Zuheyr b. Harb ve İshak tahdis edip dediler ki... İbrahim b. Abdullah b. Huneyn babasından tahdis etti. O İbn Abbas'tan, o Ali'den: Candan sevdiğim (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana rükû ya da secde halinde iken Kur'ân okumamı yasakladı, dedi.[355]

١٠٨٠-٢١٣/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ح وَحَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ حَمَّادٍ الْمِصْرِيُّ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا الْمُقَدَّمِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ ابْنِ عَجْلَانَ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي مُحَمَّدٌ وَهُوَ ابْنُ عَمْرٍو قَالَ ح وَحَدَّثَنِي هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَقَ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حُنَيْنٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَلِيٍّ ح إِلَّا الضَّحَّاكَ وَابْنَ عَجْلَانَ فَإِنَّهُمَا زَادَا عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عَلِيٍّ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ كُلُّهُمْ قَالُوا نَهَانِي عَنْ قِرَاءَةِ الْقُرْآنِ وَأَنَا رَاكِعٌ وَلَمْ يَذْكُرُوا فِي رِوَايَتِهِمْ النَّهْيَ عَنْهَا فِي السُّجُودِ كَمَا ذَكَرَ الزُّهْرِيُّ وَزَيْدُ بْنُ أَسْلَمَ وَالْوَلِيدُ بْنُ كَثِيرٍ وَدَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ

354 1076 nolu hadisin kaynakları

355 Nesai, 1040 -uzunca-, 1117 -uzunca-, 5187, 5188, 5281, 5282 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5786, 10194

1080-213/6- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e, Nâfi''den rivâyetle okudum (H). Bana İsa b. Hammad (5/48a) el-Mısrî de tahdis etti, bize Leys, Yezid b. Ebu Habib'den haber verdi (H). Dedi ki: Bana Harun b. Abdullah da tahdis etti. Bize İbn Ebu Fudeyk haber verdi. Bize Dahhak b. Osman tahdis etti (H). Dedi ki: Bize el-Mukaddemî de tahdis etti. Bize Yahya -ki o el-Kattân'dır- İbn Aclân'dan tahdis etti (H). Bana Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti, bize İbn Vehb tahdis etti, bize Üsâme b. Zeyd tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip dediler ki: Bize İsmail -yani b. Cafer- tahdis etti. Bana Muhammed -ki İbn Amr'dır- haber verdi (H). Dedi ki: Bana Hennâd b. es-Serrî de tahdis etti. Bize Abde, Muhammed b. İshak'tan tahdis etti. Bunların hepsi İbrahim b. Abdullah b. Huneyn'den, o babasından, o Ali'den diye rivâyet etti. Ancak Dahhak ve İbn Aclân ziyade ederek dediler ki: İbn Abbas'tan, o Ali'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (5/48b) hepsi ittifakla dediler ki: (Allah rasûlü) Bana ben rükû halinde iken Kur'ân okumayı yasakladı fakat rivâyetlerinde Zührî, Zeyd b. Eslem, el-Velid b. Kesir ve Davud b. Kays'ın zikrettiği şekilde secde halinde iken Kur'ân okumanın yasak oluşunu sözkonusu etmediler.[356]

١٠٨١-٧/٢١٣- وَحَدَّثَنَاه قُتَيْبَةُ عَنْ حَاتِمِ بْنِ إِسْمَعِيلَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ عَنْ عَلِيٍّ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي السُّجُودِ

1081-213/7- Bunu bize Kuteybe de Hâtim b. İsmail'den tahdis etti. O Cafer b. Muhammed'den, o Muhammed b. el-Münkedir'den, o Abdullah b. Huneyn'den, o Ali'den diye rivâyet etmiş olup, rivâyetinde "secde halinde iken" dememiştir.[357]

١٠٨٢-٨/٢١٤- وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ حُنَيْنٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ نُهِيتُ أَنْ أَقْرَأَ وَأَنَا رَاكِعٌ لَا يَذْكُرُ فِي الْإِسْنَادِ عَلِيًّا

1082-214/8- Bana Amr b. Ali de tahdis etti. Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be, Ebu Bekr b. Hafs'dan tahdis etti. O Abdullah b. Huneyn'den, o İbn Abbas'tan -senette Ali'nin adını zikretmeksizin- ben rükûda iken Kur'ân okumam bana yasaklandı, dediğini rivâyet etti.[358]

356 1076 nolu hadisin kaynakları; İbn Abbas'ın rivâyetinin kaynakları da 1079'da gösterilmiştir.

357 1076 nolu hadisin kaynakları

358 1079 nolu hadisin kaynakları

Şerh

(1074-1082 numaralı hadisler)

(1075) "Ebu Bekr dedi ki: Bize Süfyan, Süleyman'dan tahdis etti." Bu Müslim'in veraından ve ileri derecedeki ilminden gelen bir tabirdir. Çünkü iki kişinin Süfyan b. Uyeyne'den diye rivâyetinde onun: "Bana Süleyman b. Suhaym haber verdi" dediğini zikretmektedir. Süfyan ise (4/196) tedlis yapmakla bilinen bir ravidir ama Ebu Bekir'in rivâyetinde,Müslim "Süfyan'dan, o Süleyman'dan" diyerek ravilerin Süfyan'ın kullandığı ibaredeki ihtilâflarına dikkat çekmektedir.

(1074) "Perdeyi açtı" ifadesinde "sitâre" odanın, evin kapısı üzerinde bulunan örtüye denilir.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Rükû ya da sücud halinde iken Kur'ân okumam bana yasaklandı... Duanızın kabul edilmesi umulur."* ile Ali (radıyallâhu anh)'ın (1076) rivâyet ettiği "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)... bana yasakladı" rivâyetinde rükû ve sücud halinde Kur'ân okumak nehyedilmekte, yasaklanmaktadır. Çünkü rükûda yapılması gereken tesbihtir, secde halinde yapılması gereken de tesbih ve duadır.

Rükû yahut sücutta Fâtiha'dan başka bir şey okuyacak olursa mekruh olmakla birlikte namaz batıl olmaz. Şayet Fâtiha'yı okursa mezhep âlimlerimizin bu hususta iki görüşü vardır. Daha sahih olanlarına göre Fâtiha da, Fâtiha'dan başka bir yeri okuması halinde olduğu gibi mekruhtur ama namazı batıl olmaz. İkincisi ise haramdır, namazı da batıl olur. Elbette ki bu kasten olması halinde böyledir. Şayet yanılarak Kur'ân okuyacak olursa mekruhtur, ister kasten Kur'ân okusun, ister yanılarak Şâfiî (rahimehullah)'e göre sehv secdesi yapar.

"Rükûda Rabbi tazim ediniz." Yani onu tesbih edin, tenzih edin, şanını yüceltin. Müslim bu hadisten sonra rükû ve sücud halinde yapılacak zikirleri sözkonusu etmektedir. Şâfiî (rahimehullah) ve daha başka ilim adamları rükû sırasında "subhane Rabbiye'l-azim", sücud sırasında da *"subhane Rabbiye'l-a'lâ"* demeyi müstehap görmüşlerdir. Bunların her birini de üçer defa tekrar ederek bundan sonra Müslim'in zikrettiği Ali (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste geçen şu: *"Allahumme leke reka'tu, Allahumme leke secettu: Allah'ım senin için rükûa vardım, senin için secdeye vardım..."* duasını da ekler. Ancak bunları bir arada söylemenin müstehap oluşu, imam olmayan ile namazın uzunca kılınmasını tercih ettiklerini bildiği cemaate imam olan

kimse içindir. Eğer onların böyle bir tercihte bulunduklarında şüphesi bulunacak olursa tesbihten fazlasını getirmez. Eğer imam ve tek başına namaz kılan kişi bir defa tesbih getirmek ile yetinerek sadece subhanallah dese, tesbih sünnetinin esasını yerine getirmiş olur ama kemali ve daha faziletli olanını terk etmiş olur.

Şunu bilmek gerekir ki; rükû ve sücutta tesbih vacip değil, sünnettir. Mâlik, Ebu Hanife, Şâfiî -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ve cumhurun görüşü budur. İmam Ahmed -yüce Allah'ın rahmeti ona- hadis imamlarından bir kesim hadisin zâhirîndeki emir dolayısıyla ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz öylece namaz kılınız"* diye Buhari'nin sahihinde yer alan hadisi dolayısıyla vacip kabul etmişlerdir. Cumhur ise buradaki emrin müstehaplık hakkında olduğunu söyleyerek cevap vermişler ve ayrıca namazını doğru dürüst kılamayan kimse ile ilgili hadisi delil göstermişlerdir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona namazı öğretirken tesbih getirmesini emr etmemiştir. Eğer vacip olsaydı mutlaka ona emrederdi. Şayet, ona niyet teşehhüt ve selamı da emretmemişti, denilecek olursa bu hadisin geçtiği yerde Şerhi yapılırken bunun cevabı da verilmişti.

"Duanızın kabul edilmesi umulur" buyruğunda secde halinde dua yapmaya teşvik vardır. (4/197) Bu sebeple secde esnasında dua ve tesbihi bir arada yapmak müstehaptır. Bu hususa dair hadisler ileride gelecektir.

(1078) "Bana yasak etti, size yasak etti demiyorum." Bu, yasağın ona özel olduğu anlamında değildir. Bunun anlamı benim ondan işittiğim lafız bana hitap sigası ile idi. (4/198) İşte ben de onu -hüküm bütün insanları kapsıyor olsa dahi- işittiğim şekilde naklediyorum, demektir.

Müslim ayrıca Abdullah b. Huneyn ile Ali arasında İbn Abbas'ı zikretmek suretiyle (1080) İbrahim b. Huneyn'e muhalif olarak gelmiş olan rivâyetleri de sözkonusu etmektedir. Darakutni dedi ki: (4/199) İbn Abbas'ı senette zikretmeyenler daha çok ve daha iyi hafızdırlar.

Derim ki: Bu ihtilâfın hadisin sıhhatine bir etkisi yoktur çünkü Abdullah b. Huneyn bu hadisi İbn Abbas'tan, o Ali'den diye işittikten sonra bu hadisi bizzat Ali'nin kendisinden dinlemiş olabilir. Bu mesele bu Şerhin baştaraflarında geniş açıklamalarıyla birlikte geçmiş bulunmaktadır.

٤٢/٤٢ - بَاب مَا يُقَالُ فِي الرُّكُوعِ وَالسُّجُودِ

42/42- RÜKÛ VE SÜCUTTA SÖYLENECEKLER BABI

١٠٨٣-٢١٥/١ - وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ وَعَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا صَالِحٍ ذَكْوَانَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ أَقْرَبُ مَا يَكُونُ الْعَبْدُ مِنْ رَبِّهِ وَهُوَ سَاجِدٌ فَأَكْثِرُوا الدُّعَاءَ

1083-215/1- Bize Harun b. Maruf ve Amr b. Sevvâd da tahdis edip dedi ki… (5/49a) Ebu Bekr'in azatlısı Sumey'den rivâyete göre Ebu Salih, Zekvân'ı Ebu Hureyre'den diye tahdis ederken dinlemiştir. Buna göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kulun Rabbine en yakın bulunduğu hal secdedeki halidir. Bu sebeple çokça dua ediniz"* buyurmuştur.[359]

١٠٨٤-٢١٦/٢ - وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَيُونُسُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ عَنْ سُمَيٍّ مَوْلَى أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي سُجُودِهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ دِقَّهُ وَجِلَّهُ وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ وَعَلَانِيَتَهُ وَسِرَّهُ

1084-216/2- Bana Ebu't-Tahir ve Yunus b. Abdula'lâ da tahdis edip dediler ki: … Ebu Bekr'in azatlısı Sumey, Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) secde ederken: *"Allahummağfirlî zenbî külleh dikkahu ve cilleh ve evvelehu ve âhireh ve alaniyetehu ve sirrah: Allah'ım, küçüğüyle büyüğüyle, ilkiyle sonuncusuyla, aşikâr olanıyla gizlisiyle, günahımın tamamını bana bağışla"* derdi.[360]

١٠٨٥-٢١٧/٣ - حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي الضُّحَى عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي يَتَأَوَّلُ الْقُرْآنَ

359 Nesai, 1136; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12565
360 Ebu Davud, 878; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12566

1085-217/3- Bize Zuheyr b. Harb ve İshak (5/49b) b. İbrahim tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize Cerir, Mansur'dan tahdis etti. O Ebu'd-Duha'dan, o Mesruk'tan, o Aişe'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) rükû ve sücudunda: *"Subhanekellahumme Rabbenâ ve bi hamdik 'Allahummağfirlî: Allah'ım, Rabbimiz seni tesbih eder ve sana hamd ederiz. Allah'ım bana mağfiret buyur"* tesbihini çokça söylerdi. Kur'ân'ın emrine uymak için böyle yapıyordu.[361]

١٠٨٦-٢١٨/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُكْثِرُ أَنْ يَقُولَ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ قَالَتْ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ مَا هَذِهِ الْكَلِمَاتُ الَّتِي أَرَاكَ أَحْدَثْتَهَا تَقُولُهَا قَالَ جُعِلَتْ لِي عَلَامَةٌ فِي أُمَّتِي إِذَا رَأَيْتُهَا قُلْتُهَا إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ إِلَى آخِرِ السُّورَةِ

1086-218/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: ... Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) vefat etmeden önce: *"Allahumme subhaneke ve bi hamdik estağfiruke ve etûbu ileyk: Allah'ım, seni hamdinle her türlü eksiklikten tenzih ederim. Senden mağfiret dilerim, sana tövbe ederim"* sözlerini çokça söylerdi.

Ben: Ey Allah'ın Rasûlü yeni söylemeye başladığını gördüğüm bu sözler nedir, dedim. O: *"Ümmetim hakkında bana bir alâmet verildi.* (5/50a) *O alâmeti görünce o sözü söyle (diye emredil)dim." Bu ise "Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman" (diye başlayan) -sonuna kadar- Nasr sûresidir"* buyurdu.[362]

١٠٨٧-٢١٩/٥- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا مُفَضَّلٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صُبَيْحٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ مَا رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ مُنْذُ نَزَلَ عَلَيْهِ إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ يُصَلِّي صَلَاةً إِلَّا دَعَا أَوْ قَالَ فِيهَا سُبْحَانَكَ رَبِّي وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي

1087-219/5- Bana Muhammed b. Râfi' tahdis etti... Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e: *"Allah'ın yardımı ve fetih geldiği zaman"*

361 Buhari, 794, 817, 4293, 4967, 4968; Ebu Davud, 877; Nesai, 1046, 1121, 1122; İbn Mace, 889; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17635

362 1085 nolu hadisin kaynakları

(diye başlayan Nasr sûresi) nazil olduktan sonra bir namaz kılıp da dua etmediğini yahut o namazda *"subhâneke Rabbî ve bi hamdik Allahummağfirlî: Rabbim seni her türlü eksiklikten tenzih ederim, sana hamdederim. Allah'ım bana mağfiret buyur"* demediğini görmedim.[363]

١٠٨٨-٢٢٠/٦- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي عَبْدُ الْأَعْلَى حَدَّثَنَا دَاوُدُ عَنْ عَامِرٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ قَالَتْ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَرَاكَ تُكْثِرُ مِنْ قَوْلِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فَقَالَ خَبَّرَنِي رَبِّي أَنِّي سَأَرَى عَلَامَةً فِي أُمَّتِي فَإِذَا رَأَيْتُهَا أَكْثَرْتُ مِنْ قَوْلِ سُبْحَانَ اللَّهِ وَبِحَمْدِهِ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ وَأَتُوبُ إِلَيْهِ فَقَدْ رَأَيْتُهَا إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللَّهِ وَالْفَتْحُ فَتْحُ مَكَّةَ وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ اللَّهِ أَفْوَاجًا فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّابًا

1088-220/6- Bana Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti... Âişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Subhanallahi ve bi hamdih estağfirullahe ve etûbu ileyh: Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih ederim, ona hamdederim. Allah'tan mağfiret diler, ona tövbe ederim"* sözlerini çokça söylerdi. (5/50b) Ben: Ey Allah'ın Rasûlü, senin: Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih ederim, ona hamdederim. Allah'tan mağfiret diler, ona tövbe ederim" sözlerini çokça tekrar ettiğini görüyorum deyince, o şöyle buyurdu: *"Rabbim, bana yakında ümmetimin arasında bir alamet göreceğimi haber verdi. Onu gördüğüm takdirde Allah'ı her türlü eksiklikten tenzih ederim, ona hamd ederim. Allah'tan mağfiret diler, ona tövbe ederim, sözünü çokça söyle (diye emredil)dim. İşte ben o alameti gördüm: Allah'ın yardımı ve fetih -Mekke'nin fethi- geldiği, insanları Allah'ın dinine büyük topluluklar halinde girdiklerini gördüğün zaman Rabbini hamd ile tesbih et ve ondan mağfiret dile, çünkü o tövbeleri çok çok kabul edendir."*[364]

Şerh

(1083-1088 numaralı hadisler)

(1083) *"Kulun Rabbine en yakın olduğu hal..."* yani kulun Rabbinin rahmet ve lütfuna en yakın olduğu hal, demektir.

363 1085 nolu hadisin kaynakları

364 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17624

Bu Hadisten Şu Hükümler Çıkarılmaktadır:

1- Secde halinde dua teşvik edilmiştir.

2- Secde kıyamdan ve namazın sair rükünlerinden daha faziletlidir diyenlerin görüşlerinin lehine delil vardır.

Bu mesele hakkında üç görüş vardır: Secdenin uzun yapılması ve rükû ile sücudun çokça yapılması daha faziletlidir. Bunu Tirmizi ve Beğavî bir topluluktan rivâyet etmişlerdir. Secdenin uzun yapılmasının daha faziletli olduğunu söyleyenler arasında İbn Ömer (radıyallâhu anh) da vardır.

İkinci görüş Şâfiî (rahimehullah) ile bir topluluğun görüşüdür. Buna göre kıyamın uzatılması daha faziletlidir çünkü Müslim'in sahihinde yer alan Cabir'in rivâyet ettiği hadise göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"En faziletli olan namaz kunûtu uzun olan namazdır"* buyurmuştur. *Kunût*tan maksat ise ayakta durmak, kıyam etmektir çünkü kıyamda yapılan zikir kıraattir, secde halinde yapılan zikir de tesbihtir. Kıraat ise daha faziletlidir çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den nakledilen rivâyetlerde belirtildiği üzere o kıyamı secdeden daha uzun tutardı.

Üçüncü görüşe göre ise her ikisi de aynıdır. Ahmed b. Hanbel -Allah'ın rahmeti ona- bu mesele hakkında hüküm vermekten kaçınmış ve herhangi bir şey söylememiştir. İshak b. Râhûye der ki: Gündüzün rükû ve sücudun çokça yapılması daha faziletlidir. Geceleyin ise kıyamın uzun tutulması daha faziletlidir. Ancak kişinin geceleyin belli bir miktar Kur'ân okumayı adet edinmiş olma hali müstesnâdır (4/200). Bu durumda rükû ve sücudu çoğaltmak daha faziletlidir çünkü o hem Kur'ân'dan belli bir miktar okur, hem de çokça rükû ve sücud yapmak kârını elde eder. Tirmizi dedi ki: İshak'ın böyle demesinin sebebi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gece namazını kıyamı uzun tutmakla nitelendirilmiş olmasıdır fakat onun namazını geceleyin uzun tuttuğu anlatıldığı gibi, gündüzün de uzattığı nakledilmemiştir. Allah en iyi bilendir.

(1084) *"Allah'ım, küçüğüyle büyüğüyle... Bütün günahlarımı bana bağışla."* Küçüğüyle, büyüğüyle bağışla demektir. Buradan duanın vurgulanıp, pekiştirilmesi bazıları diğerine ihtiyaç bırakmasa dahi lafızlarının çoğaltılması(nın güzel olduğu) anlaşılmaktadır.

(1085) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) rükû ve sücudunda... derdi. Kur'ân'ın emrine uymak için böyle yapıyordu." Diğer rivâyette (1086) *"senden mağfiret dilerim, sana tövbe ederim"* buyurulmaktadır.

"Kur'ân'ın emrine uymak için böyle yapıyordu." Yani o yüce Allah'ın: *"Rabbini hamd ile tesbih et, ondan mağfiret dile çünkü o tövbeleri çokça kabul edendir."* (Nasr, 3) buyruğunda kendisine verilen emri yorumluyor ve kendisine verilen emir gereğince amel ediyordu.

Onun söylediği bu sözleri harika akıcı ve âyette kendisine verilen emri tam anlamıyla yerine getiren sözlerdi. Bunları hem rükû, hem sücud halinde söylerdi çünkü namaz hali namaz dışındaki diğer hallerden faziletlidir. O daha mükemmel olması için kendisine verilen bu görevi daha iyi bir şekilde eda etmek maksadıyla namazı tercih ediyordu.

Arap dili bilginleri ve başkaları der ki: Tesbih Allah'ı eksikliklerden tenzih etmek demektir. *"Subhâne"* lafzı mastar olarak nasb edilmiştir (4/201). Buna göre subhanallah'ın anlamı Allah'ın sonradan yarattığı varlıkların her türlü eksiklik ve sıfatından uzak ve münezzeh olduğunu söylemek, demektir.

Derler ki: "Hamdinle" sözü de yani seni hamdinle tesbih ettim, demektir. Bu da senin bana verdiğin tevfik, hidayet ve bana olan lütfun ile ben seni eksiklikten tenzih ederim, yoksa kendi güç ve takatimle bunu yapıyor değilim.

Tesbih ile yüce Allah'a bu nimet sebebiyle şükredilmekte ve bu nimet itiraf edilerek dile getirilmekte, her türlü iş, yüce Allah'a havale edilmekte, bütün fiillerin onun olduğu bildirilmektedir. Allah en iyi bilendir.

"Senden mağfiret diler, sana tövbe ederim." Bu ifadelerde estağfiruke ve etubu ileyk: senden mağfiret diler, sana tövbe ederim, demenin caiz hatta müstehap olduğunun delili vardır ama seleften bazı kimselerden yalancı sayılmaması için bunun mekruh olduğunu söyledikleri nakledilmiştir. Bu kanaatte olanlar: Bunun yerine kişi *Allahummağfirlî ve tub aleyy*: Allah'ım bana mağfiret buyur ve bana tövbe etmeyi nasip et, demelidir, demişlerdir. Bu kişinin söylediği: Allahummağfirlî ve tub aleyy sözünün güzel olduğunda hiçbir şüphe yoktur ama kişinin estağfirullahe ve etubu ileyh demesinin mekruh olduğu iddiası kabul edilemez. Ben bu meseleyi *el-Ezkâr* adlı eserimin istiğfâr babında delilleriyle zikretmiş bulunmaktayım. Allah en iyi bilendir.

O günahları bağışlanmış birisi olduğu halde *"Allah'ım, günahımın tamamını bana bağışla"* diye dua etmesi ubudiyet, Allah'ın emrine itaat, yüce Allah'a muhtaç olduğunu bildirmek kabilindendir. Allah en iyi bilendir.

(1087) "Müslim b. Subayh" daha önceki (1085) rivâyette (4/202) adı geçen Ebu'd-Duhâ'nın kendisidir.

١٠٨٩-٢٢١/٧- وَحَدَّثَنِي حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ قُلْتُ لِعَطَاءٍ كَيْفَ تَقُولُ أَنْتَ فِي الرُّكُوعِ قَالَ أَمَّا سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ فَأَخْبَرَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ افْتَقَدْتُ النَّبِيَّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ فَظَنَنْتُ أَنَّهُ ذَهَبَ إِلَى بَعْضِ نِسَائِهِ فَتَحَسَّسْتُ ثُمَّ رَجَعْتُ فَإِذَا هُوَ رَاكِعٌ أَوْ سَاجِدٌ يَقُولُ سُبْحَانَكَ وَبِحَمْدِكَ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ فَقُلْتُ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي إِنِّي لَفِي شَأْنٍ وَإِنَّكَ لَفِي آخَرَ

1089-221/7- Bana Hasan b. Ali el-Hulvânî ve Muhammed b. Râfi' de tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak tahdis etti. Bize İbn Cureyc haber verip dedi ki: Ata'ya: Sen rükûda ne söylersin, dedim. Dedi ki: Subhâneke ve bi hamdik lâ ilâhe illa ente: Seni hamdinle her türlü eksiklikten tenzih ederim, senden başka hiçbir ilah yoktur, hakkında bana İbn Ebu Muleyke, Âişe'den şöyle dediğini (5/51a) haber verdi: Bir gece Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i yanımda bulamadım. Onun hanımlarından birisinin yanına gittiğini düşündüm. Bunun için araştırdım sonra geri döndüm. Onun rükû yahut secde yapmakta olduğunu gördüm. *"Subhanekellahumme ve bi hamdik lâ ilâhe illa ente: Allah'ım, seni hamdinle her türlü eksiklikten tenzih ederim, senden başka hiçbir ilah yoktur"* diyordu. Ben: Babam anam sana feda olsun, ben neyin peşindeyim, sen ne haldesin, dedim.[365]

١٠٩٠-٢٢٢/٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ حَدَّثَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ فَقَدْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً مِنْ الْفِرَاشِ فَالْتَمَسْتُهُ فَوَقَعَتْ يَدِي عَلَى بَطْنِ قَدَمَيْهِ وَهُوَ فِي الْمَسْجِدِ وَهُمَا مَنْصُوبَتَانِ وَهُوَ يَقُولُ اللَّهُمَّ أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لَا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ

1090-222/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Ebu Üsâme tahdis etti. Bana Ubeydullah b. Ömer, Muhammed b. Yahya b. Habban'dan tahdis etti. O el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Aişe'den şöyle dediğini nakletti: Bir gece yatakta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bulamayınca

365 Nesai, 1130, 3971, 3972; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16256

onu aradım. Elim o secde yerinde iken dikili bulunan ayaklarının iç tarafına değdi (5/51b). Bu arada şöyle diyordu: *"Allahumme eûzu bi rıdâke min sahatik ve bi muâfâtike min ukubetik ve eûzu bike minke lâ uhsî senâen aleyk ente kemâ esleyte alâ nefsik: Allah'ım gazabından rızana, cezalandırmandan afiyet ve esenliğine sığınırım. Senden de sana sığınırım. Sana övgüleri tamamıyla sayıp dökemem. Sen kendi zatını övdüğün gibisin."*[366]

Şerh

(1089-1090 numaralı hadisler)

(1090) "O secde yerinde iken ... ayaklarının iç tarafına değdi." Kadının değmesi abdesti bozmaz, diyenler bunu delil gösterirler. Bu da Ebu Hanife (radıyallâhu anh)'ın ve başkalarının görüşüdür. Mâlik, Şâfiî ve Ahmed -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ve çoğunluk abdesti bozar demişler fakat bunun teferruatının hükmü hakkında farklı görüşlere sahip olmuşlardır. Bu hadise de şöyle cevap verilmiştir: Şâfiî'nin -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve başkalarının bir görüşüne göre kendisine dokunulan kişinin abdesti bozulmaz. Abdesti bozulur diyenlerin görüşüne göre -ki bu bizim mezhebimizce tercih edilen görüştür- bu hadis dokunmanın bir hail (elbise ve benzeri bir şey) üzerinde olduğu şeklinde yorumlanır. Bunun da bir zararı olmaz.

"İki ayağı dikili olduğu halde" Bu ifadeden secde halinde ayakları dikmenin sünnet olduğu hükmü çıkmaktadır.

"Şöyle diyordu: Allah'ım, gazabından rızâna sığınırım... gibisin." İmam Ebu Süleyman el-Hattâbî -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Bunda oldukça incelikli bir anlam vardır çünkü o yüce Allah'a sığınmış ve ondan rızasıyla gazabından, afiyetiyle cezalandırmasından kendisini himayesine almasını dilemiştir. Rıza ve gazap birbirine zıt hallerdir. Aynı şekilde afiyet ve cezalandırmak da böyledir. Nihayet zıttı olmayan zat olan şanı yüce Allah'ı zikre gelince bu sefer başkasına değil de ondan yine ona sığınmıştır. Bu da yüce Allah'a ibadet ve onu övmek hususunda yerine getirilmesi gereken sınıra ulaşmaktaki kusurdan dolayı Allah'tan mağfiret dilemek anlamındadır.

"Sana övgüleri sayıp bitiremem." Yani buna gücüm yetmez, bunu yapamam. Bunu kuşatamam anlamında olduğu da söylenmiştir. Mâlik-yüce Allah'ın rahmeti ona- der ki: Yani ben senin nimetlerini, ihsanını ve bunlar dolayısıyla sana övgülerimi, seni övmek yolunda bütün gayretimi ve çabamı ortaya koysam dahi yapamam, gerçekleştiremem demektir.

366 Ebu Davud, 879; Nesai, 169, 1099; İbn Mace, 3841; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17807

"Sen kendi zatını övdüğün gibisin." Bu, övgüyü teferruatlı bir şekilde yapmaktan aczi bir itiraftır. Bunu gerçekleştirmeye takatinin olmadığını ifade etmektir. Etraflı ve herhangi bir tayin ve daraltma sözkonusu olmaksızın genel olarak bütün övgülerin onun olduğunu bildirmektir. O bu övgüleri geneliyle, özeliyle her şeyi kuşatan şanı yüce Allah'a havale etmiş olmaktadır. Onun sıfatlarının sonu olmadığı gibi, ona övgülerin de sonu yoktur çünkü övgü övülen kişiye tabidir. Ona yapılan her bir övgü ne kadar çok ve uzun olsa, ne kadar onda mübalağa edilse bile şanı yüce Allah'ın üstünlüğü daha muazzam, saltanatı daha güçlü, sıfatları daha büyük, daha çoktur, lütuf ve ihsanı daha geniş ve daha kapsamlıdır. Bu hadis-i şerifte şerrin tıpkı hayrın kendisine izafe edildiği gibi, yüce Allah'a izafe edilmesinin caiz olduğu hususunda ehl-i sünnetin lehine delil vardır çünkü bu hadiste: *"Senin gazabından ve senin cezalandırmandan sana sığınırım"* denilmektedir. Allah en iyi bilendir.

١٠٩١-٢٢٣/٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُطَرِّفِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشِّخِّيرِ أَنَّ عَائِشَةَ نَبَّأَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَقُولُ فِي رُكُوعِهِ وَسُجُودِهِ سُبُّوحٌ قُدُّوسٌ رَبُّ الْمَلَائِكَةِ وَالرُّوحِ

1091-223/9- Bana Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şihhîr'den rivâyete göre Âişe kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in rükû ve sücudunda: *"Subbûhun kuddûs Rabbu'l-melâiketi ve'r-ruh: Her türlü eksiklikten münezzehsin, pâk ve temizsin, bütün meleklerin ve Rûh'un rabbisin"* derdi, diye haber vermiştir.[367]

١٠٩٢-٢٢٤/١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنِي قَتَادَةُ قَالَ سَمِعْتُ مُطَرِّفَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الشِّخِّيرِ قَالَ أَبُو دَاوُدَ وَحَدَّثَنِي هِشَامٌ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ مُطَرِّفٍ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِهَذَا الْحَدِيثِ

1092-224/10- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti. Bize Ebu Davud tahdis etti. Bize Şu'be tahdis etti. Bana Katâde haber verip dedi ki: Mutarrif b. Abdullah b. eş-Şihhîr'i şöyle derken dinledim: Ebu Davud dedi ki: Bana Hişam da Katâde'den (5/52a) tahdis etti. O Mutarrif'ten, o Âişe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu hadisi rivâyet etti.[368]

367 Ebu Davud, 872; Nesai, 1047, 1133; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17664

368 1091 nolu hadisin kaynakları

Şerh

(1091-1092 numaralı hadisler)

"Subbûhun kuddûs" Aynı zamanda sin ve kaf harfleri fethalı olarak sebbûhun, kaddûs da söylenebilir ama birinci söyleyiş daha fasih ve daha çok kullanılır. Cevherî zel, re, ha faslında der ki: Sibeveyh bu lafızları fethalı olarak söylerdi. Yine Cevherî sebbaha, subbûh faslında şunları söylemektedir: Yüce Allah'ın sıfatlarındandır. Sa'leb dedi ki: "Fe'ûl" vezninde olan her ismin birinci harfi fethalıdır. Bundan sadece subbûh ve kuddûs isimleri müstesnadır. Bu ikisinde (sin ve kaf harflerinin) ötreli okuyuş daha çoktur. Aynı şekilde ez-zurrûh da böyledir, bu ise kırmızı renkli, siyah noktalı, uçan küçük bir haşerattır. Zehirli haşerattan sayılır. İbn Fâris, ez-Zebidî ve başkaları da: Subbûh, aziz ve celil Allah'tır demişlerdir.

Subbûh ve kuddûs'tan maksat ise tesbih olunan ve takdis olunan demektir. Adeta (4/204) tesbih olunan, takdis olunan, meleklerin ve ruhun Rabbi olan demiş gibidir. Subbûh her türlü eksiklikten, ortaktan, ulûhiyete layık olmayan her bir husustan uzak olan, münezzeh olan demektir. Kuddûs da yaratıcıya yakışmayan her bir şeyden yana tertemiz olan anlamındadır. Herevî, kuddûs mübarek demektir diye söylenmiştir demiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Subbûh olanı tesbih ederim, zikrederim, tazim ederim ya da ibadet ederim takdirinde subbûhan, kuddûsen de denilmiştir.

"Meleklerin ve ruhun Rabbi" denildiğine göre Ruh pek büyük bir melektir. Onun Cebrail (aleyhisselâm) olma ihtimali olduğu söylendiği gibi, bizlerin cinleri ve melekleri görmediğimiz gibi, meleklerin de kendilerini görmediği Allah'ın yarattığı varlıklardır diye de açıklanmıştır. Şanı yüce Allah en iyi bilendir.

٤٣/٤٣- بَاب فَضْلِ السُّجُودِ وَالْحَثِّ عَلَيْهِ

43/43- SECDENİN FAZİLETİ VE SECDEYE TEŞVİK BABI

١٠٩٣-١/٢٢٥- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ قَالَ سَمِعْتُ الْأَوْزَاعِيَّ قَالَ حَدَّثَنِي الْوَلِيدُ بْنُ هِشَامٍ الْمُعَيْطِيُّ حَدَّثَنِي مَعْدَانُ بْنُ أَبِي طَلْحَةَ الْيَعْمَرِيُّ قَالَ لَقِيتُ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ أَعْمَلُهُ يُدْخِلُنِي

اللَّهُ بِهِ الْجَنَّةَ أَوْ قَالَ قُلْتُ بِأَحَبِّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللهِ فَسَكَتَ ثُمَّ سَأَلْتُهُ فَسَكَتَ ثُمَّ سَأَلْتُهُ الثَّالِثَةَ فَقَالَ سَأَلْتُ عَنْ ذَلِكَ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَقَالَ عَلَيْكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ لِلَّهِ فَإِنَّكَ لَا تَسْجُدُ لِلَّهِ سَجْدَةً إِلَّا رَفَعَكَ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً وَحَطَّ عَنْكَ بِهَا خَطِيئَةً قَالَ مَعْدَانُ ثُمَّ لَقِيتُ أَبَا الدَّرْدَاءِ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ لِي مِثْلَ مَا قَالَ لِي ثَوْبَانُ

1093-225/1- Bana Zuheyr b. Harb tahdis etti...Ma'dân b. Ebu Talha el-Ya'murî dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in azatlısı Sevban ile karşılaştım. Bana yapacağım bir amel söyle ki Allah da onun sebebiyle beni cennete koysun -ya da şöyle dedi: Yüce Allah'ın en sevdiği ameli (bana söyle) dedim.- O sustu, sonra ona bir daha sordum yine sustu sonra üçüncü defa ona sordum. Şöyle dedi: Ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sordum, O da şöyle buyurdu: *"Allah için pek çok secde etmeye bak, çünkü sen Allah için bir secde yaptığın her seferinde mutlaka Allah da onunla seni* (5/52b) *bir derece yükseltir ve yine onun sebebiyle senden bir günah indirir."*

Ma'dân dedi ki: Sonra Ebu'd-Derdâ ile karşılaştım, ona da sordum. O da bana Sevbân'ın dediğinin aynısını söyledi.[369]

١٠٩٤-٢٢٦/٢- حَدَّثَنَا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى أَبُو صَالِحٍ حَدَّثَنَا هِقْلُ بْنُ زِيَادٍ قَالَ سَمِعْتُ الْأَوْزَاعِيَّ قَالَ حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ حَدَّثَنِي رَبِيعَةُ بْنُ كَعْبٍ الْأَسْلَمِيُّ قَالَ كُنْتُ أَبِيتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَأَتَيْتُهُ بِوَضُوئِهِ وَحَاجَتِهِ فَقَالَ لِي سَلْ فَقُلْتُ أَسْأَلُكَ مُرَافَقَتَكَ فِي الْجَنَّةِ قَالَ أَوْ غَيْرَ ذَلِكَ قُلْتُ هُوَ ذَاكَ قَالَ فَأَعِنِّي عَلَى نَفْسِكَ بِكَثْرَةِ السُّجُودِ

1094-226/2- Bize Hakem b. Musa Ebu Salih de tahdis etti... Rabia b. Ka'b el-Eslemî dedi ki: Geceleyin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kalır, ona abdest suyunu getirir, ihtiyacını görürdüm. Bana: *"Dile"* buyurdu. Ben: Cennette seninle birlikte olmayı dilerim senden, dedim. O: *"Ya da bundan başka (bir şey iste)"* buyurdu. Ben, istediğim budur, dedim. Allah Rasûlü: *"O halde bana kendine karşı çokça secde etmekle yardımcı ol"* buyurdu.[370]

369 Tirmizi, 388, 389; Nesai, 1138; İbn Mace, 1423; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2112, 10965

370 Ebu Davud, 1320; Tirmizi, 3416; Nesai, 1137, 1617; İbn Mace, 3879; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3603

Şerh

(1093-1094 numaralı hadisler)

Bu babta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in:

(1093) *"Allah için çokça secde etmeye bak..."* hadisi ile,

(1094) "Cennette seninle birlikte olmayı dilerim senden... Bana yardım et buyurdu." Bu hadisler ile çokça secde etmek teşvik edilmekte ve buna rağbet çoğaltılmaktadır. Kastedilen ise namazda yapılan secdelerdir. Ayrıca bunda çokça secde yapmak, kıyamı uzun tutmaktan faziletlidir diyenlerin lehine delil bulunmaktadır. Bu mesele ve bunun ile ilgili görüş ayrılıkları bundan önceki babta geçmiş bulunmaktadır.

Çokça secde etmeye teşvikin sebebi ise geçen hadiste belirtildiği üzere *"kulun Rabbine en yakın olduğu hal secde ettiği halidir."* Bu da yüce Allah'ın: *"Secde et ve yaklaş"* (Alak, 19) buyruğuna uygundur. Diğer taraftan secde yüce Allah'a ubudiyetin ve onun önünde alçalışın en ileri derecesidir. Secde ile insanın en aziz ve üstün organı olan yüzü ayaklarla çiğnenip, tahkir edilen toprağa değmektedir. Allah en iyi bilendir.

٤٤/٤٤- بَاب أَعْضَاءِ السُّجُودِ وَالنَّهْيِ عَنْ كَفِّ الشَّعْرِ وَالثَّوْبِ وَعَقْصِ الرَّأْسِ فِي الصَّلَاةِ

44/44- SECDE AZALARI VE SAÇI VE ELBİSEYİ TOPLAMANIN, NAMAZDA SAÇI BAŞTA TOPUZ YAPMANIN YASAK OLUŞU BABI

١٠٩٥-٢٢٧/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ أَبُو الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أُمِرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةٍ وَنُهِيَ أَنْ يَكُفَّ شَعْرَهُ وَثِيَابَهُ هَذَا حَدِيثُ يَحْيَى وَقَالَ أَبُو الرَّبِيعِ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ وَنُهِيَ أَنْ يَكُفَّ شَعْرَهُ وَثِيَابَهُ الْكَفَّيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ وَالْجَبْهَةِ

1095-227/1- Bana Yahya b. Yahya ve Ebu'r-Rabi' ez-Zehrânî tahdis etti. Yahya bize haber verdi derken Ebu'r-Rabi' bize Hammad b. Zeyd (5/53a), Amr b. Dinar'dan tahdis etti, dedi. O Tavus'tan, o İbn Abbas'tan şöyle dediğini nakletti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yedi (aza) üzerine secde etmesi emrolundu, saçlarını ya da elbisesini toplaması da nehyolundu.

Bu Yahya'nın hadisi (rivâyet ettiği şekil)dir.

Ebu'r-Rabi' ise dedi ki: Yedi kemik üzerine (secde etmekle emrolundu). Ayrıca saçını ve elbiselerini toplaması yasaklandı. (Yedi kemik) eller, dizler, ayaklar ve alındır.[371]

١٠٩٦-٢٢٨/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ وَلَا أَكُفَّ ثَوْبًا وَلَا شَعْرًا

1096-228/2- Bize Muhammed b. Beşşâr tahdis etti... İbn Abbas, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Yedi kemik üzerine secde etmekle, elbise ve saçımı da toplamamakla emrolundum"* buyurduğunu nakletti.[372]

١٠٩٧-٢٢٩/٣- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أُمِرَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَسْجُدَ عَلَى سَبْعٍ وَنُهِيَ أَنْ يَكْفِتَ الشَّعْرَ وَالثِّيَابَ

1097-229/3- Bize Amr en-Nâkid tahdis etti... İbn Abbas'tan rivâyete göre (5/53b) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yedi (aza) üzerine secde etmekle emrolundu. Saçı ve elbiseyi toplaması da nehyolundu.[373]

١٠٩٨-٢٣٠/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ طَاوُسٍ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ الْجَبْهَةِ وَأَشَارَ بِيَدِهِ عَلَى أَنْفِهِ وَالْيَدَيْنِ وَالرِّجْلَيْنِ وَأَطْرَافِ الْقَدَمَيْنِ وَلَا نَكْفِتَ الثِّيَابَ وَلَا الشَّعْرَ

1098-230/4- Bize Muhammed b. Hâtim tahdis etti... İbn Abbas'tan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yedi kemik üzerine secde etmekle emrolundum: Alın -eliyle burnuna da işaret etti-, eller, ayaklar, ayak uçları, ayrıca elbise ve saçları toplamamakla emrolunduk."*[374]

371 Buhari, 809 -uzunca-, 810, 815, 816; Ebu Davud, 889, 890; Tirmizi, 273; Nesai, 1092, 1112, 1114; İbn Mace, 883 -muhtasar olarak-, 1040; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5734

372 1095 nolu hadisin kaynakları

373 Buhari, 812; Nesai, 1095, 1096, 1097 -buna yakın-; İbn Mace, 884 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5708

374 1097 nolu hadisin kaynakları

١٠٩٩-٢٣١/٥- حَدَّثَنَا أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي ابْنُ جُرَيْجٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعٍ وَلَا أَكْفِتَ الشَّعْرَ وَلَا الثِّيَابَ الْجَبْهَةِ وَالْأَنْفِ وَالْيَدَيْنِ وَالرُّكْبَتَيْنِ وَالْقَدَمَيْنِ

1099-231/5- Bize Ebu't-Tahir tahdis etti... Abdullah b. Abbas'tan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Yedi (aza) üzerine secde etmekle, saçı ve elbiseyi toplamamakla emrolundum* (5/54a). (Yedi aza şunlardır): *Alın ve burun, eller, dizler ve ayaklar"*[375]

١١٠٠-.../٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا بَكْرٌ وَهُوَ ابْنُ مُضَرَ عَنِ ابْنِ الْهَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا سَجَدَ الْعَبْدُ سَجَدَ مَعَهُ سَبْعَةُ أَطْرَافٍ وَجْهُهُ وَكَفَّاهُ وَرُكْبَتَاهُ وَقَدَمَاهُ

1100-.../6- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Abbas b. Abdulmuttalib Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinlemiştir: *"Kul secdeye varınca onunla birlikte yedi aza da secde eder: Yüzü, elleri, dizleri ve ayakları"*[376]

.../...- باب نهي الرجل عن الصلاة ورأسه معقوص

.../...- ERKEĞİN SAÇINI BAŞINDA TOPUZ YAPMIŞ OLDUĞU HALDE NAMAZ KILMASININ NEHYEDİLDİĞİ BABI[377]

١١٠١-٢٣٢/٧- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ الْعَامِرِيُّ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ أَنَّ كُرَيْبًا مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ حَدَّثَهُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ رَأَى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الْحَارِثِ يُصَلِّي وَرَأْسُهُ مَعْقُوصٌ مِنْ وَرَائِهِ فَقَامَ فَجَعَلَ يَحُلُّهُ فَلَمَّا انْصَرَفَ أَقْبَلَ إِلَى ابْنِ عَبَّاسٍ فَقَالَ مَا لَكَ وَرَأْسِي فَقَالَ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِنَّمَا مَثَلُ هَذَا مَثَلُ الَّذِي يُصَلِّي وَهُوَ مَكْتُوفٌ

375 1097 nolu hadisin kaynakları
376 Ebu Davud, 891; Tirmizi, 272, Nesai, 1093, 1098; İbn Mace, 885; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5126
377 Yazma nüshadan eklenmiştir.

1101-232/7- Bize Amr b. Sevvâd el-Âmiri tahdis etti... İbn Abbas'ın azatlısı Kureyb'in, Abdullah b. Abbas'tan tahdis ettiğine göre o Abdullah b. el-Hâris'i saçlarının başının arka tarafında topuz yapmış olduğu halde namaz kılarken görünce ayağa kalkıp saçlarını çözmeye başlamış. Abdullah namazını bitirince İbn Abbas'a dönerek, başımdan sana ne dedi. İbn Abbas: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Böylesinin misali kolları arkasında bağlı bulunduğu halde namaz kılan kimsenin misali gibidir"* buyururken dinledim, dedi.[378]

Şerh

(1095-1101 numaralı hadisler)

(1098) "Dört kemik üzerine secde etmekle emrolundum..." (4/206)

Bir diğer rivâyette (1099) *"yedi (aza) üzerine secde etmekle emrolundum..."* İbn Abbas'tan gelen (1095) rivâyette "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yedi (aza) üzerine secde etmekle emrolundu..." (4/207)

İbn Abbas (radıyallâhu anh)'dan gelen diğer bir rivâyette (1101) "o Abdullah b. el-Hâris'i saçının arka tarafında topuz yapmış olduğu halde namaz kılarken gördü..."

Bu hadisler çeşitli hükümler ihtiva etmektedir. Bunların bir kısmını şöylece sıralayabiliriz:

1- Üzerinde secde yapılacak organlar yedi tanedir: Secde eden bir kimsenin bütün bunları yere koyarak secde etmesi ve alın ve burnu da beraber olmak üzere secdeye varması gerekir. Alnın açık olarak yere konulması icab eder, bir kısmının açık olması da yeterlidir. Alnın yere konulması müstehaptır, koymayacak olmasa da caiz olur ama yalnızca burnu yere koyup, alnı koymazsa caiz olmaz. Şâfiî ve Mâlik -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ile çoğunluğun görüşü budur.

Ebu Hanife (radıyallâhu anh) ile Mâliki mezhebine mensup İbnu'l-Kasım ise bunlardan dilediği birisi ile yetinebilir demişlerdir. Ahmed -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve Mâliki mezhebi âlimlerinden İbn Habib (radıyallâhu anh) ise hadisin zâhiri bunu gerektirdiğinden ötürü aynı zamanda alnı ve burnu birlikte secdeye koyması icab eder demişlerdir. Çoğunluk ise şöyle demektedir: Aksine hadisin zâhiri her ikisinin tek bir organ hükmünde olduklarıdır çünkü hadis-i şerifte "yedi aza" demektedir. Onları iki ayrı organ kabul edecek olursak sekiz olur. Burnu ise müstehap olarak zikretmiştir.

378 Ebu Davud, 647; Nesai, 1113; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6339

2- Eller, dizler ve ayaklar üzerinde secde etmek icab eder mi? Bu hususta Şâfiî -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin iki görüşü vardır. Birincisine göre gerekmez ama bu müekked, müstehaptır. İkincisine göre ise icab eder, sahih olan da budur. Şâfiî -yüce Allah'ın rahmeti ona-'in tercih ettiği görüş de budur. Buna göre her iki organdan herhangi birisini secdeye koymayacak olursa namazı sahih olmaz. Bu organların her ikisinin de yere konulmasını vacip kabul etmekle birlikte ayakların ve dizlerin açık olması icap etmez. Eller hakkında ise Şâfiî'nin iki görüşü vardır. Birisine göre alın gibi ellerin açık olması icap eder ama bu iki görüşün daha sahih olanına göre vacip değildir.

"Yedi kemik" Allah Rasûlü bu organların her birisine daha çok sayıda kemik bulunmakla birlikte kemik adını vermiştir.

(1098) "Elbiseleri ve saçları da toplamayız." Onları toplayıp, bir araya getirmeyiz, çünkü "keft" toplamak, bir araya getirmek demektir. Yüce Allah'ın: *"Biz yeri toplanılacak yer kılmadık mı?"* (Mürselât, 25) buyruğunda da bu kökten gelen lafız kullanılmıştır (4/208) Yani biz insanları hayatta iken de, öldükten sonra da (orada) toplarız. Diğer rivâyette (1096) geçen el-kef ile aynı anlamdadır. Buna göre her iki lafız aynı anlamı ifade eder.

Diğer rivâyetteki (1101) "saçlarını başının arka tarafında toplamış olduğu halde" ibaresi dolayısıyla,

3- İlim adamları elbiselerini yahut yenlerini ve benzeri kısımlarını toplayıp, çemremiş olduğu halde, saçlarını başının arkasında topuz yaptığı halde yahut saçlarını sarığının altında topladığı ya da benzeri bir halde namaz kılmanın yasak olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Bütün bunlar ilim adamlarının ittifakıyla nehyedilmiş olup, tenzihen mekruhtur. Buna göre bu şekilde namaz kılacak olursa uygun olmayan bir halde namaz kılmış olmakla birlikte namazı sahihtir. Bu hususta Ebu Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberi ilim adamlarının icmaını delil göstermiştir. İbnu'l-Münzir ise Hasan-ı Basrî'den bu halde namaz kılan kimsenin namazını iade etmesi gerektiğini söylediğini nakletmektedir. Diğer taraftan cumhurun kanaatine göre mutlak nehiy bunu namaz için kasten böyle yapıp, namaz kılan kimse ile namaz için değil de başka bir maksatla bu halde bulunan kimseyi kayıtsız ve şartsız olarak kapsadığı doğrultusundadır. Davudi ise şöyle demektedir: Burada yasak bu işi namaz için yapan kimse hakkındadır ama seçilen ve sahih olan görüş birincisidir, ashab-ı kiram'dan ve başkalarından nakledilen rivâyetlerin zâhiri de bunu ifade etmektedir. Burada İbn Abbas'ın sözü edilen fiili uygulaması da buna delildir. İlim adamları der ki: Bunun yasak oluşundaki hikmet de şu-

dur: Saç da (toplanmamış haliyle) onunla birlikte secde eder. Bundan dolayı saçı toplanmış olduğu halde namaz kılanı elleri arkasında bağlanmış kimseye benzetmiştir.

(1101) "İbn Abbas'tan rivâyete göre o İbnu'l-Hâris'i..." Bu hadiste

4- İyiliği emredip, münkerden alıkoymanın gerekip, bunu ertelememek icab ettiği anlaşılmaktadır. Çünkü İbn Abbas (radıyallâhu anh) namazı bitirinceye kadar onu kendi haline bırakmamıştır.

5- Haram olana karşı çıkıldığı gibi, mekruh olana da karşı çıkılır.

6- Bir münker görüp de onu eliyle değiştirme imkânına sahip olan onu eliyle değiştirir. Çünkü Ebu Said el-Hudrî'nin rivâyet ettiği hadis bunu ifade eder.

7- Bir kişinin haberi (vâhid haber) makbuldür.

Allah en iyi bilendir.

٤٥/٤٥- بَاب الِاعْتِدَالِ فِي السُّجُودِ وَوَضْعِ الْكَفَّيْنِ عَلَى الْأَرْضِ وَرَفْعِ الْمِرْفَقَيْنِ عَنْ الْجَنْبَيْنِ وَرَفْعِ الْبَطْنِ عَنْ الْفَخِذَيْنِ فِي السُّجُودِ

45/45- SECDEDE İTİDAL VE AVUÇLARI YERE KOYUP, DİRSEKLERİ YANLARINDAN (UZAKLAŞTIRIP) KALDIRMA, KARNI DA UYLUKLARDAN KALDIRMA (UZAK TUTMA) BABI

١١٠٢-١/٢٣٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ اعْتَدِلُوا فِي السُّجُودِ وَلَا يَبْسُطْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ

1102-233/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Secdede itidal üzere olun ve biriniz kollarını köpeğin yayıldığı gibi yaymasın."*[379]

١١٠٣-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ قَالَا حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ جَعْفَرٍ وَلَا يَتَبَسَّطْ أَحَدُكُمْ ذِرَاعَيْهِ انْبِسَاطَ الْكَلْبِ

379 Buhari, 822; Ebu Davud, 897; Tirmizi, 276; Nesai, 1109; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1237

1103-.../2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti (H). Dedi ki: Bu bana Yahya b. Habib de tahdis etti. Bize Halid -yani b. el-Haris- tahdis edip (Muhammed b. Cafer ile) dediler ki: Bize Şu'be bu isnâd ile tahdis etti. İbn Cafer'in hadisi rivâyetinde: *"Sizden biriniz köpeğin yayılması gibi kollarını yaymasın"* demiştir.[380]

١١٠٤-٣/٢٣٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ إِيَادٍ عَنْ إِيَادٍ عَنْ الْبَرَاءِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَجَدْتَ فَضَعْ كَفَّيْكَ وَارْفَعْ مِرْفَقَيْكَ

1104-234/3- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki... Berâ dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Secde ettiğin zaman avuçlarını yere koy ve dirseklerini kaldır"* buyurdu.[381]

Şerh

(1102-1104 numaralı hadisler)

Bu babtaki hadislerde anlatılmak istenen şudur: Secde edenin avuçlarını yere koyması, kollarını yerden ve yanlarından -eğer örtülü değil ise- koltuk altları görünecek şekilde olabildiğince açması gerekir. Bu müstehap oluşun üzerinde ittifak olunmuş bir edebtir. Eğer bunu terk edecek olursa iyi bir iş yapmamış olur. Hadislerdeki yasak tenzih içindir. Bu şekilde namaz kılanın namazı da sahihtir. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları der ki: Bu şekilde secde etmenin hikmeti, alçak gönüllülüğü daha ileri derecede ifade etmesi, alnın ve burnun yere daha iyi yapışmasını sağlaması, tembellerin şekillerinden daha uzak bir halde bulunmasıdır. Çünkü kollarını yere yapıştıranın bu hali köpeğe benzer ve bu durumuyla namazı önemsemediği, ona az dikkat ve özen gösterdiği, kendisini ona yeterince vermediği izlenimini verir (4/209). Allah en iyi bilendir.

Babtaki lafızların açıklanmasına gelince;

(1102) *"Ve biriniz kollarını köpeğin yayılması gibi yaymasın."* "Yebsut" Diğer rivâyette lafzı te harfi ziyadesiyle "yetebessat" şeklindedir. Bu iki lafız da doğrudur, takdiri de şöyledir: Kollarını yayıp köpeğin yayılması gibi o da yayılmasın. Diğer lafız olan yetebessat lafzına göre de kollarını yere yayarak köpeğin yayılması gibi yayılmasın şeklindedir. Yüce Allah'ın: *"Allah sizi yer-*

380 1102 nolu hadisin kaynakları
381 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1750

den bir bitki gibi bitirdi" (Nuh, 17) buyruğu ile: *"Rabbi onu güzel bir kabul ile kabul buyurdu ve onu güzel bir bitki gibi yetiştirdi"* (Al-i İmran, 37) buyrukları buna benzemektedir. İkinci âyette de bu şekildeki kullanımın iki tanığı vardır.

"Yetebessat"ın anlamı ise onları üzerine yayıldığı bir yaygı edinmesin şeklindedir. Allah en iyi bilendir.

٤٦/٤٦- بَاب مَا يَجْمَعُ صِفَةَ الصَّلَاةِ وَمَا يُفْتَتَحُ بِهِ وَيُخْتَمُ بِهِ وَصِفَةِ الرُّكُوعِ وَالِاعْتِدَالِ مِنْهُ وَالسُّجُودِ وَالِاعْتِدَالِ مِنْهُ وَالتَّشَهُّدِ بَعْدَ كُلِّ رَكْعَتَيْنِ مِنَ الرُّبَاعِيَّةِ وَصِفَةِ الْجُلُوسِ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ وَفِي التَّشَهُّدِ الْأَوَّلِ

46/46- NAMAZIN NASIL KILINACAĞI, NAMAZA NE İLE BAŞLANIP, NAMAZIN NE İLE BİTİRİLECEĞİ, RÜKÛUN VE RÜKÛDAN KALKIP DOĞRULMANIN, SECDE YAPIP SECDEDEN DOĞRULMANIN, DÖRT REKÂTLI NAMAZLARIN HER İKİ REKÂTINDAN SONRA TEŞEHHÜDÜN NASIL YAPILACAĞI, İKİ SECDE ARASINDA VE BİRİNCİ TEŞEHHÜTTE NASIL OTURULACAĞI İLE İLGİLİ KAPSAMLI BİR BAB

١١٠٥-١/٢٣٥- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا بَكْرٌ وَهُوَ ابْنُ مُضَرَ عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا صَلَّى فَرَّجَ بَيْنَ يَدَيْهِ حَتَّى يَبْدُوَ بَيَاضُ إِبْطَيْهِ

1105-235/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Abdullah b. Mâlik b. Buhayne'nin rivâyetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (5/55a) namaz kıldığı zaman koltuk altlarının beyazı görününceye kadar kollarını açardı.[382]

١١٠٦-٢/٢٣٦- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ وَاللَّيْثُ بْنُ سَعْدٍ كِلَاهُمَا عَنْ جَعْفَرِ بْنِ رَبِيعَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي رِوَايَةِ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَجَدَ يُجَنِّحُ فِي سُجُودِهِ حَتَّى يُرَى وَضَحُ إِبْطَيْهِ وَفِي رِوَايَةِ اللَّيْثِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا سَجَدَ فَرَّجَ يَدَيْهِ عَنْ إِبْطَيْهِ حَتَّى إِنِّي لَأَرَى بَيَاضَ إِبْطَيْهِ

382 Buhari, 390, 807; Nesai, 1105; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9107

1106-236/2-Bize Amr b. Sevvâd tahdis etti. Bize Abdurrahman b. Vehb haber verdi. Bize Amr b. Hâris ile Leys b. Sa'd haber verdi. İkisi Cafer b. Rabia'dan bu isnâd ile rivâyet etti.

Amr b. Hâris'in rivâyetinde şöyle denilmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) secde ettiği zaman secdesinde koltuk altlarının parlaklığı görününceye kadar kollarını açardı.

Leys'in rivâyetinde de şöyle denilmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) secde ettiğinde kollarını koltuk altlarından uzaklaştırırdı. Hatta ben onun koltuk altlarının beyazını dahi görürdüm.[383]

١١٠٧-٢٣٧/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَابْنُ أَبِي عُمَرَ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْأَصَمِّ عَنْ عَمِّهِ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ عَنْ مَيْمُونَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا سَجَدَ لَوْ شَاءَتْ بَهْمَةٌ أَنْ تَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ لَمَرَّتْ

1107-237/3- Bize (5/55b) Yahya b. Yahya ve İbn Ebu Ömer tahdis etti. İkisi Süfyan'dan rivâyet etti. Yahya dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Ubeydullah b. Abdullah Âsam'dan haber verdi. O amcası Yezid b. Âsam'dan, o Meymûne'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) secde ettiği zaman bir kuzu kollarının arasından geçmek isteseydi şüphesiz geçebilirdi.[384]

١١٠٨-٢٣٨/٤- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْأَصَمِّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ عَنْ مَيْمُونَةَ زَوْجِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا سَجَدَ خَوَّى بِيَدَيْهِ يَعْنِي جَنَّحَ حَتَّى يُرَى وَضَحُ إِبْطَيْهِ مِنْ وَرَائِهِ وَإِذَا قَعَدَ اطْمَأَنَّ عَلَى فَخِذِهِ الْيُسْرَى

1108-238/4- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti... Ubeydullah b. Abdullah b. Asam'ın Yezid b. Asam'dan tahdis ettiğine göre kendisine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Meymûne'nin şöyle dediğini haber

383 1105 nolu hadisin kaynakları

384 Ebu Davud, 898; Nesai, 1108, 1146 -buna yakın-; İbn Mace, 880; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18083

vermiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) secde ettiği zaman arkasından bakılınca koltuk altlarının beyazı görülecek kadar kollarını açardı. Oturduğu zaman da (5/56) sol uyluğu üzerine iyice otururdu.[385]

١١٠٩-٢٣٩/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ بُرْقَانَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ عَنْ مَيْمُونَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا سَجَدَ جَافَى حَتَّى يَرَى مَنْ خَلْفَهُ وَضَحَ إِبْطَيْهِ قَالَ وَكِيعٌ يَعْنِي بَيَاضَهُمَا

1109-239/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid, Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim -lafız Amr'a ait- tahdis etti. İshak: Bize haber verdi dedi, diğerleri ise bize Vekî' tahdis etti dedi. Bize Cafer b. Burkan, Yezid b. Âsam'dan tahdis etti. O el-Haris kızı Meymûne'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) secde ettiği zaman onun arkasındaki bir kimse koltuk altlarının parlaklığını görecek kadar kollarını açardı.

Vekî' dedi ki: Koltuk altlarının beyazlığını kastetmektedir.[386]

Şerh

(1105-1109 numaralı hadisler)

(1105) "Abdullah b. Mâlik b. Buhayne" Doğrusu "Mâlik"in tenvinli okunması ve "ibn" lafzının da elif ile yazılmasıdır çünkü "İbn Buhayne" Mâlik'in sıfatı değil, Abdullah'ın sıfatıdır çünkü Abdullah babası Mâlik'in adıdır. Abdullah'ın annesinin adı da Buhayne'dir. Buna göre Buhayne Mâlik'in zevcesi ve Abdullah b. Mâlik'in annesidir.

"Kollarını açardı." Yani kolları ile böğürlerinin (yanlarının) arasını açardı.

(1106) "Secdesinde kollarını açardı." Bu da kollarını açardı (4/210) demek olduğu gibi, diğer rivâyette (1108) deki "havvâ bi yedeyhi" ile aynı anlamdadır. (Secdedeki bu halini anlatan bu rivâyetlerde geçen) farrace, cenaha, havvâ fiilleri hep aynı anlamda olup, hepsi de dirseklerini ve pazularını yanlarından uzaklaştırdı demektir.

"Koltuk altlarının beyazını biz görünceye kadar..." Burada "biz görünceye kadar" anlamında "nerâ" diye rivâyet edildiği gibi, "yurâ: görülünce-

385 1107 nolu hadisin kaynakları

386 1107 nolu hadisin kaynakları

ye kadar" diye de rivâyet edilmiştir. Her ikisi de sahihtir. Bu ikinci okuyuşu Meymûne'den gelen diğer rivâyet (1108) desteklemektedir: "Secde ettiği zaman koltuk altlarının beyazı görülünceye kadar ellerini uzaklaştırırdı." Burada hem biz, hem başkaları ye harfini ötreli (yurâ şeklinde) zaptetmiş bulunuyoruz. Nun ile (biz görünceye kadar anlamındaki rivâyeti) destekleyen rivâyet ise bu rivâyet yolundaki Leys'in: "Öyle ki ben onun koltuk altlarının beyazını görüyorum" ifadesi desteklemektedir.

(1107) "Eğer bir kuzu geçmek isteseydi" Ebu Ubeyd ve başka dilbilginleri "el-buhme" lafzı "el-buhm"un tekilidir. Erkek ya da dişi olsun koyun yavrularına denilir. "Buhm"un çoğulu ise "bihâm" gelir. Cevherî dedi ki: Buhme yalnızca koyunların kuzularının adıdır. Erkek ve dişi hakkında kullanılır. Sihâl (oğlak) ise keçi yavrularına denilir.

(1107) "Bize İbn Uyeyne, Ubeydullah b. Abdullah b. Asam'dan haber verdi. O amcası Yezid b. Asam'dan"

(1108) Diğer rivâyette "bize Mervan b. Muaviye el-Fezari haber verip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Abdullah b. Âsam, Yezid b. Âsam'dan tahdis etti" denilmektedir. Burada bu şekilde bazı asıl nüshalarda "Ubeydullah b. Abdullah" diye her iki rivâyette de ilk Abdullah ismi Ubeydullah şeklinde küçültme ismi olarak geçmektedir (4/211). Bazılarında ise her iki yerde de "Abdullah" şeklindedir. Çoğunluğunda ise birinci rivâyette "Abdullah", ikincisinde ise küçültme ismi olarak "Ubeydullah" şeklindedir hepsi de sahihtir çünkü Abdullah ve Ubeydullah iki kardeştir. Her ikisi de Abdullah b. Asam'ın oğullarıdır. "Abdullah" yaşça Ubeydullah'tan büyüktür. Her ikisi de amcaları Yezid b. Asam'dan rivâyet nakletmişlerdir. Esmâu'r-Ricâl ile ilgili kitaplarda bu husus meşhurdur. Halef el-Vasıti'nin Etrafu's-Sahihayn adlı eserinde bu hadisin her iki rivâyetinde de "Abdullah" olarak zikrettiği, aynı şekilde Ebu Davud'un ve İbn Mace'nin de Sünenlerinde İbn Uyeyne'nin rivâyetlerinde "Abdullah"ı zikredip, Fezârî'nin rivâyetini zikretmemeleri ile birlikte Nesai'nin Süneninde Nesai'den rivâyette farklılık görülmektedir. Bazıları bunu "Abdullah" diye, bazıları "Ubeydullah" diye rivâyet etmişlerdir. Beyhaki de es-Sünenu'l-Kübra'da İbn Uyeyne'nin rivâyetiyle Ubeydullah el-Fezarî'nin rivâyeti ile de Abdullah olarak rivâyet etmiştir. Allah en iyi bilendir.

"Oturduğunda da sol uyluğu üzerinde iyice otururdu." İki secde arasında yahut birinci teşehhütte oturmasını kastetmektedir. Son teşehhüt için oturuşta ise sünnet olan Buhari'nin sahihinde Ebu Humeyd es-Sâidî'nin rivâyeti ile zikrettiği üzere teverrük denilen oturuş şeklidir. Ebu Davud, Tirmizi ve başkaları da bunu böylece rivâyet etmişlerdir.

١١١٠-٢٤٠/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ يَعْنِي الْأَحْمَرَ عَنْ حُسَيْنٍ الْمُعَلِّمِ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ الْمُعَلِّمُ عَنْ بُدَيْلِ بْنِ مَيْسَرَةَ عَنْ أَبِي الْجَوْزَاءِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَسْتَفْتِحُ الصَّلَاةَ بِالتَّكْبِيرِ وَالْقِرَاءَةَ بِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَكَانَ إِذَا رَكَعَ لَمْ يُشْخِصْ رَأْسَهُ وَلَمْ يُصَوِّبْهُ وَلَكِنْ بَيْنَ ذَلِكَ وَكَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرُّكُوعِ لَمْ يَسْجُدْ حَتَّى يَسْتَوِيَ قَائِمًا وَكَانَ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ السَّجْدَةِ لَمْ يَسْجُدْ حَتَّى يَسْتَوِيَ جَالِسًا وَكَانَ يَقُولُ فِي كُلِّ رَكْعَتَيْنِ التَّحِيَّةَ وَكَانَ يَفْرِشُ رِجْلَهُ الْيُسْرَى وَيَنْصِبُ رِجْلَهُ الْيُمْنَى وَكَانَ يَنْهَى عَنْ عُقْبَةِ الشَّيْطَانِ وَيَنْهَى أَنْ يَفْتَرِشَ الرَّجُلُ ذِرَاعَيْهِ افْتِرَاشَ السَّبُعِ وَكَانَ يَخْتِمُ الصَّلَاةَ بِالتَّسْلِيمِ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ نُمَيْرٍ عَنْ أَبِي خَالِدٍ وَكَانَ يَنْهَى عَنْ عَقِبِ الشَّيْطَانِ

1110-240/6- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Bize Ebu Halid -yani el-Ahmer- Huseyn el-Muallim'den tahdis etti (H). Dedi ki: Bize İshak b. İbrahim de -ki lafız onundur- tahdis edip dedi ki: Bize İsa b. Yunus haber verdi, bize Huseyn el-Muallim, Budeyl b. Meysere'den tahdis etti. O (5/56b) Ebu'l-Cevzâ'dan, o Aişe'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza tekbir ile, kıraate de *"elhamdulillahi Rabbi'l-âlemîn"*i okuyarak başlardı. Rükûa eğildiği zaman başını ne yukarı kaldırır, ne de aşağı indirirdi ama ikisi arasında tutardı. Başını rükûdan kaldırdığı zaman dimdik ayakta doğrulmadan secdeye varmazdı. Başını secdeden kaldıracak olursa iyice oturmadan secdeye varmazdı. Her iki rekât sonunda tahiyyâtı okurdu. Sol ayağını yere yatırır, sağ ayağını dikerdi. Şeytan oturuşunu nehyettiği gibi, adamın yırtıcı hayvanlar gibi kollarını yaymasını da yasaklardı. Namazı selam vererek bitirirdi.

İbn Numeyr'in Ebu Halid'den rivâyetinde de: Şeytanın akibini (çökmesini) yasaklardı (5/57a) şeklindedir.[387]

Şerh

(1110) Bu babta (ayrıca) Ebu'l-Cevzâ'nın Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan şu rivâyeti de yer almaktadır: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza tekbir

387 Ebu Davud, 783; İbn Mace, 812 -muhtasar olarak-, 869 -muhtasar olarak-, 893 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16040

ile kıraate de elhamdulillahi Rabbi'l-alemin ile başlardı..." Bir rivâyette de "şeytanın oturuşundan nehyederdi" denilmektedir.

Ebu'l-Cevza'nın adı Evs b. Abdullah olup Basralı bir ravidir.

"Elhamdu lillahi" ifadesi lafzın hikâye edilmesi (Kur'ân'dan iktibas olması) dolayısı ile dal harfi ref ile (ötreli) okunur. (Yani "elhamdu" lafzının başındaki be harfi cerri lafzan amel etmez.)

"Başını eğmezdi." Yani başını ileri derecede eğmez, aksine (rükûda iken) başını yukarı kaldırmak ile eğmek arasında orta bir halde bırakırdı. (4/213)

"Ukbetu'ş-şeytan" ile diğer rivâyette *"akibi'ş-şeytan"* (şeytanın oturuşu) söyleyişinde kaf harfinin kesreli okunuşu sahih ve meşhur olan okuyuştur. Kadı Iyaz ise bazılarının ayn harfini ötreli okuduğunu nakletmiş ve bu okuyuşun zayıf olduğunu söylemiştir. Ebu Ubeyde ve başkaları da bunu yasak olan ik'a (köpek oturuşu) diye açıklamışlardır. Bu da kaba etlerini yere yapıştırıp, bacaklarını dikmesi, ellerini de köpek ve diğer yırtıcı hayvanların döşediği gibi yere koyması şeklindeki oturuştur.

Bu Hadisin İhtiva Ettiği Hükümlere Gelince

1- "Namaza tekbir ile başlardı" ifadesinden namaza ilk olarak tekbir ile başlanıp, Allahuekber lafzının bunun için tayin edildiği tespit edilmektedir çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu şekilde yaptığı sabit olduğu gibi, O *"benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öyle namaz kılınız"* buyurmuştur. Tekbirde sözünü ettiğimiz şekilde Allahuekber lafzının muayyen olması Mâlik, Şâfiî ve Ahmed -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ile selef ve halefin âlimlerinin cumhurunun kanaatidir. Ebu Hanife (radıyallâhu anh) ise yüce Allah'ı tazim anlamındaki başka lafızlar da onun yerini tutar, demiştir.

2- Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın: "Okumaya da elhamdu lillahi Rabbi'l-âlemin diye başlardı" ifadesini Mâlik ve onun dışında besmele'nin Fâtiha'dan olmadığını söyleyenler delil göstermişlerdir. Şâfiî -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve Fâtiha'dan olduğunu söyleyenlerin çoğunluğunun cevabı da şöyledir: Hadis namazdaki Kur'ân okumaya elhamdulillahi Rabbi'l-âlemin sûresini okuyarak başlardı, başka bir sure okuyarak değil, demektir. Buna göre maksat kıraati kendisiyle başlattığı sureyi beyan etmektir. Besmele'nin bu surenin bir bölümü olduğunun delilleri ortadadır.

3- Rükû eden kimse için sünnet sırtını -arkası ile başı düz olacak şekilde- düzgün tutmasıdır.

4- Rükûdan başını kaldırınca itidal (doğrulmak)in vücubu ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, siz de öylece kılınız"* buyruğu dolayısıyla ayakta doğru durmasının vacip olduğu anlaşılmaktadır.

5- İki secde arası oturmak vaciptir.

6- "Her iki rekâtın sonunda tahiyyâtı okurdu" ifadesi de Ahmed b. Hanbel ile hadis âlimleri fukahâsından ona uygun kanaat belirten ve birinci ile son teşehhüt vaciptir diyenlerin lehine bir delil bulunmaktadır. Mâlik ve Ebu Hanife ile çoğunluk ise her iki teşehhütte vacip değil, sünnettir demişlerdir. Şâfiî (radıyallâhu anh) ise ilk teşehhüt sünnet, ikincisi ise vaciptir demişlerdir. Ahmed (rahimehullah) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz, öylece namaz kılınız."*; "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kur'ân'dan bir sureyi bize öğrettiği gibi teşehhüdü de öğretirdi."; *"Biriniz namaz kılacak olursa tahiyyât'ı okusun"* buyrukları yanında bu hadisi de delil göstermektedir ve bir de vücup ifade eder.

Çoğunluk ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in birinci teşehhüdü terk edip sonra bunu sehv secdesi ile telafi ettiğini delil göstermişlerdir. Şayet vacip (farz) olsaydı, rükû ve diğer rükünler gibi onu telafi etmeye imkân olmazdı. Bu görüş sahipleri derler ki: Bu husus birinci teşehhüt hakkında sabit olduğuna göre sonuncusu da onun gibidir. Diğer taraftan Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bedeviye namazın farzlarını öğrettiği sırada bunu da söylememiştir. Allah en iyi bilendir.

7- "Sol ayağını yatırır, sağ ayağını dikerdi." Yani namazda otururken sol ayağını yatırarak otururdu. Bu da namazda oturuşta sol ayağını yatırarak oturur ve bütün oturuşlar aynıdır diyen Ebu Hanife ile ona uygun kanaat belirtenlere bir delildir. Mâlik'e -yüce Allah'ın rahmeti ona- göre oturuş sol ayağını altından çıkartıp, kaba etleri ile yere yapışması suretiyle teverrük yaparak oturmak (4/214) sünnettir.

Şâfiî ise şöyle demiştir: Sünnet arkasında selam gelen oturuş dışında sol ayağını yatırarak oturmasıdır demektedir.

Şâfiî'ye göre dört oturuş vardır: İki secde arası oturmak arkasından kıyamın geldiği her bir rekâtın akabinde istirahat oturuşu, birinci teşehhüt için oturuş ve son teşehhüt için oturuş. Şayet namaza ilk rekâttan sonra yetişmiş (mesbûk) olup, uyduğu imam namazının sonunda teverrük yaparak oturursa sonradan namaza katılmış olan (mesbûk) sol ayağını yatırarak oturur çünkü onun bu oturuşunun arkasında selam yoktur. Eğer namaz kılanın sehv

secdesi yapma yükümlülüğü varsa daha sahih olan görüşe göre teşehhüdü esnasında sol ayağı üzerine oturmasıdır. Sehv secdelerini yaptıktan sonra teverrük yaparak oturur sonra selam verir. Şâfiî mezhebinin konu ile alakalı tafsilatı bu şekildedir.

Ebu Hanife ise Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyet ettiği bu hadisin mutlak oluşunu delil göstermektedir.

Diğer taraftan Şâfiî, Ebu Humeyd es-Saidi'nin Buhari'nin sahihinde yer alan hadisini delil göstermiştir.

8- Birinci oturuşta sol ayağın üzerine namazın sonunda da teverrük şeklindeki oturmak açıkça ifade edilmiştir. Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyet ettiği bu hadisi son teşehhüt dışındaki oturuşlar için yorumlamak ise bu husustaki diğer hadisleri birlikte anlamak için gereklidir. Kadının oturuşu da, erkeğin oturuşu gibidir. Oturuş bakımından da nâfile namaz da farz namaz gibidir. Şâfiî'nin, Mâlik'in ve cumhurun görüşü budur.

Kadı Iyaz seleften bazılarından kadın için sünnet oturuşun bağdaş kurmak olduğunu, bazılarından da bağdaş kurmanın nâfilede sözkonusu olduğunu nakletmektedir. Doğrusu ise birinci görüştür. Diğer taraftan bu şekildeki oturuş sünnettir. Bütün oturuşlarda sol ayağını yatırarak ya da teverrük yaparak, bağdaş kurarak, dizlerini bükerek ya da ayaklarını uzatarak otursa sünnete muhalif olmakla birlikte namazı sahih olur.

9- "Şeytanın oturuşunu yasaklardı" ibaresinde kastedilen daha önce açıkladığımız şekliyle ik'a denilen köpek oturuşudur. Sözünü ettiğimiz bu açıklamadaki şekliyle oturuş ilim adamlarının ittifakıyla mekruhtur. İbn Abbas'ın bundan sonra Müslim tarafından zikredilecek olan ik'a denilen (dizleri dikmek) oturuşu ise yüce Allah'ın izniyle yeri gelince açıklayacağımız gibi bundan farklı bir oturuştur.

10- "Erkeğin kollarını yırtıcı hayvanın yere döşediği gibi döşemesini yasaklaması" ile ilgili açıklamalar bundan önceki babta geçmiş bulunmaktadır.

11- "Namazı selam vererek bitirirdi" ifadesi selam vermenin vücubuna delildir çünkü bu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz öyle namaz kılınız"* buyruğu ile birlikte sabit olmuştur. Hükmü hakkında ilim adamlarının farklı görüşleri vardır. Mâlik, Şâfiî ve Ahmed ile selef ve halefin âlimlerinin cumhuru selam vermek farzdır, selam vermeden namaz sahih olmaz demişlerdir. Ebu Hanife, Sevrî ve Evzâî ise sünnettir, onu terk edecek olursa namazı sahih olur demişlerdir. Ebu Hanife -yüce Allah'ın rahmeti ona- şayet (namazdan çıkmak kastı ile) namaza aykırı abdestini boz-

mak yahut namazın sonunda başka bir fiili yapacak olursa namazı sahih olur demiş ve Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bunu bedeviye namazın farz amellerini öğrettiği hadisinde namazların farzları arasında bunu öğretmemiş olduğunu delil göstermiştir. Cumhur ise bizim zikrettiğimiz ve Ebu Davud ile Tirmizi'nin Süneninde yer alan diğer hadisi delil göstermişlerdir. *"Namazın anahtarı abdest, onun tahlili (namazdan çıkıp namazda namaz dolayısıyla işlenmesi haram olan fiillerin helal olması) selam vermek iledir."* (4/215)

12- Şâfiî, Ebu Hanife ve Ahmed'in -Allah onlardan razı olsun- ile cumhurun görüşüne göre meşhur olan iki selam vermektir. Mâlik -yüce Allah'ın rahmeti ona- ile bir grubun kanaatine göre ise meşhur olan bir defa selam vermektir. Bu aynı zamanda Şâfiî'nin de zayıf bir görüşüdür. İkinci defa selam verileceğini kabul edenlere göre de bu sünnettir ama Zâhirî ve Mâliki mezhebine mensup bazı kimseler istisna teşkil ederek vacip olduğunu söylemiş iseler de bu zayıf ve kendilerinden önceki icmaa muhalif bir kanaattir. Allah en iyi bilendir.

٤٧/٤٧- بَاب سُتْرَةِ الْمُصَلِّي

47/47- NAMAZ KILANIN SÜTRE (EDİNME)Sİ BABI

١١١١-١/٢٤١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا وَضَعَ أَحَدُكُمْ بَيْنَ يَدَيْهِ مِثْلَ مُؤْخِرَةِ الرَّحْلِ فَلْيُصَلِّ وَلَا يُبَالِ مَنْ مَرَّ وَرَاءَ ذَلِكَ

1111-241/1- Bize Yahya b. Yahya, Kuteybe b. Said ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Yahya: Bize Ebu'l-Ahvas, Simâk'tan haber verdi derken, diğer ikisi tahdis etti demişlerdir. O Musa b. Talha'dan, o babasından şöyle dediğini nakletmektedir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden biriniz önüne semerin arka kaşı gibi bir şey koyacak olursa (ona doğru) namaz kılsın ve onun arka tarafından geçenlere aldırmasın"* buyurdu.[388]

١١١٢-٢/٢٤٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عُبَيْدٍ الطَّنَافِسِيُّ عَنْ سِمَاكِ بْنِ

388 Ebu Davud, 685; Tirmizi, 335; İbn Mace, 940; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5011

حَرْبٍ عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي وَالدَّوَابُّ تَمُرُّ بَيْنَ أَيْدِينَا فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ مِثْلُ مُؤْخِرَةِ الرَّحْلِ تَكُونُ بَيْنَ يَدَيْ أَحَدِكُمْ ثُمَّ لَا يَضُرُّهُ مَا مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ فَلَا يَضُرُّهُ مَنْ مَرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ

1112-242/2- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr ile birlikte İshak b. İbrahim tahdis etti. İshak: Bize haber verdi derken, İbn Numeyr: Bize Ömer b. Ubeyd et-TaNâfi'si tahdis etti demiştir. O Simâk b. Harb'den, o Musa b. Talha'dan, o babasından şöyle dediğini nakletti: Önceleri hayvanlar önümüzden geçip gittiği halde namaz kılardık sonra bu hususu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söyleyince (5/57b) *"semerin arka kaşı gibi bir şey birinizin önünde bulunsun sonra da (onun arkasından) önünden geçip gidenlerin ona zararı olmaz"* buyurdu.

İbn Numeyr ise: "Artık onun önünden (sütrenin arkasından) geçenlerin ona bir zararı olmaz" demiştir.[389]

١١١٣-٢٤٣/٣- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ سُتْرَةِ الْمُصَلِّي فَقَالَ مِثْلُ مُؤْخِرَةِ الرَّحْلِ

1113-243/3- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti... Urve'nin Aişe'den rivâyetine göre o şöyle demiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e namaz kılanın sütresine dair soru soruldu, O: *"Semerin arka kaşı gibi (olsun)"* buyurdu.[390]

١١١٤-٢٤٤/٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ أَخْبَرَنَا حَيْوَةُ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سُئِلَ فِي غَزْوَةِ تَبُوكَ عَنْ سُتْرَةِ الْمُصَلِّي فَقَالَ كَمُؤْخِرَةِ الرَّحْلِ

1114-244/4- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti... Urve'nin, Aişe'den rivâyetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Tebuk gazvesinde iken namaz kılanın sütresine dair soru soruldu (5/58a). *"Semerin arka kaşı gibi (olsun)"* buyurdu.[391]

389 1111 nolu hadisin kaynakları
390 Nesai, 745; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16395
391 1113 nolu hadisin kaynakları

١١١٥-٢٤٥/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا خَرَجَ يَوْمَ الْعِيدِ أَمَرَ بِالْحَرْبَةِ فَتُوضَعُ بَيْنَ يَدَيْهِ فَيُصَلِّي إِلَيْهَا وَالنَّاسُ وَرَاءَهُ وَكَانَ يَفْعَلُ ذَلِكَ فِي السَّفَرِ فَمِنْ ثَمَّ اتَّخَذَهَا الْأُمَرَاءُ

1115-245/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti. Bize Abdullah b. Numeyr tahdis etti (H). Bize İbn Numeyr -lafız onun- de tahdis etti. Bize babam tahdis etti. Bize Ubeydullah, Nâfi''den tahdis etti. O İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bayram günü (namaza) çıktığı zaman verdiği emir üzerine harbe onun önünde konulur, o da ona doğru namaz kılardı. Cemaat de onun arkasında (saf tutar) idi. O aynı şeyi yolculukta da yapardı. İşte emirlerin harbeyi bu şekilde kullanması oradan gelmektedir.[392]

١١١٦-٢٤٦/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَرْكُزُ وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ يَغْرِزُ الْعَنَزَةَ وَيُصَلِّي إِلَيْهَا زَادَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ عُبَيْدُ اللهِ وَهِيَ الْحَرْبَةُ

1116-246/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr tahdis edip dediler ki: ... İbn Ömer'den rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) anezeyi yere diker -Ebu Bekr: saplar, dedi- ve ona doğru namaz kılardı. İbn Ebu Şeybe ayrıca: Ubeydullah dedi ki: O (aneze) harbedir, ibaresini ekledi.[393]

١١١٧-٢٤٧/٧- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَعْرِضُ رَاحِلَتَهُ وَهُوَ يُصَلِّي إِلَيْهَا

1117-247/7- Bize Ahmed b. Hanbel tahdis etti (5/58b)... Nâfi''in, İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bineğini önüne aykırı olarak çeker ve ona doğru namaz kılardı.[394]

392 Buhari, 494; Ebu Davud, 687; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7940
393 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8092
394 Buhari, 507 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8119

١١١٨-٢٤٨/٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي إِلَى رَاحِلَتِهِ وَقَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى إِلَى بَعِيرٍ

1118-248/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr tahdis edip dediler ki: ... Nâfi''in İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bineğine doğru namaz kılardı.

İbn Numeyr de: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir deveye doğru namaz kıldı, demiştir.[395]

Şerh

(1111-1118 numaralı hadisler)

(1111) "Sizden biriniz semerin arka kaşı gibi bir şeyi önüne koyarsa..." Muahhira, muahhara, mu'hare ve âhiretu'r-rahl şeklinde dört ayrı söyleyiş ile bu kelime, semerin sonunda bulunan yukarı doğru yükselen bir tahta parçası, bir çubuktur.

Bu hadis, namaz kılanın önünde sütre bulundurmasını teşvik etmekte, sütrenin asgari miktarının semerin arka kaşı kadar olduğu beyan edilmektedir. Bu da kolun kemiği kadardır ki bu miktar da kolun üçte ikisine yakındır. Önüne bu şekilde koyacağı her bir şey ile sütre olur. Mâlik ise bunun bir mızrak kalınlığında olmasını şart görmüştür.

İlim adamları der ki: Sütrenin hikmeti, gözü onun arka tarafına uzanmaktan alıkoymak ve namaz kılanın yakınından geçmek isteyenleri engellemektir.

Kadı Iyaz bu hadisi namaz kılanın önüne bir çizgi çekmenin yeterli olmadığına delil göstermiştir. Her ne kadar bu hususta bir hadis gelmiş ve Ahmed b. Hanbel bunu delil almış ise de o zayıf bir hadistir. Bu çizgi hakkında ayrıca ihtilâf edilmiş ve mihrab şeklinde kavisli olur denildiği gibi, namaz kılanın önünde kıbleye dikey olacağı da, sağ tarafından sola doğru (yatay) çizileceği de söylenmiştir. İmam Mâlik ile genel olarak fukahâ ise çizgi çizmenin sütre olacağı görüşünde değildirler. (4/216) Kadı Iyaz'ın sözleri bunlardır.

Şu kadar var ki, çizgi çizmek ile ilgili hadisi Ebu Davud rivâyet etmiştir. Hadis bir parça zayıf ve muzdarip bir hadistir. Şâfiî'den de bu hususta farklı

395 Ebu Davud, 692; Tirmizi, 352 -uzunca-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7908

görüşler nakledilmiştir. *Sünenu Harmele*'de ve kadim görüşünde bunu müstehap kabul etmiş, el-Buveytî de bunu kabul etmemiştir. Mezhebine mensup âlimlerin çoğunluğu ise müstehap görmüşlerdir.

Bununla birlikte semerin arka kaşı ile ilgili hadiste çizgi çizmenin batıl olacağına delil bulunmamaktadır. Allah en iyi bilendir.

Mezhebimize mensup ilim adamları der ki: Sütre edinen, namaz kılan kimsenin sütreye yakın durması ve kendisi ile sütre arasındaki uzaklığın üç zira'dan (kol boyundan) uzun olmaması gerekir. Şayet bir sopa ve benzeri bir şey bulamayacak olursa birkaç taş yahut bir miktar toprak ya da eşyasını toplayıp, bir araya getirir yoksa bir seccade sermeli yahut bir çizgi çizmelidir. Sütreye doğru namaz kıldığı takdirde başkasının kendisi ile sütre arasından geçmesine engel olur. Aynı şekilde kendisi ile çizdiği çizgi arasında da geçilmesine engel olur. Namaz kılan ile sütresi arasında geçmek haramdır. Şayet sütre bulunmayacak ya da ondan uzak duracak olursa geçmek isteyene engel olur denildiği gibi, daha sahih olan bu husustaki kusuru dolayısıyla buna hakkı yoktur. Bu durumda onun önünden geçmek haram olmaz ama mekruhtur. Dışarıdan giren bir kimsenin öndeki safta bir boşluk bulacak olursa arkadaki safın önünden geçip öndeki safta durma hakkı vardır. Buna sebep ise arka saftakilerin o boşluğu bırakmak suretiyle kusurlu davranmış olmalarıdır.

Müstehap olan sütreyi sağ ya da sol tarafına koyması, onu tam karşısında bulundurmamasıdır. Allah en iyi bilendir.

(1117) "Bineğini aykırı olarak çeker ve ona doğru namaz kılardı." Yani bineğini kendisi ile kıble arasında enine bulundururdu. Bu hadiste hayvana doğru namaz kılmanın caiz olduğuna, devenin yakınında namaz kılmanın da caiz oluşuna delil vardır. Bu da develerin çöktükleri ağıllarda namaz kılma hükmüne aykırı bir hükümdür. Böyle bir yerde namaz kılmak ise bunu yasaklayan sahih hadisler dolayısıyla mekruhtur. Çünkü orada develerin ürküp kaçmalarından korkulur. Bunun neticesinde de huşu kaybolur. Hâlbuki bu durumda böyle bir şey sözkonusu olmaz.

١١١٩-٩/٢٤٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَوْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ بِمَكَّةَ وَهُوَ بِالْأَبْطَحِ فِي قُبَّةٍ لَهُ حَمْرَاءَ مِنْ أَدَمٍ قَالَ فَخَرَجَ بِلَالٌ بِوَضُوئِهِ فَمِنْ نَائِلٍ وَنَاضِحٍ قَالَ فَخَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ عَلَيْهِ حُلَّةٌ حَمْرَاءُ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى

بَيَاضِ سَاقَيْهِ قَالَ فَتَوَضَّأَ وَأَذَّنَ بِلَالٌ قَالَ فَجَعَلْتُ أَتَتَبَّعُ فَاهُ هَا هُنَا وَهَا هُنَا يَقُولُ يَمِينًا وَشِمَالًا يَقُولُ حَيَّ عَلَى الصَّلَاةِ حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ قَالَ ثُمَّ رُكِزَتْ لَهُ عَنَزَةٌ فَتَقَدَّمَ فَصَلَّى الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ الْحِمَارُ وَالْكَلْبُ لَا يُمْنَعُ ثُمَّ صَلَّى الْعَصْرَ رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ لَمْ يَزَلْ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ حَتَّى رَجَعَ إِلَى الْمَدِينَةِ

1119-249/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb birlikte Vekî''den tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Bize Süfyan tahdis etti. Bize Avn b. Ebu Cuhayfe babasından şöyle dediğini nakletti: Mekke'de el-Abtah'da bulunurken Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim. Kırmızı deriden (5/59a) bir çadırının içinde idi. Bilal onun abdest suyunu çıkardı. (Abdest aldıktan sonra) kimi eline bir miktar (abdest suyu) geçirmiş, kimi üzerine biraz serpmek imkânını bulmuştu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de üzerinde altlı üstlü kırmızı bir takım elbise bulunduğu halde dışarı çıktı. Bacaklarının beyazını görür gibiyim. Abdest aldı, Bilal de ezan okudu. Onun ağzını şu tarafa, bu tarafa (yani sağa ve sola) döndürüşünü takip etmeye koyuldum. Bu arada hayye ale's-salah, hayye ale'l-felah diyordu.Sonra onun için bir aneze yere saplandı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öne geçti ve öğle namazını iki rekât olarak kıl(dır)dı. Önünden eşek, köpek geçtiği halde alıkonulmuyorlardı sonra ikindi namazını da iki rekât olarak kıl(dır)dı. Sonra da Medine'ye dönünceye kadar hep iki rekat kıl(dır)maya devam etti.[396]

١١٢٠-٢٥٠/١٠- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا بَهْزٌ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَبِي زَائِدَةَ حَدَّثَنَا عَوْنُ بْنُ أَبِي جُحَيْفَةَ أَنَّ أَبَاهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي قُبَّةٍ حَمْرَاءَ مِنْ أَدَمٍ وَرَأَيْتُ بِلَالًا أَخْرَجَ وَضُوءًا فَرَأَيْتُ النَّاسَ يَبْتَدِرُونَ ذَلِكَ الْوَضُوءَ فَمَنْ أَصَابَ مِنْهُ شَيْئًا تَمَسَّحَ بِهِ وَمَنْ لَمْ يُصِبْ مِنْهُ أَخَذَ مِنْ بَلَلِ يَدِ صَاحِبِهِ ثُمَّ رَأَيْتُ بِلَالًا أَخْرَجَ عَنَزَةً فَرَكَزَهَا وَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي حُلَّةٍ حَمْرَاءَ مُشَمِّرًا فَصَلَّى إِلَى الْعَنَزَةِ بِالنَّاسِ رَكْعَتَيْنِ وَرَأَيْتُ النَّاسَ وَالدَّوَابَّ يَمُرُّونَ بَيْنَ يَدَيِ الْعَنَزَةِ

1120-250/10- Bana Muhammed b. Hâtim tahdis etti... Avn b. Ebu Cuhayfe'nin tahdis ettiğine göre babası Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i (5/59b) deriden kırmızı bir çadır içinde görmüştü. (Babası Ebu Cuhayfe dedi ki): Bilal'in bir abdest suyu çıkardığını gördüm. İnsanlar o abdest suyundan

396 Ebu Davud, 520; Tirmizi, 197; Nesai, 5393 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11806

almak için birbirleriyle yarışıyorlardı. Ondan eline bir şey geçiren onu vücuduna sürüyordu. Ondan bir şey ele geçiremeyen ise arkadaşının elindeki ıslaklıktan alıyordu. Sonra Bilal'in bir anezeyi çıkartıp onu yere diktiğini gördüm. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de kırmızı bir hulle içerisinde eteklerini toplamış olarak çıktı. İnsanlara anezeye doğru iki rekât namaz kıl(dır)dı. İnsanların ve hayvanların anezenin beri tarafından geçtiklerini gördüm.[397]

١١٢١-٢٥١/١١- حَدَّثَنِي إِسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ أَخْبَرَنَا أَبُو عُمَيْسٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ قَالَ حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ كِلَاهُمَا عَنْ عَوْنِ بْنِ أَبِي جُحَيْفَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِ سُفْيَانَ وَعُمَرَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ يَزِيدُ بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ وَفِي حَدِيثِ مَالِكِ بْنِ مِغْوَلٍ فَلَمَّا كَانَ بِالْهَاجِرَةِ خَرَجَ بِلَالٌ فَنَادَى بِالصَّلَاةِ

1121-251/11- Bana İshak b. Mansur ve Abd b. Humeyd tahdis edip dediler ki: Bize Cafer b. Avn haber verdi. Bize Ebu Uneys haber verdi (H). Dedi ki: Bana Kasım b. Zekeriya da tahdis etti. Bize Husayn b. Ali, Zâide'den şöyle dediğini tahdis etti: Bize Mâlik b. Miğvel tahdis etti. (Ebu Uneys ile Mâlik'in) ikisi Avn b. Ebu Cuhayfe'den, o babasından (5/60a), o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den Süfyan ve Amr b. Ebu Zâide'nin (bundan önceki) hadislerine yakın olarak rivâyet ettiler. Biri diğerine göre bazı ziyadelerde bulunuyordu. Mâlik b. Miğvel'in hadisi rivâyetinde: Öğle vakti gelince Bilal dışarı çıkıp namaz için ezan okudu, ziyadesi vardır.[398]

١١٢٢-٢٥٢/١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا جُحَيْفَةَ قَالَ خَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالْهَاجِرَةِ إِلَى الْبَطْحَاءِ فَتَوَضَّأَ فَصَلَّى الظُّهْرَ رَكْعَتَيْنِ وَالْعَصْرَ رَكْعَتَيْنِ وَبَيْنَ يَدَيْهِ عَنَزَةٌ قَالَ شُعْبَةُ وَزَادَ فِيهِ عَوْنٌ عَنْ أَبِيهِ أَبِي جُحَيْفَةَ وَكَانَ يَمُرُّ مِنْ وَرَائِهَا الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ

1122-252/12- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be, Hakem'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Cuhayfe'yi şöyle derken

397 Buhari, 376, 5786, 5859 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11816
398 Buhari, 633, 3566; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11814, 11818

dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle vakti Batha'ya çıktı, abdest aldı ve önünde aneze bulunduğu halde öğle namazını iki rekât, ikindi namazını iki rekât olarak kıl(dır)dı.

Şu'be dedi ki: Bu rivâyette Avn babası Ebu Cuhayfe'den naklen şu fazlalığı da söylemiştir: Anezenin arkasından kadın ve eşek geçip gidiyordu.[399]

Şerh

(1119-1122 numaralı hadisler)

(1119) "el-Abtah" Mekke kapısı (girişi)nde bilinen bir yer adıdır. Buraya Bathâ da denilir.

"Kimi eline bir miktar su geçirmiş, kimi üzerine serpiyordu." Yani onlardan bazıları sudan bir miktar ele geçirmiş (4/218), bazılarının üzerine de eline geçirdiği sudan onun üzerine bir miktar serpiyor, üzerini nemlendiriyordu. İşte bu diğer hadiste geçen "eline bir şey geçiremeyen arkadaşının elinden alıyordu" ibaresinin anlamını ortaya koymaktadır.

"Bilal abdest suyunu dışarı çıkardı. Kimi eline bir şey geçirmiş, kimi serpiyordu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de dışarı çıkıp abdest aldı." Bu ifadede takdim ve tehir vardır. İfadenin takdiri şöyledir: Abdest aldı. Bundan sonra kimi sudan bir miktar eline geçirmiş, kimi de üzerine serpiyordu. Bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bıraktıklarının bereketinden yararlanmak için yapıyorlardı. Diğer hadiste (1120) "insanların onun abdestinin artığını aldıklarını gördüm" ifadesiyle açıklanmış olarak gelmiş bulunmaktadır. Buradan salihlerin izleri ile teberrük edilebileceği, onların abdest sularından, yemeklerinden, içeceklerinden, elbiselerinden artanının da kullanılabileceği hükmü çıkmaktadır.[400]

399 Buhari, 187 -uzunca-, 501 -uzunca-, 3553 -uzunca-; Nesai, 469; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11799

400 Salih kimselerin abdest sularının, yediklerinin, içtiklerinin, elbiselerinin artan kısmını kullanmakta bir sakınca olmadığında hiçbir şüphe yoktur. Ancak salih zatların geriye bıraktıkları eserleri ile teberrük hususunu ihtiyatla karşılamak gerekir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında benzeri rivâyetler nakledilmiş olmakla birlikte ashab-ı kiram hakkında benzeri uygulamaların sahih olarak nakledildiği -bildiğimiz kadarıyla- sözkonusu değildir. Dolayısıyla bu maksatla yapılmış bu gibi uygulamaların Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şahsına özel uygulamalar olduğunu söylemek fıkıh usulünün bilinen naslardan delil getirip, hüküm çıkarma usulleri açısından da daha doğru ve isabetlidir çünkü bu gibi fiili uygulamalar sözlü olarak Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) tarafından teyit edilip, desteklenmedikçe genel olarak salihler için de bu gibi uygulamaların yapılabileceği sonucunu çıkartmak mümkün değildir. Doğruyu en iyi bilen Allah'tır. (Çeviren)

"Üzerinde kırmızı bir hulle olduğu halde..." Dilbilginleri dedi ki: *Hulle* iki parça elbisedir, bir tane olmaz. Bunlar da (belden aşağısını örten) izâr ile (yukarısını örten) ridâ ve benzerleridir. Ayrıca kırmızı renkli elbise giymenin caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Bacaklarının beyazını görür gibiyim." Buradan bacağın avret olmadığı hükmü çıkmaktadır. Bu üzerinde icma bulunan bir husustur.

"Bilal ezan okudu." Yolculuk esnasında ezanın okunacağı hükmü anlaşılmaktadır. Şâfiî (radıyallâhu anh) dedi ki: Ben ezan okunmasını emretmiyorum ama yolculukta ezan okumayan kimsenin bu yaptığını mukim iken terk etmesi halinde mekruh gördüğüm kadar görmüyorum çünkü yolcunun durumu hükümlerinin hafifletilmesi esasına dayanır.

"Bilal ezan okudu. Ben de onun ağzını oraya buraya -sağa sola- döndürmesini izlemeye koyuldum. Hayye ale's-salah, hayye ale'l-felah diyordu." Bundan ezan okuyanın hay'ale'lerde başını ve boynunu sağa ve sola döndürmesinin sünnet olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Mezhep âlimlerimiz der ki: Ancak ayaklarını ve göğsünü kıbleden başka tarafa çevirmez, yalnızca başını ve boynunu çevirir. Ne şekilde döneceği hususunda da farklı görüşleri vardır. Bu hususta mezhep âlimlerimizin üç görüşü olup, en sahih olanları aynı zamanda cumhurun da görüşüdür. Buna göre o sağ tarafına dönerek iki defa hayye ale's-salah der sonra sol tarafına dönerek iki defa hayye ale'l-felah der. İkinci görüşe göre sağ tarafına dönerek bir defa hayye ale's-salah der sonra bir defa da sol tarafına der sonra sağ tarafında yine bir defa hayye ale'l-felah der sonra da bir defa sol tarafına der. Üçüncü görüşe göre sağ tarafına hayye ale's-salah der sonra kıbleye döner sonra tekrar sağ tarafına dönerek bir daha hayye ale's-salah der sonra sol tarafına dönüp, hayye ale'l-felah dedikten sonra yine kıbleye döner sonra sol tarafına dönüp hayye ale'l-felah der.

"Sonra onun için bir aneze saplandı." Aneze ucunda demir bulunan bir sopadır. Bunda imamın kendisine anezeyi yere saplayacak ve benzeri işleri yapacak kimselerden yardım almasının caiz oluşuna delil vardır.

"Öğle namazını iki rekât olarak kıl(dır)dı." Burada yolculukta namazı kısaltmanın daha faziletli olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Velev ki şehire yakın bulunsun. El verir ki dört gün ve daha fazla ikamet niyetini yapmamış olsun (4/219).

"Önünden eşek ve köpek geçtiği halde alıkonulmuyordu." Yani sütrenin arka tarafından ve ileri doğru kıble cihetinde eşekler, köpekler geçiyordu.

Nitekim diğer hadiste (1120) "insanların ve hayvanların anezenin beri tarafından geçtiklerini gördüm." Diğer hadiste (1122) "onun arka tarafından kadın ve eşek de geçiyordu." Daha önceki (1111, 1112) hadiste ise: "Onun arkasından geçenlerin ona zararı olmaz" denilmektedir.

(1120) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) eteklerini toplamış olduğu halde kırmızı bir hulle ile dışarı çıktı." Yani bu hullenin eteklerini bacaklarının ortasına ve ona yakın bir yere kadar yukarı çekmişti. Nitekim bundan önceki rivâyette de: "Bacaklarının beyazlığını görür gibiyim" denilmişti. Buradan da elbisenin topuklardan yukarıya doğru kaldırılabileceği (4/220) hükmü anlaşılmaktadır.

(1122) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle vaktinde Bathâ'ya çıktı..." Bu ifadelerde de yolculuk halinde hem kasr, hem de cem' yapılacağına delil vardır. Ayrıca cem etmek isteyen kimse için -eğer önceki namazın vaktinde konaklamış ise- ikincisini öne alıp, önceki ile birlikte kılar ama önceki namazın vaktinde yolculukta bulunan kimse için de daha faziletli olan önceki namazı ikincisinin vaktine ertelemesidir. Hadisler böyle geldiği gibi, ayrıca bu yolculuk yapan için de daha kolaydır.

١١٢٣-١٣/٢٥٣- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ بِالْإِسْنَادَيْنِ جَمِيعًا مِثْلَهُ وَزَادَ فِي حَدِيثِ الْحَكَمِ فَجَعَلَ النَّاسُ يَأْخُذُونَ مِنْ فَضْلِ وَضُوئِهِ

1123-253/13- Bana Zuheyr b. Harb (5/60b) ve Muhammed b. Hâtim tahdis edip dedi ki: Bize İbn Mehdi tahdis etti, bize Şu'be her iki isnâd ile birlikte aynısını tahdis etti. Ayrıca Hakem'in hadisinde şu fazlalığı ekledi: İnsanlar abdestinin artan suyundan almaya başladılar.[401]

١١٢٤-١٤/٢٥٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ أَقْبَلْتُ رَاكِبًا عَلَى أَتَانٍ وَأَنَا يَوْمَئِذٍ قَدْ نَاهَزْتُ الِاحْتِلَامَ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي بِالنَّاسِ بِمِنًى فَمَرَرْتُ بَيْنَ يَدَيْ الصَّفِّ فَنَزَلْتُ فَأَرْسَلْتُ الْأَتَانَ تَرْتَعُ وَدَخَلْتُ فِي الصَّفِّ فَلَمْ يُنْكِرْ ذَلِكَ عَلَيَّ أَحَدٌ

1124-254/14- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e, İbn Şihab'dan naklen okudum. O Ubeydullah b. Abdullah'tan, o İbn Abbas'tan

401 1122 nolu hadisin kaynakları

şöyle dediğini nakletti: Dişi bir merkebe binerek geliyordum. O günlerde ben büluğ çağına yaklaşmıştım. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de insanlara Mina'da namaz kıldırıyordu. Safın önünden geçip indim, dişi eşeği de otlasın diye saldım. Safın içine girdim, kimse benim bu yaptığıma karşı çıkmadı.[402]

١١٢٥-٢٥٥/١٥- حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ أَقْبَلَ يَسِيرُ عَلَى حِمَارٍ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَائِمٌ يُصَلِّي بِمِنًى فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ يُصَلِّي بِالنَّاسِ قَالَ فَسَارَ الْحِمَارُ بَيْنَ يَدَيْ بَعْضِ الصَّفِّ ثُمَّ نَزَلَ عَنْهُ فَصَفَّ مَعَ النَّاسِ

1125-255/15- Bize Harmele b. Yahya tahdis etti... (5/61a) Abdullah b. Abbas'ın haber verdiğine göre bir eşeğe binmiş olduğu halde geldi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de Veda Haccında Minâ'da durmuş, insanlara namaz kıldırıyordu. Eşek saflardan birinin önünden geçti sonra üzerinden inip, cemaatle birlikte safa durdu.[403]

١١٢٦-٢٥٦/١٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ قَالَ وَالنَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي بِعَرَفَةَ

1126-256/16- Bize Yahya b. Yahya, Amr en-Nâkid ve İshak b. İbrahim, İbn Uyeyne'den tahdis etti. O Zührî'den bu isnâd ile: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Arafat'ta namaz kıl(dır)ıyordu demektedir.[404]

١١٢٧-٢٥٧/١٧- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ فِيهِ مِنًى وَلَا عَرَفَةَ وَقَالَ فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ أَوْ يَوْمَ الْفَتْحِ

1127-257/17- Bize İshak b. İbrahim ve Abd b. Humeyd tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi. Bize Ma'mer, ez-Zührî'den bu isnâd ile haber verdi (5/61b). Ancak o rivâyetinde Mina'yı da, Arafat'ı da zikretmeyip "Veda Haccında yahut Mekke'nin fethedildiği günü" dedi.[405]

402 Buhari, 76, 493, 861, 1857, 4412; Ebu Davud, 715; Tirmizi, 337; Nesai, 751 -buna yakın-; İbn Mace, 947; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5834

403 1124 nolu hadisin kaynakları

404 1124 nolu hadisin kaynakları

405 1124 nolu hadisin kaynakları

Şerh

(1123-1127 numaralı hadisler)

(1124) "Bir dişi merkep üzerinde binerek geldim." Diğer rivâyette (1125) "eşek üzerinde" diye zikretmekte, Buhari'deki bir rivâyette de: "Dişi eşek üzerinde" denilmektedir. Dilbilginleri der ki: *Etân* eşek türünden dişi olanına denilir. "Eşek" diye rivâyeti nakledenlerin bu rivâyeti de tür hakkında yorumlanır. Buhari'nin rivâyeti ise hepsini beyan eden bir ifadedir.

"Ben o günlerde büluğ çağına yaklaşmıştım." İlim adamları Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatı sırasında İbn Abbas (radıyallâhu anh)'ın yaşı hususunda ihtilâf etmişlerdir. On yaşında, onüç yaşında, onbeş yaşında olduğu söylenmiştir. Bu sonuncusu Said b. Cubeyr'in kendisinden naklettiği bir rivâyettir. Ahmed b. Hanbel (radıyallâhu anh) doğrusu da budur demektedir. (4/221)

(1125) "Minâ'da namaz kılarken" Minâ munsarıf ve gayrı munsarıf olarak iki türlü söylenir. Bundan dolayı hem elif, hem ye ile yazılır. (4/222) Daha güzeli onun munsarıf olması ve elif ile yazılmasıdır. Ona "Minâ" adının verilmesi orada kan akıtılmasından dolayıdır. Yüce Allah'ın: *"Akıtılan meniden"* (Kıyame, 34) buyruğunda da lafız aynı kökten gelmektedir.

Bu hadisten çıkartılan çeşitli hükümler vardır:

1- Çocuğun namazı sahihtir.

2- İmamın önündeki sütre onun arkasında namaz kılanlar için de bir sütredir.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: İmamın sütresinin arkasında namaz kılanlar için de bizatihi sütre olur mu yoksa o onun için özel bir sütre olup, kendisi arkasında bulunanların sütresi de mi olduğu hususunda ihtilâf edilmiş olmakla birlikte, hep birlikte bir sütreye doğru namaz kıldıkları üzerinde ittifak etmişlerdir. Namaz kılarken önünden geçilip geçilmeyeceğinden emin olmadığı bir yerde ise sütrenin meşru olduğu hususunda görüş ayrılığı yoktur. Ancak kimsenin geçmeyeceğinden emin olunması halinde sütrenin meşruiyeti hususunda ihtilâf etmişlerdir ve bunlar Mâliki mezhebinin iki görüşüdür. Bizim mezhebimize göre ise hadislerin umum ifade etmesi dolayısıyla kayıtsız ve şartsız olarak meşrudur. Diğer taraftan sütre kişinin gözünü (uzaklara gitmekten) korur, şeytanı önünden geçmekten ve namazını bozmaya kalkışmaktan -hadislerde belirtildiği gibi- engeller.

"Minâ'da namaz kılarken" Diğer rivâyette (1126) "Arafat'ta" sözleri bunların iki olay olduğu şeklinde açıklanmıştır.

"Veda Haccında" ile diğer rivâyette (1127) "Veda Haccında yahut Mekke'nin fethi gününde" şeklindedir. Doğrusu Veda Haccında olduğudur. Bu şüphe de ona göre açıklanır.

٤٨/٤٨- بَاب مَنْعِ الْمَارِّ بَيْنَ يَدَيْ الْمُصَلِّي

48/48- NAMAZ KILANIN ÖNÜNDEN GEÇENİ ENGELLEMEK BABI

١١٢٨-٢٥٨/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي فَلَا يَدَعْ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلْيَدْرَأْهُ مَا اسْتَطَاعَ فَإِنْ أَبَى فَلْيُقَاتِلْهُ فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ

1128-258/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e, Zeyd b. Eslem'den naklen okudum. O Abdurrahman b. Ebu Said'den, o Ebu Said el-Hudrî'den rivâyet ettiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden birisi namaz kılıyorsa sakın kimsenin önünden geçmesine imkân vermesin. Elinden geldiği kadar da onu uzaklaştırsın. Eğer direnecek olursa onunla boğuşsun, çünkü o ancak bir şeytandır."*[406]

١١٢٩-٢٥٩/٢- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ حَدَّثَنَا ابْنُ هِلَالٍ يَعْنِي حُمَيْدًا قَالَ بَيْنَمَا أَنَا وَصَاحِبٌ لِي نَتَذَاكَرُ حَدِيثًا إِذْ قَالَ أَبُو صَالِحٍ السَّمَّانُ أَنَا أُحَدِّثُكَ مَا سَمِعْتُ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ وَرَأَيْتُ مِنْهُ قَالَ بَيْنَمَا أَنَا مَعَ أَبِي سَعِيدٍ يُصَلِّي يَوْمَ الْجُمُعَةِ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ شَابٌّ مِنْ بَنِي أَبِي مُعَيْطٍ أَرَادَ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَدَفَعَ فِي نَحْرِهِ فَنَظَرَ فَلَمْ يَجِدْ مَسَاغًا إِلَّا بَيْنَ يَدَيْ أَبِي سَعِيدٍ فَعَادَ فَدَفَعَ فِي نَحْرِهِ أَشَدَّ مِنَ الدَّفْعَةِ الْأُولَى فَمَثَلَ قَائِمًا فَنَالَ مِنْ أَبِي سَعِيدٍ ثُمَّ زَاحَمَ النَّاسَ فَخَرَجَ فَدَخَلَ عَلَى مَرْوَانَ فَشَكَا إِلَيْهِ مَا لَقِيَ قَالَ

406 Ebu Davud, 697, 698; Nesai, 756 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 954; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4117

وَدَخَلَ أَبُو سَعِيدٍ عَلَى مَرْوَانَ فَقَالَ لَهُ مَرْوَانُ مَا لَكَ وَلِابْنِ أَخِيكَ جَاءَ يَشْكُوكَ فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا صَلَّى أَحَدُكُمْ إِلَى شَيْءٍ يَسْتُرُهُ مِنَ النَّاسِ فَأَرَادَ أَحَدٌ أَنْ يَجْتَازَ بَيْنَ يَدَيْهِ فَلْيَدْفَعْ فِي نَحْرِهِ فَإِنْ أَبَى فَلْيُقَاتِلْهُ فَإِنَّمَا هُوَ شَيْطَانٌ

1129-259/2- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti. Bize Süleyman b. Muğîre tahdis etti. Bize İbn Hilal -yani Humeyd- tahdis edip dedi ki: Bir arkadaşımla birlikte bir hadisi müzakere ederken Ebu Salih es-Semmân şöyle dedi: Ben sana Ebu Said'den dinlediğimi ve ondan gördüğümü tahdis edeyim, dedi (ve şöyle devam etti) (5/62a): Bir gün Ebu Said ile birlikte iken o da Cuma namazını kendisini insanlara karşı setreden bir sütreye doğru namaz kılıyordu. Derken Ebu Muayt oğullarından genç bir adam çıkageldi. Önünden geçmek isteyince onu (elini) göğsüne (koyarak) itti. O genç bakındı, Ebu Said'in önünden başka geçecek yer bulamayınca tekrar geçmek istedi. Ebu Said de birincisinden daha ileri bir şekilde göğsünden onu itti. O da ayakta dikili kaldı. Ebu Said'e ağır sözler söyledi sonra cemaati sıkıştırarak çıkıp gitti. Mervan'ın yanına girdi, ona karşılaştığı hali şikâyet etti.

(Ebu Salih) dedi ki: Sonra Ebu Said, Mervan'ın yanına girdi. Mervan ona: Seninle kardeşinin oğlu arasında ne oldu, gelip seni şikâyet etti, dedi.

Ebu Said dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Biriniz kendisini insanlara karşı setreden bir şeye doğru namaz kılarken* (5/62b), *başka bir kimse gelip de onun önünden geçip gitmek isterse göğsünden onu itsin. Kabul etmezse onunla boğuşsun çünkü o bir şeytandır."*[407]

١١٣٠-٣/٢٦٠- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْمَعِيلَ ابْنِ أَبِي فُدَيْكٍ عَنِ الضَّحَّاكِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ صَدَقَةَ بْنِ يَسَارٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي فَلَا يَدَعْ أَحَدًا يَمُرُّ بَيْنَ يَدَيْهِ فَإِنْ أَبَى فَلْيُقَاتِلْهُ فَإِنَّ مَعَهُ الْقَرِينَ

1130-260/3- Bana Harun b. Abdullah ve Muhammed b. Râfi' de tahdis edip dedi ki: ... Abdullah b. Ömer'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu

407 Buhari, 509, 3274 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 700; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4000

aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Biriniz namaz kılarken önünden hiç kimseyi geçirmesin. Eğer kabul etmezse onunla boğuşsun çünkü şüphesiz onunla birlikte ondan ayrılmayan (şeytan) vardır."*[408]

١١٣١-.../٤- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ عُثْمَانَ حَدَّثَنَا صَدَقَةُ بْنُ يَسَارٍ قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ بِمِثْلِهِ

1131-.../4- Bana İshak b. İbrahim tahdis etti... Sadaka b. Yesar dedi ki: İbn Ömer'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki deyip, hadisi aynen rivâyet etti.[409]

١١٣٢-٢٦١/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ أَرْسَلَهُ إِلَى أَبِي جُهَيْمٍ يَسْأَلُهُ مَاذَا سَمِعَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي الْمَارِّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي قَالَ أَبُو جُهَيْمٍ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَوْ يَعْلَمُ الْمَارُّ بَيْنَ يَدَيِ الْمُصَلِّي مَاذَا عَلَيْهِ لَكَانَ أَنْ يَقِفَ أَرْبَعِينَ خَيْرًا لَهُ مِنْ أَنْ يَمُرَّ بَيْنَ يَدَيْهِ قَالَ أَبُو النَّضْرِ لَا أَدْرِي قَالَ أَرْبَعِينَ يَوْمًا أَوْ شَهْرًا أَوْ سَنَةً

1132-261/5- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip (5/63a) dedi ki: Mâlik'e, Ebu'n-Nadr'dan naklen okudum. O Busr b. Said'den rivâyet ettiğine göre Zeyd b. Halid el-Cuhenî kendisini Ebu Cuheym'in yanına Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den namaz kılanın önünden geçen kişi hakkında neler işittiğini sormak üzere gönderdi. Ebu Cuheym dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Namaz kılanın önünden geçen üzerindeki vebalin ne olduğunu bilse onun için kırk (yıl) beklemek önünden geçmekten daha hayırlı olurdu."*

Ebu'n-Nadr dedi ki: Kırk gün mü yoksa ay mı yoksa yıl mı dedi, bilemiyorum.[410]

---

408 İbn Mace, 955; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7095

409 1130 nolu hadisin kaynakları

410 Buhari, 510; Ebu Davud, 701; Tirmizi, 336; Nesai, 755; İbn Mace, 945 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11884

١١٣٣-.../٦- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ هَاشِمِ بْنِ حَيَّانَ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ سَالِمٍ أَبِي النَّضْرِ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ زَيْدَ بْنَ خَالِدٍ الْجُهَنِيَّ أَرْسَلَ إِلَى أَبِي جُهَيْمٍ الأَنْصَارِيِّ مَا سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ مَالِكٍ

1133-.../6- Bize Abdullah b. Haşim b. Hayyan el-Abdî tahdis etti... Busr b. Said'den rivâyete göre Zeyd b. Halid el-Cuhenî, Ebu Cuheym el-Ensârî'ye birisini (5/63b) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i ne söylerken dinledin, diye sormak üzere gönderdi sonra da hadisi Mâlik'in hadisi rivâyet ettiği manada zikretti.[411]

Şerh

(1128-1133 numaralı hadisler)

(1128) *"Sizden biriniz namaz kılarken... O bir şeytandır."* Bu hadisteki itme emri mendubluk ifade eden bir emirdir. Bu müekked bir mendubtur. İlim adamlarından bunun vacip olduğunu söyleyen birisi olduğunu bilmiyorum. Hatta bizim mezhep âlimlerimiz ve başkaları bunun vacip değil, mendub olduğunu açıkça ifade etmişlerdir.

Kadı Iyaz der ki: İlim adamları silah ile ve onun ölümüne kadar götürecek herhangi bir yolla onunla çarpışmanın gerekmediğini icma ile kabul etmişlerdir. Şayet herhangi caiz bir yolla onu itip de bunun sonucunda ölecek olursa ilim adamlarının ittifakı ile ona kısas yoktur. Acaba diyetini ödemek gerekir mi yoksa kanı heder midir? Bu hususta ilim adamlarının iki ayrı görüşü olup, bunlar aynı zamanda Mâlik (radıyallâhu anh)'ın mezhebinde kabul gören iki görüştür. Yine ilim adamlarının ittifak ettiklerine göre bütün bu hükümler namazı konusunda herhangi bir kusur işlemeyen aksine ihtiyatlı davranıp, bir sütre gerisinde yahut önünden geçilmeyeceğinden emin olduğu bir yerde namaz kılan kimse hakkındadır demişlerdir. Buna da Ebu Said (radıyallâhu anh)'ın bundan sonra gelen (1129) hadisindeki *"sizden biriniz kendisini perdeleyen bir şeye doğru namaz kılarken bir kimse de önünden geçmek isterse göğsünden onu itsin, kabul etmezse onunla boğuşsun"* buyruğu delildir.

(Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Aynı şekilde ilim adamları geçmek isteyeni geri çevirmek üzere bulunduğu yerden yürümesinin caiz olmadığını ancak onu itip, bulunduğu yerden geri çevirebileceğini de ittifakla kabul etmişlerdir çünkü namazında yürümenin kötülüğü onun önünden uzakça geçişinden daha büyüktür. Ona ancak durduğu yerden elini uzatabileceği kadarlık bir

411 1132 nolu hadisin kaynakları

mesafe mübah kılınmıştır. Bundan dolayı ona sütresine yakın bir yerde durması emredilmiştir. Geçmek isteyen kişi kendisinden uzakta ise onu işaret ile tesbih ile vazgeçirmeye çalışır. Yine ilim adamlarının ittifak ettiklerine göre şayet geçmişse onu ikinci bir geçiş olmaması için geri çevirmez. Bundan yalnızca seleften birisinden onu geri çevireceği şeklinde istisnai bir rivâyet gelmiştir, bazıları ise bunu tevil etmişlerdir. Merhum Kadı Iyaz'ın ifadeleri burada sona ermektedir. Oldukça değerli açıklamalardır.

Mezhebimize mensup ilim adamlarımızın söylediklerine göre kendisi ile sütresi arasından geçmek isteyen kimseyi en kolay şekillerden birisi ile onu geri çevirir. Şayet geçmekte direnirse ondan daha çetin bir yolla geri çevirir. Eğer bu onu öldürme sonucuna götürecek olursa tıpkı canını ya da malını almak için saldıran bir kimseye karşı kendisini savunma halinde olduğu gibi ona bir şey düşmez. Çünkü şeriat onunla boğuşmayı mübah kılmıştır. Mübah bir boğuşma halinde ise herhangi bir tazminat sözkonusu değildir.

"O ancak bir şeytandır." Kadı Iyaz dedi ki (4/223): Bunun anlamının onu oradan geçmeye iten ve geri dönmekten alıkoyanın şeytan olduğu anlamında olduğu söylendiği gibi, böyle bir kimse şeytanın yapacağı bir işi yapar diye de açıklanmıştır. Çünkü şeytan hayırdan ve sünneti kabul etmekten uzaktır. Bir diğer açıklamaya göre maksat diğer hadiste geçtiği gibi (1130) *"muhakkak onunla birlikte yanından ayrılmayan şeytan arkadaşı vardır"* denilen beraberindeki şeytandır. Allah en iyi bilendir.

"Mesele: Ayakta durdu" fiili mim ve se harfleri fethalıdır. Se ötreli olarak (mesule) şeklinde de söylenebilir. Bunlar iki ayrı söyleyiştir. Bu iki söyleyişi de Metâli' sahibi ve başkaları nakletmiş olup, fethalı okuyuş daha meşhurdur. Cevherî ve başkaları ise sadece fethalı okuyuşu zikretmiştir. Ayakta durdu, dikildi anlamındadır. Fiilin muzarisi kullanılacak olursa se harfi yalnız ötreli söylenir. *"İnsanların huzurunda ayakta dikilmelerini seven kimse..."* hadisinde de bu kökten gelen fiil kullanılmıştır.[412]

(1132) "Onu Ebu Cuheym'e gönderdi." Adı Abdullah (4/224) b. el-Haris b. es-Sımme el-Ensârî en-Neccârî'dir. Teyemmüm ile ilgili hadiste adı geçen odur. Bu zat Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hakkında: *"Bu hamisayı Ebu Cehm'e götürün"* dediği, Ebu Cehm adındaki sahabiden ayrı birisidir çünkü sözü geçen hamisanın sahibi, Ebu Cehm'dir. Adı Âmir b. Huzeyfe el-Adevî'dir.

412 Bu babın hadislerinde bu lafzın geçtiğini tespit edemedik. Ancak 1132 nolu hadiste ayakta durmaktan söz eden lafız vardır ki o bu kökten değil, durmak anlamındaki "vekafe" kökündendir. (Çeviren)

"Namaz kılanın önünden geçen bir kimse üzerindeki vebali bir bilse..." Yani üzerindeki vebalin ne olduğunu bilse böyle bir günahı işlemektense kırk (gün ya da ay ya da sene) durmayı tercih ederdi. Hadis ise bu husustaki yasağın oldukça pekiştirilmiş, tehdidin de oldukça şiddetli olduğu anlamını ifade eder.

٤٩/٤٩- بَاب دُنُوِّ الْمُصَلِّي مِنْ السُّتْرَةِ

49/49- NAMAZ KILAN KİMSENİN SÜTREYE YAKIN DURMASI BABI

١١٣٤-٢٦٢/١- حَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي حَازِمٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ قَالَ كَانَ بَيْنَ مُصَلَّى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَبَيْنَ الْجِدَارِ مَمَرُّ الشَّاةِ

1134-262/1- Bana Yakub b. İbrahim ed-Devrakî tahdis etti. Bize İbn Ebu Hâzim tahdis etti. Bana babam Sehl b. Sa'd es-Saidî'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namaza durduğu yer ile duvar arasında bir koyunun geçeceği kadar bir yer vardı.[413]

١١٣٥-٢٦٣/٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ عَنْ يَزِيدَ يَعْنِي ابْنَ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ وَهُوَ ابْنُ الْأَكْوَعِ أَنَّهُ كَانَ يَتَحَرَّى مَوْضِعَ مَكَانِ الْمُصْحَفِ يُسَبِّحُ فِيهِ وَذَكَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يَتَحَرَّى ذَلِكَ الْمَكَانَ وَكَانَ بَيْنَ الْمِنْبَرِ وَالْقِبْلَةِ قَدْرُ مَمَرِّ الشَّاةِ

1135-263/2- Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. el-Müsennâ-lafız İbnu'l-Müsenna'ya ait- tahdis etti. İshak: Bize Hammad b. Mes'ade haber verdi derken, İbnu'l-Müsennâ tahdis etti dedi. O Yezid -b. Ebu Ubeyd-, o Seleme -ki b. el-Ekva'dır-'den rivâyet ettiğine göre Seleme mushafın yerini araştırır, orada namaz kılarmış. Ayrıca onun zikrettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de o yeri araştırırmış (5/64a). Orası minber ile kıble arasında bir koyunun geçeceği bir yer kadardı.[414]

413 Buhari, 416; Ebu Davud, 696 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4707

414 Buhari, 497, 502; Ebu Davud, 1082 -buna yakın-; İbn Mace, 1430 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4537, 4541

١١٣٦-٢٦٤/٣- حَدَّثَنَاه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مَكِّيٌّ قَالَ يَزِيدُ أَخْبَرَنَا قَالَ كَانَ سَلَمَةُ يَتَحَرَّى الصَّلَاةَ عِنْدَ الْأُسْطُوَانَةِ الَّتِي عِنْدَ الْمُصْحَفِ فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبَا مُسْلِمٍ أَرَاكَ تَتَحَرَّى الصَّلَاةَ عِنْدَ هَذِهِ الْأُسْطُوَانَةِ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَتَحَرَّى الصَّلَاةَ عِنْدَهَا

1136-264/3- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti. Bize Mekki tahdis edip dedi ki: Yezid bize haber verdi dedi ki: Seleme mushafın yanındaki sütunun yakınında namaz kılmaya gayret ederdi. Ona:Ey Ebu Müslim senin bu direğin yanında namaz kılmak için gayret gösterdiğini görüyorum, dedim. O: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de bunun yanında namaz kılmak için gayret ettiğini gördüm, dedi.[415]

Şerh

(1134-1136 numaralı hadisler)

(1134) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namaz kıldığı yer ile duvar arasında bir koyunun geçeceği kadar bir yer vardı." Namaz kıldığı yerden kastı secde ettiği yerdir. Buradan secde ettiği yerin sütresine yakın olmasının sünnet olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Mushafın yerini araştırırdı..." Burada geçen tesbih (namaz)ten kasıt nâfile namazdır. Sücud da nâfile namazdır. "Mushaf" kelimesi Mushaf, meshaf ve mishaf şeklinde üç türlü söylenebilir. (4/225)

Bu hadiste namazı eğer bir fazileti bulunuyorsa belli bir yerde devamlı kılmakta bir sakınca olmadığı anlaşılmaktadır. Yasak ise kişinin mescitte belli bir yeri devamlı tutması hakkındadır. Çünkü böyle bir işte ne fazilet vardır, ne buna gerek vardır. Faziletli olma halini az önce zikrettik. Bir ilmi ders olarak okutmak yahut fetva vermek ya da hadis dinlemek ve buna benzer gerek duyulan şeyler sözkonusu ise bunda kerahet yoktur. Aksine böyle bir iş müstehap olur çünkü bu hayır yollarını kolaylaştırmak türündendir. Kadı Iyaz -Allah ondan razı olsun- gereksiz yere bir yeri sabit olarak yer edinmenin mekruh olup olmadığı hususunda selefin farklı görüşlere sahip olduğunu, ihtiyaç olması halinde ise belirttiğimiz şekilde ittifak ettiklerini nakletmektedir.

(1135) "Minber ile kıble arasında bir koyunun geçeceği yer kadardı." Kıbleden kastettiği kıble duvârıdır. Minberin duvardan beride olması birinci safta duranların birbirlerini görmelerinin kesintiye uğramaması içindir.

415 1135 nolu hadisin kaynakları

(1136) "Direğin yanında namaz kılmaya gayret ederdi." Burada az önce de işaret edilen bir fazileti bulunması halinde aynı yerde devamlı namaz kılmakta bir sakınca olmadığı hükmü anlaşıldığı gibi, *şu hükümler de anlaşılmaktadır:*

1- Direklerin yanında namaz kılmak caizdir.

2- Direğe doğru namaz kılmak ise müstehaptır ama daha faziletli olan onu tam hizasına almayarak daha önce geçtiği gibi sağ ya da sol yanında bulunmasıdır.

3- Direkler arasında namaz kılmakta bizim mezhebimize göre bir mekruhluk yoktur fakat eğer bir mazeret yoksa İmam Mâlik'in mekruh olup olmadığı hususunda farklı görüşleri vardır. Ona göre mekruh oluş sebebi saffı bölmesidir. Ayrıca o yakın olmayan bir duvara doğru namaz kılmış olur.

٥٠/٥٠- بَاب قَدْرِ مَا يَسْتُرُ الْمُصَلِّي

50/50- NAMAZ KILAN İÇİN SÜTRE TEŞKİL EDEN MİKTAR BABI

١١٣٧-١/٢٦٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ يُونُسَ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا قَامَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي فَإِنَّهُ يَسْتُرُهُ إِذَا كَانَ بَيْنَ يَدَيْهِ مِثْلُ آخِرَةِ الرَّحْلِ فَإِذَا لَمْ يَكُنْ بَيْنَ يَدَيْهِ مِثْلُ آخِرَةِ الرَّحْلِ فَإِنَّهُ يَقْطَعُ صَلَاتَهُ الْحِمَارُ وَالْمَرْأَةُ وَالْكَلْبُ الْأَسْوَدُ قُلْتُ يَا أَبَا ذَرٍّ مَا بَالُ الْكَلْبِ الْأَسْوَدِ مِنَ الْكَلْبِ الْأَحْمَرِ مِنَ الْكَلْبِ الْأَصْفَرِ قَالَ يَا ابْنَ أَخِي سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَمَا سَأَلْتَنِي فَقَالَ الْكَلْبُ الْأَسْوَدُ شَيْطَانٌ

1137-265/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize İsmail b. Uleyye tahdis etti (H). Dedi ki: Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti, bize İsmail b. İbrahim, Yunus'tan tahdis etti. O Humeyd b. Hilal'den, o Abdullah b. es-Samit'ten, o Ebu Zerr'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz kalkıp namaz kılınca eğer onun önünde semerin arka kaşı gibi bir şey bulunursa* (5/64b) *o onun için bir sütre olur. Eğer önünde semerin arka kaşı gibi bir şey olmazsa şüphesiz eşek, kadın ve siyah köpek onun namazını keser."*

(Abdullah b. es-Samit dedi ki): Ben Ey Ebu Zerr siyah köpeğin, kırmızı köpekten, sarı köpekten ne farkı var, dedim. O: Kardeşimin oğlu sen bana sorduğun şekilde ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sordum. O: *"Siyah köpek bir şeytandır"* buyurdu, dedi.[416]

١١٣٨-.../٢- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا وَهْبُ بْنُ جَرِيرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ أَيْضًا أَخْبَرَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ سَمِعْتُ سَلْمَ بْنَ أَبِي الذَّيَّالِ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي يُوسُفُ بْنُ حَمَّادٍ الْمَعْنِيُّ حَدَّثَنَا زِيَادٌ الْبَكَّائِيُّ عَنْ عَاصِمٍ الْأَحْوَلِ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ بِإِسْنَادِ يُونُسَ كَنَحْوِ حَدِيثِهِ

1138-.../2- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti. Bize Süleyman b. Muğîre tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti (H). Dedi ki: Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize Vehb b. Cerir haber verdi, bize babam tahdis etti (H). Dedi ki: Bize yine İshak tahdis etti, bize Mutemir b. Süleyman haber verip dedi ki (5/65a): Selm b. Ebu'z-Zeyyâl'ı dinledim (H). Dedi ki: Bana Yusuf b. Hammâd el-Ma'nî de tahdis etti. Bize Ziyâd el-Bekkâî, Âsım el-Ahvel'den tahdis etti. Bütün bunlar Humeyd b. Hilâl'den Yunus'un isnadıyla onun hadisi rivâyet ettiğine yakın olarak rivâyet etti.[417]

١١٣٩-٢٢٦/٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمَخْزُومِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ وَهُوَ ابْنُ زِيَادٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْأَصَمِّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ الْأَصَمِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقْطَعُ الصَّلَاةَ الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ وَالْكَلْبُ وَيَقِي ذَلِكَ مِثْلُ مُؤْخِرَةِ الرَّحْلِ

1139-226/3- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kadın, eşek ve köpek namazı keser ama semerin arka kaşı gibi bir şey bundan korur"* buyurdu.[418]

416 Ebu Davud, 702 -buna yakın-; Tirmizi, 338; Nesai, 749; İbn Mace, 952 -muhtasar olarak-, 3210; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11939

417 1137 nolu hadisin kaynakları

418 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14827

Şerh

(1137-1139 numaralı hadisler)

(1137) *"Eşek, kadın ve siyah köpek namazı keser."* Bu hususta ilim adamları farklı görüşlere sahiptir. Kimileri: Bunlar namazı keser demişlerdir. Ahmed b. Hanbel (radıyallâhu anh) ise siyah köpek namazı keser. Eşek ile kadın ile ilgili olarak kalbimde bir şeyler var.

Onun köpek ile ilgili görüşünü ele alacak olursak köpek hakkında ruhsat vermeye dair bu hadis ile çatışan başka bir rivâyet gelmemiştir. Kadın ile ilgili olarak da Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan gelen ve bundan sonra zikredilecek olan hadis vardır. Eşek ile ilgili de daha önce geçen İbn Abbas'ın rivâyet ettiği hadis vardır.

Mâlik, Ebu Hanife ve Şâfiî -Allah onlardan razı olsun- ile selef ve halefin âlimlerinin cumhuru der ki: Bunların herhangi birisinin ya da bunlardan başkalarının geçmesi sebebiyle namaz batıl olmaz. Bu görüş sahipleri bu hadisi namazın kesilmesinden maksat kalbin bu gibi şeylerle uğraşması dolayısıyla eksilmesidir yoksa maksat namazın batıl olacağı değildir, diye tevil etmişlerdir.

Aralarından bazı kimseler, bu hadisin "kişinin namazını hiçbir şey kesmez, gücünüz yettiği kadar da uzak tutun" anlamındaki diğer hadis ile nesh edildiğini ileri sürmektedir. Ancak bu kabul edilecek bir görüş değildir çünkü hadislerin birlikte ele alınıp, anlaşılmaları ve yorumlanmaları imkânsız bir hal almadıkça ve hadisler ile ilgili öncelik sonralık tarihini bilmedikçe nesh yoluna gidilmez. Burada hadislerle ilgili bir tarih bulunmadığı gibi, birlikte anlaşılmaları ve tevil de imkânsız değildir. Aksine belirttiğimiz şekilde tevil edilir, üstelik "kişinin namazını hiçbir şey kesmez" hadisi zayıf bir hadistir. Allah en iyi bilendir.

(1138) "Yusuf b. Hammad el-Ma'nî" Ma'n'a mensuptur (4/227).

٥١/٥١- بَاب الِاعْتِرَاضِ بَيْنَ يَدَيْ الْمُصَلِّي

51/51- NAMAZ KILANIN ÖNÜNDE ENİNE YATMAK BABI

١١٤٠-٢٦٧/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُصَلِّي مِنْ اللَّيْلِ وَأَنَا مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ كَاعْتِرَاضِ الْجَنَازَةِ

1140-267/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zührî'den tahdis etti (5/65b). O Urve'den, o Aişe'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ben onun ile kıble arasında cenazenin enine yatırılması gibi enine yatmış olduğum halde geceleyin namaz kılardı.[419]

١١٤١-٢٦٨/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي صَلَاتَهُ مِنَ اللَّيْلِ كُلَّهَا وَأَنَا مُعْتَرِضَةٌ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يُوتِرَ أَيْقَظَنِي فَأَوْتَرْتُ

1141-268/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Aişe dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) geceleyin kılacağı namazın tamamını kılarken ben de onunla kıble arasında enine yatmış oluyordum. Vitir kılmak isteyince beni de uyandırır, ben de vitir kılardım.[420]

١١٤٢-٢٦٩/٣- وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ حَفْصٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ مَا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ قَالَ فَقُلْنَا الْمَرْأَةُ وَالْحِمَارُ فَقَالَتْ إِنَّ الْمَرْأَةَ لَدَابَّةُ سَوْءٍ لَقَدْ رَأَيْتُنِي بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُعْتَرِضَةً كَاعْتِرَاضِ الْجَنَازَةِ وَهُوَ يُصَلِّي

1142-269/3- Bana Amr b. Ali tahdis etti... Urve b. ez-Zubeyr dedi ki: Aişe: Namazı ne keser, dedi. Biz: Kadın ve eşek, dedik. O: Şüphesiz kadın çok kötü bir hayvanmış (öyle mi?) Andolsun ben kendimin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önünde o namaz kılarken cenazenin enine yatırılması gibi enine yattığımı görmüşümdür, dedi.[421]

١١٤٣-٢٧٠/٤- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ قَالَا حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ ح قَالَ الْأَعْمَشُ وَحَدَّثَنِي مُسْلِمٌ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ وَذُكِرَ عِنْدَهَا مَا يَقْطَعُ الصَّلَاةَ الْكَلْبُ وَالْحِمَارُ وَالْمَرْأَةُ فَقَالَتْ عَائِشَةُ قَدْ شَبَّهْتُمُونَا بِالْحَمِيرِ وَالْكِلَابِ وَاللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ

419 İbn Mace, 956; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16448

420 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17276

421 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17368

يُصَلِّي وَإِنِّي عَلَى السَّرِيرِ بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْقِبْلَةِ مُضْطَجِعَةً فَتَبْدُو لِي الْحَاجَةُ فَأَكْرَهُ أَنْ أَجْلِسَ فَأُوذِيَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَأَنْسَلُّ مِنْ عِنْدِ رِجْلَيْهِ

1143-270/4- Bize Amr en-Nâkid ve Ebu Said el-Eşec tahdis edip dediler ki: Bize Hafs b. Gıyas tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Ömer b. Hafs b. Gıyas -ki lafız onundur- de tahdis etti. Bize babam tahdis etti, bize A'meş tahdis etti. Bana İbrahim, el-Esved'den tahdis etti. O Aişe'den rivâyet etti.

A'meş dedi ki: Bana Müslim de Mesruk'tan tahdis etti. O Aişe'den diye nakletti. Onun yanında namazı kesen şeyler söz edilmiş, köpek, eşek ve kadın da sayılmıştı. Bunun üzerine Aişe: Siz bizleri eşeklere, köpeklere benzettiniz. Allah'a yemin olsun ki ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile kıble arasında sedirin üzerinde yatmış olduğum halde onun namaz kıldığını görmüşümdür. Benim bir ihtiyacım olurdu da (5/66b) oturup da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i rahatsız etmekten hoşlanmadığım için ayakları tarafından sıyrılıp giderdim.[422]

١١٤٤-١٧١/٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنِ الْأَسْوَدِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ عَدَلْتُمُونَا بِالْكِلَابِ وَالْحُمُرِ لَقَدْ رَأَيْتُنِي مُضْطَجِعَةً عَلَى السَّرِيرِ فَيَجِيءُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَيَتَوَسَّطُ السَّرِيرَ فَيُصَلِّي فَأَكْرَهُ أَنْ أَسْنَحَهُ فَأَنْسَلُّ مِنْ قِبَلِ رِجْلَيِ السَّرِيرِ حَتَّى أَنْسَلَّ مِنْ لِحَافِي

1144-271/5- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti... Aişe dedi ki: Siz bizleri köpeklerle, eşeklerle denk gördünüz. Andolsun ben kendimin sedir üzerinde yatıp uzanmış olduğumu görmüşümdür. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelir, sedirin tam orta yerinde namaza dururdu. Ben onun karşısında bulunmaktan hoşlanmadığım için sedirin ayak tarafından sıyrılır ve nihayetinde yorganımın altından da çıkardım.[423]

١١٤٥-٢٧٢/٦- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي النَّضْرِ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كُنْتُ أَنَامُ بَيْنَ يَدَيْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَرِجْلَايَ فِي قِبْلَتِهِ فَإِذَا سَجَدَ غَمَزَنِي فَقَبَضْتُ رِجْلَيَّ وَإِذَا قَامَ بَسَطْتُهُمَا قَالَتْ وَالْبُيُوتُ يَوْمَئِذٍ لَيْسَ فِيهَا مَصَابِيحُ

422 Buhari, 514, 511, 6276 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15952, 17642
423 Buhari, 508; Nesai, 754; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5987

1145-272/6- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e, Ebu'n-Nadr'dan naklen okudum. O Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Aişe'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in önünde ayaklarım da kıblesi tarafında olduğu halde (5/67a) uyurdum. Secde ettiği zaman beni dürter, ben de ayaklarımı toplardım. O secdeden kalktığı zaman onları yayardım. (Aişe) dedi ki: O gün evlerde kandiller yoktu.[424]

١١٤٦-٢٧٣/٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ جَمِيعًا عَنِ الشَّيْبَانِيِّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ شَدَّادِ بْنِ الْهَادِ قَالَ حَدَّثَتْنِي مَيْمُونَةُ زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصَلِّي وَأَنَا حِذَاءَهُ وَأَنَا حَائِضٌ وَرُبَّمَا أَصَابَنِي ثَوْبُهُ إِذَا سَجَدَ

1146-273/7- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti. Bize Halid b. Abdullah haber verdi (H). Dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Abbad b. el-Avvam tahdis etti. Hepsi eş-Şeybânî'den, o Abdullah b. Şeddâd b. Hâd'dan şöyle dediğini nakletti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Meymûne bana tahdis edip dedi ki: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in tam karşısında ve ay hali olduğum halde o namaz kılardı. Secdeye vardığı zaman elbisesinin bana değdiği de olurdu.[425]

١١٤٧-٢٧٤/٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ قَالَ سَمِعْتُهُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي مِنَ اللَّيْلِ وَأَنَا إِلَى جَنْبِهِ وَأَنَا حَائِضٌ وَعَلَيَّ مِرْطٌ وَعَلَيْهِ بَعْضُهُ إِلَى جَنْبِهِ

1147-274/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti. Bize Talha b. Yahya, Ubeydullah (5/67b) b. Abdullah'tan şöyle dediğini nakletti: Bunu Aişe'den dinledim. Dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) geceleyin ben onun yanında hem de ay hali iken namaz kılardı. Üzerimde bir örtü bulunurdu, onun da bir kısmı yanı tarafında üzerinde olurdu.[426]

424 Buhari, 382, 513, 1209 -buna yakın muhtasar olarak-; Ebu Davud, 713 -muhtasar olarak-; Nesai, 168; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17712

425 Buhari, 333, 379, 517, 518; Ebu Davud, 656; İbn Mace, 1028 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 18060

426 Ebu Davud, 370; Nesai, 767; İbn Mace, 652; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16308

Şerh

(1140-1147 numaralı hadisler)

(1140) "Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) geceleyin... namaz kılardı..." Aişe (radıyallâhu anhâ) ve ondan sonraki ilim adamları bunu kadının erkeğin namazını kesmediğine (bozmadığına) delil göstermişlerdir. Ayrıca hadiste erkeğin kadına doğru namaz kılmasının caiz olduğu hükmü de anlaşılmaktadır. İlim adamları -ya da onlardan bir topluluk- Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den başkası için kadına doğru namaz kılmayı mekruh görmüşlerdir. Buna sebep ise ondan dolayı fitneye düşmek korkusu, onu hatırlamak, ona bakmak sebebiyle kalbin meşgul olmasıdır. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ise bütün bunlardan münezzehtir. Üstelik bütün bunlarla birlikte onun sözü geçen namazları geceleyin kılınan namazlardı ve o günde evlerde kandiller yoktu.

(1141) "Vitir kılmak isteyince beni uyandırır, ben de vitir kılardım." Buradan vitri gecenin sonuna doğru yaklaştırmanın müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Gecenin sonunda ya bizzat kendisinin uyanması ya da başkasının onu uyandırmasından emin olan kimsenin de teheccüt kılmayacak dahi olsa vitri geciktirmesinin müstehap olduğu hükmü de anlaşılmaktadır. Çünkü Aişe (radıyallâhu anhâ) bu vasıfta idi. Uyanacağından emin olmayan ve kendisini uyandıracak kimsenin de bulunmadığı kişi ise uyumadan önce vitir kılar. Ayrıca uyuyan bir kimseyi namazı vaktinde kılmak için uyandırmanın müstehap olduğu hükmü de anlaşılmaktadır. Bu hususta bundan başka hadisler de gelmiş bulunmaktadır.

(1142) "Şüphesiz kadın kötü bir hayvanmış" O bu sözleriyle onların kadın namazı keser (bozar) şeklindeki (4/228) sözlerini reddetmek istemiştir.

(1144) "Karşısında durmaktan hoşlanmadığım için..." Karşısında durmak hoşuma gitmediğinden... (1145) "Secdeye varınca beni dürterdi..." Kadınlara dokunmak abdesti bozmaz diyenler bunu delil gösterirler. Cumhur ise bozduğu kanaatindedir. Onlar bu hadisi bir örtü üzerinden onu dürttüğü şeklinde yorumlamışlardır. (4/229) Uyuyan bir kimsenin ise bilinen hali budur. Dolayısıyla bunda dokunmanın abdesti bozmadığına dair bir delil yoktur.

"O gün için evlerde kandil yoktu." Bu sözleriyle bu halinin mazeretini anlatmak istemiştir. Şunu demek istemektedir: Eğer evlerde kandil olsaydı onun secde etmek istediğini görünce ayaklarını çeker, ayrıca beni dürtmesine ihtiyaç bırakmazdı.

(1147) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) geceleyin namaz kılardı..." *Mırt* (örtü) bir elbise, bir giyecektir. Bu ifadede kadının namaz kılanın yanında durmasının namazını bozmadığına delil vardır. Bu da bizim ve cumhurun mezhebinde kabul edilen görüştür. Ebu Hanife (radıyallâhu anh) ise bu durumda namazın batıl olacağını söylemiştir.

Yine burada ay hali olan kadının elbiselerinin üzerinde kan ya da başka bir necaset gördüğü yer dışında temiz olduğuna delil vardır. Ay hali olan kadının bulunduğu yerde namaz kılmak da caizdir, bir parçası namaz kılan üzerinde, diğer bir kısmı ay hali olan bir kadın ya da başkası üzerinde bulunan bir elbise ile namaz kılmanın caiz olduğu hükümleri de anlaşılmaktadır.

Namaz kılan kimsenin yüzünün başka birisinin yüzüne dönük olmasına gelince, bizim ve cumhurun mezhebine göre mekruhtur. Bunu Kadı Iyaz genel olarak âlimlerden nakletmiş bulunmaktadır. Yüce Allah'ın rahmeti onlara olsun.

٥٢/٥٢- بَاب الصَّلَاةِ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ وَصِفَةِ لِبْسِهِ

52/52- TEK BİR ELBİSE İÇİNDE NAMAZ KILMAK VE O ELBİSENİN NASIL GİYİNİLECEĞİ BABI

١١٤٨-٢٧٥/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ سَائِلًا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ الصَّلَاةِ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ فَقَالَ أَوَلِكُلِّكُمْ ثَوْبَانِ

1148-275/1- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Mâlik'e, İbn Şihab'dan naklen okudum. O Said b. el-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre birisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e tek bir elbise içinde namaz kılmaya dair soru sorunca: *"Her birinizin ikişer elbisesi var mı ki"* buyurdu.[427]

١١٤٩-.../٢- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ وَحَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي قَالَ حَدَّثَنِي عُقَيْلُ بْنُ خَالِدٍ كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

427 Buhari, 358; Ebu Davud, 625; Nesai, 762; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13231

1149-.../2- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yunus haber verdi. (H) Dedi ki: Bana Abdulmelik b. Şuayb Leys de tahdis etti. Bana babam da dedem'den tahdis edip dedi ki: Bana Ukayl b. Halid tahdis etti. Her ikisi İbn Şihab'dan (5/68a), o Said b. el-Müseyyeb ve Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti.[428]

١١٥٠-٢٧٦/٣- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ نَادَى رَجُلٌ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ أَيُصَلِّي أَحَدُنَا فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ فَقَالَ أَوَ كُلُّكُمْ يَجِدُ ثَوْبَيْنِ

1150-276/3- Bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis etti. Amr dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim, Eyyub'dan tahdis etti. O Muhammed b. Sirin'den tahdis etti, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini nakletti: Bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e seslenerek: Bizden bir kimse tek bir elbise içinde namaz kılabilir mi, dedi. Allah Rasûlü: *"Her biriniz iki elbise bulabiliyor mu ki"* buyurdu.[429]

١١٥١-٢٧٧/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ لَا يُصَلِّي أَحَدُكُمْ فِي الثَّوْبِ الْوَاحِدِ لَيْسَ عَلَى عَاتِقَيْهِ مِنْهُ شَيْءٌ

1151-277/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis etti. Hepsi İbn Uyeyne'den rivâyet etti. Zuheyr dedi ki: Bize Süfyan, Ebu'z-Zinâd'dan tahdis etti. O A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden herhangi bir kimse bir elbise içinde* (5/68b) *omuzlarında ondan herhangi bir şey bulunmaksızın namaz kılmasın"* buyurdu.[430]

١١٥٢-٢٧٨/٥- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ أَبِي سَلَمَةَ أَخْبَرَهُ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ مُشْتَمِلًا بِهِ فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ وَاضِعًا طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ

428 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13219, 13354
429 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14407
430 Ebu Davud, 626 -buna yakın-; Nesai, 768; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13678

1152-278/5- Bize Ebu Kureyb tahdis etti... Ömer b. Ebu Seleme dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Um Seleme'nin evinde bir elbise içerisinde uçlarını omuzlarının üzerine koymuş ve ona bürünmüş olduğu halde namaz kılarken gördüm.[431]

١١٥٣-.../٦- حَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ وَكِيعٍ قَالَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ مُتَوَشِّحًا وَلَمْ يَقُلْ مُشْتَمِلًا

1153-.../6- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim, Vekî''den tahdis etti. Dedi ki: Bize Hişam b. Urve babasından bu isnâd ile tahdis etti. Yalnız o (5/69a) (bürünmüş olarak anlamında) muştemil lafzını değil de, müteveşşih lafzını kullandı.[432]

١١٥٤-٢٧٩/٧- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي بَيْتِ أُمِّ سَلَمَةَ فِي ثَوْبٍ قَدْ خَالَفَ بَيْنَ طَرَفَيْهِ

1154-279/7- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti. Ömer b. Ebu Seleme dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Um Seleme'nin evinde bir elbisenin uçlarını omuzlarına çaprazlama atmış olduğu halde namaz kılarken gördüm.[433]

١١٥٥-٢٨٠/٨- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعِيسَى بْنُ حَمَّادٍ قَالَا حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ عَنْ عُمَرَ بْنِ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ مُلْتَحِفًا مُخَالِفًا بَيْنَ طَرَفَيْهِ زَادَ عِيسَى بْنُ حَمَّادٍ فِي رِوَايَتِهِ قَالَ عَلَى مَنْكِبَيْهِ

1155-280/8- Bize Kuteybe b. Said ve İsa b. Hammad tahdis etti. Bize Leys, Yahya b. Said'den tahdis etti. O Ebu Umame b. Sehl b. Huneyf'den, o Amr b. Ebu Seleme'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi

431 Buhari, 354 -muhtasar olarak-, 355, 356; Tirmizi, 339 -muhtasar olarak-; Nesai, 763; İbn Mace, 1049; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10684

432 1152 nolu hadisin kaynakları

433 1152 nolu hadisin kaynakları

ve sellem)'i iki ucunu çaprazlama (omuzlarına atıp) sarınmış olduğu bir elbise içinde namaz kılarken gördüm.

İsa b. Hammad rivâyetinde: Omuzları üzerine... dedi diye ilave etti.[434]

١١٥٦-٢٨١/٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ مُتَوَشِّحًا بِهِ

1156-281/9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Cabir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir elbiseyi uçlarını çaprazlama omuzları üzerine atmış olarak namaz kılarken gördüm.[435]

١١٥٧-٢٨٢/١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا سُفْيَانُ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ جَمِيعًا بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ قَالَ دَخَلْتُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

1157-282/10- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Bize babam tahdis etti. Bize Süfyan tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti (5/29). Bize Abdurrahman b. Süfyan tahdis etti. Hepsi bu isnâd ile rivâyet etti. İbn Numeyr hadisi rivâyetinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdim, dedi (demektedir).[436]

١١٥٨-٢٨٣/١١- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ الْمَكِّيَّ حَدَّثَهُ أَنَّهُ رَأَى جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ مُتَوَشِّحًا بِهِ وَعِنْدَهُ ثِيَابُهُ وَقَالَ جَابِرٌ إِنَّهُ رَأَى رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَصْنَعُ ذَلِكَ

1158-283/11- Bana Harmele b. Yahya tahdis etti. Ebu'z-Zubeyr el-Mekki'nin tahdis ettiğine göre o Cabir b. Abdullah'ı yanında elbiseleri bulunduğu halde bir elbise içinde onu omuzları üzerinden çaprazlama dolanmış olduğu halde namaz kılarken gördü. Cabir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bu şekilde yaparken gördüğünü söyledi.[437]

434 Ebu Davud, 628; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10682
435 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2752
436 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2752
437 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2896

١١٥٩-٢٨٤/١٢- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو قَالَ حَدَّثَنِي عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فَرَأَيْتُهُ يُصَلِّي عَلَى حَصِيرٍ يَسْجُدُ عَلَيْهِ قَالَ وَرَأَيْتُهُ يُصَلِّي فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ مُتَوَشِّحًا بِهِ

1159-284/12- Bana Amr en-Nâkid ve İshak b. İbrahim -lafız Amr'a ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bana İsa b. Yunus tahdis etti. Bize A'meş, Ebu Süfyan'dan tahdis etti. O Cabir'den rivâyet etti. Bana Ebu Said el-Hudrî'nin tahdis ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in huzuruna girdi. (Cabir) dedi ki (5/70a): Onu bir hasır üzerinde namaz kılıp, üzerinde secde ederken gördüm. Yine dedi ki: Onu bir elbise içinde omuzları üzerinden çaprazlama atıp, uçlarını bağlamış olduğu halde namaz kılarken gördüm.[438]

١١٦٠-٢٨٥/١٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ قَالَ ح وَحَدَّثَنِيهِ سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ وَاضِعًا طَرَفَيْهِ عَلَى عَاتِقَيْهِ وَرِوَايَةُ أَبِي بَكْرٍ وَسُوَيْدٍ مُتَوَشِّحًا بِهِ

1160-285/13- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Muaviye tahdis etti (H). Dedi ki: Bunu bana Suveyd b. Said de tahdis etti. Bize Ali b. Mushir tahdis etti. Her ikisi A'meş'ten bu isnâd ile rivâyet etti.

Ebu Kureyb'in rivâyetinde uçlarını omuzlarının üstüne atmış olduğu halde, Ebu Bekr ve Suveyd'in rivâyetinde ise ona teveşşüh ettiği halde denilmektedir.[439]

Şerh

(1148-1160 numaralı hadisler)

(1148) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir elbise içinde namaz kılmak hakkında soru soruldu..." Hadisten (4/230) tek bir elbise içinde namaz kılmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bu hususta görüş ayrılığı yok-

438 Müslim, 1503; Tirmizi, 332 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 1029 -muhtasar olarak-, 1048 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3982

439 1159 numaralı hadisin kaynakları

tur. Tek istisnâ İbn Mesud (radıyallâhu anh)'dan bu hususta nakledilen rivâyettir. Onun da sıhhatini bilmiyorum. Namazın iki elbise içinde daha sahih olduğu üzerinde icma etmişlerdir.

Hadisin manası şudur: Herkes iki elbise bulamaz. Eğer iki elbise vacip olsaydı, bunları elde edemeyen kimsenin namaz kılamaması da sözkonusu olurdu. Bunda ise bir zorluk vardır. Yüce Allah ise: *"Ve o dinde sizin aleyhinize bir zorluk bırakmamıştır."* (Hac, 87) buyurmaktadır.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile ashabın (radıyallâhu anhum) bir elbise içinde namaz kılmalarına gelince, bu ikinci bir elbise bulamamaları ve bulmaları ile birlikte caiz olduğunu beyan etmek istedikleri zamanda olmuştur. Nitekim Cabir (radıyallâhu anh): Bilmezler beni (tek elbise içinde namaz kılarken) görsünler diye böyle yapıyorum, demiştir. Yoksa az önce geçtiği gibi iki elbise içinde namaz kılmak daha faziletlidir.

"Sizden biriniz tek bir elbise içinde omuzlarının üzerinde ondan bir şey bulunmaksızın namaz kılmasın." İlim adamları dedi ki: Bunun hikmeti şudur: Tek elbiseyi izar olarak (peştamal gibi) giyinip de ondan omuzlarının üzerinde bir şey bulunmazsa avretinin açılmayacağından emin olunamaz. Hâlbuki onun bir bölümünü omuzlarının üzerine atarsa durum böyle değildir. Ayrıca onu bir ya da iki eliyle tutmak ihtiyacını da duyabilir ve o takdirde bu işle de meşgul olarak göğsünün altında, sağ elini sol elinin üzerinde bağlamak sünnetini ve (4/231) ellerini kaldırmasının meşru olduğu yerlerde ve başka yerlerde kaldıramaz çünkü tek elbiseyi peştamal gibi saracak olursa bedeninin üst tarafını ve ziynet yerini örtmeyi de terk etmiş olur. Hâlbuki yüce Allah: *"Ziynetinizi takınınız"* (A'râf 31) buyurmaktadır.

Diğer taraftan Mâlik, Ebu Hanife, Şâfiî -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ve cumhur şöyle demektedir: Buradaki nehy haram kılmak için değil, tenzih içindir. Avretini örten bir elbise içinde omuzları üzerinde bir şey bulunmaksızın namaz kılacak olursa kerahetle birlikte namazı sahih olur. Onun bir bölümünü omuzlarının üzerine atabilecek gücü olsun ya da olmasın fark etmez.

Ahmed ve seleften bazıları -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ise eğer elbisesinin bir kısmını omuzları üzerine atabilecek gücü varsa -hadisin zâhirinden ötürü- bir bölümünü omuzları üzerine atmadıkça namazı sahih olmaz.

Ahmed b. Hanbel'den gelen bir başka rivâyete göre ise namazı sahih olur ama onu terk ettiği için günahkâr olur.

Cumhurun delili, Cabir (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste eğer elbise genişse ona bürünür, eğer dar ise onu izar olarak sarar şeklindeki Rasûlullah

(sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buyruğudur. Bunu Buhari ve Müslim kitabın sonlarındaki uzunca hadisin bir bölümü olarak rivâyet etmiştir.

(1153) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bir elbise içerisinde uçlarını omuzlarının üzerine atmış olduğu halde..." diğer rivâyette (1155) "uçlarını çaprazlama atmış olduğu halde" Cabir'in rivâyet ettiği hadiste (1159) "elbisesini omuzlarının üzerinden çaprazlama atmış olduğu halde" denilmektedir. İştimâl, teveşşuh ve uçların çaprazlama atılmasının burada anlamları aynıdır. İbnu's-Sikkît dedi ki: Teveşşuh sağ omuzu üzerine atmış olduğu elbisesinin ucunu, sol elinin üzerinden alıp, sol omuzu üzerine atmış olduğu ucunu da sağ elinin altından aldıktan sonra bu uçları göğsünün üzerinde düğümlemesidir.

Bu hadisten tek elbise içerisinde namaz kılmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

(1159) "Onu bir hasırın üzerinde namaz kılıp, secde ederken gördüm." Bu ifadede namazın kişi ile yer arasında bir engel teşkil eden elbise, hasır, yün, kıl ve daha başka şeyler üzerinde namaz kılmanın caiz olduğuna delil vardır (4/233). Bu şeyin yerden biten bir şey olması ile olmaması arasında fark yoktur. Bizim de, cumhurun da mezhebi budur.

Kadı Iyaz (rahimehullah) dedi ki: Yerden yetişen bir şey olması halinde ise mekruhluk sözkonusu değildir. Yaygı, keçe ve buna benzer yerden yetişen şeylerden olmayanlara gelince, bunlar üzerinde de namaz icma ile sahihtir ama sıcak soğuk ya da benzeri bir ihtiyaç sebebiyle olması dışında yer bunlardan daha faziletlidir. Çünkü namazın sırrı alçak gönüllülük ve itaatla boyun eğmektir. Aziz ve celil Allah en iyi bilendir.

.../٥- كِتَاب الْمَسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ

5/... MESCİTLER VE NAMAZ KILINAN YERLER KİTABI

٥٣/...- باب الْمَسَاجِدِ وَمَوَاضِعِ الصَّلَاةِ

.../53- MESCİTLER VE NAMAZ KILINAN YERLER BABI[440]

١١٦١-١/١- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ التَّيْمِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِي الْأَرْضِ أَوَّلُ قَالَ الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى قُلْتُ كَمْ بَيْنَهُمَا قَالَ أَرْبَعُونَ سَنَةً وَأَيْنَمَا أَدْرَكَتْكَ الصَّلَاةُ فَصَلِّ فَهُوَ مَسْجِدٌ وَفِي حَدِيثِ أَبِي كَامِلٍ ثُمَّ حَيْثُمَا أَدْرَكَتْكَ الصَّلَاةُ فَصَلِّهْ فَإِنَّهُ مَسْجِدٌ

1161-1/1- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî tahdis etti. Bize Abdulvahid tahdis etti. Bize A'meş tahdis etti. (H) Dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Muaviye el-A'meş'ten tahdis etti, o İbrahim et-Teymi'den, o babasından, o Ebu Zerr'den şöyle dediğini nakletti: Ben: Ey Allah'ın Rasûlü! Yeryüzünde ilk yapılan mescit hangisidir? (5/70b) dedim. O: *"Mescid-i Haram'dır"* buyurdu. Sonra hangisidir? dedim. O: *"Mescid-i Aksa'dır"* dedi. Peki, ikisi arasında ne kadar (zaman aralığı) var, dedim. O: *"Kırk sene. Namaz vakti nerede girerse sen orada namaz kıl, orası mescittir"* buyurdu.

---

440 Başlık, Tuhfetu'l-Eşrâf'tan eklenmiştir.

Hadisin Ebu Kâmil tarafından yapılan rivâyetinde: "Sonra, namaz neredeyken sana yetişirse (vakti girerse) sen namazı hemen kıl, çünkü orası bir mescittir" denilmektedir.[441]

١١٦٢-٢/٢- حَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ يَزِيدَ التَّيْمِيِّ قَالَ كُنْتُ أَقْرَأُ عَلَى أَبِي الْقُرْآنَ فِي السُّدَّةِ فَإِذَا قَرَأْتُ السَّجْدَةَ سَجَدَ فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبَتِ أَتَسْجُدُ فِي الطَّرِيقِ قَالَ إِنِّي سَمِعْتُ أَبَا ذَرٍّ يَقُولُ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَوَّلِ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِي الْأَرْضِ قَالَ الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ قُلْتُ ثُمَّ أَيٌّ قَالَ الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى قُلْتُ كَمْ بَيْنَهُمَا قَالَ أَرْبَعُونَ عَامًا ثُمَّ الْأَرْضُ لَكَ مَسْجِدٌ فَحَيْثُمَا أَدْرَكَتْكَ الصَّلَاةُ فَصَلِّ

1162-2/2- Bana Ali b. Hucr es-Sadi tahdis etti. Bize Ali b. Mushir haber verdi, bize A'meş, İbrahim b. Yezid et-Teymi'den şöyle dediğini tahdis etti. Mescit avlusunda babama (babamdan) Kur'an okuyordum. Ben secde âyetini okuyacak olursam o da secde ederdi. Ona: Babacığım, yolda mı secde ediyorsun dedim. O şöyle dedi: Ben Ebu Zerr'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e yeryüzünde yapılmış ilk mescidin hangisi olduğunu sordum. (5/70a) O: *"Mescid-i Haram'dır"* buyurdu. Sonra hangisidir dedim. O: Mescid-i Aksa'dır" buyurdu. İkisi arasında ne kadar (zaman aralığı) var dedim. O: *"Kırk yıl; sonra yeryüzü senin için bir mescittir, namaz vakti nerede girerse sen (orada) namaz kıl"* buyurdu.[442]

.../...- باب جعلت لي الأرض مسجدا وطهورا

.../...- YERYÜZÜ BANA MESCİT VE TEMİZLENME ARACI KILINDI BABI[443]

١١٦٣-٣/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ سَيَّارٍ عَنْ يَزِيدَ الْفَقِيرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أُعْطِيتُ خَمْسًا لَمْ يُعْطَهُنَّ أَحَدٌ قَبْلِي كَانَ كُلُّ نَبِيٍّ يُبْعَثُ إِلَى قَوْمِهِ خَاصَّةً وَبُعِثْتُ إِلَى كُلِّ أَحْمَرَ وَأَسْوَدَ

441 Buhari, 3366, 3445; Nesai, 689, 89; İbn Mace, 753; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11994
442 1161 numaralı hadisin kaynakları
443 Yazmadan eklenmiştir.

وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ وَلَمْ تُحَلَّ لِأَحَدٍ قَبْلِي وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ طَيِّبَةً طَهُورًا وَمَسْجِدًا فَأَيُّمَا رَجُلٍ أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ صَلَّى حَيْثُ كَانَ وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ بَيْنَ يَدَيْ مَسِيرَةِ شَهْرٍ وَأُعْطِيتُ الشَّفَاعَةَ

1163-3/3- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Cabir b. Abdullah el-Ensari dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Benden önce kimseye verilmemiş beş şey bana verildi:*

1- Benden önceki her bir nebi özel olarak kendi kavmine gönderilirdi. Ben ise kırmızı ve siyah tenli herkese gönderildim.

2- Ganimet bana helal kılındı. Hâlbuki benden önce kimseye helal kılınmamıştır.

3- Yeryüzü benim için hem temiz ve temizlenme aracı, hem mescit kılındı. Her kime namaz nerede yetişirse olduğu yerde namazını kılar. (5/71a)

4- Bir aylık yol kadar uzaklıktan (düşmanımın kalbine salınan) korku ile bana yardım olundu.

5- Ve bana şefaat verildi."[444]

١١٦٤-.../٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ أَخْبَرَنَا سَيَّارٌ حَدَّثَنَا يَزِيدُ الْفَقِيرُ أَخْبَرَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَذَكَرَ نَحْوَهُ

1164-.../4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Bize Cabir b. Abdullah'ın haber verdiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu deyip, hadisi buna yakın zikretti.[445]

Şerh

(1161) "*Namaz vakti nerede girerse...*" Bu buyrukta şeriatın istisna ettiği yerler dışında her yerde namaz kılmanın caiz olduğu hükmü vardır. Sözkonusu istisna edilenler kabristanlar, necaset bulunan çöplükler, mezbaha gibi yerler ile başka bir sebebe bağlı olarak namaz kılınması yasaklanmış olan mekanlar hakkında söz konusudur. (5/2) Deve ağıllarında namaz kılmak bunlar arasındadır. Yüce Allah'ın izniyle biraz sonra açıklaması gelecektir. Yol ağzı, hamam ve daha başka yerler de bu hususta varid olmuş hadis sebebiyle böyledir.

444 Buhari, 335, 438; Nesai, 430, 735 -muhtasar olarak- Aynı şekilde Buhari, 3122; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3139

445 1163 nolu hadisin kaynakları

"Avluda babama Kur'an okuyordum..." Hadiste geçen "es-südde" (avlu) Müslim'in Sahihinde bu şekildedir. Nesai'nin kitabında ise (yol anlamına gelen) "es-sikke" şeklindedir. Ondan başkalarının rivâyetinde ise bu lafız "ba'du's-sikek: bir yolda" şeklindedir. Bu rivâyet ise "babacığım yolda mı secde ediyorsun" sorusuna uygundur. Bu Müslim'in rivâyetine de yakındır çünkü südde mescitten sayılmayıp, mescidin etrafında bulunan yerlere denilir. İşte İsmail'e, es-Süddi denilmesi de buradandır çünkü o caminin süddesinde satış yapardı. Eğer südde mescidin dışında kalıyorsa, mescit hükmünde değildir.

Süddede secde etmesi ve oğlunun ona "yolda mı secde ediyorsun" demesine gelince, onun abdestli olarak secde etmesi şeklinde yorumlanır. Kadı Iyaz dedi ki: Hocanın ve öğrencinin secde âyetini okumaları halinde hükmün ne olduğu ile ilgili olarak ilim adamlarının farklı görüşleri vardır. İlk okuyuşta onlara secde düşer denildiği gibi, secde etmeleri gerekmez de denilmiştir.

(1163) *"Ganimetler bana helal kılındı..."* İlim adamları der ki: Bizden öncekiler ganimetleri bir araya getirip, toplarlar. Sonra semadan bir ateş gelir, onu yerdi (yakardı). Nitekim bu husus Buhari ve Müslim'in Sahihlerinde Ebu Hureyre'nin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye naklettiği gazaya çıkıp da yüce Allah'ın kendisi için güneşin batmasını geciktirdiği zatın hadisi rivâyetinde açıkça beyan buyurulmuştur. (5/3)

"Yeryüzü benim için hem temiz, hem temizlenme aracı..." (Bundan sonraki (1165 numaralı) diğer rivâyette ise "toprağı bizim için temizlenme aracı kılındı" şeklindedir. Birinci rivâyeti Malik ve Ebu Hanife -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ve onların dışında yeryüzünün bütün cüzleriyle teyemmümünü caiz kabul edenler delil gösterirken, ikinci rivâyeti de Şafii ve Ahmed -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ve özel olarak ancak toprak ile teyemmümü caiz kabul edenler delil göstermişler ve birincisini mutlak, diğerini mukayyed olarak yorumlamışlardır.

"Mescit" kılınmasının anlamına gelince, bizden öncekilere ancak kilise, havra gibi özel yerlerde namaz kılmaları mübah kılınmıştı. Kadı Iyaz (rahimehullah) dedi ki: Denildiğine göre bizden öncekiler ancak temiz olduklarından kesin olarak emin oldukları yerlerde namaz kılabiliyorlardı. Bize ise necasetli olduğundan kesinlikle emin olduğumuz yerler dışında yerin tamamında namaz kılmamızın caiz olması hükmüne özel olarak mazhar kılındık.

"Bana şefaat verildi." Sözü geçen şefaat, mahşerde bütün insanların Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sığınmaları sırasındaki genel şefaattir. Çünkü özel kimseler hakkında şefaat başkasına da verilecektir. Kadı Iyaz dedi ki: De-

nildiğine göre burada kasıt geri çevrilmeyecek olan şefaattir. Onun bu şefaati, kalbinde zerre ağırlığı kadar iman bulunan kimselerin cehennem ateşinden çıkması için yapacağı şefaat de olabilir. Çünkü başkasının da yapacağı şefaat türleri bundan önce yapılmış olacaktır. Bu şefaat ise mahşerdeki şefaat gibi ona özel bir şefaattir. İman bahsinde onun yapacağı şefaat türleri ile ilgili açıklama geçmiş bulunmaktadır.

١١٦٥-٤/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِي مَالِكٍ الْأَشْجَعِيِّ عَنْ رِبْعِيٍّ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فُضِّلْنَا عَلَى النَّاسِ بِثَلَاثٍ جُعِلَتْ صُفُوفُنَا كَصُفُوفِ الْمَلَائِكَةِ وَجُعِلَتْ لَنَا الْأَرْضُ كُلُّهَا مَسْجِدًا وَجُعِلَتْ تُرْبَتُهَا لَنَا طَهُورًا إِذَا لَمْ نَجِدْ الْمَاءَ وَذَكَرَ خَصْلَةً أُخْرَى

1165-4/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Huzeyfe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Üç husus ile diğer insanlara üstün kılındık:*

1- Saflarımız(ı) meleklerin safları gibi yap(mamız emred)ildi.

2- Yerin tamamı bize mescit kılındı.

3- Su bulamadığımız zaman toprak, bizim için bir temizlenme vasıtası yapıldı." Ayrıca bir haslet daha söyledi.[446]

١١٦٦-.../٦- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ أَخْبَرَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ سَعْدِ بْنِ طَارِقٍ حَدَّثَنِي رِبْعِيُّ بْنُ حِرَاشٍ عَنْ حُذَيْفَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

1166-.../6- Bize (5/72a) Ebu Kureyb Muhammed b. el-Ala tahdis etti... Huzeyfe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu deyip, hadisi aynen rivâyet etti.[447]

١١٦٧-٥/٧- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فُضِّلْتُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ أُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ وَأُحِلَّتْ لِيَ الْغَنَائِمُ وَجُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ طَهُورًا وَمَسْجِدًا وَأُرْسِلْتُ إِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً وَخُتِمَ بِيَ النَّبِيُّونَ

446 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3314
447 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3314

1167-5/7- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve Ali b. Hucr tahdis edip dediler ki: ... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Altı hasletle diğer nebilere üstün kılındım:*

1- Bana cevamiu'l-kelim (geniş anlamlı sözler) verildi,

2- Korku ile bana yardım olundu,

3- Bana ganimetler helal kılındı,

4- Yeryüzü benim için temizlenme aracı ve mescit yapıldı,

5- Bütün insanlara rasul olarak gönderildim,

6- Benimle nebiler sona erdirildi."[448]

١١٦٨-٦/٨- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بُعِثْتُ بِجَوَامِعِ الْكَلِمِ وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ وَبَيْنَا أَنَا نَائِمٌ أُتِيتُ بِمَفَاتِيحِ خَزَائِنِ الْأَرْضِ فَوُضِعَتْ بَيْنَ يَدَيَّ

[قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ فَذَهَبَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَأَنْتُمْ تَنْتَثِلُونَهَا.]

1168-6/8- Bana Ebu't-Tahir ve Harmele (5/72b) b. Yahya tahdis edip dediler ki: Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yunus, İbn Şihâb'dan tahdis etti. O Said b. el-Museyyeb'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Ben cevamiu'l-kelim ile gönderildim. Korku ile bana yardım edildi. Bir ara ben uyurken, yer hazinelerinin anahtarları getirilip, ellerime*[449] *konuldu."*[450]

[Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (bu dünyadan) göçüp gitti, ama işte siz onları çıkartıp yararlanmaktasınız.][451]

448 Tirmizi, 1553 -muallâk olarak-; İbn Mace, 567 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13977

449 Matbu nüshada: "önüme"

450 Nesai, 3087; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13342

451 Köşeli parantez arasındaki ibareler, Müslim'in matbu nüshalarında ve Şehte de yer aldığından tercümeye bab aldığımız baskıda yer almamakla birlikte kaydetmeyi uygun gördük. (Çeviren)

١١٦٩-.../٩- وَحَدَّثَنَا حَاجِبُ بْنُ الْوَلِيدِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ الزُّبَيْدِيِّ عَنْ الزُّهْرِيِّ أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مِثْلَ حَدِيثِ يُونُسَ

1169-.../9- Bize Hacib b. el-Velid de tahdis etti. Bize Muhammed b. Harb ez-Zubeydi'den tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim deyip hadisi (5/73a) Yunus'un rivâyet ettiği gibi rivâyet etti.[452]

١١٧٠-.../١٠- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

1170-.../10- Bize Muhammed b. Rafi ve Abd b. Humeyd tahdis edip dediler ki: ... Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir önceki hadisin aynısını rivâyet etti.[453]

١١٧١-٧/١١- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي يُونُسَ مَوْلَى أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ قَالَ نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ عَلَى الْعَدُوِّ وَأُوتِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ وَبَيْنَمَا أَنَا نَائِمٌ أُتِيتُ بِمَفَاتِيحِ خَزَائِنِ الْأَرْضِ فَوُضِعَتْ فِي يَدَيَّ

1171-7/11- Bana Ebu't-Tahir de tahdis etti. Bize İbn Vehb, Amr b. el-Haris'ten haber verdi. O Ebu Hureyre'nin azatlısı Ebu Yunus'tan rivâyet ettiğine göre kendisine Ebu Hureyre'den diye tahdis etti. Ebu Hureyre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Düşmana karşı korku ile bana yardım olundu. Bana cevamiu'l-kelim verildi. Ben uykuda iken yeryüzü hazinelerinin anahtarları getirildi ve ellerime konuldu."*[454]

452 Nesai, 3089; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13256
453 Nesai, 3087; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13281
454 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15475

١١٧٢-٨/١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ وَأُوتِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ

1172-8/12- Bize Muhammed b. Rafi de tahdis etti. Bize Abdurrezzak tahdis etti. Bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'ten şöyle dediğini tahdis etti: (5/73b) Bu bize Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis ettikleridir deyip, bir takım hadisler zikretti. Onlardan birisi şuydu: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Bana korku ile yardım edildi ve bana cevamiu'l-kelim verildi."*[455]

Şerh

(1165) *"Üç hasletle insanlara üstün kılındık..."* İlim adamları dedi ki: Burada iki hasletten söz edilmiştir. Çünkü yerin mescit olması ile temizlenme aracı olması bir haslettir. (5/4) Üçüncüsü ise burada sözkonusu edilmemiştir. Bunu Nesai, burada rivâyeti Müslim'de de nakletmiş bulunan Ebu Malik'ten zikrederek şöyle demiştir: "Bir de bana Bakara sûresinin sonundaki bu âyetler, Arşın altındaki bir hazineden verilmiş olup, benden önce kimseye verilmediği gibi, benden sonra da kimseye verilmeyecektir."

"Bana cevamiu'l-kelim verildi." Diğer rivâyette ise: *"Cevamiu'l-kelim ile gönderildim"* denilmektedir. Herevi dedi ki: Bununla Kur'an-ı Kerim'i kastetmektedir çünkü yüce Allah Kur'an-ı Kerim'in birkaç lafzı ile pek çok manayı bir araya getirmiştir. Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sözü de lafzı az, anlamı çok olup, cevami (kapsamlı, toplayıcı) sözlerdi.

(1167) *"Kırmızı ve siyah tenli herkese gönderildim."* Diğer rivâyette: *"Bütün insanlara gönderildim"* ifadesinden maksadın şu olduğu söylenmiştir: Kırmızı tenliden kasıt Arap olmayan ve diğer beyaz tenlilerdir. Siyahtan maksat ise çoğunlukla esmer olmaları dolayısıyla Araplar ile onların dışında kalan diğer siyah tenlilerdir. Siyahtan kastın siyah tenliler, kırmızı tenliler ile kastın onların dışındaki Arap ve başkaları olduğu söylendiği gibi, kırmızıdan kasıt insanlar, siyahtan kasıt cinlerdir de denilmiştir. Hepsi doğrudur çünkü Allah Rasûlü hepsine peygamber olarak gönderilmiştir.

(1168) *"Bana yeryüzü hazinelerinin anahtarları getirildi."* Bu da nübüvvetin alametlerindendir çünkü bununla bunca ülkenin, ümmeti tarafından

455 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14755

fethedileceğini haber vermiş olmaktadır. Nitekim onun haber verdiği gibi de oldu. Hamd ve minnet Allah'adır.

"İşte siz onları çıkartmaktasınız." Yani siz o hazinelerdekini çıkartıyorsunuz. Bununla yer hazineleri ve (5/5) Müslümanlar tarafından dünyanın fethedilen yerleri kastedilmektedir.

(1169) *ez-Zübeydi*, Zubeyd oğullarına mensuptur.

١/٥٤ - باب ابْتِنَاءِ مَسْجِدِ النَّبِيِّ ﷺ

1/54- NEBİ (SALLALLÂHU ALEYHİ VE SELLEM)'İN MESCİDİNİN İNŞA EDİLMESİ BABI

١١٧٣-٩/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَشَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْوَارِثِ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ الضُّبَعِيِّ حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدِمَ الْمَدِينَةَ فَنَزَلَ فِي عُلْوِ الْمَدِينَةِ فِي حَيٍّ يُقَالُ لَهُمْ بَنُو عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ فَأَقَامَ فِيهِمْ أَرْبَعَ عَشْرَةَ لَيْلَةً ثُمَّ إِنَّهُ أَرْسَلَ إِلَى مَلَإِ بَنِي النَّجَّارِ فَجَاءُوا مُتَقَلِّدِينَ بِسُيُوفِهِمْ قَالَ فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ عَلَى رَاحِلَتِهِ وَأَبُو بَكْرٍ رِدْفُهُ وَمَلَأُ بَنِي النَّجَّارِ حَوْلَهُ حَتَّى أَلْقَى بِفِنَاءِ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي حَيْثُ أَدْرَكَتْهُ الصَّلَاةُ وَيُصَلِّي فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ ثُمَّ إِنَّهُ أَمَرَ بِالْمَسْجِدِ قَالَ فَأَرْسَلَ إِلَى مَلَإِ بَنِي النَّجَّارِ فَجَاءُوا فَقَالَ يَا بَنِي النَّجَّارِ ثَامِنُونِي بِحَائِطِكُمْ هَذَا قَالُوا لَا وَاللَّهِ لَا نَطْلُبُ ثَمَنَهُ إِلَّا إِلَى اللَّهِ قَالَ أَنَسٌ فَكَانَ فِيهِ مَا أَقُولُ كَانَ فِيهِ نَخْلٌ وَقُبُورُ الْمُشْرِكِينَ وَخِرَبٌ فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالنَّخْلِ فَقُطِعَ وَبِقُبُورِ الْمُشْرِكِينَ فَنُبِشَتْ وَبِالْخِرَبِ فَسُوِّيَتْ قَالَ فَصَفُّوا النَّخْلَ قِبْلَةً وَجَعَلُوا عِضَادَتَيْهِ حِجَارَةً قَالَ فَكَانُوا يَرْتَجِزُونَ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَعَهُمْ وَهُمْ يَقُولُونَ اللَّهُمَّ إِنَّهُ لَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُ الْآخِرَهْ فَانْصُرِ الْأَنْصَارَ وَالْمُهَاجِرَهْ

1173-9/1- Bize Yahya b. Yahya ve Şeyban b. Ferruh ikisi Abdulvâris'ten tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Abdulvâris b. Said, Ebu't-Teyyah ed-Dubai'den tahdis etti. O Enes b. Malik'ten rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye geldiğinde Medine'nin yukarı taraflarında Amr b. Avf

oğulları denilen bir kabileye misafir olmuş, aralarında on dört gün kalmıştı. Sonra Neccar oğullarından ileri gelenlere haber gönderince onlar da kılıçlarını kuşanarak geldiler.

Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i (5/74a) devesi üzerinde, Ebu Bekir'i terkisine binmiş, Neccar oğullarının ileri gelenlerini de onun etrafında hala görür gibiyim. Nihayet Ebu Eyyub'un avlusuna (yükünü) indirdi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz vakti nerede girerse orada namaz kılardı. Koyun ağıllarında namaz kıldığı da olurdu. Sonra mescidin yapılmasını emir buyurdu. Neccar oğullarının ileri gelenlerine birisini gönderdi, onlar da gelince *"Ey Neccar oğulları, şu bahçenizin değerini bana söyleyin"* buyurdu. Onlar: Hayır, Allah'a yemin olsun ki biz bunun değerini Allah'tan başkasından istemeyiz dediler.

Enes dedi ki: O bahçede şu söyleyeceklerim vardı: Bazı hurma ağaçları, müşriklerin kabirleri ve bir harabe. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emir vermesi üzerine hurma ağaçları kesildi, müşriklerin kabirleri eşilip, başka yere taşındı, harabe de düzeltildi. (5/74b) (Enes devamla) dedi ki: Hurma ağaçlarını kıble tarafına dizdiler, kapının iki tarafını da taştan yaptılar. Ashab, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de onlarla birlikte recez vezninde marşlar söylüyorlardı. Bu arada:

"Allah'ım hayır varsa ancak ahiretin hayrıdır
Sen ensara ve muhacirlere yardım et" diyorlardı.[456]

.../...- باب الصلاة في مرابض الغنم

.../...- KOYUN AĞILLARINDA NAMAZ KILMAK BABI[457]

١١٧٤-١٠/٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنِي أَبُو التَّيَّاحِ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي فِي مَرَابِضِ الْغَنَمِ قَبْلَ أَنْ يُبْنَى الْمَسْجِدُ

1174-10/2- Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberi tahdis etti... Enes'ten rivâyet edildiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescit bina edilmeden önce koyun ağıllarında namaz kılardı.[458]

456 Buhari, 428, 1868 -muhtasar olarak-, 3932, 2116, 2771, 2774, 2779; Ebu Davud, 453, 454; Nesai, 701; İbn Mace, 742 -bu manada-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1691

457 Yazma nüshadan eklenmiştir.

458 Buhari, 234, 429; Tirmizi, 350; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1693

١١٧٥-.../٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ أَخْبَرَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي التَّيَّاحِ قَالَ سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

1175-.../3- Bunu bize Yahya b. Yahya da tahdis etti. Bize Halid -yani b. el-Haris- tahdis etti. Bize Şu'be, Ebu't-Teyyah'tan tahdis edip dedi ki: Enes'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) deyip, hadisi aynen nakletti.[459]

Şerh

(1173) "Medine'nin üst taraflarında konakladı... Sonra mescidin bina edilmesini emretti." Burada emretmek fiilini hemzesi fethalı olarak tespit ettiğimiz gibi, hemze ötreli, mim kesreli olarak (emredildi anlamında) diye de tespit etmiş bulunuyoruz. Her ikisi de doğrudur.

"Neccar oğullarının ileri gelenlerine" eşrafına demektir.

"Ey Neccar oğulları bahçenizin değerini bana söyleyiniz." Bana satınız demektir.

"Onlar, hayır Allah'a yemin ederiz değerini ancak Allah'tan isteriz dediler." Bu hadis Buhari ve Müslim'in Sahihlerinde ve başka kaynaklarda bu şekilde meşhurdur. Muhammed b. Sa'd ise Tabakat'ta Vakidi'den Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in burayı on dinara satın aldığı ve bunları onun adına Ebu Bekr es-Sıddık (radıyallâhu anh)'ın ödediği kaydedilmektedir.

"O bahçede hurma ağaçları... vardı." Harabe kelimesi bina harabesi ve yıkıntısı demektir. Hattâbî belki de bunun doğru şekli yerdeki bir takım gedikler anlamında "hurab" olabilir, demiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Onu böyle bir açıklama yapmaya mecbur edenin ne olduğunu bilmiyorum.

Bu sözlerle onun gereksiz yere kendisini zorladığını kastetmektedir çünkü rivâyette sabit olan, anlam itibariyle sahihtir, ayrıca bunu değiştirmeye ihtiyaç yoktur çünkü Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yeri düzeltmek için hurma ağaçlarının kesilmesini emir buyurduğu gibi, harabelerinin de oradan izlerinin silinmesini emretmiş ve yerleri düzeltilmiş, böylelikle o arazinin tamamı namaz kılanlar için düz ve düzgün bir hal almış oldu. Kabirlere de aynı şeyi yaptı.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in verdiği emir ile hurma ağaçları kesildi." Buradan meyve veren ağaçların ihtiyaç için ve kerestesini kullanmak gibi bir maslahat için yahut yerine başkasının dikilmesi için ya da bir şe-

459 1174 numaralı hadisin kaynakları

yin üzerine düşüp, onu telef etmesinden korkulması dolayısıyla yahut yerini mescid edinmek için ya da eğer fethedilmesi (başka türlü) ümit edilmiyorsa kâfirlerin ülkesinde kesilmesinin caiz olduğu anlaşılmaktadır çünkü böyle bir uygulama kâfirlere bir zarar, onları kızdırmak ve zayıf düşürüp, onları mecbur etmek sonucunu doğurur.

"Müşriklerin kabirlerinin de eşilip taşınmasını." Bundan izi eseri kalmamış kabirlerin eşilmesinin (5/7) ve onların kan ve irinlerinin karıştığı toprakların kaldırılması halinde o yerde namaz kılmanın caiz olduğu, o kabirlerin yerlerinin arazi temizlendikten sonra mescit edinilmesinin caiz olduğu anlaşıldığı gibi, ölülerin defnedilip, kabirlerinin izi, eseri kalmadığı bir arazinin satılmasının caiz olduğu ve bu gibi yerlerin sahibinin ve ondan sonra da mirasçılarının -vakfedilmemiş olması şartıyla- mülkiyetinde kalmaya devam ettiği de anlaşılmaktadır.

"Recez vezninde (marş) söylüyorlardı." Bundan çalışırken, yolculukta ve benzeri durumlarda nefisleri gayrete getirmek için, işleri kolaylaştırıp, sürdürebilmek için recez söylemenin, şiir söylemenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Aruz ve edebiyat bilginleri recezin şiir olup olmadığı hususunda farklı kanaatlere sahip olmakla birlikte şiirin ancak şiir maksadıyla söylenmesi halinde şiir olacağını, eğer böyle bir maksat olmaksızın vezinli sözler söylenmişse buna şiir denilmeyeceğini ittifakla kabul etmişlerdir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bu türden gelen rivâyetler de böyle açıklanır çünkü şiir söylemek onun için haramdır.

(1174) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) koyun ağıllarında namaz kılardı." Dilbilginlerinin açıkladıklarına göre "merabıd" koyunların çöktükleri ve geceledikleri, dinlenmek için cesetlerini üzerine koydukları yerlere denilir. İbn Dureyd dedi ki: Aynı şekilde tırnaklı ve yırtıcı hayvanların hepsinin bu gibi yerlerine de bu isim kullanılır.

Malik ve Ahmed -Allah'ın rahmeti onlara- ile eti yenen hayvanların sidiklerinin ve terslerinin temiz olduğunu söyleyenler bu hadisi delil göstermişlerdir. Bu mesele ile ilgili açıklamalar taharet bölümünün son taraflarında geçmiş bulunmaktadır. Yine bu hadiste koyunların dinlendikleri yerlerde namaz kılmanın -develerin barındıkları yerlerin aksine- mekruh olmadığına da delil vardır, mesele yine o bölümde geçmiş bulunmaktadır.

(1175) "Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti..." Nüshaların birçoğunda bu şekilde Yahya b. Yahya şeklindedir. Bazılarında ise nesebi belirtilmeksizin sadece Yahya olarak yazılmıştır. Halefe ait el-Etraf'da ise Yahya b. Habib şeklindedir. (5/8) Doğrusunun o olduğu söylenir.

٢/٥٥- بَاب تَحْوِيلِ الْقِبْلَةِ مِنْ الْقُدْسِ إِلَى الْكَعْبَةِ

2/55- KIBLENİN KUDÜS'TEN KÂBE'YE ÇEVRİLMESİ BABI

١١٧٦-١١/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ إِلَى بَيْتِ الْمَقْدِسِ سِتَّةَ عَشَرَ شَهْرًا حَتَّى نَزَلَتْ الْآيَةُ الَّتِي فِي الْبَقَرَةِ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ فَنَزَلَتْ بَعْدَمَا صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ فَانْطَلَقَ رَجُلٌ مِنْ الْقَوْمِ فَمَرَّ بِنَاسٍ مِنْ الْأَنْصَارِ وَهُمْ يُصَلُّونَ فَحَدَّثَهُمْ فَوَلَّوْا وُجُوهَهُمْ قِبَلَ الْبَيْتِ

1176-11/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. (5/75a) Bize Ebu'l-Ahvas, Ebu İshak'tan tahdis etti. O el-Berâ b. Âzib'den şöyle dediğini nakletti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte Beytu'l-Makdis'e doğru on altı ay namaz kıldım. Nihayet Bakara sûresindeki: *"Nerede bulunursanız yüzlerinizi o yöne çeviriniz."* (Bakara, 144) âyeti nazil oldu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı bitirdikten sonra inmişti. Onunla birlikte namaz kılanlardan bir adam ayrılıp gitti. Ensardan namaz kılmakta olan bir grup cemaatin yanından geçti ve onlara olanı anlattı, onlar da yüzlerini Beyte doğru çevirdiler.[460]

١١٧٧-١٢/١٢- وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ جَمِيعًا عَنْ يَحْيَى قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ سُفْيَانَ حَدَّثَنِي أَبُو إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ صَلَّيْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ نَحْوَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ سِتَّةَ عَشَرَ شَهْرًا أَوْ سَبْعَةَ عَشَرَ شَهْرًا ثُمَّ صُرِفْنَا نَحْوَ الْكَعْبَةِ

1177-12/12- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile Ebu Bekr b. Hallad birlikte Yahya'dan tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Yahya b. Said, Süfyan'dan tahdis etti. Bana Ebu İshak tahdis edip dedi ki: Ben Bera'yı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte (5/75b) Beytu'l-Makdis'e doğru on altı ya da on yedi ay namaz kıldık sonra Kâbe'ye doğru dönmemiz emredildi.[461]

460 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1863

461 Buhari, 4492; Nesai, 487; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1849

١١٧٨-١٣/٣- حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَاللَّفْظُ لَهُ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ بَيْنَمَا النَّاسُ فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ بِقُبَاءٍ إِذْ جَاءَهُمْ آتٍ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَدْ أُنْزِلَ عَلَيْهِ اللَّيْلَةَ وَقَدْ أُمِرَ أَنْ يَسْتَقْبِلَ الْكَعْبَةَ فَاسْتَقْبِلُوهَا وَكَانَتْ وُجُوهُهُمْ إِلَى الشَّامِ فَاسْتَدَارُوا إِلَى الْكَعْبَةِ •

1178-13/3- Bize Şeyban b. Ferruh tahdis etti. Bize Abdulaziz b. Müslim tahdis etti, bize Abdullah b. Dinar, İbn Ömer'den tahdis etti (H). Kuteybe b. Said de -lafız onun olmak üzere- Malik b. Enes'ten tahdis etti. O Abdullah b. Dinar'dan, o İbn Ömer'den şöyle dediğini nakletti: İnsanlar Kuba'da sabah namazı kılarken bir kişi onların yanına geliverip, şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu gece vahiy indi ve Kâbe'ye dönmesi emrolundu. Buna göre siz de oraya doğru dönünüz. O sırada yüzleri Şam'a dönüktü, Kâbe'ye doğru döndüler.[462]

١١٧٩-١٤/٤- حَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ وَعَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ دِينَارٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ بَيْنَمَا النَّاسُ فِي صَلَاةِ الْغَدَاةِ إِذْ جَاءَهُمْ رَجُلٌ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ

1179-14/4- Bana Suveyd b. Said tahdis etti. Bana Hafs b. Meysere, Musa b. Ukbe'den tahdis etti. (5/76a) O Nafi'den, o İbn Ömer'den rivâyet etti. Ayrıca Abdullah b. Dinar da İbn Ömer'den şöyle dediğini nakletti: İnsanlar sabah namazını kılmakta iken bir adam onlara geliverdi sonra hadisi Malik'in rivâyet ettiği gibi rivâyet etti.[463]

١١٨٠-١٥/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي نَحْوَ بَيْتِ الْمَقْدِسِ فَنَزَلَتْ قَدْ نَرَى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَاءِ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضَاهَا فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ فَمَرَّ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلِمَةَ وَهُمْ رُكُوعٌ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَقَدْ صَلَّوْا رَكْعَةً فَنَادَى أَلَا إِنَّ الْقِبْلَةَ قَدْ حُوِّلَتْ فَمَالُوا كَمَا هُمْ نَحْوَ الْقِبْلَةِ

462 Buhari, 403, 4491, 7251; Nesai, 492, 744; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7212, 7228

463 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7256

1180-15/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Affan tahdis etti, bize Hammad b. Seleme, Sabit'ten tahdis etti. Onun Enes'ten rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Beytu'l-Makdis'e doğru namaz kılıyordu. Derken: *"Biz yüzünü göğe doğru evirip çevirmeni elbette görüyoruz. Onun için andolsun seni hoşnut olacağın kıbleye döndüreceğiz. Artık yüzünü Mescid-i Haram'a doğru çevir."* (Bakara, 144) âyeti nazil oldu. Selime oğullarından bir adam (kabilesine mensup kimselerin yanından) geçtiğinde sabah namazının rükûunda idiler. Bir rekât da kılmış bulunuyorlardı. Hemen: Şunu bilin ki kıble değiştirildi diye seslendi, onlar da oldukları halde kıbleye doğru döndüler.[464]

Şerh

(1176) Bu babta el-Bera'nın rivâyet ettiği hadis-i şerif yer almaktadır ki bu da neshin caiz olduğuna ve fiilen de gerçekleştiğine delildir.

Bu hadisteki diğer hükümlere gelince:

1- Vahid haber (bir kişinin haberi) kabul edilir.

2- Aynı namazı iki ayrı yöne kılmak caizdir. Mezhebimiz âlimlerine göre sahih olan da budur. Bir kimse içtihat ederek bir tarafa doğru namaz kılsa sonra namaz esnasında içtihadı değişecek olursa öbür tarafa doğru döner. Hatta aynı namazda içtihadı dört defa değişse ve bu namazın her bir rekatını bir yöne doğru kılsa daha sahih olan kanaate göre namazı sahihtir çünkü hadis-i şerifte sözü geçen mescit cemaati namazda oldukları halde dönüp Kabe'ye yönelmişler, namazlarına yeniden başlamamışlardır.

3- Nesh, mükellef hakkında ona dair bilgi kendisine ulaşmadığı sürece sabit olmaz.

Eğer "bu kesin olarak bilinen bir hükmün vahid haberle nesh edilmesi olayıdır. Bu ise usul âlimlerine göre imkânsızdır" denilecek olursa cevap şudur: Bu hususta ilim ifade edecek kadar pek çok karine ve mukaddime bir araya gelmiş ve sadece vahid bir haber olmanın dışına çıkmıştır. Bizim mezhep âlimlerimiz de, daha başka ilim adamları da -yüce Allah'ın rahmeti onlara- Beytu'l-Makdis'e yönelmenin Kur'an ile mi sabit olduğu yoksa Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in içtihadı ile mi olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Mâverdî, el-Havi adlı eserinde bu hususta bizim mezhep âlimlerimizin iki görüşünü nakletmektedir. Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki:

464 Ebu Davud, 1045; Tuhfetu'l-Eşrâf, 314

İlim adamlarının çoğunluğunun benimsediği kanaat bunun sünnet ile olup, Kur'an ile olmadığıdır. Buna göre bu hususta Kur'an sünneti nesh eder, diyenlerin kanaatinin lehine bir delil yoktur. Müteahhir usul âlimlerinin çoğunluğunun görüşü de budur. Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin iki görüşünden birisi de budur. İkinci görüşüne gelince -ki bir kesim de bunu kabul etmiştir- caiz değildir çünkü sünnet, kitabı beyan edicidir, kitap onu nasıl nesh edebilsin? Bunlar ayrıca şöyle derler: Beytu'l-Makdis'e yönelmek sünnet ile değil, vahiy ile olmuştu. Zaten yüce Allah: *"Senin hala yöneldiğin kıbleyi ancak... ayırtedelim diye kıble yaptık."* (Bakara, 143) buyurmaktadır. Yine ilim adamları bunun aksi hakkında da ihtilaf etmişlerdir ki o da sünnetin Kur'an'ı nesh etmesidir. Çoğunluk bunun caiz olduğunu söylerken Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve bir kesim bunu kabul etmezler.

"Beytu'l-Makdis" biri bu şekilde (Beytu'l-Makdis şeklinde), diğeri Beytu'l-Mukaddes şeklinde iki meşhur söylenişi vardır. Aynı şekilde buna Îlyâ ve İlyâ da denilir. Mukaddesin aslı temizlemekten gelen takdistir. Ben bunun çeşitli söyleyişleri, munsarıf olup olmaması ve iştikakı ile ilgili açıklamaları Tehzibu'l-Esma adlı eserimde yapmış bulunmaktayım.

(1178) "İnsanlar Kuba'da sabah namazını kılmaktayken" Kuba'da be harfi med iledir. Munsarıf ve müzekker bir isimdir. (5/9) Maksur ve gayr-ı munsarıf olduğu da söylenmiştir. Müennes (dişil) olduğu da söylenmiştir. Burası Medine'ye yakın bilinen bir yerdir.

"Kâbe'ye dönmesi emrolundu, siz de ona doğru dönün." Bu şekilde (bu anlama gelecek şekilde) rivâyet edilmiş olup, bu rivâyet daha sahih ve daha meşhurdur. Bundan sonra gelecek ifadelerin tam olarak anlaşılmış olması için de böyle olması gerekir.

(1179) "İnsanlar sabah namazında iken." Bu rivâyetten "sabah"a "gadâh" demenin caiz olduğu anlaşılmaktadır. Bunda görüş ayrılığı yoktur ama Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona- şöyle demektedir: Allah ona fecr adını vermiştir, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de sabah adını vermiştir. Bu sebeple bu iki isimden başkasıyla adlandırılmasını sevmiyorum.

٣/٥٦- بَاب النَّهْيِ عَنْ بِنَاءِ الْمَسَاجِدِ عَلَى الْقُبُورِ وَاتِّخَاذِ الصُّوَرِ فِيهَا وَالنَّهْيِ عَنْ اتِّخَاذِ الْقُبُورِ مَسَاجِدَ

3/56- KABİRLER ÜZERİNDE MESCİT BİNA ETMENİN VE MESCİTLERE SURET KOYMANIN YASAKLANIŞI VE KABİRLERİ MESCİT EDİNMENİN YASAK OLUŞU

١١٨١-١٦/١- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ أُمَّ حَبِيبَةَ وَأُمَّ سَلَمَةَ ذَكَرَتَا كَنِيسَةً رَأَيْنَهَا بِالْحَبَشَةِ فِيهَا تَصَاوِيرُ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ أُولَئِكِ إِذَا كَانَ فِيهِمْ الرَّجُلُ الصَّالِحُ فَمَاتَ بَنَوْا عَلَى قَبْرِهِ مَسْجِدًا وَصَوَّرُوا فِيهِ تِلْكِ الصُّوَرَ أُولَئِكِ شِرَارُ الْخَلْقِ عِنْدَ اللَّهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

1181-16/1- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti. (5/76b) ... Um Habibe ve Um Seleme içinde suretler bulunan Habeşistan'da gördükleri bir kiliseden Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e söz ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Onlar öyle kimselerdir ki aralarında salih bir adam olup, ölürse, kabri üzerine bir mescit bina eder ve o mescidin içine o suretleri yaparlardı. İşte onlar kıyamet gününde Allah nezdinde yaratılmışların şerlileridirler"* buyurdu.[465]

١١٨٢-١٧/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهُمْ تَذَاكَرُوا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ فَذَكَرَتْ أُمُّ سَلَمَةَ وَأُمُّ حَبِيبَةَ كَنِيسَةً ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَهُ

1182-17/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nakız tahdis edip dediler ki... Aişe'den rivâyete göre hastalığı esnasında Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında (bazı hususları) karşılıklı sözkonusu ettiler. Um Seleme ve Um Habibe bir kiliseden bahsettiler. Daha sonra (ravi) hadisi bir öncekine yakın olarak zikretti.[466]

465 Buhari, 427, 3873; Nesai, 703; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17306
466 1182 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17266

١١٨٣-١٨/٣- حَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ ذَكَرْنَ أَزْوَاجُ النَّبِيِّ ﷺ كَنِيسَةً رَأَيْنَهَا بِأَرْضِ الْحَبَشَةِ يُقَالُ لَهَا مَارِيَةُ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ

1183-18/3- Bize Ebu Kureyb de tahdis etti... Aişe dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevceleri, Habeşistan topraklarında gördükleri Mariye adında bir kiliseden söz ettiler, diye öncekilerin hadisi gibi zikretti.[467]

١١٨٤-١٩/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَا حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي حُمَيْدٍ عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي مَرَضِهِ الَّذِي لَمْ يَقُمْ مِنْهُ لَعَنَ اللَّهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ قَالَتْ فَلَوْلَا ذَاكَ أُبْرِزَ قَبْرُهُ غَيْرَ أَنَّهُ خُشِيَ أَنْ يُتَّخَذَ مَسْجِدًا وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي شَيْبَةَ وَلَوْلَا ذَاكَ لَمْ يَذْكُرْ قَالَتْ

1184-19/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid tahdis edip dediler ki... Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayağa kalkmadığı (vefatı ile neticelenen) hastalığında: *"Allah Yahudilerle Hristiyanlara lanet eylesin. Onlar nebilerinin kabirlerini mescitler edindiler"* buyurdu.

Aişe: Eğer bu olmasaydı onun kabri açıkta bulundurulacaktı. Şu kadar var ki kabrinin mescit edinilmesinden korkuldu, demiştir.

İbn Ebu Şeybe'nin rivâyetinde: Eğer bu olmasaydı demiş olup "Aişe dedi" sözünü zikretmemiştir.[468]

١١٨٥-٢٠/٥- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ وَمَالِكٌ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ حَدَّثَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَاتَلَ اللَّهُ الْيَهُودَ اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ

1185-20/5- Bana Harun b. Said el-Eylî tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah Yahudileri kahretsin! Onlar nebilerinin kabirlerini mescitler edindiler"* buyurdu.[469]

---

467 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17215

468 Buhari, 1330, 1390, 4441; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17346

469 Buhari, 437; Ebu Davud, 3227; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13233

١١٨٦-٢١/٦- وَحَدَّثَنِي قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْفَزَارِيُّ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ الْأَصَمِّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ الْأَصَمِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ لَعَنَ اللهُ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ

1186-21/6- Bana Kuteybe b. Said de tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah Yahudilerle Hristiyanlara lanet eylesin (çünkü) onlar nebilerinin kabirlerini mescitler edindiler."*[470]

١١٨٧-٢٢/٧- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَ حَرْمَلَةُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ هَارُونُ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَخْبَرَنِي عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ اللهِ أَنَّ عَائِشَةَ وَعَبْدَ اللهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَا لَمَّا نُزِلَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ طَفِقَ يَطْرَحُ خَمِيصَةً لَهُ عَلَى وَجْهِهِ فَإِذَا اغْتَمَّ كَشَفَهَا عَنْ وَجْهِهِ فَقَالَ وَهُوَ كَذَلِكَ لَعْنَةُ اللهِ عَلَى الْيَهُودِ وَالنَّصَارَى اتَّخَذُوا قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ يُحَذِّرُ مِثْلَ مَا صَنَعُوا

1187-22/7- Bana Harun b. Said el-Eylî ve Harmele b. Yahya da tahdis etti. -Harmele bize İbn Vehb haber verdi derken Harun tahdis etti demiştir-... Aişe ve Abdullah b. Abbas dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatı yaklaşınca bir elbisesini yüzünün üzerine örtmeye başladı. Bunaldı mı onu yüzünün üzerinden açardı. O bu halde iken: *"Allah'ın laneti Yahudilerle Hristiyanlara olsun (çünkü) onlar nebilerinin kabirlerini mescit edindiler"* buyurarak onların yaptıklarının aynısını yapmaktan sakındırıyordu.[471]

Şerh

(1181-1187 numaralı hadisler)

Bu babtaki hadislerin koyduğumuz başlığa uygunlukları açıkça ortadadır.

(1183) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevceleri bir kiliseden söz ettiler..." ibaresinde "(ذَكَرْنَ): söz ettiler" kelimesini bu şekilde nun ile (üçüncü şahıs dişil, çoğul kipi ile) zaptetmiş bulunuyoruz. Bazı asıl nüshalarda ise te harfi ile (ذَكَرَتْ) şeklindedir ama birincisi daha meşhurdur ve bu kullanım itibariyle az görülen "(أَكَلُونِي الْبَرَاغِيث): pireler beni yediler" söyleyişine göre

470 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14826

471 Buhari, 436, 3454, 4444, 5816; Nesai, 702; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5842

caizdir. "(يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ): Melekler aramızda nöbetleşe bulunurlar" söyleyişi de bu türdendir.

(1185) *"Allah Yahudileri kahretsin"* Diğer (1186) rivâyette olduğu gibi "onlara lanet etsin" demektir. Bunun onları öldürsün, onları helak etsin anlamında olduğu da söylenmiştir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in vefatı yaklaşınca" ifadesi ölüm meleği ve melaike-i kiram inince anlamındadır.

"Bir elbisesini yüzüne örtmeye başladı." Burada elbise (anlamındaki) hamîsa, üzerinde birtakım desenler bulunan bir elbise demektir.

١١٨٨-٢٣/٨- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ عَدِيٍّ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ النَّجْرَانِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي جُنْدَبٌ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ قَبْلَ أَنْ يَمُوتَ بِخَمْسٍ وَهُوَ يَقُولُ إِنِّي أَبْرَأُ إِلَى اللهِ أَنْ يَكُونَ لِي مِنْكُمْ خَلِيلٌ فَإِنَّ اللهَ تَعَالَى قَدِ اتَّخَذَنِي خَلِيلًا كَمَا اتَّخَذَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا وَلَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أُمَّتِي خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا أَلَا وَإِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوا يَتَّخِذُونَ قُبُورَ أَنْبِيَائِهِمْ وَصَالِحِيهِمْ مَسَاجِدَ أَلَا فَلَا تَتَّخِذُوا الْقُبُورَ مَسَاجِدَ إِنِّي أَنْهَاكُمْ عَنْ ذَلِكَ

1188-23/8- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim -lafız Ebu Bekir'e ait olmak üzere- tahdis ettiler. İshak bize Zekeriya b. Adiy, Ubeydullah b. Amr'dan haber verdi derken, Ebu Bekr de tahdis etti demiştir. O Zeyd b. Ebu Uneyse'den, o Amr b. Murre'den, o Abdullah b. el-Haris en-Necrani'den şöyle dediğini nakletti: Cündeb bana tahdis edip dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i vefat etmeden beş gün önce şöyle buyururken dinledim: *'Aranızdan bir dostumun olmasından Allah'a sığınırım çünkü yüce Allah nasıl İbrahim'i dost edindiyse beni de dost edinmiştir. Eğer ümmetim arasından birisini dost edinecek olsaydım elbette ki Ebu Bekir'i dost edinirdim. Şuna da dikkat edin ki sizden öncekiler nebilerinin ve aralarındaki salih kimselerin kabirlerini mescit edinirlerdi. Dikkat edin, sakın kabirleri mescit edinmeyin. Ben size böyle bir şey yapmanızı yasaklıyorum.'*[472]

472 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir. Tahfetu'l-Eşrâf, 3260

Şerh

"Aranızdan birisini dost edinmekten Allah'a sığınırım..." Buradaki "(أَبْرَأُ): sığınırım" lafzı böyle bir işi yapmam ve bunu reddederim demektir.

Halil (dost) özel sırların kendisine anlatıldığı çok yakın dost ve sırdaş demektir. Başkaları arasında kendisine bir şeylerin özel olarak verildiği kişi anlamında olduğu da söylenmiştir. İhtiyaç anlamına gelen "el-halle"den türediği de söylendiği gibi, sevginin kalpte her tarafa sirayet etmesi demek olan "el-hulle"den türediği de söylenmiştir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de yüce Allah'tan başka kimseye muhtaç olmamayı ve her şeyiyle ondan başkasına yönelmeyi kabul etmemektedir.

Halil'in (dost) kalpte başkasına yer olmayan kişi demek olduğu da söylenmiştir.

İlim adamları dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hem kendisinin, hem başkasının kabrinin mescit edinilmesini yasaklamasının sebebi, kabrin taziminde aşırıya gidilmesi ve fitneye düşülmesi korkusu dolayısıyladır. Çünkü bu geçmiş bazı ümmetlerde görüldüğü gibi, küfre kadar götürebilir. Müslümanların çoğalması üzerine ashab -Allah hepsinden razı olsun- ve tabiun Rasûlullah'ın Mescidini genişletme gereğini duyup bu genişletme Rasûlullah'ın iki arkadaşı Ebu Bekir ve Ömer'in kabirlerinin bulunduğu yer olan Âişe (radıyallâhu anhâ)'nın odası dahil müminlerin annelerinin odalarının da eklenmesine kadar varınca, kabrinin Mescid için görülmemesi ve avamın ona doğru namaz kılmaması ve böylelikle sakınılan halin ortaya çıkmaması için etrafını yüksekçe duvarlarla çevirdiler. Sonra da kabrin kuzeydeki iki köşesinden iki duvar bina ettiler ve bu duvarlara belli bir meyil vererek sonunda bu iki duvarı birbirine kavuşturdular. Böylelikle herhangi bir kimsenin kabri kıblesinin önünde bulundurma imkanı kalmamış oldu. Bunun için hadiste (1184): "Eğer bu olmasaydı onun kabri açıkta bırakılacaktı. Şu kadar var ki mescit edinilmesinden kurtuldu" denilmiştir. Yüce Allah doğruyu en iyi bilendir.

٤/٥٧- بَاب فَضْلِ بِنَاءِ الْمَسَاجِدِ وَالْحَثِّ عَلَيْهَا

4/57- MESCİTLERİ BİNA ETMENİN FAZİLETİ VE BUNA TEŞVİK ETME BABI

١١٨٩-٢٤/١- حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالاَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ أَنَّ عَاصِمَ بْنَ عُمَرَ بْنِ قَتَادَةَ حَدَّثَهُ

أَنَّهُ سَمِعَ عُبَيْدَ اللَّهِ الْخَوْلَانِيَّ يَذْكُرُ أَنَّهُ سَمِعَ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ عِنْدَ قَوْلِ النَّاسِ فِيهِ حِينَ بَنَى مَسْجِدَ الرَّسُولِ ﷺ إِنَّكُمْ قَدْ أَكْثَرْتُمْ وَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلَّهِ تَعَالَى قَالَ بُكَيْرٌ حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ يَبْتَغِي بِهِ وَجْهَ اللَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ ابْنُ عِيسَى فِي رِوَايَتِهِ مِثْلَهُ فِي الْجَنَّةِ

1189-24/1- Bana Harun b. Said el-Eylî ve Ahmed b. İsa tahdis edip dediler ki... Ubeydullah el-Havlani'nin naklettiğine göre Osman b. Affan, mescidi (genişleterek) bina etmek istedi ama insanlar bundan hoşlanmadı ve onu olduğu hal üzere bırakmasını arzu etti. Bunun üzerine o dedi ki: Siz (bu hususu) dilinize çokça doladınız. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Kim Allah için bir mescit bina ederse* -Bukeyr rivâyetinde dedi ki: Zannederim o: "bununla Allah'ın rızasını isteyerek" dedi.- *Allah da cennette onun için aynısını bina eder"* buyururken dinledim.[473]

١١٩٠-٢٥/٢- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ عَفَّانَ أَرَادَ بِنَاءَ الْمَسْجِدِ فَكَرِهَ النَّاسُ ذَلِكَ فَأَحَبُّوا أَنْ يَدَعَهُ عَلَى هَيْئَتِهِ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ مَنْ بَنَى مَسْجِدًا لِلَّهِ بَنَى اللَّهُ لَهُ فِي الْجَنَّةِ مِثْلَهُ

1190-25/2- Bize Zuheyr b. Harb ve Muhammed b. el-Müsennâ -lafız İbnu'l-Müsennâ'ya ait olmak üzere- dedi ki: Bize Dahhak b. Mahled tahdis etti. Bana Abdulhamid b. Cafer haber verdi, bize babam Mahmud b. Lebid'den tahdis ettiğine göre Osman b. Affan, mescidi (yeniden) bina etmek (genişletmek) istedi. Ancak insanlar bundan hoşlanmadı ve onu olduğu hal üzere bırakmasını arzu ettiler. Bunun üzerine o şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Kim Allah için bir mescit bina ederse Allah da cennette onun için aynısını bina eder."*[474]

Şerh

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Her kim Allah için bir mescit bina ederse..."* buyruğunda "onun gibi" buyruğunun iki anlama gelme ihtimali vardır:

473 Müslim, 7396; Tirmizi, 318; İbn Mace, 736; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9837
474 Müslim, 7396; Tirmizi, 318; İbn Mace, 736; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3837

Birincisine göre yüce Allah ona beyt (ev) adının verilmesi bakımından onun gibi bir ev bina eder demek olur ama genişliği ve diğer niteliklerine gelince, cennetin üstünlüğü bilinen bir husustur. Bu nitelikler hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı ve hiçbir insanın hatırından geçirmediği şekildedir.

İkincisine göre, yapacağı bu eve karşılık ona verilecek evin cennet evlerine üstünlüğü, mescidin dünyadaki evlere üstünlüğü gibi olacaktır, anlamındadır.

٥/٥٨- بَاب النَّدْبِ إِلَى وَضْعِ الْأَيْدِي عَلَى الرُّكَبِ فِي الرُّكُوعِ وَنَسْخِ التَّطْبِيقِ

5/58- RÜKÛDA ELLERİ DİZLERİN ÜZERİNE KOYMANIN MENDUB OLUŞU VE TATBİK (DENİLEN) AVUÇLARI BİRBİRİNE KAPAMANIN NESHEDİLDİĞİ BABI

١١٩١-١/٢٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ أَبُو كُرَيْبٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ الْأَسْوَدِ وَعَلْقَمَةَ قَالَا أَتَيْنَا عَبْدَ اللهِ بْنَ مَسْعُودٍ فِي دَارِهِ فَقَالَ أَصَلَّى هَؤُلَاءِ خَلْفَكُمْ فَقُلْنَا لَا قَالَ فَقُومُوا فَصَلُّوا فَلَمْ يَأْمُرْنَا بِأَذَانٍ وَلَا إِقَامَةٍ قَالَ وَذَهَبْنَا لِنَقُومَ خَلْفَهُ فَأَخَذَ بِأَيْدِينَا فَجَعَلَ أَحَدَنَا عَنْ يَمِينِهِ وَالْآخَرَ عَنْ شِمَالِهِ قَالَ فَلَمَّا رَكَعَ وَضَعْنَا أَيْدِينَا عَلَى رُكَبِنَا قَالَ فَضَرَبَ أَيْدِينَا وَطَبَّقَ بَيْنَ كَفَّيْهِ ثُمَّ أَدْخَلَهُمَا بَيْنَ فَخِذَيْهِ قَالَ فَلَمَّا صَلَّى قَالَ إِنَّهُ سَتَكُونُ عَلَيْكُمْ أُمَرَاءُ يُؤَخِّرُونَ الصَّلَاةَ عَنْ مِيقَاتِهَا وَيَخْنُقُونَهَا إِلَى شَرَقِ الْمَوْتَى فَإِذَا رَأَيْتُمُوهُمْ قَدْ فَعَلُوا ذَلِكَ فَصَلُّوا الصَّلَاةَ لِمِيقَاتِهَا وَاجْعَلُوا صَلَاتَكُمْ مَعَهُمْ سُبْحَةً وَإِذَا كُنْتُمْ ثَلَاثَةً فَصَلُّوا جَمِيعًا وَإِذَا كُنْتُمْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ فَلْيَؤُمَّكُمْ أَحَدُكُمْ وَإِذَا رَكَعَ أَحَدُكُمْ فَلْيُفْرِشْ ذِرَاعَيْهِ عَلَى فَخِذَيْهِ وَلْيَجْنَأْ وَلْيُطَبِّقْ بَيْنَ كَفَّيْهِ فَلَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى اخْتِلَافِ أَصَابِعِ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَرَاهُمْ

1191-26/1- Bize Muhammed b. el-Ala el-Hemdani tahdis etti... el-Esved ve Alkame dedi ki: Abdullah b. Mesud'un evine gittik. O: Bunlar sizin arkanızda namaz kıldılar mı? dedi. Biz: Hayır, dedik. Bu sefer: O halde kalkın

da namaz kılın dedi. Bize ayrıca ne ezan okumayı, ne de kamet getirmeyi emretti. Bizler onun arkasında durmak isteyince, o ellerimizden tutup birimizi sağına, diğerini soluna durdurdu. Rükûa varınca bizler ellerimizi dizlerimizin üzerine koyduk. O ellerimize vurup, avuçlarını birbirine kapattı sonra da ellerini uylukları arasına koydu. Abdullah namazı kıldıktan sonra dedi ki: Şüphesiz sizin başınıza namazı vakitlerinden sonraya bırakıp geciktirecek, onu adeta ömründen az süre kalmış, can çekişen ölüler gibi boğacak emirler bulunacaktır. Sizler onların bu işi yaptıklarını görecek olursanız siz namazı vaktinde kılın ve onlarla birlikte kılacağınız namazı da nafile namaz olarak kılın. Üç kişi olursanız cemaatle namaz kılın, bundan daha çok olursanız biriniz size imam olup önünüze geçsin. Sizden bir kimse rükûa varacak olursa kollarını uylukları üzerine döşesin, eğilsin ve avuçlarını birbirine kapatsın. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in parmaklarının hareketine bakıp onları görüyor gibiyim.[475]

١١٩٢-٢٧/٢- وَحَدَّثَنَا مِنْجَابُ بْنُ الْحَارِثِ التَّمِيمِيُّ أَخْبَرَنَا ابْنُ مُسْهِرٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا مُفَضَّلٌ كُلُّهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ وَالْأَسْوَدِ أَنَّهُمَا دَخَلَا عَلَى عَبْدِ اللهِ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ وَفِي حَدِيثِ ابْنِ مُسْهِرٍ وَجَرِيرٍ فَلَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى اخْتِلَافِ أَصَابِعِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَهُوَ رَاكِعٌ

1192-27/2- Bize Mincâb b. el-Haris et-Temimi de tahdis etti. Bize İbn Mushir haber verdi (H) dedi ki: Bize Osman b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Cerir tahdis etti (H) dedi ki: Bize Muhammed b. Rafi de tahdis etti. Bize Yahya b. Âdem tahdis etti. Bize Mufaddal tahdis etti. Hepsi de A'meş'ten, o İbrahim'den, o Alkame ve Esved'den rivâyet ettiklerine göre Abdullah b. Mesud'un yanına girdiler deyip, Ebu Muaviye'nin hadisi ile aynı anlamda rivâyet ettiler. İbn Mushir ve Cerir'in hadisi rivâyetlerinde: Ben rükûda iken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hareketlerine bakar gibiyim demiştir.[476]

١١٩٣/٢٨/٣- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الدَّارِمِيُّ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ وَالْأَسْوَدِ أَنَّهُمَا دَخَلَا عَلَى عَبْدِ اللهِ فَقَالَ أَصَلَّى مَنْ خَلْفَكُمْ قَالَ نَعَمْ فَقَامَ بَيْنَهُمَا وَجَعَلَ أَحَدَهُمَا عَنْ

475 Nesai, 718, 1028, 1029; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9164, 9165, 9433

476 1191 nolu hadisin kaynakları

يَمِينِهِ وَالْآخَرَ عَنْ شِمَالِهِ ثُمَّ رَكَعْنَا فَوَضَعْنَا أَيْدِينَا عَلَى رُكَبِنَا فَضَرَبَ أَيْدِينَا ثُمَّ طَبَّقَ بَيْنَ يَدَيْهِ ثُمَّ جَعَلَهُمَا بَيْنَ فَخِذَيْهِ فَلَمَّا صَلَّى قَالَ هَكَذَا فَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ

1193-28/3- Bana Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti... Alkame ve Esved'den rivâyete göre Abdullah b. Mesud'un huzuruna girdiler. O: Sizden geride kalanlar namaz kıldı mı? dedi. Onlar, evet deyince Abdullah aralarında ayakta durdu, onların birini sağına, diğerini soluna geçirdikten sonra biz rükûa varıp, ellerimizi dizlerimizin üzerine koyunca, ellerimize vurdu sonra ellerini birbirine kapattı sonra da ellerini uylukların arasına koydu. Namazı bitirince: İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'de böyle yaptı dedi.[477]

Şerh

(1191-1194 numaralı hadisler)

Bizim ve genel olarak bütün ilim adamlarının benimsediği görüşe göre sünnet (rükû halinde) ellerin dizler üzerine konulması ve tatbik denilen avuçların birbirine kapatılmasının mekruh olduğudur. Bundan tek istisna İbn Mesud ve onun (tabiinden) iki arkadaşı Alkame ve Esved'in kanaatleri müstesnadır çünkü onlar nesh edici rivâyet kendilerine ulaşmadığı için sünnetin tatbik yapmayı belirttiğini söylerler. Nesh edici rivâyet ise (bundan sonra gelecek olan) Sad b. Ebu Vakkas (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadistir. Doğrusu da açık nesh edici rivâyetin sabit olması nedeniyle cumhurun benimsediği kanaattir.

"Bunlar namaz kıldı mı?" sözünden kastı zamanın emiri ve ona uyan kimselerdir. Bu ifadede namazı geciktirmelerine tepki gösterdiğine işaret bulunmaktadır.

"Kalkın namaz kılın." Bundan evlerde cemaatle namaz kılmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Ancak bu hususta doğru kanaat olan cemaatle namaz kılmanın farz-ı kifaye olduğu kanaatini kabul edecek olursak böyle bir cemaat namazı ile farz-ı kifaye yerine getirilmiş olmaz. Aksine bunun açıkça kılınması gereklidir. Abdullah b. Mesud (radıyallâhu anh)'ın cemaatle namazı yalnızca evde kılmakla yetinmesinin sebebi ise genel olarak insanlar namazı son vakte kadar geciktirseler dahi emirin namazı kılmasıyla bu yükümlülüğün sakıt olmasından dolayıdır.

Kılınacak namaz için ezan okumak ve kamet getirmek;

477 1191 nolu hadisin kaynakları

"Bize ne ezan, ne de kamet getirmemizi emretti." Bu İbn Mesud (radıyallâhu anh)'ın ashabından (arkadaşlarından) ve daha başkalarından olan selefin bir kısmının benimsediği kanaattir. Buna göre ezan okunan bir beldede tek başına namaz kılan bir kimsenin ezan ve kamet getirmesi meşru değildir. Kamet ise büyük cemaat namazı için getirilir. Onların ezan ve kametleri yeterlidir. Selefin ve halefin ilim adamlarının cumhurunun kanaatine göre ise kamet getirmek yalnız kılan kimse için sünnettir, büyük cemaatin kamet getirmesi onun için yeterli değildir. Ezan hususunda ise farklı görüşler vardır. Bazıları onun için meşru olduğunu söylerken, bazıları meşru olmadığını söylemişlerdir. Bizim mezhebimizin sahih görüşüne göre eğer cemaatle namaz kılınan yerin ezanını işitmemiş ise ezan okuması da onun için meşrudur, değilse meşru değildir.

İmama uyan cemaat, bir, iki ya da üç kişi olursa nerede durur;

"Arkasında namaz kılmak istedik, o ellerimizden tuttu..." İşte bu İbn Mesud'un ve onun bu iki arkadaşının görüşüdür fakat ashab-ı kiramdan olsun, onlardan sonra gelenler olsun günümüze kadar bütün ilim adamları onlara muhalefet etmiş olup, şöyle demişlerdir: İmam ile birlikte iki kişi varsa onun arkasında bir saf halinde dururlar. Bunun delili ise Cabir ile Cebbar b. Sahr'ın rivâyet ettiği hadistir. Bu hadisi Müslim Sahihinde kitabın sonunda Cabir'den rivâyet ettiği uzunca hadiste zikretmiş bulunmaktadır. Diğer taraftan cemaatin üç kişi olması halinde imamın arkasında duracağı üzerinde ise ilim adamları icma halindedir. İmama uyan tek kişi ise genel olarak bütün ilim adamlarına göre imamın sağında durur. Hatta bir topluluk bu hususta icma olduğunu dahi nakletmişlerdir.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- İbnu'l-Müseyyeb'den sol tarafında duracağını nakletmiş ise de bu rivâyetin İbnu'l-Müseyyeb'den sahih olarak geldiğini sanmıyorum. Eğer bu rivâyet sahih ise ona İbn Abbas'ın hadisi ulaşmamış olabilir. Durum ne olursa olsun günümüzde ilim adamları tek kişinin imamın sağında duracağı hususunda icma etmişlerdir.

Namazı vaktinde ve cemaatle kılmak;

"Başınızda... emirler olacaktır." Yani bunlar namazı tercih olunan vaktinden sonraya bırakıp, geciktireceklerdir. Tercih olunan vakti ise ilk vaktidir; yoksa bunlar namaz vaktinin çıkmasından sonraya kadar geciktirdikleri anlamında değildir.

"Onu boğan..." vaktini daraltıp ve edasını geciktirirler demektir. "Şeraku'l-mevta: Ölünün can çekişmesi" tabirini İbnu'l-A'râbî şöyle açıkla-

maktadır: Bunun iki anlamı vardır. Birincisine göre güneşin o vakitte olmasıdır ki bu da gündüzün son zamanı olup, bundan sonra kısa bir vakit kalır, arkasından batar. İkinci görüşe göre bu ölünün artık tükürüğünü yutamayıp, nefes borusuna kaçması anlamındaki "şeraka'l-meyyitu bi rîkih" tabirinden alınmıştır ki, artık bu halden sonra ölü ancak çok kısa bir süre hayatta kalır sonra ölür.

"Namazı vaktinde kılınız..." Subha nafile namaz demektir yani siz vaktin başında namazınızı kılın, üzerinizden farz kalkar. Sonra da onlar namaz kılacaklarında onlarla birlikte kılınız. Böylelikle hem namazı ilk vaktinde kılmanın faziletini, hem de cemaatle kılmanın faziletini elde etmiş olursunuz, ayrıca imamla birlikte namaz kılmamak sebebiyle fitne ortaya çıkmaz, Müslümanların söz birliği bozulmaz.

Bu farz bir namazı iki defa kılan kimsenin ikinci namazının sünnet olduğuna ve farzını birincisiyle kalktığına delildir. Bizim mezhebimiz âlimlerine göre sahih olan da budur. İki namazın mükemmel olanının farz olduğu, her ikisinin farz olduğu da söylendiği gibi, hangisinin farz olduğunun da müphem olduğu söylenmiştir. Bu görüş ayrılığının etkisi, bilinen birtakım meselelerde ortaya çıkar.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dediği üzere "eğilsin" anlamındaki lafız hadiste zikredildiği gibi (وَلْيَجْنَأْ) de rivâyet edilmiştir, (وَلْيَحْنِ) diye de rivâyet edilmiştir. Kadı, hocalarımızın çoğunluğunun rivâyeti budur ama her ikisi de sahihtir, anlamı ise rükû halinde eğilmektir, demiştir. Devamla dedi ki: Bazı hocalarımız nun harfini ötreli olarak da rivâyet etmiştir. Bu da mana itibariyle sahihtir çünkü (حَنَيْتَ الْعُود وَحَنَوْتَه) şekilleri sopayı eğip, bükmek için kullanılır.

Sözlük anlamıyla rükû ise alçalmak ve boyun eğmek demektir. Şer'i şekliyle rükûa bu ismin veriliş sebebi ise onda alçalmanın, boyun eğip teslimiyet göstermenin şeklen ortaya çıkması dolayısıyladır.

١١٩٤-٢٩/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ وَاللَّفْظُ لِقُتَيْبَةَ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ أَبِي قَالَ وَجَعَلْتُ يَدَيَّ بَيْنَ رُكْبَتَيَّ فَقَالَ لِي أَبِي اضْرِبْ بِكَفَّيْكَ عَلَى رُكْبَتَيْكَ قَالَ ثُمَّ فَعَلْتُ ذَلِكَ مَرَّةً أُخْرَى فَضَرَبَ يَدَيَّ وَقَالَ إِنَّا نُهِينَا عَنْ هَذَا وَأُمِرْنَا أَنْ نَضْرِبَ بِالْأَكُفِّ عَلَى الرُّكَبِ

1194-29/4- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu Kâmil el-Cahderî -lafız Kuteybe'ye ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki... Mus'ab b. Sa'd dedi ki: Babamın yanında namaz kıldım, ellerimi de dizlerimin arasına koydum. Babam bana: Ellerini dizlerinin üzerine koy, dedi. (Mus'ab) dedi ki: Sonra bu işi bir daha yaptım, bu sefer ellerime vurup: Böyle yapmak bize yasak kılınmıştı. Bize avuçlarımızı, dizlerimizin üzerine koymamız emrolunmuştu, dedi.[478]

١١٩٥-.../٥- حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي يَعْفُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ إِلَى قَوْلِهِ فَنُهِينَا عَنْهُ وَلَمْ يَذْكُرَا مَا بَعْدَهُ

1195-.../5- Bize Halef b. Hişam tahdis etti. Bize Ebu'l-Ahvas tahdis etti (H). Dedi ki: Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti. Bize Süfyan tahdis etti. Her ikisi (Ebu'l-Ahvas ile) Ebu Ya'fur'dan bu isnat ile: "Bize bu yasaklanmıştı" sözüne kadar rivâyet etti ama bundan sonrasını rivâyet etmedi.[479]

١١٩٦-٣٠/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيٍّ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدٍ قَالَ رَكَعْتُ فَقُلْتُ بِيَدَيَّ هَكَذَا يَعْنِي طَبَّقَ بِهِمَا وَوَضَعَهُمَا بَيْنَ فَخِذَيْهِ فَقَالَ أَبِي قَدْ كُنَّا نَفْعَلُ هَذَا ثُمَّ أُمِرْنَا بِالرُّكَبِ

1196-30/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Mus'ab b. Sa'd dedi ki: Rükua vardım ve ellerimi böyle yaptım -her ikisini birbirine kapatıp, uylukları arasına koydu, demek istiyor- babam bana: Biz önceleri bunu yapardık sonra bize (ellerimizi) dizlerimize koymamız emredildi dedi.[480]

١١٩٧-٣١/٧- حَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَنْ الزُّبَيْرِ بْنِ عَدِيٍّ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ قَالَ صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ أَبِي فَلَمَّا رَكَعْتُ شَبَّكْتُ أَصَابِعِي وَجَعَلْتُهُمَا بَيْنَ رُكْبَتَيَّ فَضَرَبَ يَدَيَّ فَلَمَّا صَلَّى قَالَ قَدْ كُنَّا نَفْعَلُ هَذَا ثُمَّ أُمِرْنَا أَنْ نَرْفَعَ إِلَى الرُّكَبِ

---

478 Buhari, 790 bu manada; Ebu Davud, 867 -buna yakın-; Nesai, 1031, 1032; Tirmizi, 259 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 873 buna yakın muhtasar olarak; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3929

479 1194 nolu hadisin kaynakları

480 1194 nolu hadisin kaynakları

1197-31/7- Bize Hakem b. Musa tahdis etti... Mus'ab b. Sa'd b. Ebu Vakkas dedi ki: Babamın yanında namaz kıldım, rükûa varınca parmaklarımı birbirine geçirdim ve ellerimi dizlerimin arasına koydum. Babam ellerime vurdu, namazımı bitirince: Biz (önceleri) bunu yapardık sonra ellerimizi oradan kaldırıp, dizlerimizin üzerine koymamız emrolundu, dedi.[481]

Şerh

"Bize Ebu Avane, Ebu Ya'fur'dan tahdis etti." Ebu Ya'fur'un adı Abdurrahman b. Ubeyd b. Nistas olup, Ebu Ya'fur el-Asğar'ın kendisidir. Ebu Ya'fur el-Ekber'in adı ise Vâkid'dir. Vekdân olduğu da söylenir. İman bölümünde amellerin en faziletlisi ile ilgili hadiste her ikisi ile ilgili açıklama geçmiş bulunmaktadır.[482]

٦/٥٩- بَاب جَوَازِ الْإِقْعَاءِ عَلَى الْعَقِبَيْنِ

6/59- (NAMAZDA) ÖKÇELER ÜZERİNE OTURMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

١١٩٨-٣٢/١- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا حَسَنٌ الْحُلْوَانِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ قَالَا جَمِيعًا أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ أَنَّهُ سَمِعَ طَاوُسًا يَقُولُ قُلْنَا لِابْنِ عَبَّاسٍ فِي الْإِقْعَاءِ عَلَى الْقَدَمَيْنِ فَقَالَ هِيَ السُّنَّةُ فَقُلْنَا لَهُ إِنَّا لَنَرَاهُ جَفَاءً بِالرَّجُلِ فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ بَلْ هِيَ سُنَّةُ نَبِيِّكَ ﷺ

1198-32/1- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti. Bize Muhammed b. Bekr haber verdi (H). Dedi ki: Bize Hasan el-Hulvani de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti. -Her ikisinin de lafızları birbirine yakın olup- ikisi birlikte dedi ki: Bize İbn Cureyc haber verdi, bana Ebu'z-Zubeyr'in haber verdiğine göre o Tavus'u şöyle derken dinlemiştir: İbn Abbas'a ökçeler üzerine oturmaya dair soru sorduk, o "o sünnettir" dedi. Biz ona: Ama biz bu işi kişiye bir cefa olarak görüyoruz dedik, İbn Abbas: Aksine o senin nebinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) sünnetidir, dedi.[483]

481 1194 nolu hadisin kaynakları

482 Bk. 249 numaralı hadis ve şerhi (Çeviren)

483 Ebu Davud, 845; Tirmizi, 283; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5753

Şerh

Bu babta Tavus'un rivâyet ettiği: "İbn Abbas (radıyallâhu anh)'a ökçeler üzerine oturmaya dair soru sorduk..." hadisi yer almaktadır.

Şunu bilelim ki, ökçe üzerine oturmak (ik'â) hakkında iki hadis gelmiştir. Bir hadiste onun sünnet olduğu belirtilirken, bir diğerinde yasaklanmaktadır. Bunu Tirmizi ve başkası Ali'den gelen bir rivâyet, İbn Mace, Enes'ten, Ahmed b. Hanbel -yüce Allah'ın rahmeti ona- ise Semura ve Ebu Hureyre'den gelen bir rivâyet, Beyhaki, Semura ve Enes'ten gelen bir rivâyet olarak rivâyet etmişlerdir. Bunların hepsinin senedi zayıftır.

İlim adamları ökçeler üzerinde oturmanın hükmü ve bunun tefsiri (açıklaması) hakkında bu hadisler dolayısıyla çokça ihtilaf etmişlerdir. Başka tarafa yönelmenin sözkonusu olmayacağı doğru ise, ökçeler üzerine oturmanın iki tür olduğudur:

Birincisi, kaba etlerini yere yapıştırıp, bacaklarını dikmesi, ellerini de yere koyması ve bu şekilde köpek oturuşu ile oturmasıdır. Ebu Ubeyde, Ma'mer b. el-Müsennâ ile onun arkadaşı Ebu Ubeyd el-Kasım b. Sellâm ve dilbilginlerinden daha başkaları böyle açıklamışlardır. İşte hakkında yasaklamanın geldiği mekruh olan tür budur.

İkinci tür ise, iki secde arasında kaba etlerini ökçeleri üzerine koymasıdır. İşte İbn Abbas'ın: "Nebinizin sünnetidir" sözüyle kastettiği oturuş bu şekildir. Şafii (r.a) el-Buveyti ve el-İmla'da iki secde arasındaki oturuşta müstehab olduğunu açıkça ifade etmiştir. İbn Abbas (radıyallâhu anh)'ın hadisini aralarında Beyhaki, Kadı Iyaz ve daha başkalarının -yüce Allah'ın rahmeti üzerine olsun- bulunduğu muhakkiklerden bir topluluk da buna göre yorumlamışlardır.

Kadı Iyaz dedi ki: Ashab ve seleften bir topluluktan bu şekilde oturdukları rivâyet edilmiştir. İbn Abbas (radıyallâhu anh)'dan da kaba etlerinin ökçelerine değmesi sünnettendir diyerek bu şekilde açıklanmış olarak gelmiştir. İşte İbn Abbas'ın hadisinin açıklanmasında doğru olan da budur. Bizler Şafii (radıyallâhu anh)'dan iki secde arasındaki oturuşta bunun müstehab gördüğünü belirtmiştik. Onun bu hususta daha meşhur olan bir başka ifadesi de vardır ki buna göre bu hususta sünnet olan ayakları yaymaktır. Bu görüşün neticesi her iki şeklin de sünnet olduğudur.

Peki, hangisi daha faziletlidir, bunda iki görüş vardır. Birinci teşehhüd oturuşu ile iki secde arası dinlenme (istirahat) oturuşunda sünnet, ayakları yaymaktır (iftirâş). Son teşehhüd için oturuşta sünnet ise teverrüktür. Şafii

(radıyallâhu anh)'ın mezhebi budur. Diğer ilim adamlarının görüşleri ile birlikte buna dair açıklama daha önce geçmiş bulunmaktadır.

"Biz onu kişiye bir cefa olarak görüyoruz." Burada "recul:kişi" insan anlamındadır. Kadı Iyaz da bunu bütün Müslim ravilerinden böylece rivâyet etmiş ve şöyle demiştir: Bununla birlikte Ebu Ömer b. Abdilberr re harfi kesreli ve cim harfi sakin (ayak demek olan ricl diye okunur ki bu da ayağa bir cefa demek olur) diye zapt etmiştir. Ebu Ömer: Cim harfini ötreli (adam manasına gelecek şekilde) okuyan hata eder, demiş olmakla birlikte cumhur, İbn Abdilberr'in bu kanaatini kabul etmeyerek doğrusu cim harfinin ötreli okunuşudur, kendisine cefanın izafe edilmesi yakışan da odur, demişlerdir. Allah en iyi bilendir.

٨/٦٠- بَاب تَحْرِيمِ الْكَلَامِ فِي الصَّلَاةِ وَنَسْخِ مَا كَانَ مِنْ إِبَاحَتِهِ

8/60- NAMAZDA KONUŞMANIN HARAM OLUŞU VE DAHA ÖNCEKİ MÜBAHLIĞININ NESH OLDUĞU BABI

١١٩٩-٣٣/١- حَدَّثَنَا أَبُو جَعْفَرٍ مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَتَقَارَبَا فِي لَفْظِ الْحَدِيثِ قَالَا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ حَجَّاجٍ الصَّوَّافِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ هِلَالِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ الْحَكَمِ السُّلَمِيِّ قَالَ بَيْنَا أَنَا أُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ عَطَسَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ فَقُلْتُ يَرْحَمُكَ اللَّهُ فَرَمَانِي الْقَوْمُ بِأَبْصَارِهِمْ فَقُلْتُ وَا ثُكْلَ أُمِّيَاهْ مَا شَأْنُكُمْ تَنْظُرُونَ إِلَيَّ فَجَعَلُوا يَضْرِبُونَ بِأَيْدِيهِمْ عَلَى أَفْخَاذِهِمْ فَلَمَّا رَأَيْتُهُمْ يُصَمِّتُونَنِي لَكِنِّي سَكَتُّ فَلَمَّا صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَبِأَبِي هُوَ وَأُمِّي مَا رَأَيْتُ مُعَلِّمًا قَبْلَهُ وَلَا بَعْدَهُ أَحْسَنَ تَعْلِيمًا مِنْهُ فَوَاللَّهِ مَا كَهَرَنِي وَلَا ضَرَبَنِي وَلَا شَتَمَنِي قَالَ إِنَّ هَذِهِ الصَّلَاةَ لَا يَصْلُحُ فِيهَا شَيْءٌ مِنْ كَلَامِ النَّاسِ إِنَّمَا هُوَ التَّسْبِيحُ وَالتَّكْبِيرُ وَقِرَاءَةُ الْقُرْآنِ أَوْ كَمَا قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنِّي حَدِيثُ عَهْدٍ بِجَاهِلِيَّةٍ وَقَدْ جَاءَ اللَّهُ بِالْإِسْلَامِ وَإِنَّ مِنَّا رِجَالًا يَأْتُونَ الْكُهَّانَ قَالَ فَلَا تَأْتِهِمْ قَالَ وَمِنَّا رِجَالٌ يَتَطَيَّرُونَ قَالَ ذَاكَ شَيْءٌ يَجِدُونَهُ فِي صُدُورِهِمْ فَلَا يَصُدَّنَّهُمْ قَالَ ابْنُ الصَّبَّاحِ فَلَا يَصُدَّنَّكُمْ قَالَ قُلْتُ وَمِنَّا رِجَالٌ يَخُطُّونَ قَالَ كَانَ نَبِيٌّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ يَخُطُّ فَمَنْ وَافَقَ خَطَّهُ فَذَاكَ

قَالَ وَكَانَتْ لِي جَارِيَةٌ تَرْعَى غَنَمًا لِي قِبَلَ أُحُدٍ وَالْجَوَّانِيَّةِ فَاطَّلَعْتُ ذَاتَ يَوْمٍ فَإِذَا الذِّيبُ قَدْ ذَهَبَ بِشَاةٍ مِنْ غَنَمِهَا وَأَنَا رَجُلٌ مِنْ بَنِي آدَمَ آسَفُ كَمَا يَأْسَفُونَ لَكِنِّي صَكَكْتُهَا صَكَّةً فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ فَعَظَّمَ ذَلِكَ عَلَيَّ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللهِ أَفَلَا أُعْتِقُهَا قَالَ ائْتِنِي بِهَا فَأَتَيْتُهُ بِهَا فَقَالَ لَهَا أَيْنَ اللَّهُ قَالَتْ فِي السَّمَاءِ قَالَ مَنْ أَنَا قَالَتْ أَنْتَ رَسُولُ اللهِ قَالَ أَعْتِقْهَا فَإِنَّهَا مُؤْمِنَةٌ

1199-33/1- Bize Ebu Cafer Muhammed b. es-Sabbah ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip -hadisin lafzını rivâyetleri birbirine yakındır- dediler ki... Muaviye b. el-Hakem es-Sülemi dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kılarken cemaatten bir adam aksırdı. Ben de: Yerhamukellah, dedim. Cemaat bana ters ters baktı. Ben: Hay anamı kaybetseydim (ya da: Hay anam bensiz kalaydı), bu haliniz ne, bana bakıp duruyorsunuz, dedim. Bu sefer elleriyle uyluklarına vurmaya başladılar. Onların beni susturmak istediklerini gördüm, ben de sustum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı kıldıktan sonra -babam, anam ona feda olsun- ne ondan önce, ne ondan sonra daha güzel öğreten bir öğretici görmedim. Allah'a yemin ederim ki beni ne azarladı, ne dövdü, ne de ağır söz söyledi. Sadece: *"Şüphesiz bu namazda insanların sözünden bir şeyler söylemek onunla bağdaşmaz. Namazda sadece tesbih ve tekbir getirilir, Kur'an okunur"* buyurdu -ya da Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in buyurduğu gibi-.

Ben: Ey Allah'ın Rasûlü, ben cahiliyeden henüz yeni kurtulmuş birisiyim. Allah İslam'ı bize gönderdi. Bizden kâhinlere giden birtakım insanlar var, dedim. O: *"Artık sen onlara gitme"* buyurdu.

(Muaviye b. el-Hakem) dedi ki: Aramızdan tetayyur eden (bazı hususları uğursuzluk sayan) kimseler vardır dedim. Allah Rasûlü: "Bu onların kalplerinde hissettikleri bir şeydir. Bu hal onları -(ravilerden) İbnu's-Sabbah: Sizleri- sakın alıkoymasın, buyurdu.

(Muaviye) dedi ki: Ben: Bizden bazı kimseler de hat çiziyorlar dedim. Allah Rasûlü: "Nebilerden bir nebi de hat çiziyordu, hattı (onunkine) uygun düşen isabet etmiş olur" buyurdu.

(Muaviye) dedi ki: Benim bir cariyem vardı. Uhud ve Cevvaniye taraflarında koyunlarımı otlatırdı. Bir gün yanına gitmiştim de bir kurdun koyunlarından birisini alıp gitmiş olduğunu gördüm. Ben de Âdemoğullarından bir kişiyim, onlar nasıl üzülüyorsa ben de böyle üzülürüm ama ona bir tokat

indirdim. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına gittim bana bu işin büyük bir iş olduğunu söyledi. Ben: Ey Allah'ın Rasûlü o halde o cariyeyi azad edeyim mi, dedim. O: *"Onu bana getir"* buyurdu. Ben de cariyeyi yanına götürdüm. Ona: *"Allah nerededir"* dedi. Cariye, semadadır dedi. Allah Rasûlü: *"Ben kimim"* dedi. Cariye: Sen Allah'ın Rasûlusün, dedi. Allah Rasûlü (bana): *"Ona hürriyetini ver çünkü o bir müminedir"* buyurdu.[484]

١٢٠٠/.../٢- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

1200-.../2- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti. Bize İsa b. Yunus haber verdi. Bize el-Evzaî, Yahya b. Ebu Kesir'den bu isnat ile buna yakın olarak hadisi rivâyet etti.[485]

١٢٠١-٣٤/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ قَالُوا حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ كُنَّا نُسَلِّمُ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ فِي الصَّلَاةِ فَيَرُدُّ عَلَيْنَا فَلَمَّا رَجَعْنَا مِنْ عِنْدِ النَّجَاشِيِّ سَلَّمْنَا عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْنَا فَقُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ كُنَّا نُسَلِّمُ عَلَيْكَ فِي الصَّلَاةِ فَتَرُدُّ عَلَيْنَا فَقَالَ إِنَّ فِي الصَّلَاةِ شُغْلًا

1201-34/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb, İbn Numeyr, Ebu Said el-Eşec -lafızları birbirine yakın olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize İbn Fudayl tahdis etti... Abdullah dedi ki: Bizler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e namazda olduğu halde selam verirdik, o da selamımızı alırdı ama Necaşi'nin yanından (Habeşistan hicretinden) döndükten sonra ona selam verdiğimiz halde selamımızı almadı. Biz: Ey Allah'ın Rasûlü namazda olduğun halde sana selam veriyorduk selamımızı alıyordun dedik. O: *"Şüphesiz ki namazda (başka şeylerle uğraşmaya mani) bir meşguliyet vardır"* buyurdu.[486]

١٢٠٢-.../٤- حَدَّثَنِي ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ السَّلُولِيُّ حَدَّثَنَا هُرَيْمُ بْنُ سُفْيَانَ عَنِ الْأَعْمَشِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

484 Müslim, 5774; Ebu Davud, 930, 3282, 3909; Nesai, 1217; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11378
485 1199 nolu hadisin kaynakları
486 Buhari, 1199, 3875; Ebu Davud, 923; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9418

1202-.../4- Bana İbn Numeyr tahdis etti. Bana İshak b. Mansur es-Seluli tahdis etti. Bize Hureym b. Süfyan, A'meş'den bu isnat ile buna yakın olarak tahdis etti.[487]

١٢٠٣-٣٥/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ الْحَارِثِ بْنِ شُبَيْلٍ عَنْ أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ كُنَّا نَتَكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ يُكَلِّمُ الرَّجُلُ صَاحِبَهُ وَهُوَ إِلَى جَنْبِهِ فِي الصَّلَاةِ حَتَّى نَزَلَتْ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ فَأُمِرْنَا بِالسُّكُوتِ وَنُهِينَا عَنْ الْكَلَامِ

1203-35/5- Bize Yahya b. Yahya tahdis etti. Bize Huşeym, İsmail b. Ebu Halid'den haber verdi. O el-Haris b. Şu'beyl'den, o Ebu Amr eş-Şeybani'den, o Zeyd b. Erkam'dan şöyle dediğini nakletti: Biz namazda konuşurduk. Kişi namazda yanıbaşındaki arkadaşı ile konuşabiliyordu. Nihayet: *"Allah'a kanitler olarak (namaza) durun"* (Bakara, 238) âyeti nazil olunca, susmamız emredildi, konuşmamız da yasaklandı.[488]

١٢٠٤-.../٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَوَكِيعٌ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

1204-.../6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Abdullah b. Numeyr ve Vekî' tahdis etti (H). Dedi ki: Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize İsa b. Yunus haber verdi. Hepsi İsmail b. Ebu Halid'den bu isnat ile buna yakın olarak rivâyet etti.[489]

.../...- باب الإشارة بالسلام في الصلاة

.../...- NAMAZDA İŞARETLE SELAM ALMAK BABI[490]

١٢٠٥/٣٦/٧- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعَثَنِي لِحَاجَةٍ ثُمَّ

487 1201 numaralı hadisin kaynakları

488 Buhari, 1200, 4534; Ebu Davud, 949; Tirmizi, 405, 2986 -muhtasar olarak-; Nesai, 1218; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3661

489 1203 numaralı hadisin kaynakları

490 Yazma nüshadan eklenmiştir.

أَدْرَكْتُهُ وَهُوَ يَسِيرُ قَالَ قُتَيْبَةُ يُصَلِّي فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَأَشَارَ إِلَيَّ فَلَمَّا فَرَغَ دَعَانِي فَقَالَ إِنَّكَ سَلَّمْتَ آنِفًا وَأَنَا أُصَلِّي وَهُوَ مُوَجِّهٌ حِينَئِذٍ قِبَلَ الْمَشْرِقِ

1205-36/7- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Leys tahdis etti. (H) Bize Muhammed Rumh da tahdis etti. Bize Leys, Ebu'z-Zubeyr'den haber verdi. O Cabir'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni bir iş için göndermişti. Sonra o yolda yürümeye devam ederken ona yetiştim. -Kuteybe: Namaz kılarken dedi.- Ona selam verdim, o da bana işaret etti (selamımı aldı). Namazını bitirince beni çağırdı: "Az önce ben namaz kılarken selam verdin" buyurdu. O sırada yüzünü doğu tarafına dönmüştü.[491]

١٢٠٦-٣٧/٨- حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ أَرْسَلَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ وَهُوَ مُنْطَلِقٌ إِلَى بَنِي الْمُصْطَلِقِ فَأَتَيْتُهُ وَهُوَ يُصَلِّي عَلَى بَعِيرِهِ فَكَلَّمْتُهُ فَقَالَ لِي بِيَدِهِ هَكَذَا وَأَوْمَأَ زُهَيْرٌ بِيَدِهِ ثُمَّ كَلَّمْتُهُ فَقَالَ لِي هَكَذَا فَأَوْمَأَ زُهَيْرٌ أَيْضًا بِيَدِهِ نَحْوَ الْأَرْضِ وَأَنَا أَسْمَعُهُ يَقْرَأُ يُومِئُ بِرَأْسِهِ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ مَا فَعَلْتَ فِي الَّذِي أَرْسَلْتُكَ لَهُ فَإِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أُكَلِّمَكَ إِلَّا أَنِّي كُنْتُ أُصَلِّي قال زهير وأبو الزبير جالس مستقبل الكعبة فقال بيده أبو الزبير إلى بني المصطلق فقال بيده إلَيَّ غير الكعبة

1206-37/8- Bize Ahmed b. Yunus tahdis etti. Bize Zuheyr tahdis etti. Bana Ebu'z-Zubeyr, Cabir'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah Mustalık oğulları üzerine gidiyorken beni de (bir iş için) gönderdi. Yanına geldiğimde o devesi üzerinde namaz kılıyordu. Onunla konuşmak isteyince eliyle böyle dedi. -Zuheyr eliyle işaret etti.- Sonra onunla konuştum. Yine bana böyle dedi. -Yine Zuheyr eliyle yere doğru işaret etti.- Ben ise onun okuduğu Kur'an'ı işitiyor, o da başıyla işaret ediyordu. (Namazını) bitirince: "Seni görmek üzere gönderdiğin işi ne yaptın? Seninle konuşmaktan beni alıkoyan sadece namaz kılmakta oluşumdu" buyurdu.

Zuheyr dedi ki: Ebu'z-Zubeyr de yüzü kıbleye dönük oturuyordu. Ebu'z-Zubeyr eliyle Mustalık oğullarını gösterdi, eliyle Kâbe'den başka tarafa işaret etti.[492]

491 Nesai, 1188; İbn Mace, 1018; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2913
492 Ebu Davud, 926; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2718

١٢٠٧-٣٨/٩- حَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ كَثِيرٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فَبَعَثَنِي فِي حَاجَةٍ فَرَجَعْتُ وَهُوَ يُصَلِّي عَلَى رَاحِلَتِهِ وَوَجْهُهُ عَلَى غَيْرِ الْقِبْلَةِ فَسَلَّمْتُ عَلَيْهِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيَّ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ إِنَّهُ لَمْ يَمْنَعْنِي أَنْ أَرُدَّ عَلَيْكَ إِلَّا أَنِّي كُنْتُ أُصَلِّي

1207-38/9- Bize Ebu Kâmil el-Cahderî tahdis etti. Bize Hammad b. Zeyd tahdis etti.... Cabir dedi ki: Bir seferde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte idik. Bir iş için beni gönderdi. Döndüğümde o devesi üzerinde -yüzü kıbleden başka tarafa dönük olduğu halde- namaz kılıyordu. Ona selam verdiğim halde selamımı almadı. Namazını bitirince: *"Selamını almayışımın tek sebebi namazda oluşumdu"* buyurdu.[493]

١٢٠٨-.../١٠- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ شِنْظِيرٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ جَابِرٍ قَالَ بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي حَاجَةٍ بِمَعْنَى حَدِيثِ حَمَّادٍ

1208-.../10- Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti... Bize Kesir b. Şınzir, Ata'dan tahdis etti. O Cabir'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir iş için beni gönderdi deyip, Hammad'ın hadisi ile aynı manada hadisi rivâyet etti.[494]

Şerh

(1199-1208 numaralı hadisler)

"Ellerini uyluklarına vurmaya başladılar." Bu işi onu susturmak için yaptıklarını anlatmak istiyor. Bu da bir kimsenin namazda başına bir hal gelirse tesbih getirmesinin teşri edilmesinden önceki zaman hakkında yorumlanır. Ayrıca bu namazda az iş yapmanın caiz olduğuna, bundan dolayı namazın batıl olmadığına, bir ihtiyaç için yapılması halinde de mekruh olmadığına delil vardır.

"Babam, anam ona feda olsun..." Bu ifadeler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in şanı yüce Allah'ın da hakkında şahitlik ettiği şekilde pek büyük bir ahlaka sahip olduğunu, bilgisiz kimselere karşı yumuşak davrandığını,

493 Buhari, 1217; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2477

494 1207 numaralı hadisin kaynakları

ümmetine ne kadar şefkat ve merhametli olduğunu gösterdiği gibi bilgisiz kimselere yumuşak davranmak, ona güzel bir yolla öğretip, hoş muamelede bulunmak, doğruyu kolay bir şekilde anlamasını sağlamaya çalışmak gerektiği de anlaşılmaktadır.

Namazda Yapılabilenler ve Yapılamayanlar

"Şüphesiz bu namazda... uygun değildir." Bu buyruktan anlaşıldığına göre:

1- Namazda konuşmak haram kılınmıştır. İster bir ihtiyaç dolayısıyla olsun, ister olmasın, ister namazın maslahatına olsun, ister başka bir sebeple olsun. Eğer bir hususa dikkat çekmek ya da içeri girmek isteyene izin vermek ve benzeri bir açıklamaya gerek duyacak olursa namaz kılan erkek ise subhanallah der, kadın ise ellerini birbirine vurur. Bizim, Malik'in ve Ebu Hanife'nin -Allah hepsinden razı olsun- ve selef ve haleften cumhurun mezhebi (görüşü) budur. Aralarında Evzaî'nin de bulunduğu bir kesimin dediğine göre ise namazın maslahatı dolayısıyla konuşmak caizdir çünkü Zulyedeyn hadisi buna delildir. Biz bu hadisi yüce Allah'ın izniyle yeri gelince açıklayacağız.

Bu hükümler kasten ve bilerek konuşanın konuşması hakkındadır. Unutarak konuşanın ise bize göre az miktardaki konuşma sebebiyle namazı batıl olmaz. Malik, Ahmed ve Cumhur da böyle demişlerdir ama Ebu Hanife -Allah ondan razı olsun- ile Kûfeliler, batıl olur demişlerdir. Bizim delilimiz Zulyedeyn hadisidir.

Şayet unutarak konuşanın konuşması çok olursa hakkında bizim mezhep âlimlerimizin meşhur iki görüşü vardır. Bunlardan daha sahih olanına göre namazı batıl olur çünkü bu az rastlanılan bir husustur. Bilmeyen kimsenin konuşması ise eğer yeni Müslüman olmuş ise onun konuşması unutanın konuşması ile aynı hükümdedir. Az konuşma dolayısıyla namaz batıl olmaz. Açıklamakta olduğumuz Muaviye b. el-Hakem'in rivâyet ettiği bu hadis bunu gerektirmektedir. Zira Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ona namazını yeniden kılmasını emretmemiş ama bundan sonra ona namazda konuşmanın haram olduğunu öğretmiştir.

2- *"Namazda sadece tesbih, tekbir getirilir ve Kur'an okunur."* Bu ve benzeri buyrukların anlamı şudur: Teşehhüd, dua ve selam vermek namazdandır. Bunun dışındaki çeşitli zikirleri de namazda yapmak meşrudur. Yani namazda insan sözü ve onlarla karşılıklı konuşmak uygun değildir çünkü namaz ancak tesbih ve onunla aynı anlamda zikir, dua ve bunlara benzer şeriatta varid olmuş diğer hususlardır.

3- Bu buyrukta konuşmayacağına dair yemin eden bir kimsenin tesbih ya da tekbir getirmesi yahut Kur'an okuması halinde yemininin bozulmayacağına delil vardır. Mezhebimizde sahih ve meşhur olan görüş budur.

4- Şafii'nin -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve cumhurun iftitah tekbiri namazın farzlarından bir farzdır ve onun bir bölümüdür şeklindeki kanaatlerinin lehine de delil vardır. Ebu Hanife (radıyallâhu anh) ise iftitah tekbiri namazdan değildir, aksine o namazın dışında, namazdan önceki bir şarttır, demiştir.

5- Bu hadiste namazda iken aksıran kimseye yerhamukellah demek nehyedilmektedir. Ayrıca bundan anlaşıldığı üzere böyle bir sözü söylemek namazda söylenmesi haram olan insan sözlerindendir ve kişi böyle bir sözü kasten ve bilerek söylerse bundan dolayı namazı bozulur.

Mezhep âlimlerimiz dedi ki: Eğer muhatap (ikinci şahıs) için kullanılan kef harfini de kullanarak yerhamukellah diyecek olursa namazı batıl olur. Şayet yerhamuhullah yahut Allahumerhamhu ya da rahimallahu fulanen (Allah ona rahmet ihsan etsin, Allah'ım ona rahmet ihsan et, Allah'ın filana rahmet ihsan buyur) diyecek olursa namazı batıl olmaz çünkü böyle bir söyleyiş hitap değildir.

6- Namazda iken aksıran kimsenin Allah'a gizlice hamd etmesi (elhamdulillah demesi) müstehabtır. Bizim mezhebimiz böyledir. Malik ve başkaları da böyle demiştir. İbn Ömer, Nehaî ve Ahmed -Allah onlardan razı olsun-'den gelen rivâyete göre elhamdulillah'ı açıktan söyler ama birinci görüş daha güçlüdür çünkü böyle bir söz zikirdir, namazda yapılan zikirler için sünnet olan ise gizlice yapılmalarıdır. Bundan bazı hallerde kıraat ve benzeri sözler müstesnadır.

Bazı Cahili Geleneklerin Hükmü

"Ben cahiliye döneminden yeni çıktım." İlim adamlarının dedikleri üzere cahiliye, şeriatın gelişinden önceki zamandır. Bu dönemdekilere cahiliye adının verilmesi bilgisizliklerinin, hayâsızlıklarının ve aşırılıklarının çokluğundan dolayıdır.

"Bizden kâhinlere giden adamlar vardır..." İlim adamları dedi ki: Kâhinlere gitmenin yasaklanışı onların bazılarında kısmen bir isabetin denk düştüğü gaybi hususlar hakkında konuşmalarıdır. Bundan dolayı insanın fitneye düşmesinden korkulur. Çünkü kâhinler insanlara pek çok şer'i durumu karmaşık hale getirirler. Kâhinlere gitmenin, söylediklerini doğrulamanın yasak olduğuna ve onlara verilen ücretin haram kılındığına dair çok sayıda sahih hadis birbirini desteklemektedir. Kâhinlere verilen ücret Müslümanların

icmaı ile haramdır. Aralarında Ebu Muhammed Beğavi'nin de bulunduğu bir topluluk -yüce Allah'ın rahmeti onlara- haram olduğu hususunda icma bulunduğunu nakletmişlerdir. Beğavi dedi ki: İlim ehli kimseler kâhine verilen ücretin haram olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Bu da kâhinlik yapanın, kâhinliği karşılığında aldığı şeye denilir (hulvan) çünkü kâhinlik işi esasen batıldır ve ona karşılık ücret almak caiz değildir.

Mâverdî -yüce Allah'ın rahmeti ona- el-Ahkâmu's-Sultaniye adlı eserinde şöyle diyor: Hisbe görevlisi insanların kehanet yapmak ve onları eğlendirmek yoluyla kazanç sağlamalarına engel olur ve bundan dolayı ücret alanı da, vereni de tedib eder.

Hattâbî -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Kâhinin ücreti (hulvan) kâhinlik yapanın, kâhinliğine karşılık aldığı şeydir. Bu ücret haramdır ve bu işi yapmak da batıldır. Arrafın (kayıp eşyanın yerini ve benzeri hususları bildiğini iddia eden kimsenin) aldığı ücret de aynı şekilde haramdır. Arraf ile kâhin arasındaki fark ise kâhin gelecekte olan olaylar ile ilgili haberlerle uğraşır, gizlilikleri bildiğini iddia eder. Arraf ise çalınmış eşyanın yerini, kayıp ve benzerlerinin nerede bulunduğunu bildiğini ileri sürer.

Yine Hattâbî *"Her kim bir kâhine gidip de onun söylediklerini doğru kabul ederse Allah'ın Muhammed* (sallallâhu aleyhi ve sellem)*'in üzerine indirdiğinden beri olur (uzaklaşır)"* hadisi hakkında şunları söylemektedir: Araplar arasında pek çok hususu bildiğini ileri süren kimseler vardı. Bunlar arasında cinlerden bir yardımcısının olduğunu ve bunun kendisine haberler getirdiğini iddia eder, kimisi de bu işi kendisine verilmiş özel bir anlayış ile idrak ettiğini ileri sürerdi. Kimisine arraf denilir. Arraf ise delil olarak aldığı birtakım sebepler ile çeşitli hususları bildiğini ileri süren kişiye denirdi. Filan şeyi kimin çaldığını, filan kadın hakkında kimin itham edildiğini bilmek ve benzeri hususlar buna örnektir. Bazıları da müneccime de kâhin adını verir. (Hattâbî devamla) dedi ki: Hadis-i şerif bütün bunlara gitmeyi, sözlerine başvurmayı ve iddia ettiklerinde onları tasdik etmeyi yasaklamayı kapsamaktadır. Bunlar Hattâbî'nin açıklamaları olup, oldukça güzel açıklamalardır.

"Bizden bazı kimseler tetayyür ederler... Bu sakın onları alıkoymasın." Bir rivâyette *"bu sakın sizi alıkoymasın"* bir diğer rivâyette "sakın onları alıkoymasın". İlim adamları der ki: Yani tetayyür (bir şeyin uğursuz olduğu hissine kapılmak), sizin elinizde olmayarak içinizde hissettiğiniz bir duygudur. Bundan ötürü sizin kınanmanız sözkonusu değildir çünkü böyle bir duyguyu siz isteyerek harekete geçirmiyorsunuz. Dolayısıyla bu hususta bir yükümlülük (sorumluluk) yoktur ama ondan dolayı işlerinizi yapmaktan geri kalma-

yınız. İşte insanların güç yetirebildikleri husus budur ve siz bunu kendiniz yapıp kazanabilirsiniz. Dolayısıyla bununla ilgili teklif (yükümlülük, sorumluluk) sözkonusudur. Bu sebeple Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem) onlara tetayyür ile amel etmeyi ve buna sebep yapmak istedikleri işlerden uzak kalmayı yasaklamış bulunmaktadır. Bu şekilde tetayyürün yasaklandığı hakkında pek çok hadis-i şerif gelmiş bulunmaktadır. Bunlarda geçen bu yasak ise bu duygunun gereğini yapmaksızın kişininin içinde hissettiği duygu ile ilgili olmayıp, bu hissedilen gereğince amel etmek hakkında yorumlanır. Yüce Allah'ın izniyle Müslim'in -yüce Allah'ın rahmeti ona- bu hadisleri zikrettiği yerde bunlar ile ilgili etraflı açıklamalar gelecektir.

"Bizden bazı kimseler hat çizerler..." İlim adamları bunun anlamının ne olduğu hususunda farklı görüşlere sahiptir. Sahih olana göre hat çizmenin (hakka) uygun düşen kimse için mübah olduğu anlamındadır ama bizim o nebinin hattına uygun düştüğüne dair kesin bir bilgi sahibi olmamıza imkân olmadığından mübah değildir. Maksat ise bunun haram olduğunu ifade etmektir çünkü ancak ona uygun olduğu kesin olarak bilinirse mübah olur. Bizim bunu kesin olarak bilme imkânımız da yoktur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Kimin hattı uygun düşerse işte o doğrudur"* buyurup, uygunluk ile alakalı bir şey söylemeyerek haram olduğunu da belirtmemesi herhangi bir kimsenin hat çizen o nebinin de bu yasağın kapsamına girdiğini yanlış olarak düşünmemesi içindir. Böylelikle Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bizim hakkımızda hattın hükmünün ne olduğunu açıklamakla birlikte sözü geçen nebi hakkında bunun haram olmadığı hususunu da ifade etmiş olmaktadır. Yani bu yasak o nebi hakkında sözkonusu değildir. Aynı şekilde siz de hattın onunkine uygun olduğunu bilecek olursanız hükmü böyle olur fakat bunun uygunluğunu bilmenin yolu da yoktur.

Hattâbî dedi ki: Eğer hat çizmek, sözü geçen o nebinin nübüvvetinin bir alameti ise bu şekilde hat çizmenin yasak olduğu ihtimalini taşımaktadır çünkü o nübüvvet sona ermiş bulunmaktadır. O halde bizim de bu işi yapmamız yasaklanmış oluyor.

Kadı Iyaz dedi ki: Tercih edilen bunun şu anlama geldiğidir: Çizdiği hattı uygun düşenin söylediklerinin de isabetli olduğunu görürsünüz yoksa bu işi yapana hat çizmenin mübah olduğu anlamında değildir. Ayrıca bunun bizim şeriatimizde nesh edilmiş olma ihtimali de vardır.

Böylelikle ilim adamlarının bu hususta söylediklerinin toplamında, şimdi bu işin yasak olduğu üzerinde ittifak olduğu anlaşılmaktadır.

"Uhud ve el-Cevvaniye taraflarında koyunlarını otlatan bir cariyem vardı." "el-Cevvaniye" cim harfi fethalı, vav şeddeli olup, eliften sonraki nun kesreli, ondan sonraki ye şeddelidir. Biz bu kelimeyi böylece zaptettik. Ebu Ubeyd el-Bekri ve muhakkikler de böyle olduğunu zikretmekle birlikte Kadı Iyaz bazı ilim adamlarından ye harfinin şeddesiz söylenişi nakletmektedir ama tercih edilen şeddeli olduğudur. el-Cevvaniye Medine'nin kuzey tarafında Uhud'a yakın bir yerdir. Kadı Iyaz'ın burasının el-Fer'e bağlı bir yer olduğu şeklindeki sözü ise makbul değildir çünkü el-Fer denilen yer Medine'den uzak Mekke ile Medine arasındadır. Uhud ise Medine'nin kuzeyinde yer alır. Hadis-i şerifte de Uhud ve el-Cevvaniye taraflarında denilmektedir. Dolayısıyla el-Cevvaniye nasıl Fer'in yakınında bulunabilir?

Hadisin Bu Kısmından Anlaşılan Hükümler

Efendinin cariyesini davar otlatmak için kullanması -merada tek başına kalacak dahi olsa- caizdir çünkü şeriat kadının tek başına yolculuk yapmasını haram kılmıştır. Bunun sebebi ise yolculuk sebebiyle kadına kötülük yapabilme ihtimalinin bulunması ve ona yardım edecek kimsenin, koruyacak kişilerin bulunmaması ve yardımcıdan uzak kalmasıdır. Oysa davar otlatanın durumu böyle değildir. Bununla birlikte çobanlık yapacak olan cariye hakkında şüphe edilmesi yahut otlattığı yerde bir kötülüğün bulunması ve benzeri haller gibi bir fesattan korkulacak olursa ona çobanlık yaptırtmaz. Böyle bir durumda hür olsun, cariye olsun kadının davar otlatmasına fırsat verilmez çünkü o takdirde bu da, kadına şeriatın haram kılmış olduğu sefer gibi olur. Eğer onunla birlikte bir mahrem ya da kendisi ile beraber kendisine bir zarar gelmeyeceğinden emin olacağı bir kişi bulunacak olursa o takdirde yasak sözkonusu değildir. Nitekim böyle bir durumda kadının da yolculuk yapmasına engel olunmaz. Allah en iyi bilendir.

"Allah neredDuring..." Bu hadis Allah'ın sıfatları ile ilgili hadislerdendir. Sıfatlar hakkında da iman kitabında birkaç defa sözkonusu edilmiş iki ayrı görüş vardır. Birinci görüşe göre anlamına dalmayarak ona iman etmek ve bununla birlikte hiçbir şeyin yüce Allah'a benzemediğine inanıp, yaratılmışların özelliklerinden onu tenzih etmektir.

İkinci görüş ise bu ifadelerin Allah'a yakışacak şekilde tevil edilmesidir. Bu görüşü kabul edenler şöyle açıklarlar: Bu cariyenin imtihan edilmesinden (ona soru sorulup, sınanmasından) maksat, yaratanın kâinatın işlerini çekip çevirenin ve her bir işi yapanın o olduğuna inanan, kendisine dua edildiği takdirde -tıpkı namaz kılan kimsenin Kâbe'ye yöneldiği gibi semaya yöneldiğine ve yüce Allah münhasıran Kâbe yönünde olmadığı gibi, mün-

hasıran semada da olmadığına inanan, aksine Kâbe namaz kılanların kıblesi olduğu gibi- semanın dua edenlerin kıblesi olduğuna inanan bir kimse gibi muvahhid mi yoksa önlerinde bulunan putlara ibadet eden puta tapıcılardan mı olduğunu ortaya çıkarmaktı. Maksat bu cariyenin nasıl inanca sahip olduğunu ortaya çıkarmaktı. Cariye semadadır, deyince onun putlara tapan birisi değil, muvahhid birisi olduğu anlaşıldı. Kadı Iyaz dedi ki: Yüce Allah'ın: *"Gökte olanın sizi yere geçirmesinden emin mi oldunuz?"* (Mülk, 16) buyruğu gibi, zahirlerinde yüce Allah'ın semada olduğunu sözkonusu eden buyrukları, zahirlerinden anlaşılan anlamda olmayıp, fakihleriyle, muhaddisleriyle, kelamcılarıyla, akli ve mantıki ilimlerle uğraşanlarıyla, mukallid olanlarıyla, hepsine göre tevil edileceği hususunda Müslümanlar arasında hiçbir görüş ayrılığı yoktur. Herhangi bir sınır ve bir keyfiyetlendirme olmaksızın yüce Allah'ın yukarıda olduğunu kabul eden muhaddis, fakih ve kelamcılar semada ifadesini semanın üstünde diye tevil etmişlerdir. Akli ilimlerle uğraşanlar, kelamcılar ve tenzihe yönelen kimseler ise şanı yüce Allah hakkında sınırın sözkonusu olmadığını, onun için belli bir cihetin imkânsız olduğunu söyleyen kimseler de bu görüşlerine uygun olarak bu gibi âyetleri tevil etmişler ve az önce geçenlere benzer açıklamalar yapmışlardır.

(Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Keşke sünnet ehlinin ittifakının ittifakını neyin sağladığını bir bilsek? Doğrusu hepsi de emrolundukları gibi (Allah'ın) zatı hakkında düşünmekten uzak durmanın vacip olduğunu kabul etmiş ve bu hususta aklın kararsızlığı sebebiyle susup, bir şey söylememişlerdir. Ayrıca Allah hakkında keyfiyetlendirmenin ve şekil düşünmenin haram olduğu üzerinde de ittifak etmişlerdir. Onların bu tutumları ise bu konuda kanaat belirtmemeleri ve bir şey söylemekten uzak durmalarından dolayıdır. Yoksa varlık ve var olan hakkındaki bir şüpheden ötürü değildir ve bunun tevhide aykırı bir tarafı da yoktur. Aksine bu tutum tevhidin hakikatidir. Onlar bu hususlarda ittifak etmekle birlikte bazıları böyle bir müsamahakârlıktan çekinmiştir. Acaba keyfiyetlendirme ile bir cihette olduğunu kabul etmek arasında bir fark var mıdır ama şeriatın kullandığı, onun kulları üzerinde kahir olduğu, Arşın üzerinde istiva ettiğini ortaya koyan lafızlar da ortadadır. Bütün bunlarla birlikte aklen başka türlüsü doğru olmayan külli tenzihi ortaya koyan kapsamlı âyete de sımsıkı sarılmak gerekir ki bu da: *"Onun gibi hiçbir şey yoktur"* (Şura, 11) buyruğudur. Şüphesiz o (bu buyruğa göre tenzih) yüce Allah'ın başarı ihsan ettiği kimseler için (Allah'ın zatı hakkında yanlış kanaatlere kapılmaktan) bir koruyucudur. Kadı Iyaz'ın -yüce Allah'ın rahmeti onaaçıklamaları bunlardır.

Hadisten Çıkan Hükümler

1- Mümin birisini hürriyetine kavuşturmak, kâfir birisini hürriyetine kavuşturmaktan daha faziletlidir. Bununla birlikte ilim adamları keffaretler dışında kâfirin kölelikten azad edilmesinin caiz olduğunu icma ile kabul etmişlerdir. Yine Kur'an-ı Kerim'de belirtildiği üzere öldürme keffaretinde kâfir köleyi hürriyetine kavuşturmanın yeterli olmayacağını da icma ile kabul etmişlerdir. Yalnız zihar, yemin ve ramazan günü cima keffaretinde yeterli olup olmayacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii, Malik ve cumhur öldürme keffaretindeki mutlak ifadeyi kayıtlı ifadeye göre yorumlayarak ancak mümin köleyi hürriyetine kavuşturmanın geçerli olacağını söylemişlerdir. Ebu Hanife -Allah ondan razı olsun- ve Kûfeliler ise ifadenin mutlak oluşu dolayısıyla kâfiri hürriyetine kavuşturmak da bu kimse için yeterlidir çünkü ona da köle denilir, demişlerdir.

2- *"Allah nerede?*. Cariye: Semadadır dedi..." Bu buyruktan da kâfirin yüce Allah'ı ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in risaletini kabul etmedikçe mümin olamayacağına delil vardır.

3- Şehadet kelimesini söyleyip, buna kesin olarak inanan bir kimseye imanının sahih olması kıble ehlinden ve cennetlik olması için yeterlidir. Bununla birlikte bu şehadetine dair ayrıca delil ve belge koymakla da yükümlü tutulmaz, delil bilmek zorunluluğu da yoktur. Cumhurun benimsediği kanaat de budur. Bu mesele ile ilgili açıklamalar ilgili diğer hususlarla birlikte iman bölümünün baş taraflarında geçti. Başarı Allah'tandır.

(1201) İbn Mesud'un hadisinde: "Biz namazda olduğu halde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e selam verirdik..."

(1203) Zeyd b. Erkam'ın (radıyallâhu anh) hadisinde: "Biz namazda iken konuşurduk..."

(1205) Cabir (radıyallâhu anh) rivâyet ettiği hadiste: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) beni bir iş için göndermişti..." Bu hadislerde de çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

5- İster namazın maslahatına olsun, ister olmasın namazda konuşmak haramdır.

6- Namazda iken sözlü olarak selamı almak haram, işaretle almanın zararı yoktur hatta işaretle selamı almak müstehaptır.

Şafii ve çoğunluğu teşkil eden ilim adamları bu hükümleri böylece kabul etmektedir. Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamlarından bir topluluk namazda

selamın sözlü olarak da alınacağını kabul etmişlerdir. Ebu Hureyre, Cabir, Hasan, Said b. el-Museyyeb, Katade ve İshak bunlar arasındadır.

İçinden selamı alacağı da söylenmiştir. Ata, Nehaî ve Sevri: Namazdaki selamı verdikten sonra selamı alır, demişlerdir. Ebu Hanife -Allah ondan razı olsun- ise her durumda, sözlü de işaretle de selamı almaz, demiştir.

Ömer b. Abdulaziz, Malik ve mezhebinin âlimleri ile bir topluluk ise işaretle selamı alır fakat sözlü olarak almaz demişlerdir.

Sözlü olarak selamı alacağını söyleyen kimselere sanki bu husustaki hadisler ulaşmamış gibidir.

7- Namaz kılana selam vermeye gelince, Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin görüşüne göre namaz kılana selam verilmez. Eğer namaz kılana selam verecek olursa selamının alınmasını hak etmez. İlim adamlarından bir topluluk da böyle demişlerdir. Malik (radıyallâhu anh)'dan ise iki rivâyet gelmiştir. Birisine göre namaz kılana selam vermek mekruhtur, diğerine göre caizdir.

"Şüphesiz namazda bir meşguliyet vardır" buyruğu şu demektir: Namaz kılanın görevi namazıyla meşgul olup, onunla uğraşmaktır. Ne söylediğini düşünür ve namazdan başka bir şey ile ilgilenmez, ne selam alır, ne de başkasını yapar.

(1202) "Hureym" isminde he harfi ötreli, re harfi fethalıdır.

"Allah için kanitler olarak ayakta durun." İtaat edenler demek olduğu söylendiği gibi, ses çıkarmayanlar diye de açıklanmıştır.

(1203) "Susmamız emredildi, konuşmamız yasaklandı."

8- Bunda (namazda) Âdemoğullarının her türlü kelamının tamamen haram olduğuna delil vardır. İlim adamları namazda konuşmanın haram olduğunu bilerek namazın maslahatına olmaksızın namazı kurtarmak ve benzeri maksatla yapılmaksızın haram olduğunu bilerek ve kasten namazda konuşmanın namazı iptal ettiğini icma ile kabul etmişlerdir. Namazın maslahatına olan sözler söylemeye gelince, Şafii, Malik, Ebu Hanife ve Ahmed -Allah onlardan razı olsun- ve cumhur namazı iptal eder derken, Evzaî ile Maliki mezhebine mensup bazı fukaha ile az sayıdaki bir topluluk caiz kabul etmişlerdir. Unutarak konuşmak bize göre namazı iptal etmez (bozmaz). Cumhura göre ise uzunca konuşmamak şartıyla (bozulmaz). Ebu Hanife -Allah ondan razı olsun- ile Kûfeliler ise namaz batıl olur demişlerdir. Buna dair açıklamalar daha önce geçti.

9- Cabir (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste selamın işaretle alınabileceği ve namazın işaret ve benzeri az miktardaki hareketlerle bozulmayacağı anlaşılmaktadır.

10- Kendisine selam verilip de herhangi bir engel dolayısıyla selamı alamayan kimsenin Müslüman kimseye mazeretini beyan etmesi ve ona bu engeli söylemesi de gerekir.

(1205) "Yüzünü doğuya doğru çevirmiş olduğu halde" yani hem yüzünü, hem bineğini doğuya doğru çevirmişken.

11- Yolculukta nafile namaz kılarken bineğin döndüğü tarafa yüzü çevirmenin caiz olduğuna delil vardır, bu hususta icma bulunmaktadır.

٨/٦١- بَاب جَوَازِ لَعْنِ الشَّيْطَانِ فِي أَثْنَاءِ الصَّلَاةِ وَالتَّعَوُّذِ مِنْهُ وَجَوَازِ الْعَمَلِ الْقَلِيلِ فِي الصَّلَاةِ

8/61- NAMAZ ESNASINDA ŞEYTANA LANET ETMENİN, ONDAN ALLAH'A SIĞINMANIN VE NAMAZDA AZ İŞ (KALİL AMEL)İN CAİZ OLDUĞU BABI

١٢٠٩-١/٣٩- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ قَالَا أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ وَهُوَ ابْنُ زِيَادٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ عِفْرِيتًا مِنْ الْجِنِّ جَعَلَ يَفْتِكُ عَلَيَّ الْبَارِحَةَ لِيَقْطَعَ عَلَيَّ الصَّلَاةَ وَإِنَّ اللَّهَ أَمْكَنَنِي مِنْهُ فَذَعَتُّهُ فَلَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَرْبِطَهُ إِلَى جَنْبِ سَارِيَةٍ مِنْ سَوَارِي الْمَسْجِدِ حَتَّى تُصْبِحُوا تَنْظُرُونَ إِلَيْهِ أَجْمَعُونَ أَوْ كُلُّكُمْ ثُمَّ ذَكَرْتُ قَوْلَ أَخِي سُلَيْمَانَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَهَبْ لِي مُلْكًا لَا يَنْبَغِي لِأَحَدٍ مِنْ بَعْدِي فَرَدَّهُ اللَّهُ خَاسِئًا وَقَالَ ابْنُ مَنْصُورٍ شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ

1209-39/1- Bize İshak b. İbrahim ve İshak b. Mansur tahdis edip dedi ki: ... Bize Muhammed -ki o Ziyad'dır- tahdis edip dedi ki: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: "*Cinlerden bir ifrit dün namazımı bozmak için karşıma çıktı, beni yanıltmak ve namazımı bozmak istedi. Yüce Allah da ona karşı bana güç ve imkân verdi, ben de onu boğdum. Yemin ederim ki onu mescidin direklerinden bir direğin*

yanına bağlamak istedim. Öyle ki sabahı edince hep birlikte -ya da hepiniz- ona bakacaktınız, sonra kardeşim Süleyman (a.s)'ın: "Rabbim bana mağfiret buyur ve benden sonra hiçbir kimseye verilmeyecek bir mülk ihsan et" dediğini hatırladım. Allah da onu rezil ve rüsvay olarak geri çevirdi."

İbn Mansur dedi ki: (Hadisi) Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan (rivayet etti).[495]

١٢١٠-.../٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ هُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا شَبَابَةُ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ ابْنِ جَعْفَرٍ قَوْلُهُ فَذَعَتُّهُ وَأَمَّا ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فَقَالَ فِي رِوَايَتِهِ فَدَعَتُّهُ

1210-.../2- Bize Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti. Bize Muhammed -ki b. Cafer'dir- tahdis etti (H). Dedi ki: Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Şebabe tahdis etti. (Muhammed b. Cafer ile birlikte) her ikisi Şu'be'den bu isnat ile rivâyet etti. Ancak Muhammed b. Cafer'in hadisi rivâyetinde *"onu boğdum"* ifadesi yoktur ama İbn Ebu Şeybe rivâyetinde: *"Onu ittim"* demiştir.[496]

١٢١١-٤٠/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُرَادِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ يَقُولُ حَدَّثَنِي رَبِيعَةُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ الْخَوْلَانِيِّ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ قَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَسَمِعْنَاهُ يَقُولُ أَعُوذُ بِاللهِ مِنْكَ ثُمَّ قَالَ أَلْعَنُكَ بِلَعْنَةِ اللهِ ثَلَاثًا وَبَسَطَ يَدَهُ كَأَنَّهُ يَتَنَاوَلُ شَيْئًا فَلَمَّا فَرَغَ مِنَ الصَّلَاةِ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللهِ قَدْ سَمِعْنَاكَ تَقُولُ فِي الصَّلَاةِ شَيْئًا لَمْ نَسْمَعْكَ تَقُولُهُ قَبْلَ ذَلِكَ وَرَأَيْنَاكَ بَسَطْتَ يَدَكَ قَالَ إِنَّ عَدُوَّ اللهِ إِبْلِيسَ جَاءَ بِشِهَابٍ مِنْ نَارٍ لِيَجْعَلَهُ فِي وَجْهِي فَقُلْتُ أَعُوذُ بِاللهِ مِنْكَ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ قُلْتُ أَلْعَنُكَ بِلَعْنَةِ اللهِ التَّامَّةِ فَلَمْ يَسْتَأْخِرْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ ثُمَّ أَرَدْتُ أَخْذَهُ وَاللهِ لَوْلَا دَعْوَةُ أَخِينَا سُلَيْمَانَ لَأَصْبَحَ مُوثَقًا يَلْعَبُ بِهِ وِلْدَانُ أَهْلِ الْمَدِينَةِ

495 Buhari, 461, 1210, 3284 -muhtasar olarak-, 3423, 4808; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14384
496 1209 nolu hadisin kaynakları

1211-40/3- Bana Muhammed b. Seleme el-Muradi de tahdis etti... Ebu'd-Derda dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (Namaza) durdu. Onun: *"Senden Allah'a sığınırım"* dediğini duyduk. Sonra: *"Allah'ın lanetiyle seni lanetliyorum"* dedi ve bunu üç defa tekrarlayarak sanki bir şey alıyormuş gibi elini uzattı. Namazını bitirince: Ey Allah'ın Rasûlü namazda bundan önce söylediğini hiç duymadığımız bir şey söylediğini işittik, ayrıca elini ileri doğru uzattığını da gördük, dedik. Allah Rasûlü: *"Allah'ın düşmanı İblis yüzüme atmak üzere ateşten bir alev getirmişti. Ben de üç defa senden Allah'a sığınırım dedim. Sonra da -yine üç defa- seni Allah'ın eksiksiz lanetiyle lanetlerim dedim. Sonra onu yakalamak istedim. Allah'a yemin olsun ki kardeşimiz Süleyman'ın duası olmamış olsaydı muhakkak bağlı olarak sabaha çıkacak ve Medinelilerin çocukları onunla oynayacaktı"* buyurdu.[497]

Şerh

(1209-1211 numaralı hadisler)

(1209) *"Cinlerden bir ifrit..."* (يَفْتِك) fiili Müslim'de bu şekildedir. Buhari'nin rivâyetinde ise (تَفَلَّتَ): Bağından kurtulmuş şeklindedir, her ikisi de sahihtir. Müslim'deki bu lafzın anlamı gaflet halinde iken ve aldatarak yakalamak demektir. İfrit de azgın ve baş kaldırmakta haddi aşmış cinlerden birisi anlamındadır.

(1210) "(فَذَعَتُّهُ): *Onu boğdum"* hakkında Müslim dedi ki: Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetinde onu şiddetlice ittim anlamında olmak üzere (فَدَعَتُّهُ) şeklindedir. Hattâbî ikinci lafzı kabul etmeyerek sahih değildir derken, başkaları bunun sahih olduğunu ve birinci şekil daha anlaşılır ve meşhur olmakla birlikte bunun da doğru olduğunu söylemişlerdir.

Hadiste namazda az miktardaki işin (amel-i kalil) caiz oluşuna delil vardır.

(1209) *"Onu bağlamak istedim..."* Bunda da cinlerin halen var olduklarına ve Âdemoğullarından bazı kimselerin onları görebileceğine delil vardır. Yüce Allah'ın: *"Çünkü o da, kabilesi de sizi sizin kendilerini göremeyeceğiniz bir yerden görürler."* (Araf, 27) buyruğu ise çoğunluk hakkında yorumlanır. Eğer onları görmek imkânsız olsaydı Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu görmek hakkındaki sözlerini söylemezdi. Hepsinin onu görmeleri için bağlayacağından Medinelilerin çocuklarının onunla oynayacağından bahsetmezdi.

497 Nesai, 1214; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10940

Kadı Iyaz dedi ki: Denildiğine göre onları yaratıldıkları asli suretlerinde görmek imkânsızdır. Ayetin zahiri bunu ifade eder. Ancak nebiler -Allah'ın salât ve selamları onlara- ile kendileri için olağanüstü bir hal gösterilenler (keramet izhar edenler) bundan müstesnadır. Âdemoğulları ise bu husustaki rivâyetlerde geçtiği üzere onları asıl suretlerinden başka şekillerde görürler.

Derim ki: Bu mücerred bir iddiadır. Bunun sahih bir dayanağı yoktur. Bu sebeple bu iddia reddedilir.

İmam Ebu Abdullah el-Mazeri dedi ki: Cinler latif ve ruhani cisimlerdir. Dolayısı ile bağlanması mümkün olan bir surete bürünmüş olması ve sonra da çocukların onunla oynaması gerçekleşinceye kadar eski haline dönmesi imkânsız kılınmış olma ihtimali vardır. Eğer olağanüstü bir durum sözkonusu olursa bunun dışında başka haller de mümkün olur.

"Sonra kardeşim Süleyman'ı... hatırladım."[498] Kadı Iyaz dedi ki: Yani bu ona ait bir özelliktir. Bundan dolayı Nebiniz (sallallâhu aleyhi ve sellem) onu bağlamaktan vazgeçmiştir. Ya böyle bir işi yapması onun hakkında takdir edilmemiş olduğu için yahut kendisi bunu hatırlayınca böyle bir işi yapmak istememiştir çünkü ya buna gücünün yetmeyeceğini düşünmüş yahut alçak gönüllülük gösterip, edebe riayet etmiştir.

"Allah onu rezil ve rüsvay olarak geri çevirdi." Yani zelil, küçülmüş, kovulup, uzaklaştırılmış olarak geri çevirdi.

"İbn Mansur dedi ki: Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan (diye rivâyet etti)." Yani İshak b. Mansur rivâyetinde dedi ki: Bize en-Nadr tahdis edip dedi ki: Bize Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan haber verdi. Böyle diyerek arkadaşı İshak b. İbrahim'in önceki rivâyetine iki hususta muhalefet etmiş oldu. Birincisinde o: Şu'be, Muhammed b. Ziyad'dan dedi, İbn İbrahim ise Şu'be dedi ki: Bize Muhammed haber verdi dedi. İkincisine göre ise o Muhammed b. Ziyad dedi. Bir rivâyette ise: İbn İbrahim Muhammed -ki o İbn Ziyad'dır- dedi şeklindedir.

(1211) *"Seni Allah'ın eksiksiz lanetiyle lanetliyorum."* Kadı Iyaz dedi ki: Ona eksiksiz denilmesinin hiçbir eksiği bulunmayan bir lanet anlamında olma ihtimali de vardır. Onun hakkında gerekli ve hak ettiği lanet olma ihtimali de vardır yahut üzerine ebedi azabı gerektiren lanet anlamında da olabilir.

Yine Kadı Iyaz dedi ki: "Allah'ın lanetiyle seni lanetliyorum ve senden Allah'a sığınırım" demesi başkasına muhatap kipi ile dua ve beddua etmenin

498 Bk. "Rabbim bana mağfiret buyur ve benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir mülk ver bana" (Sad, 35)

caiz oluşuna delil vardır. Bu ise Maliki mezhebine mensup İbn Şaban'ın böyle demekle namaz batıl olur şeklindeki görüşüne de muhaliftir.

Derim ki: Aynı şekilde bizim mezhep âlimlerimiz de muhatap kipi ile başkasına dua etmek suretiyle namazın batıl olacağını söylemişlerdir. Aksıran bir kimseye rahimekellah yahut yerhamukellah (Allah sana rahmet eylesin) demesi, kendisine selam verene ve aleykesselam ve benzeri sözler söylemesi buna örnektir. Bundan önceki namaz kılana selam vermek babında kaydedilen hadisler ise bizim mezhep âlimlerimizin söylediklerini desteklemektedir. Bu durumda bu hadis tevil edilir yahut namazda konuşmanın haram kılınmasından önce olduğuna veya daha başka bir hale göre açıklanır.

"Allah'a yemin ederim ki kardeşimiz Süleyman'ın duası olmasaydı..." Hadisin bu kısmında yemin etmesi istenmeden yemin etmenin insanın haber verdiği hususu daha da önemine dikkat çekmek, büyüklüğünü ya da doğruluğundaki mübalağayı ve doğruluğunu göstermek için yemin etmenin caiz oluşuna delil vardır. Hadis-i şeriflerde bunun gibi yeminler pek çoktur.

٩/٦٢- بَاب جَوَازِ حَمْلِ الصِّبْيَانِ فِي الصَّلَاةِ

9/62- NAMAZDA KÜÇÜK ÇOCUKLARI TAŞIMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

١٢١٢-١/٤١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قُلْتُ لِمَالِكٍ حَدَّثَكَ عَامِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي وَهُوَ حَامِلٌ أُمَامَةَ بِنْتَ زَيْنَبَ بِنْتِ رَسُولِ اللهِ ﷺ وَلِأَبِي الْعَاصِ بْنِ الرَّبِيعِ فَإِذَا قَامَ حَمَلَهَا وَإِذَا سَجَدَ وَضَعَهَا قَالَ يَحْيَى قَالَ مَالِكٌ نَعَمْ

1212-41/1- Bize Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb ve Kuteybe b. Said tahdis edip dediler ki: Bize Malik, Âmir b. Abdullah b. ez-Zubeyr'den tahdis etti (H). Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e dedim ki: Sana Âmir b. Abdullah b. ez-Zubeyr, Amr b. Suleym ez-Zuraki'den tahdis etti. O Ebu Katade'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in

kızı Zeynep ile Ebu'l-As b. er-Rabi'in kızı olan Umame'yi taşıyarak namaz kılardı. Ayağa kalktı mı onu taşır, secdeye vardı mı onu yere koyardı.

Yahya dedi ki: Malik de: Evet, dedi.[499]

١٢١٣-٤٢/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عُثْمَانَ بْنِ أَبِي سُلَيْمَانَ وَابْنِ عَجْلَانَ سَمِعَا عَامِرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ يُحَدِّثُ عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَؤُمُّ النَّاسَ وَأُمَامَةُ بِنْتُ أَبِي الْعَاصِ وَهِيَ ابْنَةُ زَيْنَبَ بِنْتِ النَّبِيِّ ﷺ عَلَى عَاتِقِهِ فَإِذَا رَكَعَ وَضَعَهَا وَإِذَا رَفَعَ مِنَ السُّجُودِ أَعَادَهَا

1213-42/2- Bize Muhammed b. Ebu Ömer tahdis etti. Bize Süfyan, Osman b. Ebu Süleyman ve İbn Aclân'dan tahdis ettiğine göre ikisi Âmir b. Abdullah b. ez-Zubeyr'i, Amr b. es-Suleym, ez-Zuraki'den diye tahdis ederken dinlediler. O Ebu Katade el-Ensari'den şöyle dediğini nakletti: Ben Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı Zeyneb'in ve Ebu'l-As'ın kızları olan Umame Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in omuzu üzerinde iken insanlara imamlık yaptığını gördüm. Rükûa varınca onu koyuyor, secdeden kalkınca da tekrar onu alıyordu.[500]

١٢١٤-٤٣/٣- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ مَخْرَمَةَ بْنِ بُكَيْرٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي مَخْرَمَةُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا قَتَادَةَ الْأَنْصَارِيَّ يَقُولُ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي لِلنَّاسِ وَأُمَامَةُ بِنْتُ أَبِي الْعَاصِ عَلَى عُنُقِهِ فَإِذَا سَجَدَ وَضَعَهَا

1214-43/3- Bana Ebu't-Tahir tahdis etti. Bize İbn Vehb, Mahreme b. Bukeyr'den haber verdi (H). Dedi ki: Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti. Bize İbn Vehb tahdis etti. Bana Mahreme babasından haber verdi. O Amr b. Suleym ez-Zuraki'den şöyle dediğini nakletti: Ebu Katade el-Ensari'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i Ebu'l-As'ın kızı Umame boynunda olduğu halde insanlara namaz kıldırırken gördüm, secde ettiğinde onu yere koyuyordu.[501]

---

499 Buhari, 5996 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 918, 919, 920 -bu anlamda-; Nesai, 826, 710, 1204, 1203. Hadis ayrıca Buhari, 516; Ebu Davud, 917'de yer almaktadır; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12124

500 1212 nolu hadisin kaynakları

501 1212 nolu hadisin kaynakları

١٢١٥-.../٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ جَمِيعًا عَنْ سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ عَنْ عَمْرِو بْنِ سُلَيْمٍ الزُّرَقِيِّ سَمِعَ أَبَا قَتَادَةَ يَقُولُ بَيْنَا نَحْنُ فِي الْمَسْجِدِ جُلُوسٌ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ أَنَّهُ أَمَّ النَّاسَ فِي تِلْكَ الصَّلَاةِ

1215-.../4- Bize Kuteyb b. Said tahdis etti. Bize Leys tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Bize Ebu Bekr el-Hanefi tahdis etti. Bize Abdulhamid b. Cafer tahdis etti. (Leys ile) birlikte Said el-Makburi'den, o Amr b. Suleym ez-Zuraki'den rivâyet ettiğine göre o Ebu Katade'yi şöyle derken dinlemiştir: Biz mescitte oturuyorken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza çıkıp geldi deyip, onların hadislerine yakın olarak hadisi rivâyet etti. Şu kadar var ki rivâyetinde o kıldırdığı namazda insanlara imamlık yaptığını sözkonusu etmedi.[502]

Şerh

(1212-1215 numaralı hadisler)

Bu babta Umame (radıyallâhu anhâ)'nın taşınması ile ilgili hadis yer almaktadır. Bunda bir insanı yahut kuş, koyun ve buna benzer tahir/temiz bir hayvanı taşıyarak namaz kılmanın sahih olduğuna ve çocukların elbiselerinin ve bedenlerinin necis oldukları kesinlikle bilinmediği sürece tahir (temiz) olduğuna, az bir işin namazı bozmadığına, yapılan bir iş birden çok olmakla birlikte arka arkaya yapılmayıp, aksine dağınık bir şekilde yapılacak olursa yine namazı bozmadıklarına delil olduğu gibi;

Hadisten, küçük çocukların ve diğer zayıf kimselerin seviyesine inileceğine, onlara merhamet ve şefkat gösterilip, onlara hoşlarına gidecek şekilde davranılacağına da delil vardır.

(1213) "Umame omzunda olduğu halde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i insanlara imamlık yaparken gördüm." Bu Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve ona uygun kanaat belirtenlerin şu görüşlerinin lehine bir delildir: Küçük kız ve erkek çocuklarını ve bunların dışında necis olmayan bir hayvanı, farz ve nafile namazda taşımak caizdir. İmamın da, imama uyanların da, tek başına namaz kılanların da bunu yapması caizdir.

502 1212 nolu hadisin kaynakları

Malik (radıyallâhu anh)'ın mezhebine mensup fukaha bunu nafile namaz hakkında yorumlamışlar ve farz namazda bunun caiz olmadığını söylemişlerdir ama böyle bir tevil tutarsızdır çünkü sahabinin "imamlık yaparken" ifadesi onun farz namaz kılarken bunu yaptığı hususunda açık ya da açık gibi bir ifadedir.

Maliki fukahasından bazıları da bunun nesh edilmiş olduğunu ileri sürmüş, diğer bir kısmı bunun Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e özel olduğunu, daha başkaları ise bunun bir zaruret sebebiyle yapıldığını söylemişlerse de bütün bu iddialar batıldır ve kabul edilemez çünkü bu söylediklerine delil yoktur, böyle bir yorum yapmayı zorunlu kılan bir husus da bulunmamaktadır. Aksine hadis sahih olup, bu işin cevazı hususunda da gayet açıktır, ayrıca bu hadiste şeriatın kurallarına muhalif bir husus da yoktur çünkü insan temiz olduğu gibi, onun karnında bulunan necisliğin hükmü yoktur çünkü bu necaset onun midesindedir. Küçük çocukların elbiseleriyle, vücutları da temiz kabul edilir. Şer'i deliller bu hususta birbirini desteklemektedir.

Namazda yapılan işler ise az ya da dağınık olursa namazı bozmaz. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu işi de bunun caiz olduğunu beyan etmekte ve bununla sözünü ettiğim bu kaidelere dikkat çekmektedir. İşte bu durum İmam Ebu Süleyman el-Hattâbî'nin şu iddiasını da reddetmektedir: Yapılan bu iş sanki kasten yapılmamış gibidir. Onu namazda taşıması çocuğun ona asılması dolayısıyla olmuştu, o da çocuğu itmemişti. Bu sebeple ayağa kalktı mı çocuk da onunla birlikte kalkmıştı. (Hattâbî devamla) dedi ki: Onun Umame'yi taşıdığı sonra da onu koyduğu ve bu işi kasten arka arkaya yaptığı sakın zannedilmesin çünkü böyle bir iş amel-i kesirdir (çok miktarda bir iştir) ve kalbi de meşgul eder. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i hamîsa (denilen işlemeli, desenli) elbise meşgul ettiğine göre böyle bir iş onu nasıl meşgul etmesin?

Hattâbî'nin -yüce Allah'ın rahmeti ona- sözleri bunlardır ama bunlar batıldır ve soyut bir iddiadan ibarettir. Bu iddiayı reddeden hususlardan birisi de Müslim'in Sahihindeki: "Ayağa kalktı mı onu taşırdı" ifadesidir.

"Secdeden kalktı mı onu tekrar alırdı." Yine Müslim'in rivâyetinde: "Umame'yi taşıyarak yanımıza çıktı ve namaz kıldırdı" deyip, hadisi zikrettiğini görüyoruz.

Hamîsa meselesine gelince, o faydasız yere kalbi uğraştırır. Umame'yi taşımanın ise kalbi meşgul ettiğini kabul etmiyoruz. Kalbi uğraştırsa dahi bunun çeşitli hükümleri ve sözünü ettiğimiz ve etmediğimiz türlü kuralları beyan edip, onlara açıklık getirmesi gibi bir sonucu ortaya çıkmaktadır. İşte hamîsa ile ilgili rivâyetin aksine bu önemli hususlar dolayısıyla böyle bir meşguliyet

helal olmuştur. Kesin doğru şu ki, hadis böyle bir işin caiz olduğunu beyan etmek ve birtakım önemli hususlara dikkat çekmek içindi. Böyle bir davranış bizim için caizdir ve kıyamet gününe kadar Müslümanlar için devam edecek bir şer'i hükümdür.

(1212) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kızı Zeynep ile Ebu'l-As b. er-Rabi'in kızı Umame'yi taşıyarak" Bununla Zeyneb'in kocası Ebu'l-As b. er-Rabi'den olma kızını kastetmektedir.

Ashab isimlerine dair eserler ile mezheplere ve başka hususlara dair eserlerde meşhur ve doğru olan babasının adının er-Rabi olduğudur ama Malik -yüce Allah'ın rahmeti ona-'den Muvatta'ı rivâyet edenlerin çoğunluğu "b. Rabia" diye rivâyet etmişlerdir. Buhari de Malik'ten gelen rivâyette böylece rivâyet etmiştir.

Kadı Iyaz dedi ki: el-Asîlî dedi ki: Ebu'l-As b. er-Rabi b. Rabia'dır. Malik onu ceddine nispetle zikretmiştir. Kadı Iyaz dedi ki: Ama onun bu söylediği bilinen bir husus değildir. Haber ve nesep bilginlerine göre onun nesebi ittifakla Ebu'l-As b. er-Rabi b. Abduluzza b. Abdu Şems b. Abdu Menaf'tır. Ebu'l-As'ın adı da Lakit'tir. Muheşşim olduğu da söylenmiştir. Daha başka isimler de verilmiştir. Yüce Allah en iyi bilendir.

١٠/٦٣- بَاب جَوَازِ الْخُطْوَةِ وَالْخُطْوَتَيْنِ فِي الصَّلَاةِ

10/63- NAMAZDA BİR VE İKİ ADIM ATMANIN CAİZ OLDUĞU BABI

١٢١٦-٤٤/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ كِلَاهُمَا عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ نَفَرًا جَاءُوا إِلَى سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ قَدْ تَمَارَوْا فِي الْمِنْبَرِ مِنْ أَيِّ عُودٍ هُوَ فَقَالَ أَمَا وَاللَّهِ إِنِّي لَأَعْرِفُ مِنْ أَيِّ عُودٍ هُوَ وَمَنْ عَمِلَهُ وَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَوَّلَ يَوْمٍ جَلَسَ عَلَيْهِ قَالَ فَقُلْتُ لَهُ يَا أَبَا عَبَّاسٍ فَحَدِّثْنَا قَالَ أَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى امْرَأَةٍ قَالَ أَبُو حَازِمٍ إِنَّهُ لَيُسَمِّهَا يَوْمَئِذٍ انْظُرِي غُلَامَكِ النَّجَّارَ يَعْمَلْ لِي أَعْوَادًا أُكَلِّمُ النَّاسَ عَلَيْهَا فَعَمِلَ هَذِهِ الثَّلَاثَ دَرَجَاتٍ ثُمَّ أَمَرَ بِهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَوُضِعَتْ هَذَا الْمَوْضِعَ فَهِيَ مِنْ طَرْفَاءِ الْغَابَةِ وَلَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ عَلَيْهِ فَكَبَّرَ وَكَبَّرَ النَّاسُ وَرَاءَهُ وَهُوَ

عَلَى الْمِنْبَرِ ثُمَّ رَفَعَ فَنَزَلَ الْقَهْقَرَى حَتَّى سَجَدَ فِي أَصْلِ الْمِنْبَرِ ثُمَّ عَادَ حَتَّى فَرَغَ مِنْ آخِرِ صَلَاتِهِ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي صَنَعْتُ هَذَا لِتَأْتَمُّوا بِي وَلِتَعَلَّمُوا صَلَاتِي

1216-44/1- Bize Yahya b. Yahya ve Kuteybe b. Said tahdis etti. İkisi Abdulaziz'den rivâyet etti. Yahya dedi ki: Bize Abdulaziz b. Ebu Hazim babasından haber verdiğine göre birkaç kişi Sehl b. Sa'd'ın yanına geldi. Minber hususunda ve minberin hangi tür ağaçtan yapıldığı hakkında birbirleriyle tartışmışlardı. O şöyle dedi: Allah'a yemin ederim ki ben onun hangi ağaçtan yapıldığını ve onu kimin yaptığını biliyorum. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i üzerine oturduğu ilk günde de görmüştüm.

(Ebu Hazim) dedi ki: Ben ona, ey Ebu Abbas bize anlatır mısın dedim. O şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kadına -Ebu Hazim dedi ki: Sehl o gün o kadının adını da vermişti- şöyle bir haber gönderdi: *"Şu marangoz kölene bir bak da bana üzerine çıkıp insanlara hitap edeceğim basamaklar yapsın"* buyurdu.

O da şu üç basamağı yaptı. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in emri ile bu basamaklar şu yere konuldu. Bu basamaklar el-Ğâbe denilen yerde yetişen ılgın ağaçlarındandı. Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberin üzerine çıkıp, tekbir getirdiğini, insanların da onun arkasından -o minber üzerinde olduğu halde- tekbir getirdiklerini gördüm. Sonra başını kaldırıp, gerisin geri indi ve nihayet minberin dibinde secde etti. Sonra tekrar çıktı ve namazını bitirinceye kadar böyle yaptı. Sonra da cemaate yüzünü çevirerek: *"Ey insanlar, benim bunu yapmamın sebebi sizin de bana uymanız ve benim namaz kılış şeklimi öğrenmeniz içindir"* buyurdu.[503]

١٢١٧-٤٥/٢- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدٍ الْقَارِيُّ الْقُرَشِيُّ حَدَّثَنِي أَبُو حَازِمٍ أَنَّ رِجَالًا أَتَوْا سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي حَازِمٍ قَالَ أَتَوْا سَهْلَ بْنَ سَعْدٍ فَسَأَلُوهُ مِنْ أَيِّ شَيْءٍ مِنْبَرُ النَّبِيِّ ﷺ وَسَاقُوا الْحَدِيثَ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ أَبِي حَازِمٍ

503 Buhari, 448 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4711

1217-45/2- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Yakub b. Abdurrahman b. Muhammed b. Abdullah b. Abdulkari el-Kuraşi tahdis etti. Bana Ebu Hazim'in tahdis ettiğine göre bazı kimseler Sehl b. Sa'd'ın yanına geldiler (H). Dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve İbn Ebu Ömer de tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Ebu Hazim'den şöyle dediğini tahdis etti: Sehl b. Sa'd'a gelip, ona: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberi hangi şeyden yapılmıştır dediler sonra hadisi İbn Ebu Hazim'in hadisine yakın olarak rivâyet ettiler.[504]

Şerh

(1216-1217 numaralı hadisler)

Bu babta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minber üzerinde namaz kılması ve minberin dibinde secde edinceye kadar geri geri inmesi sonra da tekrar namazı bitirinceye kadar aynı işi yaptığına dair hadis-i şerif yer almaktadır.

İlim adamları dedi ki: Değerli minber üç basamaktı. Nitekim Müslim de rivâyetinde bunu açıkça ifade etmiştir. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki adımla minberin dibine indikten sonra yanında secdeye vardı. Bundan çeşitli hükümler çıkmaktadır:

1- Minber edinmek müstehabtır.

2- Hatib ve benzeri konumda olan kimselerin minber ya da ona benzer yüksekçe bir şey üzerinde durmaları müstehabtır.

3- Namazda az fiil işlemek (amel-i kalil) caizdir. Çünkü iki adım atmakla namaz bozulmaz ama bir ihtiyaç olmadıkça daha uygunu bu işi yapmamaktır. Şayet bir ihtiyaç sebebiyle yapılırsa bunda -Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yaptığı gibi- kerahet yoktur.

4- İkiden fazla adım ve benzeri çok iş (amel-i kesir) dağınık yapılırsa namaz bozulmaz çünkü minberden inmek ve çıkmak tekrarlanmış bir iştir. Bunların toplamı çok ise de kısım kısım dağılmaları halinde bunların her biri az bir fiil olur.

5- İmamın cemaatin bulunduğu yere göre daha yüksekçe bir yerde namaz kılması caizdir ama bir ihtiyaç olmaksızın imamın cemaatten, cemaatin de imamdan daha yüksek bir yerde bulunması mekruhtur. Eğer cemaate

504 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetini Buhari, 377; İbn Mace, 1416; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4690'da rivâyet etmektedir. Kuteybe b. Said'in hadisini Buhari, 917; Ebu Davud, 1080; Nesai, 738; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4775'te rivâyet etmişlerdir.

namaz fiillerini öğretmek gibi bir ihtiyaç sebebi ile olursa mekruh olmaz hatta bu hadis dolayısıyla müstehabtır, aynı şekilde imama uyan bir kişi diğer cemaate imamın namazını duyurmak isterse ve bunun için yükseğe çıkma gereğini duyarsa hüküm yine böyledir.

6- *İmam cemaate namazın fiillerini öğretir ve bunu yapması namazına* menfi tesirde bulunmaz. Böyle bir iş ibadette başkasını ortak yapmak türünden sayılmaz, aksine onlara sesini duyurmak üzere yüksek sesle tekbir alması gibidir.

"Minber hakkında tartıştılar." Yani ayrılığa düştüler, çekiştiler. Dilbilginleri der ki: Minber sözü yükselmek anlamındaki "nebr"den türemiştir.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kadına... diye haber gönderdi." Bunu Suheyl b. Sa'd böylece rivâyet etmiştir. Buhari'nin Sahihinde ve başka kaynaklarda Cabir'in rivâyeti de şöyledir: "Kadın: Ey Allah'ın Rasûlü, üzerinde oturacağın bir şey yaptırayım mı çünkü benim marangoz bir kölem var dedi. Allah Rasûlü: *"İstersen yaptırabilirsin"* buyurdu. Kadın da minberi yap(tır)dı." Bu rivâyet Zahiri itibariyle Suheyl'in rivâyetinden farklıdır. Her iki rivâyet şöylece tevil edilebilir: Kadın ilk olarak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu teklifi yaptı sonra da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ona haber göndererek bu dediğini gerçekleştirmesini istedi.

"O da bu üç basamağı yaptı." Bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in minberinin üç basamaktan ibaret olduğuna dair açık bir ifadedir.

"O Ğâbe denilen yerde yetişen ılgın ağacındandır." Tarfâ, (ılgın) lafzı Buhari ve başka kaynaklarda (Tarfâ yerine) "Esl" şeklindedir, Tarfâ ile aynı şeydir. Ğabe ise Medine'nin Avali kısmında bilinen bir yer adıdır.

"Sonra kalktı ve geri geri indi ve secdeye vardı." Başını rükûdan kaldırdı demektir. Geri geri gitmek (el-kahkarâ) arkaya doğru yürümek demektir. Geri geri yürümesi ise sırtını kıbleye dönmemesi içindir.

"Benim nasıl namaz kıldığımı öğrenmeniz içindir." Böylelikle Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) (namaz içindeki). hareketleri (sahabesine) öğretmek maksadıyla, minbere çıkıp namaz kıldığını açıklamıştır.

"Yakub b. Abdurrahman el-Kari" nispetinin sonundaki ye şeddeli olup, daha önce defalarca açıklanmıştı. Bilinen kabile Kare'ye mensuptur.

Babın sonlarında: "Ve hadisi İbn Ebu Hazim'in hadisine yakın olarak rivâyet ettiler" ifadesi yazma nüshalarda bu şekildedir. Rivâyet ettiler (sevkettiler) anlamındaki lafız çoğul zamiri ile gelmiştir. Hâlbuki burada ikisi rivâyet

etti demesi gerekirdi çünkü maksat Yakub b. Abdurrahman ile Süfyan b. Uyeyne'nin, Ebu Hazim'den rivâyetlerini açıklamaktır çünkü her ikisi Ebu Hazim'den rivâyette İbn Ebu Hazim ile ortaktırlar. Çoğul lafız getirmekle birlikte ikisini kastetmiş olma ihtimali olabilir. Diğer taraftan iki kişi hakkında çoğul kullanmak da şüphesiz caizdir ama bu şekilde bir kullanımın hakikat mi, mecaz mı olduğu hususunda meşhur görüş ayrılığı vardır çoğunluk bunun mecazi olduğunu kabul etmektedir.

Müslim'in "rivayet ettiler" sözü ile Yakub ve Süfyan'dan rivâyeti nakledenler olma ihtimali de vardır. Bunlar ise pek çoktur. Allah en iyi bilendir.

١١/٦٤- بَاب كَرَاهَةِ الْاخْتِصَارِ فِي الصَّلَاةِ

11/64- NAMAZDA ELLERİ BÖĞRÜNE KOYMANIN MEKRUH OLDUĞU BABI

١٢١٨-٤٦/١- وَحَدَّثَنِي الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى الْقَنْطَرِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ وَأَبُو أُسَامَةَ جَمِيعًا عَنْ هِشَامٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُصَلِّيَ الرَّجُلُ مُخْتَصِرًا وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ

1218-46/1- Bana el-Hakem b. Musa el-Kantari de tahdis etti. Bize Abdullah b. el-Mubarek tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Ebu Talib ve Ebu Usame tahdis etti. Hepsi birlikte Hişam'dan, o Muhammed'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre (Allah Rasûlü) kişinin ellerini böğrüne koyarak namaz kılmasını yasaklamıştır.

Ebu Bekr rivâyetinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yasakladı, demiştir.[505]

Şerh

"el-Hakem b. Musa el-Kantari" Bağdat mahallelerinden Kantaratu'l-Berr diye bilinen bir mahalleye mensuptur. Buraya çok sayıda kimsenin nispeti bulunmaktadır. Burada adı geçen el-Hakem b. Musa bunlardan birisidir. Ay-

505 el-Hakem b. Musa el-Kantari'nin rivâyetini Nesai, 889; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14532; Ebu Usame'nin rivâyetini Tirmizi, 383; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14560; Ebu Halid'in rivâyetini ise yalnızca Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14569

rıca kendilerine el-Kantari nispeti verilmiş ve Neysabur'da Ra'su'l-Kantara diye bilinen mahallelerinden bir mahalleye nispet edilen çok sayıda kimse de vardır. Bu iki kısmı da Hafız Ebu Fadl Muhammed b. Tahir el-Makdisi açıklamış bulunmaktadır.

"Kişinin ellerini böğrüne koyarak namaz kılmasını yasakladı." Buhari'deki rivâyette: "Namazda elleri böğüre koymayı yasakladı" şeklindedir. İlim adamları bunun anlamını farklı şekillerde açıklamışlardır. Muhakkiklerin, dilbilginlerinin, hadisteki garip lafızlar âlimleri ile muhaddislerin çoğunluğunun kabul ettikleri bizim mezhep âlimlerimizin de mezhebimize dair fıkıh kitaplarında kabul ettikleri sahih görüşe göre muhtasir, elini böğrüne koyarak namaz kılan kişidir. Herevi dedi ki: Bu eline bir baston alıp, ona dayanan kişiye denilir. Bir diğer görüşe göre bu sureyi ihtisar ederek (kestirmeden okuyarak) surenin sonlarından bir ya da iki âyet okuyan kişiye denir. Bir diğer açıklamaya göre bir kimsenin namazının kıyamıyla, rükûuyla, sücuduyla sınırlarına riayet etmek suretiyle tam olarak eda etmeyen kişiye denilir ama doğru olan birincisidir.

Bir görüşe göre böyle bir iş, Yahudilerin yaptığı işlerden olduğu için yasaklanmıştır. Şeytanın bir işi olduğu için yasaklandığı da söylenmiştir. Bir diğer açıklamaya göre İblis cennetten bu halde inmiştir. Bunun büyüklük taslayanların yaptığı işlerden olduğu için yasaklandığı da söylenmiştir.

١٢/٦٥- بَاب كَرَاهَةِ مَسْحِ الْحَصَى وَتَسْوِيَةِ التُّرَابِ فِي الصَّلَاةِ

12/65- NAMAZDAYKEN KÜÇÜK TAŞLARI VE TOPRAĞI DÜZELTMENİN MEKRUH OLDUĞU BABI

١٢١٩-٤٧/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا هِشَامٌ الدَّسْتَوَائِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ مُعَيْقِيبٍ قَالَ ذَكَرَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَسْحَ فِي الْمَسْجِدِ يَعْنِي الْحَصَى قَالَ إِنْ كُنْتَ لَا بُدَّ فَاعِلًا فَوَاحِدَةً

1219-47/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Ebu Seleme, Muaykîb'den şöyle dediğini nakletti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescitte çakıl taşlarını düzeltmeyi sözkonusu etti ve: *"Şayet mutlaka yapacaksan yalnız bir defa yap"* buyurdu.[506]

506 Buhari, 1207; Ebu Davud, 946; Tirmizi, 379; Nesai, 1191; İbn Mace, 1026; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11485

١٢٢٠-٤٨/٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامٍ قَالَ حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ مُعَيْقِيبٍ أَنَّهُمْ سَأَلُوا النَّبِيَّ ﷺ عَنْ الْمَسْحِ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ وَاحِدَةً

1220-48/2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Ebu Seleme, Muaykîb'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e namazda iken (taşları, toprağı) düzeltmeye dair soru sordular. O: *"Bir defa (yapın)"* buyurdu.[507]

١٢٢١-.../٢م- وَحَدَّثَنِيهِ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا هِشَامٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ فِيهِ حَدَّثَنِي مُعَيْقِيبٌ ح

1221-.../2m- Buna bana Ubeydullah b. Ömer el-Kavârîrî de tahdis etti. Bize Halid -yani, İbnu'l-Haris- tahdis etti. Bize Hişam bu isnat ile tahdis etti ve rivâyetinde: Bana Muaykîb tahdis etti, dedi (H).[508]

١٢٢٢-٤٩/٢م- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ قَالَ حَدَّثَنِي مُعَيْقِيبٌ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فِي الرَّجُلِ يُسَوِّي التُّرَابَ حَيْثُ يَسْجُدُ قَالَ إِنْ كُنْتَ فَاعِلًا فَوَاحِدَةً

1222-49/2m- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Ebu Seleme dedi ki: Bana Muaykîb'in tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) secde ettiği yerde toprağı düzelten adam hakkında: *"Eğer yapacaksan sadece bir defa yap"* buyurduğunu söyledi.[509]

Şerh

(1219-1222 numaralı hadisler)

(1219) *"Eğer mutlaka yapacaksan yalnız bir defa yap"* yani yapma ama yapacak olursan sadece bir defa yap, fazlasını yapma. Bu yasak, tenzihi mekruhluk bildiren bir yasaktır. Bu ifadeden bu işin mekruh olduğu anlaşılmaktadır. İlim adamları (bu şekilde) düzeltmenin mekruh olduğunu ittifakla kabul etmişlerdir çünkü böyle bir hal mütevazılığa aykırıdır ayrıca namaz kılanı da meşgul eder.

507 1219 numaralı hadisin kaynakları
508 1219 numaralı hadisin kaynakları
509 1219 numaralı hadisin kaynakları

Kadı Iyaz dedi ki: Selef namazda iken alnı silmeyi ve toprak ve buna benzer bulaşan şeyleri mescitten çıkmadan önce alından silmeyi mekruh görmüşlerdir.

١٣/٦٦- بَاب النَّهْيِ عَنْ الْبُصَاقِ فِي الْمَسْجِدِ فِي الصَّلَاةِ وَغَيْرِهَا

13/66- NAMAZDA VE NAMAZIN DIŞINDA MESCİTTE TÜKÜRMENİN YASAK OLDUĞU BABI

١٢٢٣-١/٥٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى بُصَاقًا فِي جِدَارِ الْقِبْلَةِ فَحَكَّهُ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ يُصَلِّي فَلَا يَبْصُقْ قِبَلَ وَجْهِهِ فَإِنَّ اللَّهَ قِبَلَ وَجْهِهِ إِذَا صَلَّى

1223-50/1- Bize Yahya b. Yahya et-Temimi tahdis edip dedi ki: Malik'e, Nafi'den (naklen) rivâyetini okudum. Onun Abdullah b. Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kıble duvarı üzerinde bir tükürük görünce onu kazıdı sonra cemaate dönüp: *"Sizden biriniz namaz kılarken yüzünü döndüğü tarafa sakın tükürmesin çünkü namaz kıldığı vakit Allah onun yüzünü döndüğü taraftadır"* buyurdu.[510]

١٢٢٤-٢/٥١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ أَخْبَرَنَا الضَّحَّاكُ يَعْنِي ابْنَ عُثْمَانَ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ رَأَى نُخَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ إِلَّا الضَّحَّاكَ فَإِنَّ فِي حَدِيثِهِ نُخَامَةً فِي الْقِبْلَةِ بِمَعْنَى حَدِيثِ مَالِكٍ

1224-51/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Abdullah b. Numeyr ve Ebu Usame tahdis etti (H). Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize

510 Buhari, 406; Nesai, 723; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8366

babam tahdis etti. Hepsi Ubeydullah'tan (rivayet etti) (H). Bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Rumh da el-Leys b. Sa'd'dan tahdis etti (H). Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize İsmail -yani b. Uleyye- Eyyub'dan tahdis etti (H). Bize İbn Rafi de tahdis etti, bize İbn Ebu Fudey tahdis etti, bize Dahhak -yani, İbnu'l Osman- haber verdi (H). Bana Harun b. Abdullah da tahdis etti. Bize Haccac b. Muhammed tahdis edip dedi ki: Bana Musa b. Ukbe haber verdi, hepsi Nafi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre mescidin kıblesinde bir balgam gördü. Ancak Dahhak hadisinde: Kıblede bir balgam (gördü) demiş ve hadisi Malik'in rivâyet ettiği anlamda rivâyet etmiştir.[511]

١٢٢٥-٥٢/٣- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى نُخَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَحَكَّهَا بِحَصَاةٍ ثُمَّ نَهَى أَنْ يَبْزُقَ الرَّجُلُ عَنْ يَمِينِهِ أَوْ أَمَامَهُ وَلَكِنْ يَبْزُقُ عَنْ يَسَارِهِ أَوْ تَحْتَ قَدَمِهِ الْيُسْرَى

1225-52/3- Bana Yahya b. Yahya, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid birlikte Süfyan'dan tahdis etti. Yahya dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zühri'den haber verdi. O Humeyd b. Abdurrahman'dan, o Ebu Said el-Hudri'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescidin kıble tarafında bir balgam gördü. Onu bir çakıl taşı ile kazıdı sonra da bir kimsenin sağına ya da önüne tükürmesini nehyetti fakat tükürecek olursa sol tarafına ya da sol ayağının altına tükürmesini (irşad buyurdu).[512]

Şerh

(1223-1225 numaralı hadisler)

(1223) (Tükürük anlamında) busâk (sad ile) ve buzâk (ze ile) denilip, her ikisi de meşhur iki söyleyiştir. Sin ile "busêk" şeklinde az kullanılan bir söyleyiş de vardır hatta bir topluluk bunu bir yanlışlık olarak değerlendirmiştir.

511 Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir. Tuhfetu'l-Eşrâf, 7846; İbn Numeyr'in rivâyetini de yalnız Müslim rivâyet etmiştir. Tuhfetu'l-Eşrâf, 7961; Kuteybe'nin rivâyetini Buhari, 753; İbn Mace, 763; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8271; Zuheyr b. Harb'ın rivâyetini Buhari, 1213; Ebu Davud, 479; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7518; İbn Rafi'in rivâyetini yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7698; Harun b. Abdullah'ın rivâyetini Buhari, 753; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8469'da rivâyet etmişlerdir.

512 Buhari, 408, 409 -buna yakın-, 410, 411 -buna yakın-, 114; Nesai, 724; İbn Mace, 761; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3997

(1224) *"Yüzünün baktığı yana tükürmesin..."* Yani tazim ettiği tarafa (tükürmesin). O yönünü Allah'a çevirmiştir diye açıklandığı gibi kasıt onun sevabıdır ve benzeri açıklamalar da yapılmıştır. O halde kendisine doğru tükürülen kimseyi hafife almak, küçük düşürmek ve ona hakaret etmek anlamını taşıyan tükürme işini bu tarafa doğru yapmamalıdır.

"Bir tükürük gördü." Bir rivâyette "balgam", bir diğerinde "sümük" denilmektedir. Dilbilginlerinin açıklamalarına göre sümük burundan gelir, tükürük ağızdan, balgam ise baş bölgesinden ve göğüsten gelir.

(1225) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir kimsenin sağına ve önüne tükürmesini nehyetti..." Diğer rivâyette (1230): *"Sizden biriniz namazda iken Rabbi ile söyleşmektedir. Bu sebeple önüne ve sağına sakın tükürmesin ama sol tarafına ayağının altına tükürebilir"* buyurmaktadır. Bu hadisten namaz kılan kimsenin önüne ve sağına tükürmesinin yasak olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bu hüküm mescit ve başka yer hakkında geneldir.

"Ayağının altına ve sol tarafına tükürsün." Bu ise mescidin dışında sözkonusudur. Mescitte namaz kılan kimse ise ancak elbisesine (mendiline) tükürebilir çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Mescitte tükürmek bir günahtır"* buyurmuştur. Buna nasıl izin verebilir? Sağ tarafa tükürmenin yasaklanışı ise sağa tanınan bir şereftir.

Buhari'deki rivâyette ise: *"Önüne ve sağına tükürmesin çünkü sağ tarafında bir melek vardır"* denilmektedir.

Kadı Iyaz dedi ki: Sağ tarafa tükürmenin yasaklanması sağdan başka tarafa tükürmenin mümkün olması halinde sözkonusudur. Eğer sol tarafında namaz kılan birisinin bulunması sebebiyle sağına tükürmeye imkân olmazsa sağ tarafına tükürmesi mümkündür ama en uygunu mümkün olduğu kadar sağ tarafı böyle bir halden uzak tutmasıdır.

١٢٢٦-.../٤- حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ يُونُسَ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا أَبِي كِلَاهُمَا عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ وَأَبَا سَعِيدٍ أَخْبَرَاهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى نُخَامَةً بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ

1226-.../4- Bana Ebu't-Tahir ve Harmele de tahdis edip dediler ki: Bize İbn Vehb, Yunus'dan tahdis etti (H). Dedi ki: Bana Zuheyr b. Harb da tahdis

etti. Bize Yakub b. İbrahim tahdis etti, bize babam tahdis etti. Her ikisi İbn Şihâb'dan, o Humeyd b. Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre Ebu Hureyre ve Ebu Said kendisine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bir balgam gördüğünü haber verdiler ve hadisi İbn Uyeyne'nin hadisi gibi naklettiler.[513]

١٢٢٧-.../٥- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ رَأَى بُصَاقًا فِي جِدَارِ الْقِبْلَةِ أَوْ مُخَاطًا أَوْ نُخَامَةً فَحَكَّهُ

1227-.../5- Bize Kuteybe b. Said de Enes b. Malik'ten ona okunan rivâyetler arasında Hişam b. Urve'den tahdis etti. O babasından, o Aişe'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kıble duvarında bir tükürük yahut sümküğü ya da balgam gördü ve onu kazıdı.[514]

١٢٢٨-٥٣/٦- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ عَنِ الْقَاسِمِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ رَأَى نُخَامَةً فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَأَقْبَلَ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ مَا بَالُ أَحَدِكُمْ يَقُومُ مُسْتَقْبِلَ رَبِّهِ فَيَتَنَخَّعُ أَمَامَهُ أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يُسْتَقْبَلَ فَيُتَنَخَّعَ فِي وَجْهِهِ فَإِذَا تَنَخَّعَ أَحَدُكُمْ فَلْيَتَنَخَّعْ عَنْ يَسَارِهِ تَحْتَ قَدَمِهِ فَإِنْ لَمْ يَجِدْ فَلْيَقُلْ هَكَذَا وَوَصَفَ الْقَاسِمُ فَتَفَلَ فِي ثَوْبِهِ ثُمَّ مَسَحَ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ

1228-53/6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uleyye'den tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize İbn Uleyye, Kasım b. Mihran'dan tahdis etti. O Ebu Râfi'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) mescidin kıble tarafında bir balgam gördü, insanlara dönerek şöyle buyurdu: *"Sizden birisine ne oluyor ki yüzünü Rabbine dönerek kalkıyor ve önünde balgam çıkartıyor. Hiç biriniz karşısına geçilip, yüzüne doğru balgam çıkarılmasını sever mi? Sizden bir kimse balgam çıkaracak olursa sol tarafına, ayağının altına balgamını çıkarsın. Şayet bunu yapamazsa o takdirde şöyle yapsın."* Kasım bunu gösterdi ve elbisesine tükürdükten sonra onu birbirine sürttü.[515]

513 1225 numaralı hadisin kaynakları
514 Buhari, 407; Tuhfetu'l-Eşrâf, 171555
515 Nesai, 308; İbn Mace, 1022; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14669

١٢٢٩-.../٧- وَحَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ كُلُّهُمْ عَنْ الْقَاسِمِ بْنِ مِهْرَانَ عَنْ أَبِي رَافِعٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ نَحْوَ حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ وَزَادَ فِي حَدِيثِ هُشَيْمٍ قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يَرُدُّ ثَوْبَهُ بَعْضَهُ عَلَى بَعْضٍ

1229-.../7- Bize Şeyban b. Ferruh da tahdis etti. Bize Abdulvâris tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti. Bize Huşeym haber verdi (H). Dedi ki: Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis etti. Hepsi Kasım b. Mihran'dan, o Ebu Râfi'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den İbn Uleyye'nin hadisine yakın olarak rivâyet etti. Ayrıca Huşeym'in hadisinde şu fazlalık vardır: Ebu Hureyre dedi ki: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elbisesinin bir bölümünü diğerinin üzerine kapladığını görür gibiyim.[516]

١٢٣٠-٥٤/٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا كَانَ أَحَدُكُمْ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّهُ يُنَاجِي رَبَّهُ فَلَا يَبْزُقَنَّ بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَا عَنْ يَمِينِهِ وَلَكِنْ عَنْ شِمَالِهِ تَحْتَ قَدَمِهِ

1230-54/8- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Katade'yi, Enes b. Malik'ten tahdis ederken dinledim. Dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden biriniz namazda olduğu zaman şunu bilsin ki Rabbi ile buluşmaktadır. Bu sebeple sakın önüne de, sağ tarafına da tükürmesin ama sol tarafına ayağının altına (tükürebilir)"* buyurdu.[517]

Şerh

(1226-1230 numaralı hadisler)

(1226) "Mescidin kıble tarafında bir balgam gördü, onu kazıdı." Burada tükürük ve buna benzer pislik ve bunun gibi şeylerin mescitten izale edilmeleri gerektiği hükmü anlaşılmaktadır.

516 1228 numaralı hadisin kaynakları
517 Buhari, 412, 413, 1214; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1261

(1228) *"Sol tarafına ayağının altına balgam çıkarsın..."* Buradan;

1- Namazda (böyle) bir iş yapmanın caiz olduğu.

2- Tükürük, sümük ve balgamın temiz oldukları hükmü anlaşılmaktadır. Bu hususta Müslümanlar arasında görüş ayrılığı yoktur. Ancak Hattâbî, İbrahim en-Nehaî'den tükürük necistir dediğini nakletmektedir ama ondan bu görüşün sahih olarak nakledildiğini sanmıyorum.

3- Tükürmek namazı iptal etmediği gibi, balgam sökmek de -eğer bunu yaparken açıkça iki harf çıkartılmayacak olursa- yahutta gayr-i ihtiyari olmuşsa yine bozulmaz.

(1230) *"Çünkü o Rabbiyle buluşmaktadır."* Bu kalbi ihlâslı ve huzurlu olup, onun yüce Allah'ı zikredip, şanını yüceltmek, kitabını okuyup, üzerinde düşünmek için başka şeylerden tahliye edilmesi gerektiğine bir işarettir.

١٢٣١-٥٥/٩- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْبُزَاقُ فِي الْمَسْجِدِ خَطِيئَةٌ وَكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا

1231-55/9- Bize Yahya b. Yahya ve Kuteybe b. Said de tahdis etti. Yahya bize Ebu Avane haber verdi derken, Kuteybe tahdis etti dedi.- O Katade'den, o Enes b. Malik'ten şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Mescitte tükürmek bir günahtır, onun keffareti ise onun üzerini kapatmaktır."*[518]

١٢٣٢-٥٦/١٠- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ يَعْنِي ابْنَ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَأَلْتُ قَتَادَةَ عَنِ التَّفْلِ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ التَّفْلُ فِي الْمَسْجِدِ خَطِيئَةٌ وَكَفَّارَتُهَا دَفْنُهَا

1232-56/10- Bize Yahya b. Habib el-Hârisî tahdis etti. Bize Halid -yani, İbnu'l-Haris- tahdis etti. Bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Katade'ye mescitte tükürmek hakkında sordum. O: Enes b. Malik'i şöyle derken dinledim dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Mescitte tükürmek bir günahtır, onun keffareti de üstünü kapatmaktır"* buyururken dinledim.[519]

518 Ebu Davud, 475; Tirmizi, 572; Nesai, 722; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1428
519 Buhari, 415; Ebu Davud, 474; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1251

١٢٣٣-٥٧/١١- حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ أَسْمَاءَ الضُّبَعِيُّ وَشَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ قَالَا حَدَّثَنَا مَهْدِيُّ بْنُ مَيْمُونٍ حَدَّثَنَا وَاصِلٌ مَوْلَى أَبِي عُيَيْنَةَ عَنْ يَحْيَى بْنِ عُقَيْلٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ يَعْمَرَ عَنْ أَبِي الْأَسْوَدِ الدِّيلِيِّ عَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ عُرِضَتْ عَلَيَّ أَعْمَالُ أُمَّتِي حَسَنُهَا وَسَيِّئُهَا فَوَجَدْتُ فِي مَحَاسِنِ أَعْمَالِهَا الْأَذَى يُمَاطُ عَنِ الطَّرِيقِ وَوَجَدْتُ فِي مَسَاوِي أَعْمَالِهَا النُّخَاعَةَ تَكُونُ فِي الْمَسْجِدِ لَا تُدْفَنُ

1233-57/11- Bize Abdullah b. Muhammed b. Esma ed-Dubai ve Şeyban b. Ferruh tahdis edip dedi ki: Bize Mehdi b. Meymun tahdis etti. Bize Ebu Uyeyne'nin azatlısı Vâsıl, Yahya b. Ukayl'den tahdis etti. O Yahya b. Ya'mer'den, o Ebu'l-Esved ed-Dîlî'den, o Ebu Zerr'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Bana ümmetimin amelleri iyisiyle, kötüsüyle gösterildi. Ümmetimin güzel amelleri arasında yoldan başkalarına rahatsızlık verecek şeylerin giderilmesini gördüm, kötü amelleri arasında da mescitte üzeri kapatılmayan balgamı buldum"* buyurdu.[520]

١٢٣٤-٥٨/١٢- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا كَهْمَسٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَرَأَيْتُهُ تَنَخَّعَ فَدَلَكَهَا بِنَعْلِهِ

1234-58/12- Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberi tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Kehmes, Yezid b. Abdullah b. eş-Şihhîr'den tahdis etti. O babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kıldım. Onun balgam söktüğünü ve ayakkabısıyla onu (yere) sürtüp, ovaladığını gördüm.[521]

١٢٣٥-٥٩/١٣- وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنِ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي الْعَلَاءِ يَزِيدَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ الشِّخِّيرِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّهُ صَلَّى مَعَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ فَتَنَخَّعَ فَدَلَكَهَا بِنَعْلِهِ الْيُسْرَى

520 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11931
521 Ebu Davud, 483, 484; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11931

1235-59/13- Bana Yahya b. Yahya da tahdis etti. Bize Yezid b. Curey' el-Bureyri'den haber verdi. O Ebu'l-Ala Yezid b. Abdullah b. eş-Şihhîr'den, o babasından rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kıldı ve: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) balgam çıkardı sonra onu sol ayakkabısı ile (yerde) sürtüp, ovaladı, dedi.[522]

Şerh

(1231-1235 numaralı hadisler)

(1231) *"Mescitte tükürmek bir günahtır."* Bilmeli ki mescitte tükürmek ister böyle bir ihtiyaç duysun, ister duymasın mutlak olarak bir günahtır. Bundan dolayı kişi tükürecek olursa elbisesine (mendiline) tükürür. Mescitte tükürecek olursa işte o günahı işlemiş olur. Bu durumda o tükürdüğünün üstünü kapatmakla bu günahına keffarette bulunması gerekir. İşte Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in da açıkça ifade ettiği gibi mescitte tükürmenin bir günah olduğu hususunda doğru olan budur. İlim adamları ve Kadı Iyaz bu hususta batıl bazı açıklamalar yapmışlardır. Bu açıklamaların özetine göre tükürmek onun üzerini kapatmayan kimse dışındakiler için bir günah değildir ama üstünü kapatmak isterse günah değildir. Ayrıca bu görüşün lehine batıl birtakım deliller de getirmiş bulunmaktadır.

Fakat bu görüş açık bir yanlışlıktır. Hadisin nassına ve ilim adamlarının söylediklerine muhaliftir. Ona aldanılmaması için dikkat çektim.

"Onun keffareti üstünün kapatılmasıdır." Şu demektir: Kişi böyle bir günahı işleyecek olursa ona keffaret olacak bir iş yapmalıdır. Nitekim zina, içki içmek, ihramlı iken av hayvanını öldürmek de haram ve günah işlerdir. Bir kimse bunları yapacak olursa ona bunların cezasını çekmek düşer.

İlim adamları tükürüğün üstünün kapatılmasından neyin kastedildiği hususunda farklı kanaatlere sahiptirler. Cumhur dedi ki: Üstünü kapatmaktan maksat mescidin toprağı, kumu ve çakılı ile -şayet mescitte toprak, kum, çakıl ve benzeri şeyler varsa- kapatmaktır, değilse onu dışarı çıkarmasıdır. Mezhep âlimlerimizden er-Ruyani'nin naklettiği bir görüşe göre maksat kayıtsız ve şartsız olarak onu mescidin dışına çıkarmaktır. Allah en iyi bilendir.

"Katade'den, o Enes (radıyallâhu anh)'dan diğer rivâyette (1232): "Katade'ye sordum, o Enes b. Malik'i... dinledim dedi." Bu isnatta Katade'nin bu hadisi Enes'ten dinlemiş olduğuna dikkat çekilmektedir çünkü Katade tedlis yapan bir ravidir. Bu sebeple o "an" lafzını kullanacak olursa senedin

522 1234 nolu hadisin kaynakları

muttasıl olduğundan emin olunamaz. Bir başka yoldan onun semaı (doğrudan duyduğu) belirtilirse o takdirde bununla ilk senedin de muttasıl olduğundan emin oluruz. Kitabın mukaddimesinde geçen fasıllarda, ondan sonra da değişik yerlerde bu kural ile ilgili açıklamalar geçmiş bulunmaktadır.

(1233) "Yahya b. Ya'mer'den, o Ebu'l-Esved ed-Dîlî'den" isnadındaki Ya'mer isminde mim harfi fethalı da, ötreli de (Ya'mur şeklinde) okunur. Buna dair açıklamalar da iman bölümünün baş taraflarında geçtiği gibi, ondan biraz sonra da "ed-Dîlî nispeti ile ilgili" görüş ayrılıkları da açıklanmıştı.

"Kötü amelleri arasında..." Bu buyruğun zahirinden anlaşıldığı üzere bu çirkinlik ve yergi sadece balgam çıkartan kişiye ait değildir. Aksine o da, onu görüp üstünü kapatmak, kazımak ve benzeri bir yolla onu ortadan kaldırmayan herkes de bunun kapsamına girer.

١٤/٦٧- بَاب جَوَازِ الصَّلَاةِ فِي النَّعْلَيْنِ

14/67- AYAKKABILARLA NAMAZ KILMANIN CAİZ OLUŞU BABI

١٢٣٦-٦٠/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ عَنْ أَبِي مَسْلَمَةَ سَعِيدِ بْنِ يَزِيدَ قَالَ قُلْتُ لِأَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصَلِّي فِي النَّعْلَيْنِ قَالَ نَعَمْ

1236-60/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti. Bize Bişr b. el-Mufaddal Ebu Mesleme Said b. Yezid'den şöyle dediğini haber verdi: Enes b. Malik'e: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayakkabılarıyla namaz kılar mıydı diye sordum. O: Evet, dedi.[523]

١٢٣٧-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا عَبَّادُ بْنُ الْعَوَّامِ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ يَزِيدَ أَبُو مَسْلَمَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَنَسًا بِمِثْلِهِ

1237-.../2- Bize Ebu'r-Rabi ez-Zehrânî tahdis etti. Bize Abbâd b. el-Avvâm tahdis etti. Bize Said b. Yezid Ebu Mesleme tahdis edip dedi ki: Enes'e sordum deyip, hadisi aynen nakletti.[524]

523 Buhari, 386, 5850; Tirmizi, 400; Nesai, 774; Tuhfetu'l-Eşrâf, 866
524 1236 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ayakkabılarıyla namaz kılar mıydı..." Bu hadisten üzerinde necaset bulunduğu kesinlikle bilinmediği sürece ayakkabılarla ve mestlerle namaz kılmanın caiz olduğu anlaşılmaktadır. Şayet mestin alt tarafında bir necaset isabet edip, onu yere sürtecek olursa namazı sahih olur mu, bu hususta ilim adamlarının farklı görüşleri vardır. Bunlar aynı zamanda Şafii -Allah ondan razı olsun-'nin de bu husustaki iki görüşünü ifade eder ama daha sahih olan namazın sahih olmayacağıdır.

١٥/٦٨- بَاب كَرَاهَةِ الصَّلَاةِ فِي ثَوْبٍ لَهُ أَعْلَامٌ

15/68- RESİM DESENLİ ELBİSEYLE NAMAZ KILMANIN MEKRUH OLDUĞU BABI

١٢٣٨-١/٦١- حَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى فِي خَمِيصَةٍ لَهَا أَعْلَامٌ وَقَالَ شَغَلَتْنِي أَعْلَامُ هَذِهِ فَاذْهَبُوا بِهَا إِلَى أَبِي جَهْمٍ وَأْتُونِي بِأَنْبِجَانِيِّهِ

1238-61/1- Bize Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de -lafız Zuheyr'e ait olmak üzere- tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zühri'den tahdis etti. O Urve'den, o Aişe'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hamîsa adı verilen; üzerinde bazı desenler bulunan bir elbise ile namaz kıldı ve: *"Bunun desenleri beni meşgul etti, bunu Ebu Cehm'e götürün ve onun enbicaniyesini getirin"* buyurdu.[525]

١٢٣٩-٢/٦٢- حَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي فِي خَمِيصَةٍ ذَاتِ أَعْلَامٍ فَنَظَرَ إِلَى عَلَمِهَا فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ اذْهَبُوا بِهَذِهِ الْخَمِيصَةِ إِلَى أَبِي جَهْمِ بْنِ حُذَيْفَةَ وَأْتُونِي بِأَنْبِجَانِيِّهِ فَإِنَّهَا أَلْهَتْنِي آنِفًا فِي صَلَاتِي

525 Buhari, 752; Ebu Davud, 914, 4053; Nesai, 770; İbn Mace, 3550; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16431

1239-62/2- Bize Harmele b. Yahya da tahdis etti... Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hamîsa denilen desenli bir elbise ile namaz kıldı. Onun desenine baktı, namazını bitirince: *"Bu hamîsayı Ebu Cehm b. Huzeyfe'ye götürün ve bana onun enbicanisini getirin, çünkü bu az önce namazımda beni oyaladı"* buyurdu.[526]

١٢٤٠-٦٣/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَتْ لَهُ خَمِيصَةٌ لَهَا عَلَمٌ فَكَانَ يَتَشَاغَلُ بِهَا فِي الصَّلَاةِ فَأَعْطَاهَا أَبَا جَهْمٍ وَأَخَذَ كِسَاءً لَهُ أَنْبِجَانِيًّا

1240-63/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Aişe'den rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in desenli bir hamîsası vardı. Namazda iken onunla meşgul olduğu için onu Ebu Cehm'e verip, ona ait bir enbicani giyeceğini aldı.[527]

Şerh

(1238-1240 numaralı hadisler)

"Hamîsa" dört köşeli bir kumaş (elbise) demektir.

"Bana onun enbicanisini getirin." Kadı Iyaz dedi ki: Biz bu kelimeyi Müslim'den başka eserlerde hemzenin hem fethalı, hem kesreli, be harfinin de hem fethalı, hem kesreli okunuşu ile rivâyet ettik. Sa'leb de bu kelimeyi her iki şekilde de rivâyet etmiştir. Ayrıca biz bunu sonundaki ye harfi -Müslim'den başka kaynaklarda- şeddeli ve şeddesiz olarak rivâyet etmiş bulunuyoruz çünkü bu kelime Müslim'in rivâyetinde Ebu Cehm'e izafe olmak üzere ye harfi şeddeli ve kesrelidir. Bir başka rivâyette geldiği üzere müzekker olarak zikredilmiştir. Sa'leb, enbicani kalın ve kesik olan her kumaşa denilir. Başkası ise enbicani desensiz, kalın bir giyecektir (kumaştır). Eğer bu kumaşın desenleri varsa o takdirde buna hamîsa denilir. Deseni yoksa enbicaniye adını alır, demiştir.

Davudi dedi ki: Enbicani, kisâ (kumaş) ile aba arası kalın bir giyecektir. Kadı Ebu Abdullah dedi ki: Enbicani pamuk yahut keten ile yünden yapılan bir kumaştır. İbn Kuteybe dedi ki: Bunun asıl adı menbicanidir. Aslında enbicani denilmez çünkü menbic'e nispettir. Nispette be harfinin fethalı olması

526 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16732
527 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17275

da gerekir (menbecani şeklinde) çünkü bu kelimenin telaffuzu şaz kelimeler arasında sayılır. Bu Esmai'nin de görüşüdür. El-Bâcî dedi ki: Saleb'in dediği daha güçlüdür, menbice nispet ise menbici şeklinde gelir (menbicani ya da menbecani değil).

"Bunun desenleri beni meşgul etti." Diğer rivâyette *"beni oyaladı"* Buhari'deki rivâyette *"beni fitneye düşürmesinden (namazda uğraştırmasından) korkarım"* şeklindedir. Bu lafızların anlamları birbirine yakındır. Bu anlam ise namazda kalbin tam anlamıyla uyanık ve namazdaki zikir ve tilaveti iyice düşünmek, namazın maksatlarından olan emre itaat edip, boyun eğmek gibi hususlardan kalbi alıkoyup, meşgul etmek demektir.

O halde bu hadis ile kalbin namazda uyanık ve huzur içerisinde olması sözünü ettiğimiz hususlar üzerinde iyice düşünülmesi ve dikkat edilmesi teşvik edilmektedir. Ayrıca gözün kişiyi meşgul edecek şeylere uzanmaktan alıkonulması, kalbin kendisiyle uğraşılacağından korkulan şeylerin ortadan kaldırılması da teşvik edilmekte, mescidin mihrabının, duvarlarının meşgul edecek şekilde süslenip, nakş edilmesinin ve başka meşgul edici hususların bulunmasının mekruh olduğu da anlaşılmaktadır çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) hamîsayı çıkarmaktaki illeti böyle bir anlam olarak tespit etmiştir.

Ayrıca bu hadisten bu halde namazın -namaz ile ilgisi olmayan, uğraştırıcı ve benzeri bir şeyle düşünme meşgul olsa dahi- sahih olacağı da anlaşılmaktadır. Bu da fukahanın icmaı ile böyledir. Seleften ve zahidlerden bazı kimselerden icma hususunda sözüne itibar edilen şahsiyetlerden sahih olmayan birtakım rivâyetler de nakledilmiş bulunmaktadır.

Mezhep âlimlerimiz der ki: Namaz kılanın secde ettiği yere bakıp, onun dışında daha ileri bir yere bakmaması müstehabtır. Bazıları: Gözlerini kapatması mekruhtur demiştir. Bana göre ise bir zarardan korkması hali dışında mekruh değildir.

Hadisten anlaşılan bir diğer hükme göre, desenli bir elbiseyle namaz kılmak sahih olmakla birlikte böyle olmayan elbise daha uygundur.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hamîsayı Ebu Cehm'e gönderip, enbicaniyesini istemesi ise onu bir çeşit nazlandırma türündendir çünkü bu davranışın onu etkileyip, bundan dolayı sevineceğini biliyordu. Allah en iyi bilendir.

Burada sözü edilen Ebu Cehm'in adı ise Âmir b. Huzeyfe b. Ğânim el-Kuraşi el-Adevi el-Medeni'dir. Sahabidir.

Hakim Ebu Amed dedi ki: Adının Ubeyd b. Huzeyfe olduğu da söylenir. Ebu Cehm teyemmüm babında ve namaz kılanın önünden geçmek hususunda adı geçen cim harfi ötreli ve he'den sonra ye bulunan küçültme ismi ile Ebu Cuheym'den başka birisidir. Buna dair açıklama yerinde geçmiş bulunmaktadır.

١٦/٩٦- بَاب كَرَاهَةِ الصَّلَاةِ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ الَّذِي يُرِيدُ أَكْلَهُ فِي الْحَالِ وَكَرَاهَةِ الصَّلَاةِ مَعَ مُدَافَعَةِ الْأَخْبَثَيْنِ

16/69 HEMEN YEMEK İSTEDİĞİ BİR YEMEĞİN HAZIR BULUNMASI HALİNDE NAMAZ KILMANIN VE KÜÇÜK VE BÜYÜK ABDESTİ SIKIŞMIŞ OLMAKLA BİRLİKTE NAMAZ KILMANIN MEKRUH OLUŞU BABI

١٢٤١-٦٤/١- أَخْبَرَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ إِذَا حَضَرَ الْعَشَاءُ وَأُقِيمَتْ الصَّلَاةُ فَابْدَءُوا بِالْعَشَاءِ

1241-64/1- Bana Amr en-Nâkid, Zuheyr b. Harb ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis edip dediler ki: ... Enes b. Malik, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Akşam yemeği hazır olup da namaz için kamet getirilecek olursa siz akşam yemeği ile başlayınız"* buyurdu.[528]

١٢٤٢-.../٢- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا قُرِّبَ الْعَشَاءُ وَحَضَرَتْ الصَّلَاةُ فَابْدَءُوا بِهِ قَبْلَ أَنْ تُصَلُّوا صَلَاةَ الْمَغْرِبِ وَلَا تَعْجَلُوا عَنْ عَشَائِكُمْ

1242-.../2- Bize Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti... Enes b. Malik'ten rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Akşam yemeği sofraya konulup da namaz vakti de girerse akşam namazını kılmadan önce yemeğe başlayınız ve acele edip, akşam yemeğinizi yememezlik etmeyiniz."*[529]

528 Tirmizi, 353; Nesai, 852; İbn Mace, 933; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1486
529 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1521

١٢٤٣-٦٥/٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ وَحَفْصٌ وَوَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَنَسٍ

1243-65/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize İbn Numeyr, Hafs ve Vekî', Hişam'dan tahdis etti. O babasından, o Aişe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den İbn Uyeyne'nin, ez-Zühri'den, onun Enes'ten diye rivâyet ettiği hadisin aynısını rivâyet etti.[530]

١٢٤٤-٦٦/٤- حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ قَالَا حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا وُضِعَ عَشَاءُ أَحَدِكُمْ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَابْدَءُوا بِالْعَشَاءِ وَلَا يَعْجَلَنَّ حَتَّى يَفْرُغَ مِنْهُ

1244-66/4- Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti. Bize Ebu Usame tahdis edip (Numeyr'in babası Numeyr ile birlikte) dediler ki: Bize Ubeydullah, Nafi'den tahdis etti. O İbn Ömer'den dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden birinizin akşam yemeği konulup da namaz için kamet getirilirse akşam yemeğini yemekle işe başlayın ve yemeğini bitirmeden acele ed(ip namaza dur)masın."*[531]

١٢٤٥-.../٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَقَ الْمُسَيَّبِيُّ حَدَّثَنِي أَنَسٌ يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا الصَّلْتُ بْنُ مَسْعُودٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ مُوسَى عَنْ أَيُّوبَ كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِنَحْوِهِ

1245-.../5- Bize Muhammed b. İshak el-Müseyyebi de tahdis etti. Bana Enes -yani b. Iyas- Musa b. Ukbe'den tahdis etti (H). Bize Harun b. Abdullah

530 Hafs'ın rivâyetini yalnız Müslim zikretmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16790; Veki'in rivâyetini İbn Mace, 935; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17264'te; İbn Numeyr'in rivâyetini ise yalnız Müslim zikretmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17006

531 İbn Numeyr'in rivâyetini yalnız Müslim zikretmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7978; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetini Buhari, 673'te; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7825'te zikretmiştir.

da tahdis etti. Bize Hammad b. Mes'ade, İbn Cureyc'den tahdis etti (H). Dedi ki: Bize es-Salt b. Mesud da tahdis etti, bize Süfyan b. Musa, Eyyub'dan tahdis etti. Hepsi Nafi'den, o İbn Ömer'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den buna yakın olarak rivâyet etti.[532]

١٢٤٦-٦٧/٦- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ هُوَ ابْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ مُجَاهِدٍ عَنِ ابْنِ أَبِي عَتِيقٍ قَالَ تَحَدَّثْتُ أَنَا وَالْقَاسِمُ عِنْدَ عَائِشَةَ ﵂ حَدِيثًا وَكَانَ الْقَاسِمُ رَجُلًا لَحَّانَةً وَكَانَ لِأُمِّ وَلَدٍ فَقَالَتْ لَهُ عَائِشَةُ مَا لَكَ لَا تَحَدَّثُ كَمَا يَتَحَدَّثُ ابْنُ أَخِي هَذَا أَمَا إِنِّي قَدْ عَلِمْتُ مِنْ أَيْنَ أُتِيتَ هَذَا أَدَّبَتْهُ أُمُّهُ وَأَنْتَ أَدَّبَتْكَ أُمُّكَ قَالَ فَغَضِبَ الْقَاسِمُ وَأَضَبَّ عَلَيْهَا فَلَمَّا رَأَى مَائِدَةَ عَائِشَةَ قَدْ أُتِيَ بِهَا قَامَ قَالَتْ أَيْنَ قَالَ أُصَلِّي قَالَتْ اجْلِسْ قَالَ إِنِّي أُصَلِّي قَالَتْ اجْلِسْ غُدَرُ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا صَلَاةَ بِحَضْرَةِ الطَّعَامِ وَلَا هُوَ يُدَافِعُهُ الْأَخْبَثَانِ

1246-67/6- Bize Muhammed b. Abbâd tahdis etti, bize Hakim -ki b. İsmail'dir- Yakub b. Mücahid'den tahdis etti. O İbn Ebu Atik'den şöyle dediğini nakletti: Ben ve Kasım, Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın yanında bir şeyler konuştuk. Kasım ise konuşurken çokça hata eden birisi idi. O bir cariyeden doğmuştu. Aişe ona: Sana ne oluyor da benim bu kardeşimin oğlunun konuştuğu gibi konuşmuyorsun. Gerçi ben senin hangi sebeple böyle konuştuğunu da biliyorum ya! Bunu annesi edeplendirdi, seni de senin annen edeplendirdi, dedi. (Ebu Atik) dedi ki: Bunun üzerine Kasım kızdı ve Aişe'ye karşı kinlendi. Aişe'nin sofrasının getirildiğini görünce kalktı. Nereye gidiyorsun dedi, o: Namaz kılacağım dedi. Aişe otur dedi. O, hayır ben namaz kılacağım dedi. Aişe: Otur ey vefasız, çünkü ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Yemek hazırken de namaz kılınmaz, kişi küçük ve büyük abdestine sıkışmışken de namaz olmaz"* buyururken dinledim dedi.[533]

١٢٤٧-.../٧- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ أَخْبَرَنِي أَبُو حَزْرَةَ الْقَاصُّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي عَتِيقٍ عَنْ عَائِشَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ وَلَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ قِصَّةَ الْقَاسِمِ

532 Muhammed b. İshak el-Müseyyebi'nin rivâyetini Buhari, 673; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8468'de. Harun b. Abdullah'ın rivâyetini yalnız Müslim zikretmiş olup, Tuhfetu'l-Eşrâf, 7782'de; es-Salt b. Mesud'un rivâyetini Buhari, 5463'te İbn Mace, 934'te; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7424'te kaydetmiştir.

533 Ebu Davud, 89 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16270

1247-.../7- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve İbn Hucr de tahdis edip dediler ki: Bize İsmail -ki o b. Cafer'dir- tahdis etti. Bana Ebu Hazre el-Kâss, Abdullah b. Atik'ten haber verdi, o Aişe'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye aynısını zikretti ama hadiste Kasım ile ilgili olayı sözkonusu etmedi.[534]

Şerh

(1241-1247 numaralı hadisler)

(1241) *"Akşam yemeği hazır olur da..."* Diğer rivâyette (1242) *"akşam yemeği konulup da..."* bir diğerinde (1244) *"birinizin akşam yemeği konulup da..."* (1246) yemek hazırken ve kişi küçük veya büyük abdeste sıkışmışken..." denilmektedir.

Bu hadislerden anlaşıldığı üzere;

1- Kişinin canının çektiği bir yemek hazırken namaz kılması mekruhtur çünkü bundan dolayı kalp o yemekle uğraşır ve huşunun kemali kaybolur.

2- Küçük ve büyük abdeste sıkışmış iken de namaz kılmak mekruhtur.

3- Bu anlamda olup kalbi uğraştıran ve huşunun kemalini ortadan kaldıran diğer hususlar da bu kapsama girer.

Ancak bu mekruh oluş bizim mezhebimiz âlimlerinin de, başka mezhep âlimlerinin de çoğunluğuna göre vakit yeteri kadar genişse bu halde namaz kılarsa mekruhluk sözkonusudur ama eğer yemek yemesi ya da taharet alması halinde namaz vakti çıkacak kadar vakit darsa namazı vaktinin dışına çıkarmanın haram olması dolayısıyla bu hali ile namaz kılar ve namazını geciktirmesi caiz olmaz.

Mezhep âlimlerimizden Ebu Sa'd el-Mütevelli de bu konuda kimi mezhebimiz âlimlerinden şöyle bir görüş nakletmektedir: Böyle bir kişi bu haliyle namaz kılmaz, aksine yemek yer (abdesti sıkışmışsa) abdest alır ister vakit çıkacak olsun çünkü namazın maksadı huşudur, bu durumda huşuyu kaybetmiş olmaz ama vakit geniş olmakla birlikte bu hali üzere namaz kılacak olursa bize göre de, cumhura göre de namazı sahih olmakla birlikte bir kerahet işlemiş olur ama namazını iade etmesi müstehaptır, vacip değildir.

Kadı Iyaz ise, Zahiri âlimlerden bu durumda namazın batıl olacağı görüşünü nakletmektedir.

534 1246 numaralı hadisin kaynakları

İkinci rivâyette ise akşam namazının vaktinin bir süre devam ettiğine delil bulunmaktadır. Bu hususta hem bizim mezhebimizde, hem de diğer ilim adamları arasında yüce Allah'ın izniyle namaz vakitleri ile ilgili bablarda açıklayacağımız üzere görüş ayrılığı vardır.

(1244) *"Akşam yemeğini bitirmeden acele edip, namaz kılmasın"* buyruğu bu durumdaki bir kimsenin yemekten ihtiyacı kadarını tamamen yiyebileceğine delil vardır, doğrusu da budur. Bazı mezhebimiz âlimlerinin aşırı derecedeki açlığını susturacak kadar birkaç lokma yiyebileceği şeklindeki tevilleri doğru değildir. Bu hadis böyle bir tevilin batıl olduğu hususunda açık bir ifade taşımaktadır.

(1245) "Bize es-Salt b. Mesud tahdis etti dedi ki: Bize Süfyan b. Musa tahdis etti." Burada adı geçen Süfyan Basralıdır, sikadır, tanınan birisidir. Darakutni dedi ki: O sika ve güvenilir birisidir. Ebu Ali el-Gassani, o sika birisidir demiş ve onun meçhul bir ravi olduğunu ileri sürenlerin kanaatlerini reddetmişlerdir.

"İbn Ebu Atik" Adı Abdullah b. Muhammed b. Abdurrahman b. Ebu Bekr es-Sıddık (radıyallâhu anh)'dır. Kasım ise Asım b. Muhammed b. Ebu Bekr es-Sıddık (radıyallâhu anh)'dır.

"Kızdı ve kin bağladı" kin tuttu.

"Otur ey vefasız" (vefasız anlamındaki) "ğuder" ey ahdini bozan, vefa göstermeyen kişi demektir. Dilbilginleri ğuder vefakâr olmamak demektir. Gadreden kimseye, gadîr ve ğuder denilir. Bu çoğunlukla muhataba seslenirken ona ağır söylemek maksadı için kullanılır. Ona vefasız demesinin sebebi ise Âişe validemize saygı göstermekle emrolunmuş olmasından dolayıdır çünkü o müminlerin annesidir. Ayrıca kendisinin halası idi ve yaşça ondan büyüktü. Ona öğüt veriyor, onu tedib ediyordu. Dolayısıyla onun söylediklerine katlanması, ona kızmaması gerekirdi.

(1247) "Bana Ebu Hazre haber verdi." Adı Yakub b. Mücahid'dir, birinci isnatta adı geçen Yakub b. Mücahid'in kendisidir. Künyesinin Ebu Yusuf olduğu da söylenmiştir. Ebu Hazre ise onun bir lakabıdır. Allah en iyi bilendir.

١٧/٧٠ بَاب نَهْيِ مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا أَوْ كُرَّاثًا أَوْ نَحْوَهَا مِمَّا لَهُ رَائِحَةٌ كَرِيهَةٌ عَنْ حُضُورِ الْمَسْجِدِ حَتَّى تَذْهَبَ تِلْكَ الرِّيحُ وَإِخْرَاجِهِ مِنَ الْمَسْجِدِ

17/70 SARIMSAK, SOĞAN, PIRASA YA DA BUNA BENZER KOKUSU HOŞ OLMAYAN BİR ŞEYLER YİYEN KİMSENİN (MESCİDE GELMESİNİN) NEHYEDİLMESİ BABI

١٢٤٨-١/٦٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى وَهُوَ الْقَطَّانُ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ فِي غَزْوَةِ خَيْبَرَ مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ يَعْنِي الثُّومَ فَلَا يَأْتِيَنَّ الْمَسَاجِدَ قَالَ زُهَيْرٌ فِي غَزْوَةٍ وَلَمْ يَذْكُرْ خَيْبَرَ

1248-68/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dediler ki... İbn Ömer'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Hayber gazvesi sırasında: "Kim şu bitkiden -yani sarımsak- yerse sakın mescide gelmesin" buyurdu.

Zuheyr ise: Bir gazada demiş, Hayber'i sözkonusu etmemiştir.[535]

١٢٤٩-٢/٦٩- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الْبَقْلَةِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسَاجِدَنَا حَتَّى يَذْهَبَ رِيحُهَا يَعْنِي الثُّومَ

1249-69/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize İbn Numeyr tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr -lafız ona ait olmak üzere- tahdis etti. Bize babam tahdis edip dedi ki: Bize Ubeydullah b. Nafi, İbn Ömer'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim şu sebzeden yerse sakın mescitlerimize -onun kokusu gitmeden- yaklaşmasın"* buyurdu. Kastettiği de sarımsaktır.[536]

535 Buhari, 853; Ebu Davud, 3825; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8143
536 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7963

١٢٥٠-٣/٧٠- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ يَعْنِي ابْنَ عُلَيَّةَ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَهُوَ ابْنُ صُهَيْبٍ قَالَ سُئِلَ أَنَسٌ عَنِ الثُّومِ فَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ فَلَا يَقْرَبَنَّا وَلَا يُصَلِّي مَعَنَا

1250-70/3- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize İsmail -yani b. Uleyye- Abdulaziz'den -ki o İbnu'l Suhayb'dır- şöyle dediğini tahdis etti: Enes'e sarımsak hakkında soru soruldu, o dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bu bitkiden yerse sakın bize yaklaşmasın ve bizimle birlikte namaz kılmasın"* buyurdu.[537]

١٢٥١-٤/٧١- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا وَلَا يُؤْذِيَنَّا بِرِيحِ الثُّومِ

1251-71/4- Bana Muhammed b. Rafi ve Abd b. Humeyd de tahdis etti. -Abd: Bize Abdurrezzak haber verdi derken, İbn Rafi tahdis etti dedi.- Bize Ma'mer, ez-Zühri'den haber verdi. O İbnu'l-Müseyyeb'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bu bitkiden yerse sakın mescidinize yaklaşmasın ve sarımsak kokusuyla bizi kesinlikle rahatsız etmesin"* buyurdu.[538]

١٢٥٢-٥/٧٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا كَثِيرُ بْنُ هِشَامٍ عَنْ هِشَامٍ الدَّسْتَوَائِيِّ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ الْبَصَلِ وَالْكُرَّاثِ فَغَلَبَتْنَا الْحَاجَةُ فَأَكَلْنَا مِنْهَا فَقَالَ مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ الْمُنْتِنَةِ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَأَذَّى مِمَّا يَتَأَذَّى مِنْهُ الْإِنْسُ

1252-72/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti... Cabir dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) soğan ve sarımsak yemeyi yasakladı ama çaresizlikten onları yedik. Bunun üzerine o: *"Kim kötü kokan bu bitkiden yerse sakın mescidimize yaklaşmasın çünkü melekler de insanların rahatsız olduğu şeylerden rahatsız olurlar"* buyurdu.[539]

---

537 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1006

538 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13296

539 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2981

١٢٥٣-٧٣/٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ أَبِي رَبَاحٍ أَنَّ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ قَالَ وَفِي رِوَايَةِ حَرْمَلَةَ وَزَعَمَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَكَلَ ثُومًا أَوْ بَصَلًا فَلْيَعْتَزِلْنَا أَوْ لِيَعْتَزِلْ مَسْجِدَنَا وَلْيَقْعُدْ فِي بَيْتِهِ وَإِنَّهُ أُتِيَ بِقِدْرٍ فِيهِ خَضِرَاتٌ مِنْ بُقُولٍ فَوَجَدَ لَهَا رِيحًا فَسَأَلَ فَأُخْبِرَ بِمَا فِيهَا مِنْ الْبُقُولِ فَقَالَ قَرِّبُوهَا إِلَى بَعْضِ أَصْحَابِهِ فَلَمَّا رَآهُ كَرِهَ أَكْلَهَا قَالَ كُلْ فَإِنِّي أُنَاجِي مَنْ لَا تُنَاجِي

1253-73/6- Bana Ebu't-Tahir ve Harmele de tahdis edip dediler ki: ... Cabir b. Abdullah dedi ki: -Harmele'nin rivâyetinde ise ileri sürdüğüne göre şeklindedir.- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim sarımsak yahut soğan yerse bizden -yahut mescidimizden- uzak dursun ve evinde otursun."* Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) içinde bu gibi sebzelerden bulunan bir tabak getirildi, onda bir koku alınca sordu, içinde çeşitli bakliyatın (sebzelerin) bulunduğu haber verildi. Allah Rasûlü: Ashabından birisini kastederek: *"Onun önüne koyun"* buyurdu. O kişi onu görünce o da onu yemekten hoşlanmadı. Allah Rasûlü: *"Yiyin çünkü ben senin kendisiyle konuşmadığın kimse ile (Cebrail ile) konuşuyorum"* buyurdu.[540]

١٢٥٤-٧٤/٧- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الْبَقْلَةِ الثُّومِ وَقَالَ مَرَّةً مَنْ أَكَلَ الْبَصَلَ وَالثُّومَ وَالْكُرَّاثَ فَلَا يَقْرَبَنَّ مَسْجِدَنَا فَإِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَتَأَذَّى مِمَّا يَتَأَذَّى مِنْهُ بَنُو آدَمَ

1254-74/7- Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti. Cabir b. Abdullah, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Kim bu sebzeden -yani sarımsaktan yerse"* Bir defasında da: *"Kim soğan, sarımsak ve pırasa yerse dedi- sakın mescidimize yaklaşmasın çünkü Ademoğullarının rahatsız oldukları şeylerden melekler de rahatsız olur."*[541]

540 Buhari, 855, 5452, 5359 -uzunca-; Ebu Davud, 3822; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2485
541 Buhari, 854; Tirmizi, 1806; Nesai, 706; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2447

١٢٥٥-٧٥/٨- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ قَالَا جَمِيعًا أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ يُرِيدُ الثُّومَ فَلَا يَغْشَنَا فِي مَسْجِدِنَا وَلَمْ يَذْكُرْ الْبَصَلَ وَالْكُرَّاثَ

1255-75/8- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize Muhammed b. Bekr haber verdi (H). Dedi ki: Bana Muhammed b. Rafi de tahdis etti, bize Abdurrezzak tahdis etti. (Muhammed ile) birlikte dediler ki: Bize İbn Cureyc -bu isnat ile- haber verdi. Dedi ki: *"Kim bu bitkiden -sarımsağı kastetmektedir- yerse mescidimizde yanımıza gelmesin"* ama rivâyetini de soğanı da, pırasayı da sözkonusu etmedi.[542]

١٢٥٦-٧٦/٩- وَحَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ الْجُرَيْرِيِّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ لَمْ نَعْدُ أَنْ فُتِحَتْ خَيْبَرُ فَوَقَعْنَا أَصْحَابَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي تِلْكَ الْبَقْلَةِ الثُّومِ وَالنَّاسُ جِيَاعٌ فَأَكَلْنَا مِنْهَا أَكْلًا شَدِيدًا ثُمَّ رُحْنَا إِلَى الْمَسْجِدِ فَوَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الرِّيحَ فَقَالَ مَنْ أَكَلَ مِنْ هَذِهِ الشَّجَرَةِ الْخَبِيثَةِ شَيْئًا فَلَا يَقْرَبَنَّا فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ النَّاسُ حُرِّمَتْ حُرِّمَتْ فَبَلَغَ ذَاكَ النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّهُ لَيْسَ بِي تَحْرِيمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لِي وَلَكِنَّهَا شَجَرَةٌ أَكْرَهُ رِيحَهَا

1256-76/9- Bana en-Nâkid de tahdis etti... Ebu Said el-Hudri dedi ki: Hayber henüz fethedilmişti ki bizler yani Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in ashabı şu sebzeye yani sarımsağa daldık. İnsanlar açtı, bu sebeple ondan oldukça fazla yedik. Sonra mescide gittik, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kokuyu alınca: *"Kim bu kötü kokan bitkiden bir şey yerse sakın mescitte yanımıza yaklaşmasın"* buyurdu. Bunun üzerine insanlar, haram kılındı, haram kılındı, demeye başladı. Bu sözleri Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ulaşınca: *"Ey insanlar, Allah'ın benim için helal kılmış olduğu bir şeyi onu haram kılmak benim yapabileceğim bir iş değildir. Ancak bu benim kokusundan hoşlanmadığım bir bitkidir"* buyurdu.[543]

542 1254 numaralı hadisin kaynakları
543 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4333

١٢٥٧-١٠/٧٧- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ عَنْ ابْنِ خَبَّابٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ مَرَّ عَلَى زَرَّاعَةِ بَصَلٍ هُوَ وَأَصْحَابُهُ فَنَزَلَ نَاسٌ مِنْهُمْ فَأَكَلُوا مِنْهُ وَلَمْ يَأْكُلْ آخَرُونَ فَرُحْنَا إِلَيْهِ فَدَعَا الَّذِينَ لَمْ يَأْكُلُوا الْبَصَلَ وَأَخَّرَ الْآخَرِينَ حَتَّى ذَهَبَ رِيحُهَا

1257-77/10- Bize Harun b. Said el-Eylî ve Ahmed b. İsa da tahdis edip dediler ki... Ebu Said el-Hudri'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashabı ile birlikte bir soğan tarlasının yanından geçtiler. Aralarından bazıları inip, ondan yediler, diğerleri de yemedi. Onun yanına gittiğimizde soğan yememiş olanları çağırdı, diğerlerini ise kokusu gidinceye kadar kendisinden uzak tuttu.[544]

Şerh

(1248-1258 numaralı hadisler)

(1248) *"Kim bu bitkiden -sarımsağı kastetmektedir- yerse..."* Bu sarımsak ve buna benzer bir şeyler yiyen kimseye mescidin içine girmesinin yasaklandığını açıkça ifade etmektedir. Genel olarak bütün ilim adamlarının benimsediği kanaat budur. Bundan tek istisna Kadı Iyaz'ın bazı âlimlerden naklettiği şu kanaattir: Buna göre yasak Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescidine özeldir çünkü Müslim'deki rivâyetlerden birisinde: *"Bizim mescidimize sakın yaklaşmasın"* buyurmaktadır. Cumhurun delili ise *"mescitlere sakın yaklaşmasın"* buyruğudur. Diğer taraftan bu yasak mescide gelmek ile ilgilidir. Yoksa sarımsak, soğan ve benzeri şeyleri yemek hakkında değildir çünkü bu sebzeler ilmi içtihadına itibar edilen ilim adamlarının icmaı ile helaldir. Kadı Iyaz, Zâhirî mezhebi mensuplarından ise bunu haram kabul ettiklerini nakletmektedir çünkü bunları yemek cemaate katılmaya engeldir. Cemaate katılmak ise onlara göre farz-ı ayn'dır.

Cumhurun delili ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu babta yer alan hadislerdeki: *"Sen ye, çünkü ben senin kendisiyle konuşmadığın kimse ile konuşurum"* buyruğu ile: *"Ey insanlar Allah'ın bana helal kıldığını haram kılmak benim yapabileceğim bir iş değildir"* buyruğudur.

İlim adamları der ki: Yenilir şeylerden ve başkalarından hoş olmayan kokusu olmayan her bir şey sarımsak, soğan ve pırasa gibi kabul edilir. Kadı

544 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4099

Iyaz der ki: Turp yiyip de geyiren kişi de bunun kapsamına girer. (Kadı) dedi ki: İbnu'l-Murabıt dedi ki: Ağzı kötü kokan kimse ya da kokan bir yarası bulunan kimse de bunun gibidir. Yine Kadı dedi ki: İlim adamları mescit dışında namaz için toplanılıp, bir araya gelinen bayram namazgâhı, cenazeler ve buna benzer ibadet kastı ile bir araya gelinen toplantıları da buna kıyas etmişlerdir. İlim, zikir, ziyafet ve benzeri maksatlar ile yapılan toplantılar da bu türdendir ama çarşı, pazar ve benzerleri bunlara katılmaz.

(1250) "Kim bu bitkiden yerse" Diğer bir rivâyette (1249) *"kim bu sebzeden yerse"* denilmektedir. Burada anlaşıldığına göre sarımsağa bitki (şecer) ve bakl (sebze) denilebilir. Dilbilginleri der ki: Bakl, yerin üzerinde yeşil olarak çıkan her bir bitkiye denilir.

"Kim bu bitkiden yerse sakın bize de yaklaşmasın, bizimle birlikte namaz da kılmasın." Bizler bunu bu şekilde *"namaz kılmasın"* anlamında nehy kipi ile zaptettik. Asıl yazmaların birçoğunda ise haber kipi olarak *"namaz kılmaz"* anlamında sonunda ye ile rivâyet edilmiş ki bundan da nehy kastedilmiştir. Her iki rivâyet de sahihtir. Bu ifadelerde sarımsak ve benzeri bir şey yemiş olan kimselere namaz kılanların toplantı yerlerinde hazır bulunması yasaklanmış olmaktadır. İsterse mescit dışında bir yerde olsunlar. Az önce geçtiği gibi buradan diğer ibadet ve benzeri hususlar için toplanılan yerlere gelmenin yasaklanması hükmü de anlaşılmaktadır.

(1251) *"Sakın mescidimize yaklaşmasın ve bize eziyet vermesin."* Burada "bize eziyet vermesin, bizi rahatsız etmesin" anlamındaki ifadede nun harfi şeddelidir. Buna dikkat çekişimin sebebi ise bunu şeddesiz okuyup sonra da ondan önce ye harfi ile birlikte zikredilmiş olmasını izah edemeyen kimseleri görmüş olmamdır. Hâlbuki şeddesiz olarak ye'nin gelmesi de az önce geçtiği gibi haber kipi olması kastıyla caizdir.

(1252) *"Şüphesiz insanların rahatsız oldukları şeylerden melekler de rahatsız olur."* Rahatsız olmak anlamındaki her iki kelimeyi de bu şekilde zel harfi şeddeli olarak zaptettik, bunun da böyle olması gerektiği açıktır. Asıl yazmaların birçoğunda ise her ikisinde de şeddesiz olarak gelmiştir, bu da ayrı bir söyleyiştir. İlim adamları dedi ki: Bu hadiste sarımsak ve benzeri bir şeyler yemiş olanın mescide girmesinin engelleneceğine delil vardır. İsterse mescit boş olsun çünkü orası meleklerin bulunduğu bir yerdir, ayrıca hadislerin genel ifadesi de bunu ortaya koymaktadır.

(1253) *"İçinde çeşitli sebzeler bulunan bir kap getirildi."* İbarede bu şekilde bütün Müslim nüshalarında "(tabak anlamını verdiğimiz): kidr" lafzı iledir ama Buhari'nin Sahih'i, Ebu Davud'un Sünen'i ve güvenilir başka kaynak-

larda "bi bedrin (tabak)" şeklindedir. İlim adamları dedi ki: Doğrusu budur. Raviler ve dilbilginleri ile hadisteki garip lafızları şerh eden ilim adamları bedri de tabak diye açıklamışlar ve ona bedr deniliş sebebi (14'ündeki ayın da adı olan) bedr gibi yuvarlak oluşundan dolayıdır.

(1256) *"Kim bu kötü (habis) kokan ağaçtan yerse"* Buna kötü demesi kokusunun kötü oluşundan dolayıdır. Dilbilginleri der ki: Habis Arap dilinde hoş olmayan söz, fiil, mal, yiyecek, içecek ya da kişiye denilir.

"Ey insanlar, Allah'ın bana helal kılmış olduğu bir şeyi haram etmek bana düşmez..." Bu lafızlarda sarımsağın haram olmadığına delil vardır. Daha önce de geçtiği gibi sözüne itibar edilir kimselerin icmaı da böyledir. Bizim mezhep âlimlerimiz sarımsak Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e haram mıydı yoksa o bunu kötü kokusundan uzak kalmak için mi terk ederdi, hususunda farklı görüşlere sahiptir. Bu hadisin zahirinden anlaşıldığına göre sarımsak ona haram değildi. Haram olduğunu söyleyen kimseler ise: Bundan maksat Allah'ın ümmetime helal kıldığı bir şeyi ümmetime haram kılmak benim yapabileceğim bir iş değildir, derler.

(1257) "Zerrae" ekilmiş arazi (tarla) demektir.

.../...- باب إخراج من وجد منه ريح البصل والثوم في المسجد

.../...- MESCİTTE KENDİSİNDEN SOĞAN VE SARIMSAK KOKUSU ALINAN KİMSENİN DIŞARI ÇIKARTILMASI BABI[545]

١٢٥٨-٧٨/١١- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا هِشَامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ عَنْ مَعْدَانَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَطَبَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَذَكَرَ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ وَذَكَرَ أَبَا بَكْرٍ قَالَ إِنِّي رَأَيْتُ كَأَنَّ دِيكًا نَقَرَنِي ثَلَاثَ نَقَرَاتٍ وَإِنِّي لَا أُرَاهُ إِلَّا حُضُورَ أَجَلِي وَإِنَّ أَقْوَامًا يَأْمُرُونَنِي أَنْ أَسْتَخْلِفَ وَإِنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُنْ لِيُضَيِّعَ دِينَهُ وَلَا خِلَافَتَهُ وَلَا الَّذِي بَعَثَ بِهِ نَبِيَّهُ ﷺ فَإِنْ عَجِلَ بِي أَمْرٌ فَالْخِلَافَةُ شُورَى بَيْنَ هَؤُلَاءِ السِّتَّةِ الَّذِينَ تُوُفِّيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَهُوَ عَنْهُمْ رَاضٍ وَإِنِّي قَدْ عَلِمْتُ أَنَّ أَقْوَامًا يَطْعَنُونَ فِي هَذَا الْأَمْرِ أَنَا ضَرَبْتُهُمْ بِيَدِي هَذِهِ عَلَى الْإِسْلَامِ فَإِنْ فَعَلُوا ذَلِكَ فَأُولَئِكَ أَعْدَاءُ اللَّهِ الْكَفَرَةُ الضُّلَّالُ ثُمَّ إِنِّي لَا أَدَعُ بَعْدِي شَيْئًا أَهَمَّ عِنْدِي مِنَ الْكَلَالَةِ مَا رَاجَعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فِي شَيْءٍ مَا

545 Yazma nüshadan eklenmiştir.

رَاجَعْتُهُ فِي الْكَلَالَةِ وَمَا أَغْلَظَ لِي فِي شَيْءٍ مَا أَغْلَظَ لِي فِيهِ حَتَّى طَعَنَ بِإِصْبَعِهِ فِي صَدْرِي فَقَالَ يَا عُمَرُ أَلَا تَكْفِيكَ آيَةُ الصَّيْفِ الَّتِي فِي آخِرِ سُورَةِ النِّسَاءِ وَإِنِّي إِنْ أَعِشْ أَقْضِ فِيهَا بِقَضِيَّةٍ يَقْضِي بِهَا مَنْ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَمَنْ لَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ ثُمَّ قَالَ اللَّهُمَّ إِنِّي أُشْهِدُكَ عَلَى أُمَرَاءِ الْأَمْصَارِ وَإِنِّي إِنَّمَا بَعَثْتُهُمْ عَلَيْهِمْ لِيَعْدِلُوا عَلَيْهِمْ وَلِيُعَلِّمُوا النَّاسَ دِينَهُمْ وَسُنَّةَ نَبِيِّهِمْ ﷺ وَيَقْسِمُوا فِيهِمْ فَيْئَهُمْ وَيَرْفَعُوا إِلَيَّ مَا أَشْكَلَ عَلَيْهِمْ مِنْ أَمْرِهِمْ ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا النَّاسُ تَأْكُلُونَ شَجَرَتَيْنِ لَا أَرَاهُمَا إِلَّا خَبِيثَتَيْنِ هَذَا الْبَصَلَ وَالثُّومَ لَقَدْ رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ إِذَا وَجَدَ رِيحَهُمَا مِنَ الرَّجُلِ فِي الْمَسْجِدِ أَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ إِلَى الْبَقِيعِ فَمَنْ أَكَلَهُمَا فَلْيُمِتْهُمَا طَبْخًا

1258-78/11- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti. Bize Yahya b. Said tahdis etti... Ma'dân Ebu Talha'nın rivâyetine göre Ömer b. el-Hattab Cuma günü bir hutbe vererek Allah'ın Nebisi ile Ebu Bekir'i söz konusu etti ve şunları söyledi: Ben (rüyamda) sanki bir horozun beni üç defa gagaladığını gördüm. Benim kanaatime göre bunun ecelimin yaklaştığından başka bir anlamı yoktur. Allah ne dinini, ne de halifeliğini, ne de Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile gönderdiklerini zayi etmez. Şayet beklenmedik bir vakitte başıma bir iş gelirse halifelik, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendilerinden hoşnut olarak vefat ettiği şu altı kişinin arasından istişare suretiyle tesbit edilsin. Ben bir takım kimselerin bu iş hakkında tenkitte bulunarak ileri geri konuşacaklarını çok iyi biliyorum. Halbuki bunlar bu elimle vurarak İslam'a girmelerini sağladığım kimselerdir. Eğer böyle bir şey yapacak olurlarsa onlar Allah'ın kâfir ve dalalette olan Allah'ın düşmanları olurlar.

Şunu da bilin ki, ben benden sonra bana göre "kelâle meselesi"nden daha önemli bir hususu benden sonra bırakmıyorum. Rasûlullah'a kelâle hakkında müracaatta bulunduğum kadar hiçbir hususta müracaat etmiş değilim. O da bu hususta bana katı davrandığı kadar hiçbir hususta katı davranmış değildir. Hatta parmağı ile göğsüme vurdu ve: *"Ey Ömer Nisa sûresinin sonundaki yaz (mevsiminde inen Kur'an) âyeti sana yetmez mi?"* buyurdu. Şüphesiz eğer yaşayacak olursam onun hakkında böyle bir hüküm vereceğim ki, Kur'an okumasını bilen de, okumasını bilmeyen de ona göre hüküm verecektir.

Sonra (Ömer) dedi ki: Allah'ım, vilayetlerin başındaki valilere seni şahit tutuyorum. Şüphesiz ben onları oranın ahalisinin üzerine aralarında adaletle

hüküm versinler, insanlara dinlerini ve Nebilerinin (sallallâhu aleyhi ve sellem) sünnetini öğretsinler, ganimetlerini aralarında paylaştırsınlar ve içinden çıkamadıkları işlerini bana havale etsinler diye tayin ettim.

Sonra siz ey insanlar benim görüşüme göre sadece iki kötü bitki gördüğüm iki sebze yiyorsunuz. Şu soğanı ve sarımsağı kastediyorum, ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mescitte bir adamdan bunların kokusunu aldığı takdirde Baki'ye kadar çıkartılmasını emrettiğini görmüşümdür. Bu sebeple kim onları yemek isterse önce pişirmek suretiyle onları öldürsün (kokularının gitmesini sağlasın).[546]

١٢٥٩–.../١٢– حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي عَرُوبَةَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كِلَاهُمَا عَنْ شَبَابَةَ بْنِ سَوَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ جَمِيعًا عَنْ قَتَادَةَ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

1259-.../12- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize İsmail b. Uleyye, Said b. Ebu Arube'den tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim de tahdis etti. Her ikisi Şebabe b. Sevvar'dan şöyle dediğini nakletti: Bize Şu'be tahdis etti. Hepsi (Said ve Şu'be) birlikte Katade'den bu isnat ile aynısını rivâyet etti.[547]

Şerh

(1258-1259 numaralı hadisler)

"Bize Hişam tahdis edip dedi ki... Cuma günü hutbe verdi." Bu Darakutni'nin Müslim'e istidrâkte bulunduğu hadislerden birisidir. O dedi ki: Bu hadisin rivâyetinde Katade üç hafıza muhalefet etmiştir. Bunlar Mansur b. el-Muteber, Husayn b. Abdurrahman ve Ömer b. Murre'dir. Üçü bu hadisi Salim'den o Ömer'den munkatı olarak rivâyet etmiş olup, senette Ma'dan'ı zikretmemişlerdir.

Darakutni dedi ki: Katade her ne kadar sika bir ravi olup, bizce sika ravinin fazlalığı makbul ise de o tedlis yapan birisidir, ayrıca burada bu rivâyeti Salim'den dinlediğini de söylememiştir. Dolayısıyla bu hadisin ona Salim'den (bir yolla) ulaşmış olup, o da böylelikle bunu ondan rivâyet etmiş gibidir.

Derim ki: Bu istidrâk reddolunur çünkü Katade tedlis yapan bir ravi olmakla birlikte bu şerhin birkaç yerinde açıkladığımız gibi, Buhari ve Müslim'in

546 Müslim, 4126; Nesai, 707; İbn Mace, 1014, 2726, 3363; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10646
547 1258 numaralı hadisin kaynakları

tedlis yapanlardan an lafzını kullanarak yaptıkları bir rivâyetin bir başka yoldan o tedlis yapan kişinin bu hadisi an lafzı ile rivâyet ettiği kimseden sema yoluyla işitmiş olduğuna hamledilir (yorumlanır). Bu türden rivâyetlerinin çoğunluğunu ya da onların birçoğunu Müslim ve başkaları başka bir yoldan hemen bu şekildeki rivâyet ile bitişik ve muttasıl olarak kaydeder. Bütün muhaddisler tedlis yapan ravinin daha önce bu şerhin mukaddimesinde kaydettiğimiz fasıllarda açıklandığı üzere an lafzını kullanarak yaptığı rivâyeti delil gösterilmez ama bizler Müslim'in -yüce Allah'ın rahmeti ona- bu kaideyi bildiği hususunda şüphe etmeyiz. Şayet ona göre onun seması sabit olmamış olsaydı, bu rivâyeti delil göstermezdi. Bütün bunlarla birlikte onun tedlis yapmış olması hiçbir şekilde sözkonusu edilmemişken Madan'ın adını zikretmesini de gerektirmez. Tedlis yapan kimseden korkulan ise ravilerin bir kısmının adını vermemesidir. Olmayan bir raviyi eklemek ise tedlis yapanın yaptığı bir iş değildir. Bu ancak açıktan açığa yalan söyleyen yalancı birisinin yapacağı bir iştir. Burada Madan'ın sözkonusu edilmesi sika bir ravinin yaptığı bir fazlalıktır. O halde bunun kabul edilmesi gerekir. Bu sebeple Darakutni -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin tedlis işinin hiç de adı geçmeyen bir ravinin adının uydurulmasını gerektirmesi şeklinde yorumlaması ve böyle bir işi adaleti, hıfzı ve ilmi en ileri derecede bilinen Katade gibi birisine nispet etmesi gerçekten hayret edilecek bir iştir. Başarı Allah'tandır.

"Birtakım kimseler... emrederler..." Yani eğer ben, benden sonraki halifeyi tespit edersem (istihlâf) güzel bir iş olur şayet istihlâfı terk edersem bu da güzeldir çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) istihlâf etmedi. Aziz ve celil Allah da şüphesiz dinini zayi etmez. Aksine o dinin gereklerini yerine getirecek kimseler ortaya çıkartır.

"Eğer beklenmedik bir zamanda ölürsem..." Halifeliğin altı kişi arasında şura olması onların halifelik hakkında istişare edip, bu altı kişiden birisi üzerinde ittifak etmeleri demektir. Bu altı kişi Osman, Ali, Talha, Zubeyr, Sa'd b. Ebu Vakkas ve Abdurrahman b. Avf'dır. Cennetle müjdelenen on kişi arasında onlardan birisi olmakla birlikte Said b. Zeyd'i zikretmeyiş sebebi ise onun akrabalarından birisi oluşundan dolayıdır. Böylelikle oğlu Abdullah'ı bu işin içine sokmaktan çekindiği gibi, onu da bu işe sokmak istememiştir. Allah hepsinden razı olsun.

"Ben birtakım kimselerin bu iş hakkında ileri geri konuştuklarını biliyorum..." Yani onlar bu işi helal kabul ettiler, bu sebeple onlar kâfir ve sapık kimselerdir. Eğer bu işi helal görmüyor iseler onların bu yaptıkları iş kâfirlerin işi gibidir.

1260-79/1- Bize Ebu't-Tahir Ahmed b. Amr da tahdis etti. Bize İbn Vehb Hayv'de tahdis etti. O Muhammed b. Abdurrahman'dan, o Şeddad b. el-Hâd'ın azatlısı Ebu Abdullah'tan rivâyet ettiğine göre o da Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim bir adamın mescitte kaybettiği bir şeyi aradığını ilan ettiğini işitecek olursa, Allah onu sana,geri getirmesin, çünkü mescidler bunun (gibi işler) için bina edilmemiştir, desin"* buyurdu. [548]

١٢٦١-.../١م- وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْمُقْرِئُ حَدَّثَنَا حَيْوَةُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْأَسْوَدِ يَقُولُ حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ اللهِ مَوْلَى شَدَّادٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ بِمِثْلِهِ

1261-.../1m- Bunu bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize el-Mukri tahdis etti, bize Hayve tahdis edip dedi ki: Ebu'l-Esved'i şöyle derken dinledim: Bana Şeddad'ın azatlısı Ebu Abdullah'ın tahdis ettiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim, dedi ve hadisi aynen rivâyet etti.[549]

١٢٦٢-٢/٨٠- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا الثَّوْرِيُّ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلًا نَشَدَ فِي الْمَسْجِدِ فَقَالَ مَنْ دَعَا إِلَى الْجَمَلِ الْأَحْمَرِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا وَجَدْتَ إِنَّمَا بُنِيَتْ الْمَسَاجِدُ لِمَا بُنِيَتْ لَهُ

1262-80/2- Bana Haccac b. eş-Şair de tahdis etti. Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize es-Sevri, Alkame b. Mersed'den haber verdi. O Süleyman b. Bureyde'den, o babasından rivâyet ettiğine göre bir adam mescitte yüksek sesle kaybını ilan ederek: Benim kırmızı devemi kim gördü dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Vay bulamayasın! Mescitler ancak kendi maksatları için bina edilmiştir"* buyurdu.[550]

١٢٦٣-٣/٨١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ أَبِي سِنَانٍ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ لَمَّا صَلَّى قَامَ رَجُلٌ فَقَالَ مَنْ دَعَا إِلَى الْجَمَلِ الْأَحْمَرِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ لَا وَجَدْتَ إِنَّمَا بُنِيَتْ الْمَسَاجِدُ لِمَا بُنِيَتْ لَهُ

548 İbn Mace, 767; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15446
549 1260 numaralı hadisin kaynakları
550 İbn Mace, 765; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1936

1263-81/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Süleyman b. Bureyde'nin babasından rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını kıldıktan sonra bir adam ayağa kalkarak: Benim kırmızı devemi kim gördü, dedi. Bunun üzerine Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Hay bulamayasın! Mescitler ancak kendi maksatları için bina edilmiştir"* buyurdu.[551]

١٢٦٤-.../٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ شَيْبَةَ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ جَاءَ أَعْرَابِيٌّ بَعْدَ مَا صَلَّى النَّبِيُّ ﷺ صَلَاةَ الْفَجْرِ فَأَدْخَلَ رَأْسَهُ مِنْ بَابِ الْمَسْجِدِ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا قَالَ مُسْلِم هُوَ شَيْبَةُ بْنُ نَعَامَةَ أَبُو نَعَامَةَ رَوَى عَنْهُ مِسْعَرٌ وَهُشَيْمٌ وَجَرِيرٌ وَغَيْرُهُمْ مِنَ الْكُوفِيِّينَ

1264-.../4- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti... İbn Bureyde babasından şöyle dediğini nakletti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazını kıldırdıktan sonra bir bedevi gelip, başını mescidin kapısından içeri soktu ve hadisi aynen bundan önceki iki ravinin hadisi gibi zikretti.

Müslim dedi ki: Bu kişi Şeybe b. Neame Ebu Neame'dir, ondan Mis'ar, Huşeym, Cerir ve Kûfeli daha başka raviler rivâyet almışlardır.[552]

Şerh

1260-1264 numaralı hadisler)

(1260) *"Kim bir adamın mescitte bir kayıp aradığını ilan ettiğini işitirse..."* Dilbilginlerinin dediklerine göre kaybolmuş bir hayvanı aramak için "neşede" fiili, aradığının tarifini yaptığı zaman da "enşede" fiili kullanılır. Bu hadisin rivâyetinde ise ye harfi fethalı, şın harfi ötreli olarak aramak anlamındaki fiilden "yenşudu" şeklindedir. Diğer rivâyette (1262) "bir adam mescitte kaybettiği deveyi yüksek sesle ilan ederek" denilmektedir.

Bu iki hadisten (1262-1263) çeşitli hükümler anlaşılmaktadır:

1- Mescitte yüksek sesle kayıp ilanı yapmak yasaklanmıştır.

2- Alışveriş, icare ve benzeri anlamdaki akitler de bunun kapsamına girer.

3- Mescitte sesi yükseltmek mekruhtur.

551 1262 numaralı hadisin kaynakları
552 1262 numaralı hadisin kaynakları

Kadı Iyaz dedi ki: Malik ve ilim adamlarından bir topluluğun dediğine göre mescitte ilim öğretmek ve daha başka sebepler dolayısıyla sesi yükseltmek mekruhtur. Ebu Hanife -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve Maliki mezhebi âlimlerinden Muhammed b. Mesleme -yüce Allah'ın rahmeti ona- ise ilim öğretip, davalaşırken ve buna benzer insanların gerek duyduğu hususlarda sesi yükseltmeyi caiz görmüşlerdir çünkü mescit onların toplanıp bir araya geldikleri yerdir ve bu da onlar için kaçınılmaz bir husustur.

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Mescitler ancak kendi maksatları için bina edilmiştir"* buyruğunun anlamı ise mescitler Allah'ı zikretmek için, namaz kılmak için, ilim için, hayır ve benzeri hususlar hakkında karşılıklı konuşup, müzakerede bulunmak için bina edilmiştir demekdir. Kadı Iyaz dedi ki: Terzilik ve buna benzer zanaatları mescitte yapmanın yasak olduğuna delil vardır. Bazı ilim adamları da küçük çocuklara mescitte ders vermeyi kabul etmemişlerdir. Üstadlarımızdan bazıları da şunları söylemektedir: Mescitte ancak özellikle muayyen şahısların yararlandığı ve bu yolla kazanç elde ettiği zanaatları icra etmek yasaktır çünkü böylelikle mescit bir ticaret yeri yapılmamış olur. Mızrakları düzeltmek, cihat aletlerini tamir etmek gibi yapılması halinde mescidin küçük düşürülmediği ve faydası bütün Müslümanları kuşatan zanaatları icra etmekte ise bir sakınca yoktur. (Kadı Iyaz devamla) dedi ki: Bazı ilim adamları mescitlerde küçük çocuklara ders verme hususunda görüş ayrılıkları olduğunu da nakletmektedirler.

5- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Hay bulamayasın"* buyruğu ile bunun gibi bir sözün söylenmesinin emredilmesi, bu kimsenin aykırı davranışı ve isyanına karşılık bir cezadır. Bu şekilde ilan yaptığını işiten bir kimsenin de: Hay bulamayasın, mescitler bunun için bina edilmemiştir yahut Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in söylediği gibi: *"Hay bulamayasın, mescitler ancak kendi maksatları için bina edilmiştir"* demesi gerekir. Allah en iyi bilendir.

١٩/٧٢- بَاب السَّهْوِ فِي الصَّلَاةِ وَالسُّجُودِ لَهُ

19/72- NAMAZDA SEHV VE SEHV DOLAYISIYLA SECDE YAPMAK BABI

İmam Ebu Abdullah el-Mazeri dedi ki: Bu babta beş hadis vardır:

1- Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın, şüphe ettiği için kaç rekat kıldığını bilmeyen kimse hakkındaki hadis-i şerif. Bu hadiste iki secde yapacağı zikredilmekle birlikte bu secdelerin nerede yapılacağı sözkonusu edilmemiştir.

2- Ebu Said (radıyallâhu anh)'ın, şüphe eden kişinin selam vermeden önce iki secde yapacağına dair hadisi

3- İbn Mesud (radıyallâhu anh)'ın, beşinci rekatta kalkıştan söz eden ve selamdan sonra secde ettiğini belirten hadisi

4- Zulyedeyn hadisi: Bu hadiste de iki rekatın sonunda selam verdiği, yürüdüğü, konuştuğu ve selamdan sonra secde ettiği sözkonusu edilmektedir.

5- İbn Buhayne hadisi: Bu hadiste de ikinci rekattan sonra kalkıp, secde etmek sözkonusu edilmiştir.

İlim adamları bu hadislerin ne şekilde delil alınacağı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Davud: Bu hadislere kıyas yapılmaz, aksine bu hadisler rivâyetlerinde belirtilen şekilde aynı yerlerde kullanılır, demiştir. Ahmed -yüce Allah'ın rahmeti ona- de özel olarak bu namazlar ile ilgili olarak, Davud'un görüşü ile aynı kanaatte olmakla birlikte, diğerlerinde ona muhalefet etmiş ve: Bu namazların dışındakilerde ise her bir yanılma için selamdan önce secde yapar, demiştir.

Ahmed -yüce Allah'ın rahmeti ona- de özel olarak bu namazlar hakkında Davud'un görüşünü kabul etmiş fakat diğer namazlar hususunda ona muhalefet edip, bunların dışındaki hallerde ise her sehv için selamdan önce secde eder, demiştir.

Kıyası kabul edenlere gelince, bunlar arasında görüş ayrılıkları bulunup, bazıları şöyle demektedir: Namaz kılan kişi, her sehv hakkında serbesttir dilerse selamdan önce secde eder, dilerse fazlalık ve eksiklik halinde selamdan önce secde eder.

Ebu Hanife (radıyallâhu anh) dedi ki: Sehv secdesinde aslolan selamdan sonra yapılmasıdır. O bazı hadisleri de buna göre yorumlamıştır.

Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Sehv secdesinde aslolan selamdan önce yapılmasıdır. Geri kalan hadisleri de buna göre açıklamıştır.

Malik -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Eğer sehv (yanılma) fazlalıkta olmuşsa selamdan sonra secde eder. Eğer namazda bir eksiklik yapmışsa o takdirde selamdan önce secde eder.

Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona- ise şöyle der: Ebu Said hadisinde: Eğer kıldığı fazla rekat beşinci rekat ise onu çift yapar demiş ve fazla kılmış olmak ihtimali ile birlikte selamdan önce sehiv secdesinin yapılacağını açıkça ifade etmiş bulunmaktadır. İhtimal ise mevcut gibidir. Beşinci rekate kalkıp selamdan sonra secde yapmak şeklindeki İbn Mesud'un rivâyet ettiği hadisi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanıldığını ancak selamdan sonra öğrenmiş olması

haline tevil edip, yorumlamaktadır. Eğer ondan önce yanıldığını bilmiş olsaydı, selamdan önce secde ederdi. Zülyedeyn hadisini de yanılmanın olduğu ve ondan sonra sehiv secdesini de yanılarak yapmadığı ve bundan sonra bunu telafi ettiği şeklinde yorumlamıştır. El-Mazeri'nin açıklamaları bundan ibarettir ve onun bu açıklamaları oldukça değerlidir.

Bu husustaki görüşlerin en kuvvetli olanı İmam Malik'in -Allah'ın rahmeti ona- görüşü, ondan sonra da İmam Şafii'nin görüşüdür. Şafii'nin -yüce Allah'ın rahmeti ona- Malik'in görüşü gibi -buna yapmakta muhayyer olduğu şeklinde bir görüşü de bulunmaktadır. İmam Malik'in -yüce Allah'ın rahmeti ona- görüşü kabul edilecek olursa bir namazda iki yanılma (sehv) olursa bu yanılmaların biri fazlalık yaparak, diğeri de eksik bırakarak olmuşsa selamdan önce secde eder.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve bizim (Şafii) mezhebimiz âlimlerinden bir topluluk dedi ki: Bu ihtilaf eden ilim adamları ile onlardan başka diğer ilim adamlarına göre de fazlalık ya da eksiklik sebebiyle ister selamdan önce, ister sonra secde etsin bunun onun için yeterli olacağı ve namazının bozulmayacağı hususunda görüş ayrılığı yoktur. Onların görüş ayrılığı sadece hangisinin daha faziletli olduğu ile ilgilidir. Allah en iyi bilendir.

Cumhur dedi ki: İki ve daha fazla yanılacak olursa hepsi için iki secde yapması yeter. Şafii, Malik, Ebu Hanife ve Ahmed de -Allah hepsinden razı olsun- ve tabiinin cumhuru bu görüştedir. İbn Ebu Leyla -yüce Allah'ın rahmeti ona-'dan gelen rivâyete göre ise her bir yanılma için iki secde yapar. Bu hususta zayıf bir hadis de vardır.

١٢٦٥-١/٨٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ إِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا قَامَ يُصَلِّي جَاءَهُ الشَّيْطَانُ فَلَبَسَ عَلَيْهِ حَتَّى لَا يَدْرِي كَمْ صَلَّى فَإِذَا وَجَدَ ذَلِكَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ

1265-82/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Ben İbn Şihâb'dan naklen Malik'e okudum. O Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz namaz kılmak üzere kalktığı zaman şeytan ona gelerek onu şaşırtır, öyle ki kaç rekat kıldığını bilemez olur. Sizden biriniz bu hal ile karşılaşacak olursa otururken iki secde yapsın."*[553]

553 Buhari, 1232; Ebu Davud, 1030; Nesai, 1251; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15244

١٢٦٦-.../٢- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ وَهُوَ
ابْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ عَنْ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ
كِلَاهُمَا عَنْ الزُّهْرِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ نَحْوَهُ

1266-.../2- Bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dedi ki: Bize Süfyan -ki o b. Uyeyne'dir- tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Kuteybe b. Said ve Muhammed b. Rumh da Leys b. Sa'd'dan tahdis etti. İkisi Zühri'den bu isnat ile buna yakın olarak hadisi rivâyet etti.[554]

١٢٦٧-٨٣/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي
عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ حَدَّثَهُمْ
أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا نُودِيَ بِالْأَذَانِ أَدْبَرَ الشَّيْطَانُ لَهُ ضُرَاطٌ حَتَّى لَا يَسْمَعَ
الْأَذَانَ فَإِذَا قُضِيَ الْأَذَانُ أَقْبَلَ فَإِذَا ثُوِّبَ بِهَا أَدْبَرَ فَإِذَا قُضِيَ التَّثْوِيبُ أَقْبَلَ يَخْطُرُ
بَيْنَ الْمَرْءِ وَنَفْسِهِ يَقُولُ اذْكُرْ كَذَا اذْكُرْ كَذَا لِمَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ حَتَّى يَظَلَّ الرَّجُلُ إِنْ
يَدْرِي كَمْ صَلَّى فَإِذَا لَمْ يَدْرِ أَحَدُكُمْ كَمْ صَلَّى فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ

1267-83/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Ebu Hureyre'nin tahdis ettiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Ezan okunduğu zaman şeytan ezanı duymayacağı yere varıncaya kadar osurarak arkasını dönüp gider. Ezan bitince geri gelir. Namaz için kamet getirilince yine arkasını dönüp gider. Kamet bitti mi geri gelir ve kişi ile nefsi arasına girip vesvese verir ve şunu hatırla, bunu hatırla diye hatırına gelmeyecek şeyleri ona hatırlatır. Sonunda adam kaç rekât kıldığını bilemez olur. Sizden bir kimse kaç rekât kıldığını bilmezse oturduğu halde iki secde yapıversin."*[555]

١٢٦٨-٨٤/٤- حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو
عَنْ عَبْدِ رَبِّهِ بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ
قَالَ إِنَّ الشَّيْطَانَ إِذَا ثُوِّبَ بِالصَّلَاةِ وَلَّى وَلَهُ ضُرَاطٌ فَذَكَرَ نَحْوَهُ وَزَادَ فَهَنَّاهُ وَمَنَّاهُ
وَذَكَّرَهُ مِنْ حَاجَاتِهِ مَا لَمْ يَكُنْ يَذْكُرُ

---

554 Amr en-Nakid ve Zuheyr b. Harb'ın rivâyetini yalnız Müslim zikretmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 151151; Kuteybe b. Said'in rivâyetini Tirmizi, 397; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15239'da rivâyet etmişlerdir.

555 Buhari, 1231; Nesai, 1252; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15423

1268-84/4- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Namaz için kamet getirilince şeytan osurarak arkasını dönüp gider"* buyurdu deyip, hadisi bir öncekine yakın olarak zikretti. Ayrıca: *"Şeytan onu hayal ve kuruntulara daldırır ve ona hatırına gelmeyecek türlü ihtiyaçlarını hatırlatır"* buyurdu.[556]

١٢٦٩-٨٥/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ بُحَيْنَةَ قَالَ صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ رَكْعَتَيْنِ مِنْ بَعْضِ الصَّلَوَاتِ ثُمَّ قَامَ فَلَمْ يَجْلِسْ فَقَامَ النَّاسُ مَعَهُ فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ وَنَظَرْنَا تَسْلِيمَهُ كَبَّرَ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ قَبْلَ التَّسْلِيمِ ثُمَّ سَلَّمَ

1269-85/5- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik b. Enes'e, İbn Şihâb'dan naklen okudum. O Abdurrahman b. el-A'rec'den, o Abdullah b. Buhayne'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazlardan birisini bize iki rekât olarak kıldırdı. Sonra oturmadan kalktı, cemaat de onunla birlikte kalktı. Namazını bitirip, biz onun selam vermesini beklerken tekbir getirdi, selam vermeden önce oturduğu halde iki secde yaptı, sonra selam verdi.[557]

Şerh

(1265-1269 numaralı hadisler)

(1265) *"Şeytan ona gelir..."* Aleyhine olmak üzere namazını karıştırır, ona çeşitli şeyleri arzulamasını telkin eder ve namazda onu şüpheye düşürür, demektir.

(1266) *"Namaz için ezan okunduğunda şeytan arkasını dönüp gider..."* Bu hadisin şerhi ezan babında geçmiştir.

(1267) Ebu Hureyre'nin hadisinde: *"Sizden biriniz kaç rekât kıldığını bilmezse..."* hadisine gelince, ilim adamları bununla ne kastedildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Hasan-ı Basri ve seleften bir topluluk hadisin zahir anlamına göre kanaat belirtmiş ve şöyle demişlerdir: Namaz kılan kişi şüphe edip, fazla mı eksik mi kıldığını bilmezse ona düşen -bu hadisin Zahiri ile amel ederek- sadece iki secde yapmaktan ibarettir, derler. Şa'bî, Evzaî ve seleften çok

556 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13943

557 Buhari, 829, 830 -muhtasar olarak-, 1224, 1225, 1230, 6670; Ebu Davud, 1034, 1035; Tirmizi, 391; Nesai, 1176, 1177, 1221, 1222, 1260 -buna yakın-; İbn Mace, 1206 ve 1207; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9154

sayıda bir topluluk da şöyle demiştir: Kaç rekât kıldığını bilmeyecek olursa kesin olarak kaç rekât kıldığını bilinceye kadar ardı arkasına namaz kılmalıdır. Bazıları ise namazını üç defa iade eder, dördüncüsünde de şüphe ederse artık tekrar iade etme sorumluluğu yoktur demişlerdir.

Malik, Şafii ve Ahmed -Allah onlardan razı olsun- ve cumhur da şöyle demektedir: Mesela bir kimse üç mü yoksa dört rekât mı kıldığında şüphe ederse kesin olarak emin olduğu sayıyı esas alarak dördüncü rekâtı da kılması gerekir ve sehv secdesi yapar. Bu da Ebu Said'in rivâyet ettiği hadisin gereğidir. Bu hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmaktadır: *"Sizden biriniz namazında şüphe edip üç mü yoksa dört rekât mı kıldığını bilemeyecek olursa şüphe ettiği kısmı atsın ve kesin olarak kıldığını bildiğini esas alsın. Sonra da selam vermeden önce iki secde yapsın. Eğer beş rekât kılmış ise bunlar namazının rekât sayısını çift yapar, eğer dört rekâtı tamamlamış ise bu iki secde şeytana rağmen yapılmış olur."*

Bu mezhep imamları ve cumhur (ulema) derler ki: İşte bu hadis kesin olarak kılındığı bilinen rekât sayısının esas alınması gerektiği hususunda açık bir delildir. Ayrıca bu hadis Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadisi tefsir etmektedir. O halde Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği hadis ona göre yorumlanır. Bu da kaçınılmaz bir husustur. Bundan dolayı onu esas almak gerekir. Ayrıca Ebu Said'in rivâyet ettiği hadis abdest bozmak, kaybolan (mefhum)ın mirası ve buna benzer şüpheli hususlarda şeriatın kurallarına da uygunluk arzetmektedir. Allah en iyi bilendir.

(1269) İbn Buhayne'nin rivâyet ettiği hadiste: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize namaz kıldırdı... sonra selam verdi." Bu hadiste Şafii, Malik ve cumhurun lehine Ebu Hanife (radıyallâhu anh)'a karşı delil vardır çünkü Ebu Hanife'ye göre namazı ister eksik kılmış olsun, ister fazla kılmış olsun sehv secdesi selamdan sonra yapılır.

١٢٧٠-٨٦/٦- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ ابْنِ بُحَيْنَةَ الْأَسْدِيِّ حَلِيفِ بَنِي عَبْدِ الْمُطَّلِبِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ فِي صَلَاةِ الظُّهْرِ وَعَلَيْهِ جُلُوسٌ فَلَمَّا أَتَمَّ صَلَاتَهُ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ يُكَبِّرُ فِي كُلِّ سَجْدَةٍ وَهُوَ جَالِسٌ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ وَسَجَدَهُمَا النَّاسُ مَعَهُ مَكَانَ مَا نَسِيَ مِنْ الْجُلُوسِ

1270-86/6- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti. Bize Leys tahdis edip dedi ki (H): Bize İbn Rumh da tahdis etti, bize İbn Şihâb'dan haber verdi. O el-A'rec'den, o Abdulmuttalib oğullarının antlaşmalısı Abdullah b. Buhayne el-Esdi'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle namazında oturması gerekiyorken ayağa kalktı, namazını tamamladıktan sonra oturduğu yerde selam vermeden önce her bir secde için tekbir getirerek iki secde yaptı. Cemaat de o iki secdeyi onunla birlikte yaptı. O bu secdeleri unuttuğu oturmanın yerine yapmıştı.[558]

١٢٧١-٨٧/٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ابْنِ بُحَيْنَةَ الْأَزْدِيِّ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَامَ فِي الشَّفْعِ الَّذِي يُرِيدُ أَنْ يَجْلِسَ فِي صَلَاتِهِ فَمَضَى فِي صَلَاتِهِ فَلَمَّا كَانَ فِي آخِرِ الصَّلَاةِ سَجَدَ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ ثُمَّ سَلَّمَ

1271-87/7- Bize Ebu'r-Rabi ez-Zehrânî de tahdis etti... Abdullah b. Malik b. Buhayne el-Ezdi'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazında oturması gereken çift rekâttan sonra ayağa kalktı ve namazına devam etti. Namazının sonuna gelince selam vermeden önce iki secde yaptıktan sonra selam verdi.[559]

Şerh

(1270-1271 numaralı hadisler)

(1270) "Abdulmuttalib oğullarının antlaşmalısı Abdullah b. Buhayne el-Esdi" Sin harfi sakin olarak el-Esdi denilir. Diğer rivâyette zikredildiği üzere nispeti el-Ezdi olarak da söylenir. Ezd ve sin harfi sakin esd aynı kabiledir. Bunlar bu kabilenin eş anlamlı iki adıdır, Ezdi Şenuelilerdir.

"Abdulmuttalib oğullarının antlaşmalısı" ifadesine gelince, Buhari ve Müslim'in nüshalarında bu şekildedir. İbn Sa'd ve daha başka siyer ve tarih bilginlerinin zikrettiklerine göre o Abdulmuttalib oğullarının antlaşmalısıdır. Onun dedesi Abdulmuttalib b. Abdi Menaf ile antlaşma yapmıştı.

(1271) "Abdullah b. Malik b. Buhayne'den" Burada doğru okuyuş Malik lafzının tenvinli ve İbn Buhayne'nin elifli yazılmasıdır çünkü Abdullah, İbn Malik ile İbn Buhayne'nin kendisidir. Malik onun babası, Buhayne annesidir.

---

558 1269 nolu hadisin kaynakları
559 1269 nolu hadisin kaynakları

Buhayne, Malik'in zevcesidir. Malik de Abdullah'ın babasıdır. Abdullah'ın annesi de Buhayne'dir. Dediğimiz şekilde okunacak olursa o takdirde doğru bir şekilde okunmuş olur. Eğer Malik lafzı İbn lafzına izafet edilerek okunursa mana bozulur ve Malik'in Buhayne'nin oğlu olması gerekir. Bu ise yanlıştır. Hâlbuki o Buhayne'nin kocasıdır. Bu hadis-i şerifte çok sayıda meseleye delil bulunmaktadır.

1- Sehv secdesi ya İmam Şafii'nin dediği gibi mutlak olarak selamdan önce yapılır yahut Malik'in dediği gibi eksik olan yerde yapılır.

2- Birinci teşehhüd ve o maksatla oturmak namazda rükün de değildir, vacip (farz) de değildir çünkü eğer vacip olsalardı rükû, sücud ve benzeri diğer ameller gibi sehv secdesiyle onları telafi etmek yoluna gitmezdi. Malik, Ebu Hanife ve Şafii -yüce Allah'ın rahmeti onlara- bu görüştedir.[560]

İmam Ahmed de az sayıdaki bir topluluk ile birlikte: Her ikisi de vaciptir. Yanılacak olursa hadis gereğince onları secde ile telafi eder, demişlerdir.

3- Sehv secdesi dolayısıyla tekbir almak meşrudur. Bu hususta icma bulunmaktadır. Ancak ilim adamları sehv secdelerini selamdan sonra yaptığı takdirde tekbir alıp, teşehhüdü okuyup mu selam verir yoksa böyle yapmaz mı diye farklı kanaatlere sahiptirler.

Mezhebimizde sahih olan kanaate göre o selam verir ama teşehhüdü okumaz. Tilavet secdesinde de bize göre sahih olan budur. Selam verir ama teşehhüd okumaz tıpkı cenaze namazında olduğu gibi. Malik ise selam verdikten sonra sehv secdesinde teşehhüd getirip, selam vereceğini söylemiştir.

Diğer namazlarda olduğu gibi sehv secdelerinin selamını yüksek sesle verir mi, vermez mi, her ikisi için tekbir alır mı almaz mı hususunda farklı görüşler vardır.

İbn Mesud'un rivâyet ettiği hadis ile Zulyedeyn hadisinde selamdan sonra sehv secdesi yapılacak olursa bunlardan sonra selam verileceği de sabit olmuştur ama teşehhüdün okunması hususunda sabit bir hadis yoktur.

Şunu bilelim ki ilim adamlarının çoğunluğu kişinin farzda olduğu gibi, nafile namazda da yanılması halinde sehv secdesi yapacağını kabul etmişlerdir. İbn Sirin ve Katade ise nafilede sehv secdesi yoktur demişlerdir. Bu aynı zamanda Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona-'den gelen zayıf ve garip bir görüştür.

560 Sair mezheplerde Hanefi mezhebinden farklı olarak vacibin Hanefi mezhebindeki farz terimi karşılığında kullanıldığını hatırlayalım. (Çeviren)

١٢٧٢-٨٨/٨- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ دَاوُدَ حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَلَمْ يَدْرِ كَمْ صَلَّى ثَلَاثًا أَمْ أَرْبَعًا فَلْيَطْرَحْ الشَّكَّ وَلْيَبْنِ عَلَى مَا اسْتَيْقَنَ ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يُسَلِّمَ فَإِنْ كَانَ صَلَّى خَمْسًا شَفَعْنَ لَهُ صَلَاتَهُ وَإِنْ كَانَ صَلَّى إِتْمَامًا لِأَرْبَعٍ كَانَتَا تَرْغِيمًا لِلشَّيْطَانِ

1272-88/8- Bana Muhammed b. Ahmed b. Halef de tahdis etti… Ebu Said el-Hudri dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Biriniz namazında şüphe edip, kaç rekât kıldığını üç mü, dört mü bilemezse şüphe ettiği kadarını bir kenara bıraksın, kesin kıldığından emin olduğunu esas alsın sonra selam vermeden önce iki secde yapsın. Eğer beş rekât kılmış ise o secdeler onun namazını çift rekâtlı yapar eğer dört rekâtı tamamlamış olursa bu iki secdeyi şeytana rağmen yapmış olur."*[561]

١٢٧٣-.../٩- حَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبٍ حَدَّثَنِي عَمِّي عَبْدُ اللَّهِ حَدَّثَنِي دَاوُدُ بْنُ قَيْسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي مَعْنَاهُ قَالَ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ السَّلَامِ كَمَا قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ بِلَالٍ

1273-…/9- Bana Ahmed b. Abdurrahman b. Vehb tahdis etti… Zeyd b. Eslem'den bu isnat ile ve bu manada hadisi rivâyet etti ve Süleyman b. Bilal'in (bundan önceki hadiste) dediği gibi: "Selamdan önce iki secde yapar"dedi.[562]

١٢٧٤-٨٩/١٠- وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ وَأَبُو بَكْرٍ ابْنَا أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ جَرِيرٍ قَالَ عُثْمَانُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِبْرَاهِيمُ زَادَ أَوْ نَقَصَ فَلَمَّا سَلَّمَ قِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَحَدَثَ فِي الصَّلَاةِ شَيْءٌ قَالَ وَمَا ذَاكَ قَالُوا صَلَّيْتَ كَذَا وَكَذَا قَالَ فَثَنَى رِجْلَيْهِ وَاسْتَقْبَلَ الْقِبْلَةَ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَقَالَ

561 Ebu Davud, 1024, 1026, 1027 -bu manada mürsel olarak-; Nesai, 1237; İbn Mace, 1210; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4126

562 1272 numaralı hadisin kaynakları

إِنَّهُ لَوْ حَدَثَ فِي الصَّلَاةِ شَيْءٌ أَنْبَأْتُكُمْ بِهِ وَلَكِنْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ أَنْسَى كَمَا تَنْسَوْنَ فَإِذَا نَسِيتُ فَذَكِّرُونِي وَإِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَلْيَتَحَرَّ الصَّوَابَ فَلْيُتِمَّ عَلَيْهِ ثُمَّ لِيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ

1274-89/10- Bize Osman b. Ebu Şeybe ile Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim hepsi birlikte Cerir'den tahdis etti. Osman dedi ki: Bize Cerir, Mansur'dan tahdis etti. O İbrahim'den, o Alkame'den şöyle dediğini nakletti: Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaz kıldı. -İbrahim: Fazla ya da eksik kıldı, dedi.- Selam verince ona: Ey Allah'ın Rasûlü, namaz hususunda yeni bir şey mi oldu, denildi.

O: *"Bu ne demek"* buyurdu. Ashab: Şöyle, şöyle namaz kıldın dediler. (Abdullah) dedi ki: Hemen bacaklarını büküp, kıbleye yöneldi, iki secde yaptıktan sonra selam verdi. Sonra yüzünü bize dönüp şöyle buyurdu: *"Gerçek şu ki namaz hakkında yeni bir şey olsa size onu haber veririm ama ben ancak bir beşerim, unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Bu sebeple unutursam bana hatırlatın. Sizden bir kimse namazında şüphe edecek olursa doğru olanı araştırsın ve onun üzerine (namazını) tamamlasın, sonra da iki secde yapsın."*[563]

١٢٧٥-٩٠/١١- حَدَّثَنَاهُ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا ابْنُ بِشْرٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ كِلَاهُمَا عَنْ مِسْعَرٍ عَنْ مَنْصُورٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ بِشْرٍ فَلْيَنْظُرْ أَحْرَى ذَلِكَ لِلصَّوَابِ وَفِي رِوَايَةِ وَكِيعٍ فَلْيَتَحَرَّ الصَّوَابَ

1275-90/11- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti. Bize İbn Bişr tahdis etti (H). Dedi ki: Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti, bize Vekî' tahdis etti. Her ikisi Mis'ar'dan, o Mansur'dan bu isnat ile hadisi rivâyet etti.

İbn Bişr'in rivâyetinde: "Bunlar arasında doğruya en yakın olanı hangisidir bir baksın." Vekî''in rivâyetinde: "Doğruyu araştırsın" şeklindedir.[564]

١٢٧٦-.../١٢- وحدثناه عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي أخبرنا يحيى بن حسان حدثنا وهيب بن خالد حدثنا منصور بهذا الإسناد وقال منصور فلينظر أحرى ذلك للصواب

563 Buhari, 401, 6671; Ebu Davud, 1020; Nesai, 1240 -muhtasar olarak-, 1241-1243; İbn Mace, 1211, 1212; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9451

564 1274 numaralı hadisin kaynakları

1276-.../12- Bunu bize Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî de tahdis etti... Bize Mansur bu isnat ile tahdis etti. Mansur: "Bunlar arasında hangisinin doğruya en yakın olduğuna baksın" dedi.[565]

١٢٧٧-.../١٣- حدثناه إسحق بن إبراهيم أخبرنا عبيد بن سعيد الأموي حدثنا سفيان عن منصور بهذا الإسناد وقال فليتحر الصواب

1277-.../13- Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize Ubeyd b. Said el-Umevi haber verdi, bize Süfyan, Mansur'dan bu isnat ile tahdis etti ve: "Doğruyu araştırsın" dedi.[566]

١٢٧٨-.../١٤- حدثناه محمد بن المثنى حدثنا محمد بن جعفر حدثنا شعبة عن منصور بهذا الإسناد وقال فليتحر أقرب ذلك إلى الصواب

1278-.../14- Bunu bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be, Mansur'dan bu isnat ile tahdis etti ve: "Bunlar arasında hangisinin doğruya daha yakın olduğunu araştırsın" dedi.[567]

١٢٧٩-.../١٥- حدثناه يحيى بن يحيى أخبرنا فضيل بن عياض عن منصور بهذا الإسناد وقال فليتحر الذي يرى أنه الصواب

1279-.../15- Bunu bize Yahya b. Yahya da tahdis etti. Bize Fudayl b. Iyaz, Mansur'dan bu isnat ile haber verdi ve: "Kendisince hangisinin doğru görüldüğünü de araştırsın" dedi.[568]

١٢٨٠-.../١٦- حدثناه ابن أبي عمر حدثنا عبد العزيز بن عبد الصمد عن منصور بإسناد هؤلاء وقال فليتحر الصواب

1280-.../16- Bunu bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti. Bize Abdulaziz b. Abdussamed, Mansur'dan bunların isnadı ile rivâyet etti ve: "Doğru olanı araştırsın" dedi.[569]

565 1274 numaralı hadisin kaynakları
566 1274 numaralı hadisin kaynakları
567 1274 numaralı hadisin kaynakları
568 *1274 numaralı hadisin kaynakları*
569 1274 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(1272-1280 numaralı hadisler)

(1272) Ebu Said'in rivâyet ettiği hadiste: *"Sonra selam vermeden önce iki secde yapar."* Daha önce de geçtiği gibi fazla kıldığı için de, eksik yaptığı takdirde de selamdan önce secde edeceği hususunda Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin mezhebinin delaleti gayet açıktır. el-Mazeri'nin açıklamalarında bu husus da kaydedilmiş bulunmaktadır. Malik'in arkadaşlarından bazılarının buna, Malik -yüce Allah'ın rahmeti ona- bu hadisi mürsel rivâyet ettiğini söyleyerek itiraz etmiş iseler de bu itiraz iki sebepten ötürü geçersizdir:

1- Sika ve hafız ravilerin çoğunluğu bunu muttasıl olarak rivâyet etmişlerdir. Dolayısıyla birilerinin mürsel rivâyet ederek onlara muhalefet etmesinin bir zararı yoktur çünkü öbürleri onun bellemediğini bellemiş olup, ayrıca sika, zaptları kuvvetli, hafız ve sağlam belleyen ravilerdir.

2- Diğer taraftan mürsel hadis Malik -yüce Allah'ın rahmeti ona-'e göre de delildir. O halde durum ne olursa olsun bu delil onların aleyhinedir.

"(O iki secde) şeytana rağmen olur." Onu öfkelendirir, onu zelil eder. Bu ifade toprak demek olan ruğâm'dan alınmıştır. "Erğamellahu enfeh: Allah burnunu toprağa (yere) sürtsün" deyimi de buradan alınmıştır. Hadisteki ifadenin manası şudur: Şeytan namaz kılanın aleyhine namazını karıştırdı, onu ifsad edip bozmaya ve eksiltmeye kalkıştı, yüce Allah da namaz kılanın lehine namazını telafi etmenin ve onu karışıklığa düşürmenin, eksikliğini gidermenin yolunu göstermiş, şeytanın burnunu yere sürtüp, onu hor ve hakir ve maksadını gerçekleştirmekten uzak geri döndürmüştür. Âdemoğlunun namazı böylelikle tamam olup ve İblisin secde etmeyerek Allah'a isyan etmesinin aksine o Allah'ın emrini yerine getirmiş olur. Allah en iyi bilendir.

(1274) İbn Mesud'un rivâyet ettiği bu hadiste "bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ile Osman b. Ebu Şeybe... tahdis etti." Senedi -Ebu Şeybe'nin oğullarının arkadaşı olan İshak b. Rahuye dışında- sonuna kadar hepsi Kûfelidirler.

"İki secde yaptıktan sonra selam verdi." Bu da selam verdikten sonra sehv secdesi yapacak olursa selam verir diyenlerin lehine bir delildir. Bu hustaki görüş ayrılığı daha önce açıklanmıştı.

"Namazda yeni bir şey meydana gelse onu size haber veririm." Bu ifadelerde beyanın ihtiyaç duyulan zamandan sonraya bırakılmayacağına delil vardır.

"Ama ben ancak bir beşerim. Unuttuğunuz gibi ben de unuturum. Bu sebeple unutursam bana hatırlatın." Bu buyruk şer'i hükümler hususunda Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in unutmasının mümkün olduğuna delildir. İlim adamlarının çoğunluğunun kanaati bu olduğu gibi, Kur'an ve hadisin zahirinden anlaşılan da budur. Bununla birlikte unuttuğu hal üzere bırakılmayacağını da, aksine yüce Allah'ın ona bu hususu (bir şekilde) bildireceğini de ittifakla kabul etmişlerdir. Diğer taraftan çoğunluğun kanaatine göre olay ile bitişik (araya fasıla girmeksizin) derhal dikkatinin çekilip, fark ettirilmesi şarttır. Bunda bir gecikme meydana gelmez.

Bir başka kesim, hayatı boyunca böyle bir gecikmenin mümkün olacağını kabul etmiştir. İmamu'l-Harameyn de bu görüşü tercih etmiştir. İlim adamlarından bir başka kesim ise tebliğ ve ibadetlere dair fiillerinde yanılmasını kabul etmezler. Aynı şekilde sözlü tebliğler hususunda yanılmanın sözkonusu olmayıp, imkânsız olduğunu da ittifakla (icma ile) kabul etmişlerdir. Bu hususta varid olmuş delillerin zahirlerine de çeşitli cevaplar vermişlerdir.

Üstad Ebu İshak el-İsferayini de bu görüşe meyyaldir ama doğrusu birincisidir çünkü yanılmak nübüvvet ile çelişmez. Diğer taraftan yanıldığı hal üzere bırakılmadığına göre bundan dolayı da herhangi bir mefsedet sözkonusu değildir. Hatta bunun faydası da olur, o da unutan kimse ile ilgili hükümlerin açıklanması ve bu hususta uyulması gereken hükümlerin tespit edilmesidir.

Kadı Iyaz der ki: Tebliğ ile ve şeriat hükümlerinin beyanı ile ilgisi bulunmayan davranışları, alışkanlıkları ve kalbi zikirleri ile ilgili hususlarda yanılmasının caiz (mümkün) olup olmadığı hususunda ilim adamları ihtilaf etmiş olmakla birlikte cumhur bunun mümkün olduğunu kabul etmiştir.

Tebliğ mahiyetindeki sözlerinde yanılmaya gelince bunun kasten yapılmasının imkânsız olduğunu icma ile kabul ettikleri gibi sözkonusu olmayacağını da icma ile kabul etmişlerdir. Dünya ile ilgili sözlerde, ahkâm ile kıyamete dair haberler ve onunla ilgili hususlar ile ilgisi olmayan, vahyin kapsamına dâhil kabul edilmeyen ve tebliğ ile alakalı olmayan hususlardaki yanılmaları bazı kimseler caiz kabul etmişlerdir çünkü bunda bir mefsedet olmaz.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Şüphenin sözkonusu olmadığı gerçek de her türlü haberde nebiler hakkında bunun imkânsız olduğunu söyleyenlerin görüşlerinin tercih edileceğidir. Tıpkı kasten de, yanılarak da bir haberde gerçeğe aykırı bir şey söylemeleri, sağlıklarında, hastalıklarında, hoşnut oldukları hallerde de, kızgınlık hallerinde de caiz değildir. Bu hususta nebimiz (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sireti, söz ve fiillerinin çağlar boyunca itina

ile bir araya getirilip, toplanmış olması ona muvafakat edenin de, muhalefet edenin de, müminin de, şüphe edenin de elden ele dolaştırmış olduğu bir bilgi olması yeterlidir. Bunların hiçbirisinde söylediği bir sözdeki yanlışın telafi edildiği, bir kelimedeki yanılmanın itiraf edildiğine dair hiçbir nakil gelmemiştir. Böyle bir şey olsaydı namazda yanılması, uyuyup namazı geçirmesi, hurma ağaçlarının tozlaştırılması ile ilgili görüşünü düzeltmesi, Bedir'e yakın suyun yanında konaklaması şeklindeki kanaatini düzeltmesi nakledildiği gibi bunlar da nakledilirdi.

Aynı zamanda o: *"Allah'a yemin olsun ki bir hususa dair yemin edip de başkasının ondan hayırlı olduğunu görürsem mutlaka hayırlı olanı yapar ve yeminimin keffaretini yerine getiririm"* buyruğu ve başkaları gibi bunlar da nakledilirdi. Dünya ile ilgili hususlarda inanılan hususlar hakkında yanılmanın caiz olması da mümkündür, imkânsız görülemez. Allah en iyi bilendir.

"Unutursam bana hatırlatın." Bunda uyan kimseye kendisine uyulan kimsenin unuttuklarını hatırlatmasını emredebileceği hükmü anlaşılmaktadır.

"Sizden biriniz namazında şüphe ederse doğru olanı araştırsın..." diğer rivâyette (1275) *"bunların hangisinin doğruya daha yakın olduğuna baksın"* diğer rivâyette (1278) *"bunlar arasında doğruya en yakın olanı araştırsın"* diğer rivâyette (1279) *"kendisine doğru görüleni araştırsın"* denilmektedir. Bu hadiste Ebu Hanife -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin, onun kanaatini paylaşan Kûfelilerin ve diğer rey ehlinin görüşlerinin lehine delil vardır. Onlara göre bir kimse namazda kıldığı rekât sayısında şüphe ederse araştırır ve galip zannını esas alır. En azı esas almakla yetinmesi ve bundan sonra kalanlarını kılması zorunluluğu yoktur. Evet, bu hadisin zahiri onların lehine bir delildir ama bunlar kendi aralarında ihtilaf etmiş olup, Ebu Hanife ve Malik -yüce Allah'ın rahmeti onlara- bir kesim ile birlikte: Bu ardı arkasına şüpheye maruz kalan kimse hakkındadır. Böyle olmayan kimse ise kesin olarak kıldığından emin olduğu rekât sayısını esas alır demişlerdir. Başkaları ise bu hadisin genel ifadesi kabul edilmelidir demektedir.

Şafii ve cumhurun kanaatine göre bir kimse, mesela üç mü yoksa dört mü kıldığında şüphe edecek olursa kesin olarak kıldığından emin olduğu rekât sayısını esas almalıdır ki bu da en az kıldığından emin olduğu rekât sayısıdır. Bundan sonra kalan kadarını kılar ve sehv secdesi yapar. Görüşlerine de Ebu Said (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği: *"Şüpheli olanı atsın ve kesin olarak kıldığından emin olduğu sayıyı esas aldıktan sonra selam vermeden önce iki secde yapsın. Eğer beş rekât kılmış olursa bu iki secde onun namazını çift*

rekâtlı yapar ve eğer dördü tamamlamış olursa bu iki secde şeytana rağmen olur" hadisindeki buyruğunu delil göstermişlerdir. Bu buyruk da kesin olarak emin olduğu sayıyı esas almasının vacip olduğuna dair açık bir delildir.

İbn Mesud (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadisteki araştırmayı da kesin kanaati esas almak olarak yorumlamış ve şöyle demişlerdir: Taharri (araştırmak) kastetmek demektir. Yüce Allah'ın: *"Doğru yolu taharri ettiler (kastedip, ona yöneldiler)"* (Cin, 14) buyruğu da bu anlamdadır. O halde hadisin anlamı doğru olanı kastedip, onunla amel etsin şeklindedir. Doğruyu kastetmek ise Ebu Said'in ve başkalarının rivâyet ettikleri hadiste açıkladığı gibidir.

Eğer Hanefiler Ebu Said'in rivâyet ettiği hadis bizim dediğimize aykırı değildir çünkü şek (şüphe) hakkında, her iki tarafı birbirine eşit olandır denildiği varid olmuştur. Şek edip de iki taraftan birisini tercih edemeyen bir kimse icma ile asgari olanı esas alır ama galip zannı ile mesela dört rekât kıldığını kabul ediyorsa durum böyle değildir, derlerse;

Buna şu şekilde cevap verilir: Şek denilen şüphenin, her iki tarafın eşitliği diye açıklanması kanaati, usul âlimlerine ait olup sonradan ortaya çıkmış bir ıstılahtır. Dilde ise şek, bir şeyin varlığı ile büsbütün yokluğu arasında kararsız kalmaktır, buna şek denilir. Her iki tarafının eşit olması ile bir tarafının diğerine, diğerinin ötekine tercih edilebilir olmasının bir farkı yoktur. Hadis ise ortada şer'i ya da örfi bir hakikat olmadığı sürece dildeki manaya göre yorumlanır. Onu sonradan gelenlerin (müteahhirun) ıstılahlarında meydana gelen değişikliklere göre yorumlanması caiz değildir. Allah en iyi bilendir.

١٢٨١-٩١/١٧- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللهِ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ صَلَّى الظُّهْرَ خَمْسًا فَلَمَّا سَلَّمَ قِيلَ لَهُ أَزِيدَ فِي الصَّلَاةِ قَالَ وَمَا ذَاكَ قَالُوا صَلَّيْتَ خَمْسًا فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ

1281-91/17- Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberi de tahdis etti... Abdullah (b. Mesud)'dan rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle namazını beş rekat olarak kıldı. Selam verince ona namaza ilave mi yapıldı, diye soruldu, o: *"O ne demek"* buyurdu, ashab: Beş rekât kıldın deyince, hemen iki secde yaptı.[570]

---

570 Buhari, 404, 1226, 7249; Ebu Davud, 1019; Tirmizi, 392; Nesai, 1253, 1254; İbn Mace, 1205; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9413

١٢٨٢-٩٢/١٨- وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللَّهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ عَنْ عَلْقَمَةَ أَنَّهُ صَلَّى بِهِمْ خَمْسًا

1282-92/18- Bize İbn Numeyr de tahdis etti. İbrahim'in Alkame'den rivâyetine göre o kendilerine beş rekât namaz kıldırdı.[571]

١٢٨٣-.../١٩- حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ الْحَسَنِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سُوَيْدٍ قَالَ صَلَّى بِنَا عَلْقَمَةُ الظُّهْرَ خَمْسًا فَلَمَّا سَلَّمَ قَالَ الْقَوْمُ يَا أَبَا شِبْلٍ قَدْ صَلَّيْتَ خَمْسًا قَالَ كَلَّا مَا فَعَلْتُ قَالُوا بَلَى قَالَ وَكُنْتُ فِي نَاحِيَةِ الْقَوْمِ وَأَنَا غُلَامٌ فَقُلْتُ بَلَى قَدْ صَلَّيْتَ خَمْسًا قَالَ لِي وَأَنْتَ أَيْضًا يَا أَعْوَرُ تَقُولُ ذَاكَ قَالَ قُلْتُ نَعَمْ قَالَ فَانْفَتَلَ فَسَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللهِ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ خَمْسًا فَلَمَّا انْفَتَلَ تَوَشْوَشَ الْقَوْمُ بَيْنَهُمْ فَقَالَ مَا شَأْنُكُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ هَلْ زِيدَ فِي الصَّلَاةِ قَالَ لَا قَالُوا فَإِنَّكَ قَدْ صَلَّيْتَ خَمْسًا فَانْفَتَلَ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ قَالَ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ أَنْسَى كَمَا تَنْسَوْنَ وَزَادَ ابْنُ نُمَيْرٍ فِي حَدِيثِهِ فَإِذَا نَسِيَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ

1283-.../19- Bize -lafız kendisinin olmak üzere- Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti... İbrahim b. Suveyd dedi ki: Alkame bize öğle namazını beş rekât olarak kıldırdı. Selam verince cemaat: Ey Ebu Şibl, sen beş rekât kıldın, dediler. Alkame, asla böyle bir şey yapmadım, dedi. Cemaat: Hayır yaptın dedi.

(İbrahim) dedi ki: Ben henüz küçük bir çocuk idim, onların bir tarafında bulunuyordum. Evet, gerçekten beş rekât kıldın dedim. Bana, ey bir gözü kör sen de mi böyle söylüyorsun, dedi. Ben: Evet, dedim. Bunun üzerine Alkame döndü iki secde yaptı sonra selam verdi.

Sonra dedi ki: Abdullah dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize beş rekât kıldırdı. O kıbleden dönünce cemaat, kendi aralarında -anlaşılmayacak şekilde- fısıldaşmaya koyuldu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Neyiniz var"* dedi, ashab: Ey Allah'ın Rasûlü, acaba namaza ilave mi yapıldı, dediler, o: *"Hayır"* buyurdu. Ashab: O halde sen beş rekât kıldın, deyince, Allah Rasûlü hemen kıbleye döndü, arkasından iki secde yaptıktan sonra selam verdi sonra da: *"Ben ancak sizin gibi bir beşerim, siz unuttuğunuz gibi ben de unuturum"* buyurdu.

571 Ebu Davud, 1022; Nesai, 1255, 1257; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9430

bir rekât ilave eden bir kimsenin namazı batıl olmaz. Aksine selam verdikten sonra durumu öğrenirse namazı sahihtir. Eğer selam verdikten kısa bir süre sonra bunu hatırlarsa sehv secdesi yapar eğer uzun bir süre sonra hatırlarsa bize göre daha sahih olan secde yapmaz. Şayet selam vermeden önce hatırlarsa ister kıyamda, ister rükûda, ister secde ya da başka bir halde bulunsun derhal oturur, teşehhüd eder, sehv secdesi yapıp selam verir.

Sehv secdesini selamdan önce mi, sonra mı yapacağı hususunda ilim adamlarının az önce sözü edilen şekilde görüş ayrılıkları vardır. Cumhurun görüşü budur.

Ebu Hanife ve Kûfeli fukaha -Allah onlardan razı olsun- dedi ki: Unutarak fazladan bir rekât kılarsa namazı batıl olur ve namazını iade etmesi gerekir. Ebu Hanife -Allah ondan razı olsun- dedi ki: Eğer dördüncü rekâtta teşehhüd yapıp sonra beşinci rekâtı fazladan kılarsa buna onu çift rekât yapacak bir rekât daha ekler. Bu iki rekât ta onun için nafile olur bunu da, onun selam vermek vacip (farz) olmayıp, namaz kılan bir kimse namaza aykırı her bir yolla namazdan çıkabilir ve tek rekât diye bir namaz olmaz şeklindeki asıl kaidesine bina etmektedir. (Ebu Hanife) der ki: Eğer teşehhüd getirmemiş ise namazı batıl olur çünkü (namazın sonunda) teşehhüd kadar oturmak vacip (farz)dır. Bu oturuşu ise beşinci rekâtı kılıncaya kadar yerine getirmemiştir.

Ancak bu hadis onların söylediklerini reddetmektedir çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) beşinci rekâttan geri dönmediği gibi ona bir rekât daha ekleyip çift rekât da yapmadı. O selam verdikten sonra hatırladı (ve secde yaptı). İşte bu da onların kanaatlerini reddetmektedir. Cumhurun diğer taraftan Şafii mezhebinin ve Şafii'ye muvafakat edenlerin delili de şudur: Yanılarak fazla kılmak namazı az ya da çok olsun iptal etmez. El verir ki bu fazlalık namaz içindeki amellerin türünden olsun. İster fazladan bir rükû, bir sücud, bir rekât ya da çok sayıda rekâtı yanılarak yapmış olsun. Namazı bütün bu hallerde sahihtir ve farz (vacip) olmayarak, müstehap olarak sehv secdesi yapar.

İmam Malik'e gelince Kadı Iyaz şöyle demektedir: Onun mezhebine göre eğer namazın yarısından daha az kadarını fazladan kılacak olursa namazı batıl olmaz, aksine sahihtir, sehv secdesi yapar. Eğer yarısı ve yarısından fazlasını ekleyecek olursa onun arkadaşlarından namazı batıl kabul edenler vardır. Bu da Mutarrif ve İbnu'l-Kasım'ın görüşüdür. Kimileri de şöyle demektedir: Şayet fazladan iki rekât kılarsa namazı batıl olur, tek bir rekât kılarsa batıl olmaz. Bu da Abdulmelik ve diğerlerinin görüşüdür. Kimileri de kayıtsız ve şartsız olarak batıl olmaz. Aynı zamanda bu görüş Malik -yüce Allah'ın rahmeti ona-'den de rivâyet edilmektedir. Allah en iyi bilendir.

(1282) "Bize İbn Numeyr tahdis etti..." Diğer isnatta ise, "bize Osman b. Ebu Şeybe tahdis etti..." denilmektedir. Bu iki senetteki bütün raviler de Kûfelidir.

(1283) "Sen de mi ey bir gözü kör" Bu ifadede bir kimsenin akrabasına, öğrencisine, kendisinin arkasından gelen kimseye rahatsız olmayacaksa böyle bir söz söylemenin caiz olduğuna delil vardır.

Kadı Iyaz dedi ki: İbrahim b. Yezid en-Nehaî el-Kûfî ile İbrahim b. Suveyd en-Nehaî el-A'ver başka kimselerdir. ed-Davudi'nin iddia ettiğine göre bu İbrahim b. Yezid et-Teymi'dir ama bu bir yanılmadır çünkü onun tek gözü kör değildir. Üçü de Kûfeli, fazilet sahibi kimselerdir.

Buhari dedi ki: (İbrahim) b. Yezid en-Nehaî el-A'ver el-Kûfî, Alkame'den hadis dinlemiştir. el-Baci ise fakih İbrahim b. Yezid en-Nehaî el-Kûfî'yi zikredip, onun hakkında el-A'ver niteliğini kullanmış olmakla birlikte Buhari onu el-A'ver diye nitelendirmemiştir, onu bu sıfatla nitelendiren kişiyi de görmüş değilim.

İbn Kuteybe de A'ver (bir gözü kör olmak) bahsinde İbrahim en-Nehaî'yi zikretmektedir. Muhtemelen o Buhari'nin dediği gibi İbn Suveyd olmalıdır. İbrahim b. Yezid olma ihtimali de vardır. Kadı Iyaz'ın sözleri buraya kadardır.

Doğrusu burada adı geçen İbrahim'den kastın, İbrahim b. Suveyd el-A'ver olup meşhur fakih İbrahim b. Yezid en-Nehaî olmadığıdır.

Buradaki "teveşveşe: fısıldaştılar" fiilini biz şın harfi ile zaptettik. Kadı Iyaz dedi ki: Bu kelime hem şın, hem sin (tevesvese şeklinde) ile rivâyet edilmiştir. İkisi de sahihtir. (Tevesvese: Hareket etmeye koyuldular) demektir. Sin harfi ile vesvas ise (altın ve bilezik gibi) süs eşyasının hareket etmesi ile şeytanın vesvesesi de bu kökten gelmektedir. Dilciler dedi ki: Şın harfi ile "veşveşe" birbirine karışan, anlaşılmayan sesler demektir. Esmai de: Veşvâş bir adam, hafif adam demektir demiştir.

(1285) "Bize Mincâb b. el-Haris tahdis etti." Sonuna kadar bu senedin bütün ravileri Kûfelidir.

"Fazla ya da eksik kıldı... Ey Allah'ın Rasûlü..., denildi." Bu hadis zahiren müşkil (açıklanması zor) görülen hadislerdendir çünkü bu hadisin zahirine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisine fazla ya da eksik kıldığı söylenip, sehv secdesini yapmadan önce onlara bu sözleri söylemiş ve bunları söyledikten sonra sehv secdesi yapmıştır. Ne zaman bu hali hatırlayacak

olursa hüküm konuşmadan ve namaza aykırı bir iş yapmadan önce sehv secdesi yapacağı şeklindedir. Bu müşkil duruma şu şekilde cevap veril(erek açıklık getiril)ir:

1- Buradaki "sümme: sonra" gerçek manada yapılan işin sırasını (tertibini) açıklamak için değildir. Ancak bir cümleyi, diğer cümleye atfetmek içindir. Dolayısıyla bu onun sehv secdesi yapması, konuşmasından sonra olmuştur anlamında değildir. Secdeler konuşmadan önce olmuş demektir. Bu tevili destekleyen hususlardan birisi de, bu babta İmam Mesud (radıyallâhu anh)'ın bu isnad ile rivâyet ettiği hadisin birinci yolunda geçtiği üzere "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i kast ederek fazla ya da eksik kıldı, bunun üzerine kendisine: Ey Allah'ın Rasûlü namaz hususunda yeni bir şey mi oldu denilince, o: *"Bu ne demek"* dedi. Onlar: Şöyle şöyle kıldın demeleri üzerine bacaklarını büküp kıbleye döndü, iki secde yaptı sonra selam verdi sonra yüzünü bize doğru dönüp: *"Namazda yeni bir şey meydana gelmiş olsaydı size elbette bunu haber verecektim ama ben bir insanım siz unuttuğunuz gibi unuturum, unutacak olursam bana hatırlatın. Sizden biriniz namazında şüphe edecek olursa doğru olanı araştırsın ve onu esas alarak tamamlasın sonra iki secde yapsın"* buyruğudur.

İşte bu rivâyet Allah Rasûlünün konuşmadan önce kıbleye yönelip, sehv secdesi yaptığı hususunda gayet açıktır. Bu bakımdan ikinci rivâyet buna göre yorumlanır ve böylelikle her iki rivâyet bir arada telif edilmiş olur. İkinci rivâyetin birincisine göre yorumlanması ise aksini yapmaktan daha uygundur çünkü birincisi bu kaidelere uygundur.

2- İkinci cevap: Bu halin namazda konuşmanın haram kılınmasından önce olmasıdır.

3- Selam verdikten sonra kasten konuşsa dahi bunun ona bir zararı olmaz ve bu konuşmadan sonra sehv secdesi yapar. Bu da bizim mezhep âlimlerimizin bu husustaki iki görüşünden birisine uygundur. Şöyle ki secde etmesi halinde o namaza dönmüş olmuyor hatta sehv secdesi esnasında abdesti bozulacak olsa dahi namazı batıl olmaz aksine namazı sahih olarak yerini bulmuştur. İkinci görüşe göre -ki bu mezhep âlimlerimize göre daha sahihtir- sehv secdesi yapmakla namaza dönmüş olur, abdestinin bozulması, konuşması ve namaza aykırı diğer işler sebebiyle de namazı batıl olur. Allah en iyi bilendir.

١٢٨٨-٩٧/٢٤- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ قَالَ سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ سِيرِينَ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِحْدَى صَلَاتَيِ الْعَشِيِّ إِمَّا الظُّهْرَ وَإِمَّا الْعَصْرَ فَسَلَّمَ فِي رَكْعَتَيْنِ ثُمَّ أَتَى جِذْعًا فِي قِبْلَةِ الْمَسْجِدِ فَاسْتَنَدَ إِلَيْهَا مُغْضَبًا وَفِي الْقَوْمِ أَبُو بَكْرٍ وَعُمَرُ فَهَابَا أَنْ يَتَكَلَّمَا وَخَرَجَ سَرَعَانُ النَّاسِ قُصِرَتِ الصَّلَاةُ فَقَامَ ذُو الْيَدَيْنِ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقُصِرَتِ الصَّلَاةُ أَمْ نَسِيتَ فَنَظَرَ النَّبِيُّ ﷺ يَمِينًا وَشِمَالًا فَقَالَ مَا يَقُولُ ذُو الْيَدَيْنِ قَالُوا صَدَقَ لَمْ تُصَلِّ إِلَّا رَكْعَتَيْنِ فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ وَسَلَّمَ ثُمَّ كَبَّرَ ثُمَّ سَجَدَ ثُمَّ كَبَّرَ فَرَفَعَ ثُمَّ كَبَّرَ وَسَجَدَ ثُمَّ كَبَّرَ وَرَفَعَ قَالَ وَأُخْبِرْتُ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّهُ قَالَ وَسَلَّمَ

1288-97/24- Bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uyeyne'den tahdis etti. Amr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti. Bize Eyyub tahdis edip dedi ki: Ben Muhammed b. Sirin'i şöyle derken dinledim: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize öğleden sonra kılınan iki namazdan birisini ya öğle namazını, ya ikindi namazını kıldırdı. İki rekatın sonunda selam verdi. Sonra mescidin kıble tarafındaki bir ağaç kütüğünün yanına gitti ve kızmış olduğu halde o kütüğe yaslandı. Cemaat arasında Ebu Bekir ve Ömer de vardı. Huzurunda konuşmaktan çekindiler. İnsanlar da acele ederek dışarı çıktılar ve: Namaz kısaldı (galiba) dediler. Bunun üzerine Zulyedeyn ayağa kalkıp: Ey Allah'ın Rasûlü, namaz mı kısaldı, sen mi unuttun, dedi. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) sağa ve sola baktı ve: "Zulyedeyn ne diyor" buyurdu. Ashab: Doğru söylüyor, ancak iki rekat kıldırdın, dediler. Bunun üzerine iki rekat daha kıldıktan sonra tekbir alıp secdeye vardı sonra tekbir alıp başını kaldırdı sonra tekbir alıp bir daha secdeye vardı sonra tekbir alıp başını kaldırdı.

(Ravi) dedi ki: Bana İmran b. Husayn'dan onun: Ve selam verdi, dediği de haber verildi.[577]

١٢٨٩-٩٨/٢٥- حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِحْدَى صَلَاتَيِ الْعَشِيِّ بِمَعْنَى حَدِيثِ سُفْيَانَ

577 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14439

1289-98/25 Bize Ebu'r-Rabi ez-Zehrânî de tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize öğle ya da ikindi namazlarından birisini kıldırdı deyip, hadisi Süfyan b. Uyeyne'nin hadisi ile aynı manada rivâyet etti.[578]

١٢٩٠-٩٩/٢٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ دَاوُدَ بْنِ الْحُصَيْنِ عَنْ أَبِي سُفْيَانَ مَوْلَى ابْنِ أَبِي أَحْمَدَ أَنَّهُ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاةَ الْعَصْرِ فَسَلَّمَ فِي رَكْعَتَيْنِ فَقَامَ ذُو الْيَدَيْنِ فَقَالَ أَقُصِرَتْ الصَّلَاةُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَمْ نَسِيتَ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ كُلُّ ذَلِكَ لَمْ يَكُنْ فَقَالَ قَدْ كَانَ بَعْضُ ذَلِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى النَّاسِ فَقَالَ أَصَدَقَ ذُو الْيَدَيْنِ فَقَالُوا نَعَمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَأَتَمَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا بَقِيَ مِنْ الصَّلَاةِ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ وَهُوَ جَالِسٌ بَعْدَ التَّسْلِيمِ

1290-99/26- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize ikindi namazını kıldırdı ve iki rekâtın sonunda selam verdi. Zulyedeyn kalkıp: Ey Allah'ın Rasûlü namaz mı kısaldı, sen mi unuttun, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bunların hiçbiri olmadı"* buyurdu. Zulyedeyn: Ey Allah'ın Rasûlü, bunlardan biri oldu, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) insanlara dönerek: *"Zulyedeyn doğru mu söylüyor"* buyurdu. Ashab: Evet, ey Allah'ın Rasûlü deyince, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazın kalanını tamamladı, selam verdikten sonra oturduğu halde iki secde yaptı.[579]

١٢٩١-.../٢٧- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ إِسْمَعِيلَ الْخَزَّازُ حَدَّثَنَا عَلِيٌّ وَهُوَ ابْنُ الْمُبَارَكِ حَدَّثَنَا يَحْيَى حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ صَلَّى رَكْعَتَيْنِ مِنْ صَلَاةِ الظُّهْرِ ثُمَّ سَلَّمَ فَأَتَاهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَقُصِرَتْ الصَّلَاةُ أَمْ نَسِيتَ وَسَاقَ الْحَدِيثَ

1291-.../27- Bana Haccac eş-Şair de tahdis etti... Bize Ebu Hureyre'nin tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle namazının iki rekâtını kıldıktan sonra selam verdi. Suleym oğullarından bir adam onun

578 Ebu Davud, 1008, 1011; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14415
579 Nesai, 1225; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14944

yanına gelip: Ey Allah'ın Rasûlü namaz mı kısaldı, sen mi unuttun dedi ve hadisin geri kalan kısmını rivâyet etti.[580]

١٢٩٢-١٠٠/٢٨- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ بَيْنَا أَنَا أُصَلِّي مَعَ النَّبِيِّ ﷺ صَلَاةَ الظُّهْرِ سَلَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنَ الرَّكْعَتَيْنِ فَقَامَ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سُلَيْمٍ وَاقْتَصَّ الْحَدِيثَ

1292-100/28- Bana İshak b. Mansur da haber verdi... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte öğle namazını kılarken Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki rekâtın sonunda selam verdi. Suleym oğullarından bir adam ayağa kalktı deyip, hadisin geri kalanını rivâyet etti.[581]

١٢٩٣-١٠١/٢٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُلَيَّةَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ خَالِدٍ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْمُهَلَّبِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ حُصَيْنٍ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ صَلَّى الْعَصْرَ فَسَلَّمَ فِي ثَلَاثِ رَكَعَاتٍ ثُمَّ دَخَلَ مَنْزِلَهُ فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ يُقَالُ لَهُ الْخِرْبَاقُ وَكَانَ فِي يَدَيْهِ طُولٌ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ فَذَكَرَ لَهُ صَنِيعَهُ وَخَرَجَ غَضْبَانَ يَجُرُّ رِدَاءَهُ حَتَّى انْتَهَى إِلَى النَّاسِ فَقَالَ أَصَدَقَ هَذَا قَالُوا نَعَمْ فَصَلَّى رَكْعَةً ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْنِ ثُمَّ سَلَّمَ

1293-101/29- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb birlikte İbn Uleyye'den tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim, Halid'den tahdis etti. O Ebu Kilabe'den, o Ebu'l-Mühelleb'den, o İmran b. Husayn'dan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ikindi namazını kıldırdı ve üç rekâtın sonunda selam verdikten sonra evine girdi. Kendisine el-Hirbak denilen elleri bir parça uzun bir zat kalkıp onun yanına gitti ve: Ey Allah'ın Rasûlü deyip ona kaç rekât namaz kıldığını söyledi. Allah Rasûlü kızgın bir şekilde ridasını sürükleyerek çıktı ve nihayet insanların yanına varıp: *"Bu doğru mu söyledi"* dedi. Ashab, evet deyince, bir rekât namaz kıldıktan sonra selam verdi sonra iki secde yapıp sonra selam verdi.[582]

580 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15408
581 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15376
582 Ebu Davud, 18; Nesai, 1236, 1330; İbn Mace, 1215; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10882

١٢٩٤-١٠٢/٣٠- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدٌ وَهُوَ الْحَذَّاءُ عَنْ أَبِي قِلَابَةَ عَنْ أَبِي الْمُهَلَّبِ عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ قَالَ سَلَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي ثَلَاثِ رَكَعَاتٍ مِنَ الْعَصْرِ ثُمَّ قَامَ فَدَخَلَ الْحُجْرَةَ فَقَامَ رَجُلٌ بَسِيطُ الْيَدَيْنِ فَقَالَ أَقُصِرَتْ الصَّلَاةُ يَا رَسُولَ اللهِ فَخَرَجَ مُغْضَبًا فَصَلَّى الرَّكْعَةَ الَّتِي كَانَ تَرَكَ ثُمَّ سَلَّمَ ثُمَّ سَجَدَ سَجْدَتَيْ السَّهْوِ ثُمَّ سَلَّمَ

1294-102/30- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize Abdulvehhab es-Sekafi tahdis etti. Bize Halid -ki el-Hazza'dır- Ebu Kilabe'den tahdis etti. O Ebu'l-Mühelleb'den, o İmran b. el-Husayn'dan şöyle dediğini nakletti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ikindi namazında üçüncü rekâtın sonunda selam verdi sonra kalkıp hücresine girdi. Elleri uzunca bir adam kalkarak: Namaz kısaldı mı ey Allah'ın Rasûlü dedi. Allah Rasûlü kızgın bir halde çıktı, kılmadığı bir rekâtı kıldıktan sonra selam verdi, sonra iki sehv secdesini yapıp selam verdi.[583]

Şerh

(1288-1294 numaralı hadisler)

(1288) Zulyedeyn olayında Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği hadiste geçen: "Öğleden sonraki iki namazdan öğle ya da ikindi namazlarının birisinde" ifadesinde geçen el-aşiy (öğleden sonra) Araplara göre güneşin zevali ile batışı arasındaki vakte denilir.

"Sonra mescidin kıblesindeki bir kütüğün yanına gitti ve ona dayandı." Bütün asıl yazmalarda "ona dayandı" denilmektedir. Aslında kütük anlamındaki "el-ciz'" müzekker olmakla birlikte müennes olan haşebe: ahşab'ı kastetmek suretiyle müennes olarak zikretmiştir. Nitekim Buhari'nin ve ondan başkalarının rivâyetinde böylece "haşebe" diye gelmiştir.

"İnsanlar hızlıca çıktılar... namaz kısaldı, dediler." Yani namaz kısaldı, diyerek çıktılar. Hızlıca çıkmak anlamındaki "serea" kelimesinde sin ve re harfleri fethalıdır. Hadis ve dil âlimlerinin çoğunluğunun söyledikleri doğru söyleyiş bu olduğu gibi, sağlam raviler de bunu böylece zaptetmişlerdir ama Kadı Iyaz bazı âlimlerden re harfinin sakin olacağını nakletmekte, el-Asîlî, Buhari'de sin harfi ötreli, re harfi sakin (sür'ân diye) zaptetmiştir. Bu durumda lafız "seri': hızlı" kelimesinin çoğulu olur.

583 1293 numaralı hadisin kaynakları

"Namaz kısaldı" ibaresindeki kısaldı anlamındaki kelime kusirat ve kasurat şeklinde okunmuştur, her ikisi de sahihtir ama birincisi daha meşhur ve daha sahihtir.

(1288, 1290) "Zulyedeyn" bir rivâyette (1292) "Suleym oğullarından bir adam" başka bir rivâyette (1293) "el-hirbak denilen elleri bir parça uzun bir adam" bir diğer rivâyette (1294) "elleri uzunca bir adam" denilmektedir. Bütün bunlar aynı adam olup, el-Hirbak b. Amr'dır. Lakabı elleri uzunca olduğundan dolayı Zulyedeyn idi. (1294 numaralı hadisteki) "elleri uzunca: besiku'l-yedeyn" sözü ile aynı anlamdadır.

(1290) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize ikindi namazını kıldırdı..." Bir diğer rivâyette (1291) "öğle namazı" denilmektedir. Muhakkikler dedi ki: Bunlar iki ayrı olaydır. İmran b. el-Husayn'ın rivâyet ettiği (1293) hadiste Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in "ikindi namazının üçüncü rekâtında selam verdi... kızgın bir şekilde ridasını sürükleyerek çıktı" yine onun diğer rivâyetinde (1294) "ikindi namazının üçüncü rekatında selam verdi... namaz kısaldı mı dedi" denilmektedir. İmran'ın bu hadisi ise başka bir günde üçüncü bir hadisedir. Allah en iyi bilendir.

(1288) "Bana İmran b. el-Husayn'dan... haber verildi." Bunu söyleyen kişi Muhammed b. Sirin'dir.

"Namaz mı kısaldı yoksa sen mi unuttun. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) *"bunların hiçbiri olmadı"* buyurdu." İki türlü açıklanmıştır:

1- Bu açıklamayı mezhep âlimlerimizden bir topluluk Şafii mezhebine dair kitaplarda dile getirmiş olup, bunun anlamı bunların hepsi olmadı demek olup bunlardan birisinin olmadığı anlamına gelmez.

2- Doğru olan açıklama olup, bu da zannımca bu da olmadı, öteki de olmadı. Aksine namazı dört rekât olarak tamamladığımı zannediyorum demektir. Bu açıklamanın doğruluğuna ve başka bir açıklamanın sözkonusu olmayacağına delil ise bu hadisin Buhari'deki rivâyetlerinde Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ne kısaldı, ne de unuttum"* buyurduğunun belirtilmesidir. Böylelikle her iki hususu da reddetmiş olur.

(1293) "Ebu'l-Mühelleb"in adı Abdurrahman b. Ömer'dir. Muaviye b. Ömer olduğu, Amr b. Muaviye olduğu da söylenmiştir. İsmi ile ilgili bu üç görüşü Tarih'inde Buhari, ve başkaları rivâyet etmişlerdir. Adının en-Nadr b. Ömer el-Cermi el-Ezdi el-Basri olduğu da söylenmiştir, tabiinin büyüklerindendir. Ömer b. el-Hattab, Osman b. Affan, Ubey b. Ka'b ve İmran b. Hu-

sayn -Allah hepsinden razı olsun- rivâyet nakletmiştir. Burada kendisinden rivâyet nakleden Ebu Kilabe'nin amcasıdır.

"Kızgın bir şekilde ridasını sürükleyerek çıktı." Yani namaz ile ileri derecede meşgul olduğundan dolayı ridasını sürükleyerek çıktı, onu giyecek kadar ağır davranmadı.

(1292) Babın sonunda İshak b. Mansur'un rivâyet ettiği hadisteki "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) iki rekâtın sonunda selam verdi..." İtimat edilir bazı asıl nüshalarda bu şekilde "iki rekâtın sonunda" denilmektedir. Zahir (güçlü) ve diğer rivâyetlere uygun olan da budur. Bazılarında ise "iki rekât arasında" denilmektedir, bu da doğrudur. Bununla da ikinci ve üçüncü rekât arasında selam verdiği kastedilmiş olur.

Şunu bilelim ki, Zulyedeyn hadisi diye bilinen bu hadiste çok sayıda faydalı hükümler ve önemli kaideler vardır. Bunların bir kısmı şöyledir:

1- Nebilerin -Allah'ın salât ve selamları hepsine- fiillerde ve ibadetlerde unutmaları mümkün olmakla birlikte bu halleri üzere bırakılmazlar. Bu babta bu kaide daha önce açıklanmıştı.

2- Kalabalık insanların huzurunda meydana gelmiş ve onlar için gizli saklı olmayan bir iş hakkında bir kimse bir iddiada bulunacak olursa onlara bu iş hakkında soru sorulur ve soru sormaksızın onun söylediği ile amel edilmez.

3- Sehv secdesi tespit edilmekte, iki secde olduğu, bu secdelerin her birisi için tekbir alındığı, sehv secdelerinin namaz secdesi gibi yapıldığı da tespit edilmektedir çünkü burada secde yapmak mutlak olarak zikredilmiştir. Eğer bilinen secdeden farklı olsaydı bunu açıklardı. Ayrıca sehv secdesi yapan selam verir ama sehv secdesi dolayısıyla teşehhütte bulunulmaz ve sehv secdesi fazla rekât kılmak halinde sözkonusu ise selamdan sonra yapılır. Şafii'nin -yüce Allah'ın rahmeti ona- bunu sehv secdesinin kasten değil de unutarak yapıldığı şeklinde yorumladığı daha önceden geçmiş idi.

4- Cemaatin namaza dair konuşmaları ile namazda olmadığını düşünen kimselerin konuşmaları namazı iptal etmez. Selef ve haleften ilim adamlarının cumhuru bu görüştedir. Aynı zamanda İbn Abbas, Abdullah b. ez-Zubeyr, kardeşi Urve, Ata, Hasan, Şa'bî, Katade, Evzaî, Malik, Şafii, Ahmed ve bütün muhaddisler -Allah onlardan razı olsun- de bu görüştedir.

Ebu Hanife, -Allah ondan razı olsun- onun arkadaşları, kendisinden gelen iki rivâyetten daha sahih olanına göre Sevri ise, ister unutarak, ister

bilmeyerek konuşmak sebebiyle namaz kılanın namazı batıl olur, demişlerdir. Buna sebep de İbn Mesud'un ve Zeyd b. Erkam'ın -Allah ikisinden de razı olsun- rivâyet ettikleri hadistir. Bu görüşte olanların iddia ettiklerine göre Zulyedeyn kıssası İbn Mesud'un ve Zeyd b. Erkam'ın rivâyet ettikleri hadis ile nesh edilmiştir. Bunlar der ki: Ayrıca bunlar Zühri'den Zulyedeyn'in Bedir günü öldürüldüğünü belirten rivâyetini ve namaz ile ilgili başından geçen olayın Bedir'den önce meydana gelmiş olduğunu da nakletmektedirler. Derler ki: Bedir'den sonra Müslüman olmuş olan Ebu Hureyre'nin bu hadisi rivâyet etmiş olması gerçeğin böyle olmasına engel değildir çünkü sahabi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den ya da bir başka sahabîden duymak suretiyle bizzat hazır bulunmadığı hususları da rivâyet edebilir.

Bizim mezhep âlimlerimiz ile diğer ilim adamları buna doğru, güzel ve meşhur çeşitli şekillerde cevaplar vermişlerdir. Bu cevapların en güzeli ve sağlam olanı Ebu Ömer b. Abdilberr'in et-Temhid adlı eserinde sözünü ettiği cevaptır. O şöyle diyor: Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği hadisin İbn Mesud'un rivâyet ettiği hadis ile neshedildiğine dair iddiaları doğru değildir çünkü hadis ve siyer bilginleri arasında İbn Mesud'un rivâyet ettiği hadisteki olayın hicretten önce Habeşistan'dan döndüğü zaman Mekke'de cereyan ettiği, Ebu Hureyre'nin Zulyedeyn ile ilgili olayı anlatan hadisinin de Medine'deki bir olayı anlattığı, Ebu Hureyre'nin de hicretten sonra yedinci yılda Müslüman olduğunun ihtilafsız olarak kabul edildiği hususunda görüş ayrılığı yoktur.

Zeyd b. Erkam (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadise gelince, onda Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği hadisten önce ya da sonra olduğuna dair herhangi bir açıklama yoktur. Akli düşünme ise onun bu hadisinin Ebu Hureyre'nin hadisinde anlatılanlardan önce olduğuna tanıklık etmektedir. Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın bu olaya tanık olmadığına dair söyledikleri ise doğru değildir. Aksine hafız ve sika raviler tarafından onun bu olaya tanık olduğu mahfuz bir hadisedir. Sonra (İbn Abdilberr) kendi isnadı ile Buhari ile Müslim'in Sahihlerinde ve başka kaynaklarda yer alan ikinci rivâyeti zikrederek Ebu Hureyre'nin şöyle dediğini nakletmektedir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize öğleden sonraki (öğle ve ikindi) namazlardan birisini bize kıldırdı ve ikinci rekâtın sonunda selam verdi." Sonra da hadisi zikretmektedir. Zulyedeyn kıssasında ve: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize namaz kıldırdı" ibaresinin yer aldığı rivâyetlerde Müslim ve başkalarındaki rivâyetlerde: "Ben Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kılarken" denilmektedir, deyip, hadisin kalanını zikretmektedir. Müslim'den başka kaynaklardaki rivâyette ise: "Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kılarken" şeklindedir. (İbn Abdilberr devamla) dedi ki: Zulyedeyn kıssasını Abdul-

lah b. Ömer, Muaviye b. Fudeyk, İmran b. Husayn ve ashab-ı kiramdan bir adam olan İbn Mes'ade -Allah hepsinden razı olsun- rivâyet etmişlerdir. Bunların hepsi de Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadisi ve onunla arkadaşlıkları (sahabilikleri) ancak Medine'de ve son zamanlarda gerçekleşmiştir. Sonra İbn Abdilberr bunların rivâyet ettikleri hadisleri çeşitli yollarıyla zikretmekte ve şunları eklemektedir: Burada adı geçen İbn Mes'ade ashab-ı kiram'dan bir adam olup Peygamber (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet nakletmiştir.

Zulyedeyn'in Bedir günü öldürüldüğüne dair söyledikleri ise yanlıştır. Bedir günü öldürülen kişi Zuşşimaleyn'dir. Bizler Zuşşimaleyn'in Bedir günü öldürüldüğü hususunda onlarla tartışmıyoruz çünkü İbn İshak ve ondan başka siyer bilginleri Zuşşimaleyn'i Bedir günü öldürülen kimseler arasında sözkonusu etmişlerdir. İbn İshak dedi ki: Zuşşimaleyn'in adı Umeyr b. Amr b. Zişan olup, Zühre oğullarının bir antlaşmalısı olarak Huzaalılardandır. Ebu Ömer b. Abdilberr devamla dedi ki: O halde Zulyedeyn ile Bedir'de öldürülen Zuşşimaleyn ayrı kimselerdir. Buna delil ise Ebu Hureyre ile sözünü ettiğimiz diğer sahabilerin Zulyedeyn ile ilgili olayda hazır bulunmuş olmaları ve konuşan zatın Müslim'in Sahihinde zikrettiği gibi Suleym oğullarından bir adam olmasıdır. İmran b. Husayn (radıyallâhu anh)'ın rivâyetinde ise adı el-Hirbak'tır. Bunu da Müslim zikretmiştir. O halde namazda yanılma olayına tanık olan Zulyedeyn es-Sulemi Bedir'de öldürülmüş bulunan Zuşşimaleyn ise Huzaalıdır. İsmi ve nesebi ondan farklıdır. Diğer taraftan her birisine Zulyedeyn ve Zuşşimaleyn adları verilmiş bir ya da üç adamın olması da mümkündür ama Bedir'de öldürülen kişi, sehv (yanılma) ile ilgili hadiste sözü edilenden farklı birisidir. İşte bu, hadis ve fıkıh ehli arasında maharetli ve kavrayışlı kimselerin kabul ettiği görüştür. Sonra (İbn Abdilberr) bunu kendi isnadıyla Müsedded'den diye rivâyet etmektedir.

Zühri'nin yanılma hadisinde: Konuşan kişi Zuşşimaleyn idi şeklindeki hadisine kimse mutabaatta bulunmamıştır. Zühri zaten Zulyedeyn ile ilgili hadisin rivâyetinde çok ızdıraba düşmüş ve nakil ilmini bilen kimseler özel olarak onun bu rivâyetini terk etmeyi gerekli görmüşlerdir. Sonra İbn Abdilberr bu hadisin rivâyet yollarını sözkonusu edip, metin ve senet itibariyle ızdıraplarını açıkça göstermiş ve Müslim b. el-Haccac'ın da Zühri'yi hadisi rivâyetinde yanlışlığa düşmek ile değerlendirdiğini zikretmiştir.

Ebu Ömer -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Ben hadis ilminde ehliyetli ve bu alanda insaflı kimseler arasında herhangi bir kimsenin Zulyedeyn kıssasında Zühri'nin hadisine itibar eden bir kişi olduğunu bilmiyorum. Hepsi bu rivâyetindeki ızdırabı dolayısıyla ve bu alanda büyük bir imam olmakla

birlikte bu hadisi ne senedi, ne de metni itibariyle tamam olarak rivâyet edebilmiştir. Şüphesiz ki hiçbir kimse hatadan kurtulamaz, kemal de yüce Allah'a mahsustur. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışındaki herkesin de sözlerinin bir kısmı alınır, bir kısmı bırakılır. Buna göre Zühri'nin onun Bedir günü öldürüldüğüne dair görüşü bu hususta yanıldığı kesinlik kazandığından dolayı terkedilmiş bir görüştür.

Ebu Ömer b. Abdilberr'in kısaca sözleri bunlardır. O -yüce Allah'ın rahmeti ona- bu hadisi başka hiçbir kimsenin geniş bir şekilde şerhetmediği kadar şerh etmiş ve bunu sağlam bir tahkik ve itkan ile birlikte ayrıca oldukça faydalı pek çok hususu da bir arada zikrederek gerçekleştirmiştir. Allah ondan razı olsun.

Eğer: Zulyedeyn ve diğer cemaat henüz namazda oldukları halde nasıl oldu da konuştular denilecek olursa buna iki şekilde cevap verilir:

1- Onlar hala namazda olduklarından kesin olarak emin değillerdi çünkü namazın dört rekâttan iki rekâta nesh edilerek indirilmesini mümkün kabul ediyorlardı. Bundan dolayı namaz mı kısaldı sen mi unuttun, demiştir.

2- Bu konuşma Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e hitap olarak yapılmış ve cevap verilip alınmıştır. Böyle bir hal ise bize göre de, başkalarına göre de namazı iptal etmez, bu hususta mesele böylece meşhur olmuştur. Ebu Davud'daki sahih senet ile gelen rivâyete göre cemaat evet anlamında işaret etmişlerdir. Bu rivâyete göre sözlü olarak konuşmamışlardır.

Size göre namaz kılan bir kimsenin kaç rekat namaz kıldığı hususunda -ister imam olsun ister tek başına namaz kılsın- başkasının sözüne müracaat etmesi caiz olmayıp ancak kendisinin kesin kanaatine göre amel edebilceğine göre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) nasıl cemaatin sözüne müracaat etmiştir, diye sorulacak bir soruya şu şekilde cevap verilebilir:

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlara hatırlamak için soru sordu. Onlar kendisine hatırlatınca o da hatırladı ve yanıldığını anladıktan sonra onu esas alıp namazını tamamladı. Yoksa yalnızca onlara müraat etmekle yetinmedi. Eğer kendisinin kesin kanaatini terk edip başkasının sözüne müracaat etmesi caiz olsaydı, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Ne namaz kısaldı ne de ben unuttum"* deyince Zülyedeyn'in itirazından vazgeçmesi gerekirdi.

5- Namazda sehven (yanılarak) birkaç adım atacak ya da amel-i kesir yapacak olursa bunların namazı bozmayacağına delil bulunmaktadır; tıpkı sehven konuşmanın namazı bozmadığı gibi.

Bu mesele ile ilgili olarak mezhep alimlerimizin iki görüşü bulunmaktadır. el-Mütevelli'ye göre bu iki görüşün daha sahih olanı namazı iptal etmeyeceğidir. Buna delil ise bu hadistir çünkü Müslim'de sabit olduğu üzere Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) kütüğe kadar yürümüş, hızlıca çıkmış, bir rivâyette odaya girip sonra çıkmış, cemaate dönmüş ve namazının ilk kısmını esas alarak tamamlamıştır, denilmektedir.

İkinci görüş ise, mezhepte meşhur olan görüş olup, namaz bununla batıl olur. Ancak bu açıklanması zor bir görüştür, bu durumda namazı batıl kabul edenlere göre bu hadisi tevil etmek de oldukça zordur.

٢٠/٧٣- بَاب سُجُودِ التِّلَاوَةِ

20/73- TİLAVET SECDESİ BABI

١٢٩٥-١٠٣/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى الْقَطَّانِ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ قَالَ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَيَقْرَأُ سُورَةً فِيهَا سَجْدَةٌ فَيَسْجُدُ وَنَسْجُدُ مَعَهُ حَتَّى مَا يَجِدُ بَعْضُنَا مَوْضِعًا لِمَكَانِ جَبْهَتِهِ

1295-103/1- Bize Zuheyr b. Harb, Ubeydullah b. Said ve Muhammed b. el-Müsennâ hepsi Yahya el-Kattan'dan tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize Yahya b. Said, Ubeydullah'tan şöyle dediğini tahdis etti. Bana Nafi, İbn Ömer'den haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kur'an okurdu da içinde secde bulunan bir sureyi okuduğunda o da secde eder, biz de onunla birlikte secde ederdik. Öyle ki bazılarımız alnını koyacak bir yer dahi bulamıyordu.[584]

١٢٩٦-١٠٤/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ رُبَّمَا قَرَأَ رَسُولُ اللهِ ﷺ الْقُرْآنَ فَيَمُرُّ بِالسَّجْدَةِ فَيَسْجُدُ بِنَا حَتَّى ازْدَحَمْنَا عِنْدَهُ حَتَّى مَا يَجِدُ أَحَدُنَا مَكَانًا لِيَسْجُدَ فِيهِ فِي غَيْرِ صَلَاةٍ

1296-104/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bazen Kur'an okur ve secde âyetine gelir, bi-

584 Buhari, 1075, 1079; Ebu Davud, 1412; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8144

zimle birlikte secdeye varırdı. Onun yakınında o kadar çok izdiham yaptık ki bizden birimiz namazın dışında secde yapacak bir yer bulamıyordu.[585]

Şerh

(1295-1296 numaralı hadisler)

(1295) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Kur'an okur... bulamazdı." Bir rivâyette de (1296) "secde âyetini okur ve bizimle secde yapardı..." Buradan şu hükümler anlaşılmaktadır:

1- Tilavet secdesi sabittir. İlim adamları bu hususta icma etmişlerdir. Bize ve cumhura göre tilavet secdesi vacip değil, sünnettir. Ebu Hanife (radıyallâhu anh)'a göre ise onun vacip ile farz arasında ayrım gözeten terimsel anlayışına göre farz değil, vaciptir. Tilavet secdesi Kur'an okuyan için ve âyetin okunuşunu dinleyen için sünnettir. Aynı zamanda dinlemediği halde işitenin o secdeyi yapması da müstehaptır ama onun için müekked değildir. Bu secdeyi yapmanın müekkedliği kıraati dinleyen kimse hakkındadır.

"Bizimle secde yapardı." Yani o da secde eder -birinci rivâyette olduğu gibi- biz de onunla birlikte secde ederdik.

2- İlim adamları diyor ki: Başkasının kıraatini dinleyen bir kimse secde edecek olursa ikisi de namazda değil ise onunla irtibatlı sayılmaz. Aksine ondan önce başını kaldırabilir, ondan sonra secdeyi uzatabilir eğer Kur'an okuyan kişi secde etmeyecek olursa kendisi secde yapabilir. Kur'an okuyanın abdestli yahut abdestsiz kadın ya da çocuk ya da başka bir kişi olması arasında da fark yoktur. Mezhep âlimlerimizin zayıf bir görüşüne göre küçük çocuğun, abdestsizin ve kâfir kimsenin secde âyetini okuması dolayısıyla secde yapmaz; ama sahih olan birinci görüştür.

١٢٩٧-١٠٥/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ قَالَ سَمِعْتُ الْأَسْوَدَ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَرَأَ وَالنَّجْمِ فَسَجَدَ فِيهَا وَسَجَدَ مَنْ كَانَ مَعَهُ غَيْرَ أَنَّ شَيْخًا أَخَذَ كَفًّا مِنْ حَصًى أَوْ تُرَابٍ فَرَفَعَهُ إِلَى جَبْهَتِهِ وَقَالَ يَكْفِينِي هَذَا قَالَ عَبْدُ اللَّهِ لَقَدْ رَأَيْتُهُ بَعْدُ قُتِلَ كَافِرًا

585 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8096

1297-105/3- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr tahdis edip dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be, Ebu İshak'tan şöyle dediğini tahdis etti: Ben el-Esved'i, Abdullah'tan diye tahdis ederken dinledim. O Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre "vennecmi sûresini" okudu ve secde yaptı. Onunla birlikte olanlar da secde etti. Yalnızca yaşlı bir zat bir avuç çakıl ya da toprak alıp onu alnına kaldırdı ve bu kadarı bana yeter dedi.

Abdullah dedi ki: Ben o kimsenin bundan sonra kâfir olarak öldürülmüş olduğunu gördüm.[586]

١٢٩٨-١٠٦/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرُونَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ عَنْ يَزِيدَ بْنِ خُصَيْفَةَ عَنْ ابْنِ قُسَيْطٍ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّهُ سَأَلَ زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ عَنْ الْقِرَاءَةِ مَعَ الْإِمَامِ فَقَالَ لَا قِرَاءَةَ مَعَ الْإِمَامِ فِي شَيْءٍ وَزَعَمَ أَنَّهُ قَرَأَ عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَالنَّجْمِ إِذَا هَوَى فَلَمْ يَسْجُدْ

1298-106/4- Bize Yahya b. Yahya, Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve İbn Hucr tahdis etti. Yahya b. Yahya bize İsmail -ki o İbn Cafer'dir- Yezid b. Husayfe'den haber verdi, derken diğerleri, tahdis etti dediler. (Yezid) b. Husayf'dan, o Ata b. Yesâr'dan rivâyet ettiğine göre kendisine Zeyd b. Sabit'e imam ile birlikte kıraat hakkında soru sorduğunu, Zeyd'in de: İmam ile birlikte hiçbir şeyde kıraat yoktur dediğini ve ayrıca Zeyd'in Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e, vennecmi izâ hevâ sûresini okuduğu halde secde etmediğini söylediğini haber verdi.[587]

١٢٩٩-١٠٧/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ مَوْلَى الْأَسْوَدِ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَرَأَ لَهُمْ إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ فَسَجَدَ فِيهَا فَلَمَّا انْصَرَفَ أَخْبَرَهُمْ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ سَجَدَ فِيهَا

586 Buhari, 1067, 1070, 3853, 3972, 4863; Ebu Davud, 1406; Nesai, 958 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9180

587 Buhari, 1072, 1073 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 1404 -muhtasar olarak-; Tirmizi, 576 -muhtasar olarak-; Nesai, 959; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3733

1299-107/5- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Ben Malik'e, Esved b. Abdullah'ın azatlısı Abdullah b. Yezid'den naklen okudum. O Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan rivâyet ettiğine göre Ebu Hureyre kendilerine izzessemaunşakkat sûresini okudu ve onda (ki secde âyeti dolayısıyla) secde etti. Secdesini yaptıktan sonra kendilerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in burada secde ettiğini haber verdi.[588]

١٣٠٠-...-٦/ وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا عِيسَى عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ هِشَامٍ كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِهِ

1300-.../6- Bana İbrahim b. Musa da haber verdi. Bize İsa b. Yunus, el-Evzaî'den haber verdi (H). Dedi ki: Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiy, Hişam'dan tahdis etti. Her ikisi Yahya b. Ebu Kesir'den, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti.[589]

Şerh

(1297-1300 numaralı hadisler)

"Abdullah -yani b. Mesud- (radıyallâhu anh) Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den..." Burada sözü edilen yaşlı kişi Umeyye b. Halef'dir. Bedir günü kâfir olarak öldürüldü, hiçbir zaman da Müslüman olmadı.

"Onunla beraber olanlar da secde etti." Yani onun okuyuşunda hazır bulunan Müslümanlar, müşrikler, cinler ve insanlar secdeye vardı. Bu açıklamayı İbn Abbas (radıyallâhu anh) ve başkaları yapmıştır. Öyle ki etrafa Mekkelilerin Müslüman oldukları haberi yayıldı.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Secde etmelerinin sebebi İbn Mesud (radıyallâhu anh)'ın dediğine göre bu âyetin ilk inen secde âyeti olmasıdır. Ahbarilerin ve müfessirlerin rivâyet ettikleri, bunun sebebinin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in dili ile müşriklerin tanrılarına birtakım övgülerin Necm sûresi esnasında telaffuz edildiği şeklindeki rivâyetlere gelince, bu rivâyetler batıl olup ne nakil bakımından, ne akıl cihetinden böyle bir

588 Nesai, 960; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14969

589 İbrahim b. Musa'nın rivâyet ettiği hadisi yalnızca Müslim zikretmiş bulunmaktadır; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15395; Muhammed b. el-Müsenna'nın rivâyetini Buhari, 1074'te; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15436'da kaydetmiştir.

şey sahih olamaz çünkü yüce Allah'tan başka ilahların övülmesi küfür, bunun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in diline nispet edilmesi de doğru olamaz, şeytan da onun dili üzere (kendisi söylemiş gibi) söylemiş olamaz. Şeytana böyle bir imkânın verilmesi doğru kabul edilemez. Allah en iyi bilendir.

(1298) "İbn Husayn"ın adı Yezid b. Abdullah b. Kusayt'dır.

"Zeyd b. Sabit (radıyallâhu anh)'a imam ile birlikte kıraat hakkında sordu... Secde etmedi." Rivâyetindeki "hiçbir şeyde imamla birlikte kıraat yoktur" sözünü Ebu Hanife ve onun dışında namaz ister içten okunan, ister açıktan okunan bir namaz olsun imama uyanın kıraat yükümlülüğü yoktur diyen kimseler bunu delil göstermektedirler. Bizim mezhebimize göre ise fatihayı okumak içten okunan namazlarda cemaate vaciptir, bu husustaki iki görüşten sahih olanına göre açıktan okunanlarda da böyledir.

Zeyd (radıyallâhu anh)'ın bu sözüne iki şekilde cevap verilebilir:

1- Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Ummu'l-Kur'an'ı (Fatihayı) okumayan kimsenin namazı olmaz"* buyurduğu ve: *"Benim arkamda iseniz (bana uymuşsanız) ummu'l-Kur'an'dan başkasını okumayınız"* ve bunlardan başka (bu anlamda) sabit olmuş diğer hadisler, Zeyd'in ve başkalarının görüşüne göre öncelikli kabul edilirler.

2- Zeyd'in bu söyledikleri, açıktan okunan namazlarda Fatiha'dan sonra okunan (zamm-ı) sure hakkında yorumlanır. Çünkü imama uyanın zamm-ı sure okuması meşru değildir. Zeyd'in bu sözünün sahih hadislere uygun bu şekilde açıklanabilmesi için böyle bir tevil (yorum) kaçınılmazdır. Bunu gerek bizim mezhebimizde gerekse de bir topluluğun kanaatine göre, imamın açıktan okunan namazlarda Fatiha'dan sonra cemaatin Fatiha'yı okuyacağı kadar bir süre susmasının müstehap olduğu görüşü desteklemektedir.

Ayrıca bu hususta Ebu Davud'un sününen'inde ve başka kaynaklarda yer alan hasen bir hadise göre cemaatin Fatiha sûresini okuyacağı ifade edilmektedir. Böylelikle imam ile birlikte kıraat söz konusu olmayıp, aksine cemaatin kıraati bu kısa sekte (susuş) zamanına denk gelir.

"Okuduğunu söyledi" ibaresinde kullanılan "zeame:ileri sürdü, iddia etti" fiili ile burada kastedilen, kesinlik olarak söyledi anlamındadır. Biz bu şerhin baştaraflarında, bu lafzın hem kesinlik, hem yalan hakkında, hem şüphe edilen söz hakkında kullanılabileceğini ve her bir anlamın kendisine yakışan yerde tespit edileceğini açıklamış ve orada delillerini de zikretmiş idik.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e Vennecmi sûresini okuduğunu ve secde etmediğini söyledi." Mufassal sureler bölümünde secde âyeti olmadığını, Necm'de, izessemauşşakkat ve ikra bismi Rabbik surelerindeki secdelerin de bu hadis ile yahut İbn Abbas'ın rivâyet ettiği "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) Medine'ye hicret ettiğinden itibaren mufassal surelerin hiçbirisinde secde etmedi" hadisi ile nesh olduğunu söyleyen Malik -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve ona muvafakat edenler bu hadisi delil göstermişlerdir.

Bu ise zayıf bir görüştür çünkü bundan sonra Müslim'de zikredilen Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadiste sabit olduğu üzere o şöyle demiştir: "Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte "izessemaunşakkat: *Gök yarılıp çatladığında"* (İnşikak, 1) ve "ikra' bismi Rabbik: *Yaratan Rabbinin adı ile oku"* (Alak, 1) surelerinde secde (âyeti dolayısıyla secde) ettik" hadisi sabittir.İlim adamları Ebu Hureyre'nin hicretin yedinci yılında Müslüman olduğunu ittifak ile kabul etmişlerdir. Böylelikle bu hadis, Mufassal Surelerde(ki secde âyetleri) dolasıyla hicretten sonra da secde edilmeye devam edildiğine delil teşkil etmektedir.

İbn Abbas (radıyallâhu anh)'dan rivâyet edilen hadis ise senedi itibariyle zayıftır ve delil gösterilmesi doğru olamaz.

Ebu Zeyd'in rivâyet ettiği hadis ise secdeyi terk etmenin caiz olup, vacip değil de sünnet olduğunu beyan eden bir hadis olarak yorumlanır. Böyle bir tevile ise bu hadis ile Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadisin bir arada telif edilmesi açısından ihtiyaç vardır. Allah en iyi bilendir.

İlim adamları tilavet secdelerinin sayısı hususunda farklı görüşlere sahiptir. Şafii (radıyallâhu anh) ile bir kesimin kanaatine göre bunlar on dört tanedir. İkisi hac sûresinde, üçü Mufassal bölümündedir. Sad sûresindeki secde bunlar arasında sayılmaz çünkü o bir şükür secdesinden ibarettir.

Malik -yüce Allah'ın rahmeti ona- ve bir kesim Mufassal bölümündeki secdeleri saymayarak secdeler on bir tanedir demişlerdir.

Ebu Hanife (radıyallâhu anh) da bunlar on dört secdedir deyip, Mufassal bölümündeki secdeleri ve Sad sûresindeki secdeyi sabit kabul ederken Hac sûresindeki ikinci secdeyi saymamıştır.

Ahmed ve mezhep âlimlerimizden İbn Sureyc ile bir kesim, bunlar on beş secdedir demiş ve hepsini sabit kabul etmişlerdir.

Secde yapılacak yerler bellidir. Ancak Ha-Mim'deki secdede ihtilaf etmişlerdir. Malik, seleften bir kesim ve mezhebimize mensup bazı kimseler bu:

"Eğer ona ibadet ediyorsanız" (Fussilet, 37) buyruğunun akabindedir derken, Ebu Hanife ve Şafii -yüce Allah'ın rahmeti onlara- ile cumhur: *"Hiç usanmadan onu gece ve gündüz tesbih eder dururlar."* (Fussilet, 38) buyruğunun akabindedir derler. Allah en iyi bilendir.

١٣٠١-١٠٨/٧- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى عَنْ عَطَاءِ بْنِ مِينَاءَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَجَدْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ وَاقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ

1301-108/7- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, Eyyub b. Musa'dan tahdis etti. O Ata b. Minâ'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini nakletti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte izessemaunşakkat ve ikra bismi Rabbik buyruklarında secde ettik.[590]

١٣٠٢-١٠٩/٨- ووَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ عَنْ صَفْوَانَ بْنِ سُلَيْمٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ مَوْلَى بَنِي مَخْزُومٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ سَجَدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ وَاقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ

1302-109/8- Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) izessemaunşakkat ve ikra bismi Rabbik surelerinde secde etti.[591]

١٣٠٣-.../٩- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ أَبِي جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِثْلَهُ

1303-.../9- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Ebu Hureyre, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti.[592]

590 Ebu Davud, 1407; Tirmizi, 573; Nesai, 966; İbn Mace, 1058; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14206
591 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13598 ve 13656
592 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13946

١٣٠٤-١١٠/١٠- وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى قَالَا حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ بَكْرٍ عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ صَلَّيْتُ مَعَ أَبِي هُرَيْرَةَ صَلَاةَ الْعَتَمَةِ فَقَرَأَ إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ فَسَجَدَ فِيهَا فَقُلْتُ لَهُ مَا هَذِهِ السَّجْدَةُ فَقَالَ سَجَدْتُ بِهَا خَلْفَ أَبِي الْقَاسِمِ ﷺ فَلَا أَزَالُ أَسْجُدُ بِهَا حَتَّى أَلْقَاهُ وَقَالَ ابْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى فَلَا أَزَالُ أَسْجُدُهَا

1304-110/10- Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberi ve Muhammed b. Abdula'lâ tahdis edip dedi ki... Ebu Râfi dedi ki: Ebu Hureyre ile birlikte yatsı namazını kıldım. İzessemaunşakkat sûresini okudu ve secde etti. Ona: Bu secde neyin nesidir, dedim. O: Ben Ebu'l-Kasım (radıyallâhu anh)'ın arkasında burada secde ettim. Bu sebeple ona kavuşuncaya kadar burada secde etmeye devam edeceğim, dedi.

Muhammed b. Abdula'lâ ise: Ben bu secdeyi yapmaya devam edeceğim, dedi.[593]

١٣٠٥-.../١١- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ حَدَّثَنَا سُلَيْمُ بْنُ أَخْضَرَ كُلُّهُمْ عَنِ التَّيْمِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُمْ لَمْ يَقُولُوا خَلْفَ أَبِي الْقَاسِمِ ﷺ

1305-.../11- Bana Amr en-Nâkid tahdis etti. Bize İsa b. Yunus tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Ebu Kâmil de tahdis etti. Bize Yezid -yani b. Zurey'- tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Ahmed b. Abde tahdis etti, bize Suleym b. Ahdar tahdis etti. Hepsi et-Teymi'den bu isnad ile rivâyet etti. Ancak bunlar rivâyetlerinde: Ebu'l-Kasım (radıyallâhu anh)'ın arkasında demediler.[594]

١٣٠٦-١١١/١٢- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي مَيْمُونَةَ عَنْ أَبِي رَافِعٍ قَالَ رَأَيْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَسْجُدُ فِي إِذَا السَّمَاءُ انْشَقَّتْ فَقُلْتُ تَسْجُدُ فِيهَا فَقَالَ نَعَمْ رَأَيْتُ خَلِيلِي ﷺ يَسْجُدُ فِيهَا فَلَا أَزَالُ أَسْجُدُ فِيهَا حَتَّى أَلْقَاهُ قَالَ شُعْبَةُ قُلْتُ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ نَعَمْ

593 Buhari, 766, 768, 1078; Ebu Davud, 1408; Nesai, 967 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14649

594 1304 numaralı hadisin kaynakları

1306-111/12- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr dedi ki: ... Ebu Râfi dedi ki: Ebu Hureyre'yi izessemaunşakkat sûresinde secde yaparken gördüm. Ben: Bunda secde mi yapıyorsun, dedim. O, evet ben can dostum (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bunda secde ederken gördüm. Ona kavuşuncaya kadar ben de bunda secde etmeye devam edeceğim, dedi.

*Şu'be (rivayetinde) dedi ki: Ben (Ebu Râfi): Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i mı kastediyorsun dedim. O: Evet, dedi.[595]

Şerh

(1301-1306 numaralı hadisler)

(1301) "Ata b. Mina" sonu medli de okunur, kasr ile de okunur, açıklaması daha önce geçmişti.

(1302) "Safvan b. Süleym, Mahzum oğullarının azatlısı Abdurrahman b. el-A'rec'den, o Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'dan" ikinci rivâyette (1303) Abdullah b. Ebu Cafer, Abdurrahman el-A'rec'den, o Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'dan aynısını rivâyet etti" denilmektedir. Humeydi, el-Cem'u beyne's-Sahihayn adlı eserinde Ebu Hureyre'nin tercümesinin sonlarında şunları söylemektedir: Birinci el-A'rec, Mahzum oğullarının azatlısı olup adı Abdurrahman b. Sa'd el-Muk'ad'dir. Künyesi Ebu Ahmed olup rivâyet ettiği hadis sayısı azdır. Diğer Abdurrahman el-A'rec ise İbn Hürmüz olup, künyesi Ebu Davud'dur, Rabia b. el-Haris'in azatlısıdır, rivâyet ettiği hadis sayısı çoktur. Ondan imamlardan çok sayıda topluluk rivâyet nakletmiştir. (Humeydi devamla) dedi ki: Müslim her ikisinden de Kur'an secdeleri bölümünde rivâyet almıştır. Bazı hallerde bu içinden çıkılmaz bir hal alır. (Hangi el-A'rec'in kastedildiği anlaşılmaz.) Bunun için Mahzum oğullarının azatlısı demiştir. Bunu kendisinden Safvan b. Süleym rivâyet eder. İbn Hürmüz ise bunu Ubeydullah b. Cafer'den diye rivâyet eder.

Humeydi'nin açıklamaları bunlardır. Bunlar güzel ve nefis açıklamalardır. Aynı şekilde Darakutni de şöyle demektedir: Şüphesiz el-A'rec iki kişi olup, her ikisi de Ebu Hureyre'den rivâyet nakleder. Bunlardan birisi meşhur olandır, adı Abdurrahman b. Hürmüz'dür. İkincisi ise Mahzum oğullarının azatlısı Abdurrahman b. Sa'd'dır. İşte doğrusu budur. Ebu Mesud ed-Dımeşki ise her ikisi aynı adamdır, demiştir. Ebu Ali el-Gassani el-Cebbani ise doğru olan Darakutni'nin söylediğidir, demiştir. Allah en iyi bilendir.

595 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14668

Şunu da bil ki, tilavet secdesini yapmanın caiz ve sahih olması için nafile namazda şart olan hadesten taharet, necasetten taharet, setr-i avret, istikbal-i kıble gibi şartlar aranır. Secde âyetinin okunması tamamlanmadan secde etmek caiz değildir. Bize göre namaz kılmanın yasak kılınmış olduğu vakitlerde tilavet secdesi yapmak caizdir çünkü böyle bir secdenin sebebi vardır. Bize göre ise sebebi olan bir namaz (ve secde) mekruh değildir. Bu mesele hakkında ilim adamları arasında bilinen meşhur görüş ayrılığı vardır. Tilavet secdesi ile ilgili fıkıh kitaplarında oldukça yaygın olarak bilinen çeşitli meseleler ve detaylar vardır. Başarı Allah'tandır.

٢١/٧٤- بَاب صِفَةِ الْجُلُوسِ فِي الصَّلَاةِ وَكَيْفِيَّةِ وَضْعِ الْيَدَيْنِ عَلَى الْفَخِذَيْنِ

21/74 NAMAZDA OTURMANIN NİTELİĞİ VE ELLERİN UYLUKLAR ÜZERİNE NASIL KONULACAĞI BABI

١٣٠٧-١/١١٢- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مَعْمَرِ بْنِ رِبْعِيٍّ الْقَيْسِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو هِشَامٍ الْمَخْزُومِيُّ عَنْ عَبْدِ الْوَاحِدِ وَهُوَ ابْنُ زِيَادٍ حَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ حَكِيمٍ حَدَّثَنِي عَامِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَعَدَ فِي الصَّلَاةِ جَعَلَ قَدَمَهُ الْيُسْرَى بَيْنَ فَخِذِهِ وَسَاقِهِ وَفَرَشَ قَدَمَهُ الْيُمْنَى وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى رُكْبَتِهِ الْيُسْرَى وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى فَخِذِهِ الْيُمْنَى وَأَشَارَ بِإِصْبَعِهِ

1307-112/1- Bize Muhammed b. Ma'mer b. Rib'i el-Kaysi tahdis etti. Bize Ebu Hişam el-Mahzumi, Abdulvahid -ki İbnu'l Ziyad'dır-'den tahdis etti. Bize Osman b. Hakim tahdis etti, bana Âmir b. Abdullah b. ez-Zubeyr babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazda oturduğu zaman sol ayağını uyluğu ile bacağı arasına koyar, sağ ayağını yayar, sol elini sol dizinin üzerine, sağ elini sağ dizinin üzerine koyar ve parmağı ile işaret ederdi.[596]

١٣٠٨-٢/١١٣- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ عَنْ عَامِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا قَعَدَ يَدْعُو وَضَعَ

596 Ebu Davud, 988; Nesai, 1274; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5263

يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى فَخِذِهِ الْيُمْنَى وَيَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى فَخِذِهِ الْيُسْرَى وَأَشَارَ بِإِصْبَعِهِ السَّبَّابَةِ وَوَضَعَ إِبْهَامَهُ عَلَى إِصْبَعِهِ الْوُسْطَى وَيُلْقِمُ كَفَّهُ الْيُسْرَى رُكْبَتَهُ

1308-113/12- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti. Bize Leys b. Aclân'dan tahdiş etti (H). Dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe -ki lafız onundur- tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Talib el-Ahmer b. Aclân'dan tahdis etti. O Âmir b. Abdullah b. ez-Zubeyr'den, o babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dua etmek için oturduğu zaman sağ elini sol uyluğunun üzerine, sol elini de sol uyluğunun üzerine koyar ve şehadet parmağı ile işaret ederdi. Başparmağını orta parmağı üzerine koyar ve sol avucu ile de diz kapağını kavrardı.[597]

١٣٠٩-١١٤/٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ قَالَ عَبْدٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ إِذَا جَلَسَ فِي الصَّلَاةِ وَضَعَ يَدَيْهِ عَلَى رُكْبَتَيْهِ وَرَفَعَ إِصْبَعَهُ الْيُمْنَى الَّتِي تَلِي الْإِبْهَامَ فَدَعَا بِهَا وَيَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى رُكْبَتِهِ الْيُسْرَى بَاسِطَهَا عَلَيْهَا

1309-114/3- Bana Muhammed b. Rafi ve Abd b. Humeyd de tahdis etti. Abd, bize Abdurrezzak haber verdi, derken, İbn Rafi, tahdis etti dedi. Bize Ma'mer, Ubeydullah b. Ömer'den haber verdi, o Nafi'den, o İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazda oturduğu zaman ellerini dizlerinin üzerine koyar, başparmağa bitişik olan sağ (şehadet) parmağını kaldırıp onunla dua eder sol elini sol dizi üzerine açarak koyardı.[598]

١٣١٠-١١٥/٤- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ إِذَا قَعَدَ فِي التَّشَهُّدِ وَضَعَ يَدَهُ الْيُسْرَى عَلَى رُكْبَتِهِ الْيُسْرَى وَوَضَعَ يَدَهُ الْيُمْنَى عَلَى رُكْبَتِهِ الْيُمْنَى وَعَقَدَ ثَلَاثَةً وَخَمْسِينَ وَأَشَارَ بِالسَّبَّابَةِ

1310-115/4- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti... İbn Ömer'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) teşehhütte oturduğu zaman sol elini

597 1307 numaralı hadisin kaynakları

598 Tirmizi, 294; Nesai, 1268; İbn Mace, 913; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8128

sol dizinin üzerine, sağ elini sağ dizinin üzerine koyar, parmaklarını elli üç gibi kapatır ve şehadet parmağı ile işaret ederdi.[599]

١٣١١-١١٦/٥- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُعَاوِيِّ أَنَّهُ قَالَ رَآنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ وَأَنَا أَعْبَثُ بِالْحَصَى فِي الصَّلَاةِ فَلَمَّا انْصَرَفَ نَهَانِي فَقَالَ اصْنَعْ كَمَا كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصْنَعُ فَقُلْتُ وَكَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَصْنَعُ قَالَ كَانَ إِذَا جَلَسَ فِي الصَّلَاةِ وَضَعَ كَفَّهُ الْيُمْنَى عَلَى فَخِذِهِ الْيُمْنَى وَقَبَضَ أَصَابِعَهُ كُلَّهَا وَأَشَارَ بِإِصْبَعِهِ الَّتِي تَلِي الْإِبْهَامَ وَوَضَعَ كَفَّهُ الْيُسْرَى عَلَى فَخِذِهِ الْيُسْرَى

1311-116/5- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e Müslim b. Ebu Meryem'den naklen okudum. O Ali b. Abdurrahman el-Muavi'den şöyle dediğini rivâyet etti: Ben namazda iken Abdullah b. Ömer çakıl taşlarıyla oynadığımı gördü. O (namazını) bitirince bana bunu yapmamamı söyleyerek: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nasıl yapıyor idiyse sen de öyle yap, dedi. Ben: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) nasıl yapıyordu, dedim. O: Namazda oturduğu zaman sağ elini sol uyluğunun üzerine koyar, bütün parmaklarını kapatır, başparmağına bitişik parmağı (şehadet parmağı) ile işaret eder, sol elini de sol uyluğunun üzerine koyardı, dedi.[600]

١٣١٢-.../٦- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ أَبِي مَرْيَمَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْمُعَاوِيِّ قَالَ صَلَّيْتُ إِلَى جَنْبِ ابْنِ عُمَرَ فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ مَالِكٍ وَزَادَ قَالَ سُفْيَانُ فَكَانَ يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا بِهِ عَنْ مُسْلِمٍ ثُمَّ حَدَّثَنِيهِ مُسْلِمٌ

1312-.../6- Bize İbn Ebu Ömer de tahdis etti, bize Süfyan b. Uyeyne, Müslim b. Ebu Meryem'den, o Ali b. Abdurrahman el-Muavi'den şöyle dediğini nakletti: İbn Ömer'in yanında namaz kıldım sonra hadisi Malik'in hadisi rivâyetine yakın olarak zikretti ve şunları da ekledi: Süfyan dedi ki: Yahya b. Said bize bunu Müslim'den tahdis etmişti, sonra bu hadisi bana Müslim'in kendisi tahdis etti.[601]

599 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7580
600 Ebu Davud, 987; Nesai, 1159, 1265, 1266; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7351
601 1311 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(1307-1312 numaralı hadisler)

(1307) "İbn ez-Zubeyr (radıyallâhu anh)'dan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza oturduğu zaman..." Bir rivâyette (1308) "şehadet parmağı ile işaret eder, başparmağını orta parmağının üzerine koyar..." İbn Ömer (radıyallâhu anh)'ın rivâyetinde (1309) "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazda oturduğu zaman..." yine ondan gelen bir diğer rivâyette (1310) "sağ elini sağ dizi üzerine koyar, parmaklarını elli üç gibi bağlar ve şehadet parmağıyla işaret ederdi" denilmektedir.

Burada sözü edilen oturma şekli teverrük denilen şekildir ama "sağ ayağını yayar" ifadesinin açıklanması zordur çünkü sağ ayak hakkında sünnet olan ilim adamlarının ittifakı ile dikili tutulmasıdır. Bu hususta sahih hadisler Buhari'nin Sahihinde olsun, başkasında olsun birbirini güçlendirmektedir. Kadı Iyaz (radıyallâhu anh) dedi ki: Fakih Ebu Muhammed el-Huşeni dedi ki: Bunun doğrusu: Sol ayağını yaydı şeklindedir. Sonra Kadı Iyaz, bu rivâyette sol ayağını nasıl yaptığını ve onu uyluğu ile bacağı arasına koyduğunu söz konusu ettiğini söyleyerek onun dediğini kabul etmemektedir. Muhtemelen bunun doğru şekli sağ ayağını dikti, şeklinde olmalıdır. Yine de bu rivâyet, sağ ayak hakkında sahih olabilir. O takdirde yaygı kelimesinin bu seferinde sağ ayağını parmak uçları üzerine dikmeyip -çoğunlukla yaptığı gibi- parmaklarını da açmadığı anlamında kullanılmış olur.

Kadı İyaz'ın açıklamaları bunlardır. Söz konusu ettiği son yorum, tercih edilendir. Allah Rasûlünün bu şekildeki uygulaması bunun da caiz olduğunu ve parmak uçlarını yere koymak müstehab olsa bile bunu terk etmenin caiz olduğunu beyan etmiş olur. Bu tevilin benzerleri özellikle namaz ile ilgili hususlarda pek çoktur. Böyle bir tevil de sahihteki sabit bir rivâyetin yanlış olduğunu söylemekten daha uygundur. Üstelik Müslim'in bütün nüshaları ittifakla bunu böylece rivâyet etmiştir.

İlim adamlarının her iki teşehhütte oturma halinde teverrükün (sol ayağı) yayıp döşemenin mi daha faziletli olduğu hususunda görüş ayrılığı içinde oldukları önceden geçmiş bulunmaktadır.

Malik'in ve bir grup fukahanın mezhebine göre her iki teşehhütte de bu hadis dolayısıyla teverrük daha faziletlidir. Ebu Hanife ile bir diğer kesimin görüşüne göre sol ayağı yaymak daha efdaldir. Şafii (radıyallâhu anh)'ın ve bir kesimin kanaatine göre ise birinci teşehhütte sol ayağı yayar sonunda ise teverrük yapar şeklindedir. Buna delil de Ebu Humeyd es-Saidi'nin ve

Buhari'nin Sahihinde onun arkadaşlarının rivâyet ettiği hadistir. Bu hadis ise her iki teşehhüd arasında fark olduğu hususunda gayet açıktır. Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Teverrük ile yahut ayağı yaymak ile ilgili hadisler mutlak olup bu hadislerde bunun iki teşehhütte de mi yapıldığı yoksa yalnız birinde mi yapıldığı beyan edilmemiştir. Ebu Humeyd ve arkadaşları bunu beyan etmiş olup rivâyetlerinde sol ayağı yaymanın birinci teşehhütte, teverrükün de son teşehhütte olduğunu belirtmişlerdir. Böylelikle bu rivâyet mübeyyen bir rivâyet olur. O halde öbür mücmel rivâyetin buna hamledilmesi (buna göre anlaşılması) gerekmektedir. Allah en iyi bilendir.

(1307) "Sol elini diz kapağı üzerine koydu." Diğer rivâyette (1308) "sol eliyle dizini kavradı" ifadeleri bunun müstehab olduğuna delildir. İlim adamları elin dizin yakınında ya da üzerinde konulmasının müstehab olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Bazıları da elin parmaklarının diz kapağı üzerine aşağıya doğru eğilmesini sözkonusu ederler. İşte "sol dizini de avucuyla kavrardı" ifadesinin anlamı budur. Elin diz kapağına yakın yerde konulmasının hikmeti ise başka şeylerle uğraşmasını engellemektir.

"Sağ elini sağ uyluğu üzerine koydu." Bunun müstehap olduğu üzerinde icma edilmiştir.

(1308) "Şehadet parmağı ile işaret etti ve başparmağını orta parmağı üzerine koydu." Diğer rivâyette (1310) "elli üç işareti gibi parmaklarını kapattı." Buradaki iki rivâyet iki farklı hal için yorumlanır. Bir zaman bu şekilde, bir diğer zaman öbür şekilde yapmıştır. Bazıları bunları birbiriyle telif etmeye kalkışarak "orta parmağı üzerine" sözünü, orta parmağının altına yakın koydu anlamında diye açıklamıştır. O zaman bu da elli üç işareti yaptı, anlamına gelir.

Şehadet parmağı ile işarette bulunmaya gelince, sahih hadisler dolayısıyla bize göre müstehabtır.

Mezhep âlimlerimiz dedi ki: Şehadet kelimesini okurken "illallah" deyince işaret eder. Yalnızca sağ şehadet parmağıyla işarette bulunur. Eğer bu parmağı kesik ya da hastalıktan dolayı hareket ettiremiyor ise başkasıyla -bunun için asıl olan sağ eliyle olsun, sol eliyle olsun - işaret etmez. Sünnet olan da gözünün işaretinden daha ileriye gitmemesi (batmaması)dır. Bu hususta Ebu Davud'un Süneninde sahih bir hadis vardır. Bu parmağı ile kıbleye dönük olarak işarette bulunur. İşaret ederken tevhid ve ihlâsı niyet eder. Allah en iyi bilendir.

Bilelim ki "elli üç gibi bağladı" ifadesi hesap ehline göre serçe parmağının ucunu yüzük parmağının üzerine koymak suretiyle olur. Burada kastedilen bu değildir. Aksine maksat serçe parmağın el ayasının üzerine konulması ve hesap ehlinin elli dokuz adını verdiği şekilde gösterilmesidir. Allah en iyi bilendir.

٢٣/٧٦- بَاب السَّلَامِ لِلتَّحْلِيلِ مِنْ الصَّلَاةِ عِنْدَ فَرَاغِهَا وَكَيْفِيَّتِهِ

23/76- NAMAZIN SONUNDA NAMAZDAN SELAM İLE ÇIKMAK VE BUNUN NASIL OLACAĞI BABI

١٣١٣-١١٧/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ الْحَكَمِ وَمَنْصُورٍ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ أَنَّ أَمِيرًا كَانَ بِمَكَّةَ يُسَلِّمُ تَسْلِيمَتَيْنِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَنَّى عَلِقَهَا قَالَ الْحَكَمُ فِي حَدِيثِهِ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَفْعَلُهُ

1313-117/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti. Bize Yahya b. Said, Şu'be'den tahdis etti. O el-Hakem ve Mansur'dan, o Mücahid'den, o Ebu Ma'mer'den rivâyet ettiğine göre Mekke'deki bir emir (namazın sonunda) iki defa selam verirdi. Abdullah: Acaba bunu nereden öğrendi, dedi.

el-Hakem hadisi rivâyetinde: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) da bunu yapardı, dedi.[602]

١٣١٤-١١٨/٢- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ مُجَاهِدٍ عَنْ أَبِي مَعْمَرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ شُعْبَةُ رَفَعَهُ مَرَّةً أَنَّ أَمِيرًا أَوْ رَجُلًا سَلَّمَ تَسْلِيمَتَيْنِ فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ أَنَّى عَلِقَهَا

1314-118/2- Bana Ahmed b. Hanbel de tahdis etti. Bize Yahya b. Said, Şu'be'den tahdis etti. O el-Hakem'den, o Mücahid'den, o Ebu Ma'mer'den, o Abdullah'tan diye rivâyet etti. Şu'be hadisi bir defa -(Abdullah'a) merfu olarak rivâyet edip- bir emir yahut bir adam iki defa selam verdi. Bunun üzerine Abdullah da: Acaba bunu nereden öğrendi, dediğini nakletti.[603]

602 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9339
603 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9339

١٣١٥-١١٩/٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ كُنْتُ أَرَى رَسُولَ اللهِ ﷺ يُسَلِّمُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ يَسَارِهِ حَتَّى أَرَى بَيَاضَ خَدِّهِ

1315-119/3- Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize Ebu Âmir el-Akadî haber verdi, bize Abdullah b. Cafer, İsmail b. Muhammed'den tahdis etti. O Âmir b. Sa'd'dan, o babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanağının beyazını görünceye kadar sağına ve soluna selam verdiğini görürdüm.[604]

Şerh

(1313-1315 numaralı hadisler)

(1313) "Mekke'de bir emir (namazda iken) iki selam verirdi..." Sa'd (radıyallâhu anh)'dan gelen rivâyette (1315) şöyle dediği nakledilmektedir: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in... görürdüm." Burada "acaba bunu nereden öğrendi" ifadesi yani bu sünneti nereden öğrendi, nasıl elde etti, demektir.

Hadiste Şafii mezhebinin, selef ve haleften cumhurun görüşü olan iki selam vermenin sünnet olduğu kanaatine delil bulunmaktadır. Malik ve bir kesim ise sünnet olan sadece bir defa selam vermektir demiş ve bu hususta bu gibi hadislere karşı delil olamayacak türden zayıf bir takım hadislere delil diye sarılmışlardır. Bu gibi hadislerden sabit olan rivâyetler olsa dahi, onun bu uygulamayı tek bir selam ile yetinmenin caiz olduğunu beyan etmek maksadıyla yaptığı şeklinde yorumlanır.

Görüşlerine itibar olunan ilim adamlarının icma ettiklerine göre farz olan sadece bir defa selam vermektir. Eğer bir selam verecek olursa bunu yüzünün baktığı kıble tarafına doğru vermesi müstehaptır, iki selam verecek olursa birincisini sağına, ikincisini soluna vererek her bir selam için de yüzünü arka tarafından yanağının yan tarafı görülünceye kadar çevirir. Sahih olan işte budur.

Mezhebimize mensup bazı ilim adamları da onun yan tarafında bulunan kimseler onun her iki yanağını görünceye kadar selam verir, demişlerdir. Her iki selamı sağ tarafına yahut soluna ya da yüzünün baktığı kıble tarafına ya da birincisini soluna, ikincisini sağına verecek olsa dahi yine namazı sahih olur ve iki defa selam vermiş olur ama selam verme keyfiyetinde fazileti kaçırmış olur.

604 Nesai, 1315, 1316; İbn Mace, 915; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3866

Şunu bil ki, selam namazın rükünlerinden bir rükün, farzlarından bir farzdır. Selam olmadan namaz sahih olmaz. Ashab, tabiin ve onlardan sonra gelen ilim adamlarının cumhurunun kanaati budur. Ebu Hanife (radıyallâhu anh) ise şöyle demektedir: Selam vermek sünnettir. Namaz ile bağdaşmayan selam vermek, konuşmak, abdesti bozmak, ayağa kalkmak ya da daha başka her bir şey ile namazdan çıkmak gerçekleşmiş olur.

Cumhur ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in selam vererek namazdan çıktığını delil göstermişlerdir. Buhari'de de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Benim nasıl namaz kıldığımı gördüyseniz siz de öylece namaz kılınız"* buyurduğu sabit olduğu gibi, bir diğer hadiste de *"namazın tahrimi (namaz dışındaki fiillerin kendisiyle haram kılındığı amel) tekbir almaktır, tahlili (namaz dışındaki fiillerin helal kılındığını gösteren amel) selam vermektir"* buyurduğu sabittir.

٢٣/٧٦- بَاب الذِّكْرِ بَعْدَ الصَّلَاةِ

23/76- NAMAZDAN SONRA ZİKİR BABI

١٣١٦-١٢٠/١- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو قَالَ أَخْبَرَنِي بِذَا أَبُو مَعْبَدٍ ثُمَّ أَنْكَرَهُ بَعْدُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ كُنَّا نَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالتَّكْبِيرِ

1316-120/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti. Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr'dan şöyle dediğini tahdis etti: Bunu bana Ebu Ma'bed, İbn Abbas'tan şöyle dediğini haber verdi -: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazının bittiğini tekbir ile anlardık ama Ebu Ma'bed daha sonra bunu kabul etmedi.[605]

١٣١٧-١٢١/٢- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ عَنْ أَبِي مَعْبَدٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ سَمِعَهُ يُخْبِرُ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَا كُنَّا نَعْرِفُ انْقِضَاءَ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِلَّا بِالتَّكْبِيرِ قَالَ عَمْرٌو فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِأَبِي مَعْبَدٍ فَأَنْكَرَهُ وَقَالَ لَمْ أُحَدِّثْكَ بِهَذَا قَالَ عَمْرٌو وَقَدْ أَخْبَرَنِيهِ قَبْلَ ذَلِكَ

605 Buhari, 842; Ebu Davud, 1002; Nesai, 1334; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6512

1317-121/2- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti. Bize Süfyan b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan tahdis etti. İbn Abbas'ın azatlısı Ebu Ma'bed'den tahdis ettiğine göre İbn Abbas'tan şöyle dediğini haber verirken dinlemiştir: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazının bittiğini ancak tekbir (getirmesi) ile anlardık.

Amr dedi ki: Ben bu hadisi Ebu Ma'bed'e zikrettim, o bunu kabul etmedi ve: Ben sana bu hadisi nakletmedim, dedi. Amr dedi ki: Hâlbuki bu hadisi bana bundan önce haber vermişti.[606]

١٣١٨-١٢٢/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ أَنَّ أَبَا مَعْبَدٍ مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ ابْنَ عَبَّاسٍ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَفْعَ الصَّوْتِ بِالذِّكْرِ حِينَ يَنْصَرِفُ النَّاسُ مِنَ الْمَكْتُوبَةِ كَانَ عَلَى عَهْدِ النَّبِيِّ ﷺ وَأَنَّهُ قَالَ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ كُنْتُ أَعْلَمُ إِذَا انْصَرَفُوا بِذَلِكَ إِذَا سَمِعْتُهُ

1318-122/3- Bize Muhammed b. Hatim tahdis etti. Bize Muhammed b. Bekr haber verdi. Bize İbn Cureyc haber verdi (H). Dedi ki: Bana İshak b. Mansur da -ki lafız onundur- tahdis edip dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi, bize İbn Cureyc haber verdi. Bana Amr b. Dinar'ın haber verdiğine göre İbn Abbas'ın mevlası (azatlısı) Ebu Ma'bed ona şunu haber vermiştir: İbn Abbas'ın kendisine haber verdiğine göre insanların, farz namazı bitirdiklerinde yüksek sesle zikir getirme (leri) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zamanında yapılan bir işti.

Ayrıca o (Ebu Ma'bed) dedi ki: İbn Abbas dedi ki: Ben bu tekbiri işittiğim vakit bununla namazı bitirmiş olduklarını anlıyordum.[607]

Şerh

(1316-1318 numaralı hadisler)

(1316) Bu babta İbn Abbas (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği: "Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazının bittiğini tekbir ile anlardık." Diğer rivâyette de (1618) "insanların farz namazı bitirdikten sonra yüksek sesle tekbir getirmeleri..." denilmektedir. Bu da seleften bazılarının söyledikleri farz

606 1316 numaralı hadisin kaynakları

607 Buhari, 841; Ebu Davud, 1003; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6512

namazın akabinde yüksek sesle tekbir getirip, zikir yapmanın müstehab olduğu şeklindeki görüşlerine bir delildir. Müteahhir ilim adamlarından bunu müstehab kabul eden kimseler arasında Zâhirî mezhebinden İbn Hazm da vardır. İbn Battal ve başkalarının naklettiklerine göre uyulan mezhep imamları ile başkaları ise yüksek sesle zikir ve tekbir almanın müstehab olmadığı kanaatindedirler.

Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona- bu hadisi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ashaba nasıl zikir yapacaklarını öğretmek maksadıyla kısa bir süre bu zikirleri açıktan yaptığı, ashabın bunu sürekli yapmadıkları şeklinde yorumlamıştır. (İbn Battal devamla) dedi ki: Bu sebeple Şafii imamın da, ona uyanın da namazı bitirdikten sonra yüce Allah'ı anmalarını ve bunu içten yapmalarını tercih etmiştir. Ancak kendisinden bu yaptığının öğrenilmesini isteyen bir imam olması (yani bu işi öğretmek maksadıyla yapması) hali müstesnadır. O takdirde artık bu yaptığı uygulamanın öğrenildiğini kabul edinceye kadar açıktan yapar sonra gizli yapmaya devam eder. İşte Şafii bu hadisi böyle yorumlamıştır.

İbn Abbas'ın "namazı bitirdikleri zaman... anlardım" ifadelerinin zahirinden anlaşıldığı üzere o yaşça küçük olduğundan ötürü bazı namaz vakitlerinde cemaat ile birlikte namaza katılmıyordu.

"Bunu bana Ebu Ma'bed haber verdi ama sonra inkâr etti." Müslim'in bu hadisi delil göstermesi, onun bu şekilde rivâyet edilen bir hadisin hadisi nakleden muhaddis bunu kabul etmemekle birlikte ondan bu rivâyeti aldığını belirten kişinin sika olması şartı ile hadisin sahih olduğunu kabul ettiğine bir delildir. Zaten muhaddis, fukaha ve usul âlimlerinin çoğunluğunun kanaati de budur. Onlar der ki: Bu hadisi rivâyet ettiğini üstadın hakkında şüphe uyandıracak ifadeler kullanması, unutması, bu hadis benim ezberimde yok demesi yahut ben bu hadisi sana rivâyet ettiğimi hatırlamıyorum ve benzeri bir ifade kullanması halinde de delil gösterilir. Ancak Ebu Hanife mezhebine mensup ilim adamlarından-Allah onlardan razı olsun- el-Kerhî bu ilim adamlarına muhalefet ederek böyle bir hadis delil olarak gösterilemez demiştir.

Eğer üstad kendisinden rivâyet nakleden bir kimseyi yalanlayarak kesin olarak o hadisi rivâyet ettiğini inkar edip bu hadisi hiçbir şekilde rivâyet etmediğini söyleyecek olursa ilim adamlarının tamamına göre bu rivâyeti delil göstermek caiz olmaz çünkü üstadın ve ravinin her birinin kesin ifade kullanması diğerinin kesin ifadesi ile çelişmektedir. Üstad ise bu hususta asıl olandır. Böyle bir durumda bu hadisin iskat edilmesi gerekir ama bu aynı ravinin rivâyet ettiği diğer hadislerinin tenkit edilmesini gerektirmez çünkü biz onun yalancı olduğunu kesinlikle söyleyemeyiz.

٢٤/٧٧- بَاب اسْتِحْبَابِ التَّعَوُّذِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

24/77- KABİR AZABINDAN ALLAH'A SIĞINMANIN MÜSTEHAB OLUŞU BABI

١٣١٩-١٢٣/١- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَ هَارُونُ حَدَّثَنَا وَقَالَ حَرْمَلَةُ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ بْنُ يَزِيدَ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَعِنْدِي امْرَأَةٌ مِنْ الْيَهُودِ وَهِيَ تَقُولُ هَلْ شَعَرْتِ أَنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ قَالَتْ فَارْتَاعَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ إِنَّمَا تُفْتَنُ يَهُودُ قَالَتْ عَائِشَةُ فَلَبِثْنَا لَيَالِيَ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ هَلْ شَعَرْتِ أَنَّهُ أُوحِيَ إِلَيَّ أَنَّكُمْ تُفْتَنُونَ فِي الْقُبُورِ قَالَتْ عَائِشَةُ فَسَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدُ يَسْتَعِيذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

1319-123/1- Bize Harun b. Said el-Eylî ve Harmele b. Yahya tahdis etti. Harun bize İbn Vehb tahdis etti derken, Harmele haber verdi dedi. Bana Yunus b. Yezid, İbn Şihâb'dan şöyle dediğini haber verdi: Bana Urve b. ez-Zubeyr'in tahdis ettiğine göre Aişe dedi ki: Yanımda Yahudilerden bir kadının bulunduğu bir sırada Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de odama girdi. Bu arada o kadın: Kabirde fitneye maruz kaldığınızın farkında mısın? dedi. (Aişe) dedi ki: Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) irkilerek: *"Ancak Yahudiler fitneye maruz kalır"* buyurdu.

Aişe dedi ki: Bu halde birkaç gece geçirdim sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bana kabirde fitneye maruz kaldığınızın vahyedildiğinin farkında mısın?"* buyurdu. Aişe dedi ki: Ben bundan sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kabir azabından Allah'a sığındığını duyar oldum.[608]

١٣٢٠-١٢٤/٢- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَعَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ قَالَ حَرْمَلَةُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ ذَلِكَ يَسْتَعِيذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

608 Nesai, 2063; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16713

1320-124/2- Bana Harun b. Said el-Eylî, Harmele b. Yahya ve Amr b. Sevvâd da tahdis etti. -Harmele bize İbn Vehb haber verdi derken, diğer ikisi tahdis etti dedi. Bana Yunus, İbn Şihâb'dan haber verdi, o Humeyd b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini nakletti: Bundan sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hep kabir azabından Allah'a sığındığını işitip durdum.[609]

١٣٢١-١٢٥/٣- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ كِلَاهُمَا عَنْ جَرِيرٍ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ أَبِي وَائِلٍ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ دَخَلَتْ عَلَيَّ عَجُوزَانِ مِنْ عُجُزِ يَهُودِ الْمَدِينَةِ فَقَالَتَا إِنَّ أَهْلَ الْقُبُورِ يُعَذَّبُونَ فِي قُبُورِهِمْ قَالَتْ فَكَذَّبْتُهُمَا وَلَمْ أُنْعِمْ أَنْ أُصَدِّقَهُمَا فَخَرَجَتَا وَدَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقُلْتُ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ عَجُوزَيْنِ مِنْ عُجُزِ يَهُودِ الْمَدِينَةِ دَخَلَتَا عَلَيَّ فَزَعَمَتَا أَنَّ أَهْلَ الْقُبُورِ يُعَذَّبُونَ فِي قُبُورِهِمْ فَقَالَ صَدَقَتَا إِنَّهُمْ يُعَذَّبُونَ عَذَابًا تَسْمَعُهُ الْبَهَائِمُ قَالَتْ فَمَا رَأَيْتُهُ بَعْدُ فِي صَلَاةٍ إِلَّا يَتَعَوَّذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

1321-125/3- Bize Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim her ikisi Cerir'den olmak üzere tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize Cerir, Mansur'dan tahdis etti. O Ebu Vâil'den, o Mesruk'dan, o Aişe'den şöyle dediğini nakletti: Medine Yahudilerinin yaşlı koca karılarından iki acuze yanıma geldi. Her ikisi de: Kabirdekiler kabirlerinde azap olunurlar dedi. (Aişe) dedi ki: Ben her ikisini de yalanladım ve onların doğru söylediklerini kabul etmek hoşuma gitmedi. Sonra çıkıp gittiler. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) odama girdi, ona: Ey Allah'ın Rasûlü! Medine Yahudileri koca karılarından iki acuze yanıma geldi, kabirde olanların kabirlerinde azaba uğratıldıklarını ileri sürdüler dedim. Allah Rasûlü: *"Doğru söylemişler. Muhakkak onlar dilsiz hayvanların işitecekleri şekilde bir azap görürler"* buyurdu.

Aişe dedi ki: Artık bundan sonra kıldığı her namazından sonra kabir azabından Allah'a sığındığını gördüm.[610]

١٣٢٢-١٢٦/٤- حَدَّثَنَا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ أَشْعَثَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَسْرُوقٍ عَنْ عَائِشَةَ بِهَذَا الْحَدِيثِ وَفِيهِ قَالَتْ وَمَا صَلَّى صَلَاةً بَعْدَ ذَلِكَ إِلَّا سَمِعْتُهُ يَتَعَوَّذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ

609 Nesai, 2060; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12284

610 Buhari, 6366; Nesai, 2065; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17611

1322-126/4- Bize Hennâd b. es-Serrî tahdis etti. Bize Ebu'l-Abbas Eş'as'dan tahdis etti. O babasından, o Mesruk'dan, o Aişe'den bu hadisi rivâyet etti. Onun rivâyetinde şu da vardır: Aişe dedi ki: Artık bundan sonra ne kadar namaz kıldıysa mutlaka onun kabir azabından Allah'a sığındığını işittim.[611]

Şerh

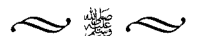
(1319-1322 numaralı hadisler)

Bu babtaki hadislerin özetle ifade ettiği mana şudur: Teşehhüd ile selam arasında bu hususlardan Allah'a sığınmak müstehabtır.

Ayrıca bu hadiste kabir azabı ve fitnesinin de sabit olduğu belirtilmektedir. Mutezile'nin aksine hak ehlinin mezhebi budur. (Bundan sonraki hadislerde sözü geçecek) hayatın, ölümün fitnelerine gelince ölüm fitnesinden maksadın ne olduğu hususunda farklı görüşler vardır. Kabir fitnesi (sorgusu) olduğu söylendiği gibi, bununla ihtizar halinde (can çekişirken)ki fitnenin kastedilme ihtimali olduğu da söylenmiştir. Hayat ve ölümün fitnelerinin Mesih Deccal ve kabir azabı fitnesinin bir arada sözkonusu edilmesi ise genelden sonra özelin sözkonusu edilmesi kabilindendir, benzeri ifadeler pek çoktur.

(1319) "Aişe (radıyallâhu anhâ)'dan rivâyete göre Yahudi bir kadın..." Diğer rivâyette (1321): "Medine Yahudileri koca karılarından iki acuze..." denilmektedir. Burada anlatılanların iki farklı olay olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Önce birinci hadise meydana gelmiş sonra Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bu hususa dair bilgi verilmiş, birkaç gün sonra bu iki kocakarı gelmiş Aişe (radıyallâhu anhâ) onların yalan söylediklerini söylemiştir ama henüz kabir azabının sabit olduğu ile ilgili vahyin nazil olduğunu bilmiyordu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanına girince ona iki kocakarının söylediklerini haber vermesi üzerine *"doğru söylemişlerdir"* buyurmuş ve Aişe (radıyallâhu anhâ)'ya kabir azabının sabit olduğunu belirten vahyin kendisine nazil olduğunu bildirmiştir.

"Onların doğru söylediklerini kabul etmek hoşuma gitmedi." Onun doğru söylediklerini kabul etmekten hoşlanmadım demektir.

611 Buhari, 1372; Nesai, 1307 -buna yakın muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17660

٢٥/٧٨- بَاب مَا يُسْتَعَاذُ مِنْهُ فِي الصَّلَاةِ

25/78- NAMAZDA ALLAH'A NELERDEN SIĞINILACAĞI BABI

١٣٢٣-١٢٧/١- حَدَّثَنِي عَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَسْتَعِيذُ فِي صَلَاتِهِ مِنْ فِتْنَةِ الدَّجَّالِ

1323-127/1- Bana Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dediler ki: Bize Yakub b. İbrahim b. Sa'd tahdis edip dedi ki: Bize babam Ebu Salih'ten tahdis etti. O İbn Şihâb'dan şöyle dediğini nakletti: Bana Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i namazında Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınırken işittim.[612]

١٣٢٤-١٢٨/٢- وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ حَسَّانَ بْنِ عَطِيَّةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي عَائِشَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَعَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا تَشَهَّدَ أَحَدُكُمْ فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْ أَرْبَعٍ يَقُولُ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ

1324-128/2- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî, İbn Numeyr, Ebu Kureyb ve Zuheyr b. Harb birlikte Vekî''den tahdis ettiler. Ebu Kureyb dedi ki: Bize Vekî' tahdis etti, bize el-Evzaî, Hassan b. Atiye'den tahdis etti. O Muhammed b. Ebu Aişe'den, o Ebu Hureyre'den yine Evzaî, Yahya b. Ebu Kesir'den, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sizden biriniz teşehhüd getirdikten sonra şöyle diyerek dört husustan Allah'a sığınsın: Allah'ım, cehennem azabından, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden ve Mesih Deccal'in fitnesinin şerrinden sana sığınırım"* desin.[613]

612 Buhari, 7129; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16496

613 Ebu Davud, 983; Nesai, 1309; İbn Mace, 909; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14587

١٣٢٥-١٢٩/٣- حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ أَخْبَرَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يَدْعُو فِي الصَّلَاةِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ قَالَتْ فَقَالَ لَهُ قَائِلٌ مَا أَكْثَرَ مَا تَسْتَعِيذُ مِنْ الْمَغْرَمِ يَا رَسُولَ اللَّهِ فَقَالَ إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا غَرِمَ حَدَّثَ فَكَذَبَ وَوَعَدَ فَأَخْلَفَ

1325-129/3- Bana Ebu Bekr b. İshak tahdis etti... Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın kendisine haber verdiği üzere Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazda şöyle dua ederdi: *"Allah'ım, kabir azabından sana sığınırım. Mesih Deccal'in fitnesinden sana sığınırım, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım, günahtan ve borca batmaktan sana sığınırım."*

Aişe dedi ki: Birisi ona ey Allah'ın Rasûlü borca girmekten ne kadar da çok Allah'a sığınıyorsun deyince şöyle buyurdu: *"Adam borçlanacak olursa konuşunca yalan söyler, söz verir ve sözünde durmaz."*[614]

١٣٢٦-١٣٠/٤- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنِي الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنَا حَسَّانُ بْنُ عَطِيَّةَ حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عَائِشَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا فَرَغَ أَحَدُكُمْ مِنْ التَّشَهُّدِ الْآخِرِ فَلْيَتَعَوَّذْ بِاللَّهِ مِنْ أَرْبَعٍ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَمِنْ شَرِّ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ وَحَدَّثَنِيهِ الْحَكَمُ بْنُ مُوسَى حَدَّثَنَا هِقْلُ بْنُ زِيَادٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ أَخْبَرَنَا عِيسَى يَعْنِي ابْنَ يُونُسَ جَمِيعًا عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ إِذَا فَرَغَ أَحَدُكُمْ مِنْ التَّشَهُّدِ وَلَمْ يَذْكُرْ الْآخِرِ

1326-130/4- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Muhammed b. Ebu Aişe'nin tahdis ettiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizden biriniz son teşeh-*

614 Buhari, 832, 2397 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 880; Nesai, 1308; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16463

hüdü bitirdikten sonra şu dört husustan: Cehennem azabından, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden, Mesih Deccal'in şerrinden Allah'a sığınsın."

Bu hadisi bana el-Hakem b. Musa da tahdis etti, bize Hıkl b. Ziyad tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Ali b. Haşrem de tahdis etti, bize İsa -yani İbnu'l Yunus- tahdis etti. Hepsi el-Evzaî'den bu isnat ile hadisi rivâyet etti ve Evzaî rivâyetinde *"sizden biriniz teşehhüdü bitirince"* dedi ama "son" lafzını zikretmedi.[615]

١٣٢٧-١٣١/٥- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ هِشَامٍ عَنْ يَحْيَى عَنْ أَبِي سَلَمَةَ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ النَّارِ وَفِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَشَرِّ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ

1327-131/5- Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti... Ebu Seleme'den rivâyete göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledi: Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ım, şüphesiz ben kabir azabından, cehennem azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden, Mesih Deccal'in şerrinden sana sığınırım"* buyurdu.[616]

١٣٢٨-١٣٢/٦- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرٍو عَنْ طَاوُسٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عُوذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ اللهِ عُوذُوا بِاللهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ عُوذُوا بِاللهِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ عُوذُوا بِاللهِ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ

1328-132/6- Bize Muhammed b. Abbâd da tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Allah'ın azabından Allah'a sığının, kabir azabından Allah'a sığının, Mesih Deccal'in fitnesinden Allah'a sığının, hayatın ve ölümün fitnesinden Allah'a sığının."*[617]

١٣٢٩-.../٧- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

615 1324 numaralı hadisin kaynakları
616 Buhari, 1377; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15427
617 Nesai, 5528, 5523, 5531; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13530

1329-.../7- Bize Muhammed b. Abbâd tahdis etti... Ebu Hureyre, Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti.[618]

١٣٣٠-.../٨- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنِ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ

1330-.../8- Bize Muhammed b. Abbâd, Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, Ebu'z-Zinad'dan, o el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti.[619]

١٣٣١-١٣٣/٩- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ بُدَيْلٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ شَقِيقٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ كَانَ يَتَعَوَّذُ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَعَذَابِ جَهَنَّمَ وَفِتْنَةِ الدَّجَّالِ

1331-133/9- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti. Ebu Hureyre'nin Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyetine göre o kabir azabından, cehennem azabından ve Deccal'in fitnesinden Allah'a sığınırdı.[620]

١٣٣٢-١٣٤/١٠- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ طَاوُسٍ عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُعَلِّمُهُمْ هَذَا الدُّعَاءَ كَمَا يُعَلِّمُهُمُ السُّورَةَ مِنَ الْقُرْآنِ يَقُولُ قُولُوا اللَّهُمَّ إِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ قَالَ مُسْلِم بْن الْحَجَّاج بَلَغَنِي أَنَّ طَاوُسًا قَالَ لِابْنِهِ أَدَعَوْتَ بِهَا فِي صَلَاتِكَ فَقَالَ لَا قَالَ أَعِدْ صَلَاتَكَ لِأَنَّ طَاوُسًا رَوَاهُ عَنْ ثَلَاثَةٍ أَوْ أَرْبَعَةٍ أَوْ كَمَا قَالَ

1332-134/10- Bize Kuteybe b. Said de Malik b. Enes'den ona okunan rivâyetler arasından şu rivâyeti Ebu'z-Zubeyr'den tahdis etti. O Tavus'tan, o

618 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13528

619 Nesai, 5523, 5528, 5529; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13688

620 Nesai, 5532; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13565

İbn Abbas'tan rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine Kur'an-ı Kerim'den bir sureyi öğretir gibi şu duayı öğretip şöyle derdi: *"Allah'ım, biz cehennem azabından sana sığınırız. Ben kabir azabından sana sığınırım. Ben Mesih Deccal'in fitnesinden sana sığınırım, ben hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım, deyiniz."*

Sonra Müslim b. el-Haccac dedi ki: Bana ulaştığına göre Tavus oğluna şöyle dedi: Namazında bu duaları yaptın mı? Oğlu hayır dedi. Babası: O halde namazını iade et dedi çünkü Tavus bu hadisi üç ya da dört kişiden rivâyet etmiştir -yahut dediği gibidir.-[621]

Şerh

(1323-1332 numaralı hadisler)

(1325) Hadiste geçen "me'sem ve mağrem" günah ve borç demektir.

(1326) *"Sizden biriniz son teşehhüdü bitirdikten sonra..."* ifadelerinde bu duanın son teşehhütte yapılmasının müstehab olduğu açıkça ifade edildiği gibi birincisinde müstehab olmadığına da işaret vardır, hüküm de böyledir çünkü birinci teşehhüd kısa yapılmak esası üzerine bina edilmiştir.

(1332) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) kendilerine bu duayı... öğretirdi... Namazını iade etmesini emretti." Bütün bunlar bu duayı yapmanın, bu şekilde Allah'a sığınmanın tekid edildiğine ve bunun çokça teşvik edildiğine delildir. Tavus'un -yüce Allah'ın rahmeti ona- sözlerinin zahirinden anlaşıldığına göre o bunun yapılmasına dair emrin vücub ifade ettiğini kabul etmiş, bundan dolayı bu dua yapılmadığından namazın iade edilmesini vacip (farz) görmüştür. Âlimlerin cumhuruna göre ise bu duayı yapmak vacip değil, müstehabtır. Belki de Tavus bunu yapmanın vacip olduğuna inandığından dolayı değil de böyle yaparak oğlunu terbiye etmek ve onun kalbinde de bu duanın daha sağlam bir şekilde yer etmesini sağlamak istediğinden böyle yapmış olabilir. Allah en iyi bilendir.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in duası ve kendisine afiyet ihsan olunup, korunmuş olduğu bu hususlardan Allah'a sığınmasının sebebi, yüce Allah'tan korkmaktan, onu tazim edip, ona muhtaç olduğunu arz etmekten uzak kalmayıp, bu hallerini sürdürmeyi ümmetinin bu hususta kendisine uymalarını istediği ve onlara nasıl dua edileceğini ve duanın hangisinin önemli olduğunu onlara açıklamak içindi. Allah en iyi bilendir.

621 Ebu Davud, 1542; Tirmizi, 3494; Nesai, 2062, 5527; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5702

٢٦/٧٩- بَاب اسْتِحْبَابِ الذِّكْرِ بَعْدَ الصَّلَاةِ وَبَيَانِ صِفَتِهِ

26/79- NAMAZDAN SONRA ALLAH'I ZİKRETMENİN MÜSTEHAB OLDUĞU VE BUNUN NASIL YAPILACAĞINI BEYAN BABI

١٣٣٣-١٣٥/١- حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ أَبِي عَمَّارٍ اسْمُهُ شَدَّادُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ عَنْ ثَوْبَانَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا انْصَرَفَ مِنْ صَلَاتِهِ اسْتَغْفَرَ ثَلَاثًا وَقَالَ اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ قَالَ الْوَلِيدُ فَقُلْتُ لِلْأَوْزَاعِيِّ كَيْفَ الْاسْتِغْفَارُ قَالَ تَقُولُ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ أَسْتَغْفِرُ اللَّهَ

1333-135/1- Bize Davud b. Ruşeyd tahdis etti. Bize Velid el-Evzâî'den tahdis etti... Sevban dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını bitirdikten sonra otuz üç defa istiğfarda bulunur ve: *"Allahumme entesselam ve minkesselam tebarekte ya zelcelali ve'l-ikram: Allah'ım selam sensin, selamete sen erdirirsin ey celal ve ikram sahibi, şanın yüce ve mübarektir"* derdi.

Velid dedi ki: Evzaî'ye: Peki istiğfar nasıl olur, dedim. O: Estağfirullah, estağfirullah dersin, dedi.[622]

١٣٣٤-١٣٦/٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ إِذَا سَلَّمَ لَمْ يَقْعُدْ إِلَّا مِقْدَارَ مَا يَقُولُ اللَّهُمَّ أَنْتَ السَّلَامُ وَمِنْكَ السَّلَامُ تَبَارَكْتَ ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

1334-136/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr tahdis edip dedi ki:... Aişe dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) selam verdikten sonra ancak: *"Allah'ım selam sensin, esenlik sendendir, celal ve ikram sahibi, şanın ne mübarektir"* derdi. İbn Numeyr'in rivâyetinde ise: *"Ey celal ve ikram sahibi"* şeklindedir.[623]

---

622 Ebu Davud, 1513 -buna yakın-; Tirmizi, 300; Nesai, 1336; İbn Mace, 928; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2099

623 Ebu Davud, 1512; Tirmizi, 298; Nesai, 1337; İbn Mace, 954; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16187

١٣٣٥-.../٣- وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ نُمَيْرٍ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ وَحَدَّثَنَاهُ ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ يَعْنِي الْأَحْمَرَ عَنْ عَاصِمٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

1335-.../3- Bize İbn Numeyr tahdis etti, bize Ebu Halid -yani el-Ahmer- Asım'dan bu isnat ile tahdis etti ve: *"Ey celal ve ikram sahibi"* dedi. [624]

١٣٣٦-.../٤- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ بْنُ عَبْدِ الصَّمَدِ حَدَّثَنِي أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ وَخَالِدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَارِثِ كِلَاهُمَا عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ بِمِثْلِهِ غَيْرَ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ

1336-.../4- Bize Abdulvâris b. Abdussamed de tahdis etti... Aişe'den rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki, deyip hadisi aynen rivâyet etti ancak o: *"Ey celal ve ikram sahibi"* derdi, dedi. [625]

١٣٣٧-١٣٧/٥- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ عَنْ وَرَّادٍ مَوْلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ كَتَبَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ إِلَى مُعَاوِيَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ إِذَا فَرَغَ مِنَ الصَّلَاةِ وَسَلَّمَ قَالَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

1337-137/5- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti. Bize Cerir, Mansur'dan haber verdi. O el-Müseyyeb b. Rafi'den, o Muğire b. Şu'be'nin azatlısı Verrad'dan şöyle dediğini nakletti: Muğire b. Şu'be, Muaviye'ye mektubunda şunları yazdı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı bitirip selam verdikten sonra: *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, o bir ve tektir, onun ortağı yoktur, mülk yalnız onundur, hamd yalnız onadır, o her şeye güç yetirendir. Allah'ım verdiğini kimse engelleyemez, engellediğini de kimse veremez. Zengin ve varlıklı kimsenin bu varlığının sana karşı hiçbir faydası olamaz."* [626]

---

624 1334 numaralı hadisin kaynakları

625 1334 numaralı hadisin kaynakları

626 Buhari, 844, 6330, 6472 -muhtasar olarak-, 6615 -muhtasar olarak-, 7292 -uzunca-; Ebu Davud, 1505; Nesai, 1340, 1341, 1342; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11535

١٣٣٨-.../٦- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَأَحْمَدُ بْنُ سِنَانٍ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ الْمُسَيَّبِ بْنِ رَافِعٍ عَنْ وَرَّادٍ مَوْلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ عَنْ الْمُغِيرَةِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ مِثْلَهُ قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ فِي رِوَايَتِهِمَا قَالَ فَأَمْلَاهَا عَلَيَّ الْمُغِيرَةُ وَكَتَبْتُ بِهَا إِلَى مُعَاوِيَةَ

1338-.../6- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve Ahmed b. Sinan da tahdis edip dediler ki:... Muğire b. Şu'be'nin azatlısı Verrad, Muğire'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den aynısını rivâyet etti. Ebu Bekr ve Ebu Kureyb rivâyetlerinde dedi ki: Bunları bana Muğire söyledi, ben de bunları Muaviye'ye yazdım.[627]

١٣٣٩-.../٧- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي عَبْدَةُ بْنُ أَبِي لُبَابَةَ أَنَّ وَرَّادًا مَوْلَى الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ كَتَبَ الْمُغِيرَةُ بْنُ شُعْبَةَ إِلَى مُعَاوِيَةَ كَتَبَ ذَلِكَ الْكِتَابَ لَهُ وَرَّادٌ إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ حِينَ سَلَّمَ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا إِلَّا قَوْلَهُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ فَإِنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ

1339-.../7- Bana Muhammed b. Hatim de tahdis etti... Abde b. Ebu Lubabe'nin haber verdiğine göre Muğire b. Şu'be'nin azatlısı Verrad dedi ki: Muğire b. Şu'be, Muaviye'ye bir mektup yazdı. -Bu mektubu kendisine Verrad yazmıştı.- Mektubunda dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i selam verince -önceki iki ravinin hadisinin aynısını zikrederek- derken dinledim diye yazdırdı. Ancak rivâyetinde *"ve o her şeye gücü yetendir"* sözünü zikretmedi.[628]

١٣٤٠-.../٨- وَحَدَّثَنَا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ حَدَّثَنَا بِشْرٌ يَعْنِي ابْنَ الْمُفَضَّلِ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي أَزْهَرُ جَمِيعًا عَنْ ابْنِ عَوْنٍ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ وَرَّادٍ كَاتِبِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ قَالَ كَتَبَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْمُغِيرَةِ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَنْصُورٍ وَالْأَعْمَشِ

627 1337 numaralı hadisin kaynakları
628 1337 numaralı hadisin kaynakları

1340-.../8- Bize Hamid b. Ömer el-Bekrâvî de tahdis etti. Bize Bişr -yani b. el-Mufaddal- tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Muhammed b. el-Müsennâ tahdis etti. Bize Ezher tahdis etti. Hepsi birlikte İbn Avn'dan, o Ebu Said'den, o Muğire b. Şu'be'nin kâtibi Verrad'dan şöyle dediğini nakletti: Muaviye, Muğire'ye mektup yazdı sonra hadisi (1337 numaralı) Mansur'un ve (1338 numaralı) A'meş'in hadisi ile aynen rivâyet etti.[629]

١٣٤١-١٣٨/٩- وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ الْمَكِّيُّ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ أَبِي لُبَابَةَ وَعَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ عُمَيْرٍ سَمِعَا وَرَّادًا كَاتِبَ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ يَقُولُ كَتَبَ مُعَاوِيَةُ إِلَى الْمُغِيرَةِ اكْتُبْ إِلَيَّ بِشَيْءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ فَكَتَبَ إِلَيْهِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا قَضَى الصَّلَاةَ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ اللَّهُمَّ لَا مَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلَا مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْتَ وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ

1341-138/9- Bize İbn Ebu Ömer el-Mekki tahdis etti. Bize Süfyan tahdis etti, bize Abde b. Ebu Lubabe ve Abdulmelik b. Umeyr tahdis ettikleri üzere Muğire b. Şu'be'nin katibi Verrad'ı şöyle derken dinlemişlerdir: Muaviye, Muğire'ye: Bana Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bizzat dinlediğin bir şeyi yaz, diye mektup yazdı. (Verrad) dedi ki: Muaviye ona şunu yazdı: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i namazı bitirdikten sonra: *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O bir ve tektir, ortağı yoktur. Mülk yalnız onundur, hamd yalnız onadır. O her şeye gücü yetendir. Allah'ım, verdiğini kimse engelleyemez, engellediğini kimse veremez. Varlıklı ve servet sahibi kimsenin varlığının sana karşı bir faydası olmaz"* buyururken dinledim.[630]

١٣٤٢-١٣٩/١٠- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ قَالَ كَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يَقُولُ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ حِينَ يُسَلِّمُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَلَا نَعْبُدُ إِلَّا إِيَّاهُ لَهُ النِّعْمَةُ وَلَهُ الْفَضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الْحَسَنُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ وَقَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُهَلِّلُ بِهِنَّ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ

629 1337 numaralı hadisin kaynakları
630 1337 numaralı hadisin kaynakları

1342-139/10- Bize Muhammed b. Abdullah b. Umeyr de tahdis etti. Bize babam tahdis etti, bize Hişam, Ebu'z-Zubeyr'den şöyle dediğini tahdis etti. İbn ez-Zubeyr selam verdiği vakit her namazın arkasında şöyle derdi: *"Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur, o bir ve tektir, onun ortağı yoktur, mülk yalnız onundur, hamd yalnız onadır. O her şeye güç yetirendir. Güç ve takat ancak Allah iledir. Allah'tan başka ilah yoktur, ondan başkasına ibadet etmeyiz. Nimet yalnız onundur, lütuf yalnız ondandır. Kâfirler hoş görmese dahi dini yalnız Allah'a halis kılanlar olarak Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur (derim)."* Ayrıca dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her namazın akabinde bunları tehlil ile (sesini yükselterek) söylerdi.[631]

١٣٤٣-١٤٠/١١- وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ مَوْلًى لَهُمْ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ كَانَ يُهَلِّلُ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ وَقَالَ فِي آخِرِهِ ثُمَّ يَقُولُ ابْنُ الزُّبَيْرِ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُهَلِّلُ بِهِنَّ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ

1343-140/11- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Abde b. Süleyman, Hişam b. Urve'den tahdis etti. O bir azatlıları olan Ebu'z-Zubeyr'den rivâyet ettiğine göre Abdullah b. ez-Zubeyr her namazın sonunda -İbn Numeyr'in hadisinde zikrettiği gibi- tehlil getirirdi. Sonra İbn ez-Zubeyr: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her namazın akabinde tehlil ile bunları söylerdi, derdi.[632]

١٣٤٤-.../١٢- وَحَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ حَدَّثَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ قَالَ سَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَخْطُبُ عَلَى هَذَا الْمِنْبَرِ وَهُوَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا سَلَّمَ فِي دُبُرِ الصَّلَاةِ أَوْ الصَّلَوَاتِ فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ

1344-.../12- Bana İbrahim b. Yakub ed-Devraki de tahdis etti. Bize İbn Uleyye tahdis etti, bize el-Haccac b. Ebu Osman tahdis etti. Bana Ebu'z-Zubeyr tahdis edip dedi ki: Abdullah b. ez-Zubeyr'i şu minber üzerinde hutbe verip şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) her namazın

631 Ebu Davud, 1506, 1507; Nesai, 1338, 1339; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5285

632 1342 numaralı hadisin kaynakları

-yahut bütün namazların- arkasından selam verdikten sonra şöyle derdi, deyip hadisi Hişam b. Urve'nin rivâyeti ile aynen zikretti.[633]

١٣٤٥-١٤١/١٣- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُرَادِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ أَنَّ أَبَا الزُّبَيْرِ الْمَكِّيَّ حَدَّثَهُ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ وَهُوَ يَقُولُ فِي إِثْرِ الصَّلَاةِ إِذَا سَلَّمَ بِمِثْلِ حَدِيثِهِمَا وَقَالَ فِي آخِرِهِ وَكَانَ يَذْكُرُ ذَلِكَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ

1345-141/13- Bana Muhammed b. Seleme el-Muradi de tahdis etti... Ebu Zubeyr el-Mekki'nin tahdis ettiği üzere o Abdullah b. ez-Zubeyr'i selam verdikten sonra namazın sonunda -önceki iki hadiste geçtiği gibi- söylerken dinlemiştir. Hadisin sonunda da dedi ki: O bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklen diye zikrederdi.[634]

Şerh

(1333-1345 numaralı hadisler)

(1333) "Namazını bitirdikten sonra" namazı bitirmekten kasıt selam vererek namazdan ayrılmaktır.

(1337) *"Varlıklı kimsenin varlığının sana karşı faydası olmaz."* Cumhurun benimsediği meşhur kanaate göre burada "el-cedd: varlık" cim harfi fethalı okunur yani varlıklı kimsenin zenginliğinin, varlığının sana karşı bir faydası olmaz. Bir topluluk da bu kelimeyi cim harfi kesreli "zelcid" şeklinde zaptetmişlerdir. Başını rükûdan kaldıran kimsenin ne söyleyeceği babında buna dair geniş açıklamalar geçmiş bulunmaktadır.

(1340) "İbn Avn'dan, o Ebu Said'den, o Verrâd'dan..." Burada adı geçen Ebu Said'in kimliği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Buhari'nin Tarih'inde ve başka imamların dedikleri üzere doğrusu bunun Abdu Rabbih b. Said olduğudur. İbnu's-Seken dedi ki: Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın sütkardeşinin oğludur. Ancak ilim adamları onun bu açıklamasını yanlış bulmuşlardır. İbn Abdilberr dedi ki: Bu kişi Hasan-ı Basri (radıyallâhu anh)'dır ama onun da yanlış söylediği ifade edilmiştir.

633 1342 numaralı hadisin kaynakları

634 1342 numaralı hadisin kaynakları

١٣٤٦-١٤٢/١٤- حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّيْمِيُّ حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ ابْنِ عَجْلَانَ كِلَاهُمَا عَنْ سُمَيٍّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَهَذَا حَدِيثُ قُتَيْبَةَ أَنَّ فُقَرَاءَ الْمُهَاجِرِينَ أَتَوْا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالدَّرَجَاتِ الْعُلَى وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ فَقَالَ وَمَا ذَاكَ قَالُوا يُصَلُّونَ كَمَا نُصَلِّي وَيَصُومُونَ كَمَا نَصُومُ وَيَتَصَدَّقُونَ وَلَا نَتَصَدَّقُ وَيُعْتِقُونَ وَلَا نُعْتِقُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَفَلَا أُعَلِّمُكُمْ شَيْئًا تُدْرِكُونَ بِهِ مَنْ سَبَقَكُمْ وَتَسْبِقُونَ بِهِ مَنْ بَعْدَكُمْ وَلَا يَكُونُ أَحَدٌ أَفْضَلَ مِنْكُمْ إِلَّا مَنْ صَنَعَ مِثْلَ مَا صَنَعْتُمْ قَالُوا بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ تُسَبِّحُونَ وَتُكَبِّرُونَ وَتَحْمَدُونَ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ مَرَّةً قَالَ أَبُو صَالِحٍ فَرَجَعَ فُقَرَاءُ الْمُهَاجِرِينَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالُوا سَمِعَ إِخْوَانُنَا أَهْلُ الْأَمْوَالِ بِمَا فَعَلْنَا فَفَعَلُوا مِثْلَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَزَادَ غَيْرُ قُتَيْبَةَ فِي هَذَا الْحَدِيثِ عَنْ اللَّيْثِ عَنْ ابْنِ عَجْلَانَ قَالَ سُمَيٌّ فَحَدَّثْتُ بَعْضَ أَهْلِي هَذَا الْحَدِيثَ فَقَالَ وَهِمْتَ إِنَّمَا قَالَ تُسَبِّحُ اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَتَحْمَدُ اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَتُكَبِّرُ اللَّهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ فَرَجَعْتُ إِلَى أَبِي صَالِحٍ فَقُلْتُ لَهُ ذَلِكَ فَأَخَذَ بِيَدِي فَقَالَ اللَّهُ أَكْبَرُ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ اللَّهُ أَكْبَرُ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ حَتَّى تَبْلُغَ مِنْ جَمِيعِهِنَّ ثَلَاثَةً وَثَلَاثِينَ قَالَ ابْنُ عَجْلَانَ فَحَدَّثْتُ بِهَذَا الْحَدِيثِ رَجَاءَ بْنَ حَيْوَةَ فَحَدَّثَنِي بِمِثْلِهِ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

1346-142/14- Bize Âsım b. en-Nadr et-Teymi tahdis etti, bize el-Mu'temir tahdis etti, bize Ubeydullah tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti. Bize Leys, İbn Aclân'dan tahdis etti. (Ubeydullah ile) ikisi Sumey'den, o Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den -ki bu hadis Kuteybe'nin rivâyetidir- rivâyet ettiğine göre muhacirlerin fakirleri Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek servet sahipleri hem yüksek dereceleri, hem kalıcı nimetleri alıp gittiler, dediler. Allah Rasûlü: *"Bu nasıl olur"* buyurdu. Muhacirler: Bizim gibi namaz kılıyorlar, bizim gibi oruç tutuyorlar. Onlar sadaka verdikleri halde biz sadaka veremiyoruz, köle azad ettikleri halde biz azad edemiyoruz, dediler.

Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kendisiyle sizi geçenlere yetişebileceğiniz, sizden sonrakilerin de önüne geçebileceğiniz, sizin yaptığınızın aynısını yapmadıkça hiç kimsenin sizden daha faziletli olamayacağı bir şey öğreteyim mi"* buyurdu. Ashab: Buyur ey Allah'ın Rasûlü dediler. Allah Rasûlü: *"Her namazın arkasında otuz üç defa: Subhanallah, Allahuekber ve Elhamdulillah deyiniz"* buyurdu.

Ebu Salih dedi ki: Sonra muhacirler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e geri gelerek: Mal sahibi kardeşlerimiz bizim yaptığımızı işitince aynısını yaptılar dediler. Bu sefer Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İşte bu Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir"* buyurdu.

Bu hadisin rivâyetinde Kuteybe'den başkaları da şu fazlalığı kaydetmektedir: Leys'den, o İbn Aclân'dan şöyle dediğini nakletti: Sumey dedi ki: Ailemden birisine bu hadisi tahdis ettim, o yanıldın dedi. Allah Rasûlü: *"Otuz üç defa Subhanallah, otuz üç defa Elhamdulillah, otuz üç defa Allahuekber dersin"* buyurmuştur. Bunun üzerine Ebu Salih'e dönüp ona bunları söyledim. Benim elimden tutup dedi ki: Allahu ekber, subhanallah, velhamdulillah, Allahu ekber, subhanallah, velhamdulillah diye hepsini otuz üç defa söyleyinceye kadar devam edersin, dedi.

İbn Aclân dedi ki: Sonra bu hadisi Reca b. Hayve'ye tahdis ettim. O da bana aynısını Ebu Salih'ten, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis etti.[635]

١٣٤٧-١٤٣/١٥- وَحَدَّثَنِي أُمَيَّةُ بْنُ بِسْطَامَ الْعَيْشِيُّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ حَدَّثَنَا رَوْحٌ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُمْ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ذَهَبَ أَهْلُ الدُّثُورِ بِالدَّرَجَاتِ الْعُلَى وَالنَّعِيمِ الْمُقِيمِ بِمِثْلِ حَدِيثِ قُتَيْبَةَ عَنْ اللَّيْثِ إِلَّا أَنَّهُ أَدْرَجَ فِي حَدِيثِ أَبِي هُرَيْرَةَ قَوْلَ أَبِي صَالِحٍ ثُمَّ رَجَعَ فُقَرَاءُ الْمُهَاجِرِينَ إِلَى آخِرِ الْحَدِيثِ وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ يَقُولُ سُهَيْلٌ إِحْدَى عَشْرَةَ إِحْدَى عَشْرَةَ فَجَمِيعُ ذَلِكَ كُلِّهِ ثَلَاثَةٌ وَثَلَاثُونَ

1347-143/15- Bana Umeyye b. Bistam el-Ayşi de tahdis etti... Ebu Hureyre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre ashab: Ey Allah'ın Rasûlü servet sahipleri yüksek dereceleri ve kalıcı nimetleri alıp götürdüler deyip hadisi Kuteybe'nin Leys'den diye naklettiği rivâyeti ile aynen

635 Buhari, 843, 6329; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12315, 12563

nakletti. Ancak o Ebu Hureyre'nin sözleri arasına Ebu Salih'in: Sonra fakir muhacirler dönüp... şeklindeki hadisini de derc etti. Ayrıca hadiste şunları da ekledi: Suheyl ise (her birini) onbirer defa söyler. İşte bunların tamamı otuz üç eder, demektedir.[636]

١٣٤٨-١٤٤/١٦- وَحَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ عِيسَى أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ أَخْبَرَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ قَالَ سَمِعْتُ الْحَكَمَ بْنَ عُتَيْبَةَ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ مُعَقِّبَاتٌ لَا يَخِيبُ قَائِلُهُنَّ أَوْ فَاعِلُهُنَّ دُبُرَ كُلِّ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ ثَلَاثٌ وَثَلَاثُونَ تَسْبِيحَةً وَثَلَاثٌ وَثَلَاثُونَ تَحْمِيدَةً وَأَرْبَعٌ وَثَلَاثُونَ تَكْبِيرَةً

1348-144/16- Bize Hasan b. İsa da tahdis etti... Ka'b b. Ucre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Namazın akabinde söylenen öyle sözler vardır ki farz her bir namazın sonunda bunları söyleyen ya da yapan asla hüsrana uğramaz. Bunlar otuz üç defa subhanallah, otuz üç defa elhamdulillah, otuzdört defa Allahuekber, demektir."*[637]

١٣٤٩-١٤٥/١٧- حَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ حَدَّثَنَا حَمْزَةُ الزَّيَّاتُ عَنِ الْحَكَمِ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ كَعْبِ بْنِ عُجْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ مُعَقِّبَاتٌ لَا يَخِيبُ قَائِلُهُنَّ أَوْ فَاعِلُهُنَّ ثَلَاثٌ وَثَلَاثُونَ تَسْبِيحَةً وَثَلَاثٌ وَثَلَاثُونَ تَحْمِيدَةً وَأَرْبَعٌ وَثَلَاثُونَ تَكْبِيرَةً فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ

1349-145/17- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî tahdis etti... Ka'b b. Ucre, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: *"Namazın akabinde söylenen öyle sözler vardır ki, bunları söyleyen yahut bunları yapan asla hüsrana uğramaz. (Bu) otuz üç defa subhanallah, otuz üç defa elhamdulillah, otuz dört defa Allahuekber'i her namazın arkasında söylemektir."*[638]

١٣٥٠-.../١٨- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ حَدَّثَنَا أَسْبَاطُ بْنُ مُحَمَّدٍ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ قَيْسٍ الْمُلَائِيُّ عَنِ الْحَكَمِ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ

---

636 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12646
637 Tirmizi, 3412; Nesai, 1348; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11115
638 1348 numaralı hadisin kaynakları

1350-.../18- Bana Muhammed b. Hatim tahdis etti. Bize Esbat b. Muhammed tahdis etti, bize Amr b. Kays el-Mulâî, el-Hakem'den bu isnat ile aynısını tahdis etti.[639]

١٣٥١-١٤٦/١٩- حَدَّثَنِي عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ بَيَانٍ الْوَاسِطِيُّ أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ الْمَذْحِجِيِّ قَالَ مُسْلِم أَبُو عُبَيْدٍ مَوْلَى سُلَيْمَانَ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ مَنْ سَبَّحَ اللَّهَ فِي دُبُرِ كُلِّ صَلَاةٍ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَحَمِدَ اللهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ وَكَبَّرَ اللهَ ثَلَاثًا وَثَلَاثِينَ فَتْلِكَ تِسْعَةٌ وَتِسْعُونَ وَقَالَ تَمَامَ الْمِائَةِ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ غُفِرَتْ خَطَايَاهُ وَإِنْ كَانَتْ مِثْلَ زَبَدِ الْبَحْرِ

1351-146/19- Bana Abdulhamid b. Beyan el-Vâsıtî tahdis etti. Bize Halid b. Abdullah, Suheyl'den haber verdi. O Ebu Ubeyd el-Mezhici'den -Müslim dedi ki: Ebu Ubeyd, Süleyman b. Abdulmelik'in azatlısıdır-. O Ata b. Yezid el-Leysi'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Her kim her namazın arkasından otuz üç defa subhanallah, otuz üç defa elhamdulillah, otuz üç defa Allahuekber derse -ki bunlar doksandokuz eder- sonra da yüzü tamamlamak üzere Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O birdir, tektir, onun ortağı yoktur. Mülk yalnız onundur, hamd yalnız onadır, o her şeye gücü yetendir diyecek olursa denizin köpükleri gibi dahi olsa günahları bağışlanır"* buyurdu.[640]

١٣٥٢-.../٢٠- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ عَنْ سُهَيْلٍ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ عَطَاءٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِمِثْلِهِ

1352-.../20- Bize Muhammed b. es-Sabbah da tahdis etti. Bize İsmail b. Zekeriya, Suheyl'den tahdis etti. O Ebu Ubeyd'den, o Ata'dan, o Ebu Hureyre'den dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu deyip hadisi aynen rivâyet etti.[641]

639 1348 numaralı hadisin kaynakları
640 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14214
641 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14214

Şerh

(1346-1352 numaralı hadisler)

(1346) "Mal sahipleri" ibaresinde geçen düsûr'un tekili düsr olup, çok miktardaki mal demektir.

Bu hadiste şükreden zengini, sabreden fakirden daha faziletli kabul eden kimselerin lehine bir delil vardır. Mesele hakkında halef ve selefiyle çeşitli kesimler arasında meşhur bir görüş ayrılığı vardır.

Subhanallah, elhamdulillah ve Allahuekber'in nasıl sayılacağı ile ilgili olarak "Ebu Salih" -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: "Allahuekber, subhanallah ve elhamdulillah'ı otuz üç defa söyler" sözünden sonra da diğer hadisleri Ebu Salih'in yolundan başka çeşitli yollardan zikretmiş bulunmaktadır. Bunların zahirinden anlaşıldığı üzere bağımsız olarak otuz üç defa subhanallah, otuz üç defa Allahuekber ve aynı şekilde elhamdulillah der. Hadisin zahirinden anlaşılan budur.

Kadı Iyaz dedi ki: Bu Ebu Salih'in tevilinden daha uygundur. Suheyl'in (1347) onbirer defa şeklindeki ifadesi ise çoğunluğun naklettiği otuzüçer defa rivâyetine aykırı değildir. Aksine bu rivâyeti nakledenlerin kabul edilmesi gereken bir fazlalıkları bulunmaktadır.

Diğer rivâyetteki (1351) *"yüzü tamamlamak üzere de: la ilahe illallah vahdehu la şerike leh: Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur. O bir ve tektir, onun ortağı yoktur..."* Diğer rivâyette (1349) "tekbirlerin otuz dört defa söyleneceği" belirtilmektedir. Bütün bunlar kabul edilmeleri gereken sika raviler tarafından yapılmış ziyadelerdir. O halde insanın ihtiyatlı davranarak otuz üç defa subhanallah, otuz üç defa elhamdulillah ve otuz dört defa tekbir getirmesi, bununla birlikte de la ilahe illallahu vahdehu la şerike leh'i sonuna kadar söyleyerek rivâyetlerin gereğini bir arada getirmesi gerekmektedir.

(1348) *"Muakkibat (namazın akabinde söylenen öyle sözler) vardır ki onları söyleyen yahut yapan hüsrana uğramaz."* el-Herevi dedi ki: Semura dedi ki: Bu, namazın akabinde yapılan birtakım tesbihler demektir. Ebu'l-Huşeym dedi ki: Bunlara muakkibât denilmesinin sebebi birinin diğerinin akabinde (arkasında) yapılmasından dolayıdır. Yüce Allah'ın: *"Onun muakkibâtı vardır"* (Ra'd, 11) buyruğu da biri diğerinin arkasından gelen melekler, demektir.

Şunu bilelim ki, Ka'b b. Ucre'nin bu hadisini Darakutni, Müslim'e dair istidrâkinde zikrederek şunları söylemektedir: Doğrusu bu hadisin Ka'b'a mevkuf olduğudur çünkü onu merfu olarak rivâyet edenler hıfzları bakımından mevkuf olarak rivâyet edenlere karşı duramazlar.

Darakutni'nin bu söylediği reddolunur çünkü Müslim bu hadisi tamamı merfu olan çeşitli yollardan rivâyet etmiş bulunmaktadır. Yine Darakutni'nin kendisi de bu hadisi merfu olarak çeşitli yollardan rivâyet etmiştir. Bu hadis ise Mansur ve Şu'be tarafından mevkuf olarak rivâyet edilmiştir. Hadisin merfu ve mevkuf rivâyet edilişinde her ikisine de muhalefet olunmuştur. Darakutni de bunu beyan etmiş bulunmaktadır. Bu şerhin baştaraflarında geçmiş bulunan fasıllarda açıkladığımız üzere mevkuf ve merfu olarak rivâyet olunmuş bir hadisin usulcülerin, fukahanın ve muhakkik muhaddislerin benimsedikleri doğru görüşe (sahih mezhebe) göre merfu olduğuna hükmolunur. Bunlar arasında Buhari ve başkaları da vardır. Hatta hadisi mevkuf olarak rivâyet edenler, merfu olarak rivâyet edenlerden daha fazla olsa dahi merfu olduğuna hükmolunur. Burada durum tam aksine olduğuna göre nasıl merfu olduğuna hükmolunmaz? Delili ise daha önce geçen bunun sika bir ravinin fazlalığı olup, kabul edilmesi gerektiğidir. Böyle bir ziyade ise onu mevkuf olarak rivâyet edenlerin unutması ya da kusuru sebebiyle reddolunamaz. Allah en iyi bilendir.

(1351) "Ebu Ubeyde el-Mezhicî, bilinen bir kabile olan Mezhic'e mensup bir ravidir."

"Her namazın arkasında, akabinde" lafzındaki "dubur: arka" kelimesi dal harfi ötrelidir. Dilde meşhur olan söyleyiş bu olduğu gibi rivâyetlerde bilinen de budur ama Ebu Ömer el-Mutarrizi el-Yevakit adlı kitabında dal harfi fethalı olarak her şey için kullanılan debr kelimesi namazın ve başka şeylerin vakitlerinin sonu demektir. Bu dilde bilinen bir husustur. Bunun dışındakiler hakkında kullanılırsa ise dal harfi ötreli söylenir. Davudi ise İbnu'l-A'râbî'den şöyle dediğini nakletmektedir: Bu kelimenin dal harfi ötreli ve fethalı olarak bir şeyin son vakti anlamındadır. Sahih olan ötreli söylenmesidir. Cevheri ve başkaları ise bundan başka bir şekil zikretmemektedirler.

٢٧/٨٠- بَاب مَا يُقَالُ بَيْنَ تَكْبِيرَةِ الْإِحْرَامِ وَالْقِرَاءَةِ

27/80- İHRAM (İFTİTAH) TEKBİRİ İLE KIRAAT ARASINDA NELER SÖYLENECEĞİ BABI

١٣٥٣-١٤٧/١- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ عَنْ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا كَبَّرَ فِي الصَّلَاةِ سَكَتَ هُنَيَّةً قَبْلَ أَنْ يَقْرَأَ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ بِأَبِي أَنْتَ وَأُمِّي أَرَأَيْتَ سُكُوتَكَ بَيْنَ التَّكْبِيرِ

وَالْقِرَاءَةِ مَا تَقُولُ قَالَ أَقُولُ اللَّهُمَّ بَاعِدْ بَيْنِي وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدْتَ بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ اللَّهُمَّ نَقِّنِي مِنْ خَطَايَايَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَسِ اللَّهُمَّ اغْسِلْنِي مِنْ خَطَايَايَ بِالثَّلْجِ وَالْمَاءِ وَالْبَرَدِ

1353-147/1- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazda tekbir aldıktan sonra Kur'an okumadan önce kısa bir süre dururdu. Ben: Babam, anam sana feda olsun ey Allah'ın Rasûlü, tekbir ile kıraat arasındaki susuşunda acaba ne diyorsun, dedim.

Allah Rasûlü: *"Bu arada: Allah'ım, doğu ile batı arasını uzak tuttuğun gibi, benimle günahlarımın arasını da öyle uzaklaştır. Allah'ım, beyaz elbisenin kirden ayıklandığı gibi, beni de günahlarımdan arındır. Allah'ım karla, su ile dolu ile günahlarımdan beni yıkayıp temizle, derim"* buyurdu.[642]

١٣٥٤-.../٢- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كَامِلٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ كِلَاهُمَا عَنْ عُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ بِهَذَا الإِسْنَادِ نَحْوَ حَدِيثِ جَرِيرٍ

1354-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr tahdis edip dedi ki: Bize İbn Fudayl tahdis etti (H). Bize Ebu Kâmil el-Cahderî de tahdis etti. Bize Abdulvahid -yani İbnu'l Ziyad- tahdis etti. (İbn Fudayl ile) ikisi Umare b. Ka'ka'dan bu isnad ile Cerir'in hadisi rivâyetine yakın olarak rivâyet etti.[643]

١٣٥٥-١٤٨/٢م- قَالَ مُسْلِم وَحُدِّثْتُ عَنْ يَحْيَى بْنِ حَسَّانَ وَيُونُسَ الْمُؤَدِّبِ وَغَيْرِهِمَا قَالُوا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ قَالَ حَدَّثَنِي عُمَارَةُ بْنُ الْقَعْقَاعِ حَدَّثَنَا أَبُو زُرْعَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا نَهَضَ مِنَ الرَّكْعَةِ الثَّانِيَةِ اسْتَفْتَحَ الْقِرَاءَةَ بِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَلَمْ يَسْكُتْ

1355-148/2m- Müslim dedi ki: Bana Yahya b. Hassan ve Yunus b. el-Müeddib ile başkalarından şöyle dedikleri tahdis edildi: Bize Abdulvahid b. Ziyad tahdis edip dedi ki: Bana Umare b. el-Ka'ka tahdis etti, bize Ebu

642 Buhari, 744; Ebu Davud, 781; Nesai, 60, 894, 805; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14896
643 1353 numaralı hadisin kaynakları

Zur'a tahdis edip dedi ki: Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ikinci rekatten kalkınca kıraate "elhamdulillahi Rabbi'l-alemin"i okuyarak başlar ve (bundan önce) susmazdı.[644]

١٣٥٦-١٤٩/٣- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا عَفَّانُ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ أَخْبَرَنَا قَتَادَةُ وَثَابِتٌ وَحُمَيْدٌ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَجُلًا جَاءَ فَدَخَلَ الصَّفَّ وَقَدْ حَفَزَهُ النَّفَسُ فَقَالَ الْحَمْدُ لِلَّهِ حَمْدًا كَثِيرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيهِ فَلَمَّا قَضَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ صَلَاتَهُ قَالَ أَيُّكُمُ الْمُتَكَلِّمُ بِالْكَلِمَاتِ فَأَرَمَّ الْقَوْمُ فَقَالَ أَيُّكُمُ الْمُتَكَلِّمُ بِهَا فَإِنَّهُ لَمْ يَقُلْ بَأْسًا فَقَالَ رَجُلٌ جِئْتُ وَقَدْ حَفَزَنِي النَّفَسُ فَقُلْتُهَا فَقَالَ لَقَدْ رَأَيْتُ اثْنَيْ عَشَرَ مَلَكًا يَبْتَدِرُونَهَا أَيُّهُمْ يَرْفَعُهَا

1356-149/3- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize Affan tahdis etti, bize Hammad tahdis etti. Bize Katade, Sabit ve Humeyd'in Enes'ten rivâyet ettiklerine göre bir adam gelip nefes nefese kaldığı halde safa girdi ve: Allah'a mübarek kılınmış, pek hoş ve pek çok hamdolsun, dedi. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazını bitirince: *"Az önceki sözleri hanginiz söyledi"* dedi. Herkes sustu. Allah Rasûlü: *"O sözleri hanginiz söyledi, o kötü bir şey söylemedi"* buyurunca, bir adam: Nefes nefese kalmışken geldim ve o sözleri söyleyiverdim, dedi. Allah Rasûlü: *"Andolsun on iki meleğin bunları hangisi (semaya) yükseltecek diye birbirleriyle yarıştıklarını gördüm"* buyurdu.[645]

١٣٥٧-١٥٠/٤- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ ابْنُ عُلَيَّةَ أَخْبَرَنِي الْحَجَّاجُ بْنُ أَبِي عُثْمَانَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ عَنْ عَوْنِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُتْبَةَ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ اللَّهُ أَكْبَرُ كَبِيرًا وَالْحَمْدُ لِلَّهِ كَثِيرًا وَسُبْحَانَ اللَّهِ بُكْرَةً وَأَصِيلًا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنِ الْقَائِلُ كَلِمَةَ كَذَا وَكَذَا قَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ عَجِبْتُ لَهَا فُتِحَتْ لَهَا أَبْوَابُ السَّمَاءِ قَالَ ابْنُ عُمَرَ فَمَا تَرَكْتُهُنَّ مُنْذُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ ذَلِكَ

1357-150/4- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kıldığımız bir sırada cemaat arasından bir adam: Allahuekber kebiran velhamdulillahi kesiran ve subhanallahi bukraten ve asilen: Allah'a pek çok hamd ve Allah'ı sabah

644 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14918
645 Ebu Davud, 763; Nesai, 900; Tuhfetu'l-Eşrâf, 313, 612, 1157

akşam her türlü eksiklikten tenzih ederim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "Şu şu sözleri söyleyen kimdi" buyurdu. Cemaatten bir adam: Ben ey Allah'ın Rasûlü dedi. Allah Rasûlü: "Ben de sözlere hayret ettim, onlara semanın kapıları açıldı" buyurdu.

İbn Ömer dedi ki: Ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o sözlerini işittiğimden bu yana onları söylemeyi bırakmadım.[646]

Şerh

(1353-1357 numaralı hadisler)

(1353) "Kısa bir süre sustu" ifadesindeki "huneyye" lafzını hemzeli olarak telaffuz eden hata eder. Bazıları bu kelimeyi "huneyhe" diye rivâyet etmiştir. Bu da sahihtir. Bu hadisin lafızları ile ilgili diğer açıklamalar Rükûdan Başını Kaldırırken Neler Söyleyeceği Babında geçmiş bulunmaktadır.

Hadiste namaza başlarken dua okuma (iftitah duası)nın müstehab olduğunu söyleyen Ebu Hanife, Ahmed ve cumhurun -yüce Allah'ın rahmeti onlara- lehine delil bulunmaktadır. Bu hususta da sahihte çok sayıda hadis gelmiş bulunuyor. Bu hadis ile "veccehtu vechi..." hakkında Ali (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği hadis bunlardan birisidir. Müslim bu hadisi bundan sonra gece namazı ile ilgili bablarda rivâyet etmiştir. Bundan başka hadisler de vardır. Ben bunları Mühezzeb şerhinde açıklamaları ile birlikte bir arada zikretmiş bulunmaktayım. Malik -Allah ondan razı olsun- iftitah tekbirinden sonra iftitah duası müstehab değildir, demiştir. Cumhurun delili ise bu sahih hadislerdir.

(1355) "Bana Yahya b. Hassan'dan... tahdis edildi." Bu Müslim'in sahihinde senedinin baş tarafı düşmüş muallâk hadislerden birisidir. Bu şerhin mukaddimesinde buna dair açıklamalar geçmiş bulunmaktadır.

"Nefes nefese kalmış" hızlıca geldiğinden ötürü adeta nefesi tıkanmış demektir.

"Cemaat sustu" ses çıkarmadılar demektir. Kadı Iyaz dedi ki: Bazıları Müslim'in Sahihinden başka eserlerde (sustu anlamındaki) eramme lafzını fethalı ze ve şeddesiz mim ile "ezeme" diye rivâyet etmişlerdir ki bu da bir şeyi tutmak anlamındaki "ezm"den gelmektedir. Bu lafız da mana itibariyle doğrudur.

(1357) *"Allah pek büyüktür."* Bundan önceki rivâyette de bazı itaatleri hafaza meleklerinden başka meleklerin yazdığına delil bulunmaktadır.

---

646 Tirmizi, 3592; Nesai, 884, 885; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7363

٢٨/٨١- بَاب اسْتِحْبَابِ إِتْيَانِ الصَّلَاةِ بِوَقَارٍ وَسَكِينَةٍ وَالنَّهْيِ عَنْ إِتْيَانِهَا سَعْيًا

28/81- NAMAZA VAKAR VE SÜKÛNETLE GELMENİN MÜSTEHAB OLUP KOŞARAK GELMENİN YASAKLANIŞI BABI

١٣٥٨-١٥١/١- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ زِيَادٍ أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَعِيدٍ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لَهُ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ إِذَا أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ فَلَا تَأْتُوهَا تَسْعَوْنَ وَأْتُوهَا تَمْشُونَ وَعَلَيْكُمْ السَّكِينَةُ فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا

1358-151/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zühri'den tahdis etti. O Said'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (şöyle buyurduğunu nakletti) (H). Dedi ki: Bana Muhammed b. Cafer b. Ziyad da tahdis etti. Bize İbrahim -yani İbnu'l Sa'd- ez-Zühri'den haber verdi, o Said ve Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (H). Dedi ki: Bana Harmele b. Yahya da -lafız onundur- tahdis etti, bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan şöyle dediğini haber verdi: Bana Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın haber verdiğine göre Ebu Hureyre dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Namaz için kamet getirildiği zaman namaza koşarak gelmeyiniz. Namaza sükûnetle, yürüyerek geliniz. Yetişebildiğinizi (cemaatle) kılınız, yetişemediğinizi sonradan kendiniz tamamlayınız."*[647]

647 Muhammed b. Cafer'in rivâyetini İbn Mace, 775; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13103'te; Ebu Bekr b. Ebu Şeybe'nin rivâyetini Tirmizi, 329; Nesai, 860; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13137'de; Harmele b. Yahya'nın rivâyetini Ebu Davud, 572; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15323'te rivâyet etmişlerdir.

١٣٥٩-١٥٢/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَابْنُ حُجْرٍ عَنْ إِسْمَعِيلَ بْنِ جَعْفَرٍ قَالَ ابْنُ أَيُّوبَ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ أَخْبَرَنِي الْعَلَاءُ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا ثُوِّبَ لِلصَّلَاةِ فَلَا تَأْتُوهَا وَأَنْتُمْ تَسْعَوْنَ وَأْتُوهَا وَعَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا فَإِنَّ أَحَدَكُمْ إِذَا كَانَ يَعْمِدُ إِلَى الصَّلَاةِ فَهُوَ فِي صَلَاةٍ

1359-152/2- Bize Yahya b. Eyyub, Kuteybe b. Said ve İbn Hucr, İsmail b. Cafer'den tahdis etti. İbn Eyyub dedi ki: Bize İsmail tahdis etti, bize el-Alâ babasından haber verdi, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Namaz için kamet getirildiğinde koşarak namaza gelmeyiniz. Sükûnetle namaza geliniz, yetişebildiğinizi kılınız, yetişemediğinizi kendiniz tamamlayınız çünkü biriniz namaz kastıyla gelince de namazda demektir"* buyurdu.[648]

١٣٦٠-١٥٣/٣- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِذَا نُودِيَ بِالصَّلَاةِ فَأْتُوهَا وَأَنْتُمْ تَمْشُونَ وَعَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا فَاتَكُمْ فَأَتِمُّوا

1360-153/3- Bize Muhammed b. Râfi' tahdis etti. Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'ten şöyle dediğini tahdis etti: Bunlar Ebu Hureyre'nin bize Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye tahdis ettikleridir. Sonra aralarında şu hadisin de bulunduğu çeşitli hadisler zikretti: Ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Namaz için nida olunduğunda sükûnetle, yürüyerek namaza geliniz. Yetişebildiğinizi (imamla) kılınız, yetişemediğinizi kendiniz tamamlayınız."*[649]

١٣٦١-١٥٤/٤- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا الْفُضَيْلُ يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ عَنْ هِشَامٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ

648 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13992

649 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14746

ﷺ إِذَا ثُوِّبَ بِالصَّلَاةِ فَلَا يَسْعَ إِلَيْهَا أَحَدُكُمْ وَلَكِنْ لِيَمْشِ وَعَلَيْهِ السَّكِينَةُ وَالْوَقَارُ صَلِّ مَا أَدْرَكْتَ وَاقْضِ مَا سَبَقَكَ

1361-154/4- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Fudayl -yani b. Iyaz- Hişam'dan tahdis etti (H). Dedi ki: Bana -lafız kendisine ait olmak üzere- Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize İsmail b. İbrahim tahdis etti, bize Hişam b. Hassan, Muhammed b. Sirin'den tahdis etti. O Ebu Hureyre'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Namaz için kamet getirildiğinde sizden bir kimse ona koşarak gitmesin. Bunun yerine vakar ve sükûnetle yürüsün. Yetiştiğini kılarsın, yetişemediğinin kazasını yaparsın."*[650]

١٣٦٢-١٥٥/٥- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ الصُّورِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَّامٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ أَخْبَرَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي قَتَادَةَ أَنَّ أَبَاهُ أَخْبَرَهُ قَالَ بَيْنَمَا نَحْنُ نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَسَمِعَ جَلَبَةً فَقَالَ مَا شَأْنُكُمْ قَالُوا اسْتَعْجَلْنَا إِلَى الصَّلَاةِ قَالَ فَلَا تَفْعَلُوا إِذَا أَتَيْتُمُ الصَّلَاةَ فَعَلَيْكُمُ السَّكِينَةُ فَمَا أَدْرَكْتُمْ فَصَلُّوا وَمَا سَبَقَكُمْ فَأَتِمُّوا

1362-155/5- Bana İshak b. Mansur da tahdis etti... Abdullah b. Ebu Katade'nin haber verdiğine göre babası kendisine haber vererek dedi ki: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kılarken (Allah Rasûlü) bir gürültü, patırtı duydu. *"Ne oluyorsunuz"* buyurdu. Onlar: Namaza yetişmek için acele ettik, dediler. Allah Rasûlü: *"Hayır böyle yapmayınız. Namaza sükûnetle geliniz. Yetişebildiğiniz kadarını kılınız, yetişemediğinizi kendiniz tamamlayınız"* buyurdu.[651]

١٣٦٣-.../٦- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

1363-.../6- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Muaviye b. Hişam tahdis etti. Bize Şeyban bu isnad ile tahdis etti.[652]

650 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14510

651 Buhari, 635; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12111

652 1362 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(1358-1363 numaralı hadisler)

(1358) *"Namaz için kamet getirildiğinde namaza koşarak gelmeyiniz..."* Bu hadis-i şerif ile namaza ağırbaşlılıkla ve sükunetle gelinmesi vurgulu olarak teşvik edilirken ister Cuma namazı olsun, ister başka namazlar olsun, ister iftitah tekbirini kaçıracak diye korksun, ister korkmasın koşarak namaza gelmek de yasaklanmaktadır. Yüce Allah'ın: *"Allah'ı zikretmeye koşun"* (Cuma, 9) buyruğundaki koşmaktan kasıt ise gitmektir. Nitekim bir şeyi yapmak üzere gitmek ve bir şey için çalışmak maksadı ile de (ayet-i kerimedeki lafzı ile:) "seâ" fiili kullanılır. Yüce Allah'ın: *"İnsan için sa'yinden başkası yoktur."* (Necm, 39) buyruğu da bu anlamdadır.

İlim adamları der ki: Namaza sükûnetle gelip, koşarak gelmenin yasaklanış hikmeti şudur: Namaza giden bir kimse aslında namaz kılmayı kasteder ve bunu yapmak isteyen birisidir. O halde onun (bu gelişinde de) namaz adabı ile edeplenmesi ve en mükemmel halde olması gerekir. İşte ikinci (1359) rivâyetteki: *"Sizden biriniz namaz kastı ile gelince namazda demektir"* rivâyetinin anlamı da budur.

"Namaz için kamet getirildiğinde" buyruğunda kamet getirmenin sözkonusu edilmesi kameti söyleyerek kametin dışındaki diğer hususlara dikkat çekmek içindir çünkü namazın kısmen kaçırılması korkusu ile birlikte kamet getirirken dahi namaza koşarak gelmek yasaklandığına göre kamet getirilmeden önce böyle davranılması öncelikle sözkonusudur. Bunu da bu hustaki illeti beyan ederek pekiştirip: *"Çünkü sizden biriniz namaza gelirken de namazda demektir"* buyruğu ile daha da pekiştirmektedir. Bu açıklama da namaza bütün geliş zamanlarını kapsar. Bunu bir başka ifade ile daha da pekiştirerek: *"Yetiştiğinizi kılınız, yetişemediğinizi de tamamlayınız"* buyurmaktadır. Böylelikle bu hadiste hem dikkat çekilmiş, hem de tekid edilmiş bulunmaktadır. Bu suretle herhangi bir kimse yasaklamanın yalnızca namazı kısmen kaçırmaktan korkan kimseleri kapsadığı gibi yanlış bir kanaate kapılmasın diye namazdan geçen kısım ne olursa olsun yasağın sözkonusu olduğunu açıkça ifade edip, kaçırdığı kısımlar için neler yapacağını da beyan etmiş olmaktadır.

"Yetişemediğiniz" buyruğunda namaza yetişemedik, kaçırdık (namazımız fevt oldu) demenin caiz olduğuna, böyle demekte bir kerahat bulunmadığına delil vardır. İlim adamlarının cumhuru böyle demiş olmakla birlikte İbn Sirin bunu mekruh görmüş ve o: Ancak namaza yetişemedik denilebilir, demiştir.

"Yetişemediğinizi, kaçırdığınızı tamamlayınız." Bunu Müslim rivâyetlerinin birçoğunda bu şekilde zikretmiş, bir rivâyette (1361) *"kaçırdığının kazasını yap"* buyurmuştur. Bu mesele hakkında ilim adamları ihtilaf halindedir. Şafii, selef ve haleften ilim adamlarının cumhuru şöyle demiştir: Namaza sonradan yetişenin (mesbuk) imam ile birlikte kıldığı namazının baştaraflarıdır. İmamın selamından sonra kıldıkları ise namazın geri kalan kısmıdır. Ebu Hanife -Allah ondan razı olsun- ve bir kesim ise bunun aksini söylemişlerdir. Malik ve arkadaşlarından (mezhebine mensup ilim adamlarından) ise her iki görüş gibi iki ayrı rivâyet gelmiştir. Bu görüşte olanların delili *"yetişemediğinin kazasını yap"* buyruğudur, cumhurun delili ise rivâyetlerin çoğunluğu: *"Yetişemediğinizi tamamlayınız"* şeklindeki rivâyetlerdir. *"Yetişemediğinin kazasını yap"* rivâyeti hakkında da: Kaza etmekten kasıt fukahanın kabul ettiği terim anlamıyla kaza değil, fiilen yapıp yerine getirmektir. Esasen kazanın fiilen yapıp etmek anlamında çokça kullanıldığı görülmektedir demişlerdir. İşte yüce Allah'ın: *"Allah onları yedi sema olarak kaza etti (yaptı.)"* (Fussilet, 12); *"İbadetlerinizi kaza ettiğiniz (yaptığınız) zaman"* (Bakara, 200); *"Namaz kaza olunduğu (eda edildiği, bitirildiği) zaman"* (Cuma, 10) buyrukları bu anlamdadır. Nitekim filanın hakkını kaza etmek, fiilen yapmak, yerine getirmek demektir.

"Namaz için kamet getirildiğinde." Burada kamete "tesvib" adının veriliş sebebi ezan okunarak namaza çağırıldıktan sonra tekrar namaza kamet getirilerek çağırılmasından dolayıdır. Bu da Arapların dönüşü anlatmak üzere "sâbe: döndü, tekrar etti" şeklindeki ifadelerinden alınmıştır.

(1359) *"Sizden biriniz namaz kastı ile gidince..."* buyruğunda namaza giden bir kimsenin eliyle lüzumsuz bir şey yapmaması, çirkin bir söz söylememesi, çirkin ve kötü bir şekilde bakmaması, elinden geldiği kadarıyla namaz kılan kimsenin uzak kaldığı işlerden uzak kalmaya çalışmasının müstehab olduğuna delildir. Mescide varıp namazı beklemek üzere oturduğu takdirde ise söylediğimiz hususlara itina göstermesi daha da müekked olur.

"Ağır başlı ve sükûnet ile." Her ikisinin aynı anlamda olduğu ve tekid kastıyla bunları birlikte zikrettiği söylenmiştir ama açıkça görülen aralarında bir fark olduğu, sükûnetin hareketlerde dikkatli olmak, teenni göstermek, abes ve lüzumsuz şeylerden ve benzerlerinden kaçınmak anlamında, vakarın ise hal ve duruşta, gözün korunmasında, sesin kısılmasında, sağa sola bakmaksızın yoluna koyulmasında ve benzeri hallerde sözkonusu olduğu söylenmiştir. Allah en iyi bilendir.

(1362) "Bir gürültü patırtı işitti." Yani onların hareketlerinin, konuşmalarının ve acele etmelerinin seslerini işitti.

(1363) "Bize Şeyban bu isnad ile tahdis etti." Yani bize Şeyban, Yahya b. Ebu Kesir'den az önce geçen isnadı ile tahdis etti, demektir. Bunun yerine Müslim'in: "Yahya'dan..." diye rivâyeti zikretmesi gerekirdi çünkü Şeyban'ın bundan önce sözü geçmemiştir. Müslim'in ve başkalarının bunun gibi hallerdeki adetleri ise ikinci yolda, birinci yolda adı geçen ravilerden birisinin ismini vererek bu isnad ile demesi gerekir ki hangisini kastettiği bilinsin. Sanki Müslim -yüce Allah'ın rahmeti üzerine- Şeyban'ı zikretmekle daha önce geçen Muaviye b. Sellâm derecesinde olup, onun da Yahya b. Ebu Kesir'den rivâyette bulunmasından dolayı yetinmiş gibidir. Allah en iyi bilendir.

٢٩/٨٢- بَاب مَتَى يَقُومُ النَّاسُ لِلصَّلَاةِ

29/82- CEMAATİN NAMAZA NE ZAMAN KALKACAĞI BABI

١٣٦٤-١٥٦/١- وحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ قَالَا حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ حَجَّاجٍ الصَّوَّافِ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِي قَتَادَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ فَلَا تَقُومُوا حَتَّى تَرَوْنِي وَقَالَ ابْنُ حَاتِمٍ إِذَا أُقِيمَتْ أَوْ نُودِيَ

1364-156/1- Bana Muhammed b. Hatim ve Ubeydullah b. Said tahdis edip dedi ki: Bize Yahya b. Said, Haccac es-Savvaf'tan tahdis etti. Bize Yahya b. Ebu Kesir, Ebu Seleme'den ve Abdullah b. Ebu Katade'den tahdis etti. O Ebu Katade'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Namaz için kamet getirildiği zaman beni görmeden kalkmayınız"* buyurdu.

İbn Hatim ise: *"Namaz için kamet getirildiği ya da nida olunduğu zaman..."* demiştir.[653]

١٣٦٥-...-/٢- وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مَعْمَرٍ قَالَ أَبُو بَكْرٍ وَحَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ وَعَبْدُ الرَّزَّاقِ عَنْ مَعْمَرٍ وَقَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ شَيْبَانَ كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ وَزَادَ إِسْحَقُ فِي رِوَايَتِهِ حَدِيثَ مَعْمَرٍ وَشَيْبَانَ حَتَّى تَرَوْنِي قَدْ خَرَجْتُ

653 Buhari, 637, 638, 909; Ebu Davud, 539, 540; Tirmizi, 592; Nesai, 686, 789; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12106

1365-.../2- Bana Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti. Bize Süfyan b. Uyeyne, Ma'mer'den tahdis etti. Ebu Bekr dedi ki: Bize İbn Uleyye de Haccac b. Ebu Osman'dan tahdis etti (H). Dedi ki: Bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize İsa b. Yunus ve Abdurrezzak, Ma'mer'den tahdis etti. İshak dedi ki: Bize Velid b. Müslim, Şeyban'dan haber verdi. Hepsi Yahya b. Ebu Kesir'den, o Abdullah b. Ebu Katade'den, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivâyet etti.

İshak, Ma'mer'den ve Şeyban'dan diye hadisi rivâyetinde *"benim çıktığımı görmediğiniz sürece..."* ibaresini ziyade etmiştir.[654]

١٣٦٦-١٥٧/٣- حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ فَقُمْنَا فَعَدَّلْنَا الصُّفُوفَ قَبْلَ أَنْ يَخْرُجَ إِلَيْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَتَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى إِذَا قَامَ فِي مُصَلَّاهُ قَبْلَ أَنْ يُكَبِّرَ ذَكَرَ فَانْصَرَفَ وَقَالَ لَنَا مَكَانَكُمْ فَلَمْ نَزَلْ قِيَامًا نَنْتَظِرُهُ حَتَّى خَرَجَ إِلَيْنَا وَقَدْ اغْتَسَلَ يَنْطُفُ رَأْسُهُ مَاءً فَكَبَّرَ فَصَلَّى بِنَا

1366-157/3- Bize Harun b. Maruf ve Harmele b. Yahya tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti, bana Yunus, İbn Şihâb'dan şöyle dediğini haber verdi. Bana Ebu Seleme b. Abdurrahman b. Avf'ın haber verdiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Namaz için kamet getirildi, biz de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkıp yanımıza gelmeden önce kalkıp düzgünce saf tuttuk. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip namaz kıldığı yerde durdu. Tekbir almadan önce hatırlayıp, ayrıldı ve bize: *"Yerinizde durunuz"* buyurdu. Biz de gusletmiş olduğu, başından su damladığı halde yanımıza gelinceye kadar ayakta onu beklemeye devam ettik. Sonra tekbir alıp bize namaz kıldırdı.[655]

١٣٦٧-١٥٨/٤- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَمْرٍو يَعْنِي الْأَوْزَاعِيَّ حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ وَصَفَّ النَّاسُ صُفُوفَهُمْ وَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَامَ مَقَامَهُ فَأَوْمَأَ إِلَيْهِمْ بِيَدِهِ أَنْ مَكَانَكُمْ فَخَرَجَ وَقَدْ اغْتَسَلَ وَرَأْسُهُ يَنْطُفُ الْمَاءَ فَصَلَّى بِهِمْ

654 1364 numaralı hadisin kaynakları

655 Buhari, 275; Ebu Davud, 235; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15309

1367-158/4- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Ebu Hureyre dedi ki: Namaz için kamet getirildi, cemaat de saflarını tuttu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkıp geldi ve yerinde durdu. Sonra eliyle: *"Olduğunuz yerde kalınız"* diye onlara işaret etti. Gusletmiş olup, başından su damladığı halde çıkıp geldi ve onlara namazı kıldırdı.[656]

١٣٦٨-١٥٩/٥- وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى أَخْبَرَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ تُقَامُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَيَأْخُذُ النَّاسُ مَصَافَّهُمْ قَبْلَ أَنْ يَقُومَ النَّبِيُّ ﷺ مَقَامَهُ

1368-159/5- Bana İbrahim b. Musa da tahdis etti. Bize Velid b. Müslim, el-Evzaî'den haber verdi, o ez-Zühri'den şöyle dediğini nakletti: Ebu Seleme'nin bana Ebu Hureyre'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namaz kıldırması için namaza kamet getirilir, cemaat ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) gelip yerinde durmadan önce saflarındaki yerlerini alırlardı.[657]

١٣٦٩-١٦٠/٦- وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كَانَ بِلَالٌ يُؤَذِّنُ إِذَا دَحَضَتْ فَلَا يُقِيمُ حَتَّى يَخْرُجَ النَّبِيُّ ﷺ فَإِذَا خَرَجَ أَقَامَ الصَّلَاةَ حِينَ يَرَاهُ

1369-160/6- Bana Seleme b. Şebib de tahdis etti... Cabir b. Semura dedi ki: Güneş (batıya doğru) kaydığı zaman filan ezan okur ama Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) (hücresinden) çıkıncaya kadar kamet getirmezdi. Onun çıktığını görünce de namaz için kamet getirirdi.[658]

Şerh

(1364-1369 numaralı hadisler)

(1364) "Namaz için kamet getirildiğinde..." Ebu Hureyre'nin rivâyet ettiği (1366) hadiste "namaz için kamet getirildi..." Bir diğer rivâyette (1368) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namaz kıldırması için namaza kamet getirilir..." Cabir b. Semura (radıyallâhu anh)'ın (1369) rivâyetinde: "Bilal (radıyallâhu anh)... ezan okurdu" denilmektedir.

656 Buhari, 639, 640; Ebu Davud, 235, 541; Nesai, 791 -buna yakın-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15200

657 1367 numaralı hadisin kaynakları

658 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2159

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- bu hadislerin bu şekildeki farklı rivâyetlerini bir arada telif ederek şöyle açıklamaktadır: Bilal (radıyallâhu anh) başkasının görmeyeceği ya da ancak az kişinin görebileceği bir yerden Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in çıkmasını gözetliyordu. Çıkması ile birlikte kendisi kamet getirir, cemaat ise onu görmedikçe ayağa kalkmazdı, sonra kendisi de cemaat saflarını düzeltinceye kadar namaz kıldıracağı yere gelip durmazdı.

Ebu Hureyre (radıyallâhu anh)'ın (1368) rivâyetinde "o çıkmadan önce cemaat saflardaki yerlerini alırlardı" diye sözünü ettiği hal ise muhtemelen bir ya da iki defa bunun da caiz olduğunun beyanı ya da bu hususta bir mazeret sebebiyle olmuştur. Muhtemelen Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (1364) *"beni görmediğiniz sürece ayağa kalkmayınız"* buyruğunu da bundan sonra söylemiştir.

İlim adamları dedi ki: Kendisini görmeden önce kalkmalarının yasaklanışı uzun süre ayakta beklememeleri içindir. Ayrıca yeni bir durum ile karşı karşıya kalacağı için bu sebeple gecikme ihtimali bulunduğundan dolayıdır.

Selef ve sonra gelenler arasından ilim adamları cemaatin namaz için ne zaman kalkıp, imamın ne zaman tekbir alacağı hususunda farklı kanaatlere sahiptir. Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona- ile bir kesimin kanaatine göre müezzin kameti tamamlamadan kimsenin kalkmaması müstehabtır. Kadı Iyaz, Malik -yüce Allah'ın rahmeti ona-'den ve genel olarak ilim adamlarından müezzin kamete başlayınca cemaatin kalkmasının müstehab olduğu kanaatini nakletmiştir. Enes -yüce Allah'ın rahmeti ona- ise müezzin "kad kametissalah" dediği zaman ayağa kalkardı. Ahmed -yüce Allah'ın rahmeti ona- de bu görüştedir.

Ebu Hanife -Allah ondan razı olsun- ve Kûfeli ilim adamları "hayye alessalah" denilince cemaatin safta ayakta duracaklarını, "kad kametissalah" deyince imamın tekbir alacağını söylemişlerdir.

Selef ve halef âlimlerinin cumhuru ise müezzin kameti bitirmeden imam tekbir almaz, demişlerdir.

(1366) "Kalktık, saflarımızı düzelttik." Bu onlar tarafından alışılagelmiş bir sünnet olduğuna bir işaret olduğu gibi ilim adamları da safları düzgün tutup, sıkılaştırmanın müstehab olduğu üzerinde icma etmişlerdir. Açıklaması ilgili babında geçmiş idi.

"Rasûlullah geldi ve nihayet namaz kıldırdığı yerde ayakta durunca..." Buradaki "tekbir almadan önce" ibaresi Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in henüz iftitah tekbirini almadan ve namaza başlamadan anlatılanların meydana geldiğini söylemektedir. Bunun bir benzeri de Buhari'nin rivâyetinde:

"Onun tekbir almasını bekledik" şeklinde, Ebu Davud'un rivâyetinde ise: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namaza başladığında" şeklindedir. Bu durumda Ebu Davud'daki bu rivâyette "namaza başladığında" sözü ile namaz kıldırmak üzere durduğu yerde durup, namaza başlamak için iftitah tekbiri almaya hazırlandığında, diye yorumlanır. Bununla birlikte anlatılanların farklı iki olay olma ihtimali de vardır, daha kuvvetli görünen de odur.

Bu hadislerin zahirinden anlaşıldığı üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gusledip dışarı çıktıktan sonra namaz için yeni bir kamet almamışlardır. Bu hal ise aradan geçen zamanın kısa olması şeklinde yorumlanır. Eğer arada geçen zaman uzarsa kametin tekrar edilmesi mutlaka gerekir, bu hadiste aradan geçen zamanın yakın olduğunun delili Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Yerinizde durun"* anlamındaki işareti ile "başından su damladığı halde... çıkıp geldi" sözleridir.

Hadiste ibadetler ile ilgili olarak nebilerin -Allah'ın salât ve selamları hepsine- unutmalarının caiz (mümkün) olduğuna delil vardır. Az önce bu mesele ile ilgili açıklama geçmiş bulunmaktadır.

"Su damladığı halde" ifadesinde de müsta'mel (hades gidermek maksadıyla kullanılmış) suyun temiz olduğuna delil vardır.

(1369) "Bilal güneş kaydığı zaman ezan okurdu" da güneş zevale erdiği zaman demektir.

٣٠/٨٣- بَاب مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ فَقَدْ أَدْرَكَ تِلْكَ الصَّلَاةَ

30/83- NAMAZDAN BİR REKATE YETİŞEN KİMSENİN O NAMAZA YETİŞMİŞ OLDUĞU BABI

١٣٧٠-١٦١/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصَّلَاةِ فَقَدْ أَدْرَكَ الصَّلَاةَ

1370-161/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e, İbn Şihâb'dan rivâyetle okudum. O Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Namazdan bir rekate yetişen bir kimse namaza yetişmiş olur"* buyurdu.[659]

659 Buhari, 580; Ebu Davud, 1121; Nesai, 552; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15243

١٣٧١-١٦٢/٢- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنْ الصَّلَاةِ مَعَ الْإِمَامِ فَقَدْ أَدْرَكَ الصَّلَاةَ

1371-162/2- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Ebu Seleme b. Abdurrahman, Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İmam ile birlikte namazın bir rekâtına yetişen bir kimse namaza yetişmiş olur"* buyurdu.[660]

١٣٧٢-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا ابْنُ عُيَيْنَةَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ أَخْبَرَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ مَعْمَرٍ وَالْأَوْزَاعِيِّ وَمَالِكِ بْنِ أَنَسٍ وَيُونُسَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي قَالَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللهِ كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ بِمِثْلِ حَدِيثِ يَحْيَى عَنْ مَالِكٍ وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَحَدٍ مِنْهُمْ مَعَ الْإِمَامِ وَفِي حَدِيثِ عُبَيْدِ اللهِ قَالَ فَقَدْ أَدْرَكَ الصَّلَاةَ كُلَّهَا

1372-.../3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan b. Uyeyne tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Ebu Kureyb de tahdis etti. Bize İbnu'l-Mubarek, Ma'mer, el-Evzaî, Malik b. Enes ve Yunus'dan haber verdi (H). Dedi ki: Bize İbn Numeyr de tahdis etti, bize babam tahdis etti (H). Dedi ki: Bize İbn el-Müsennâ da tahdis etti, bize Abdulvehhab tahdis etti. Hepsi Ubeydullah'tan diye rivâyet etti. Bütün bunlar da ez-Zühri'den, o Ebu Seleme'den, o Ebu Hureyre'den, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den, diye Yahya'nın Malik'ten naklettiği rivâyeti aynen rivâyet ettiler ama onların hiçbirisinin hadisi rivâyetinde "imamla birlikte" ibaresi yoktur. Ubeydullah'ın hadisi rivâyetinde de: *"Namazın tümüne yetişmiş olur"* şeklindedir.[661]

660 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15337

661 Malik b. Enes'in rivâyetinin kaynakları 1370 numaralı hadiste gösterildi. el-Evzai ve Ubeydullah'ın rivâyet ettiği hadisi Nesai, 553, 554; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15201, 15214'te yer almaktadır. Yunus'un rivâyetinin kaynakları 1371'de gösterildi. Süfyan b. Uyeyne'nin rivâyetini Tirmizi, 524; Nesai, 1424; İbn Mace, 1122'de; Tuhfetu'l-Eşrâf'da 15143'te rivâyet etmişlerdir.

١٣٧٣-١٦٣/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَسَارٍ وَعَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ وَعَنِ الْأَعْرَجِ حَدَّثُوهُ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ مَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الصُّبْحِ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الصُّبْحَ وَمَنْ أَدْرَكَ رَكْعَةً مِنَ الْعَصْرِ قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ الْعَصْرَ

1373-163/4- Bize Yahya b. Yahya tahdis edip dedi ki: Malik'e, Zeyd b. Eslem'den naklen okudum. O Ata b. Yesâr ve Busr b. Said ile İbnu'l-A'rec'den rivâyet etti. Onlar kendisine Ebu Hureyre'den tahdis ettiklerine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim güneş doğmadan önce sabah namazının bir rekâtına yetişirse sabah namazını yetişmiş olur. Kim güneş batmadan önce ikindi namazından bir rekâta yetişirse ikindi namazına yetişmiş olur"* buyurdu.[662]

١٣٧٤-.../٥- وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ

1374-.../5- Bize Abd b. Humeyd de tahdis etti... Ebu Seleme, Ebu Hureyre'den Malik'in Zeyd b. Eslem'den diye rivâyet ettiği hadisi aynen rivâyet etti.[663]

١٣٧٥-١٦٤/٦- وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَزِيدَ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ حَدَّثَنَا عُرْوَةُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ وَهْبٍ وَالسِّيَاقُ لِحَرْمَلَةَ قَالَ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ عُرْوَةَ بْنَ الزُّبَيْرِ حَدَّثَهُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ أَدْرَكَ مِنَ الْعَصْرِ سَجْدَةً قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ أَوْ مِنَ الصُّبْحِ قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ فَقَدْ أَدْرَكَهَا وَالسَّجْدَةُ إِنَّمَا هِيَ الرَّكْعَةُ

---

662 Buhari, 579; Tirmizi, 186; Nesai, 516; İbn Mace, 699; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12306

663 İbn Mace, 700'de muallâk olarak; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15274. 1374 numaralı bu hadis yazma nüshada 1375 numaralı Hasen b. er-Rabi'den sonra yer almaktadır.

1375-164/6- Bize Hasan b. er-Rabi tahdis etti...[664] Urve, Aişe'den şöyle dediğini tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki (H). Dedi ki: Bana Ebu't-Tahir ve Harmele de ikisi İbn Vehb'den tahdis etti -anlatım Harmele'ye aittir- dedi ki: Bana Yunus'un, İbn Şihâb'dan haber verdiğine göre Urve b. ez-Zubeyr kendisine Aişe'den şöyle tahdis etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim ikindi namazından güneş batmadan önce yahut sabah namazından güneş doğmadan önce bir secdeye yetişecek olursa o namaza yetişmiş olur"* buyurdu. Secde ise rekât demektir.[665]

١٣٧٦-١٦٥/٧- وَحَدَّثَنَا حَسَنُ بْنُ الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ مَعْمَرٍ عَنْ ابْنِ طَاوُسٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَنْ أَدْرَكَ مِنْ الْعَصْرِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ وَمَنْ أَدْرَكَ مِنْ الْفَجْرِ رَكْعَةً قَبْلَ أَنْ تَطْلُعَ الشَّمْسُ فَقَدْ أَدْرَكَ

1376-165/7- Bize Hasan b. er-Rabi de tahdis etti... İbn Abbas, Ebu Hureyre'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim güneş batmadan önce ikindi namazının bir rekâtını yetişip kılarsa, namaza yetişmiş olur. Kim de güneş doğmadan önce sabah namazından bir rekâta yetişirse namaza yetişmiş olur"* buyurdu.[666]

١٣٧٧-.../٨- وَحَدَّثَنَاه عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ قَالَ سَمِعْتُ مَعْمَرًا بِهَذَا الْإِسْنَادِ

1377-.../8- Bunu bize Abdula'lâ b. Hammad da tahdis etti. Bize Mu'temir tahdis edip dedi ki: Ben Ma'mer'i -bu isnat ile- (bu hadisi rivâyet ederken) dinledim.[667]

Şerh

(1370-1378 numaralı hadisler)

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in (1370) *"kim namazdan bir rekâta yetişirse namaza yetişmiş olur"* buyruğu ile diğer rivâyette (1373) *"kim güneş doğ-*

---

664 1375 numaralı Hasen b. er-Rabi'in rivâyet ettiği bu hadis yazma nüshada 1374 numaralı Abd b. Humeyd'in rivâyet ettiği hadisten önce yer almıştır.

665 Nesai, 550; İbn Mace, 700; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16705

666 Ebu Davud, 412; Nesai, 513; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13576

667 1376 numaralı hadisin kaynakları

madan önce sabah namazından bir rekâta yetişirse..." buyruğu ile ilgili olarak Müslümanlar icma ile bu hadisin zahiri anlamı üzere olmayıp, bir rekâta yetişmek suretiyle namazın tamamına yetişmiş olmayıp, bu kadarının onun için yeterli gelmediği ve bu bir rekâtı kılmak suretiyle namazın tamamını kılmak yükümlülüğünü yerine getirmiş olmayacağı, aksine hadisin tevil olunup, bunda: Namazın hükmünü yahut vücubunu ya da faziletini idrak etmiş olur anlamında takdiri bir ifadenin bulunduğu üzerinde icma etmişlerdir.

Mezhep âlimlerimiz bu hadisin kapsamına üç mesele girer demişlerdir:

1- Namazın kendisine farz olmadığı bir kimse, namaz vaktinden bir rekât kılacak kadarına yetişecek olursa, o namazı kılmakla yükümlü olur. Bu da bâliğ olan küçük çocuk, kendisine gelen deli ve baygın kimse, temizlenen ay hali ve loğusa kadın, Müslüman olan kâfir hakkında sözkonusudur. Bunlardan her kim namaz vakti çıkmadan önce bir rekâtına yetişecek olursa o namazı kılmakla yükümlüdür. Mesela bir tekbir almak gibi bir rekâttan daha azına yetişenin durumu hakkında ise Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin iki görüşü vardır. Bir görüşüne göre bu hadisin mefhumundan anlaşıldığı üzere onu kılmakla yükümlü olmaz. Mezhep âlimlerimizce daha sahih görülen diğer görüşüne göre ise, o namazı kılmakla yükümlü olur çünkü vaktin bir bölümüne yetişmiştir. Böylelikle vaktin azı ile çoğu arasında fark bulunmamış olur çünkü namazın tamamını kılacak kadar bir süreye yetişmek ittifakla şart değildir. Buna göre bir tekbir ile bir rekât arasında da fark gözetmemek gerekir.

Bu hadise de; bir rekât kaydının çoğunlukla görülen hal böyle olduğundan ötürü zikredildiğini çünkü çoğunlukla vakte yetişmenin bir rekât ve onun gibi bir miktar ile bilinmesinin imkân dâhilinde olması bir tekbir alacak kadarlık bir vaktin ise hemen hemen fark edilmeyecek kadar kısa bir süre olması dolayısıyladır diyerek cevap vermişlerdir.

Acaba tekbir almak yahut rekât ile birlikte abdest almanın mümkün olması da şart mıdır? Bu hususta mezhep âlimlerimizin iki görüşü vardır. Bunların daha sahih olanına göre şart değildir.

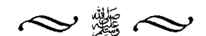
2- İkinci mesele de şudur: Namazın son vaktinde namaza tekbir alıp girecek olsa bir rekât kıldıktan sonra vakit çıkarsa o rekâtı eda etmiş olur ve böylelikle namazın tamamı eda olur. Mezhep âlimlerimize göre sahih kabul edilen görüş budur. Bazı mezhep âlimlerimiz de namazın tamamı kaza olur derken bir diğer kısmı ise vakit içinde kılınabilen edadır, ondan sonra kılınanlar ise kazadır demişlerdir. Bu görüş ayrılığının faydası ise namazını kısaltmayı niyet etmiş ve vakit içinde bir rekât, kalanını da vaktin sonrasında

kılmış bir yolcunun hükmü hakkında ortaya çıkar. Hepsi edadır görüşünü kabul edersek namazını kasredebilir (kısaltabilir). Hepsi kazadır ya da bir kısmı kazadır diyecek olursak, namazını dörde tamamlaması gerekir. Bu ise bizim yolcu iken kazaya kalmış olan namazın kazasını yolculukta yapacak olursa onu tamam olarak kılması gerekir görüşünü kabul etmemiz halinde sözkonusudur.

Bütün bunlar vakit içerisinde bir rekât kılması şartına bağlıdır. Eğer bir rekâttan daha azını kılabilmiş ise bazı âlimlerimiz bu da bir rekât gibidir derken çoğunluk tamamı kazadır demiştir. Hepsi ittifakla da bu vakte kadar namazı kasten geçirmenin caiz olmadığını kabul etmişlerdir. Eğer bu şekilde kılınan rekâtın eda olduğunu kabul edersek -ki bu hususta Ebu Muhammed el-Cuveyni'nin eda olduğu görüşünü kabul etmemize dair ihtimalli bir kanaati vardır- bunun da kıymeti yoktur.

3- Mesbuk (imama sonradan yetişen) imam ile birlikte bir rekâta yetişecek olursa cemaatin faziletini elde etmiş olacağında görüş ayrılığı yoktur. Eğer bir rekâta yetişmemekle birlikte bir rekât kılmış sayılmayacak kadarıyla selamdan önce imama yetişirse hakkında mezhep âlimlerimizin iki görüşü vardır. Bir görüşe göre cemaate yetişmemiş olur çünkü *"kim imam ile birlikte bir rekâta yetişirse namaza yetişmiş olur"* hadisinin mefhumu bunu ifade etmektedir. Mezhep âlimlerimizin çoğunluğunun kabul ettiği ve sahih olan ikinci görüşe göre ise cemaatin faziletine yetişmiş olur çünkü namazın bir kısmına yetişmiştir. Hadisin mefhumu karşısında da az önce geçen şekilde cevap verilir.

(1373) *"Kim güneş doğmadan önce sabah namazından bir rekâta yetişirse..."* buyruğu ya da ikindi namazından bir rekât kıldıktan sonra ve selam vermeden önce vakit çıkacak olursa namazının batıl olmayıp, namazını tamamlayacağına ve bu namazının sahih olduğuna dair açık bir delil bulunmaktadır. İkindi namazının hükmünün bu olduğu üzerinde icma vardır. Sabah namazı ile ilgili olarak da Malik, Şafii, Ahmed ve genel olarak bütün ilim adamları bunu kabul etmiş olmakla birlikte Ebu Hanife -Allah ondan razı olsun- şöyle demektedir: Sabah namazı kılınırken güneşin doğması ile sabah namazı batıl olur çünkü güneşin batışı durumunun aksine namaz kılmanın yasak olduğu bir vakit girmiş olur ama hadis ona karşı bir delildir.

٣١/٨٤- بَاب أَوْقَاتِ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ

31/84- BEŞ VAKİT NAMAZIN VAKİTLERİ BABI668

١٣٧٨-١٦٦/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخَّرَ الْعَصْرَ شَيْئًا فَقَالَ لَهُ عُرْوَةُ أَمَا إِنَّ جِبْرِيلَ قَدْ نَزَلَ فَصَلَّى إِمَامَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لَهُ عُمَرُ اعْلَمْ مَا تَقُولُ يَا عُرْوَةُ فَقَالَ سَمِعْتُ بَشِيرَ بْنَ أَبِي مَسْعُودٍ يَقُولُ سَمِعْتُ أَبَا مَسْعُودٍ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ نَزَلَ جِبْرِيلُ فَأَمَّنِي فَصَلَّيْتُ مَعَهُ ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَهُ ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَهُ ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَهُ ثُمَّ صَلَّيْتُ مَعَهُ يَحْسُبُ بِأَصَابِعِهِ خَمْسَ صَلَوَاتٍ

1378-166/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti. Bize Leys tahdis etti (H). Dedi ki: Bize İbn Rumh da tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan haber verdiğine göre Ömer b. Abdulaziz ikindiyi biraz geciktirdi. Urve ona dedi ki: Şüphesiz Cebrail indi ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e imam olup namaz kıldı. Ömer ona: Ey Urve ne söylediğini bil dedi. Urve: Beşir b. Ebu Mesud'u şöyle derken dinledim: Ebu Mesud'u şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Cibril inip bana imam oldu, ben de onunla birlikte namaz kıldım sonra onunla birlikte namaz kıldım, sonra onunla birlikte namaz kıldım, sonra onunla birlikte namaz kıldım, sonra onunla birlikte namaz kıldım."* Böyle diyerek parmakları ile beş namaz saydı.[669]

١٣٧٩-١٦٧/٢- أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ أَنَّ عُمَرَ بْنَ عَبْدِ الْعَزِيزِ أَخَّرَ الصَّلَاةَ يَوْمًا فَدَخَلَ عَلَيْهِ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ فَأَخْبَرَهُ أَنَّ الْمُغِيرَةَ بْنَ شُعْبَةَ أَخَّرَ الصَّلَاةَ يَوْمًا وَهُوَ بِالْكُوفَةِ فَدَخَلَ عَلَيْهِ أَبُو مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيُّ فَقَالَ مَا هَذَا يَا مُغِيرَةُ أَلَيْسَ قَدْ عَلِمْتَ أَنَّ جِبْرِيلَ نَزَلَ فَصَلَّى فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ صَلَّى فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ صَلَّى فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ صَلَّى فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ صَلَّى فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ بِهَذَا

668 Yazma nüshada namaz vakitleri (mevakitu's-salah) şeklindedir.

669 Buhari, 521 -buna yakın uzunca-, 3221, 4007 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 394 -uzunca-; Nesai, 493; İbn Mace, 668; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9977

أُمِرْتُ فَقَالَ عُمَرُ لِعُرْوَةَ انْظُرْ مَا تُحَدِّثُ يَا عُرْوَةُ أَوَ إِنَّ جِبْرِيلَ عَلَيْهِ السَّلَام هُوَ أَقَامَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ وَقْتَ الصَّلَاةِ فَقَالَ عُرْوَةُ كَذَلِكَ كَانَ بَشِيرُ بْنُ أَبِي مَسْعُودٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِيهِ

1379-167/2- Bize Yahya b. Yahya et-Temimi haber verip dedi ki: Malik'e, İbn Şihâb'dan naklen okudum: Ömer b. Abdulaziz bir gün namazı geciktirdi. Yanına Urve b. ez-Zubeyr girip ona şunu haber verdi: Bir gün Muğire b. Şu'be -Kûfe'de iken- namazı geciktirmişti. Ebu Mesud el-Ensari yanına girerek dedi ki: Bu ne ey Muğire? Sen Cebrail'in inip namaz kıldığını, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in da (onunla birlikte) namaz kıldığını, sonra (Cebrail'in) namaz kıldığını, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in de namaz kıldığını, sonra namaz kıldığını, sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in da namaz kıldığını, sonra namaz kıldığını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in da namaz kıldığını, sonra namaz kıldığını sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in da namaz kıldığını bilmiyor musun? Sonra da (Allah Rasûlü): *"Ben bununla emrolundum"* buyurdu.

Bunun üzerine Ömer, Urve'ye: Ey Urve, ne söylediğine dikkat et. Namaz vaktini Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ikame eden (gösteren) Cebrail (a.s) mıdır? dedi. Urve: Beşir b. Ebu Mesud babasından böylece tahdis ediyordu, dedi.[670]

١٣٨٠-١٦٨/٢- قَالَ عُرْوَةُ وَلَقَدْ حَدَّثَتْنِي عَائِشَةُ زَوْجُ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّ الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ فِي حُجْرَتِهَا قَبْلَ أَنْ تَظْهَرَ

1380-168/2- Urve dedi ki: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe'nin bana tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güneş henüz odasında iken ve odasından çıkmadan ikindi namazını kılardı.[671]

١٣٨١-.../٣- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ طَالِعَةٌ فِي حُجْرَتِي لَمْ يَفِئْ الْفَيْءُ بَعْدُ وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ لَمْ يَظْهَرْ الْفَيْءُ بَعْدُ

670 1378 numaralı hadisin kaynakları

671 Buhari, 521; Ebu Davud, 407; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16596

1381-.../3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid tahdis etti. Amr dedi ki: Bize Süfyan ez-Zühri'den tahdis etti. O Urve'den, o Aişe'den şöyle dediğini rivâyet etti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem), güneş benim odamda görünüyor ve henüz gölge dönmemişken ikindi namazını kılardı.

Ebu Bekr: Gölge henüz yayılmamışken, dedi.[672]

١٣٨٢-١٦٩/٤- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ أَخْبَرَتْهُ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ فِي حُجْرَتِهَا لَمْ يَظْهَرِ الْفَيْءُ فِي حُجْرَتِهَا

1382-169/4- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe (radıyallâhu anhâ) kendisine haber verdiği üzere Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güneş henüz odasında iken ve odasına gölge düşmemişken ikindi namazını kılardı.[673]

١٣٨٣-١٧٠/٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصَلِّي الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ وَاقِعَةٌ فِي حُجْرَتِي

1383-170/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İbn Numeyr tahdis edip dediler ki: Bize Vekî', Hişam'dan tahdis etti. O babasından, o Aişe'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem), güneş henüz odamda iken ikindi namazını kılardı.[674]

Şerh

(1378-1383 numaralı hadisler)

(1378) "Cebrail indi, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e imam olup namaz kıldı." Buradaki imam lafzını hadisin devamındaki: *"Cebrail inip bana imam oldu, ben de onunla birlikte namaz kıldım sonra onunla birlikte namaz kıldım"* ifadeleri açıklamaktadır. Diğer taraftan bu hadiste namaz vakit-

672 Buhari, 546; İbn Mace, 683; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16440

673 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16733

674 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17067

leri açıklanmamaktadır, denilebilir. Buna şöyle cevap verilir: Namaz vakitleri muhatap tarafından bilindiği için bu rivâyette vakitler ayrıca açıklanmamış ama Cabir ile İbn Abbas (radıyallâhu anhumâ)'nın rivâyetlerinde bu açıklama vardır. Bu hadisi Ebu Davud, Tirmizi ve diğer Sünen sahipleri zikretmiş bulunuyorlar.

(1379) "Şüphesiz Cebrail inip namaz kıldı, Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de namaz kıldı." Bunu bu şekilde tekrar etmesinin anlamı Cebrail namazın bölümlerinden her bir bölümü yerine getirdikçe Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) de namazı tamamlanıncaya kadar onun arkasından bunu yaptı demektir.

"Bununla emrolundum" ibaresindeki "umirtu" kelimesi te harfi ötreli ve fethalı (o takdirde emrolundun anlamına gelir) diye rivâyet edilmiştir. Her iki rivâyet de gayet açıktır.

"Ömer b. Abdulaziz ikindi namazını geciktirdi..." Hem onun hem Muğire'nin namazı geciktirmeleri bu hadisin onlara ulaşmamış olması yahut her ikisinin de vakit çıkmadığı sürece geciktirmenin caiz olduğu görüşüne sahip olmalarıydı. Nitekim bizim mezhebimiz de, cumhurun mezhebi de budur. Ebu Mesud ile Urve'nin bu hadisi delil göstermelerine gelince şöyle denilebilir: Ebu Davud, Tirmizi ve onların dışındaki kaynaklarda İbn Abbas'ın ve başkasının Cebrail (a.s)'ın imamlık yaparak beş vakit namazı iki günde iki defa kıldırdığına dair hadis-i şerifte sabit olduğu üzere beş vakit namazı birinci günde namaz vaktinin ilkinde, ikinci günde de ihtiyar (tercih) zamanı denilen son vaktine kadar geciktirdiği rivâyet edilmektedir. Durum böyle ise o halde bu hadisi delil göstermek nasıl açıklanabilir? Buna da şöyle cevap verilir: Her ikisinin (yani Ömer b. Abdulaziz ile Muğire'nin) ikindi namazını ikindi vaktinden sonrasına -ki bu da her şeyin gölgesinin iki katı olması vaktidir- tehir etmiş olmaları ihtimali vardır. Allah en iyi bilendir.

(1380) "Güneş odasında olduğu halde... ikindi namazını kılardı." Diğer rivâyette (1381) "güneş henüz odamda iken ve gölge düşmemişken ikindiyi kılardı." Öbür rivâyette (1383) "güneş odamda iken" denilmektedir. Bütün bunlar ikindi namazını, ilk vakti olan her şeyin gölgesinin bir misli olduğu zamanki vaktinde erken kılınması demektir. Oda dar ve duvarları da kısa idi. Duvarlarının boyu ise odanın zemininin uzunluğundan biraz daha kısa idi. Bu sebeple duvarın gölgesi kendi mislini bulunca ikindi vakti girmiş oluyor ve henüz güneş odanın zemininin son sınırlarına yaklaşmış olup, gölge doğu tarafındaki duvarın üzerine düşmüyordu. Bütün bu rivâyetler yaptığımız bu açıklamaya göre yorumlanır. Başarı Allah'tandır.

١٣٨٤-١٧١/٦- حَدَّثَنَا أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى قَالَا حَدَّثَنَا مُعَاذٌ وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا صَلَّيْتُمْ الْفَجْرَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ يَطْلُعَ قَرْنُ الشَّمْسِ الْأَوَّلُ ثُمَّ إِذَا صَلَّيْتُمْ الظُّهْرَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ يَحْضُرَ الْعَصْرُ فَإِذَا صَلَّيْتُمْ الْعَصْرَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ تَصْفَرَّ الشَّمْسُ فَإِذَا صَلَّيْتُمْ الْمَغْرِبَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى أَنْ يَسْقُطَ الشَّفَقُ فَإِذَا صَلَّيْتُمْ الْعِشَاءَ فَإِنَّهُ وَقْتٌ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ

1384-171/6- Bana Ebu Gassan el-Mismaî ve Muhammed b. el-Müsennâ tahdis edip dedi ki... Abdullah b. Amr'dan rivâyete göre Allah'ın Nebisi (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sabah namazını kıldığınız zaman vakti, güneşin ilk boynuzu çıkana kadar devam eder. Sonra öğle namazını kılacağınız zaman onun da vakti, ikindi vakti girinceye kadar devam eder. İkindi namazını kılacağınız vakit güneş sararıncaya kadar devam eder. Akşam namazını kıldığınız vakit de şafak düşünceye (kayboluncaya kadar) devam eder. Yatsıyı kıldığınız zaman da gecenin yarısına kadar devam eder."*[675]

١٣٨٥-١٧٢/٧- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ وَاسْمُهُ يَحْيَى بْنُ مَالِكٍ الْأَزْدِيُّ وَيُقَالُ الْمَرَاغِيُّ وَالْمَرَاغُ حَيٌّ مِنْ الْأَزْدِ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ وَقْتُ الظُّهْرِ مَا لَمْ يَحْضُرْ الْعَصْرُ وَوَقْتُ الْعَصْرِ مَا لَمْ تَصْفَرَّ الشَّمْسُ وَوَقْتُ الْمَغْرِبِ مَا لَمْ يَسْقُطْ ثَوْرُ الشَّفَقِ وَوَقْتُ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ وَوَقْتُ الْفَجْرِ مَا لَمْ تَطْلُعْ الشَّمْسُ

1385-172/7- Bize Ubeydullah b. Muaz el-Anberi tahdis etti. Bana babam tahdis etti. Bize Şu'be, Katade'den tahdis etti. O Ebu Eyyub'dan -ki adı Yahya b. Malik el-Ezdi'dir, el-Merağî de denilir. Merağ ise Ezdlilerden bir koldur- o Abdullah b. Amr'dan, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu rivâyet etti: *"Öğlenin vakti ikindi girmediği sürece devam eder. İkindinin vakti de güneş sararıncaya kadardır. Akşamın vakti (kırmızı) şafağın yaygınlığı düşmediği sürece devam eder. Yatsının vakti gecenin yarısına kadardır, sabah namazının vakti de güneş doğmadığı sürece devam eder."*[676]

675 Ebu Davud, 396; Nesai, 521 -bu manada-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8946

676 1384 numaralı hadisin kaynakları

١٣٨٦-.../٨- حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ بِهَذَا الإِسْنَادِ وَفِي حَدِيثِهِمَا قَالَ شُعْبَةُ رَفَعَهُ مَرَّةً وَلَمْ يَرْفَعْهُ مَرَّتَيْنِ

1386-.../8- Bize Zuheyr b. Harb tahdis etti. Bize Ebu Âmir el-Akadî tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti, bize Yahya b. Bukeyr tahdis etti. Her ikisi Şu'be'den bu isnat ile rivâyet etti, ikisinin hadisinde: Şu'be dedi ki: (Katade) bunu bir defa merfu, iki defa da merfu olmadan rivâyet etti, ifadesi yer almaktadır.[677]

١٣٨٧-١٧٣/٩- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ حَدَّثَنَا هَمَّامٌ حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَقْتُ الظُّهْرِ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ وَكَانَ ظِلُّ الرَّجُلِ كَطُولِهِ مَا لَمْ يَحْضُرِ الْعَصْرُ وَوَقْتُ الْعَصْرِ مَا لَمْ تَصْفَرَّ الشَّمْسُ وَوَقْتُ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ مَا لَمْ يَغِبِ الشَّفَقُ وَوَقْتُ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ الأَوْسَطِ وَوَقْتُ صَلَاةِ الصُّبْحِ مِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ مَا لَمْ تَطْلُعِ الشَّمْسُ فَإِذَا طَلَعَتِ الشَّمْسُ فَأَمْسِكْ عَنِ الصَّلَاةِ فَإِنَّهَا تَطْلُعُ بَيْنَ قَرْنَيْ شَيْطَانٍ

1387-173/9- Bana Ahmed b. İbrahim ed-Devraki de tahdis etti... Abdullah b. Amr'dan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Öğlenin vakti güneş zeval bulup, adamın gölgesi kendi boyu kadar olunca ikindi namazı vakti girmediği sürece devam eder. İkindinin vakti de güneş sararmadığı sürece devam eder. Akşam namazının vakti şafak kaybolmadığı sürece devam eder. Yatsının vakti de orta halli uzunluktaki gecenin yarısına kadar devam eder. Sabah namazının vakti fecrin doğuşundan başlayıp, güneş doğana kadar devam eder. Güneş doğdu mu artık namaz kılma, çünkü o şeytanın iki boynuzu arasında doğar."*[678]

Şerh

(1384-1387 numaralı hadisler)

(1384) *"Sabah namazını kıldığınız zaman..."* Yani bu süre sabah namazını eda etme zamanıdır. Güneş doğduğu takdirde namazın eda vakti de

677 1385 numaralı hadisin kaynakları

678 1385 numaralı hadisin kaynakları

çıkmış olup artık onun kaza edilme zamanı gelmiştir. Her vakit kazasının yapılması caizdir. Bu hadiste sabah namazının eda vakti güneşin doğuşuna kadar devam eder, şeklindeki cumhurun kanaatinin lehine delil vardır. Mezhep âlimlerimizden Ebu Said el-Istahri ise fecr artıp, aydınlanacak olursa bu vakitten sonra sabah namazı (eda olmaz), kaza olur demiştir çünkü Cebrail (a.s) namaz vakitlerini göstermek üzere, namaz kıldırdığı ikinci günde sabah aydınlanınca namaz kılmış ve işte vakit bu ikisi arasındadır demiştir. Cumhurun delili ise bu hadis-i şeriftir. Cumhur der ki: Cebrail (a.s)'ın hadisi ise ihtiyar (tercih) vaktini açıklamak içindir yoksa namazın kılınmasının caiz olduğu vaktin tamamını anlatmak için değildir. Böylelikle o hadis ile sabah namazı dışında bir namazın vaktinin diğer namazın vakti girinceye kadar uzadığını belirten diğer sahihler ile bir arada telif edilmiş olur. Böyle bir tevil ise bu hadisler Cebrail (a.s)'ın hadisini nesh edicidir diyenin görüşünden daha tercihe şayandır. Çünkü ancak tevil yapma imkânını bulamadığımız halde neshe başvurulur. Bu meselede ise böyle bir acizlik sözkonusu değildir. Allah en iyi bilendir.

"Öğle namazını kıldığınız zaman..." Yani bu vakit öğle namazının eda edileceği zamandır. Bu ifadelerde Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin ve çoğunluğun öğle namazının vakti ile ikindinin vakti arasında ortak bir zaman olmadığı şeklindeki görüşlerinin lehine delil vardır. Buna göre öğle namazının vakti her şeyin zeval esnasındaki gölgesi dışındaki gölgesi kendi misli olması ile birlikte çıkar ve artık ikindi namazının vakti girer. İkindi namazının vakti girdikten sonra da artık öğle namazının vaktinden başka bir şey kalmamış olur.

Malik -Allah ondan razı olsun- ve bir grup ilim adamı ise her şeyin gölgesi kendi misli kadar olunca ikindi namazının vakti girer ama öğle namazının vakti de çıkmaz. Aksine bundan sonra da öğle namazının dört rekâtını ve eda olarak da ikindi namazını kılacak kadar bir süre daha devam eder. Bu görüşlerine de Cibril hadisindeki: *"İkinci gün öğle namazını, bana her şeyin gölgesi kendi misli olunca kıldırdı. Birinci günde de bana ikindi namazını, her şeyin gölgesi bir misli olunca kıldırdı"* sözlerini delil göstermişlerdir. Bunun zahiri ise her iki vaktin dört rekât eda edecek kadar ortak olduklarını göstermektedir.

Şafii ve çoğunluk ise açıklamakta olduğumuz hadisin zahirini delil göstermişler ve Cibril (a.s) hadisi hakkında da her şeyin gölgesi kendi misli kadar olunca öğle namazını kılmayı bitirdi, birinci günde ise ikindi namazını her şeyin gölgesi bir misli olunca kılmaya başladı. Böylelikle aralarında ortak

bir süre olmamış olur diye açıklayıp, cevap vermişlerdir. Bu ise hadisleri bir arada açıklayabilmek için kaçınılmaz bir tevildir. Diğer taraftan iki namazın vakitleri arasında müşterek bir süre olduğu anlamında açıklanırsa o takdirde öğle namazının son vakti bilinemez olur çünkü öğle namazına her şeyin gölgesi kendi misli olduğu zaman başlayacak olursa o namazı ne zaman kılıp bitirdiği bilinemez. Bu durumda da öğle namazının son vakti bilinemez olur ve vakitler arasında sınırın beyanı da yapılmamış olur ama yaptığımız tevile göre yorumlanacak olursa bu durumda vaktin sonu bilinir ve hadisler üzerinde ittifak edilen görüşe göre herhangi bir çelişki olmadan dosdoğru bir şekilde anlaşılmış olur. Başarı Allah'tandır.

"İkindi namazını kıldığınız vakit, güneş sararıncaya kadar devam eder." Yani bu ikindi namazının kerahat sözkonusu olmaksızın eda vaktidir. Sarardığı takdirde artık bu vakit kerahat vakti olur. Güneş batıncaya kadar da (kılınması halinde) yine eda olur çünkü daha önce geçen hadiste: *"Kim güneş batmadan önce ikindiden bir rekâta yetişirse ikindiye yetişmiş olur"* buyurulmaktadır. Bu hadis ile de Ebu Said el-İstahri -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin her şeyin gölgesi iki misli olunca artık ikindi namazı kaza olur şeklindeki görüşü de reddedilmiş olmaktadır. Az önce de onun aleyhine yapılan istidlal de geçmiş bulunmaktadır.

Mezhep âlimlerimiz -yüce Allah'ın rahmeti onlara- dedi ki: İkindi namazının beş vakti vardır: Fazilet, ihtiyar, kerahetsiz cevaz, kerahatle birlikte cevaz ve mazeret vakitleri.

Fazilet vakti, ilk vaktidir; ihtiyar vakti ise, her şeyin gölgesi iki misli oluncaya kadar devam eder. Cevaz vakti, güneş sararıncaya kadar sürer. Kerahetle birlikte cevaz vakti ise sararma halinden güneş batışına kadar devam eder. Mazeret vakti ise, yolculuk yahut aşırı yağmur sebebiyle öğle ile ikindiyi bir arada cem ile kılan kimse için öğle namazının vaktidir. Bu beş vakitte de ikindi namazı eda olur. Güneşin batımı ile bütün bu vakitler geçecek olursa artık kaza olur. Allah en iyi bilendir.

"Akşam namazını kıldığınız zaman..." Diğer rivâyette (1385) *"Akşam namazının vakti de şafağın (kırmızı) aydınlığı düşmediği sürece devam eder."* Diğer rivâyette (1387): *"Şafak kaybolmadıkça"*, öbür rivâyette (1388) *"şafak düşmedikçe"* denilmektedir. Bu hadis ve bundan sonra gelen diğer hadisler akşam namazının vaktinin şafağın batışına kadar sürdüğü hususunda açıktırlar. Bu da mezhebimizdeki iki görüşten birisidir ama mezhebimizi nakledenlerin çoğunluğuna göre zayıftır. Onlar belki: Doğrusu akşam namazının yalnızca bir vaktinin olduğudur, bu da güneşin batışından sonra kişinin ab-

dest alıp, avretini örtüp, ezan okuyup, kamet getirecek kadar bir süredir. Eğer namaza başlamayı bu vakitten sonraya geciktirecek olursa günahkâr olur ve namazı kaza olur. Fakat mezhep âlimlerimizin muhakkikleri, şafak kaybolmadığı sürece akşam namazını geciktirmenin caiz olduğu ve bu süre içerisinde her zaman akşam namazına başlamanın da caiz olup, ilk vaktinden sonraya geciktirmekle günahkâr olunmayacağı görüşünü tercih etme yoluna gitmişlerdir. Sahih yahutta başkası caiz olmayan doğru görüş budur. Cebrail (a.s)'ın akşam namazını her iki günde de aynı vakitte olmak üzere güneş batınca kıldığını belirten Cebrail hadisine de üç şekilde cevap verilebilir:

1- Yalnızca ihtiyar (tercih edilip seçilen) vakti açıklamakla yetinmiş olup, cevaz vaktini de kapsamına almamıştır. Bu öğle namazı dışında bütün namazlar hakkında geçerlidir.

2- Bu (Cebrail hadisi) Mekke'de İslamın ilk dönemlerinde idi. Akşam namazının vaktinin şafağın batışına kadar devam ettiğini ifade eden bu hadisler ise son zamanlarda Medine'deki dönemi ifade eden müteahhir hadislerdir. Dolayısıyla onların dayanak alınması gerekmektedir.

3- Bu hadisler Cebrail (a.s)'ın açıklamalarının bulunduğu hadise göre isnad itibariyle daha sahihtir. Bu bakımdan da bunların öncelenmeleri gerekmektedir.

Bunlar akşam namazının vakti ile ilgili yapılacak kısa açıklamalardır. el-Mühezzeb şerhinde bu görüşün delillerini ve sahih olan bu görüşün aksini vehmettiren hususlara cevabı genişçe açıklamış bulunmaktayım. Allah en iyi bilendir.

"Yatsıyı kılacak olursanız onun vakti gece yarısına kadar devam eder." Bu da ihtiyari olarak eda zamanını ifade eder. Cevaz vakti ise ikinci fecrin doğuşuna kadar uzar çünkü Müslim'in bundan sonra Bir Namazı Unutan Yahut Uyuyarak O Namazı Geçiren Kimse Babında zikretmiş olduğu Ebu Katade'nin rivâyet ettiği hadise göre ise uyumakta bir kusur sözkonusu değildir. Kusur ancak bir sonraki namazın vakti girinceye kadar namazı kılmayan kimse hakkında sözkonusudur. Biz yeri gelince yüce Allah'ın izniyle bu hadisin şerhine açıklık getireceğiz. el-İstahri dedi ki: Gecenin yarısı geçti mi artık yatsı namazı kaza olur. Cumhurun delili ise Ebu Katade'nin rivâyet ettiği hadistir. Allah en iyi bilendir.

(1385) *"Şafağın yaygınlığı düşmediği sürece"* ibaresindeki "sevru'ş-şafak" peltek se ile onun yayılmış hali, yayılması demektir. Ebu Davud'daki rivâyette ise fe ile "fevru'ş-şafak" şeklindedir. Bu da onunla aynı anlamdadır.

Şafaktan kasıt ise kırmızı şafaktır. Şafii'nin, -yüce Allah'ın rahmeti ona- fukahanın ve dilbilginlerinin cumhurunun görüşü budur. Ebu Hanife ve Müzeni -Allah ikisinden de razı olsun- ile fukaha ve dilbilginlerinden bir kesimin kanaatine göre ise maksat beyaz şafaktır. Ancak tercih edilip seçilen görüş birincisidir. Bunun delillerini ise Tehzibu'l-Lugat ve Şerhu'l-Mühezzeb adlı eserlerimde genişçe açıkladım.

(1387) *"Çünkü o şeytanın iki boynuzu arasından çıkar."* Boynuzundan kasıt onun ümmeti ve taraftarları olduğu da, başının yan tarafları olduğu da söylenmiştir. Hadisin zahirinden anlaşılan bu ikincisidir, daha uygunu da odur. Yani o böyle bir vakitte güneşe secde eden kâfirlerin kendisine secde eder gibi olmaları için başını güneşe oldukça yaklaştırır. O vakitte onun ve taraftarlarının namaz kılan kimsenin namazını karıştırma imkânları ve güçleri bulunur. İşte bundan dolayı bu zamanda namaz mekruh görülmüştür. Şeytanın barındığı yerlerde mekruh olduğu gibi.

١٣٨٨-١٧٤/١٠- وَحَدَّثَنِي أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَزِينٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ يَعْنِي ابْنَ طَهْمَانَ عَنِ الْحَجَّاجِ وَهُوَ ابْنُ حَجَّاجٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ أَنَّهُ قَالَ سُئِلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَنْ وَقْتِ الصَّلَوَاتِ فَقَالَ وَقْتُ صَلَاةِ الْفَجْرِ مَا لَمْ يَطْلُعْ قَرْنُ الشَّمْسِ الْأَوَّلُ وَوَقْتُ صَلَاةِ الظُّهْرِ إِذَا زَالَتِ الشَّمْسُ عَنْ بَطْنِ السَّمَاءِ مَا لَمْ يَحْضُرِ الْعَصْرُ وَوَقْتُ صَلَاةِ الْعَصْرِ مَا لَمْ تَصْفَرَّ الشَّمْسُ وَيَسْقُطْ قَرْنُهَا الْأَوَّلُ وَوَقْتُ صَلَاةِ الْمَغْرِبِ إِذَا غَابَتِ الشَّمْسُ مَا لَمْ يَسْقُطِ الشَّفَقُ وَوَقْتُ صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ

1388-174/10- Bana Ahmed b. Yusuf el-Ezdi de tahdis etti... Ebu Eyyub, Abdullah b. Amr b. el-As'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e namazların vaktine dair soru soruldu. O: *"Sabah namazının vakti güneşin ilk boynuzu doğmadan önceye kadardır. Öğle namazının vakti güneş göğün ortasından zeval bulduğu vakitten başlayıp, ikindi girinceye kadar devam eder. İkindi namazının vakti güneş sararmadıkça ve birinci boynuzu düşmedikçe devam eder. Akşam namazının vakti güneş batınca başlar, şafak batmadığı sürece devam eder. Yatsı namazının vakti de gece yarısına kadar devam eder."*[679]

679 1385 numaralı hadisin kaynakları

١٣٨٩-١٧٥/١١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَقُولُ لَا يُسْتَطَاعُ الْعِلْمُ بِرَاحَةِ الْجِسْمِ

1389-175/11- Bize Yahya b. Yahya et-Temimi tahdis edip dedi ki: Bize Abdullah b. Yahya b. Ebu Kesir tahdis edip dedi ki: Babamı şöyle derken dinledim: Beden rahatlığı ile (yorulmadan) ilim elde edilemez.[680]

١٣٩٠-١٧٦/١٢- حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَعُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ سَعِيدٍ كِلَاهُمَا عَنْ الْأَزْرَقِ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْرَقُ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّ رَجُلًا سَأَلَهُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ فَقَالَ لَهُ صَلِّ مَعَنَا هَذَيْنِ يَعْنِي الْيَوْمَيْنِ فَلَمَّا زَالَتْ الشَّمْسُ أَمَرَ بِلَالًا فَأَذَّنَ ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الظُّهْرَ ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ بَيْضَاءُ نَقِيَّةٌ ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْمَغْرِبَ حِينَ غَابَتْ الشَّمْسُ ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْعِشَاءَ حِينَ غَابَ الشَّفَقُ ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْفَجْرَ حِينَ طَلَعَ الْفَجْرُ فَلَمَّا أَنْ كَانَ الْيَوْمُ الثَّانِي أَمَرَهُ فَأَبْرَدَ بِالظُّهْرِ فَأَبْرَدَ بِهَا فَأَنْعَمَ أَنْ يُبْرِدَ بِهَا وَصَلَّى الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ أَخَّرَهَا فَوْقَ الَّذِي كَانَ وَصَلَّى الْمَغْرِبَ قَبْلَ أَنْ يَغِيبَ الشَّفَقُ وَصَلَّى الْعِشَاءَ بَعْدَمَا ذَهَبَ ثُلُثُ اللَّيْلِ وَصَلَّى الْفَجْرَ فَأَسْفَرَ بِهَا ثُمَّ قَالَ أَيْنَ السَّائِلُ عَنْ وَقْتِ الصَّلَاةِ فَقَالَ الرَّجُلُ أَنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ وَقْتُ صَلَاتِكُمْ بَيْنَ مَا رَأَيْتُمْ

1390-176/12- Bana Zuheyr b. Harb ve Ubeydullah b. Said tahdis etti. İkisi Ezrak'dan rivâyet etti. Zuheyr dedi ki: Bize İshak b. Yusuf el-Ezrak tahdis etti. Bize Süfyan, Alkame b. Mersed'den tahdis etti. O Süleyman b. Bureyde'den, o babasından, o Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den diye rivâyet ettiğine göre bir adam Allah Rasûlüne namaz vakti hakkında soru sordu. Allah Rasûlü ona -iki günü kastederek- *"şu ikisinde bizimle birlikte namaz kıl"* buyurdu. Güneş zevale erince Bilal'e emir verdi, o da ezan okudu. Sonra ona verdiği emirle öğle namazı için kamet getirdi, sonra emretti ikindi için kamet getirdi. Güneş o esnada yüksek (ışıkları) beyaz ve parlak idi. Sonra güneş batınca ona verdiği emirle akşam namazı için kamet getirdi. Sonra şafak batınca ona verdiği emirle yatsı için kamet getirdi. Sonra fecir açınca ona emir verip, o da sabah namazı için kamet getirdi.

680 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 19540

İkinci günde ona verdiği emir üzerine öğleni serin vakte geciktirmesini istedi. Bilal de öğle namazını serin vakte bıraktı. Hatta iyice serinliğe kadar geciktirdi. Güneş yükselmişken ikindi namazını kıldı ama onu önceki günkü vaktinden sonraya geciktirdi. Akşam namazını da şafak kaybolmadan kıldı, yatsı namazını gecenin üçte biri geçtikten sonra kıldı. Sabah namazını ortalık iyice aydınlandıktan sonra kıldı. Sonra: *"Namaz vaktine dair soru soran nerede?"* buyurdu, adam: Benim ey Allah'ın Rasûlü dedi. Allah Rasûlü: *"Namazınızın vakti gördüğünüz vakitler arasındadır"* buyurdu.[681]

Şerh

(1388-1390 numaralı hadisler)

(1388) *"İkindi namazının vakti güneş batmadığı... devam eder."* Bu hadiste ikindi vaktinin güneşin batışına kadar devam ettiğini kabul eden cumhurun görüşüne delil vardır. Boynuzundan kasıt ise onun yan tarafıdır. Bu hadisten güneş batmadığı sürece ikindi namazının eda olarak kılınacağı hükmü anlaşılmaktadır, az önce bu husus geçmiş bulunmaktadır.

(1389) "Yahya b. Ebu Kesir dedi ki: Beden rahatlığı ile (yorulmadan) ilim öğrenilemez." Müslim kitabında yalnızca Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hadislerini zikredip, ondan başka şeyler zikretmemekle birlikte Yahya'dan naklen bu hikâyeyi neden araya sokuşturduğu ile ilgili olarak fazilet sahiplerinin bunu sorgulaması bir adet halini almıştır. Bununla birlikte ayrıca bu hikâye namazın vakitleriyle ilgili hadislerle de alakalı değildir. Nasıl olur da bu hikâyeyi bunlar arasına yerleştirdi. Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- fazilet erbabı bir imamdan şöyle dediğini nakletmektedir: Buna sebep Müslim'in, Abdullah b. Amr'ın bu hadisinin zikrettiği rivâyet yollarındaki güzel anlatımı, bunların çok sayıda faydalı bilgiler ve işaretler ihtiva etmesini, ahkama ve başka hususlara dair pek çok faydalı hususları kapsamış olmasını görünce -ve bildiğimiz kadarıyla bu hususta kimse onunla bu ortak özelliğe sahip olmamıştır- evet o bu hali görünce bunu beğendi ve buna benzer hususları bilgisine nail olmak mertebesini elde etmeyi arzu eden kimselerin dikkatini çekmek istemiş, bunun için de bunun yolu bir kimsenin ilim tahsili uğrunda çokça uğraşması ve ona itina gösterip, bedenini çokça yormasıdır demiştir. Kadı Iyaz'ın naklettiği ifadelerin açıklaması da budur.

(1390) Bureyde'nin rivâyet ettiği hadiste: "Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyete göre bir adam ona namaz vaktine dair soru sordu..." Bu hadiste namazın bir fazilet vaktinin, bir de ihtiyar vaktinin bulunduğu, akşam

681 Tirmizi, 152; Nesai, 518 -buna yakın-; İbn Mace, 667; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3931

vaktinin bir süre devam ettiği beyanı olduğu gibi fiili uygulama ile beyan hükmü de vardır çünkü fiili uygulama daha ileri derecede bir açıklamadır. Fiilin faydası hem soranı, hem başkasını kapsar. Yine hadisten anlaşıldığı üzere hükmün beyanı ihtiyaç vaktine kadar ertelenebilir. Bu da usul bilginlerinin cumhurunun kanaatidir. Hadisteki diğer bir hüküm ise ağır basan bir maslahat sebebiyle namazın ilk vaktinden sonraya ertelenip, ilk vaktin faziletinin terk edilmesine katlanılabileceği hükmü de anlaşılmaktadır.

"Namazınızın vakti gördüğünüz sınırlar arasındadır." Bu hem sorana, hem diğerlerine bir hitaptır. İfadenin takdiri şöyledir: Namazınızın vakti her ikisinde kıldığın iki sınır ile bu sınırların arasındadır. İki sınırın ve iki uç zamanın zikredilmeyişi ise fiilen bunların öğrenilmiş olmasından dolayı yahut birinci namazın iftitah tekbiri ile ikincisinin selamı arasındaki vakit de kastedilmiş olabilir.

١٣٩١-١٧٧/١٣- وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُحَمَّدِ بْنِ عَرْعَرَةَ السَّامِيُّ حَدَّثَنَا حَرَمِيُّ بْنُ عُمَارَةَ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ بُرَيْدَةَ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنْ مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ فَقَالَ اشْهَدْ مَعَنَا الصَّلَاةَ فَأَمَرَ بِلَالًا فَأَذَّنَ بِغَلَسٍ فَصَلَّى الصُّبْحَ حِينَ طَلَعَ الْفَجْرُ ثُمَّ أَمَرَهُ بِالظُّهْرِ حِينَ زَالَتِ الشَّمْسُ عَنْ بَطْنِ السَّمَاءِ ثُمَّ أَمَرَهُ بِالْعَصْرِ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ ثُمَّ أَمَرَهُ بِالْمَغْرِبِ حِينَ وَجَبَتِ الشَّمْسُ ثُمَّ أَمَرَهُ بِالْعِشَاءِ حِينَ وَقَعَ الشَّفَقُ ثُمَّ أَمَرَهُ الْغَدَ فَنَوَّرَ بِالصُّبْحِ ثُمَّ أَمَرَهُ بِالظُّهْرِ فَأَبْرَدَ ثُمَّ أَمَرَهُ بِالْعَصْرِ وَالشَّمْسُ بَيْضَاءُ نَقِيَّةٌ لَمْ تُخَالِطْهَا صُفْرَةٌ ثُمَّ أَمَرَهُ بِالْمَغْرِبِ قَبْلَ أَنْ يَقَعَ الشَّفَقُ ثُمَّ أَمَرَهُ بِالْعِشَاءِ عِنْدَ ذَهَابِ ثُلُثِ اللَّيْلِ أَوْ بَعْضِهِ شَكَّ حَرَمِيٌّ فَلَمَّا أَصْبَحَ قَالَ أَيْنَ السَّائِلُ مَا بَيْنَ مَا رَأَيْتَ وَقْتٌ

1391-177/13- Bana İbrahim b. Muhammed b. Ar'ara es-Sami de tahdis etti. Bize Haremî b. Umâre tahdis etti.... Süleyman b. Bureyde'nin babasından rivâyet ettiğine göre bir adam Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelerek namaz vakitlerine dair soru sordu. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bizîmle birlikte namazda bulun"* buyurdu. Sonra Bilal'e emir verdi, o da ortalık aydınlanmamışken ezan okudu. Fecir çıkınca sabah namazını kıldı sonra güneş semanın ortasından zevale erince öğle namazı (için ezan okunması)nı emretti sonra ona güneş yüksek iken ikindi namazı (için ezan okuması)nı emretti sonra güneş battığında ona akşam (için ezan okunması)nı emretti. Sonra da

şafak batınca yatsı namazı (için ezan okuması)nı emretti. Sonra ertesi gün ona verdiği emir üzerine sabahın aydınlığını bekledi. (Sabah ezanını okudu) sonra ona verdiği emir üzerine o da serin zamanda öğlen (ezanı)nı okudu. Sonra güneş herhangi bir sarılık karışmaksızın temiz, beyaz (ışıkları parlak) iken ikindi (namazı için ezan okuması)nı emretti sonra şafak düşmeden önce akşam (için ezan okuması)nı emretti sonra da gecenin üçte biri -ya da bir kısmı şüphe eden Haremi'dir- geçtiği sırada yatsı (için ezan okuması)nı emretti. Sabahı edince: *"O soru soran nerede, işte şu gördüğün (zamanlar) arası (namaz) vaktidir"* buyurdu.[682]

١٣٩٢-١٧٨/١٤- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا بَدْرُ بْنُ عُثْمَانَ حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي مُوسَى عَنْ أَبِيهِ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَنَّهُ أَتَاهُ سَائِلٌ يَسْأَلُهُ عَنْ مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ فَلَمْ يَرُدَّ عَلَيْهِ شَيْئًا قَالَ فَأَقَامَ الْفَجْرَ حِينَ انْشَقَّ الْفَجْرُ وَالنَّاسُ لَا يَكَادُ يَعْرِفُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ بِالظُّهْرِ حِينَ زَالَتِ الشَّمْسُ وَالْقَائِلُ يَقُولُ قَدِ انْتَصَفَ النَّهَارُ وَهُوَ كَانَ أَعْلَمَ مِنْهُمْ ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ بِالْعَصْرِ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ بِالْمَغْرِبِ حِينَ وَقَعَتِ الشَّمْسُ ثُمَّ أَمَرَهُ فَأَقَامَ الْعِشَاءَ حِينَ غَابَ الشَّفَقُ ثُمَّ أَخَّرَ الْفَجْرَ مِنَ الْغَدِ حَتَّى انْصَرَفَ مِنْهَا وَالْقَائِلُ يَقُولُ قَدْ طَلَعَتِ الشَّمْسُ أَوْ كَادَتْ ثُمَّ أَخَّرَ الظُّهْرَ حَتَّى كَانَ قَرِيبًا مِنْ وَقْتِ الْعَصْرِ بِالْأَمْسِ ثُمَّ أَخَّرَ الْعَصْرَ حَتَّى انْصَرَفَ مِنْهَا وَالْقَائِلُ يَقُولُ قَدِ احْمَرَّتِ الشَّمْسُ ثُمَّ أَخَّرَ الْمَغْرِبَ حَتَّى كَانَ عِنْدَ سُقُوطِ الشَّفَقِ ثُمَّ أَخَّرَ الْعِشَاءَ حَتَّى كَانَ ثُلُثُ اللَّيْلِ الْأَوَّلِ ثُمَّ أَصْبَحَ فَدَعَا السَّائِلَ فَقَالَ الْوَقْتُ بَيْنَ هَذَيْنِ

1392-178/14- Bize Muhammed b. Abdullah b. Numeyr tahdis etti. Bize babam tahdis etti, bize Bedr b. Osman tahdis etti, bize Ebu Bekr b. Ebu Musa babasından tahdis etti. O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanına birisi gelerek namaz vakitlerine dair soru sordu. Allah Rasûlü ona hiçbir cevap vermedi. Sonra insanların neredeyse birbirlerini tanıyamadıkları tanyerinin ağardığı bir zamanda sabah namazı için kamet getirdi. Sonra güneş zevale erince aralarında en iyi bilen birisi gün yarılandı dediği bir zamanda öğlen için kamet getirdi. Sonra ona verdiği emir üzerine güneş yükselmiş iken ikindi için kamet getirdi sonra ona verdiği emir ile güneş battığı sırada akşam için kamet getirdi.

682 1390 numaralı hadisin kaynakları

Sonra ona verdiği emir ile şafak kaybolduğu zaman yatsı için kamet getirdi. Sonra ertesi günü sabah namazını öyle geciktirdi ki namazı bitirdiğinde kişi güneş ya doğdu ya doğmak üzeredir diyeceği vakte kadar geciktirdi. Sonra öğle namazını önceki günün ikindi vaktine yakın zamana kadar geciktirdi sonra ikindi namazını öyle geciktirdi ki namazı bitirdiğinde kişi güneş kızardı diyordu. Sonra akşam namazını öyle geciktirdi ki neredeyse şafak kaybolacaktı. Sonra yatsıyı o kadar geciktirdi ki neredeyse gecenin ilk üçte birini bulacaktı sonra sabah olunca soru soranı çağırdı ve: *"Vakit bu ikisi arasındadır"* buyurdu.[683]

١٣٩٣-١٧٩/١٥- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ بَدْرِ بْنِ عُثْمَانَ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ أَبِي مُوسَى سَمِعَهُ مِنْهُ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ سَائِلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنْ مَوَاقِيتِ الصَّلَاةِ بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فَصَلَّى الْمَغْرِبَ قَبْلَ أَنْ يَغِيبَ الشَّفَقُ فِي الْيَوْمِ الثَّانِي

1393-179/15- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Vekî'', Bedr b. Osman'dan tahdis etti, o Ebu Bekr b. Ebu Musa'dan rivâyet ettiğine göre Bedir bunu babasından diye dinledi, buna göre bir kişi Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gelip namazın vakitleri hakkında soru sordu ve hadisi İbn Numeyr'in hadisi gibi rivâyet etti. Ancak o: Akşam namazını ikinci günde şafak kaybolmadan önce kıldı, dedi.[684]

Şerh

(1391-1393 numaralı hadisler)

(1391) "Bana İbrahim b. Muhammed b. Ar'ara es-Sami de tahdis etti." es-Sami, Same b. Luey b. Galib'e nispettir. Kendisi onun soyundan gelen Kureşi ve Sami birisidir.

"Sabah aydınlanınca" yani ortalık iyice aydınlanınca demektir.

(1392) Ebu Musa'nın rivâyet ettiği "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bir adam gelip namaz vakitleri hakkında soru sordu..." hadisinde geçen "ona hiçbir şey demedi" yani namaz vakitleri ile ilgili sözlü olarak açıklama yaparak cevap vermedi. Aksine ona bizimle birlikte namaz kıl ki bunu bilesin ve böylelikle fiili olarak senin için gerekli açıklama (beyan) yapılmış olsun dedi. Bizim bu tevili yapmamızın sebebi ise bununla Bureyde'nin rivâyet

683 Ebu Davud, 395; Nesai, 522; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9137

684 1392 numaralı hadisin kaynakları

ettiği hadisi bir arada telif etmek içindir çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hallerinden bilindiği üzere o gerek duyulan bir husus hakkında kendisine soru sorulacak olursa cevap verirdi. Allah en iyi bilendir.

Hem (1391) Bureyde hadisinde, hem Ebu Musa hadisinde: "Yatsı namazını gecenin üçte birinden sonra kıldı" denilirken, Abdullah b. Amr b. el-As'ın rivâyet ettiği (1387) hadiste "yatsının vakti ise gecenin yarısına kadardır" denilmektedir. Bütün bu hadisler ihtiyari vaktin sonunu beyan etmek içindir.

İlim adamları ise bunların hangisinin öncelikli tercih edildiği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Şafii'nin -yüce Allah'ın rahmeti ona- ise iki görüşü vardır. Birincisine göre ihtiyar (tercih olunan) vakit gecenin üçte birine kadar devam eder, ikinci görüşe göre ise yarısına kadar sürer, daha sahih olan da budur.

Ebu'l-Abbas b. Şureyh dedi ki: Rivâyetler arasında bir ihtilaf olmadığı gibi, Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona-'den gelen rivâyetlerde de ihtilaf yoktur. Aksine üçte birden maksat namazın ilk başlama vaktidir, yarısından kasıt ise vaktin sonudur. Böylelikle bu hadisler telif edilmiş (cem edilmiş) olur.

Onun bu açıklaması bu hadislerin lafızlarının zahirine uygundur çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in: *"Yatsının vakti gecenin yarısına kadardır"* buyruğunun zahirine göre ihtiyar olunan (tercih edilen) vaktin sonu demektir.

Bureyde ve Ebu Musa'nın rivâyet ettiği hadislerde ise gecenin üçte birinden sonra vaktin başladığı ifade edilmektedir. Bu durumda da vakti gece yarısına yakın bir zamana kadar uzar. Böylelikle bu hususta varid olmuş hadisler hem sözlü, hem fiili olarak ittifak (uyum) arzetmiş olur. Allah en iyi bilendir.

٣٢/٧٥- بَاب اسْتِحْبَابِ الْإِبْرَادِ بِالظُّهْرِ فِي شِدَّةِ الْحَرِّ لِمَنْ يَمْضِي إِلَى جَمَاعَةٍ وَيَنَالُهُ الْحَرُّ فِي طَرِيقِهِ

32/75- ŞİDDETLİ SICAKTA CEMAATE GİDECEK VE YOLDA SICAKTAN RAHATSIZ OLACAK KİMSE İÇİN ÖĞLE NAMAZINI SERİNLİĞE BIRAKMANIN MÜSTEHAB OLDUĞU BABI

١٣٩٤-١٨٠/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّهُ قَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا بِالصَّلَاةِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

1394-180/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti (H). Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan haber verdi. O İbnu'l-Müseyyeb ve Ebu Seleme b. Abdurrahman'dan, o Ebu Hureyre'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sıcak şiddetlenecek olursa namazı serinliğe bırakınız çünkü fazla sıcak cehennemin sıcaklanıp, kaynamasındandır"* buyurdu.[685]

١٣٩٥-.../٢- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو سَلَمَةَ وَسَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِمِثْلِهِ سَوَاءً

1395-.../2- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus'un haber verdiğine göre İbn Şihâb kendisine haber vererek dedi ki: Bana Ebu Seleme ve Said b. el-Müseyyeb'in haber verdiğine göre ikisi Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu, deyip hadisi aynen bunun gibi rivâyet etti.[686]

١٣٩٦-١٨١/٣- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَعَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى قَالَ عَمْرٌو أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو أَنَّ بُكَيْرًا حَدَّثَهُ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ وَسَلْمَانَ الْأَغَرِّ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا كَانَ الْيَوْمُ الْحَارُّ فَأَبْرِدُوا بِالصَّلَاةِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ قَالَ عَمْرٌو وَحَدَّثَنِي أَبُو يُونُسَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ أَبْرِدُوا عَنْ الصَّلَاةِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ قَالَ عَمْرٌو وَحَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ عَنْ ابْنِ الْمُسَيَّبِ وَأَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِنَحْوِ ذَلِكَ

1396-181/3- Bana Harun b. Said el-Eylî, Amr b. Sevvâd ve Ahmed b. İsa da tahdis etti. Amr bize İbn Vehb haber verdi derken, diğer ikisi tahdis etti dedi. (İbn Vehb) dedi ki: Bana Amr'ın haber verdiğine göre Bukeyr kendisine Busr b. Said ve Selman el-Ağar'dan tahdis etti. Onların da Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sıcak bir gün ise namazı serin vakte bırakınız çünkü aşırı sıcak cehennemin sıcaklanıp, kaynamasındandır"* buyurdu.

---

685 Ebu Davud, 402; Tirmizi, 157; Nesai, 499; İbn Mace, 678; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13226, 15237

686 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13353

Amr dedi ki: Bana Ebu Yunus da Ebu Hureyre'den tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Namazı serin vakte bırakınız çünkü aşırı sıcak cehennemin sıcaklanıp, kaynamasındandır"* buyurdu.

Amr dedi ki: Bana İbn Şihâb da İbnu'l-Müseyyeb ve Ebu Seleme'den tahdis etti. O Ebu Hureyre'den, o Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den hadisi buna yakın olarak rivâyet etti.[687]

١٣٩٧-١٨٢/٤- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ عَنْ الْعَلَاءِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِنَّ هَذَا الْحَرَّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فَأَبْرِدُوا بِالصَّلَاةِ

1397-182/4- Bize Kuteybe b. Said de tahdis etti. Bize Abdulaziz el-Alâ'dan tahdis etti, o babasından, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz sıcak cehennemin sıcaklanıp, kaynamasındandır. Bu sebeple namazı serin vakte bırakınız."*[688]

١٣٩٨-١٨٣/٥- حَدَّثَنَا ابْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ قَالَ هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبْرِدُوا عَنْ الْحَرِّ فِي الصَّلَاةِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ

1398-183/5- Bize İbn Rafi de tahdis etti. Bize Abdurrezzak tahdis etti. Bize Ma'mer, Hemmam b. Münebbih'ten şöyle dediğini tahdis etti: Bu Ebu Hureyre'nin Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bize tahdis ettiğidir. Böyle deyip çeşitli hadisler zikretti. Bunlardan birisi de şudur: Yine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Sıcak zamanlarda namazı serinliğe bırakınız çünkü şüphesiz aşırı sıcak cehennemin sıcaklanıp kaynamasındandır"* buyurdu.[689]

١٣٩٩-١٨٤/٦- حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ مُهَاجِرًا أَبَا الْحَسَنِ يُحَدِّثُ أَنَّهُ سَمِعَ زَيْدَ بْنَ وَهْبٍ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ أَذَّنَ مُؤَذِّنُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالظُّهْرِ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ أَبْرِدْ أَبْرِدْ أَوْ قَالَ انْتَظِرْ انْتَظِرْ وَقَالَ إِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ فَإِذَا اشْتَدَّ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا عَنْ الصَّلَاةِ قَالَ أَبُو ذَرٍّ حَتَّى رَأَيْنَا فَيْءَ التُّلُولِ

687 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12209

688 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14058

689 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14747

1399-184/6- Bana Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti... Şu'be tahdis edip dedi ki: Ben Muhacir Ebu'l-Hasen'i şunu tahdis ederken dinledim: O dedi ki: Zeyd b. Vehb'i, Ebu Zerr'den şöyle dedi diye tahdis ederken dinledim. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in müezzini öğle namazı için ezan okudu. Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Serin vakte bırak, serin vakte bırak"* buyurdu ya da: *"Bekle, bekle"* buyurdu. Ayrıca: *"Şüphesiz aşırı sıcak cehennemin sıcaklanıp, kaynamasındandır. Eğer sıcak şiddetlenecek olursa namazı serin vakte bırakınız"* buyurdu.

Ebu Zerr dedi ki: Ta ki tepelerin gölgelerini gördü.[690]

١٤٠٠-١٨٥/٧- وَحَدَّثَنِي عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى وَاللَّفْظُ لِحَرْمَلَةَ أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اشْتَكَتِ النَّارُ إِلَى رَبِّهَا فَقَالَتْ يَا رَبِّ أَكَلَ بَعْضِي بَعْضًا فَأَذِنَ لَهَا بِنَفَسَيْنِ نَفَسٍ فِي الشِّتَاءِ وَنَفَسٍ فِي الصَّيْفِ فَهُوَ أَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنَ الْحَرِّ وَأَشَدُّ مَا تَجِدُونَ مِنَ الزَّمْهَرِيرِ

1400-185/7- Bana Amr b. Sevvâd ve Harmele b. Yahya -ki lafız Harmele'ye aittir- tahdis etti. Bize İbn Vehb haber verdi, bana Yunus, İbn Şihâb'dan şöyle dediğini haber verdi: Bana Ebu Seleme b. Abdurrahman'ın tahdis ettiğine göre o Ebu Hureyre'yi şöyle derken dinlemiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Ateş Rabbine şikâyet ederek: Rabbim benim bir kısmım diğer kısmımı yedi, dedi. Bunun üzerine ona kış mevsiminde bir nefes, yaz mevsiminde bir nefes olmak üzere iki nefes için izin verdi. İşte bu hissettiğiniz en şiddetli sıcak ile hissettiğiniz en şiddetli zemheri soğuğudur."*[691]

١٤٠١-١٨٦/٨- وَحَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ حَدَّثَنَا مَعْنٌ حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ يَزِيدَ مَوْلَى الْأَسْوَدِ بْنِ سُفْيَانَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ وَمُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ إِذَا كَانَ الْحَرُّ فَأَبْرِدُوا عَنِ الصَّلَاةِ فَإِنَّ شِدَّةَ الْحَرِّ مِنْ فَيْحِ جَهَنَّمَ وَذَكَرَ أَنَّ النَّارَ اشْتَكَتْ إِلَى رَبِّهَا فَأَذِنَ لَهَا فِي كُلِّ عَامٍ بِنَفَسَيْنِ نَفَسٍ فِي الشِّتَاءِ وَنَفَسٍ فِي الصَّيْفِ

690 Buhari, 535, 539, 629, 3258; Ebu Davud, 401; Tirmizi, 158; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11914

691 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15338

1401-186/8- Bana İshak b. Musa el-Ensari de tahdis etti... Ebu Hureyre'den rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sıcak olursa namazı serin vakte bırakınız çünkü şiddetli sıcak cehennemin ısınıp kaynamasındandır."*

Ayrıca şunu zikretti: *"Ateş Rabbine şikâyette bulundu. Bunun üzerine ona her yıl kışın bir nefes, yazın bir nefes olmak üzere iki nefes almasına izin verdi."*[692]

١٤٠٢-١٨٧/٩- وَحَدَّثَنَا حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنَا حَيْوَةُ قَالَ حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ أُسَامَةَ بْنِ الْهَادِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ قَالَتِ النَّارُ رَبِّ أَكَلَ بَعْضِي بَعْضًا فَأْذَنْ لِي أَتَنَفَّسْ فَأَذِنَ لَهَا بِنَفَسَيْنِ نَفَسٍ فِي الشِّتَاءِ وَنَفَسٍ فِي الصَّيْفِ فَمَا وَجَدْتُمْ مِنْ بَرْدٍ أَوْ زَمْهَرِيرٍ فَمِنْ نَفَسِ جَهَنَّمَ وَمَا وَجَدْتُمْ مِنْ حَرٍّ أَوْ حَرُورٍ فَمِنْ نَفَسِ جَهَنَّمَ

1402-187/9- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Ebu Seleme, Ebu Hureyre'den rivâyet etti. O Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den şöyle buyurduğunu nakletti: "Ateş, Rabbim, bir kısmım diğer kısmımı yedi, nefes almama izin ver, dedi. Ona kışın bir nefes, yazın bir nefes olmak üzere iki nefes için izin verdi. Bu sebeple sizin hissettiğiniz soğuk yahut zemheri cehennemin nefesindendir. Hissettiğiniz sıcak ya da harur (aşırı sıcak) da cehennemin o nefesindendir."[693]

Şerh

(1394-1402 numaralı hadisler)

(1394) *"Sıcak şiddetlenince namazı serin vakte bırakınız."* Müslim -yüce Allah'ın rahmeti üzerine- bundan sonra (1404-1405) Habbab'ın: "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e çakıltaşlarının aşırı sıcak olduğundan şikâyet ettik ama o şikâyetimizi dinlemedi. Zuheyr dedi ki: Ebu İshak'a: Öğle namazında mı? dedim. O, evet dedi. Erken kılınması hususunda mı? dedim. O yine evet dedi" hadisini de zikretmektedir.

692 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14592
693 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 15001

İlim adamları bu iki hadisi bir arada cem (ve telif edip açıklamakta) ihtilaf etmişlerdir. Bazıları: Serine bırakmak bir ruhsattır, erken kılmak fazilettir demiş ve Habbab'ın rivâyet ettiği hadise dayanıp, serine bırakmayı ruhsat ve geciktirmek hakkında da hafifletici bir müsaade olarak kabul etmişlerdir. Mezhep âlimlerimizden kimileri ve başkaları da böyle demiştir.

Bir topluluk da: Habbab'ın hadisi serine bırakmayı belirten hadislerle nesh edilmiştir derken, başkaları şöyle demektedir: Tercih olunan bu husustaki hadisler dolayısıyla namazı serin vakte bırakmanın müstehab olduğudur. Habbab'ın hadisi ise onların serin vakte bırakmaktan daha fazla bir geciktirme istemeleri hakkında yorumlanır çünkü serine bırakmak duvarların gölge yapıp, o gölgede yürümelerine elverişli olacak hale gelinceye ve sıcağın azalmasına kadar geciktirmek demektir. Sahih olan da bu durumda namazı serin vakte bırakmanın müstehap olduğudur. İlim adamlarının çoğunluğu da böyle demiştir. Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin açıkça ifade ettiği de budur. Birçok sahabi tarafından rivâyet edilmiş ve Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in hem fiili uygulamasını, hem de pek çok yerde buna dair emrini ihtiva eden bu husustaki sahih hadislerin çokluğu sebebiyle de ashab-ı kiram'ın büyük çoğunluğu da bu görüştedir.

"Şüphesiz sıcağın şiddeti cehennemin sıcaklanıp, kaynamasındandır." Yani sıcağının yükselip, yayılmasından, kaynayıp coşmasından ileri gelir.

"Namazı serin vakte bırakınız" anlamındaki ibarede "namaz" anlamındaki "salât"tan önce be harfi cerri de, an harfi cerri de kullanılmıştır. Her ikisi de aynı anlamdadır. Çünkü an harfi, be harfi anlamında da kullanılabilir.

"Busr b. Said" be harfi ötrelidir, daha önce birkaç defa açıklanmıştır.

(1398) *"Sıcakta namazı serine bırakınız"* yani serin vakte kadar onu geciktiriniz ve onu serin vakitte kılınız.

(1399) "Öyle ki tepelerin gölgesini gördük." Fey (gölge) ancak zevalden sonra olur. Zıll (gölge) ise zevalden önceki gölge hakkında da, sonraki gölge hakkında da kullanılır. Dilbilginlerinin açıklaması budur.

"Tepelerin gölgelerini gördük" tabiri de tepelerin gölgeleri oluncaya kadar namazı oldukça geciktirdik, demektir.

Tepe (tell çoğulu tulul) ise yukarı doğru dikey olmayıp, yayılmış halde olur. Adeten ise güneşin zevalinden epey geçtikten sonra ancak tepelerin gölgesi olur.

(1402) "Hissettiğiniz soğuk yahut zemherir..." İlim adamları dedi ki: Zemherir ileri derecede soğuk demektir, harur ise aşırı sıcak anlamındadır. İlim adamları dedi ki: Hadisteki "veya"nın raviden kaynaklanan bir şüphe olma ihtimali de vardır, kısımları açıklamak için kullanılmış olma ihtimali de vardır.

(1400) *"Ateş Rabbine şikâyet etti..."* Kadı Iyaz dedi ki: İlim adamları anlamı hususunda farklı görüşlere sahiptir. Kimisi: Bu zahirinden anlaşıldığı gibidir, gerçek anlamda şikâyette bulunmuştur demektir. Aşırı sıcak onun etrafa aşırı sıcak vermesinden dolayıdır. Yüce Allah böyle konuşacak şekilde ona bir idrak ve ayırt edebilme gücü yaratmıştır. Ehl-i sünnetin kanaatine göre ateş (cehennem) yaratılmıştır. (Kadı Iyaz) dedi ki: Hadisin zahiri üzere olmadığı, aksine bunun bir benzetme, bir istiare ve anlaşılmak için yakınlaştırıcı bir ifade olduğu da söylenmiştir. Bunun da takdiri şöyledir: Aşırı sıcak cehennem ateşine benzer. Bu sebeple ondan sakınınız, onun aşırı sıcağından kendinizi koruyunuz. (Kadı Iyaz) ama birinci görüş daha güçlüdür, demektedir.

Derim ki: Doğrusu birinci görüştür çünkü hadisin zahiri bunu ifade eder, bunu hakikat anlamı ile kabul etmenin önünde de bir engel yoktur. O halde bunun zahiri üzere olduğuna hükmetmek gerekir. Allah en iyi bilendir.

Bilmek gerekir ki namazı serin vakte geciktirmek öğle namazı için meşru olmakla birlikte hiçbir ilim adamına göre -Maliki mezhebine mensup Eşheb dışında- ikindi namazında meşru değildir. Cumhura göre Cuma namazında da meşru değildir. Mezhebimize mensup kimi ilim adamı Cuma namazı hakkında meşru olduğunu söylemiştir. Allah en iyi bilendir.

٣٣/٨٦- بَاب اسْتِحْبَابِ تَقْدِيمِ الظُّهْرِ فِي أَوَّلِ الْوَقْتِ فِي غَيْرِ شِدَّةِ الْحَرِّ

33/86 SICAĞIN ŞİDDETLİ OLMASI HALİNDEDIŞINDA ÖĞLE NAMAZINI İLK VAKTİNDE KILMANIN MÜSTEHAB OLDUĞU BABI

١٤٠٣-١/١٨٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى الْقَطَّانِ وَابْنِ مَهْدِيٍّ ح قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ قَالَ حَدَّثَنَا سِمَاكُ بْنُ حَرْبٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ح قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّي الظُّهْرَ إِذَا دَحَضَتْ الشَّمْسُ

1403-188/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr -ikisi- Yahya el-Kattan ve İbn Mehdi'den tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bana Yahya b. Said, Şu'be'den şöyle dediğini tahdis etti: Bize Simâk b. Harb, Cabir b. Semura'dan tahdis etti. (Yine) İbn Müsennâ dedi ki: Bize Abdurrahman b. Mehdi de Şu'be'den tahdis etti. O Simâk'dan, o Cabir b. Semura'dan şöyle dediğini nakletti: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle namazını güneş zevale erince kılardı.[694]

١٤٠٤-١٨٩/٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ سَلَّامُ بْنُ سُلَيْمٍ عَنْ أَبِي إِسْحَقَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ خَبَّابٍ قَالَ شَكَوْنَا إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الصَّلَاةَ فِي الرَّمْضَاءِ فَلَمْ يُشْكِنَا

1404-189/2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Habbab dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kumların (çakılların) aşırı sıcaklanmasından dolayı şikâyet ettik ama şikâyetimizi kabul etmedi.[695]

١٤٠٤م-.../...- وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ وَعَوْنُ بْنُ سَلَّامٍ قَالَ عَوْنٌ أَخْبَرَنَا وَقَالَ ابْنُ يُونُسَ وَاللَّفْظُ لَهُ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَقَ عَنْ سَعِيدِ بْنِ وَهْبٍ عَنْ خَبَّابٍ قَالَ أَتَيْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ فَشَكَوْنَا إِلَيْهِ حَرَّ الرَّمْضَاءِ فَلَمْ يُشْكِنَا قَالَ زُهَيْرٌ قُلْتُ لِأَبِي إِسْحَقَ أَفِي الظُّهْرِ قَالَ نَعَمْ قُلْتُ أَفِي تَعْجِيلِهَا قَالَ نَعَمْ

1404m-.../...- Bize Ahmed b. Yunus ve Avn b. Sellâm da tahdis etti. Avn bize Zuheyr haber verdi derken, İbn Yunus -ki lafız da onundur- Zuheyr bize tahdis etti dedi. Zuheyr dedi ki: Bize Ebu İshak, Said b. Vehb'den tahdis etti. O Habbab'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kızgın kum (ve çakıltaşları) üzerinde namaz kılmaktan ötürü şikâyet ettik ama o bizim şikâyetimizi kabul buyurmadı.

١٤٠٥-١٩٠/٣- وحدثنا أحمد بن يونس وعون بن سلام قال عون أخبرنا وقال ابن يونس واللفظ له حدثنا زهير قال حدثنا أبو إسحق عن سعيد بن وهب عن خباب قال أتينا رسول الله ﷺ فشكونا إليه حر الرمضاء فلم يشكنا قال زهير قلت لأبي إسحق أفي الظهر قال نعم قلت أفي تعجيلها قال نعم

694 Ebu Davud, 806; Nesai, 979; İbn Mace, 673; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2179

695 Nesai, 496; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3513

1405-190/3- Bize Ahmed b. Yunus ve Avn b. Sellâm da tahdis etti. Avn, bize Zuheyr haber verdi derken, İbn Yunus, Zuheyr bize tahdis etti dedi. (Zuheyr) dedi ki: Bize Ebu İshak, Said b. Vehb'den tahdis etti. O Habbab'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e gidip ona kumların aşırı sıcağından şikâyette bulunduk, şikâyetimizi kabul buyurmadı.

Zuheyr dedi ki: Ebu İshak'a: Öğle namazı hakkında mı? dedim. O evet dedi. Ben: Erken kılınması hususunda mı? dedim. O evet dedi.[696]

١٤٠٦-١٩١/٤- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ عَنْ غَالِبٍ الْقَطَّانِ عَنْ بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فِي شِدَّةِ الْحَرِّ فَإِذَا لَمْ يَسْتَطِعْ أَحَدُنَا أَنْ يُمَكِّنَ جَبْهَتَهُ مِنْ الْأَرْضِ بَسَطَ ثَوْبَهُ فَسَجَدَ عَلَيْهِ

1406-191/4 Bize Yahya b. Yahya tahdis etti... Enes b. Malik dedi ki: Biz aşırı sıcakta Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte namaz kılardık. Bizden bir kimse alnını yere koyamıyor ise elbisesini yayar ve üzerine secde ederdi.[697]

Şerh

(1403-1406 numaralı hadisler)

(1403) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güneş zevale erince öğle namazını kılardı." Hadiste öğle namazının erken kılınmasının müstehab olduğuna delil vardır. Şafii ve cumhur da bu görüştedir.

"Harru'r-ramdâ" aşırı derecede ısınmış kum demektir.

(1404) "Şikâyetimizi kabul buyurmadı." Yani biz şikâyetimizi sürdürdük. Bundan önceki babta Habbab'ın hadisine dair açıklamalar geçti.

(1406) "Bizden birisi eğer alnını yere koyamıyorsa..." Bu rivâyette kendisi ile beraber bulunan elbisesinin kenarına secde etmeyi caiz kabul edenlerin lehine bir delil vardır. Ebu Hanife ve cumhur böyle demiştir ama Şafii bunu caiz görmemiştir. O bu hadisi ve benzerlerini namaz kılandan ayrı ve bağımsız elbise üzerinde secde etmek hakkında yorumlamıştır.

---

696 1404 numaralı hadisin kaynakları

697 Buhari, 385, 542, 1208; Ebu Davud, 660; Tirmizi, 584; Nesai, 1115 -buna yakın-; İbn Mace, 1033; Tuhfetu'l-Eşrâf, 250

٣٤/٨٧- بَاب اسْتِحْبَابِ التَّبْكِيرِ بِالْعَصْرِ

34/87- İKİNDİ NAMAZINI ERKEN KILMANIN MÜSTEHAB OLDUĞU BABI

١٤٠٧-١٩٢/١- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا لَيْثٌ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ أَخْبَرَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الْعَصْرَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ حَيَّةٌ فَيَذْهَبُ الذَّاهِبُ إِلَى الْعَوَالِي فَيَأْتِي الْعَوَالِيَ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ وَلَمْ يَذْكُرْ قُتَيْبَةُ فَيَأْتِي الْعَوَالِيَ

1407-192/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti, bize Leys tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Muhammed b. Rumh da tahdis etti, bize Leys, İbn Şihâb'dan haber verdi. O Enes b. Malik'ten rivâyet ettiğine göre kendisine şunu haber vermiştir: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güneş yüksek ve diri iken ikindi namazını kılardı. Öyle ki bir kimse (Medine'nin) Avali denilen yerine gider ve güneş henüz yüksekte iken Avaliye varırdı.

Kuteybe: "Avaliye varırdı" ibaresini zikretmemiştir.[698]

١٤٠٨-.../٢- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرٌو عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الْعَصْرَ بِمِثْلِهِ سَوَاءً

1408-.../2- Bana Harun b. Said el-Eylî de tahdis etti. Bize İbn Vehb tahdis etti. Bana Amr, İbn Şihâb'dan haber verdi. O Enes'ten rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ikindi namazını kılardı, diye hadisi önceki ile aynen rivâyet etti.[699]

١٤٠٩-١٩٣/٣- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي الْعَصْرَ ثُمَّ يَذْهَبُ الذَّاهِبُ إِلَى قُبَاءٍ فَيَأْتِيهِمْ وَالشَّمْسُ مُرْتَفِعَةٌ

1409-193/3- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e, İbn Şihâb'dan rivâyetle okudum. O Enes b. Malik'ten şöyle dediğini nakletti: Biz

698 Ebu Davud, 404; Nesai, 506; İbn Mace, 682; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1522

699 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1520

ikindi namazını kılardık da bir kişi Kuba'ya gider ve onların yanına güneş hala yüksek iken varırdı.[700]

١٤١٠-١٩٤/٤- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ إِسْحَقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي الْعَصْرَ ثُمَّ يَخْرُجُ الْإِنْسَانُ إِلَى بَنِي عَمْرِو بْنِ عَوْفٍ فَيَجِدُهُمْ يُصَلُّونَ الْعَصْرَ

1410-194/4- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Malik'e, İshak b. Ebu Talha'dan rivâyetle okudum. O Enes b. Malik'ten şöyle dediğini nakletti: Biz ikindi namazını kılardık da sonra bir kimse Amr b. Avf oğullarının diyarına gider, onların ikindi namazını kılmakta olduklarını görürdü.[701]

Şerh

(1407-1410 numaralı hadisler)

"Güneş diri ve yüksekte iken ikindi namazını kılardı..." Diğer rivâyette (1409) "sonra bir kişi Kuba'ya kadar gider..." Diğer rivâyette (1410) "sonra Amr b. Avf oğullarının diyarına çıkar..." denilmektedir.

Avali, Medine etrafındaki köylere denilir. Bunların en uzağı Medine'den sekiz mil uzakta, en yakını iki mildir. Bazıları da üç mil uzaklıktadır. Malik de bunu böylece açıklamıştır.

Kuba ise medli ve kasırlı da okunabilir, munsarıf ve gayr-ı munsarıf da olabilir, müzekker ve müennes de kullanılır. Daha fasih, munsarıf ve müzekker bir de med ile okunmasıdır. Orası Medine'den yaklaşık üç mil kadar uzaklıktadır.

"Güneş diri ve yüksek iken" Hattâbî dedi ki: Güneşin diri olması sararmadan ya da ışık rengi değişmeden önceki parlak rengidir. Bu ifade "beyaz ve temiz arı duru" ifadesi gibidir. (Yine Hattâbî) dedi ki: Bu ifade ve buna benzer ifadeler onun diri olması yani sıcaklık vermesi halidir. Bu hadisler ve bundan sonrakilerden maksat ise ikindi namazının ilk vaktinde kılınması için erken davranılmasıdır çünkü güneş ışıklarının renginin sararması ve benzeri şekilde henüz değişikliğe uğramadan ikindi namazından sonra iki, üç millik bir mesafeye gidebilmek ancak ikindi namazını her bir şeyin gölgesi kendi misli olduğu zaman kılması halinde mümkün olabilir. Böyle bir hal ise hemen hemen uzun günler dışında da olmaz.

700 Buhari, 548; Nesai, 505; Tuhfetu'l-Eşrâf, 202

701 1409 nolu hadisin kaynakları

(1410) "İkindi namazını kılardık da sonra kişi Amr b. Avf oğulları diyarına çıkıp gider..." İlim adamları dedi ki: Amr b. Avf oğullarının yurdu Medine'den iki mil uzaklıktadır. Bu ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazı erken kılmakta elini çabuk tuttuğuna delildir. Amr b. Avf oğulları ise namazı vaktin ortalarında kılarlarmış çünkü böyle olmasaydı bu hadisin delil olacak tarafı olmazdı. Belki de Amr b. Avf oğullarının namaz kılmayı geciktirmeleri tarlalarında, ekinlerinde, bahçelerinde çalışan kimseler olmalarından dolayı idi. İşlerini bitirdikten sonra abdest ve benzeri ameller ile namazlarına hazırlanır sonra namaz kılmak için bir araya gelip toplanırlardı. Böylelikle bu sebepten ötürü namazları vaktin ortasına kadar gecikirdi.

Bu hadislerde ve devamında Malik'in, Şafii'nin, Ahmed'in ve ilim adamlarının çoğunluğunun kanaati olan ikindi namazının vakti her bir şeyin gölgesi bir misli olunca girer şeklindeki görüşlerine delil bulunmaktadır.

Ebu Hanife ise bir şeyin gölgesi iki misli olmadıkça ikindi vakti girmez demiştir ama bu hadisler ise çoğunluğun lehine ona karşı bir delildir. Bununla birlikte İbn Abbas (radıyallâhu anh)'ın namaz vakitlerinin beyanı ile ilgili hadisi ile Cabir'in hadisi ve diğer hadisler de onların lehine delillerdendir.

١٤١١-١٩٥/٥- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الصَّبَّاحِ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ قَالُوا حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَنَّهُ دَخَلَ عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ فِي دَارِهِ بِالْبَصْرَةِ حِينَ انْصَرَفَ مِنَ الظُّهْرِ وَدَارُهُ بِجَنْبِ الْمَسْجِدِ فَلَمَّا دَخَلْنَا عَلَيْهِ قَالَ أَصَلَّيْتُمُ الْعَصْرَ فَقُلْنَا لَهُ إِنَّمَا انْصَرَفْنَا السَّاعَةَ مِنَ الظُّهْرِ قَالَ فَصَلُّوا الْعَصْرَ فَقُمْنَا فَصَلَّيْنَا فَلَمَّا انْصَرَفْنَا قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ تِلْكَ صَلَاةُ الْمُنَافِقِ يَجْلِسُ يَرْقُبُ الشَّمْسَ حَتَّى إِذَا كَانَتْ بَيْنَ قَرْنَيِ الشَّيْطَانِ قَامَ فَنَقَرَهَا أَرْبَعًا لَا يَذْكُرُ اللَّهَ فِيهَا إِلَّا قَلِيلًا

1411-195/5- Bize Yahya b. Eyyub, Muhammed b. es-Sabbah, Kuteybe ve İbn Hucr tahdis edip dediler ki: Bize İsmail b. Cafer'in Alâ b. Abdurrahman'dan tahdis ettiğine göre o öğle namazını kıldıktan sonra Basra'daki evinde Enes b. Malik'in yanına gitmişti. Enes'in evi mescidin yanıbaşında idi. Biz onun yanına girince Enes: İkindiyi kıldınız mı? dedi. Biz ona: Öğle namazından şimdi çıktık dedik. Enes: Haydi ikindiyi kılın dedi. Biz de kalkıp namazı kıldık. Namazı bitirince Enes dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"İşte o münafığın namazıdır. Oturur da güneşi gözetler. Nihayet şeytanın boynuzları*

arasında yerini alınca kalkıp dört rekât olarak onu gagalayıverir ve o vakitte Allah'ı pek az anar" buyururken dinledim.[702]

١٤١٢-١٩٦/٦- وَحَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عُثْمَانَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا أُمَامَةَ بْنَ سَهْلٍ يَقُولُ صَلَّيْنَا مَعَ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ الظُّهْرَ ثُمَّ خَرَجْنَا حَتَّى دَخَلْنَا عَلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ فَوَجَدْنَاهُ يُصَلِّي الْعَصْرَ فَقُلْتُ يَا عَمِّ مَا هَذِهِ الصَّلَاةُ الَّتِي صَلَّيْتَ قَالَ الْعَصْرُ وَهَذِهِ صَلَاةُ رَسُولِ اللهِ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّتِي كُنَّا نُصَلِّي مَعَهُ

1412-196/6- Bize Mansur b. Ebu Muzahim de tahdis etti. Bize Abdullah b. el-Mubarek, Ebu Bekr b. Osman b. Sehl b. Huneyf'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Umame b. Sehl'i şöyle derken dinledim: Ömer b. Abdulaziz ile birlikte öğle namazını kıldık sonra çıkıp Enes b. Malik'in evine girdik, onu ikindi namazını kılarken gördük. Ben: Amcacığım bu kıldığın namaz hangi namazdı dedim. O: İkindi namazı, işte bu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kıldığımız namazı idi, dedi.[703]

١٤١١-١٩٥/٥- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ الْعَامِرِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ سَلَمَةَ الْمُرَادِيُّ وَأَحْمَدُ بْنُ عِيسَى وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ قَالَ عَمْرٌو أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ أَنَّ مُوسَى بْنَ سَعْدٍ الْأَنْصَارِيَّ حَدَّثَهُ عَنْ حَفْصِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّهُ قَالَ صَلَّى لَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ الْعَصْرَ فَلَمَّا انْصَرَفَ أَتَاهُ رَجُلٌ مِنْ بَنِي سَلِمَةَ فَقَالَ يَا رَسُولَ اللهِ إِنَّا نُرِيدُ أَنْ نَنْحَرَ جَزُورًا لَنَا وَنَحْنُ نُحِبُّ أَنْ تَحْضُرَهَا قَالَ نَعَمْ فَانْطَلَقَ وَانْطَلَقْنَا مَعَهُ فَوَجَدْنَا الْجَزُورَ لَمْ تُنْحَرْ فَنُحِرَتْ ثُمَّ قُطِّعَتْ ثُمَّ طُبِخَ مِنْهَا ثُمَّ أَكَلْنَا قَبْلَ أَنْ تَغِيبَ الشَّمْسُ وَقَالَ الْمُرَادِيُّ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ ابْنِ لَهِيعَةَ وَعَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ فِي هَذَا الْحَدِيثِ

1413-197/7- Bize Amr b. Sevvâd el-Âmirî, Muhammed b. Seleme el-Muradi ve Ahmed b. İsa -lafızları birbirine yakın olmak üzere- tahdis etti.

702 Ebu Davud, 413; Tirmizi, 160; Nesai, 510; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1122
703 Buhari, 549; Nesai, 508; Tuhfetu'l-Eşrâf, 225

Amr, bize İbn Vehb haber verdi derken, diğer ikisi tahdis etti, dedi. Bana Amr b. el-Haris, Yezid b. Ebu Habib'den haber verdiğine göre Musa b. Sa'd el-Ensari kendisine Hafs b. Ubeydullah'tan tahdis etti. O Enes b. Malik'ten şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize ikindi namazını kıldırdı. Namazını bitirdikten sonra Selime oğullarından bir adam yanına gelerek dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü biz bazı develerimizi kesmek isteriz, senin de bunda hazır olmanı arzu ediyoruz, dedi. Allah Rasûlü de *"peki"* buyurdu. O kalkıp gitti, biz de onunla birlikte kalktık. Develerin henüz kesilmediğini gördük. Develer kesildi, sonra parçalandı sonra onlardan bir miktar pişirildi sonra yedik ve henüz güneş batmamıştı.

el-Muradi dedi ki: Bize İbn Vehb, İbn Lehia ve Amr b. el-Haris'ten de bu hadisi tahdis etti.[704]

١٤١٤-١٩٨/٨- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ أَبِي النَّجَاشِيِّ قَالَ سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ يَقُولُ كُنَّا نُصَلِّي الْعَصْرَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ثُمَّ تُنْحَرُ الْجَزُورُ فَتُقْسَمُ عَشَرَ قِسَمٍ ثُمَّ تُطْبَخُ فَنَأْكُلُ لَحْمًا نَضِيجًا قَبْلَ مَغِيبِ الشَّمْسِ

1414-198/8- Bize Muhammed b. Mihran er-Razi tahdis etti, bize el-Velid b. Müslim tahdis etti, bize el-Evzaî, Ebu'n-Necaşi'den şöyle dediğini tahdis etti: Rafi b. Hadic'i şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte ikindi namazını kılardık sonra develer kesilir, on paya bölünür sonra pişirilir, biz pişmiş etten yerdik de henüz güneş batmamış oluyordu.[705]

١٤١٥-١٩٩/٩- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ وَشُعَيْبُ بْنُ إِسْحَقَ الدِّمَشْقِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ بِهَذَا الْإِسْنَادِ غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ كُنَّا نَنْحَرُ الْجَزُورَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بَعْدَ الْعَصْرِ وَلَمْ يَقُلْ كُنَّا نُصَلِّي مَعَهُ

1415-199/9- Bize İshak b. İbrahim tahdis etti. Bize İsa b. Yunus ve Şuayb b. İshak ed-Dımaşki tahdis edip dediler ki: Bize el-Evzaî bu isnad ile tahdis edip: Biz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) döneminde ikindi namazından sonra develeri keserdik, dedi ama: Onunla birlikte namaz kılardık, ibaresini zikretmedi.[706]

---

704 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 546

705 Buhari, 2485; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3173

706 1414 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(1411-1415 numaralı hadisler)

(1411) "el-Ala'dan rivâyete göre Enes b. Malik (radıyallâhu anh)'ın yanına... gitmiş..." Diğer rivâyette (1412) "Ebu Umame (radıyallâhu anh)'dan dedi ki: Ömer b. Abdulaziz ile birlikte öğle namazını kıldık..."

Bu iki hadis-i şerif ikindi namazının erkenden ilk vaktinde kılındığı ve ikindi namazı vaktinin her bir şeyin gölgesi bir misli olduğu zaman girdiği hususunda açıktırlar. Bundan dolayı diğerleri öğle namazını bu vakte kadar geciktiriyorlardı. Ömer b. Abdulaziz de kendisinden önceki Umera'nın âdeti üzere ve erken kılınması hakkındaki sünnet uygulaması ona ulaşmadan önce geciktiriyordu fakat bu sünnetin haberi kendisine ulaşınca o da geciktirmemeye başladı. Onun öğle namazını karşı karşıya kaldığı bir uğraşı ya da bir mazereti dolayısıyla geciktirmiş olma ihtimali de vardır. Hadisin zahiri de böyle bir tevili gerektirmektedir. Bu uygulama Ömer b. Abdulaziz Medine'de valilik yaparken olmuştur, halifeliği döneminde değil çünkü Enes (radıyallâhu anh) Ömer b. Abdulaziz'in halifeliğinden yaklaşık dokuz yıl önce vefat etmiştir.

"İşte o münafığın namazıdır." Bu ifade ile mazeretsiz olarak ikindi namazını geciktirmenin açıkça yerildiği görülmektedir çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Oturup, güneşi gözetler..."* buyurmuştur.

"Şeytanın iki boynuzu arasında" ibaresinin anlamı hususunda farklı açıklamalar yapmışlardır. Bunun hakikati üzere ve lafzının zahirine göre anlaşıldığı söylenmiştir. Bundan kasıt ise güneş battığı zaman boynuzlarını onun hizasına getirir, doğduğu sırada da böyle yapar çünkü o vakitte kâfirler güneşe secde ederler. Böylelikle güneşe secde edenlerin bu secdelerinin sureti itibariyle kendisine yapılmasını sağlamak için boynuzlarını onun hizasına getirir. Böylelikle hem kendisine, hem destekleyicilerine onların ancak kendisine secde ettikleri izlenimini verdirir. Bir diğer görüşe göre bu tabir mecazidir. Boynuzu ve boynuzları ile anlatılmak istenen onun yükseklere çıkması, saltanatı, tasallutu, galip gelmesi ve destekleyicileridir.

Hattâbî dedi ki: Bu temsili bir ifadedir. Anlamı onu geciktirmenin şeytanın süslemesiyle ve boynuzlu hayvanların boynuzlarıyla itmeleri gibi erken kılmak isteyenleri geriletmesini anlatmaktır ama doğru olan birinci açıklamadır.

"Onu dört rekât olarak gagalar ve o vakitte Allah'ı pek az anar." İfade huşuu, tuma'nineyi ve zikirleri tamamlamayacak şekilde namazını hızlıca kılan kimsenin açıkça yerildiğini ortaya koymaktadır. Gagalamaktan maksat kuşun yem gagalaması gibi hızlıca hareket etmektir.

(1413) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bize ikindi namazını kıldırdı. Biz namazı bitirdikten sonra ona Selime oğullarından bir adam gelip..." Burada anlatılanlar ikindi namazını erken kılmakta ileri derecede dikkatli olunduğunu açıkça göstermektedir. Hadisten yapılan davete icabet etmek ve ister günün ilk vakitlerinde, ister son vakitlerinde olsun yemeğe davetin müstehab olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Cezur" ancak deve türünden olur.

"Selime oğulları" isminde de lam harfi kesrelidir.

(1414) "Ebu'n-Necaşi" nun harfi fethalıdır, adı Ata b. Suhayb olup, Rafi b. Hadic (radıyallâhu anh)'ın azatlısıdır.

٣٥/٨٨- بَاب التَّغْلِيظِ فِي تَفْوِيتِ صَلَاةِ الْعَصْرِ

35/88- İKİNDİ NAMAZINI GEÇİRMENİN VEBALİNİN AĞIR OLDUĞU BABI

١٤١٦-٢٠٠/١- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ الَّذِي تَفُوتُهُ صَلَاةُ الْعَصْرِ كَأَنَّمَا وُتِرَ أَهْلَهُ وَمَالَهُ

1416-200/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Nafi'den rivâyetle Malik'den okudum. O İbn Ömer'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İkindi namazını kaçıran bir kimse ailesini ve malını kaybetmiş gibidir"* buyurdu.[707]

١٤١٧-.../٢- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ قَالَا حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ سَالِمٍ عَنْ أَبِيهِ قَالَ عَمْرٌو يَبْلُغُ بِهِ وَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَفَعَهُ

1417-.../2- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Amr en-Nâkid de tahdis edip dediler ki: Bize Süfyan, ez-Zühri'den tahdis etti. O Salim'den, o babasından diye rivâyet etti.

Amr: Hadisi (Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e kadar) ulaştırdı dedi, Ebu Bekr: Merfu olarak rivâyet etti, dedi.[708]

707 Buhari, 552; Ebu Davud, 414; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8345
708 Nesai, 511; İbn Mace, 685; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6829

١٤١٨-٢٠١/٣- وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ فَاتَتْهُ الْعَصْرُ فَكَأَنَّمَا وُتِرَ أَهْلَهُ وَمَالَهُ

1418-201/3- Bana Harun b. Said el-Eylî de -lafız ona ait olmak üzere- tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb tahdis etti. Bana Amr b. el-Haris, İbn Şihâb'dan haber verdi. O Salim b. Abdullah'tan, o babasından rivâyet ettiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"İkindi namazını kaçıran bir kimse ailesini ve malını kaybetmiş gibidir."*[709]

.../...- باب ما جاء في الصلاة الوسطى

.../...- SALÂT-I VUSTÂ (ORTA NAMAZ) HAKKINDA GELENLER BABI[710]

١٤١٩-٢٠٢/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ عَنْ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبِيدَةَ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ لَمَّا كَانَ يَوْمُ الْأَحْزَابِ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَلَأَ اللَّهُ قُبُورَهُمْ وَبُيُوتَهُمْ نَارًا كَمَا حَبَسُونَا وَشَغَلُونَا عَنْ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى حَتَّى غَابَتْ الشَّمْسُ

1419-202/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Ali dedi ki: Ahzab günü (olanlar) olunca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Güneş batıncaya kadar bizi uğraştırıp, Vustâ (orta) namazını kılmaktan alıkoydukları gibi, Allah da onların kabirlerini ve evlerini ateşle doldursun"* buyurdu.[711]

١٤٢٠-.../٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ح وَحَدَّثَنَاه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ أَخْبَرَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ جَمِيعًا عَنْ هِشَامٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ

709 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 6898

710 Yazma nüshadan eklenmiştir.

711 Buhari, 2931, 4111, 4533, 6396; Ebu Davud, 409; Tirmizi, 2984; Nesai, 472; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10232

1420-.../5- Bize Muhammed b. Ebu Bekr el-Mukaddemi de tahdis etti, bize Yahya b. Said tahdis etti (H). Bunu bize İshak b. İbrahim de tahdis etti. Bize el-Mu'temir b. Süleyman haber verdi. Hepsi Hişam'dan bu isnat ile rivâyet etti.[712]

Şerh

(1416-1420 numaralı hadisler)

(1416) *"İkindi namazını kaçıran ailesini ve malını kaybetmiş gibidir."* Buradaki (aile ve mal anlamındaki) "ehl ve mal" kelimelerinin lam harfleri, hem nasb, hem ref ile rivâyet edilmiştir. Nasb ile rivâyet cumhurun kabul ettiği meşhur ve sahih olan rivâyettir, buna göre o kelimeler ikinci meful olurlar. Merfu olarak okuyanlar ise bunu naib-i fail (sözde özne) olarak değerlendirirler. Malı ve ailesi elinden alınmış gibi olur demektir. Malik b. Enes'in açıklaması da budur.

Nasb ile rivâyetine gelince Hattâbî ve başkaları şöyle demiştir: Yani kendisi malını, ailesini kaybetmiş, elinden çekip alınmış, böylelikle ailesiz ve malsız kalmış gibi olur demektir. O halde böyle bir kimse ailesinin ve malının elinden gitmesinden çekindiği ve korktuğu gibi, bu namazı geçirmekten korkmalı, çekinmelidir.

Ebu Ömer b. Abdilberr dedi ki: Dilbilginleri ve fukahaya göre hadisin anlamı şudur: Böyle bir kimse intikam peşine düşmek zorunda kalacağı bir şekilde ailesinin ve malının elinden gitmesi ile neticelenecek bir musibete uğramış bir kimse gibidir çünkü vetr, intikamını almak istediği cinayet demektir. Bu durumdaki bir kimse biri musibetin kederi, diğeri ise intikam almanın zorluk ve sıkıntılarının kederi olmak üzere iki keder karşısında kalır.

Maliki âlimlerinden Davudi dedi ki: Ailesini ve malını kaybetmiş bir kimse nasıl inna lillah... diyerek istircada bulunması gerekiyorsa ikindi namazını kaçırdığı için de bu kadar pişman olması ve üzülmesi gerekir.

Bunun, böyle bir kimse malı ve ailesi elinden çıkmış bir kişinin karşı karşıya kalacağı üzüntü gibi, kaybettiği sevap dolayısıyla da üzülür demek olduğu da söylenmiştir.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: İlim adamları bu hadiste sözü edilen ikindi namazının geçmesinden maksadın ne olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. İbn Vehb ve başkaları bu ikindi namazını tercih olunan vaktinde kalmayan kimse hakkındadır derken, Suhnun ve el-Asîlî ise güneşin batması ile namazı kaçıran kişiden bahsedilmektedir demişlerdir. Bir diğer

712 1419 numaralı hadisin kaynakları

görüşe göre bu ikindi namazını güneş ışıkları sararıncaya kadar geciktirmektir. Nitekim Evzaî'nin bu hadisi rivâyetinde müfesser olarak böyle gelmiştir. Orada şöyle demektedir: Bu namazın geçmesi güneş ışıklarının sararmaya başlaması demektir. Salim'den de: Bu unutarak namazını kaçıran kimse hakkındadır dediği rivâyet edilmiştir. Davudi'nin görüşüne göre bu hüküm kasten namazı bu şekilde geçiren kişi hakkındadır. Daha güçlü görünen budur. Ayrıca Buhari'nin Sahihindeki şu hadis de bu açıklamayı desteklemektedir: *"İkindi namazını terk eden bir kimsenin ameli boşa çıkar."* Böyle bir hüküm ise ancak kasten namazı geçiren kişi hakkında sözkonusu olur.

İbn Abdilberr dedi ki: Diğer namazların da ikindi namazı gibi değerlendirilmesi ve ikindi namazı zikredilerek diğerlerine dikkat çekilmiş olması ihtimali de vardır. Özellikle onun sözkonusu edilmesi ise ikindi namazının insanların çalışıp çabalamak neticesinde yorgun argın düştükleri, işlerini görmek için gayret ettikleri, namazı işlerini bitirdikten sonrasına erteledikleri için sözkonusu edilmiş olabilir ama onun bu açıklaması tartışılır çünkü şer'i hüküm ikindi namazı hakkında varid olmuştur. Bu hükmün böyle oluşundaki illet ise muhakkak olarak bilinmemektedir. O halde şüphe ve vehim ile başka namazlar onun gibi aynı hükümde değerlendirilemez. Hakkında nas bulunmayan meselenin hükmü hakkında nas bulunan meseleye ancak illeti bilmemiz ve her ikisinin aynı illetinin bulunduğunun bilinmesi halinde sözkonusu olabilir. Allah en iyi bilendir.

(1417) "Amr dedi ki..." Burada her iki tabir de aynı anlamdadır ama Müslim -Allah'ın rahmeti ona-'in âdeti, anlam aynı olsa dahi lafzı olduğu gibi muhafaza etmektir. Bu da güzel bir adettir, Allah en iyi bilendir.

٣٦/٨٩- بَاب الدَّلِيلِ لِمَنْ قَالَ الصَّلَاةُ الْوُسْطَى هِيَ صَلَاةُ الْعَصْرِ

36/89- SALÂT-I VUSTÂ (ORTA NAMAZ) İKİNDİ NAMAZIDIR DİYEN KİMSELERİN DELİLİ BABI

١٤٢١-٢٠٣/١ - وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ قَالَ سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَبِي حَسَّانَ عَنْ عَبِيدَةَ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْأَحْزَابِ شَغَلُونَا عَنْ صَلَاةِ الْوُسْطَى حَتَّى آبَتْ الشَّمْسُ مَلَأَ اللَّهُ قُبُورَهُمْ نَارًا أَوْ بُيُوتَهُمْ أَوْ بُطُونَهُمْ شَكَّ شُعْبَةُ فِي الْبُيُوتِ وَالْبُطُونِ

1421-203/1- Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr da tahdis etti. İbnu'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti, bize Şu'be tahdis edip dedi ki: Katade'yi Ebu Hassan'dan diye tahdis ederken dinledim. O Abîde'den, o Ali'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ahzab (Hendek gazası) günü: *"Güneş batana kadar bizi vustâ (orta) namazını kılmaktan alıkoydular. Allah kabirlerini -yahut evlerini ya da karınlarını- ateşle doldursun"* buyurdu. -Evler ve karınlar hususunda şüphe eden Şu'be'dir.-[713]

١٤٢٢–.../٢– وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ سَعِيدٍ عَنْ قَتَادَةَ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ بُيُوتَهُمْ وَقُبُورَهُمْ وَلَمْ يَشُكَّ

1422-.../2- Bize Muhammed b. el-Müsennâ da tahdis etti, bize İbn Ebu Adiy, Said'den tahdis etti. O Katade'den bu isnat ile rivâyet etti ve -şüphe etmeyerek- evlerini ve kabirlerini dedi.[714]

١٤٢٣–٢٠٤/٣– وَحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ يَحْيَى بْنِ الْجَزَّارِ عَنْ عَلِيٍّ ح وَحَدَّثَنَاه عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ وَاللَّفْظُ لَهُ قَالَ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ يَحْيَى سَمِعَ عَلِيًّا يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْأَحْزَابِ وَهُوَ قَاعِدٌ عَلَى فُرْضَةٍ مِنْ فُرَضِ الْخَنْدَقِ شَغَلُونَا عَنْ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى حَتَّى غَرَبَتْ الشَّمْسُ مَلَأَ اللَّهُ قُبُورَهُمْ وَبُيُوتَهُمْ أَوْ قَالَ قُبُورَهُمْ وَبُطُونَهُمْ نَارًا

1423-204/3- Bunu bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve Zuheyr b. Harb da tahdis edip dediler ki: Bize Vekî', Şu'be'den tahdis etti. O el-Hakem'den, o Yahya b. el-Cezzâr'dan, o Ali'den rivâyet etti (H). Bunu bize -lafız kendisinin olmak üzere- Ubeydullah b. Muaz da tahdis edip dedi ki: Bize babam tahdis etti, bize Şu'be, el-Hakem'den tahdis etti. O Yahya'dan, Ali'yi şöyle derken dinlediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) hendeğin geçiş yerlerinden birisi üzerinde oturmakta iken: *"Bizi orta namazdan güneş batıncaya kadar alıkoydular. Allah kabirlerini ve evlerini -yahut: kabirlerini ve karınlarını, buyurdu- ateş ile doldursun"* buyurdu.[715]

713 1419 numaralı hadisin kaynakları
714 1419 numaralı hadisin kaynakları
715 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10315

١٤٢٤-٢٠٥/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالُوا حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ الْأَعْمَشِ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ صُبَيْحٍ عَنْ شُتَيْرِ بْنِ شَكَلٍ عَنْ عَلِيٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَوْمَ الْأَحْزَابِ شَغَلُونَا عَنْ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى صَلَاةِ الْعَصْرِ مَلَأَ اللَّهُ بُيُوتَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَارًا ثُمَّ صَلَّاهَا بَيْنَ الْعِشَاءَيْنِ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ

1424-205/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Zuheyr b. Harb ve Ebu Kureyb de tahdis edip dediler ki: ...Müslem b. Subayh'den, o Şuteyr b. Şekl (Şekel diye de okunur) Ali'den şöyle dediğini rivâyet etti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) Ahzab günü: *"Bizi orta namazdan, ikindi namazından alıkoydular. 'Allah evlerini ve kabirlerini ateşle doldurasıca"* buyurdu sonra ikindi namazını, iki akşam yani akşam ile yatsı arasında kıldı.[716]

١٤٢٥-٢٠٦/٥- وَحَدَّثَنَا عَوْنُ بْنُ سَلَّامٍ الْكُوفِيُّ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ طَلْحَةَ الْيَامِيُّ عَنْ زُبَيْدٍ عَنْ مُرَّةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَبَسَ الْمُشْرِكُونَ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ صَلَاةِ الْعَصْرِ حَتَّى احْمَرَّتْ الشَّمْسُ أَوْ اصْفَرَّتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ شَغَلُونَا عَنْ الصَّلَاةِ الْوُسْطَى صَلَاةِ الْعَصْرِ مَلَأَ اللَّهُ أَجْوَافَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَارًا أَوْ قَالَ حَشَا اللَّهُ أَجْوَافَهُمْ وَقُبُورَهُمْ نَارًا

1425-206/5- Bize Avn b. Sellâm el-Kûfî de tahdis etti... Abdullah dedi ki: Müşrikler Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i güneş (ışıkları) kızarıncaya yahut sararıncaya kadar ikindi namazını kılmaktan alıkoydular. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Bizi orta namazdan (yani) ikindi namazından alıkoydular. Allah karınlarını ve kabirlerini ateş ile doldursun."* Ya da: *"Allah karınlarına ve kabirlerine tıkabasa ateş yığsın"* buyurdu.[717]

Şerh

(1421-1425 numaralı hadisler)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) (1421): *"Güneş batıncaya kadar bizi vustâ (orta) namazdan alıkoydular."* Diğer rivâyette (1423): *"Bizi vustâ na-*

716 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10123

717 Tirmizi, 181 -muhtasar olarak-, 2985 -muhtasar olarak-; İbn Mace, 686; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9549

mazından (yani) ikindi namazından alıkoydular" buyurmaktadır. İbn Mesud (radıyallâhu anh)'ın rivâyet ettiği (1425) hadiste de: *"Bizi vustâ namazından (yani) ikindi namazından alıkoydular"* buyurmaktadır.

Gerek ashab-ı kiramın (radıyallâhu anhum), gerek onlardan sonra gelen ilim adamlarının Kur'an-ı Kerim'de adı geçen vustâ (orta) namazı hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bir topluluk o ikindi namazıdır demiştir. Bu görüşün kendilerinden nakledildiği kimseler arasında Ali b. Ebu Talib, İbn Mesud, Ebu Eyyub, İbn Ömer, İbn Abbas, Ebu Said el-Hudri, Ebu Hureyre, Abîde es-Selmani, Hasan-ı Basri, İbrahim en-Nehaî, Katade, Dahhak, Kelbi, Mukatil, Ebu Hanife, Ahmed, Davud, İbnu'l-Münzir ve başkaları -Allah onlardan razı olsun- vardır. Tirmizi dedi ki: Bu ashab-ı kiramdan ve onlardan sonra gelenler arasında -Allah onlardan razı olsun- ilim adamlarının çoğunluğunun görüşüdür.

Mezhep âlimlerimizden el-Mâverdî de şöyle demektedir: Bu husustaki hadislerin sahih olması dolayısıyla Şafii -yüce Allah'ın rahmeti ona-'nin görüşü de budur. Onun bu namazın sabah namazı olduğunu açıkça ifade etmesi ise ikindi namazı hakkındaki sahih hadislerin ona ulaşmamış olmasıdır. Onun mezhebi ise hadise tabi olmaktır.

Bir kesim ise bu sabah namazıdır demiştir. Bu görüşün kendilerinden nakledildiği kimseler arasında Ömer b. el-Hattab, Muaz b. Cebel, İbn Abbas, İbn Ömer, Cabir, Ata, İkrime, Mücahid, Rabi b. Enes, Malik b. Enes, Şafii, mezhebine mensup ilim adamlarının çoğunluğu ve başkaları -Allah onlardan razı olsun-.

Bir başka kesim ise öğle namazıdır demiş ve bu görüşü Zeyd b. Sabit, Usame b. Zeyd, Ebu Said el-Hudri, Aişe, Abdullah b. Şeddad ve Ebu Hanife -Allah ondan razı olsun-'den gelmiş bir rivâyet olarak nakletmişlerdir.

Kabisa b. Zueyb ise o akşam namazıdır derken, başkaları yatsı namazıdır demiştir. Bu namaz tayin edilmeksizin müphem olarak beş vakit namazdan birisidir diye de söylendiği gibi, vustâ (orta) namaz beş vakit namazın hepsidir de denilmiştir. Bunu da Kadı Iyaz nakletmiştir. Cuma namazı olduğu dahi söylenmiştir.

Bu görüşler arasında sahih olan, ikindi ve sabah namazı olduğu görüşleridir. Bu ikisinin arasında daha sahih olanları ise sahih hadisler dolayısıyla ikindi namazı olduğudur.

Bunun sabah namazı olduğunu söyleyenler hadisleri ikindi namazına "vasat" adının verildiği ve Kur'an-ı Kerim'de sözü edilen vustâdan farklı ol-

duğunu söyleyerek tevil ederler ama bu zayıf bir tevildir. Yine bunun sabah namazı olduğunu söyleyenler kışın soğuğu sebebi ile meşakkat çekilecek bir zamanda, yaz mevsiminde ise uykunun tatlı olduğu, uyuklama, azaların hareketsiz kaldığı, insanların gaflete düştüğü bir zamanda kılınan bir namaz olduğunu delil gösterirler. Bundan dolayı diğer namazlardan farklı olarak kaçırılma tehlikesine maruz olması sebebiyle özellikle ona dikkat edilmesi (muhafaza edilmesi) emredilmiştir.

Vustâ namazının ikindi namazı olduğunu söyleyenler ise bu namazın insanların maişet ve işleriyle meşgul oldukları bir zamanda kılınan bir namaz oluşunu ileri sürerler.

Cuma namazı olduğunu söyleyenlerin kanaatine gelince, bu da son derece zayıf bir görüştür çünkü namazın dikkat edilip, korunması tavsiyesinden anlaşılan ancak kaçırılma ihtimaline maruz kalması dolayısıyladır. Bu ise Cuma namazı ile bağdaşmaz çünkü insanlar adeten diğer namazlardan daha fazla bu namaza dikkat ederler, onu korurlar. Buna sebep ise diğer namazlardan farklı olarak haftada bir kılınan bir namaz olmasıdır.

Vustâ namazı beş vakit namazın hepsidir diyenlerin görüşleri de zayıftır ya da yanlıştır çünkü Araplar (anlatımda) önce bir hususu etraflı bir şekilde sözkonusu edip sonra onu topluca anmazlar. Aksine bir husustan önce topluca söz eder sonra onu etraflı bir şekilde açıklarlar yahutta faziletine dikkat çekmek maksadıyla onun bir kısmı hakkında tafsilatlı açıklamalarda bulunurlar.

"Abîde, Ali'den" isnadında geçen Abîde es-Selmani'dir Allah en iyi bilendir.

"Ahzab günü" Ahzab meşhur gazanın adıdır. Ona ahzab ve hendek gazası adı verilir. Hicretin dördüncü yılında olmuştu, beşinci yılda olduğu da söylenmiştir.

"Güneş batıncaya kadar vustâ namazdan bizi alıkoydular" ibaresi bütün nüshalarda ve sema yoluyla alınmış asıl nüshalarda "salatu'l-vustâ" şeklinde (izafet terkibi halinde)dir. Bu da yüce Allah'ın: "Sen batı tarafında değildin." (Kasas, 44) buyruğu kabilindendir. Bu hususta da (nahivcilerin) bilinen iki görüşü vardır. Kûfelilerin görüşüne göre mevsuf ismin sıfatına izafe edilmesi caizdir. Basralıların görüşüne göre ise değildir. Bu gibi hallerde onlar hazfedilmiş bir kelime takdir ederler. Burada "(عن صلاة الصلاة الوسطي): orta namaz namazını kılmaktan" takdirinde olup, orta namazı kılmaktan anlamındadır.

"Güneş batıncaya kadar" anlamındaki ibarede "âbet" lafzı el-Harbi'nin dediğine göre gece zamanındaki vaktine döndü, yani battı, demektir. Bu da Arapların dönmeyi anlatmak üzere kullandıkları "âbe" fiilinden gelmektedir. Başkası ise bu batıya doğru seyretti (yürüdü) demektir demişlerdir çünkü "te'vîb" gündüzün yol alıp yürümek anlamındadır.

(1423) "Yahya b. el-Cezzâr" de Cezzâr ismi cim, ze ile ve sonu da re harfi iledir. Birinci yolda Yahya b. el-Cezzâr, Ali'den şeklinde, ikinci yolda ise Yahya, Ali'den dinledi şeklindedir. "An: den" lafzı ile "semia: dinledi" lafzı yer değiştirdiğinden ötürü Müslim senedi tekrar etmiştir.

"Hendeğin giriş yerlerinden birisi" ibaresindeki "furda" kelimesi hendeğin giriş yerlerinden ve ona nüfuz edilebilecek geçit yerlerinden birisi demektir.

(1424) "Müslim b. Subayh" Ebu'd-Duha'nın kendisidir.

"Şuteyr b. Şekl" kef harfi fethalı olarak da okunur (Şekel şeklinde) yine kef harfinin sakin olarak (Şekl şeklinde) okunacağı da söylenmiştir.

"Sonra onu iki akşam namazı yani akşam ile yatsı arasında kıldı." Buradan akşam ve yatsı namazları hakkında iki akşam namazı (işâân, işâeyn) lafzını kullanmanın doğru olduğu açıkça ifade edilmektedir. Bununla birlikte bazıları bunu kabul etmez çünkü akşam namazına "işâ'" denilmez, Bu itiraz yanlıştır çünkü burada tesniye (ikil kip) (anne babaya) ebeveyn (güneş ile aya) kamareyn (Ömer b. el-Hattab ile Ömer b. Abdulaziz'e) el-Umareyn denilmesine ve diğer benzerlerine benzer.

Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in güneş batıncaya kadar ikindi namazını geciktirmesine gelince bu korku namazı ile ilgili hüküm inmeden önce idi.

İlim adamları dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in bu namazı kasten değil de unutarak geciktirmiş olması ihtimali de vardır. Buna sebep ise düşman ile uğraşması idi. Düşmanla uğraşmasından ötürü kasten geciktirmiş olması da ihtimal dâhilindedir. Bu ise korku namazı hükmü inmeden önce namazı geciktirmekte bir mazeret idi. Günümüzde ise düşman ve çarpışma sebebiyle namazı vaktinden sonraya bırakmak caiz değildir. Aksine durumuna uygun bir şekilde korku namazı kılar. Korku namazının ise fıkıh kitaplarında bilinen çeşitleri vardır. Yüce Allah'ın izniyle bu şerhte ilgili babında bunların temel maksatlarına işaret edeceğiz.

Bilelim ki buradaki ve Buhari'deki bu hadiste geçtiği üzere vaktinden sonraya kalan namaz ikindi namazı idi. Bu hadisin zahirinden başka namazın vakti geçmediği anlaşılmaktadır. Muvatta'daki rivâyete göre geçirdiği

namazlar öğle ile ikindi namazlarıdır. Başka hadis kaynaklarında ise onun öğle, ikindi, akşam ve yatsı namazlarını gecenin bir bölümü geçinceye kadar geciktirdiği şeklindedir. Bu rivâyetlerin bir arada telif edilip, açıklanması da şöyle olur: Hendek vakası birkaç gün devam etti. Dolayısıyla bu rivâyetlerde sözü geçenlerden bazıları bir günde, diğerleri ise başka günde geçmiş demek olur.

١٤٢٦-٢٠٧/٦- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ عَنْ الْقَعْقَاعِ بْنِ حَكِيمٍ عَنْ أَبِي يُونُسَ مَوْلَى عَائِشَةَ أَنَّهُ قَالَ أَمَرَتْنِي عَائِشَةُ أَنْ أَكْتُبَ لَهَا مُصْحَفًا وَقَالَتْ إِذَا بَلَغْتَ هَذِهِ الْآيَةَ فَآذِنِّي حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى فَلَمَّا بَلَغْتُهَا آذَنْتُهَا فَأَمْلَتْ عَلَيَّ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَصَلَاةِ الْعَصْرِ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ قَالَتْ عَائِشَةُ سَمِعْتُهَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

1426-250/6- Bize Yahya b. Yahya et-Temimi de tahdis edip dedi ki. Ben Zeyd b. Eslem'den rivâyetle Malik'e okudum. O Ka'ka b. Hakîm'den, o Aişe'nin azatlısı Ebu Yunus'tan şöyle dediğini nakletti: Aişe bana kendisi için bir Mushaf yazmamı emretti ve: *"Namazları ve özellikle orta namazı koruyunuz."* (Bakara, 238) âyetine gelecek olursan beni haberdar et, dedi. (Ebu Yunus) dedi ki: O âyete gelince ben de ona haber verdim. O bana: "Namazları ve özellikle orta namazı ve ikindi namazını koruyunuz, gönülden gelerek saygı ve itaat ile Allah'ın huzurunda durunuz" diye bana okudu (ben de yazdım).

Aişe: Ben bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den (böylece) dinledim, dedi.[718]

١٤٢٧-٢٠٨/٧- حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ حَدَّثَنَا الْفُضَيْلُ بْنُ مَرْزُوقٍ عَنْ شَقِيقِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ فَقَرَأْنَاهَا مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ نَسَخَهَا اللَّهُ فَنَزَلَتْ حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى فَقَالَ رَجُلٌ كَانَ جَالِسًا عِنْدَ شَقِيقٍ لَهُ هِيَ إِذَنْ صَلَاةُ الْعَصْرِ فَقَالَ الْبَرَاءُ قَدْ أَخْبَرْتُكَ كَيْفَ نَزَلَتْ وَكَيْفَ

718 Ebu Davud, 410; Tirmizi, 2982; Nesai, 471; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17809

نَسَخَهَا اللَّهُ وَاللَّهُ أَعْلَمُ قَالَ مُسْلِم وَرَوَاهُ الْأَشْجَعِيُّ عَنْ سُفْيَانَ الثَّوْرِيِّ عَنْ الْأَسْوَدِ بْنِ قَيْسٍ عَنْ شَقِيقِ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ قَرَأْنَاهَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ زَمَانًا بِمِثْلِ حَدِيثِ فُضَيْلِ بْنِ مَرْزُوقٍ

1427-208/7- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti. Bize Yahya b. Âdem haber verdi, bize Fudayl b. Merzuk, Şakik b. Ukbe'den tahdis etti. O Berâ b. Âzib'den şöyle dediğini nakletti: Bu: Namazları ve ikindi namazını koruyunuz âyeti nazil oldu. Biz onu Allah'ın dilediği kadar bir süre okuduktan sonra Allah onu neshetti ve: Namazları ve özellikle orta namazı koruyunuz âyeti nazil oldu. Bunun üzerine Şakik'in yanında oturmakta olan bir adam ona: O halde o (orta namaz) ikindi namazıdır deyince, Bera: Ben sana nasıl indiğini ve Allah'ın onu nasıl nesh ettiğini haber verdim. Allah en iyi bilendir, dedi.

Müslim dedi ki: Bunu el-Eşcaî de Süfyan es-Sevri'den diye rivâyet etti. O el-Esved b. Kays'dan, o Şakik b. Ukbe'den, o Berâ b. Âzib'den şöyle dediğini nakletti: Biz bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte bir süre okuduk, sonra hadisi aynen Fudayl b. Merzuk'un rivâyeti gibi rivâyet etti.[719]

١٤٢٨-٢٠٩/٨- وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى عَنْ مُعَاذِ بْنِ هِشَامٍ قَالَ أَبُو غَسَّانَ حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ قَالَ حَدَّثَنَا أَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَوْمَ الْخَنْدَقِ جَعَلَ يَسُبُّ كُفَّارَ قُرَيْشٍ وَقَالَ يَا رَسُولَ اللَّهِ وَاللَّهِ مَا كِدْتُ أَنْ أُصَلِّيَ الْعَصْرَ حَتَّى كَادَتْ أَنْ تَغْرُبَ الشَّمْسُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَوَاللَّهِ إِنْ صَلَّيْتُهَا فَنَزَلْنَا إِلَى بُطْحَانَ فَتَوَضَّأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَتَوَضَّأْنَا فَصَلَّى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْعَصْرَ بَعْدَ مَا غَرَبَتْ الشَّمْسُ ثُمَّ صَلَّى بَعْدَهَا الْمَغْرِبَ

1428-209/8- Bana Ebu Gassan el-Mismaî ve Muhammed b. el-Müsennâ, Muaz b. Hişam'dan tahdis etti. Ebu Gassan dedi ki: Bize Muaz b. Hişam tahdis etti, bana babam Yahya b. Ebu Kesir'den şöyle dediğini tahdis etti: Bize Ebu Seleme b. Abdurrahman, Cabir b. Abdullah'tan tahdis ettiğine göre Ömer b. el-Hattab Hendek günü Kureyş kâfirlerine sövüp saymaya başladı ve: Ey Allah'ın Rasûlü, Allah'a yemin ederim ki ancak güneşin batmasına

719 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1768

az kala ikindi namazını kılabildim, dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) de: *"Allah'a yemin olsun ki ben de onu henüz kılamadım"* buyurdu. Sonra Buthan'a indik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) da abdest aldı, biz de abdest aldık. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güneş battıktan sonra ikindi namazını kıldı, ondan sonra da akşam namazını kıldı.[720]

١٤٢٩-.../٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَبُو بَكْرٍ حَدَّثَنَا وَقَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُبَارَكِ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ فِي هَذَا الْإِسْنَادِ بِمِثْلِهِ

1429-.../9- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe ve İshak b. İbrahim de tahdis etti. Ebu Bekr bize Vekî', Ali b. el-Mubarek'ten tahdis etti derken, İshak haber verdi dedi. O (Ali) Yahya b. Ebu Kesir'den bu isnat ile hadisi aynen rivâyet etti.[721]

Şerh

(1426-1429 numaralı hadisler)

(1426) Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyet ettiği hadiste: "Bana: Namazları, orta namazı ve ikindi namazını koruyunuz diye okuyup yazdırdı." Rivâyetlerde bu şekilde "ve ikindi namazını" diye vav iledir. Mezhebimize mensup kimi ilim adamı bunu vustâ (orta) namazın ikindi namazı olmadığına delil göstermişlerdir çünkü atfetmek (ve ile bağlamak) farklı olmayı gerektirir ama bizim mezhebimizdeki kanaate göre şaz kıraat delil gösterilemez ve onun Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den naklen verilen haber hükmünü taşıyamaz çünkü bu kıraati nakleden bir kimse ancak onu Kur'an'ın bir buyruğu olarak nakletmektedir. Kur'an ise icma ile kabul edildiği üzere ancak tevatür ile sabit olur. Böyle bir rivâyet Kur'an olarak sabit olmadığına göre haber olarak da sabit olamaz. Bu mesele fıkıh usulü kitaplarında etraflıca açıklanmıştır. Bu hususta bizlerle Ebu Hanife -yüce Allah'ın rahmeti ona- arasında da görüş ayrılığı vardır.

(1428) "Ömer (radıyallâhu anh) dedi ki: Ey Allah'ın Rasûlü..." Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in kendisinin de namazı kılmadığına dair yemin etmesi Ömer (radıyallâhu anh)'ın gönlünü hoş etmek içindir çünkü ikindi namazını akşam vaktine yakın bir zamana kadar geciktirmiş olması ona ağır gelmişti. Nebi

720 Buhari, 596, 598 -muhtasar olarak-, 641, 645, 4112; Tirmizi, 2180; Nesai, 1365; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3150

721 1428 numaralı hadisin kaynakları

(sallallâhu aleyhi ve sellem) de bunun üzerine ona kendisinin de henüz ikindiyi kılmadığını haber vererek Ömer'e örnek olup, meydana gelenlerin ona ağır gelmemesi ve gönlünü hoş etmesi için söyledi, verdiği bu haberi de yemin ile pekiştirdi.

Bu aynı zamanda yemin istenip, teklif edilmeksizin yemin etmenin caiz oluşuna delildir. Eğer bir hususu pekiştirmek yahut güveni arttırmak, bir unutkanlık yanılgısını ortadan kaldırmak ya da buna benzer başka maksatlar gibi bir maslahat bulunursa bu şekilde yemin etmek müstehabtır. Hadislerde bu çokça görülen bir durum olduğu gibi, yüce Allah tarafından da bu şekilde yeminlerde bulunulmuştur. "Vezzariyat, vettur, velmürselat, vessemai vettarık, veşşemsi veduhaha, velleyli iza yağşa, vedduha, vettini, veladiyat, velasri" ve benzeri buyruklarda olduğu gibi. Bütün bunlar hakkında yemin edilen hususun değerini göstermek ve onu pekiştirmek içindir. Allah en iyi bilendir.

"Buthan'a indik." Bütün muhaddislerin rivâyetlerinde, zaptlarında ve kayıtlamalarında hep bu şekildedir. Dilbilginleri ise "Batihan" diye söyler ve başka türlüsünü caiz kabul etmezler. el-Bâri' sahibi ve Ebu Ubeyd el-Bekri de bunu böylece nakletmişlerdir. Burası Medine'de bir vadinin adıdır.

"Buthan'a indik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) da abdest aldı, biz de abdest aldık..." Buradaki ifadelerin zahirinden bu iki namazı cemaat ile birlikte kıldığı anlaşılmaktadır. Böylelikle bunda kazaya kalmış farz namazın cemaatle kılınmasının caiz olduğuna delil bulunur. Bütün ilim adamları da böyle demişlerdir. Ancak Kadı Iyaz'ın, Leys b. Sa'd'dan naklettiğine göre o bunu kabul etmemektedir. Leys'den bu görüş sahih olarak nakledilmiş olsa dahi onun bu görüşü bu hadis ile ayrıca Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in sabah namazını ashabı ile birlikte uykuda kalıp, sabah namazını geçirip, onu cemaatle kıldıklarına dair -bundan biraz sonra Müslim'in de zikrettiği gibi- açık ifadeler taşıyan sahih hadislerle reddedilir.

Bu hadiste ayrıca bir namazı geçirmiş olup, onu başka bir vakitte hatırlayan kimsenin, işe, geçirdiği namazın kazasını kılmakla başlaması sonra da o vaktin namazını kılması gerektiğine de delil vardır. Bu hususta icma bulunmaktadır. Ancak Şafii'ye ve bir kesime göre böyle yapmak müstehabtır. Eğer vakit namazını kıldıktan sonra geçirdiği namazı kılarsa bu da caizdir. Malik, Ebu Hanife ve başkalarına göre ise önce geçirdiğini hatırladığı namazı kılması vaciptir. Eğer vakit namazını önce kılacak olursa sahih olmaz.

Bu hadisi şöyle diyen bir kimse delil gösterebilir: Akşam namazı şafağın batışına kadar devam eder çünkü kazaya kalmış ikindi namazını akşamdan önce kılmıştır. Eğer akşam namazının vakti dar olsaydı onun da vaktini geçir-

memek için elbette akşam namazını kılmakla işe başlardı ama böyle diyen bir kimsenin bu hususta lehine delil olacak bir taraf yoktur çünkü bu uygulama güneşin batışından bir süre sonra olmuştur. Öyle ki akşam namazının vaktinin dar olduğunu söyleyenlere göre akşam namazının vakti dahi çıkmıştır. Bu durumda böyle diyenin bu görüşüne bu hadiste bir delil bulunmamaktadır. Daha önce delilleriyle açıklandığı ve bunlara yapılan itirazlara verilen cevaplarda görüldüğü gibi akşam namazının vakti şafağın batış zamanına kadar sürdüğü görüşü tercih edilen görüş olmakla birlikte bu böyledir.

٣٧/٩٠- بَاب فَضْلِ صَلَاتَيْ الصُّبْحِ وَالْعَصْرِ وَالْمُحَافَظَةِ عَلَيْهِمَا

37/90- SABAH VE İKİNDİ NAMAZLARININ FAZİLETİ VE BUNLARA DİKKAT ETME BABI

١٤٣٠-٢١٠/١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى قَالَ قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ عَنْ الْأَعْرَجِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ مَلَائِكَةٌ بِاللَّيْلِ وَمَلَائِكَةٌ بِالنَّهَارِ وَيَجْتَمِعُونَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ وَصَلَاةِ الْعَصْرِ ثُمَّ يَعْرُجُ الَّذِينَ بَاتُوا فِيكُمْ فَيَسْأَلُهُمْ رَبُّهُمْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِهِمْ كَيْفَ تَرَكْتُمْ عِبَادِي فَيَقُولُونَ تَرَكْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ وَأَتَيْنَاهُمْ وَهُمْ يُصَلُّونَ

1430-210/1- Bize Yahya b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Ben Ebu'z-Zinad'dan naklen Malik'e okudum. O el-A'rec'den, o Ebu Hureyre'den rivâyet ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu: *"Sizin aranızda geceleyin bazı melekler ile gündüzün bazı melekler birbirine nöbeti devrederek bulunurlar. Sabah ve ikindi namazında bir araya gelirler sonra sizinle birlikte geceyi geçiren melekler yükselir. Rableri -durumlarını en iyi bilen o olmakla birlikte- kendilerine: Kullarımı nasıl bırakıp geldiniz diye sorar. Onlar: "Onları namaz kılarken bıraktık, onlara gittiğimizde de namaz kılıyorlardı derler."*[722]

١٤٣١-.../٢- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ -ﷺ- قَالَ « وَالْمَلاَئِكَةُ يَتَعَاقَبُونَ فِيكُمْ ». بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِى الزِّنَادِ.

722 Buhari, 555, 7429, 7486; Nesai, 484; Tuhfetu'l-Eşrâf, 13809

1431-.../2- Bize Muhammed b. Rafi de tahdis etti... Ebu Hureyre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den: *"Melekler aramızda nöbetleşe bulunurlar"* buyurdu deyip, hadisi aynen Ebu'z-Zinad'ın hadisi gibi rivâyet etti.[723]

١٤٣٢-٢١١/٣- وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ أَخْبَرَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ حَدَّثَنَا قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ قَالَ سَمِعْتُ جَرِيرَ بْنَ عَبْدِ اللَّهِ وَهُوَ يَقُولُ كُنَّا جُلُوسًا عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ إِذْ نَظَرَ إِلَى الْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ فَقَالَ أَمَا إِنَّكُمْ سَتَرَوْنَ رَبَّكُمْ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا الْقَمَرَ لَا تُضَامُّونَ فِي رُؤْيَتِهِ فَإِنْ اسْتَطَعْتُمْ أَنْ لَا تُغْلَبُوا عَلَى صَلَاةٍ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا يَعْنِي الْعَصْرَ وَالْفَجْرَ ثُمَّ قَرَأَ جَرِيرٌ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا

1432-211/3- Bize Zuheyr b. Harb da tahdis etti. Bize Mervan b. Muaviye el-Fezari tahdis etti. Bize İsmail b. Ebu Halid haber verdi. Bize Kays b. Ebu Hazim tahdis edip dedi ki: Cerir b. Abdullah'ı şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in yanında oturuyorduk. Bir ara ondördündeki aya baktı ve: *"Şunu bilin ki sizler bu ayı herhangi bir zorluk ve sıkıntı çekmeksizin gördüğünüz gibi Rabbinizi göreceksiniz. Binaenaleyh eğer güneş doğmadan önce ve batmadan önce ki namazı kılmayı kaçırmama gücünüz varsa (kaçırmayınız)"* buyurdu. Yani ikindi ile sabah namazlarını kastetmektedir. Sonra Cerir: *"O halde güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbini hamd ile tesbih et"* (Taha, 130) buyruğunu okudu.[724]

١٤٣٣-٢١٢/٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ وَوَكِيعٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَقَالَ أَمَا إِنَّكُمْ سَتُعْرَضُونَ عَلَى رَبِّكُمْ فَتَرَوْنَهُ كَمَا تَرَوْنَ هَذَا الْقَمَرَ وَقَالَ ثُمَّ قَرَأَ وَلَمْ يَقُلْ جَرِيرٌ

1433-212/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Bize Abdullah b. Numeyr, Ebu Usame ve Vekî' bu isnat ile tahdis etti. Dedi ki: "Ama siz Rabbinize arz olunacaksınız da bu ayı gördüğünüz gibi onu göreceksiniz." Ayrıca: Sonra... okudu dedi ama Cerir adını zikretmedi.[725]

---

723 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 14570

724 Buhari, 554, 573, 4851, 7434, 7435, 7436; Ebu Davud, 4729; Tirmizi, 2551; İbn Mace, 177; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3223

725 1432 numaralı hadisin kaynakları

١٤٣٤-٢١٣/٥- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ جَمِيعًا عَنْ وَكِيعٍ قَالَ أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنِ ابْنِ أَبِي خَالِدٍ وَمِسْعَرٍ وَالْبَخْتَرِيِّ بْنِ الْمُخْتَارِ سَمِعُوهُ مِنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عُمَارَةَ بْنِ رُؤَيْبَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَنْ يَلِجَ النَّارَ أَحَدٌ صَلَّى قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا يَعْنِي الْفَجْرَ وَالْعَصْرَ فَقَالَ لَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ آنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ نَعَمْ قَالَ الرَّجُلُ وَأَنَا أَشْهَدُ أَنِّي سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي

1434-213/5- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Ebu Kureyb ve İshak b. İbrahim de birlikte Vekî'’den tahdis etti. Ebu Kureyb dedi ki: Bize Vekî', Ebu Halid, Mis'ar ve Buhteri b. el-Muhtar'dan tahdis etti. Onlar bunu Ebu Bekr b. Umare b. Rueybe'den diye dinlediler. O babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i: *"Güneş doğmadan önce ve batımından önce namaz kılan bir kimse ateşe girmeyecektir"* buyurdu. Bununla sabah ve ikindi namazlarını kastetmektedir. Basra ahalisinden bir kişi ona: Bunu Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bizzat sen mi dinledin? dedi. O evet deyince, adam: Ben de şahitlik ederim ki bunu bizzat Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den dinledim, onu iki kulağım duydu, kalbim de belledi.[726]

١٤٣٥-٢١٤/٦- وَحَدَّثَنِي يَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّوْرَقِيُّ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ حَدَّثَنَا شَيْبَانُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ عَنِ ابْنِ عُمَارَةَ بْنِ رُؤَيْبَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يَلِجُ النَّارَ مَنْ صَلَّى قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَعِنْدَهُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الْبَصْرَةِ فَقَالَ آنْتَ سَمِعْتَ هَذَا مِنَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ نَعَمْ أَشْهَدُ بِهِ عَلَيْهِ قَالَ وَأَنَا أَشْهَدُ لَقَدْ سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُهُ بِالْمَكَانِ الَّذِي سَمِعْتَهُ مِنْهُ

1435-214/6- Bana Yakub b. İbrahim ed-Devraki de tahdis etti... İbn Umare b. Rueybe babasından şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Güneşin doğmasından önce ve batmasından önce namaz kılan bir kimse cehenneme girmez"* buyurdu. Yanımda Basralılardan bir adam da vardı. O adam: Bunu Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den bizzat sen mi dinledin? dedi. O evet, bunu ondan dinlediğime şahitlik ederim dedi. Adam: Ben

726 Ebu Davud, 427; Nesai, 470, 486; Tuhfetu'l-Eşrâf, 10378

de şahitlik ederim, andolsun ki Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bunu senin bu sözü kendisinden dinlediğin aynı yerde söylerken dinledim, dedi.[727]

١٤٣٦-٢١٥/٧- وَحَدَّثَنَا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى حَدَّثَنِي أَبُو جَمْرَةَ الضُّبَعِيُّ عَنْ أَبِي بَكْرٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَنْ صَلَّى الْبَرْدَيْنِ دَخَلَ الْجَنَّةَ

1436-215/7- Bize Heddab b. Halid el-Ezdi de tahdis etti... Ebu Bekr'in babasından rivâyetine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Kim iki serin zamandaki namazları kılarsa cennete girer"* buyurdu.[728]

١٤٣٧-.../٨- حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ السَّرِيِّ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ خِرَاشٍ حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَاصِمٍ قَالاَ جَمِيعًا حَدَّثَنَا هَمَّامٌ بِهَذَا الْإِسْنَادِ وَنَسَبَا أَبَا بَكْرٍ فَقَالاَ ابْنُ أَبِي مُوسَى

1437-.../8- Bize İbn Ebu Ömer tahdis etti. Bize Bişr b. es-Serri tahdis etti (H). Dedi ki: Bize İbn Hiraş da tahdis etti. Bize Amr b. Âsım tahdis etti. (Bişr ile) birlikte dediler ki: Bize Hemmam tahdis etti deyip, bu isnat ile hadisi rivâyet ettiler ve Ebu Bekr'in nesebini de söyleyerek İbn Ebu Musa dediler.[729]

Şerh

(1430-1437 numaralı hadisler)

(1430) *"Geceleyin bazı melekler ile gündüzün bazı melekler birbirlerine nöbeti devrederek..."* Bu hadiste nahivciler arasında fiilde daha önce geçmesi halinde çoğul ve tesniye (ikil) zamirinin açığa çıkarılarak telaffuz edilmesinin caiz olduğunu söyleyen nahivcilerin lehine delil vardır. Bu şekildeki söyleyiş Haris oğullarının söyleyişidir. Bu hususta onların: "(أكلوني البراغيث): Pireler beni yediler" şeklindeki söyleyişlerini de nakletmişlerdir. Ahfeş ve ona muvafakat edenler de yüce Allah'ın: *"O zulmeden kimseler aralarında gizlice danıştılar"* (Enbiya, 3) buyruğunu buna göre açıklamışlardır. Sibeveyh ve nahivcilerin çoğunluğu ise şöyle demektedir: Fiilin önce geçmiş olması halinde zamirin açıkça söylenmesi caiz değildir. Onlar bütün bu gibi kullanımları yorumlarlar ve ondan sonra gelen ismi zamirden bedel kabul edip, fiil dolayısıyla merfu olduğunu söylemezler. Sanki: "Onlar aralarında gizlice

727 1434 numaralı hadisin kaynakları

728 Buhari, 574 ve yine aynı rakamla muallâk olarak;. Tuhfetu'l-Eşrâf, 9138

729 1436 numaralı hadisin kaynakları

konuştular" denilince, bunlar kimlerdir diye sorulmuş da, "o zulmedenler" denilmiş gibidir. İşte: "Birbirlerine nöbeti devrederler" buyruğu ve benzerleri de böyledir.

Birbirlerine nöbeti devretmeleri ise bir grubun, bir diğerinden sonra gelmesi demektir. Askerlerin bir kısmının diğerinden sonra gelmesi anlamındaki "teakkabe'l-cuyuş" tabiri de buradan alınmıştır ki bu da askerlerin bir yerdeki sınıra gidip, ondan sonra diğerlerinin gelmesini anlatır.

Meleklerin sabah ve ikindi namazlarında bir araya gelmelerine gelince, ibadet zamanlarında ve Rablerine itaat etmek üzere bir araya geldiklerinde meleklerin yanlarında toplanıp, ayrılmaları ise yüce Allah'ın mümin kullarına bir lütfu ve bir ikramıdır. Böylelikle melekler tanık oldukları hayra göre onların lehine şahitlik ederler.

"Onların durumunu en iyi bilen o olduğu halde Rableri onlara: Kullarımı nasıl bırakıp geldiniz diye sorar." Burada soru sormak zahirinden anlaşılan anlama göredir. Bu da yüce Allah'ın meleklerinden kendisine bu şekilde ibadet etmelerini dilemesinin bir neticesidir. Nitekim her şeyi en iyi bilen olduğu halde amelleri yazmalarını emretmesi de bunun gibidir.

Kadı Iyaz -yüce Allah'ın rahmeti ona- dedi ki: Daha güçlü olan, çoğunluğun kabul ettiği görüş bu meleklerin yazıcı Hafaza melekleri olduklarıdır. Ayrıca o der ki: Bunların Hafaza melekleri dışında insanlarla beraber olan melekler arasından olma ihtimalleri de vardır.

"Bir sıkıntı çekmediğiniz gibi" Allah'ın görülmesi ile ilgili bu ifadenin açıklaması ve zaptı iman bölümünde geçmiş bulunmaktadır ki, onu görmekte bir zorlukla, bir sıkıntıyla karşılaşmazsınız, demektir.

(1433) *"Sizler Rabbinize arz olunacaksınız. Bu ayı gördüğünüz gibi onu göreceksiniz."* Yani onu herhangi bir şüphe, bir meşakkat olmaksızın kesin bir görüş ile göreceksiniz. Tıpkı bu ayı herhangi bir zorlukla karşılaşmaksızın kesin olarak gördüğünüz gibi.

Burada görmeler birbirine benzetilmektedir yoksa görülenler değil. Allah'ı bu şekilde görmek müminlere mahsustur, kâfirlere gelince onlar yüce Allah'ı göremeyeceklerdir. Bu ümmetin münafıklarının onu göreceği söylenmiş ise de bu zayıf bir görüştür. Ehl-i sünnet cumhurunun kabul ettiği doğru görüş ilim adamlarının ittifakı ile diğer kâfirlerin onu görmeyeceği gibi, münafıkların da onu görmeyeceği şeklindedir. Bu mesele ile ilgili açıklamalar daha önce iman bölümünde geçmiş bulunmaktadır.

(1436) "Ebu Cemre" ismi cim iledir. (Hamza ismi ile karıştırılmamalıdır.)

٣٨/٩١- بَاب بَيَانِ أَنَّ أَوَّلَ وَقْتِ الْمَغْرِبِ عِنْدَ غُرُوبِ الشَّمْسِ

38/91- AKŞAM VAKTİNİN GÜNEŞİN BATIŞI İLE BAŞLADIĞINI BEYAN BABI

١٤٣٨-١/٢١٦- حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا حَاتِمٌ وَهُوَ ابْنُ إِسْمَعِيلَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَانَ يُصَلِّي الْمَغْرِبَ إِذَا غَرَبَتْ الشَّمْسُ وَتَوَارَتْ بِالْحِجَابِ

1438-216/1- Bize Kuteybe b. Said tahdis etti… Seleme b. el-Ekva'dan rivâyete göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) güneş batıp da perdenin arkasında saklandığı zaman akşam namazını kılardı.[730]

١٤٣٩-٢/٢١٧- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مِهْرَانَ الرَّازِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي أَبُو النَّجَاشِيِّ قَالَ سَمِعْتُ رَافِعَ بْنَ خَدِيجٍ يَقُولُ كُنَّا نُصَلِّي الْمَغْرِبَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَيَنْصَرِفُ أَحَدُنَا وَإِنَّهُ لَيُبْصِرُ مَوَاقِعَ نَبْلِهِ

1439-217/2- Bize Muhammed b. Mihran er-Razi de tahdis etti… Ebu'n-Necaşi dedi ki: Rafi b. Hadic'i şöyle derken dinledim: Biz akşam namazını Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kılardık da bizden bir kimse namazdan ayrıldığı vakit okunun düştüğü yerleri görebiliyordu.[731]

١٤٤٠-.../٣- وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَقَ الدِّمَشْقِيُّ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ حَدَّثَنِي أَبُو النَّجَاشِيِّ حَدَّثَنِي رَافِعُ بْنُ خَدِيجٍ قَالَ كُنَّا نُصَلِّي الْمَغْرِبَ بِنَحْوِهِ

1440-…/3- Bize İshak b. İbrahim el-Hanzalî tahdis etti… Ebu'n-Necaşi dedi ki: Bana Rafi b. Hadic tahdis edip: Biz akşam namazını kılardık da deyip, hadisi buna yakın rivâyet etti.[732]

---

730 Buhari, 561 -muhtasar olarak-; Ebu Davud, 417 -buna yakın-; Tirmizi, 164; İbn Mace, 688 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 4535

731 Buhari, 559; İbn Mace, 687; Tuhfetu'l-Eşrâf, 3572

732 1439 numaralı hadisin kaynakları

Şerh

(1438-1440 numaralı hadisler)

(1438) "Güneş batıp perdenin arkasında gizlendiği zaman akşam namazını kılardı." Buradaki iki ifade de aynı anlamdadır, biri diğerini açıklamaktadır.

(1439) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte akşam namazını kılardık da..." Bu Allah Rasûlünün güneşin doğması ile birlikte ilk vaktinde akşam namazını erken kılıp, biz namazdan ayrıldıktan sonra herhangi birimiz yayından okunu attığı takdirde aydınlık hala devam ettiğinden dolayı okunun düştüğü yeri görebiliyordu, demektir.

Bu iki hadisten akşam namazının güneşin batmasının akabinde kılınmasında acele edileceği hükmü çıkmaktadır. Bunun üzerinde de icma edilmiştir.

Bu hususta şiadan bir görüş nakledilmiş olmakla birlikte dikkate alınmaz ve bu görüşün esası yoktur.

Şafağın kayboluş vaktine yakın bir zamana kadar akşam namazının geciktirilmesine dair daha önce geçen hadislere gelince, açıklandığı gibi geciktirmenin cevazını beyan içindir çünkü bu hadisler vakte dair soru soran kimseye cevap ile ilgili idi. Bu iki hadis ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mazeretinin bulunması hali dışında devam ederek tekrarlaya geldiği âdetinin ne olduğunu haber vermektedir. O halde bunlara dayanmak gerekir. Allah en iyi bilendir.

٣٩/٩٢- بَاب وَقْتِ الْعِشَاءِ وَتَأْخِيرِهَا

39/92- YATSI NAMAZININ VAKTİ VE GECİKTİRİLMESİ BABI

١٤٤١-١/٢١٨- وَحَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ سَوَّادٍ الْعَامِرِيُّ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى قَالَا أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ أَعْتَمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً مِنْ اللَّيَالِي بِصَلَاةِ الْعِشَاءِ وَهِيَ الَّتِي تُدْعَى الْعَتَمَةَ فَلَمْ يَخْرُجْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ حَتَّى قَالَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ نَامَ النِّسَاءُ وَالصِّبْيَانُ فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ لِأَهْلِ الْمَسْجِدِ حِينَ خَرَجَ عَلَيْهِمْ مَا يَنْتَظِرُهَا أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ غَيْرُكُمْ وَذَلِكَ قَبْلَ أَنْ يَفْشُوَ الْإِسْلَامُ فِي النَّاسِ زَادَ

حَرْمَلَةُ فِي رِوَايَتِهِ قَالَ ابْنُ شِهَابٍ وَذُكِرَ لِي أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ وَمَا كَانَ لَكُمْ أَنْ تَنْزُرُوا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَلَى الصَّلَاةِ وَذَاكَ حِينَ صَاحَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ

1441-218/1- Bize Amr b. Sevvâd el-Âmirî ve Harmele b. Yahya da tahdis edip dedi ki: Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Yunus'un haber verdiğine göre İbn Şihâb kendisine haber verip dedi ki: Bana Urve b. ez-Zubeyr'in haber verdiğine göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) gecelerden bir gece yatsı namazını hava iyice kararıncaya kadar geciktirdi. Bu kendisine el-ateme denilen namazdı. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışarı çıkmayı geciktirdi. Öyle ki Ömer b. el-Hattab: Kadınlar ve çocuklar uyudu diye seslendi. Bunun üzerine Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) dışarı çıktı ve mescitteki cemaate yanlarına gittiğinde: *"Bu namazı yeryüzündekiler arasından sizden başka bekleyen kimse yoktur"* dedi. Bu ise insanlar arasında İslam henüz iyice yayılmadan olmuştu.

Harmele rivâyetinde şunları da eklemektedir: İbn Şihâb dedi ki: Bana zikredildiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem): "Hem sizin namaz hususunda Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e ısrarcı olmamanız gerekirdi" buyurmuştur. Bu da Ömer b. el-Hattab seslendiği zaman olmuştu.[733]

١٤٤٢-.../٢- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الْمَلِكِ بْنُ شُعَيْبِ بْنِ اللَّيْثِ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي عَنْ عُقَيْلٍ عَنْ ابْنِ شِهَابٍ بِهَذَا الْإِسْنَادِ مِثْلَهُ وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ الزُّهْرِيِّ وَذُكِرَ لِي وَمَا بَعْدَهُ

1442-.../2- Bana Abdulmelik b. Şuayb b. el-Leys de tahdis etti. Bana babam, dedemden tahdis etti. O Ukayl'dan, o İbn Şihâb'dan bu isnat ile hadisi aynen rivâyet etti ama ez-Zühri'nin: "Bana zikrolundu" sözünü ve ondan sonrasını zikretmedi.[734]

Şerh

(1441-1442 numaralı hadisler)

Bu bab yatsı namazının geciktirilmesini sözkonusu etmektedir. İlim adamları ise yatsı namazını erken kılmanın mı, geciktirmenin mi faziletli olduğu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Aynı zamanda bunlar selefin meşhur iki

733 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16725

734 Buhari, 566; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12544

görüşü, Malik'in ve Şafii'nin de iki ayrı görüşüdür. Geciktirmenin daha faziletli olduğunu söyleyenler bu hadisleri delil göstermişlerdir. Erken kılmanın faziletli olduğunu söyleyenler ise Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in âdetinin çoğunlukla yatsıyı erken kılmak olduğunu, caiz oluşu beyan etmek yahut bir meşguliyet ya da bir mazeret dolayısıyla sınırlı vakitlerde onu geciktirdiğini ve esasen bu hadislerin bir kısmında da buna işaret bulunduğunu delil göstermişlerdir. Allah en iyi bilendir.

"Namazı havanın iyice karardığı bir vakte kadar geciktirdi." Yani gecenin karanlığı iyice koyulaşıp, artıncaya kadar geciktirdi.

"Kadınlar ve çocuklar uyudu." Mescitte namazı bekleyen kadınlar ve çocuklar uyudu, demektir. Ömer (radıyallâhu anh)'ın kadın ve çocukların uyuduğunu söylemesi ise Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazı ya da namaz vaktini unutarak namaza geç kaldığını sanmış olduğundan dolayıdır.

(1442) "Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namaza çıkması hususunda ısrarcı olmamanız gerekirdi." Bu hususta ona ısrar etmemeliydiniz. Kadı Iyaz bazı ravilerden buradaki ısrar etmek anlamındaki kelimenin dışarıya çıkmasını sağlamak anlamında "ibraz" kökünden gelen bir kelime olarak zaptedildiğini söylemektedir ama cumhurun benimsediği meşhur ve sahih rivâyet ise birinci rivâyettir.

Şunu da bilelim ki, hadis-i şerifte ve bundan sonrakinde sözkonusu edilen yatsı namazının geciktirilmesi bütün bu hadislerde ihtiyar vaktinin dışına çıkacak kadar bir geciktirme değildir. Bu vakit ise namaz vakitleri ile ilgili babın baş taraflarında açıklamış olduğumuz gibi bu husustaki meşhur görüş ayrılıklarına göre gecenin yarısı ya da üçte biridir.

١٤٤٣-٢١٩/٣- حَدَّثَنِي إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ كِلَاهُمَا عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ بَكْرٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ قَالُوا جَمِيعًا عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي الْمُغِيرَةُ بْنُ حَكِيمٍ عَنْ أُمِّ كُلْثُومٍ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ أَنَّهَا أَخْبَرَتْهُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ أَعْتَمَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ حَتَّى ذَهَبَ عَامَّةُ اللَّيْلِ وَحَتَّى نَامَ أَهْلُ الْمَسْجِدِ ثُمَّ خَرَجَ فَصَلَّى فَقَالَ إِنَّهُ لَوَقْتُهَا لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي وَفِي حَدِيثِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ لَوْلَا أَنْ يَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي

1443-219/3- Bize İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Hatim ikisi Muhammed b. Bekr'den tahdis etti (H). Dedi ki: Bana Harun b. Abdullah da tahdis etti, bize Haccac b. Muhammed tahdis etti (H). Dedi ki: Bana Haccac b. eş-Şair ve Muhammed b. Rafi de tahdis edip dediler ki: Bize Abdurrezzak -ki lafızları birbirine yakındır- tahdis etti. Hepsi birlikte İbn Cureyc'den şöyle dedi dediler: Bana el-Muğire b. Hakim, Ebu Bekr'in kızı Um Külsum'dan haber verdiğine göre Um Külsum kendisine Aişe'den şöyle dediğini haber verdi: Bir gece Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazı gecenin iyice karardığı vakte kadar geciktirdi. Hatta hemen hemen gecenin çoğu kısmı gitti ve hatta mescittekiler uyudu. Sonra çıkıp namaz kıldırdı ve: *"Şüphesiz ki bu, bu namazın vaktidir. Eğer ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım (hep bu vakitte kıldırırdım)."* Abdurrezzak'ın hadisi rivâyetinde: *"Eğer ümmetime zor gelmeyecek olsaydı"* dedi.[735]

١٤٤٤--٢٢٠/٤- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ إِسْحَقُ أَخْبَرَنَا وَقَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ عَنْ الْحَكَمِ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ مَكَثْنَا ذَاتَ لَيْلَةٍ نَنْتَظِرُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِصَلَاةِ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ فَخَرَجَ إِلَيْنَا حِينَ ذَهَبَ ثُلُثُ اللَّيْلِ أَوْ بَعْدَهُ فَلَا نَدْرِي أَشَيْءٌ شَغَلَهُ فِي أَهْلِهِ أَوْ غَيْرُ ذَلِكَ فَقَالَ حِينَ خَرَجَ إِنَّكُمْ لَتَنْتَظِرُونَ صَلَاةً مَا يَنْتَظِرُهَا أَهْلُ دِينٍ غَيْرُكُمْ وَلَوْلَا أَنْ يَثْقُلَ عَلَى أُمَّتِي لَصَلَّيْتُ بِهِمْ هَذِهِ السَّاعَةَ ثُمَّ أَمَرَ الْمُؤَذِّنَ فَأَقَامَ الصَّلَاةَ وَصَلَّى

1444-220/4- Bana Zuheyr b. Harb ve İshak b. İbrahim de tahdis etti. İshak bize Cerir, Mansur'dan haber verdi derken, Zuheyr tahdis etti dedi. O el-Hakem'den, o Nafi'den, o Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini nakletti: Bir gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i yatsı namazı için bekleyip mescitte kaldık. Gecenin üçte biri yahut daha fazlası geçtikten sonra yanımıza çıkıp geldi. Kendisini aile halkı hususunda bir şey mi meşgul etti yoksa başka bir husus mu bilmiyoruz. Dışarı çıktığı zaman: *"Şüphesiz sizler başka bir din sahibi kimsenin beklemediği bir namazı bekliyorsunuz. Eğer ümmetime ağır gelmeyecek olsaydı andolsun onlara bu vakitte namazı kıldırırdım"* buyurdu sonra müezzine verdiği emir üzerine namaz için kamet getirdi ve (Allah Rasûlü) namazı kıldırdı.[736]

735 Nesai, 535; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17984

736 Ebu Davud, 420; Nesai, 536; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7644

١٤٤٥-٢٢١/٥- وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي نَافِعٌ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ شُغِلَ عَنْهَا لَيْلَةً فَأَخَّرَهَا حَتَّى رَقَدْنَا فِي الْمَسْجِدِ ثُمَّ اسْتَيْقَظْنَا ثُمَّ رَقَدْنَا ثُمَّ اسْتَيْقَظْنَا ثُمَّ خَرَجَ عَلَيْنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ثُمَّ قَالَ لَيْسَ أَحَدٌ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ اللَّيْلَةَ يَنْتَظِرُ الصَّلَاةَ غَيْرُكُمْ

1445-221/5- Bana Muhammed b. Rafi de tahdis etti... Abdullah b. Ömer'in tahdis ettiğine göre Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gece meşgul oldu da o namazı (yatsıyı) geciktirdi. Öyle ki biz de mescitte uyuduk sonra uyandık. Arkasından yine uyuduk yine uyandık. Sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yanımıza çıktı ve arkasından: *"Bu gece yeryüzündekiler arasından bu namazı sizden başka bekleyen kimse yoktur"* buyurdu.[737]

Şerh

(1443-1445 numaralı hadisler)

Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyetinde: "Gecenin büyük bir kısmı, çoğunluğu geçti" ifadesi gecenin çoğu geçti demektir. Böyle bir tevilde bulunmak ise kaçınılmazdır çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem): *"Şüphesiz ki bu, bu namazın vaktidir"* buyurmuştur. Bu ifade ile gece yarısından sonrasının kastedilmiş olma ihtimali mümkün değildir çünkü hiçbir ilim adamı yatsı namazının gece yarısından sonrasına geciktirilmesinin daha faziletli olduğunu söylemiş değildir.

"Şüphesiz ki bu, bu namazın vaktidir. Eğer ümmetime zorluk vermeyecek olsaydım" ifadesi: Şüphesiz bu, bu namazın tercih olunan yahut daha efdal olan vaktidir demektir. Buradan bu namazın geciktirilmesinin faziletli görüldüğü ama çoğunlukla geciktirmek hususundaki meşakkat dolayısıyla erken kıldığı hükmü anlaşılmaktadır. Erken kılmanın faziletli olduğunu kabul edenler şöyle der: Eğer geciktirmek daha faziletli olsaydı bunda zorluk ve meşakkat olsa dahi buna daha çok devam ederdi.

Geciktirmenin faziletli olduğunu söyleyenler de şöyle der: Allah Rasûlü bu ifadelerle geciktirmenin daha faziletli olduğuna dikkat çekmiş ve geciktirmeyişinin sebebinin de zorluk olduğunu açıkça ifade etmiş bulunmaktadır. Bunun da anlamı -Allah en iyi bilendir- onun geciktirmeyi daha çok sürdürüp, üzerlerine farz kılınmasından korkması yahut onların farz olduğu izlenimini edinmeleridir. İşte bu sebeple yatsı namazını geciktirmeyi terk etmiştir.

737 Buhari, 570; Ebu Davud, 199; Tuhfetu'l-Eşrâf, 7776

Nitekim aynı sebeple teravih namazını kılmayı bırakmış ve buna farz kılınmasından korkmasını ve devamlı kılınmasından aciz kılınmasını gerekçe olarak göstermiştir. Bununla birlikte ilim adamları korkulan gerekçenin (illetin) ortadan kalkmış olması dolayısıyla müstehab olduğu üzerinde icma etmişlerdir. İşte bu mana aynı şekilde yatsı namazında da vardır. Hattâbî ve başkaları der ki: Namazı daha uzun süre beklemek için namazı geciktirmek müstehabtır çünkü namazı bekleyen kişi namazda demektir.

(1444) "Yatsı namazı (el-işau'l-âhire)" Bu ifadede bu namazın âhire (son) diye nitelendirilmesinin caiz olduğuna ve bunda bir mekruhluk olmadığına delil vardır. Bu da Esmai'den bunun mekruh olduğunu söylediğine dair gelen nakle aykırıdır. Bu mesele ile ilgili açıklama daha önceden geçti.

"Çıkınca: *Şüphesiz sizler...* buyurdu." Bu ifadelerden imamın ve âlim zatın arkadaşlarının yanına gelmesi gecikecek yahut kendilerine zor geldiğini düşündüğü bir olay cereyan edecek olursa onlara mazeretini söylemesinin ve bu hususta şu bakımdan dolayı sizin lehinize bir maslahat vardır yahut benim bir mazeretim vardı deyip ya da buna benzer bir söz söyleyip açıklama yapmasının müstehap olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

(1445) "Mescitte uyuduk sonra uyandık..." Aişe (radıyallâhu anhâ)'nın rivâyetinde (1443) "mescittekiler uyudu" denilmektedir. Buradaki bu ifadeler abdesti bozmayacak türden bir uyku ile açıklanır. Bu ise kişinin makadının yerde olduğu ve oturduğu halde uyumasıdır. Bu buyrukta böyle bir uykunun abdesti bozmadığına delil bulunmaktadır. Çoğunlukta böyle demiştir. Mezhebimizde sahih olan görüş de budur. Taharet bölümünün sonlarında bu mesele ile ilgili açıklamalar geçmiş bulunmaktadır.

١٤٤٦-٢٢٢/٦- وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ الْعَبْدِيُّ حَدَّثَنَا بَهْزُ بْنُ أَسَدٍ الْعَمِّيُّ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ أَنَّهُمْ سَأَلُوا أَنَسًا عَنْ خَاتَمِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ أَخَّرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْعِشَاءَ ذَاتَ لَيْلَةٍ إِلَى شَطْرِ اللَّيْلِ أَوْ كَادَ يَذْهَبُ شَطْرُ اللَّيْلِ ثُمَّ جَاءَ فَقَالَ إِنَّ النَّاسَ قَدْ صَلَّوْا وَنَامُوا وَإِنَّكُمْ لَمْ تَزَالُوا فِي صَلَاةٍ مَا انْتَظَرْتُمْ الصَّلَاةَ قَالَ أَنَسٌ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى وَبِيصِ خَاتَمِهِ مِنْ فِضَّةٍ وَرَفَعَ إِصْبَعَهُ الْيُسْرَى بِالْخِنْصِرِ

1446-222/6- Bana Ebu Bekr b. Nafi el-Abdi de tahdis etti. Bize Behz b. Esed el-Ammi tahdis etti, bize Hammad b. Seleme'nin Sabit'ten tahdis ettiğine göre Enes'e Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in mühr(yüzüğ)üne dair soru sordular. O şu cevabı verdi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bir gece

yatsı namazını gecenin yarısına kadar geciktirdi yahut gecenin yarısı geçmek üzere idi. Sonra geldi ve: *"İnsanlar namaz kılıp uyudular, sizler ise namazı beklediğiniz sürece namazdasınız"* buyurdu. Enes dedi ki: Sanki Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in gümüşten yüzüğünün parıltısını görür gibiyim dedi ve sol elini kaldırıp, serçe parmağını işaret etti.[738]

١٤٤٧-٢٢٣/٧- وَحَدَّثَنِي حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ حَدَّثَنَا أَبُو زَيْدٍ سَعِيدُ بْنُ الرَّبِيعِ حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ عَنْ قَتَادَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ نَظَرْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لَيْلَةً حَتَّى كَانَ قَرِيبٌ مِنْ نِصْفِ اللَّيْلِ ثُمَّ جَاءَ فَصَلَّى ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ فَكَأَنَّمَا أَنْظُرُ إِلَى وَبِيصِ خَاتَمِهِ فِي يَدِهِ مِنْ فِضَّةٍ

1447-223/7- Bize Haccac b. eş-Şair tahdis etti. Bize Ebu Zeyd, Sabit b. er-Rabi tahdis etti, bize Kurra b. Halid, Katade'den tahdis etti. O Enes b. Malik'ten şöyle dediğini nakletti: Bir gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i bekledik. Nihayet gecenin yarısına yakın gelip namazı kıldırdı. Sonra yüzünü bize döndü. Ben elinde gümüşten yüzüğünün parıltısını görüyor gibiyim.[739]

١٤٤٨-.../٨- وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الصَّبَّاحِ الْعَطَّارُ حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ الْحَنَفِيُّ حَدَّثَنَا قُرَّةُ بِهَذَا الإِسْنَادِ وَلَمْ يَذْكُرْ ثُمَّ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ

1448-.../8- Bana Abdullah b. es-Sabbah el-Attar da tahdis etti. Bize Ubeydullah b. Abdulhamid el-Hanefi tahdis etti. Bize Kurra bu isnat ile tahdis etti ama: "Sonra yüzünü bize döndü" ibaresini zikretmedi."[740]

١٤٤٩-٢٢٤/٩- وَحَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ الأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ عَنْ أَبِي مُوسَى قَالَ كُنْتُ أَنَا وَأَصْحَابِي الَّذِينَ قَدِمُوا مَعِي فِي السَّفِينَةِ نُزُولًا فِي بَقِيعِ بُطْحَانَ وَرَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالْمَدِينَةِ فَكَانَ يَتَنَاوَبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عِنْدَ صَلَاةِ الْعِشَاءِ كُلَّ لَيْلَةٍ نَفَرٌ مِنْهُمْ قَالَ أَبُو مُوسَى فَوَافَقْنَا رَسُولَ اللَّهِ ﷺ أَنَا وَأَصْحَابِي وَلَهُ بَعْضُ الشُّغْلِ فِي أَمْرِهِ حَتَّى أَعْتَمَ بِالصَّلَاةِ حَتَّى ابْهَارَّ اللَّيْلُ ثُمَّ خَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَصَلَّى بِهِمْ فَلَمَّا قَضَى صَلَاتَهُ قَالَ لِمَنْ حَضَرَهُ

738 Müslim, 5456 -buna yakın-; Nesai, 5300; Tuhfetu'l-Eşrâf, 333
739 Nesai, 5217; Tuhfetu'l-Eşrâf, 1326
740 1447 numaralı hadisin kaynakları

عَلَى رِسْلِكُمْ أُعْلِمُكُمْ وَأَبْشِرُوا أَنَّ مِنْ نِعْمَةِ اللَّهِ عَلَيْكُمْ أَنَّهُ لَيْسَ مِنَ النَّاسِ أَحَدٌ يُصَلِّي هَذِهِ السَّاعَةَ غَيْرُكُمْ أَوْ قَالَ مَا صَلَّى هَذِهِ السَّاعَةَ أَحَدٌ غَيْرُكُمْ لَا نَدْرِي أَيَّ الْكَلِمَتَيْنِ قَالَ قَالَ أَبُو مُوسَى فَرَجَعْنَا فَرِحِينَ بِمَا سَمِعْنَا مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ

1449-224/9- Bize Ebu Âmir el-Eş'ari ve Ebu Kureyb tahdis edip dediler ki: Bize Ebu Usame, Bureyd'den tahdis etti. O Ebu Burde'den, o Ebu Musa'dan şöyle dediğini nakletti: Ben ve benimle birlikte gemide gelmiş olan arkadaşlarım Baki-u Buthan denilen yerde konaklamış idik. Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) da Medine'de idi. Her gece onlardan bir grup Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte yatsı namazına nöbetleşe gidip katılırdık. Ebu Musa dedi ki: Ben ve arkadaşlarım bir seferinde Rasûlullah'ın kendisine ait bir işi dolayısıyla bir meşguliyetinin olduğu bir zamana rastgeldik. Nihayet namazı karanlığa kadar geciktirdi. Hatta gecenin yarısı oldu sonra Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) çıkıp onlara namazı kıldırdı. Namazını bitirdikten sonra yanında bulunanlara: *"Ağır olun (yerinizde durun). Size hem bildireyim, hem size müjde olsun ki bu saatte sizden başka namaz kılan hiçbir kimsenin olmaması -yahut: bu saatte sizden başka bir kimsenin namaz kılmamış olması buyurdu- Allah'ın üzerinizdeki nimetindendir."* (Ravi): Bu iki sözden hangisini söylediğini bilmiyoruz dedi. Ebu Musa dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'den işittiklerimizden ötürü sevinerek geri döndük.[741]

١٤٥٠-١٠/٢٢٥- وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ قَالَ قُلْتُ لِعَطَاءٍ أَيُّ حِينٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ أَنْ أُصَلِّيَ الْعِشَاءَ الَّتِي يَقُولُهَا النَّاسُ الْعَتَمَةَ إِمَامًا وَخِلْوًا قَالَ سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ أَعْتَمَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ ذَاتَ لَيْلَةٍ الْعِشَاءَ قَالَ حَتَّى رَقَدَ نَاسٌ وَاسْتَيْقَظُوا وَرَقَدُوا وَاسْتَيْقَظُوا فَقَامَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فَقَالَ الصَّلَاةَ فَقَالَ عَطَاءٌ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ فَخَرَجَ نَبِيُّ اللَّهِ ﷺ كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ الْآنَ يَقْطُرُ رَأْسُهُ مَاءً وَاضِعًا يَدَهُ عَلَى شِقِّ رَأْسِهِ قَالَ لَوْلَا أَنْ يَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَمَرْتُهُمْ أَنْ يُصَلُّوهَا كَذَلِكَ قَالَ فَاسْتَثْبَتُّ عَطَاءً كَيْفَ وَضَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ كَمَا أَنْبَأَهُ ابْنُ عَبَّاسٍ فَبَدَّدَ لِي عَطَاءٌ بَيْنَ أَصَابِعِهِ شَيْئًا مِنْ تَبْدِيدٍ ثُمَّ وَضَعَ أَطْرَافَ أَصَابِعِهِ عَلَى قَرْنِ الرَّأْسِ ثُمَّ صَبَّهَا يُمِرُّهَا كَذَلِكَ عَلَى الرَّأْسِ حَتَّى مَسَّتْ إِبْهَامُهُ طَرَفَ الْأُذُنِ مِمَّا يَلِي الْوَجْهَ ثُمَّ عَلَى الصُّدْغِ وَنَاحِيَةِ اللِّحْيَةِ لَا يُقَصِّرُ وَلَا يَبْطِشُ

741 Buhari, 567; Tuhfetu'l-Eşrâf, 9058

بِشَيْءٍ إِلَّا كَذَلِكَ قُلْتُ لِعَطَاءٍ كَمْ ذُكِرَ لَكَ أَخَّرَهَا النَّبِيُّ ﷺ لَيْلَتَئِذٍ قَالَ لَا أَدْرِي قَالَ عَطَاءٌ أَحَبُّ إِلَيَّ أَنْ أُصَلِّيَهَا إِمَامًا وَخِلْوًا مُؤَخَّرَةً كَمَا صَلَّاهَا النَّبِيُّ ﷺ لَيْلَتَئِذٍ فَإِنْ شَقَّ عَلَيْكَ ذَلِكَ خِلْوًا أَوْ عَلَى النَّاسِ فِي الْجَمَاعَةِ وَأَنْتَ إِمَامُهُمْ فَصَلِّهَا وَسَطًا لَا مُعَجَّلَةً وَلَا مُؤَخَّرَةً

1450-225/10- Bize Muhammed b. Rafi de tahdis etti. Bize Abdurrezzak tahdis etti, bize İbn Cureyc haber verip dedi ki: Ata'ya insanların kendisine ateme adını verdikleri yatsı namazını imam olarak ve yalnız başıma sana göre hangi zamanda kılmam daha çok sevdiğin bir vakittir dedim. Ata dedi ki: İbn Abbas'ı şöyle derken dinledim: Bir gece Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yatsı namazını gecenin iyice karardığı bir vakte kadar geciktirdi. Hatta bazı kimseler uyuyup uyandılar, uyuyup uyandılar. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattab kalkıp: Namaza! diye seslendi.

Ata dedi ki: İbn Abbas (devamla) dedi ki: Bunun üzerine Allah'ın Nebisi dışarı çıktı. Şu anda elini başının yan tarafına koymuş olduğu halde başından su damladığını görür gibiyim. Allah Rasûlü: *"Eğer ümmetime meşakkat vermeyecek olsaydım onlara bu namazı böylece kılmalarını emredecektim"* buyurdu.

İbn Cureyc dedi ki: Ben Ata'dan sağlam bir şekilde öğrenmek maksadıyla Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in elini İbn Abbas'ın kendisine haber verdiği şekilde başının üzerine nasıl koyduğunu sordum. Ata bana parmak aralarını biraz açıp gösterdikten sonra parmak uçlarını başının tepesine koydu sonra onları yatırıp bu şekilde başının üstünde gezdirdi ta ki başparmağı yüzünün bitişik tarafından kulağının ucuna değdi sonra da şakağına ve sakalının kenarına değdirdi. Hiçbir yeri az da olmamak üzere aynı zamanda eliyle tamamıyla da yakalamamak üzere ancak bu şekilde (sıvazladı).

Ben Ata'ya: Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o gece namazı ne kadar geciktirdiği sana zikredildi mi, dedim. Ata: Bilmiyorum, dedi.

Ata dedi ki: Benim en sevdiğim bu namazı ister imam olarak, ister tek başıma Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in o gece kıldığı gibi geç vakitte kılmaktır. (Devamla) dedi ki: Eğer yalnız başına kılarken yahut cemaat halinde insanlara imam olup, kıldırırken bu sana ağır gelecek olursa o takdirde acele edip erken de kılma, geciktirerek de kılma, orta yollu bir vakitte kıl.[742]

742 Buhari, 571, 7239 -muhtasar olarak-; Nesai, 530, 531 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 5915

١٤٥١-٢٢٦/١١- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَ يَحْيَى أَخْبَرَنَا وَقَالَ الْآخَرَانِ حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُؤَخِّرُ صَلَاةَ الْعِشَاءِ الْآخِرَةِ

1451-226/11- Bize Yahya b. Yahya, Kuteybe b. Said ve Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti. Yahya bize Ebu'l-Ahvas, Simâk'dan haber verdi dedi, diğer ikisi ise tahdis etti. O, Cabir b. Semura'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yatsı namazını geciktirirdi.[743]

١٤٥٢-٢٢٧/١٢- وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكٍ عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُصَلِّي الصَّلَوَاتِ نَحْوًا مِنْ صَلَاتِكُمْ وَكَانَ يُؤَخِّرُ الْعَتَمَةَ بَعْدَ صَلَاتِكُمْ شَيْئًا وَكَانَ يُخِفُّ الصَّلَاةَ وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كَامِلٍ يُخَفِّفُ

1452-227/12- Bize Kuteybe b. Said ve Ebu Kâmil el-Cahderî tahdis edip dedi ki: Bize Ebu Avane, Simâk'dan tahdis etti, o Cabir b. Semura'dan şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazları sizin namazlarınıza yakın (benzer vakitlerde) kılardı ama yatsı namazını sizin kıldığınız vakte göre bir parça geciktirirdi. O namazı hafif kıldırırdı. -Ebu Kâmil'in rivâyetinde: Hafif tutardı, şeklindedir.-[744]

١٤٥٣-٢٢٨/١٣- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ قَالَ زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ ابْنِ أَبِي لَبِيدٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ يَقُولُ لَا تَغْلِبَنَّكُمُ الْأَعْرَابُ عَلَى اسْمِ صَلَاتِكُمْ أَلَا إِنَّهَا الْعِشَاءُ وَهُمْ يُعْتِمُونَ بِالْإِبِلِ

1453-228/13- Bana Zuheyr b. Harb ve İbn Ebu Ömer tahdis etti. Zuheyr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, İbn Ebu Lebid'den tahdis etti. O Ebu Seleme'den, o Abdullah b. Ömer'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'i şöyle buyururken dinledim: *"Sakın bedeviler sizin bu namazınızın adı hususunda size galip gelmesin. Dikkat edin şüphesiz bu-*

743 Nesai, 532; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2170

744 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2198

nun adı işa (yatsı)dır. Onlar ise develer sebebiyle gece karanlığına (namazı) geciktirirler (ve bundan dolayı buna ateme adını verirler.)"[745]

١٤٥٤-٢٢٩/١٤- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي لَبِيدٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنِ ابْنِ عُمَرَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَا تَغْلِبَنَّكُمُ الْأَعْرَابُ عَلَى اسْمِ صَلَاتِكُمُ الْعِشَاءِ فَإِنَّهَا فِي كِتَابِ اللهِ الْعِشَاءُ وَإِنَّهَا تُعْتِمُ بِحِلَابِ الْإِبِلِ

1454-229/14- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... İbn Ömer dedi ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) buyurdu ki: *"Yatsı namazınızın adı hususunda bedeviler size galip gelmesin. Şüphesiz ki bu namazın adı Allah'ın kitabında işadır. Gerçek şu ki bedeviler de develerinin sütünü sağmayı gecenin karardığı geç vakte kadar bırakırlar."*[746]

Şerh

(1446-1453 numaralı hadisler)

(1446) "Yüzüğünün parıltısını" Onun parlaklığını, parıldayışını görüyor gibiyim, demektir. (Yüzük anlamındaki) hatim kelimesi te harfi kesreli ve (hatem şeklinde) fethalı olarak söylenir. Aynı zamanda hatam ve hitam diye de söylenir. Dört söyleyişi vardır. Hadisten gümüş yüzük takmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Bu Müslümanların icma ile kabul ettikleri bir husustur.

"Enes dedi ki: Gümüşten yüzüğünün parıltısını görür gibiyim..." Asıl nüshalarda burada geçtiği gibi serçe parmağı denilmektedir. İbarede hazfedilmiş lafızlar vardır, serçe parmağını işaret ederek takdirindedir. Yani yüzüğü sol elinin serçe parmağında idi. Parmağını kaldırıp gösteren ise Enes (radıyallâhu anh)'dır. (Parmak anlamındaki) isba kelimesi on türlü söylenebilir.[747] Bunların en fasihi ise hemze kesreli ve be fethalı olan (isba şeklindeki) söyleyiştir.

(1449) "Baki-u Buthan" Buthan kelimesinin zaptı hususundaki görüş ayrılığı orta namaz babında geçmiş idi.

"Namazını bitirince huzurunda bulunanlara... dedi." Yavaş olunuz, ağır olunuz, demek istedi.

745 Ebu Davud, 4984; Nesai, 540, 541; İbn Mace, 704; Tuhfetu'l-Eşrâf, 8582
746 1453 numaralı hadisin kaynakları
747 On söyleyişi zikrettikten sonra (Çeviren)

Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in onlarla konuşmasından eğer hayırlı bir husus sözkonusu ediliyor ise yatsı namazından sonra konuşmanın caiz olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Şüphesiz ki yatsı namazından sonra yasak konuşma hayır dışındaki hususlar hakkındaki konuşmalar içindir.

(1450) "Başından su damlayarak" Bu da o sırada guslettiği anlamına gelir.

(1454) *"Bedeviler yatsı namazınızın adı hususunda size galip gelmesin..."* Yani bedeviler develerinin sütünü sağmayı ateme denilen gecenin iyice karardığı zamana kadar geciktirdikleri için bu namaza ateme adını verirler. Hâlbuki bu namazın Allah'ın kitabındaki *"ve işa (yatsı) namazından sonra"* (Nur, 58) buyruğundaki adı işadır. Sizin de bu namaza bu ismi vermeniz gerekir.

Bununla birlikte sahih hadislerde bu namaza "ateme" adının verildiği de görülmektedir. *"Eğer onlar sabah ve ateme (yatsı) namazında neler olduğunu bilselerdi emekleyerek dahi olsa bu iki namaza gelirlerdi"* hadisi ve daha başka hadisler buna örnektir. Buna şu şekilde iki türlü cevap vermek mümkündür:

1- Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) bu ismi kullanmanın caiz olduğunu ve ateme adını kullanmanın haram olduğu için değil, tenzih ifade etmek üzere yasakladığını beyan etmek için kullanmıştır.

2- Yatsı namazı anlamında işayı bilmeyen kimselere ateme lafzını kullanarak hitap etmiş olma ihtimali vardır. Böylelikle bunlara bildikleri kelimelerle hitap edilmiş olup, ateme lafzı kullanılmış olur çünkü Araplarca bu daha meşhurdur. Onlar işa ismini akşam için kullanırlardı çünkü Buhari'nin Sahihinde *"sakın bedeviler mağrib (akşam) namazınızın adı hususunda size galip gelmesin"* buyurulmaktadır. Bedeviler ise mağribe işa derlerdi. Eğer Allah Rasûlü hadiste sabah ve işa namazında ne olduğunu bilselerdi diye buyurmuş olsaydı onlar bununla akşam namazının kastedildiğini zannedeceklerdi. Allah en iyi bilendir.

٤٠/٩٣- بَاب اسْتِحْبَابِ التَّبْكِيرِ بِالصُّبْحِ فِي أَوَّلِ وَقْتِهَا وَهُوَ التَّغْلِيسُ وَبَيَانِ قَدْرِ الْقِرَاءَةِ فِيهَا

40/93 SABAH NAMAZINI TAĞLÎS DEMEK OLAN İLK VAKTİNDE ERKEN KILMANIN MÜSTEHAB OLDUĞU VE SABAH NAMAZINDA KUR'AN'DAN OKUNACAK MİKTARIN BEYANI BABI

١٤٥٥-١/٢٣٠- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ كُلُّهُمْ عَنْ سُفْيَانَ بْنِ عُيَيْنَةَ قَالَ عَمْرٌو حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ الزُّهْرِيِّ عَنْ عُرْوَةَ عَنْ عَائِشَةَ أَنَّ نِسَاءَ الْمُؤْمِنَاتِ كُنَّ يُصَلِّينَ الصُّبْحَ مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثُمَّ يَرْجِعْنَ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ لَا يَعْرِفُهُنَّ أَحَدٌ

1455-230/1- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe, Amr en-Nâkid ve Zuheyr b. Harb tahdis etti. Hepsi Süfyan b. Uyeyne'den rivâyet etti. Amr dedi ki: Bize Süfyan b. Uyeyne, ez-Zühri'den tahdis etti. O Urve'den, o Aişe'den rivâyet ettiğine göre müminlerin hanımları sabah namazını Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte kılarlar, sonra da örtülerine bürünmüş olarak geri dönerlerdi, kimse de onları tanı(ya)mazdı.[748]

١٤٥٦-٢/٢٣١- وَحَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ أَخْبَرَنِي يُونُسُ أَنَّ ابْنَ شِهَابٍ أَخْبَرَهُ قَالَ أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ لَقَدْ كَانَ نِسَاءٌ مِنْ الْمُؤْمِنَاتِ يَشْهَدْنَ الْفَجْرَ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ ثُمَّ يَنْقَلِبْنَ إِلَى بُيُوتِهِنَّ وَمَا يُعْرَفْنَ مِنْ تَغْلِيسِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِالصَّلَاةِ

1456-231/2- Bana Harmele b. Yahya da tahdis etti... Urve b. ez-Zubeyr'den rivâyete göre Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in zevcesi Aişe (radıyallâhu anhâ) dedi ki: Mümin hanımlardan kadınlar Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) ile birlikte elbiselerine bürünmüş olarak sabah namazına iştirâk ederlerdi. Sonra da evlerine geri döndüklerinde Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazı tağlis ile (erken vakitte) kılmasından dolayı kim oldukları tanınmazdı.[749]

748 Nesai, 545; İbn Mace, 669; Tuhfetu'l-Eşrâf, 12442
749 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 16734

١٤٥٧-٢٣٢/٣- وَحَدَّثَنَا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ وَإِسْحَقُ بْنُ مُوسَى الْأَنْصَارِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا مَعْنٌ عَنْ مَالِكٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ عَمْرَةَ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ إِنْ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لَيُصَلِّي الصُّبْحَ فَيَنْصَرِفُ النِّسَاءُ مُتَلَفِّعَاتٍ بِمُرُوطِهِنَّ مَا يُعْرَفْنَ مِنَ الْغَلَسِ وَقَالَ الْأَنْصَارِيُّ فِي رِوَايَتِهِ مُتَلَفِّفَاتٍ

1457-232/3- Bize Nasr b. Ali el-Cahdamî ve İshak b. Musa el-Ensari tahdis edip dedi ki: Bize Ma'n, Malik'den tahdis etti. O Yahya b. Said'den, o Amre'den, o Aişe'den şöyle dediğini nakletti: Şüphesiz Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) sabah namazını kılardı da kadınlar elbiselerine bürünmüş oldukları halde namazlarından döner ve etraf aydınlanmamış olduğundan dolayı tanınmazlardı.

el-Ensari rivâyetinde: Sarınıp sarmalanmış dedi.[750]

١٤٥٨-٢٣٣/٤- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ عَنْ شُعْبَةَ قَالَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ لَمَّا قَدِمَ الْحَجَّاجُ الْمَدِينَةَ فَسَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ فَقَالَ كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يُصَلِّي الظُّهْرَ بِالْهَاجِرَةِ وَالْعَصْرَ وَالشَّمْسُ نَقِيَّةٌ وَالْمَغْرِبَ إِذَا وَجَبَتْ وَالْعِشَاءَ أَحْيَانًا يُؤَخِّرُهَا وَأَحْيَانًا يُعَجِّلُ كَانَ إِذَا رَآهُمْ قَدِ اجْتَمَعُوا عَجَّلَ وَإِذَا رَآهُمْ قَدْ أَبْطَئُوا أَخَّرَ وَالصُّبْحَ كَانُوا أَوْ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُصَلِّيهَا بِغَلَسٍ

1458-233/4- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe tahdis etti, bize Gunder, Şu'be'den tahdis etti (H). Dedi ki: Bize Muhammed b. el-Müsennâ ve İbn Beşşâr da tahdis edip dedi ki: Bize Muhammed b. Cafer tahdis etti. Bize Şu'be, Said b. İbrahim'den tahdis etti. O Muhammed b. Amr b. el-Hasan b. Ali'den şöyle dediğini nakletti: Haccac Medine'ye geldiğinde biz Cabir b. Abdullah'a sorduk, o da şöyle dedi: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) öğle namazını sıcağın şiddetlendiği günün ortasında, ikindi namazını güneş parlak iken, akşam namazını güneş batınca, yatsı namazını da bazen geciktirerek, bazen erken kılardı. Cemaatin toplanmış olduklarını görürse erken kılardı, onların geciktiklerini görürse o da geciktirirdi. Sabah namazını ise onlar -ya da Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) dedi- ortalık aydınlanmadan kılardı.[751]

---

750 Buhari, 867; Ebu Davud, 423; Tirmizi, 153; Nesai, 544; Tuhfetu'l-Eşrâf, 17931
751 Buhari, 560 -buna yakın-, 565; Ebu Davud, 397; Nesai, 526; Tuhfetu'l-Eşrâf, 2644

١٤٥٩-٢٣٤/٥- وَحَدَّثَنَاه عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعْدٍ سَمِعَ مُحَمَّدَ بْنَ عَمْرِو بْنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ قَالَ كَانَ الْحَجَّاجُ يُؤَخِّرُ الصَّلَوَاتِ فَسَأَلْنَا جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ بِمِثْلِ حَدِيثِ غُنْدَرٍ

1459-234/5 Bunu bize Ubeydullah b. Muaz da tahdis etti, bize babam tahdis etti, bize Şu'be, Sad'dan tahdis ettiğine göre o Muhammed b. Amr b. el-Hasan b. Ali'yi şöyle derken dinledi: Haccac namazları geciktirirdi. Bu sebeple biz de Cabir b. Abdullah'a sorduk deyip, hadisi Gunder'in rivâyet ettiği gibi aynen rivâyet etti.[752]

Şerh

(1455-1459 numaralı hadisler)

(1455) "(إِنَّ نِسَاءَ الْمُؤْمِنَاتِ) Mümin hanımlar" Bu gibi ifadelerin şekli bir şeyin kendi kendisine izafe edilmesi şeklidir. Bunun açıklaması ve takdiri hakkında ise ihtilaf edilmiştir. Bunun: "(نِسَاءُ الْأَنْفُسِ الْمُؤْمِنَاتِ): Mümin kadınların kendileri" takdirinde olduğu söylendiği gibi, "(نِسَاءُ الْجَمَاعَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ): Mümin kadınlar topluluğu" takdirinde olduğu da söylenmiştir. Burada "kadınlar" tabirinin faziletli hanımlar anlamında olduğu yani mümine hanımların faziletleri demek olduğu da söylenmiştir. Tıpkı ricalu'l-kavm: Kavmin ricali (erkekleri) denilmesi gibi ki bu da onların faziletleri ve önde gelenleri anlamındadır.

"Örtülerine bürünmüş" iyice örtünmüş, sarınıp sarmalanmış demektir.

"Murût" mim harfi kesreli olarak mırt'ın çoğulu olup, elbiseler, örtüler demektir.

Bu hadislerde sabah namazının erken kılınmasının müstehab olduğu hükmü anlaşılmaktadır. Şafii, Malik, Ahmed ve cumhurun kanaati budur. Ebu Hanife ise namazı ortalığın aydınlandığı vakte bırakmak (isfâr) daha faziletlidir demiştir. Yine bu hadislerde kadınların mescitte cemaat namazlarına katılmalarının caiz olduğu hükmü de anlaşılmaktadır. Elbette ki bu onlar hakkında yahut onlar sebebiyle fitneye düşme korkusu olmaması şartı iledir.

"Etraf karanlık olduğundan ötürü tanınmazlardı." Burada "ğales" gecenin kalıntısı anlamındadır. Davudi dedi ki: Onlar kadın mıdır, erkek midir tanınmazlardı, demektir. Muayyen olarak kim oldukları bilinmezdi, diye de açıklanmıştır. Ancak bu zayıf bir açıklamadır çünkü örtüsüne bürünüp, sarınmış olan bir kadının muayyen olarak kim olduğu gündüzün dahi tanınmaz. Kasıt bu olsaydı bu ifadenin bir anlamı kalmazdı.

752 1458 numaralı hadisin kaynakları

١٤٦٠-٢٣٥/٦- وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ أَخْبَرَنِي سَيَّارُ بْنُ سَلَامَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَسْأَلُ أَبَا بَرْزَةَ عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ قَالَ قُلْتُ آنْتَ سَمِعْتَهُ قَالَ فَقَالَ كَأَنَّمَا أَسْمَعُكَ السَّاعَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبِي يَسْأَلُهُ عَنْ صَلَاةِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ كَانَ لَا يُبَالِي بَعْضَ تَأْخِيرِهَا قَالَ يَعْنِي الْعِشَاءَ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ وَلَا يُحِبُّ النَّوْمَ قَبْلَهَا وَلَا الْحَدِيثَ بَعْدَهَا قَالَ شُعْبَةُ ثُمَّ لَقِيتُهُ بَعْدُ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ وَكَانَ يُصَلِّي الظُّهْرَ حِينَ تَزُولُ الشَّمْسُ وَالْعَصْرَ يَذْهَبُ الرَّجُلُ إِلَى أَقْصَى الْمَدِينَةِ وَالشَّمْسُ حَيَّةٌ قَالَ وَالْمَغْرِبَ لَا أَدْرِي أَيَّ حِينٍ ذَكَرَ قَالَ ثُمَّ لَقِيتُهُ بَعْدُ فَسَأَلْتُهُ فَقَالَ وَكَانَ يُصَلِّي الصُّبْحَ فَيَنْصَرِفُ الرَّجُلُ فَيَنْظُرُ إِلَى وَجْهِ جَلِيسِهِ الَّذِي يَعْرِفُ فَيَعْرِفُهُ قَالَ وَكَانَ يَقْرَأُ فِيهَا بِالسِّتِّينَ إِلَى الْمِائَةِ

1460-235/6- Bize Yahya b. Habib el-Hârisî de tahdis etti. Bize Halid b. el-Haris tahdis etti. Bize Şu'be tahdis etti, bana Seyyar b. Selame haber verip dedi ki: Babamı Ebu Berze'ye Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazına dair soru sorarken dinledim. (Şu'be) dedi ki: Sen mi dinledin, dedim. O: Şu anda seni dinlediğim gibi, dedi. (Seyyar devamla) dedi ki: Babamı ona (Ebu Berze'ye) Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'in namazına dair soru sorarken dinledim. O dedi ki: O namazı -yani yatsıyı- bazı hallerde gecenin yarısına kadar geciktirmeye aldırmazdı ama yatsıdan önce uyumayı da ondan sonra konuşmayı da sevmezdi.

Şu'be dedi ki: Daha sonra onunla karşılaştım, ona sordum. O şöyle dedi: Öğleyi de güneş zevale erince (zevalden sonra) kılardı. İkindiyi de kişi Medine'nin en uzağına gider ve henüz güneş dipdiri kalacak şekilde kılardı. (Şu'be) dedi ki: Akşama gelince onun için hangi vakti söylediğini bilmiyorum. Sonra yine onunla karşılaştım, ona sordum. (Seyyar) dedi ki: Sabah namazını da kıldıktan sonra adam namazdan çıkar, tanıdığı meclis arkadaşının yüzüne bakar ve onu tanırdı. Sabah namazında altmış âyetten yüz âyete kadar okurdu.[753]

١٤٦١-٢٣٦/٧- حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُعَاذٍ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَيَّارِ بْنِ سَلَامَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا بَرْزَةَ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لَا يُبَالِي بَعْضَ تَأْخِيرِ

753 Buhari, 541 -buna yakın-, 547, 599 -buna yakın-, 771; Ebu Davud, 398, 4849; Nesai, 494, 524, 529; İbn Mace, 674 -muhtasar olarak-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11605

صَلَاةِ الْعِشَاءِ إِلَى نِصْفِ اللَّيْلِ وَكَانَ لَا يُحِبُّ النَّوْمَ قَبْلَهَا وَلَا الْحَدِيثَ بَعْدَهَا قَالَ شُعْبَةُ ثُمَّ لَقِيتُهُ مَرَّةً أُخْرَى فَقَالَ أَوْ ثُلُثِ اللَّيْلِ

1461-236/7- Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti. Bize babam tahdis etti. Bize Şu'be, Seyyar b. Selame'den şöyle dediğini tahdis etti: Ebu Berze'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yatsı namazını gecenin yarısına kadar geciktirmeye aldırmazdı ama ondan önce uyumayı da, ondan sonra konuşmayı da sevmezdi. Şu'be dedi ki: Sonra onunla bir başka sefer karşılaştığımda: Ya da gecenin üçte birine, dedi.[754]

١٤٦٢-٢٣٧/٨- وَحَدَّثَنَاه أَبُو كُرَيْبٍ حَدَّثَنَا سُوَيْدُ بْنُ عَمْرٍو الْكَلْبِيُّ عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ عَنْ سَيَّارِ بْنِ سَلَامَةَ أَبِي الْمِنْهَالِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا بَرْزَةَ الْأَسْلَمِيَّ يَقُولُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يُؤَخِّرُ الْعِشَاءَ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ وَيَكْرَهُ النَّوْمَ قَبْلَهَا وَالْحَدِيثَ بَعْدَهَا وَكَانَ يَقْرَأُ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ مِنْ الْمِائَةِ إِلَى السِّتِّينَ وَكَانَ يَنْصَرِفُ حِينَ يَعْرِفُ بَعْضُنَا وَجْهَ بَعْضٍ

1462-237/8- Bunu bize Ebu Kureyb de tahdis etti... Seyyar b. Seleme Ebu'l-Minhal dedi ki: Ebu Berze el-Eslemi'yi şöyle derken dinledim: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yatsı namazını gecenin üçte birine kadar geciktirirdi. Namazdan önce uyumayı, ondan sonra da konuşmayı hoş görmezdi. Sabah namazında da yüz âyet ile altmış âyet arası kadar okurdu. Birbirimizin yüzünü tanıyabileceğimiz bir zamanda da namazı bitirirdi.[755]

Şerh

(1460-1462 numaralı hadisler)

(1460) "Sabah namazını kılardı. Kişi namazdan sonra tanıdığı meclis arkadaşına bakar, onu tanırdı." Diğer rivâyette ise (1462) "birbirimizin yüzünü tanıyabildiğimiz bir zamanda namazı bitirirdi" denilmektedir. Her ikisinin anlamı birdir. Bu da altmış ila yetmiş arası âyeti tertil ile okumakla birlikte birimizin diğerinin yüzünü tanıyabileceği ilk vakitte selam veriyordu demektir. Bu ise sabah namazını oldukça erken kıldığı hususunda açık bir delildir. Zaten bu hususta muhalif bir rivâyet de yoktur çünkü kadınlar hakkında da: "Karanlıktan dolayı tanınmazlardı" denilmektedir. Çünkü bu hadiste de kişi-

754 1460 numaralı hadisin kaynakları
755 1460 numaralı hadisin kaynakları

nin yanında oturan meclis arkadaşını görmesine dair haber vermekte, diğeri ise uzaktan kadınların görülmesi ile ilgili haber ihtiva etmektedir.

(1458) "Öğle namazını günün ortasında şiddetli sıcakta kılardı." Hâcire zevalden hemen sonra günün ortasındaki aşırı sıcak demektir. Buna terk etmek anlamındaki hecr'den gelen "hâcire" adının verildiği söylenmiştir çünkü insanlar o vakit aşırı sıcakta iş yapmayı bırakır, kayluleye (öğle uykusuna, dinlenmesine) çekilirler.

Bu buyrukta namazın ilk vaktinde kılınması için eli çabuk tutmanın müstehab olduğu hükmü anlaşılmaktadır.

"Güneş parlak iken" henüz ışıklarının rengi sararmadan, katıksız ve parlak iken demektir.

"Akşamı güneş batınca" yani güneş kaybolunca. Daha önce geçtiği gibi güneşin düşmesi (kaybolması) için (hadiste görüldüğü gibi) vecebet kullanılır. Güneşin ayrıca sözkonusu edilmeyişi ise onun bilinmesinden dolayıdır. Yüce Allah'ın: *"Nihayet o, perdenin arkasında gizlenince"* (Sad, 32) buyruğunda olduğu gibi.

(1461) "Bize Ubeydullah b. Muaz tahdis etti... Ebu Berze'yi dinledim." Bu bütün ravileri Basralı olan bir isnattır.

"Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) yatsıyı gecenin üçte birine kadar geciktirirdi. Ondan önce uyumayı ve ondan sonra da konuşmayı hoş görmezdi." İlim adamları der ki: Yatsıdan önce uyumanın mekruh oluş sebebi uykuya kalmak suretiyle namazın vaktinin geçmesi ile karşı karşıya kalması yahutta tercih olunan ve daha faziletli olan vaktini geçirmesi dolayısıyladır. Böylelikle insanlar bu hususta işin kolayına kaçarak gevşek tutup, cemaatle namazı kılmayıp, uykuya dalmasınlar. Yatsıdan sonra konuşmanın mekruh oluş sebebine gelince, bu geceleyin uykusuz kalma neticesini verir ve bundan dolayı geceleyin namaza kalkmak, geceleyin Allah'ı zikretmek yahutta sabah namazını caiz olan vaktinde ya da tercih olunan yahut daha faziletli olan vaktinde uykunun etkisi ile kılmamak korkusundan dolayıdır. Diğer taraftan geceleyin geç yatmak, gündüzün dinin yerine getirilmesi gereken hakları, itaatler ve dünya maslahatlarının ifa edilmesi noktasında bir tembelliğe sebep olur.

İlim adamları dedi ki: Yatsıdan sonra mekruh olan konuşma maslahatı olmayan hususlar hakkındaki konuşma ile ilgilidir. Maslahat ve hayır bulunan konuşmalarda ise mekruh oluş sözkonusu değildir. İlim okumak, salih zatların hikâyelerini sözkonusu etmek, misafirle ve gelin ile ünsiyet olsun diye konuşmak, kişinin eşiyle ve çocuklarıyla hoşça vakit geçirmek ve ih-

tiyaç dolayısıyla konuşması yolcularla eşyalarını ya da canlarını korumaları için konuşmak, insanların arasını düzeltmek, hayırlı işlerde onlara iltimasta bulunmak, iyiliği emredip, münkerden alıkoymak, bir faydayı ve maslahatı göstermek ve benzeri hususlar hakkında konuşmak buna örnektir. Bütün bu gibi konuşmalarda mekruhluk sözkonusu değildir, bunların bir kısmı hakkında sahih hadisler geldiği gibi, diğer hususlar ise bu anlamı taşımaktadır. Bu bablarda da bu hadislerin pek çoğu geçtiği gibi, diğerleri de zaten meşhurdur, bilinmektedir.

Diğer taraftan yatsıdan sonra konuşmanın mekruh oluşundan kasıt yatsı vaktinin girmesinden sonra değil, kılınmasından sonradır. İlim adamları ise belirttiğimiz gibi hayır hakkında olanı müstesna yatsıdan sonra konuşmanın mekruh olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir.

Yatsı namazını kılmadan önce uyumayı Ömer, oğlu, İbn Abbas ve seleften başkaları ile Malik ve bizim mezhebimize mensup ilim adamları -Allah hepsinden razı olsun- mekruh görmüşlerdir. Ali, İbn Mesud ve Kûfeli fukaha -Allah hepsinden razı olsun- ise buna ruhsat vermişlerdir.

Tahavi dedi ki: Beraberinde kendisini uyandıracak birisinin bulunması şartıyla bu durumda uyumaya ruhsat verilir. İbn Ömer'den de bunun gibi bir görüş rivâyet edilmiştir. Allah en iyi bilendir.

٤١/٩٨- بَاب كَرَاهِيَةِ تَأْخِيرِ الصَّلَاةِ عَنْ وَقْتِهَا الْمُخْتَارِ وَمَا يَفْعَلُهُ الْمَأْمُومُ إِذَا أَخَّرَهَا الْإِمَامُ

41/94 NAMAZI TERCİH OLUNAN (MUHTAR) VAKTİNDEN SONRAYA GECİKTİRMENİN MEKRUH OLUŞU VE İMAM NAMAZI GECİKTİRECEK OLURSA İMAMA UYACAK OLANIN NE YAPACAĞI BABI

١٤٦٣-١/٢٣٨- حَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ قَالَ ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ الْجَحْدَرِيُّ قَالَا حَدَّثَنَا حَمَّادٌ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ كَيْفَ أَنْتَ إِذَا كَانَتْ عَلَيْكَ أُمَرَاءُ يُؤَخِّرُونَ الصَّلَاةَ عَنْ وَقْتِهَا أَوْ يُمِيتُونَ الصَّلَاةَ عَنْ وَقْتِهَا قَالَ قُلْتُ فَمَا تَأْمُرُنِي قَالَ صَلِّ الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا فَإِنْ أَدْرَكْتَهَا مَعَهُمْ فَصَلِّ فَإِنَّهَا لَكَ نَافِلَةٌ وَلَمْ يَذْكُرْ خَلَفٌ عَنْ وَقْتِهَا

1463-238/1- Bize Halef b. Hişam tahdis etti, bize Hammad b. Zeyd tahdis etti (H). Dedi ki: Bana Ebu'r-Rabi' ez-Zehrânî ve Ebu Kâmil el-Cahderî tahdis edip dedi ki: Bize Hammad, Ebu İmran el-Cevni'den tahdis etti. O Abdullah b. es-Sâmit'ten, o Ebu Zerr'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Senin başına namazı vaktinden sonraya geciktiren yahutta namazı vaktinden sonraya (bırakarak) öldüren emirler gelecek olursa halin ne olacak buyurdu. Ben: Bana ne emir buyurursun dedim. O: "Sen namazı vaktinde kıl. Eğer onlarla birlikte de ona yetişirsen namaz kıl. O takdirde o senin için bir nafile olur"* buyurdu ama halef "vaktinden (geciktiren)" ibaresini zikretmedi.[756]

١٤٦٤-٢٣٩/٢- حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ يَا أَبَا ذَرٍّ إِنَّهُ سَيَكُونُ بَعْدِي أُمَرَاءُ يُمِيتُونَ الصَّلَاةَ فَصَلِّ الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا فَإِنْ صَلَّيْتَ لِوَقْتِهَا كَانَتْ لَكَ نَافِلَةً وَإِلَّا كُنْتَ قَدْ أَحْرَزْتَ صَلَاتَكَ

1464-239/2- Bize Yahya b. Yahya da tahdis etti... Abdullah b. es-Sâmit, Ebu Zerr'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) bana: *"Ey Ebu Zerr, benden sonra namazı öldürecek birtakım umerâ gelecektir. Sen namazı vaktinde kıl, sen namazı vaktinde kılacak olursan (onlar arkasında kılacağın namaz) senin için nafile olur. Şayet kılamayacak olursan sen zaten namazını kılmış olursun"* buyurdu.[757]

١٤٦٥-٢٤٠/٣- وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ شُعْبَةَ عَنْ أَبِي عِمْرَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ إِنَّ خَلِيلِي أَوْصَانِي أَنْ أَسْمَعَ وَأُطِيعَ وَإِنْ كَانَ عَبْدًا مُجَدَّعَ الْأَطْرَافِ وَأَنْ أُصَلِّيَ الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا فَإِنْ أَدْرَكْتَ الْقَوْمَ وَقَدْ صَلَّوْا كُنْتَ قَدْ أَحْرَزْتَ صَلَاتَكَ وَإِلَّا كَانَتْ لَكَ نَافِلَةً

1465-240/3- Bize Ebu Bekr b. Ebu Şeybe de tahdis etti... Abdullah b. es-Sâmit, Ebu Zerr'den şöyle dediğini nakletti: Benim can dostum bana elleri ayakları kesilmiş bir köle dahi (başında yönetici) olsa dinleyip, itaat etmemi ve namazı vaktinde kılmamı tavsiye buyurup: *"Eğer onlar namazı kıl-*

756 Ebu Davud, 431; Tirmizi, 176; İbn Mace, 1256, 2862 -kısmen-; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11950
757 1463 numaralı hadisin kaynakları

mış oldukları halde onlara yetişecek olursan sen kendi namazını zaten kılmış olursun. Eğer öyle olmazsa (onlarla kılacağın namaz) senin için nafile olur" buyurdu.[758]

١٤٦٦-٢٤١/٤- وَحَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ الْحَارِثِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ بُدَيْلٍ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْعَالِيَةِ يُحَدِّثُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَضَرَبَ فَخِذِي كَيْفَ أَنْتَ إِذَا بَقِيتَ فِي قَوْمٍ يُؤَخِّرُونَ الصَّلَاةَ عَنْ وَقْتِهَا قَالَ قَالَ مَا تَأْمُرُ قَالَ صَلِّ الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا ثُمَّ اذْهَبْ لِحَاجَتِكَ فَإِنْ أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ وَأَنْتَ فِي الْمَسْجِدِ فَصَلِّ

1466-241/4- Bize Yahya b. Habib el-Hârisî de tahdis etti. Bize Halid b. el-Haris tahdis etti, bize Şu'be, Budeyl'den tahdis edip dedi ki: Ebu'l-Âliye'yi, Abdullah b. es-Sâmit'ten tahdis ederken dinledim. O Ebu Zerr'den şöyle dediğini nakletti: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem) uyluğuma vurarak: *"Namazı vaktinden sonraya bırakıp geciktiren bir topluluk arasında kalacak olursan halin nice olur"* buyurdu. Ebu Zerr: Bana ne emir buyurursun dedi. Allah Rasûlü: *"Namazı vaktinde kıl sonra ihtiyacını görmek üzere git. Eğer sen mescitte bulunuyorken namaz için kamet getirilirse sen de kıl"* buyurdu.[759]

١٤٦٧-٢٤٢/٥- وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ حَدَّثَنَا إِسْمَعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَيُّوبَ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ الْبَرَّاءِ قَالَ أَخَّرَ ابْنُ زِيَادٍ الصَّلَاةَ فَجَاءَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الصَّامِتِ فَأَلْقَيْتُ لَهُ كُرْسِيًّا فَجَلَسَ عَلَيْهِ فَذَكَرْتُ لَهُ صَنِيعَ ابْنِ زِيَادٍ فَعَضَّ عَلَى شَفَتِهِ وَضَرَبَ فَخِذِي وَقَالَ إِنِّي سَأَلْتُ أَبَا ذَرٍّ كَمَا سَأَلْتَنِي فَضَرَبَ فَخِذِي كَمَا ضَرَبْتُ فَخِذَكَ وَقَالَ إِنِّي سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ كَمَا سَأَلْتَنِي فَضَرَبَ فَخِذِي كَمَا ضَرَبْتُ فَخِذَكَ وَقَالَ صَلِّ الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا فَإِنْ أَدْرَكَتْكَ الصَّلَاةُ مَعَهُمْ فَصَلِّ وَلَا تَقُلْ إِنِّي قَدْ صَلَّيْتُ فَلَا أُصَلِّي

1467-242/5- Bana Zuheyr b. Harb da tahdis etti... Ebu'l-Âliye el-Berra dedi ki: İbn Ziyad namazı geciktirdi. Abdullah b. es-Sâmit bunun üzerine yanıma geldi. Ben ona bir sandalye verdim, o da üzerine oturdu. Ona İbn

758 1463 numaralı hadisin kaynakları
759 Nesai, 777, 858; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11948

Ziyad'ın yaptıklarını söyledim, o da dudağını ısırıp, uyluğuma vurdu ve şöyle dedi: Sen bana sorduğun gibi, ben de Ebu Zerr'e sordum. O da ben senin uyluğuna vurduğum gibi, benim uyluğuma vurdu ve dedi ki: Sen bana nasıl sordunsa ben de Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e sordum. O da ben senin uyluğuna vurduğum gibi, benim uyluğuma vurdu ve: "Namazı vaktinde kıl eğer onlarla birlikte namaza yetişirsen kıl ve: Ben namazımı kıldım artık kılmam deme" buyurdu.[760]

١٤٦٨-٢٤٣/٦- وَحَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ النَّضْرِ التَّيْمِيُّ حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي نَعَامَةَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ كَيْفَ أَنْتُمْ أَوْ قَالَ كَيْفَ أَنْتَ إِذَا بَقِيتَ فِي قَوْمٍ يُؤَخِّرُونَ الصَّلَاةَ عَنْ وَقْتِهَا فَصَلِّ الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا ثُمَّ إِنْ أُقِيمَتْ الصَّلَاةُ فَصَلِّ مَعَهُمْ فَإِنَّهَا زِيَادَةُ خَيْرٍ

1468-243/6- Bana Asım b. en-Nadr et-Teymi de tahdis etti… Abdullah b. es-Sâmit, Ebu Zerr'den şöyle dediğini nakletti: (Allah Rasûlü): *"Halimiz ne olacak"* buyurdu ya da: *"Namazı vaktinden sonraya geciktiren bir kavim arasında kalacak olursan halin ne olacak"* buyurdu. Ben: Bana ne emir buyurursun, dedim. O: *"Namazı vaktinde kıl, sonra namaz için kamet getirilecek olursa onlarla birlikte de kıl, çünkü bu hayrı arttırmaktır"* buyurdu.[761]

١٤٦٩-٢٤٤/٧- وَحَدَّثَنِي أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ حَدَّثَنَا مُعَاذٌ وَهُوَ ابْنُ هِشَامٍ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ مَطَرٍ عَنْ أَبِي الْعَالِيَةِ الْبَرَّاءِ قَالَ قُلْتُ لِعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الصَّامِتِ نُصَلِّي يَوْمَ الْجُمُعَةِ خَلْفَ أُمَرَاءَ فَيُؤَخِّرُونَ الصَّلَاةَ قَالَ فَضَرَبَ فَخِذِي ضَرْبَةً أَوْجَعَتْنِي وَقَالَ سَأَلْتُ أَبَا ذَرٍّ عَنْ ذَلِكَ فَضَرَبَ فَخِذِي وَقَالَ سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ صَلُّوا الصَّلَاةَ لِوَقْتِهَا وَاجْعَلُوا صَلَاتَكُمْ مَعَهُمْ نَافِلَةً قَالَ وَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ ذُكِرَ لِي أَنَّ نَبِيَّ اللَّهِ ﷺ ضَرَبَ فَخِذَ أَبِي ذَرٍّ

1469-244/7- Bana Ebu Gassan el-Mismaî de tahdis etti. Bize Muaz -ki b. Hişam'dır- tahdis etti. Bana babam Matar'dan tahdis etti. O Ebu'l-Âliye el-Berra'dan şöyle dediğini nakletti: Abdullah b. es-Sâmit'e: Bizler Cuma gününde umera arkasında namaz kılıyoruz da onlar namazı geciktiriyorlar dedim. Dedi ki: Bunun üzerine benim uyluğuma canımı acıtan bir vuruş vurdu

760 1466 numaralı hadisin kaynakları

761 Yalnız Müslim rivâyet etmiştir; Tuhfetu'l-Eşrâf, 11957

ve: Ben bunu Ebu Zerr'e sormuştum. O da benim uyluğuma vurup demişti ki: Rasûlullah (sallallâhu aleyhi ve sellem)'e bunu sormuş, o da: *"Namazı vaktinde kılınız ve onlarla birlikte kıldığınız namazı nafile yapınız"* buyurdu.

Ayrıca Abdullah dedi ki: Bana zikrolunduğuna göre Allah'ın Nebisi de Ebu Zerr'in uyluğuna vurmuştu.[762]

Şerh

(1463-1469 numaralı hadisler)

(1463) *"Başında namazı vaktinden sonraya bırakan... emirler olursa halin ne olacak... O namaz senin için nafile olur."* Diğer rivâyette (1469) *"namazı vaktinde kılınız, onlarla birlikte namazınızı da nafile kabul ediniz."*

Hadiste geçen "namazı öldürmeleri"nin anlamı onu geciktirerek adeta canı çıkmış bir ölü haline sokmalarıdır. Vaktinden sonraya geciktirmelerinden kasıt ise tercih olunan vaktinden sonraya bırakıp geciktirmeleridir yoksa tamamen vaktinin dışına çıkarmaları değildir çünkü gerek önceki, gerek sonraki umeradan naklolunan rivâyetlere göre yaptıkları ancak tercih olunan vaktinden geciktirmeleridir. Onlardan hiçbirisi tamamen vaktinin dışına çıkacak kadar geciktirmiş değildir. Buna göre bu gibi haberleri fiilen meydana gelen vakıaya göre yorumlamak gerekir.

Bu Hadisten Çıkartılacak Hükümler

1- Namazın ilk vaktinde kılınması teşvik edilmiştir.

2- İmam namazı ilk vaktinde kılmayıp, geciktirecek olursa cemaatin namazı tek başına ilk vaktinde kılması sonra da onu imam ile birlikte kılması müstehabtır. Böylelikle ilk vaktinde kılmanın ve cemaatle birlikte kılmanın faziletini bir arada elde etmiş olurlar. Kişi, bunlardan birisi ile yetinmek isterse acaba daha faziletli olan namazı ilk vaktinde tek başına kılmak mıdır yoksa namazın son vaktinde cemaatle birlikte onu kılmak mıdır? Bu hususta bizim (Şafii) mezhebimizin meşhur ihtilafı vardır. Hangisinin daha tercih edileceği hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ben bu hususu Mühezzeb şerhi teyemmüm babında açıklamış bulunmaktayım. Tercih olunan kanaat ise vaktin gecikmesi aşırı olmayacaksa cemaati beklemenin müstehab olduğudur.

3- Masiyet olmayan hususlarda umeraya uygun hareket etmek teşvik edilmektedir. Böylelikle söz birliği dağılmasın, fitne ortaya çıkmasın. Bundan dolayı diğer rivâyette (1465) "şüphesiz benim can dostum... tavsiye etmiştir" demektir.

762 1466 numaralı hadisin kaynakları

4- İki defa kıldığı vakit namazının birincisi farz, ikincisi nafile olur. Bu hadis bu hususta gayet açıktır. Yine bu hadisten başkasında da bunun açıkça ifade edildiği görülmektedir. Bununla birlikte ilim adamları bu mesele hakkında ihtilaf etmişlerdir. Bizim mezhebimizde bu mesele hakkında dört görüş vardır. Sahih olan bu hadis dolayısıyla ilk kılınanın farz olduğudur. Ayrıca hitap da bu ilk namaz kılınmakla düşmüş olur. İkinci görüş farz her iki namazın daha kâmil olanıdır, üçüncü görüşe göre her ikisi de farzdır, dördüncü görüş ise farz hangisi olduğu bilinmeksizin ikisinden birisidir. Şanı yüce Allah bunların hangisini dilerse onu kabul eder.

5- Hadisten anlaşıldığına göre sabah, ikindi ve akşam namazlarını da diğer namazlar gibi iade etmekte bir sakınca yoktur çünkü Nebi (sallallâhu aleyhi ve sellem) namazın iadesi ile ilgili emrini mutlak olarak vermiş ve bir namaz ile diğeri arasında fark gözetmemiştir. Mezhebimizce sahih olan kanaat de budur. Bununla birlikte bizim mezhebimizde bir başka görüş daha vardır. Bu görüşe göre sabahı ve ikindiyi iade eder çünkü ikincisi nafile olur. Hâlbuki bu iki namazdan sonra nafile kılınmaz. Akşam namazını iade etmeyeceğinin izahı da akşam namazının rekât sayısının çift olmaması içindir. Ancak bu görüş zayıftır.

(1464) *"Benden sonra namazı öldürecek umera olacaktır."* Bu buyrukta Peygamber efendimizin nübüvvetine dair delillerden bir delil vardır. Bu husus Umeyye oğulları zamanında meydana gelmiştir.

"Sen namazı vaktinde kıl. Namazı vaktinde kılacak olursan..." Yani sen onların namazı tercih olunan vaktinden sonraya geciktirdiklerini hallerinden anlayacak olursan o namazı ilk vaktinde kıl sonra onlar o namazı yine tercih olunan vaktinde kılacak olurlarsa onlarla birlikte de kıl. Onlarla birlikte kıldığın namazın da senin için nafile olur. Öyle olmazsa da sen namazını ilk vaktinde kılmak suretiyle namazını ihraz etmiş yani namazını kılmış, onu korumuş ve onun için ihtiyatlı davranmış olursun.

(1465) "Can dostum bana... tavsiye etti." El ve ayakları koparılmış köle ibaresiyle değeri en az, menfaati asgari düzeyde olan ve insanların kendisinden kaçtığı bir köle dahi olsa ona itaat emredilmektedir. Böylelikle bu hadiste masiyet olmadığı sürece yöneticilere itaat etmek teşvik edilmektedir.

Eğer: İmamın hür, Kureyşli ve azaları sağlam olması şart olmakla birlikte köle nasıl imam olur diye sorulursa iki bakımdan buna cevap verilir:

1- Bu ve diğer şartlar hal ve akd ehlinin seçimi ile kendisine imamet akdi yapılacak kimse hakkında şarttır ama gücü, kuvveti ve yardımcıları sebebiyle

insanları yenik düşürüp, onların başına geçip, imam olursa o zaman hükümleri geçerli olup, ona itaat etmek icap eder, masiyet olmayan hususlarda ona muhalefet etmek haram olur. Müslüman olması şartıyla ister köle, ister hür, isterse fasık olsun.

İkinci cevap hadiste böyle bir kimsenin imam olacağı ifadesi yoktur. Aksine bu imamın kendisine işlerden herhangi bir işi yahut bir hakkı tahsil etmeyi ya da benzeri bir görevi havale ettiği kimseler hakkında kabul edilir.

(1465) *"Eğer onlara namaz kılmış oldukları halde yetişirsen..."* Diğer rivâyette de (1466): *"Sen namazı vaktinde kıl sonra ihtiyacını karşılamak üzere git..."* buyurulmaktadır. Yani sen namazı ilk vaktinde kıl sonra işini gör. Eğer bundan sonra onların namaz kılmış olduklarını görürsen senin namazın senin için yeterli olur. Eğer onlarla birlikte namaza yetişirsen onlarla beraber sen de namaz kıl ve bu ikinci namazın senin için nafile olur.

"Uyluğuma vurarak..." beni uyarmak ve söylediklerini dinlemek üzere dikkatimi toplamak için vurarak... demektir.

"Ebu'l-Âliye el-Berra" re harfi şeddeli ve sonu medlidir. Kendisi okları düzeltir idi. Adı Ziyad b. Feyruz el-Basri'dir, adının Külsum olduğu da söylenir. 90 yılı şevval ayında pazartesi günü vefat etmiştir.

* Mescitler ve Namaz Kılınan Yerler Kitabı 4. ciltte devam etmektedir *

İÇİNDEKİLER

3/...- HAYZ KİTABI

* 2. ciltten devam *

4/3- NAMAZ KİTABI

5/...- MESCİTLER VE NAMAZ KILINAN YERLER KİTABI